

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EMİLE ZOTIA DÖL BEREKETİ

da
S
D
E
S

yordam
edebiyat

Türkçesi: Hamdi Varoğlu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://trantey.org>

Hamdi Varoğlu (1901, İstanbul-1968, İstanbul)

Fıkra yazarı, çevirmen. Turizm Bakanlığı'nda çalıştı, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü İstanbul Müdürlüğü görevinde bulundu. Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı. Çok sayıda dünya klasiğinin yanı sıra "Emile Zola'nın romanlarını akıcı, büyüleyici Türkçesiyle bize kazandırmış"tır (Selim İleri). Attilâ İlhan'ın ifadesiyle "en iyi Zola çevirmenidir".

Hamdi Varoğlu'nun *Döl Bereketi* çevirisi, eserin Türkçedeki ilk çevirisidir ve ilk olarak 1945 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Eserin orijinal adı:

Fécondité

EMILE ZOLA

DÖL BEREKETİ

ROMAN

TÜRKÇESİ
HAMDİ VAROĞLU

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 74 • **Döl Bereketi** • Emile Zola
ISBN 978-605-172-310-5 • *Türkçesi:* Hamdi Varoğlu
Kitap Editörü: Elif Aksu Kaya • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Şubat 2020
© Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

DÖL BEREKETİ

ROMAN

EMILE ZOLA ROMANLARI

İlk Dönem Romanları

1. *La Confession de Claude* – *Claude'un İtirafı* (Yayınlanış tarihi: 1865)
2. *Le Vœu d'une Morte* – *Ölü Bir Kadının Dileği* (1866)
3. *Thérèse Raquin* – *Thérèse Raquin* (1867)
4. *Les Mystères de Marseille* – *Marsilya'nın Gizemleri* (1867)
5. *Madeleine Féral* – *Madeleine Féral* (1868)

Rougon-Macquart Dizisi

1. *La Fortune des Rougons* – *Rougon'ların Yükselişi* (1871)
2. *La Curée* – *Tazı Payı* (1872)
3. *Le Ventre de Paris* – *Paris'in Karnı* (1873)
4. *La Conquête de Plassans* – *Plassans Papazı* (1874)
5. *La Faute de l'Abbé Mouret* – *Rahip Mouret'nin Günahı* (1875)
6. *Son Excellence Eugène Rougon* – *Ekselansları Eugène Rougon* (1876)
7. *L'Assommoir* – *Meyhane* (1877)
8. *Une Page d'Amour* – *Bir Aşk Sayfası* (1878)
9. *Nana* – *Nana* (1880)
10. *Pot-Bouille* – *Apartman* (1882)
11. *Au Bonheur des Dames* – *Kadınların Mutluluğuna* (1883)
12. *La Joie de Vivre* – *Yaşama Zevki* (1884)
13. *Germinal* – *Germinal* (1885)
14. *L'Oeuvre* – *Eser* (1886)
15. *La Terre* – *Toprak* (1887)
16. *Le Rêve* – *Hülya* (1888)
17. *La Bête Humaine* – *İçimizdeki Hayvan* (1890)
18. *L'Argent* – *Para* (1891)
19. *La Débâcle* – *Yıkılış* (1892)
20. *Le Docteur Pascal* – *Doktor Pascal* (1893)

Üç Şehir Dizisi

1. *Lourdes* – Lourdes (1894)
2. *Roma* – Roma (1896)
3. *Paris* – Paris (1898)

Dört İncil Dizisi

1. *Fécondité* – Döl Bereketi (1899)
2. *Travail* – Emek (1901)
3. *Vérité* – Gerçek (1903)
4. *Justice* – Adalet (tamamlanmadı)

EMILE ZOLA HAKKINDA

Çocukluğu ve Gençliği

Emile Zola, 2 Nisan 1840'ta Paris'te dünyaya gelir. Babası İtalyan mühendis François Zola, annesi Fransız Emilie Aubert'dir. Zola üç yaşındayken, aile Fransa'nın güneyindeki Aix-en-Provence kentine taşınır. Baba François Zola bu kent için büyük bir su kanalı projesi tasarlar; belediye Zola'nın projesine onay verir ve bugün de aynı adı taşıyan Zola barajının yapımı için çalışmalara başlanır. Fakat projenin başlamasından kısa bir süre sonra, Emile Zola yedi yaşındayken, babası hayatını kaybeder. Babanın beklenmedik ölümü, o güne dek rahat bir yaşam süren Zola ailesini büyük borçlarla karşı karşıya bırakır. Maddi güçlüklerin yanı sıra, anne Zola eşinin kanal projesindeki haklarını tescil ettirmek için yıllarca sürececek bir hukuk mücadelesine girer.

Emile Zola ortaokulda burslu olarak okuduğu Bourbon Koleji'nde geleceğin ünlü ressamı Cézanne ve bilimci Jean-Baptistin Baille ile tanışır. Zola, Cézanne ve Baille, "üç ayrılmazlar" adını alacak denli yakın arkadaş olur. Edebiyatla bu yaşlarda ilgilenmeye başlayan Zola, Alexandre Dumas ya da Eugène Sue gibi dönemin çok okunan yazarlarını yutarcasına okumaktadır. Daha sonra bir öğretmeni sayesinde Victor Hugo'yu, Lamartine'i, Alfred de Musset'yi keşfeder ve Musset'nin etkisiyle ilk şiirlerini yazmaya başlar.

1857 yılında babasının ardından ikinci ölüm acısını yaşar ve çok sevdiği anneannesini kaybeder. Hem bu ölümün etkisi hem de ailenin maddi durumunun iyice bozulmasıyla birlikte anne Zola

Paris'e taşınmaya karar verir ve ertesini yıl oğlunu da yanına alır. Emile Zola yeniden Paris'e geldiğinde 18 yaşındadır. Bir yandan burslu olarak lisede okumakta, diğer yandan şiir ve tiyatro oyunları yazmaktadır. Okul hayatı parlak değildir. Diplomasını almak için geçmesi gereken olgunluk sınavında (*bakalorya*) başarısız olur ve okulu bırakır.

Düşük bir maaşla doklarda kâtip olarak çalışmaya başlar. Fakat 1860-61 kışında ağır bir ruhsal bunalım geçirerek işten ayrılır. Yaklaşık iki yıl sefalet derecesinde yoksul bir hayat yaşar. Fransız tarihçi ve edebiyat eleştirmeni Henri Guillemin, *Zola: Efsane ve Gerçek* adlı kitabında, yazarın yirmi-yirmi iki yaşlarını kapsayan bu dönemin onun yazgısında belirleyici bir önem taşıdığını belirtir. Guillemin'e göre, ileride "yoksulların tarafı"ndan kulaktan dolma bilgilerle bahsetmemesini bu yıllara borçludur Zola, çünkü açlığın, soğğun, pis ve sefil otellerin ne olduğunu yaşayarak öğrenmiştir.

1862 yılında kâtip olarak Hachette Yayınevi'nde çalışmaya başlar, kısa sürede reklam şefliğine yükselir. Maddi durumu düzelmeye başlamıştır. Babasından dolayı İtalyan uyruğunda olan Zola, Fransız vatandaşlığını da aynı yıl içinde alır. Bu dönem aynı zamanda gazete yazarlığına adım attığı ve ilk kitap eleştirilerini yayımlamaya başladığı dönemdir.

İlk kitabı olan *Ninon'a Öyküler* 1864'te yayımlanır. Hachette Yayınevi'nde edebiyat ve düşünce dünyasının önemli kişileriyle tanışan Zola, buradaki laik ve liberal ortamdan etkilenir. Siyasi görüşleri açısından inançlı bir cumhuriyetçidir. Goncourt Kardeşler ya da Sainte-Beuve gibi ünlü yazarlarla yazışmaya başlar. Özellikle Taine ve Littré'ye hayranlık duyar. Edebiyat anlayışını oluştururken, en çok Taine'in sanat ve tarih hakkındaki görüşlerinden ve önemli eseri *Deneyisel Tıbbi Giriş*'i 1865'te yayımlayan Fransız fizyolojist Claude Bernard'dan etkilenecektir.

Okul arkadaşı Cézanne ile dostluğu Paris'te de sürmekte, Zola onun aracılığıyla Pissarro, Manet gibi *izlenimcilik* akımını geliştiren ressamlarla bir araya gelmektedir. Bu ressamların eserleri

Salon'a* kabul edilmediğinde, onların yenilikçiliğini savunan onlarca gazete yazısı yazar, bu desteğini yıllarca sürdürür. Edebiyata bakışının şekillenmeye başladığı, doğalcılık (*natüralizm*) akımının ilk düşüncelerini oluşturduğu bu dönemde Zola, izlenimcilerin sanat anlayışına yakınlık duymuştur.

Zola'nın gençlik yıllarıyla ilgili otobiyografik yanlar taşıyan *Claude'un İtirafı* adlı eser 1865'te yayımlanır. 1866 yılında Zola, yaşamını artık yalnızca yazarak sürdürmeye karar vererek Hachette Yayınevi'ndeki işinden ayrılır. Maddi güçlükler yeniden başlamıştır. Çeşitli gazetelerde *Ölü Bir Kadının Dileği*, *Marsilya'nın Gizemleri* gibi tefrika romanlar yayımlar. Ayrıca gazete yazılarını da sürdürmekte, başta II. İmparatorluğa muhalif *La Tribune* olmak üzere birçok gazeteye makaleler göndermektedir. Bu dönemin en önemli verimi, ilk büyük romanı sayılan *Thérèse Raquin*'in yayımlanışı olur. Bu roman önceki kitaplarından daha büyük bir başarı kazanır ve kısa sürede ikinci baskıyı yapar.

Rougon-Macquart Dizisi

1869 Zola'nın yaşamında bir dönüm noktasıdır. 1893'e dek, yani tam 24 yıl boyunca sürdüreceği ağır bir çalışmaya bu yıl başlar Zola: İkinci İmparatorluk dönemini her yönüyle anlatmayı amaçladığı yirmi kitaplık bir dizi tasarlar. Diziye *Rougon ve Macquart Aileleri: İkinci İmparatorluk Döneminde Bir Ailenin Doğal ve Toplumsal Tarihi* adını verir. Dizinin yedinci kitabı olan ünlü romanı *Meyhane*'ye yazdığı önsözde, bu çalışmanın planını 1869'da yaptığını, sonra da çok sıkı bir şekilde uyguladığını yazar.

Hayranı olduğu Flaubert'e ilk mektubunu da bu dönemde yazmıştır. İki yazar daha sonra çok sıkı dost olur, ilişkileri Flaubert'in ölümüne kadar kopmadan sürer. Flaubert'in aracılığıyla dönemin önemli yazarları Alphonse Daudet, Turgenyev ve Maupassant'la da tanışır.

* Salon: Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nin ilki 1673 yılında düzenlenmiş olan resmi sanat sergisidir. 1800'lerin sonuna dek dönemin en önemli sanat olayı olarak kalmıştır. -ed.

Zola 1870 yılında Gabrielle-Alexandrine Meley ile evlenir. Bu sırada gazetelerde Fransa-Prusya savaşına ve İmparatorluğun politikalarına karşı son derece sert eleştiri yazıları kaleme almaktadır. Savaşın patlak vermesiyle birlikte karısını ve annesini alarak Marsilya'ya gider. Orada önce kendisi bir gazete çıkarmayı dener, maddi güçlüklerden ötürü yürütemez. Çeşitli gazeteler için muhabirlik yapmaya başlar, önce Bordeaux'da sonra Versailles'da toplanan meclisin çalışmalarını izleyip aktarır.

Rougon-Macquart dizisinin ilk kitabı olan *Rougon'ların Yükselişi* gazetede tefrika edildikten sonra 1871 yılında kitap olarak yayımlanır. Dönemin doğalcı yazarlarını ve izlenimci ressamalarını destekleyen yayıncı Georges Charpentier, Rougon-Macquart dizisinin haklarını satın alır. Böylelikle maddi açıdan rahatlayan Zola, tüm zamanını çalışmasına vererek her yıl düzenli olarak bir roman yayımlamaya başlar. 1872'de *Tazı Payı*, 1873'te *Paris'in Karnı*, 1874'te *Plassans Papazı*, 1875'te *Rahip Mouret'nin Günahı*, 1876'da *Ekselansları Eugène Rougon* yayımlanır. Bu arada makale ve incelemelerine de aralıksız devam etmekte, gazetelerde her yıl iki yüzün üzerinde yazı yayımlamaktadır.

Meyhane romanını yazmaya başladığı 1875 yılında yeniden bir sinirsel rahatsızlık yaşar. Roman 1876 yılında önce gazetede tefrika edilir ve büyük olay olur. Ancak 1877'de kitap olarak yayımlanabilir. *Meyhane*, Zola'ya hem büyük bir ün hem de Paris yakınlarındaki Médan kasabasından bir ev almasını sağlayacak kadar para kazandırır.

1878'de yayımlanan *Bir Aşk Sayfası* romanının başında Rougon ve Macquart ailelerinin soyağaçları ilk kez okura sunulur. 1880'de yayımlanan *Nana* satışa çıktığı gün 55.000 nüsha satılır, tıpkı *Meyhane* gibi sanat ve fikir çevrelerinde bir çalkantı yaratır.

Bu dönemde Zola, kendi edebiyat anlayışını ortaya koymak için arka arkaya makaleler yayımlamaktadır. Bu makaleleri 1880'de *Deneysel Roman* adını verdiği bir kitapta toplar. Bu kitabı *Doğalcı Romancılar*, *Tiyatroda Doğalcılık* gibi başka çalışmalar takip eder. Zola, döneminin pozitivist görüşlerinin etkisi altında, giderek bilimselleşen bir çağda ilhamını bilimden alan bir yöntemin romanı

ilerleteceğine inanmış, “*doğaya ve insana dair genel bir soruşturma*” olarak gördüğü roman sanatında yöntemi ve gözlemi önemsemiş, doğalcılığın analitik ve deneysel bir yöntemden başka bir şey olmadığını yazmıştır. Fizyolojik bir yapıt yaratmaktan ya da hayat-taki insanlık durumlarını bir hekimin laboratuardaki çalışması gibi tecrübe etmekten söz etmesi eleştirilere konu olarak gülünç ve dogmatik bulunmuştur. Fakat asıl ağır eleştirileri, “*Doğalcılık çıplaklıktır*” görüşü uyarınca, gerek toplumu gerekse de bireyi, kontrol edemediği itkileri ve tutkularıyla, kötü ve aşağılık yanlarıyla, yüceliğinin yanı sıra sefilliğiyle ortaya koymaktan çekinmediği eserleriyle almıştır.

1880 yılına gelindiğinde, arka arkaya yakın dostu Flaubert’i ve annesini kaybeder. Bu iki ölüm onu derinden etkiler. Hem bu ölümlerin acısı hem de aşırı çalışmanın yorgunluğuyla çok ciddi bir ruhsal ve fiziksel çöküntü yaşar.

1882’de *Apartman*, 1883’te *Kadınların Mutluluğuna* yayımlanır. Bu dönemde Zola’nın ünü giderek Fransa sınırlarını aşmaktadır. 1883 yılında yine yakın dostları olan Manet’yi ve Turgenyev’i kaybeder. Ruhsal olarak zor zamanları sürmektedir. Aynı yıl sosyalist milletvekili Alfred Giard ile tanışır ve onun ikna etmesiyle maden işçileri hakkında bir roman yazmayı tasarlar. 1884 yılında Anzin’e gider, madenlerde bilgi toplamaya başlar, İşçi Partisi’nin toplantılarına katılır. 1884’te yayımlanan *Yaşama Zevki*’nin ardından *Germinal* 1885 yılında yayımlanır. Roman önemli bir başarı kazanır, ancak tiyatro uyarlaması sansüre takılır ve jandarmaların işçilere ateş açtığı sahne nedeniyle yasaklanır. Zola gazetelerde sansüre karşı sert eleştiri yazıları yazar ama oyunun sergilenmesini sağlayamaz.

Sansüre karşı sürdürdüğü mücadelenin bir diğer gerekçesi de bir rahip ile laik bir öğretmen arasındaki gayrimeşru ilişkiyi anlatan romanı nedeniyle bir ay hapse mahkûm edilen doğalcı yazar Louis Desprez’nin durumudur. Zola, Desprez’yi hapishanede ziyaret eder, bir yazarın yazılarından ötürü tutuklanmasını kınayan yazılar yayımlar.

1886 yılında Zola ile Cézanne'ın arasını bozduğu ileri sürülen *Eser* adlı roman, 1887'de *Toprak* yayımlanır. *Toprak* beş genç yazarın *Le Figaro* gazetesinde yayımlanan çok şiddetli bir eleştiri yazısına hedef olur. Bu genç yazarları Zola'nın eski arkadaşı olan Alphonse Daudet'nin teşvik ettiği iddia edilmiştir. Yine aynı dönemde edebiyatçı dostu Anatole France, Zola hakkında "*Daha önce hiç kimse insanlığı aşağılamak için bu kadar çaba harcamadı,*" diye yazar. Zola aynı gazetede bir yanıt yayımlarsa da bu genç yazarlarla polemige girmekten kaçınır.

1888'de *Germinal*'in tiyatro uyarlaması için bakanlar kurulundan izin çıkar, fakat romanın epeyce kırpılıp yumuşatılarak sahneye aktarılması Zola'yı öfkelenendirir. Tiyatronun yöneticileriyle kavga eder ve ilk gösterime gitmez. Oyun pek sönük bir başarı elde eder. Aynı yıl içinde *Hülya* romanı yayımlanır ve Zola'ya *Légion d'Honneur* nişanı verilir.

1888 yılında genç bir çamaşırcı kız olan Jeanne Rozerot ile birlikte olmaya başlayan Zola'nın, 1889'da Denise adını verdiği kızı, 1891'de Jacques adını verdiği oğlu dünyaya gelir. 1889 yılında birçok resminde yanında görülen köpeği Fanfan'ın ölümü yazarı altüst eder. Aynı yıl Fransız Akademisi'ne üye olmak için adaylığını koyan Zola akademiye kabul edilmez. 1897'ye kadar tam sekiz kez başvuracak ama hiçbirinde alınmayacaktır. Bu sırada Zola'nın kitaplarını yayımlayan İngiliz yayıncı da bazı romanların müstehcen bulunması nedeniyle üç ay hapis cezasına çarptırılır.

1890 yılında Rougon-Macquart dizisinin on yedinci kitabı olan *İçimizdeki Hayvan*, 1891'de ise *Para* yayımlanır. Zola bu romanlardan ilkinin hazırlığını Havre demiryolu işçilerini gözlemleyip lokomotiflerde seyahat ederek, ikincinin hazırlığını ise Paris borsasında günler geçirerek yapmıştır. 1891'de Fransa Edebiyatçılar Derneği'nin başkanlığına seçilir. Başkanlığı döneminde yine özellikle sansür konusunda makaleler, açık mektuplar yayımlar. Aynı yıl karısı Alexandrine, Zola'nın Jeanne Rozerot ile gizli ilişkisini öğrenir ve karı koca arasında büyük bir kriz yaşanır.

1892 yılında II. İmparatorluk'un çöküşünü anlattığı *Yıkılış* adlı romanı yayımlanır ve büyük bir başarı kazanır. 1893'te *Doktor Pascal*'ın yayımlanmasıyla birlikte Rougon-Macquart dizisi sona erer. Yayıncısı Charpentier dizinin bitişini kutlamak için Boulogne ormanında büyük bir ziyafet verir.

Dreyfus Olayı ve Son Yılları

Zola, Rougon-Macquart dizisinin ardından Üç Şehir adını verdiği yeni bir diziye girişir. Modern toplumda dinin yerini tartıştığı üçlemenin ilki olan *Lourdes* 1894'te yayımlanır. Kitap ortaya çıkar çıkmaz gerek kilisenin gerekse sağ cenahın şiddetli eleştirileriyle karşılaşılır, öte yandan bir ayda yüz yirmi bin adet satarak Zola'nın en çok okunan romanlarından biri olur. Dizinin diğer iki kitabı *Roma* 1896'da, *Paris* 1898'de yayımlanır.

Sanatıyla ilgili konularda o güne dek onlarca fikir kavgasına tutuşmuş olan Zola'yı ilk kez doğrudan siyasi bir olayda tutum almaya iten Dreyfus olayı yazarın dikkatini bu dönemde çeker. Fransız ordusunda yüzbaşı olan yahudi asıllı Alfred Dreyfus, 1894 yılında casuslukla suçlandığı düzmece bir yargılama süreci sonunda müebbet hapis cezasına çarptırılmış ve cezasını çekmek üzere Şeytan Adası'na gönderilmiştir. Zola önce *Le Figaro* gazetesinde toplumda yükselen yahudi düşmanlığını eleştiren bir yazı yayımlar. Ardından, yüzbaşının suçsuzluğuna inandığı için, unutulmaya yüz tutan bu davayla daha aktif bir biçimde ilgilenmeye başlar ve aynı gazetede peş peşe üç makale daha yayımlar. Bu makaleler Fransa'da büyük gürültü koparır. 1898 yılında ise cumhurbaşkanına hitaben yazdığı ünlü *J'Accuse (Suçluyorum)* başlıklı açık mektup yayımlanır. Hakkında dava açılır, bir yıl hapis ve 3000 frank para cezasına çarptırılır. Mahkûmiyet kararı temyize gider, Yargıtay cezayı onaylar. Yakın dostlarının Paris'i terk etmesi için ikna ettiği Zola, cezanın kesinleştiği günün akşamı İngiltere'ye gider ve bir yıl kadar Londra yakınlarında yaşar. 1899 yılında Dreyfus davasının yeniden görülmeye başlanmasıyla Zola da Fransa'ya geri döner. Dreyfus bu kez daha hafif bir cezaya çarptırılır. Zola bu mahkûmiyet kararıyla ilgili de bir ma-

kale yayımlar. Dreyfus'ün suçsuzluğu ancak Zola'nın ölümünden sonra kesinleşir.

Bir yandan bu siyasi kavgayı sürdürürken, diğer yandan da ideal bir toplum için en önemli gördüğü dört başlık olan doğurganlık, çalışma, hakikat ve adalet konularında Dört İncil adını verdiği bir diziye başlar Zola. Dizinin ilk kitabı *Döl Bereketi* 1899'da, ikinci kitap *Emek* ise 1901'de yayımlanır. İşçi dernekleri bu kitabın şerefine Zola için bir yemek düzenler. Aynı yıl Dreyfus davasıyla ilgili makalelerini, bu konudaki ilk makalelerinden birinin son cümlesi olan ünlü "*Hakikat yürüyor ve onu hiçbir şey durduramayacak*" cümlesine gönderme yaparak *Hakikat Yürüyor* adıyla bir kitapta toplar.

Emile Zola, 28 Eylül 1902 gecesi Paris'teki evinde, baca tıkanıklığının yol açtığı gaz zehirlenmesi sebebiyle hayatını kaybeder. Bu ölümün bir kaza değil Dreyfus olayıyla ilgili bir suikast olduğu konusunda şüpheler doğsa da olay kayıtlara kaza olarak geçer. Zola 5 Ekim 1902'de Montmartre Mezarlığı'na gömülür. Altı yıl sonra, Haziran 1908'de, külleri törenle Panthéon'a nakledilir. Törene katılan Alfred Dreyfus orada silahlı saldırıya uğrar ve yaralanır.

Dört İncil'in üçüncü kitabı olan, Zola'nın Dreyfus olayından esinlenerek yazdığı *Gerçek* yazarın ölümünden sonra yayımlanır, fakat dördüncü kitap olan *Adalet* ne yazık ki tamamlanamamıştır.

ROMANDA SIK GEÇEN ÖZEL İSİMLERİN OKUNUŞLARI

Alexandre	: Aleksandr	Couteau	: Kuto
Alexandre-Honoré	: Aleksandr-Onore	Denis	: Döni
Alfred	: Alfred	Desvignes	: Deviyın
Ambroise	: Ambruaz	de Lowicz	: dö Lovikz
Andrée	: Andre	Dominique	: Dominik
Angèle	: Anjel	du Hordel	: dü Ordel
Angeline	: Anjölin	Eugène	: Öjen
Antonin	: Antonen	Euphrasie	: Öfrazi
Auguste	: Ogüst	Françoise	: Fransuaz
Bénard	: Benar	Frédéric	: Frederik
Beauchêne	: Boşen	Froment	: Froman
Benjamin	: Benjamin	Gaston	: Gaston
Berthaud	: Berto	Gaude	: God
Berthe	: Bert	Gavotte	: Gavot
Blaise	: Blez	Gervais	: Jerve
Boétie	: Boeti	Grégoire	: Greguar
Bonnard	: Bonar	Grenelle	: Grönel
Boucher	: Buşe	Guillaume	: Giyyom
Bourdieu	: Burdiyö	Havard	: Avar
Boutan	: Butan	Henri	: Anri
Broquette	: Broket	Herbert	: Erber
Caroline	: Karolin	Herminie	: Ermini
Catiche	: Katiş	Hilaire	: İler
Cauchois	: Koşua	Hortense	: Ortans
Cécile	: Sesil	Irma	: İrma
Céleste	: Selest	Janville	: Janvil
Champ-de-Mars	: Şan-dö-Mars	Joseph	: Jozef
Chantebled	: Şantöbled	Lebleu	: Löblö
Charles	: Şarl	Léon	: Leon
Charlotte	: Şarlot	Léonce	: Leons
Christophe	: Kristof	Lepailleur	: Löpayör
Claire	: Kler	Lillebonne	: Lilbon
Colette	: Kolet	Lisbeth	: Lizbet
Constance	: Konstans	Loiseau	: Luazo
Couillard	: Kuyar	Louise	: Luiz

Lucie	: Lüsi	Reine	: Ren
Lucien	: Lüsiyen	Robert	: Rober
Lucile	: Lüsil	Rocher	: Roşe
Madeleine	: Madlen	Roquépine	: Rokepin
Mainfroy	: Menfroy	Rose	: Roz
Mareuil	: Maröy	Rosine	: Rozin
Marguerite	: Margörit	Rouche	: Ruş
Marianne	: Mariyan	Rougemont	: Rujömon
Marie	: Mari	Saint-Lazare	: Sen-Lazar
Marignan	: Marinyan	Saint-Pierre	: Sen-Piyer
Marthe	: Mart	Santerre	: Santer
Mathieu	: Matyö	Sarraille	: Sarrray
Maurice	: Moris	Séguin	: Segen
Mazaud	: Mazo	Seine	: Sen
Menoux	: Mönu	Sérafine	: Serafin
Miromesnil	: Miromenil	Sophie	: Sofi
Moineaud	: Muano	Thérèse	: Terez
Montoir	: Montuar	Tivoli	: Tivoli
Monval	: Monval	Toinette	: Tuanet
Morange	: Moranj	Valentine	: Valantin
Moreau	: Moro	Valérie	: Valeri
Nicolas	: Nikola	Vaugelade	: Vojölad
Nora	: Nora	Victor	: Viktor
Norine	: Norin	Vieux-Bourg	: Viyö-Bur
Paul	: Pol	Vimeux	: Vimö
Pauline	: Polin	Yeuse	: Yöz
Philippe	: Filip	Zoé	: Zoe

BİRİNCİ KİTAP

I

O SABAH Mathieu, korunun eteğinde üç hafta önce yerleştikleri küçük köşkte hazırlanıyor, kendisini her gün Paris'e götüren yedi trenine Janville'den yetişmek için acele ediyordu. Saat altı buçuk olmuştu bile, kulübeden Janville'e kadar iki kilometrelik upuzun bir yol vardı. Üç çeyrek saat süren bu yoldan sonra, Kuzey Garı'ndan Grenelle Bulvarı'na gitmek için bir üç çeyrek saat daha yürüyor, fabrikadaki kalem odasına ancak sekiz buçuğa doğru varıyordu.

Çocukları öptü, bereket ki uykudaydılar; yoksa ufacık kollarını onun boynuna doluyor, gülüyor, onu öpüyor, gitmesine izin vermiyorlardı. Hızla yatak odasına girdiğinde karısı Marianne'ı hâlâ yatakta, fakat uyanık, yarı doğrulmuş buldu. Marianne kalkıp bir perdeyi açmıştı; mayıs sabahı pırıl pırıl içeri giriyor, yirmi dört yaşındaki bu sağlıklı ve körpe, güzel kadını parlak bir güneş seliyle yıkıyordu. Ondan üç yaş büyük olan Mathieu karısına tapıyordu.

"Treni kaçırmayayım diye acele ediyorum canım..." dedi. "Sen işi idare etmeye çalış, daha otuz meteliğin var, değil mi?"

Çıplak kolları ve hayranlık uyandıran dağınık siyah saçlarıyla pek nefis görünen Marianne gülmeye başladı. Evlendikleri zaman kendisi on yedi, Mathieu yirmi yaşındaydı; daha şimdiden başlarında dört çocuk vardı. Genç yuvalarının hep sıkıntı içinde olmasına rağmen Marianne gayretini ve neşesini kaybetmiyordu.

"Bugün ay sonu," dedi. "Akşama para alacaksın. Janville'deki ufak tefek borçları yarın veririm. Yalnız, Lepailleu'lere olan süt ve yumurta borcu canımı sıkıyor, çünkü hep paralarının üstüne oturmaçığımızı zannedermiş gibi bir halleri var. Otuz meteliğim var sevgilim! Bu parayla bayram ederiz!"

Marianne hâlâ gülüyor, her sabah olduğu gibi, vedalaşmak için dolgun beyaz kollarını uzatıyordu:

“Madem vaktin dar, çabuk git... Akşama seni küçük köprüde beklerim.”

“Hayır, hayır, yatıp uyumanı istiyorum! Biliyorsun ki bugün on bire çeyrek kala trenini yakalasam bile Janville’e ancak on bir buçukta varırım. Ah! Öyle bir gün ki! Öğle yemeğine Morange’lara söz vermek gerekti, akşama da Beauchêne bir müşteriyi ağırlıyor, bir iş yemeği, orada da hazır bulunmam lazım... Sen yat, ben gelene kadar rahat rahat uyu.”

Marianne söz vermedi, başını şirin bir tavırla salladı:

“Ev sahibine uğrayıp çocukların odası akıyor diye haber vermemi unutma. Séguin du Hordel’in milyonlarca franklık serveti var, bu viraneyi bize altı yüz franga kir alıyor diye sokak ortasındaymış gibi sırılsıklam yaşayacak değiliz ya.”

“Sahi! Unutacaktım... Uğrarım, söz.”

Mathieu onu kolları arasına almıştı; vedalaşma uzuyor, genç adam ayrılamıyordu. Marianne yine gülmeye başlamıştı, o da onu öpüp duruyordu. Aralarında çok sağlıklı bir sevgi, tam ve derin bir birleşmenin, tek bir ten ve tek bir ruh olmanın sevinci vardı.

“Haydi git, haydi git sevgilim... Ha! Unutma, Constance’a söyle, köye gitmeden önce bir pazar günü Maurice’le beraber buraya gelip akşama kadar kalsınlar.”

“Tamam, tamam, söylerim... Akşama görüşürüz canım...”

Tekrar dönüp geldi, Marianne’i kuvvetle kucaklayarak göğsüne bastırdı, dudaklarından uzun uzun öptü; o da içten gelen bir buseyle onu öptü. Sonra Mathieu fırladı gitti.

Kuzey Garı’na inince genellikle omnibüse* binerdi. Fakat evde otuz metelikten başka para bulunmadığı günler, yolu şikâyet etmeden yaya yürürdü. Zaten çok güzel bir yoldu bu. Lafayette Caddesi’nden, Opéra’dan, büyük bulvarlardan, Royal Caddesi’nden geçer, Concorde Meydanı’ndan sonra Cours-la-Reine, Alma Köprüsü, Orsay Rıhtımı gelirdi.

* Omnibüs: Şehirlerde yolcu taşıyan atlı arabalar ya da motorlu büyük taşıtlar. - ed.

Beauchêne'in fabrikası Orsay Rıhtımı'nın ta öbür ucunda, Fédération Caddesi'yle Grenelle Bulvarı'nın arasındaydı. Orada üç köşeli, geniş bir arsa vardı; bu arsanın rıhtıma bakan köşelerinden birinde güzel bir ev yapılmıştı; kenarları bir sıra beyaz taşla örülü bu tuğla konak, şimdiki patron Alexandre'in babası Léon Beauchêne tarafından yaptırılmıştı. Balkonlarından bakınca Seine nehrinin öte tarafında, yamaçta, yeşillikler arasında Passy'nin yüksek evleri gözüktü. Sağ tarafta da Trocadéro Sarayı'nın iki kulesi yükseliyordu. Yan tarafta, Fédération Caddesi boyunca bir bahçe ve küçük bir ev göze çarpıyordu; burası Léon Beauchêne'in delice çalışarak servetini yaptığı dönemde yaşadığı eski, mütevazı eviydi. Arsanın dip tarafını ise fabrikanın binaları, hangarları, üzerinde iki muazzam baca yükselen külrenge binalar yığını kaplıyor, arka tarafta penceresiz, büyük bir duvar Grenelle Bulvarı'na bakıyordu. Tanınmış bir işletme olan bu makine yapım evi, en kuvvetli makinelerden dakik ve nazik aletlere varıncaya kadar, özel bir özen isteyen çok çeşitli ziraat makineleri imal ediyordu. Her gün çalıştırdığı birkaç yüz işçiden başka, elli kadar cilacı kadının çalıştığı bir atölyesi de vardı.

Atölyeye ve kalem odalarına Fédération Caddesi'ndeki büyük kapıdan giriliyor, oradan bakınca, çoğu zaman buram buram tüten kirli suların yol yol aktığı, daima kapkara, kocaman avlunun taşları gözüküyordu. Yüksek bacalardan yoğun bir duman çıkıyor, damlardan keskin seslerle buharlar fışkırıyor, zemini titreten boğuk zangırtı fabrikanın içindeki hayhuyu, devamlı çalışma uğultusunu gösteriyordu.

Mathieu başressam olarak çalıştığı kalem odasına gitmek için avludan geçtiği sırada ana binanın büyük saati sekizi otuz beş geçiyordu. Genç adam fabrikada çalışmaya başlayalı sekiz sene olmuştu; çok parlak bir meslek eğitimi gördükten sonra on dokuz yaşında, ayda yüz frank maaşla ressam yardımcısı olarak orada işe başlamıştı. Babası Pierre Froment, karısı Marie'den olan ilk çocuğu Jean'la, ondan sonraki oğulları Mathieu, Marc ve Luc'ü heves ettikleri mesleği seçmekte serbest bırakmakla beraber her birine bir zanaat öğretmeye çalışmıştı.

Fabrikanın ilk kurucusu olan Léon Beauchêne öleli bir sene oluyordu; onun yerine oğlu Alexandre geçmiş, Marais'li çok zengin bir duvarkâğıdı imalatçısının kızı Constance Meunier ile evlenmişti. Mathieu de işte tam o sıralarda kendisinden ancak beş yaş büyük olan bu çok genç patronun emri altında fabrikaya girmişti. Alexandre'in fakir bir kuzini olan ve o tarihte on altı yaşında bulunan Marianne'ı orada tanımış, bir sene sonra da onunla evlenmişti.

Marianne daha on iki yaşındayken amcası Léon Beauchêne'in başına kalmıştı. Léon'un erkek kardeşi olan Félix Beauchêne, türlü türlü başarısızlıklardan sonra, ne istediğini bilmeyen ve macera ihtiyacıyla kıvranan bir adam olarak, karısını ve kızını alıp Cezayir'de talihini denemeye gitmişti; bu sefer de, tam orada kurduğu çiftlik gelişmeye başlamışken, birdenbire dirilen eşkıyalık faaliyeti sırasında baba ile ana öldürülmüş, binalar tahrip edilmiş, âdeta mucize eseri kurtulan kız amcasının evinden başka sığınacak yer bulamamıştı. Amcası o tarihten sonra iki sene daha yaşamış, bu süre boyunca kızı çok iyi davranmıştı. Fakat evde geçimsiz bir arkadaş olan Alexandre ve özellikle de onun küçük kardeşi, kaçık ve kötü huylu, iriyarı bir kız olan Sérafine vardı. Yalnız, bereket versin bu Sérafine, hemen Marianne gelir gelmez, daha on sekiz yaşındayken, müthiş bir rezalet çıkararak evden ayrılmış, Baron de Lowicz isimli dolandırıcı ve kalpazan, sahici bir barona kaçmış, aile üç yüz bin frank vererek kendisini o adamla evlendirmek zorunda kalmıştı. Derken Alexandre, babası ölünce kendisi de evlenmeyi düşünmek ve yarım milyon çeyiz getiren Constance'ı para için almak zorunda kalınca, Marianne evin tek hâkimi olan sıska, kuru, dediğim dedik yeni kuzininin yanında daha yabancı, daha yalnız kalmıştı. Fakat Mathieu oradaydı ve birkaç ay yetmişti: İki genç arasında, âşıkları birbirinin kolları arasına atan o bir görüşte aşk türünden değil de, birbirine değer vermeye, şefkate, bağlılığa, mutluluğun karşılıklı fedakârlığa bağlı olduğuna inanmaya, bir evliliği çözülmez kılan tüm bu özelliklere dayanan sağlıklı ve kuvvetli, güzel bir aşk doğmuş, büyümüş-tü. Beş parasız evlendiler, birbirlerine sadece kocaman yüreklerini verdiler, bundan da son derece mutlu oldular. Mathieu'nün maaşı iki bin dört yüz franga çıkarıldı, evlenince hısımlık yoluyla kuzeni olan

Alexandre ona çok ileride belki ortak olabileceklerini ima etti. Gerçi zaten Mathieu Froment yavaş yavaş vazgeçilmez bir insan haline geliyordu. Fabrikanın genç sahibi Alexandre Beauchêne endişe verici bir buhran döneminden geçmişti. Babasının Sérafine’i evlendirmek için kasasından çıkarmaya mecbur kaldığı çeyiz parası, bu serkeş ve ahlaksız kızın sebep olduğu daha başka büyük masraflar, onu bir ara işletme sermayesini azaltmaya zorlamıştı. Ölümünden sonra babanın, çok kimsede görülen türden bir kayıtsızlıkla vasiyetname bırakmadığı anlaşılmıştı; Sérafine de büyük bir harislikle erkek kardeşinin menfaatlerine taş koymaya kalkışmış, kendi hissesini almak, ona fabrikayı sattırmak istemişti. Koca servet böylece parçalanmak, fabrika dağılmak, yok olmak tehlikesine girmişti. Beauchêne bunu düşündükçe hâlâ dehşetten, öfkeden tir tir titriyordu; kız kardeşini ortaklıktan çıkarmak için onun hissesini nakit olarak fazla fazla ödemeyi sonunda başardığı için memnundu. Fakat yara olduğu yerde apaçık durmaktaydı işte, Alexandre onu kapatmak için çirkin bir kız olan Constance’ın yarım milyonu ile evlenmişti. Yakışıklı ve tutkulu bir erkek olarak, onunla birlikte olmayı tatsız buluyordu; Constance öyle kuru, öyle sıskaydı ki onu karısı yapmaya razı olmadan önce kendisi bile ona “kemik torbası” derdi. Beş altı sene içinde durumları düzeldi, fabrikanın işleri büyük bir gelişme göstererek iki misline çıktı. En çalışkan, en işe yarar çalışma arkadaşlarından biri haline gelen Mathieu de sonunda dört bin iki yüz frank maaşlı başressam görevini üstlendi.

Odası Mathieu’nünkine bitişik olan muhasebe şefi Morange, genç adamın resim masasının başına geçtiğini iştir iştir kafasını uzattı:

“Azizim Froment, unutmayın, öğle yemeğine bizdesiniz ha!”

“Evet, evet, Morange’cığım, kararımız karar. Öğleyin uğrar, sizi alırım.”

Sonra Mathieu kendi icadı olan buharlı bir harman makinesinin ayrıntılı çizimini özenle gözden geçirmeye koyuldu; gayet basit ve son derece kuvvetli bir alet olan bu harman makinesi üzerinde çoktan beridir çalışıyordu; Mösyö Firon-Badinier isminde, Beauce’lu zengin bir toprak sahibi öğleden sonra gelip resmi görecekti.

O sırada patron odasının kapısı birdenbire açıldı. Beauchêne gözüktü. İriyarı, kırmızı yüzlü, iri burunlu, kalın dudaklı, kestane rengi, büyük, patlak gözlü bir adamdı. Yüzünü tamamen kaplayan, çok özen gösterdiği siyah bir sakalı vardı; saçlarına da çok özen gösteriyor, henüz otuz iki yaşında olduğu halde, tehlikeli bir kellik başlangıcını örtmek için dalga dalga tepesine doğru tarıyordu. Sırtında redingotla sabah sabah bir yaprak sigarası içiyor, gür sesi, çın çın öten neşesi ve patırtılı hareketleriyle, parayı, başkalarının çalışmasıyla on misline çıkmış sermayeyi biricik ve hâkim kuvvet olarak gören, sağlığı henüz yerinde, bencil bir zevk düşkünü olduğunu gösteriyordu.

“Hah! Hazır, değil mi? Mösyö Firon-Badinier bana yine not göndermiş, saat üçte buraya gelecekmiş. Biliyorsunuz, bu akşam onunla beraber sizi de lokantaya götüreceğim, çünkü bol bol halis şarap içirmedikçe bu heriflerden sipariş koparabilmek mümkün olmaz. Burada olursa Constance öfkeleniyor, ben de böylelerini dışarıda ağırlamayı tercih ediyorum. Marianne’a haber verdiniz mi?”

“Elbette. On bire çeyrek kala treninden önce dönemeyeceğimi biliyor.”

Beauchêne kendini bir sandalyeye bırakmıştı:

“Aman azizim, bitik bir haldeyim! Dün akşam dışarıda yemek yedim, saat birde yatabildim. Bu sabah burada bir sürü iş beni bekliyor! Doğrusu, insana demir gibi bir sağlık lazım.”

O zamana dek, gerçekten görülmemiş bir dayanıklılığı ve enerjisi olan, çok gayretli, işine düşkün bir adam gibi çalışmıştı. Ayrıca kârlı işlerde daima bir sezîş kabiliyeti göstermişti. Fabrikada herkesten önce o uyanır, her şeyi görür, her şeyi önceden kestirir, iş hacmini her yıl iki misline çıkarmak için ortalığı patırtılı gayretiyle doldururdu. Fakat bir süreden beri yorgunluk onu daha fazla etkiliyordu. Öteden beri alabildiğine eğlenmiş, çalışmayla geçen hayatında zevklerine, itiraf ettiği ve etmediği zevklerine geniş bir pay ayırmıştı; ama şimdi bazı sefahatler, kendisinin de dediği gibi, onu yere seriyordu.

Mathieu’ye bakıyordu:

“Siz maşallah gücü kuvveti yerinde görünüyorsunuz. Ne yapıyorsunuz da hiç yorgun gözükmüyorsunuz?”

Gerçekten de genç adam resim masasının başında ayakta duruyor, körpe bir meşe ağacı gibi gürbüz ve sağlıklı görünüyordu. Uzun boylu, ince, esmerdi; alnı bütün Froment ailesi gibi yuvarlak, geniş ve açıktı. Gür saçları kısa kesilmişti; sakalı sivri, kıvrıkcıkçaydı. Yüzüne asıl özellik veren şey, hem derin ve parlak, hem keskin bakışlı ve düşünceli, hemen daima gülümseyen gözleriydi. Mathieu Froment, çok sade, çok neşeli, aynı zamanda çok iyi yürekli bir fikir ve eylem adamıydı.

Gülerek:

“Oo! Bana bakmayın,” dedi. “Ben usluyumdur.”

Fakat Beauchêne itiraz ediyordu:

“Yoo, yağma yok! Uslu filan değilsiniz! İnsan daha yirmi yedi yaşında dört çocuk babası olmuşsa uslu değildir. Hem de daha ilk hamlede ikiz çocuk, Blaise’le Denis! Sonra Ambroise, arkasından da küçük Rose! Bu kızdan önce ölü doğan öteki kız da cabası. Yaşasaydı beş çocuğunuz olacaktı be mübarek adam! Yok, yok! Asıl uslu olan benim, tek çocuğu olan, makul ve tedbirli bir adam olarak sınırı aşmamayı bilen ben!”

Her zaman böyle şakalaşırlardı; Beauchêne, gerçek bir öfke seziilen bu şakalarında, onun servetini umursamayan genç karı kocayı, kuzini Marianne’ın, kendisinin rezalet diye adlandırdığı döl bereketini* diline dolardı.

Mathieu sakinliğini hiç bozmadan karşıladığı bu hücumlara alıştı; cevap bile vermeden, hâlâ gülüyordu. Tam o sırada içeriye bir işçi girdi. Bu, henüz kırk üç yaşında olduğu halde fabrikada Moineaud Baba diye çağrılan, kısa boylu, tıknaz, yusuvarlak kafalı, boğa enseli, yüzü ve elleri çeyrek asırdan fazla bir çalışmayla çatlak çatlak olmuş bir adamdı. Tesviyeci ustasıydı, bir makinenin kurulmasında karşılaştığı güçlüğü patrona haber vermeye gelmişti. Fakat Beauchêne çok nüfuslu aileler aleyhine bir kere coşmuş bulunuyordu, onun konuşmasına izin vermedi.

“Siz söyleyin Moineaud Baba,” dedi, “kaç çocuğunuz var?”

* Kitaba adını veren *Fécondité* sözcüğü “doğurganlık” anlamına gelmektedir. Çevirmen Hamdi Varoğlu’nun bu sözcük için bulduğu özgün bir karşılık olan “döl bereketi”ni kitabın adında da metin içinde de korumayı tercih ettik. –ed.

İşçi bir parça şaşalamıştı.

“Yedi, Mösyö Beauchêne,” diye cevap verdi. “Üç de öldü.”

“O halde on olacaktı. Buyurun bakalım! İnsan açlıktan gebermez de ne olur?”

Moineaud, biricik zevki iki tek attığı zaman karısıyla cilveleşmekten ibaret, tasasız ve neşeli bir Parisli işçi tavrıyla gülmeye başlamıştı. Çocuklar kendi farkına bile varmadan çıkıyordu, hatta yuvadan uçmadıkları sürece onları pek de seviyordu. Hem sonra çalışıyorlardı, eve biraz para getiriyorlardı. Ama Moineaud Baba aslında çok doğru olduğunu düşündüğü şakacı bir sözle özür dilemeyi tercih etti:

“Ne yapayım Mösyö Beauchêne, çocukları yapan ben değilim ki, karım.”

Üçü de gülüştü; işçi karşılaştığı güçlüğü sonunda anlatınca, patronla ressam işi kendi gözleriyle görmek için onun peşinden gittiler. Bir koridora girecekleri sırada patron, kadınlar atölyesinin kapısının açık olduğunu gördü; her zamanki gibi oradan geçip içeriye bir göz atmak istedi. Burası geniş ve uzun bir yerdi; siyah şayaktan* işçi gömleği giymiş olan cilacı kadınlar orada, küçük tezgâhlarının başında, iki sıra olup oturmuş, makine parçalarını süngertaşıyla tesviye edip bileğitaşından geçiriyorlardı. Hemen hepsi genç, bir ikisi güzeldi; çoğunun yüzü bayağı ve aşağılıktı. Kekremsi yağ kokularına bir yabancı hayvan kokusu karışıyordu.

Çalışma sırasında kural, kesin sessizlikti. Ama hepsi çene çalışıyordu. Patronun geldiği haber verilir verilmez sesler birdenbire din-di. Yalnız birisi, arkası dönük, geleni gideni görmediği için, başka bir kızla kavgasına öfkeli öfkeli devam etti. Bunlar iki kız kardeşti, hem de Moineaud Baba'nın kızlarıydı. Bağıranı, küçüğü Euphrasie'ydi; on yedi yaşında, açık sarı saçlı, uzun, kuru ve sivri yüzlü, hiç de güzel olmayan, hırçın tavırlı, sıska bir kızdı. On dokuzunda ya var ya yok olan büyüğü Norine, kardeşi gibi sarışın, fakat güzel bir kızdı; teni sütbeyazdı, tombul, gürbüz, omuzlu, kalçalı, kolu budu yerinde, güneş gibi parlak yüzlü, kabarık saçlı ve kara gözlü, yüzlerinde şeytani bir güzelliğin parıldadığı o Paris kızları gibi körpe mi körpeydi.

* Şayak: Kabaca dokunmuş, dayanıklı bir tür yün kumaş. -ed.

Norine sinsilik ediyor, Euphrasie'yi susturmuyor, kavgaya devam ediyor, onun suçüstü yakalanacağına seviniyordu. Beauchêne araya girmek zorunda kaldı. Kadınlar atölyesinde her zaman gayet ciddi davranır, hiç hatır gönül tanımazdı; maiyetindeki işçi kızlarla şakalaşmaya kalkan patronun mahvolacağını ileri sürerdi öteden beri. Gerçekten de dışarıda pek azgın bir erkek gibi hareket ettiği söylenmesine rağmen, işçileriyle arasında bir ilişki olduğuna dair en küçük bir rivayet bile çıkmamış, o da henüz işçi kızlardan hiçbirine el uzatmamıştı.

“Hey! Matmazel Euphrasie, susacak mısınız siz? Ayıptır bu yaptığınız! Bir frank para cezası ödeyeceksiniz, sesinizi bir daha iştirsem bir haftalığınızı keserim.”

Genç kız fena halde şaşalamış, arkasına dönmüştü. Kendisini pekâlâ uyarabilecek olan kız kardeşine öfkeden boğulurcasına müt-hiş bir bakış fırlattı. Fakat Norine, arzu uyandıran güzel kızlara mahsus o sessiz haliyle hâlâ gülümsüyor, artık korkacak hiçbir şeyi kalmadığına emin gibi patronun gözünün içine bakıyordu. Göz göze geldikleri zaman iki saniye bakışıp kaldılar. Beauchêne yanakları pembeleşerek işçi kızların hepsine birden seslendi:

“Gözcü sırtını döner dönmez çene yarıstırıyorsunuz, kavga ediyorsunuz. Ayağınızı denk alın, yoksa karışmam!”

Kızların babası Moineaud, sanki o iki işçi kız, patronun cezalandırdığı ile sinsi sinsi ona bakan, kendi kızları değilmiş gibi bu sahneyi sakın sakın seyretmişti. Teftiş devam etti; üçü birden bir ölüm sessizliği içinde, küçük bileği çarklarının uğultusundan başka çıt çıkmayan kadınlar atölyesinden ayrıldı.

Aşağıda makinenin kurulmasındaki güçlük başarılp işçiye emirler verildikten sonra Beauchêne kendi dairesine çıktı, Marianne'ın davetini Constance'a söylemek isteyen Mathieu'yü de beraberinde götürdü. Fabrikanın kara binalarından, rıhtıma bakan muhteşem konağa geniş bir galeriyle* geçiliyordu. Constance'ı sarı saten ku- maşlarla süslü, pek sevdiği küçük salonda buldular. Bir kanepenin

* Galeri: Bir yapının birçok bölümünü aynı katta birbirine bağlayan içten ya da dıştan yapılmış geniş geçit. -ed.

yanında oturuyordu; yedisine basan, taparcasına sevdikleri biricik oğulları Maurice o kanepeye uzanmıştı.

Mathieu:

“Hasta mı?” diye sordu.

Babasına çok benzeyen, çene kemikleri ondan daha iri olan çocuk gürbüz görünüyordu. Fakat soluk benizliydi, altları hafifçe morarmış gözleri kapanıyordu. Daha yirmi altı yaşında sararıp solmuş, renksiz, esmer, ufak tefek bir kadın olan anası, o “kemik torbası”, bencil bir gururla çocuğu seyrediyordu.

“Yoo! Hayır, hiç hastalanmaz,” diye cevap verdi. “Yalnız, bacaklarının ağrıdığını söylüyor. Onun için kanepeye uzanmasını istedim, dün akşam Doktor Boutan’a bir pusula gönderdim, bu sabah uğrasın diye.”

Beauchêne gürültülü bir kahkaha attı.

“Adam sen de!” diye haykırdı. “Kadınlar hep birbirinin aynı! Türk gibi kuvvetli bir çocuk! Bu kerata güçlü kuvvetli olmasın da göreyim bakayım!”

Tam o sırada Doktor Boutan içeri girdi; şişman ve bodur, kırk yaşlarında, tamamen traşlı, iyilik akan ablak yüzünde gayet kurnaz bakışları olan bir adamdı. Derhal çocuğu muayene etti, yokladı, dinledi. Sonra iyi niyetli olmakla beraber ciddi tavrıyla:

“Hayır, hayır, bir şeyi yok,” dedi. “Boy atıyor. Paris’te geçirdiği kış yüzünü bir parça soldurmuş. Köyde, açık havada birkaç hafta geçirsin, düzelir.”

Beauchêne tekrar:

“Ben demedim mi!” diye haykırdı.

Constance, tekrar kanepeye uzanıp yorgun bir edayla gözlerini yuman oğlunun küçücük elini avcunda tutuyor, mutlu, sevimsizliğine rağmen keyfi istediği zaman yine de şirinleşebilen yüzüyle gülümsüyordu. Doktor oturmuştu. Dost evlerinde uzunca kalmaktan, konuşmaktan hoşlanırdı. Doğum doktoruydu, özellikle kadın ve çocuk hastalıklarına bakardı, doğal olarak herkes içini ona dökerdi; bütün sırları bilir, aile evlerinde kendi evindeymiş gibi davranırdı. Constance’ın çok yüz verilen bu biricik oğlunu da, Marianne’in dört çocuğunu da o doğurtmuştu.

Mathieu ayakta kalmış, Constance'ı evlerine davet etmek için bekliyordu.

“Öyleyse,” dedi, “mademki yakında köye gideceksiniz, bir pazar günü Janville’e gelin. Karım sizi çok özledi, evimizi size göstermeyi pek istiyor.”

Oturdukları ücra köşkün eşyasız olmasıyla alay etti, henüz bir düzine tabakla beş yumurtalıktan başka bir şeyleri olmadığını anlattı. Fakat Beauchêne bu köşkü biliyordu, çünkü her kış orada avlanırdı; mal sahibinin av için parsellere ayırdığı o geniş korularda kendisinin de bir hissesi vardı.

“Séguin benim dostumdur, biliyorsunuz,” dedi. “Sizin köşkte öğle yemeği yemiştin bir keresinde. Basbayağı bir virane.”

Bu derece yoksulluk karşısında alay etme ihtiyacı duyan Constance, Valentine diye çağırdığı Madam Séguin’in bu eski av köşkünün haraplığı hakkında kendisine söylediklerini hatırladı. Gülümseyerek dinleyen doktor söze karıştı:

“Madam Séguin benim hastalarımdandır. Son loğusalıklarında gidip o köşkte oturmasını tavsiye etmiştim. Oranın havası çok güzeldir, çocuklar aslan gibi büyür orada.”

Bu söz üzerine Beauchêne, o çın çın öten kahkahasıyla, her zamanki şakasını yaptı:

“Hah, tamam! Azizim Mathieu, kendini sakın! Beşinci çocuk ne zaman geliyor?”

Constance gocunmuş bir tavırla:

“Yoo! Düpedüz delilik olur bu,” dedi. “Marianne bu kadarla kalır umarım. Doğrusu bu sefer mazur görülemez, affedilemez bir suç işlemiş olursunuz.”

Mathieu ikisinin de ne demek istediğini pekâlâ anlıyordu. Marianne’la ve kendisiyle alay ediyor, hallerine acıyorlardı. Bu acı-maya öfke de karışıyordu, insanın yoksulluğa böyle gönül rızasıyla katlanabileceğine akıl erdiremiyorlardı. Sonuncu çocukları olan küçük Rose’un dünyaya gelişi yüklerini öyle ağırlaştırmıştı ki köye, bir fakir kulübesine sığınmak zorunda kalmışlardı. Hiçbir şeyleri, servetleri, yeryüzünde dikili bir ağaçları olmadığı halde, bir de bu son ihtiyatsızlığı yapıp dünyaya bir çocuk daha mı getireceklerdi?

Constance aldığı sıkı terbiye icabı fazilet taslayarak:

“Hem sonra,” diye devam etti, “sonunda sahiden de pis bir hal alıyor bu iş. Ben peşleri sıra bir sürü çocuk sürükleyen insanlar gördüğüm zaman sarhoş bir aile görmüş gibi tiksiniyorum. Ondan hiç farkı yok, hatta daha pis.”

Beauchêne, bu konudaki düşüncesi tersine olmakla beraber, tekrar kahkaha attı. Lakin Mathieu gayet sakin duruyordu. Marianne’la Constance asla anlaşılamamıştı, her şeyde birbirlerinden çok ayrılıyorlardı; bu nedenle Mathieu, bozuşmamak için hücumları neşeyle karşılıyor, öfkelenmekten kaçınıyordu.

“Haklısınız,” dedi sadece. “Delilik olur bu. Ama eğer beşinci bir çocuğun gelmesi kaderde varsa, geldiği yere de geri gönderilmez ki.”

Beauchêne:

“Oo! Onun da çareleri var!” diye haykırdı.

Babacan tavrıyla dinleyen Doktor Boutan:

“Bu çarelerin tehlikeli ve suç olmayanını bilmiyorum,” dedi.

Beauchêne hararetlendi; dönemin bu doğum ve nüfus azlığı meselesi, çok iyi bildiğini sandığı, ağzı laf yapan bir insan sıfatıyla kestirip attığı meselelerden biriydi. Kalabalık ailelerin inançlı bir tarafı olduğunu bildiği Boutan’ın sözünü çürüttü önce; ona takıldı, bir doğum doktorunun bu işe menfaatsiz bir düşünceyle bakamayacağını söyledi. Sonra Malthus’a dair az çok bildiği ne varsa ortaya döktü; doğumların geometrik, besin maddelerinin ise aritmetik artışını, yeryüzünün insanla dolarak iki asırdan daha az bir zamanda açlığa mahkûm olacağını sayıp döktü. Fakirlerin açlıktan ölmeleri kendi kabahatleriydi. Nüfuslarını azaltsalar, ancak besleyebilecekleri kadar çocuk yapsalar yeterdi. Topluma kötülük etmekle haksız yere suçlanan zenginler, sefaletten sorumlu olmak şöyle dursun, tersine, en akli başında hareket eden insanlardı; ailelerinin nüfusunu azaltarak iyi bir yurttaşlık davranışı sergiliyorlardı. Beauchêne övünüyor, kendisinde hiçbir kabahat bulmadığını, durmadan çoğalan servetinin vicdanına azap vermediğini söylüyordu. Fakirler fakir kalmak istiyorlarsa kendi bilecekleri şeydi!

Doktor, Malthus’un varsayımının artık iflas ettiğini, onun yaptığı hesapların gerçek artışa değil, muhtemel artışa dayandığını boşu-

na anlattı; şimdiki iktisadi buhranın, kapitalist rejim altında zenginliğin kötü dağılımının, sefaletin biricik ve uğursuz sebebi olduğunu, çalışma adil şekilde pay edildiği gün, bereketli toprağın, şimdikinin on misli artmış ve mutlu bir insanlığı rahat rahat besleyeceğini boşuna ispat etti. Beriki hiç laf dinlemiyor, budalaca bir hoşnutlukla kendi bencilliğine gömülüyor, bütün bu işlerin kendisini ilgilendirmediğini, zengin olduğu için vicdan azabı duymadığını söylüyor, “Zengin olmak isteyenler benim gibi yapsınlar vesselam,” diyordu.

Boutan alaycı bir edayla:

“Yani Fransa göz göre göre mahvolsun, öyle mi?” dedi. “İngiltere’de, Almanya’da, Rusya’da doğum oranı hep artıyor, bizdeyse korkunç şekilde azalmakta. Sayı bakımından Avrupa’da şimdiden gayet geri bir derecedeyiz; bugün ise sayı, her zamankinden daha fazla kuvvet meselesidir. Halkın ilerlemesi, bir milletin kuvvetini ortaya koyması ve muhafaza etmesi için, aile başına ortalama dört çocuk gerektiği hesaplanmıştır. Sizin tek çocuğunuz var, kötü vatanseversiniz.”

Beauchêne çileden çıktı, öfkелendi, tıkanırcasına haykırdı:

“Ben mi kötü vatanseverim! Ölesiye çalıştığım halde, yabancı memleketlere bile ziraat makineleri sattığım halde! Gerçi evet, etrafımda birtakım aileler, birtakım tanıdıklar görüyorum, dört çocuk sahibi olabiliyorlar; bunların dört çocuğu olmazsa çok kabahatli olacaklarını da kabul ediyorum. Ama ben, azizim, ben bu işi yapamam! Biliyorsunuz ki benim durumumda katiyen yapamam bunu!”

Belki yüzüncü defa olarak gerekçelerini ortaya koydu; kız kardeşinin başına açtığı dert yüzünden fabrikanın az kalsın nasıl parçalanacağını, mahvolacağını anlattı. Sérafine çok çirkin davranmıştı. Önce çeyiz parasını çekmiş, sonra babaları ölünce mirası paylaşmakta ısrar etmiş, fabrika çok büyük bir parasal fedakârlık sayesinde kurtulmuş, bu yüzden uzun zaman gelişmemişti. Şimdi kendisinin de babası gibi tedbirsizlik yapacağını, küçük Maurice’ciği de mirasının mahvolmasına ramak kaldığını görüp aynı feci sıkıntıları yaşasın diye ona bir kardeş vereceğini mi sanıyorlardı! Hayır, hayır, mademki kanun kusurlu yapılmıştı, çocuğunu bir miras paylaşımı yapmak zorunda bırakmayacaktı. Babasından kalan ve kendisinin

on misline çıkarıp öyle bırakacağı bu servete onun tek başına sahip olmasını istiyordu. Oğlu için en üstün zenginliği, bugün iktidarı sağlayan biricik şey olan dev bir serveti hayal ediyordu.

Solgun yüzlü çocuğun elini hâlâ avcunda tutan Constance, son derece büyük bir gururla dolu bir ihtirasla onu seyretmeye koyulmuştu. Bu, eski asilzadelerdeki isim gururu kadar haris ve dövüşken olan, sanayici ve maliyecideki servet gururuydu. Varsa yoksa oğluydu, hükümdar olacaktı o, sanayi dünyasının prenslerinden, yeni dünyanın efendilerinden olacaktı!

“Üzülme miniğim, için rahat etsin, ne erkek kardeşin olacak ne kız kardeşin, kararımız karar. Eğer babanın dalgınlığına gelirse, annen burada gözcü.”

Bu söz Beauchêne’in o gürültülü neşesini olduğu gibi geri getirdi. Karısının kendisinden daha inatçı olduğunu, aile nüfusunu sınırlamaya daha azimli bulunduğunu biliyordu. Beauchêne, haşın ve şen, hayatını zevkle geçirmeye azmetmişti; karısının yatağında gebeliğe meydan vermemek için hayli beceriksizce hile* yapıyor, üst tarafını dışarıda tamamlıyordu. Belki karısı da bunu biliyor, hoşgörü gösteriyor, engel olamadığı şeye göz yumuyordu.

* Zola, *Döl Bereketi* romanı boyunca, çiftlerin gebeliği önlemek için başvurduğu yöntemleri “hile” ya da “kaçamak” anlamına gelen bir sözcükle (Fr. *fraude*) ifade eder ve bu yöntemlerle ne kastettiği konusunda açık bir bilgi vermemekle birlikte bunları irkiltici ve zararlı bulduğunu hissettirir. Doğum kontrolünün tarihçesine baktığımızda, Zola’nın yaşadığı 1800’lü yılların çok daha öncesinden başlayarak, cinsel ilişkiyi tamamına erdirmen kesmenin ve farklı cinsel ilişki biçimlerinin gebeliğe yol açmayacak yöntemler olarak kullanıldığı görülmektedir. Doğum kontrol hapları çok daha sonra, 1950’li yıllarda geliştirilmiştir. Prezervatif kullanımı Antik Mısır’da hayvan bağırsaklarından ya da yağlanmış ipekten yapılma ilkel örneklerinden başlayarak yüzyıllar boyunca malzeme değiştirilerek uygulanmıştır. Cinsel ilişkiden sonra kadının içmesi ya da yemesi için, spermleri öldüreceği ve döllenmeyi önleyeceği düşünülen çeşitli karışımlar hazırlanması yine çok eski bir yöntem olarak karışımıza çıkar. Akasya ağacının zamkı, akdiken ya da sarmaşık bitkisi, çeşitli hayvan pislikleri tarih boyunca bu amaçla kullanılmış doğal malzemeler arasındadır. Bir diğer yöntem, döllenmeyi önlemek için kadın cinsel organına çeşitli şeyler sokulmasıdır. Antik dönemde Mezopotamya’da kadınlar bu iş için oval, pürüzsüz taşlar kullanırken, Yunanistan ya da Roma’da sünger veya tül bent benzeri ince kumaşlar kullanılarak spermin rahme gitmesinin önlenmeye çalışıldığı bilinmektedir. Spermi öldürücü etkiyi artırmak için bu sünger ya da bezlerin doğal zamk, bal ve üstübeçle yapılan bir karışıma batırıldığı da bugüne ulaşan bilgiler arasındadır. Nitekim Zola da romanının bir yerinde kadınların içlerine bir şeyler tıktırdıklarını ayrıntı vermeden vurgular. Bu yöntemlerle gebelik önlenemediği takdirde, çeşitli çocuk düşürme yöntemleri veya dünyaya gelen çocuğu öldürme (Fr. *infanticide*) pratikleri de tarih boyunca uygulanagelmıştır ve Zola’nın *Döl Bereketi*’nde değindiği konular arasındadır. –ed.

Beauchêne eğildi, çocuğu öptü:

“İşitiyor musun Maurice? Annenin söylediği doğru. Leyleklerin başka çocuk getirmesine izin vermeyeceğiz.”

Sonra Boutan’a döndü:

“Biliyorsunuz ya doktor, kadınların kendilerine mahsus birtakım usulleri vardır.”

Doktor yavaş sesle:

“Çok yazık!” dedi. “Geçende böyle bir kadın hastam vardı, bu yüzden öldü.”

Bunun üzerine Beauchêne kahkahalarla gülmeye başladı; Constance ise gücenik, anlamamış görünüyordu. Mathieu lafa karışmaktan çekinmiş, ciddi bir yüzle duruyordu, çünkü bu doğum meselesi, insanlığın ve dünyanın akıbetini belirleyen bu temel mesele ona korkunç ve heyecan verici görünmekteydi. Hiçbir ilerleme hareketi kaydedilmemişti ki fazla doğumdan ileri gelmiş olmasın. Milletlerin gelişmesi, medeniyetin büyümesi, o milletlerin önce çoğalması, sonra da yeryüzünün bütün bölgelerine yayılması sayesinde olmuştu. Yarın yaşanacak gelişim, hakikat, adalet, bütün bunlar yine en büyük sayının bu devamlı itişiyile, işçilerin ve fakirlerin ihtilalci döl bereketiyle olmayacak mıydı? Mathieu bunları açıktan açığa söylemiyor, dört çocuğundan dolayı bir parça utanıyor, Beauchêne’lerin kendisine verdiği, lüzumu besbelli ihtiyatlılık nasihatleriyle şaşalıyordu. Fakat hayata olan imanı, mümkün olduğunca çok hayatın mümkün olduğunca fazla mutluluk getireceğine olan inancı duyduklarına karşı çıkıyordu. Bir varlık ancak hayat yaratmak, hayatı nakletmek ve yaymak için doğardı. Üstelik bir de bedenın zevki, ödevini yerine getiren çalışkan işçinin zevki meselesi de vardı.

“Şu halde Marianne’la ben önümüzdeki pazar sizi Janville’e bekliyoruz, değil mi?”

Bu sefer de cevap alamadı; bir hizmetkâr girmiş, kucağında çocukla gelen bir kadının hanımefendiyle görüşmek istediğini haber vermişti. Beauchêne bu gelenin makine işçisi Moineaud’nun karısı olduğunu anlayınca onu içeri aldırdı. Gitmek üzere ayağa kalkmış olan Boutan meraklanarak orada kaldı.

Moineaud Kadın, kocası gibi şişman ve bodur, kırk yaşlarında, vaktinden önce yıpranmış, uçuk benizli, bulanık gözlü, rengi kaçmış seyrek saçlı, dişlerinin çoğu dökük, sarkık dudaklı bir kadındı. Çok çocuk doğurduğu için biçimi bozulmuş ve kadın kendini bırakmıştı.

Constance:

“Buyur, hanım! Ne istiyorsunuz?” diye sordu.

Fakat Moineaud Kadın, orada karşılaçağını ummadığı bu kala-balıktan sıkılmış, ürkekçe duruyordu. Hanımefendiyi yalnız bulacağına güvenerek geldiği için susmaktaydı.

Beauchêne kadının kucağındaki sapsarı benizli sıska çocuğa bakarak:

“Sonuncu çocuğunuz mu?” diye sordu.

“Evet mösyö, küçük Alfred'im, on aylık, memeden kesmek zorunda kaldım, çünkü sütüm kesilmişti artık. Bundan önce dokuz tane daha doğurdum, üçü öldü. İlk çocuğum Eugène asker, ta cehennem dibinde, Tonkin'de. Büyük kızlarımın ikisi, Norine'le Euphrasie fabrikada, sizin yanınızdalar. Geri kalan üçü de evde, benim yanımda: Victor on beş yaşında, sonra Cécile'le Irma, biri on yaşında, öteki yedisinde... Arkası kesilmişti, hele şükür artık fırt fırt doğurmaktan kurtuldum diyordum. Seviniyordum. Ama bir de ne göreyim, bu sefer de bu yumurcak çıkmaz mı? Kırk yaşında, olacak şey değil! Yüce rabbim bizden yüz çevirdi galiba, zavallı kocamdan da, benden de.”

Beauchêne bir şey hatırladı:

“Kocanız ne diyor, biliyor musunuz?” dedi neşeyle. “Çocukları yapan kendisi değilmiş, sizmişsiniz, öyle söylüyor.”

“Ya, tabii! İşin alayında o. Çocuk yapmanın ona ne eziyeti var ki! Çocuk olmasın da, ben doğrusu her şeye razıyım. İlk zamanlar korkudan ödüm patlardı. Ama neylersin... Boyun eğmek gerek, ben de razı oluyordum, kocamın başka kadınlara gitmesi tabii işime gelmezdi. Fena adam değildir, çalışır, fazla içmez; bir erkeğin bundan başka zevki olmayınca, karısının onun isteğini geri çevirmesi gerçekten pek üzücü olur, öyle değil mi?”

Doktor Boutan sakın tavrıyla lafa karışarak sordu:

“İnsanın eğlenirken bile tedbirler alması mümkündür, bilmiyor muydunuz?”

“Ah mösyö, her zaman mümkün değil ki! Bir erkek, arkadaşlarıyla beraber bir litre şarabı devirdikten sonra eve bir parça keyifli geldiği akşamlar ne yaptığını pek bilmez. Hem Moineaud tedbir alırsa zevkinin kaçtığını söylüyor.”

O andan sonra doktor başladı kadına sorular sormaya, mahsus Beauchêne'lere bakmadan konuşuyordu. Fakat ufacık gözlerinde kurnaz bir gülümseme vardı, fabrikatörün aşırı döl bereketi aleyhindeki düşüncelerini tekrar ele almaktan haz duyduğu besbelliydi. Öfkelenir gibi yapıyor, Moineaud Kadın'ı on çocuk doğurduğu için güya kabahatli buluyor, bu çocukların mutsuz olacaklarını, savaşa yahut fuhşa yem olmaktan başka işe yaramayacaklarını söylüyor, sefilseniz kabahat kendinizde diyordu. Öyle ya, servet yapmak isteyen insan bir alay çocukla başına dert açmazdı. Zavallı kadın mahzun mahzun cevap veriyor, doktora haklı olduğunu söylüyordu, fakat servet yapmak akıllarına bile gelemezdi ki, Moineaud asla bir bakan olmayacağını biliyordu. Onun için, çocukları ha çok olmuş ha az olmuş, farkı yoktu; hatta çocuklar çalışacak yaşa gelince sayılarının fazla olması işe bile yarıyordu.

Beauchêne ağız bıçak açmadan, ağır adımlarla dolaşmaktaydı. Gitgide artan bir üzüntüye, bir huzursuzluğa kapılmıştı. Constance atıldı:

“Her neyse hanım, ne yardımım dokunabilir size?”

“Ah hanımefendiciğim, öyle sıkıntı içindeyim ki... Moineaud, Mösyö Beauchêne'e söylemeye cesaret edememiş. Ben sizi yalnız bulacağımı umuyordum, bizim için aracı olmanızı rica edecektim. Şey, bizim küçük Victor fabrikaya alınırsa, size çok, pek çok minnettar kalacağız.”

Beauchêne:

“İyi ama o daha on beş yaşında,” dedi. “Bekleyin, on altısına bas-sın. Yasalar sıkıdır!”

“Şüphesiz, ama belki birazcık yalan söyleyebiliriz ha... O kadar işimize yarayacak ki.”

“Olmaz, imkânı yok.”

Moineaud Kadın'ın gözlerinde iri yaşlar birikti. Konuşulanları heyecanla dinleyen Mathieu çok sarsıldı. Ah! Uğraşıp didinmek için

gereken olgunluğa erişmeyi beklemeden kendini işe sunan zavallı köle insan! Yalan söylemek isteyen, kendisini koruyan kanuna açlık yüzünden karşı gelmeye mecbur kalan işçi!

Moineaud Kadın üzgün üzgün çekilip gittikten sonra, doktor çocukların ve kadınların çalışması meselesi etrafında konuşmaya devam etti. Daha ilk doğumlarından itibaren kadın fabrikadan ayrılıyordu. Gebelik, emzirme, kendisi için de memedeki çocuk için de vahim tehlikelere uğrama korkusuyla eve mihliyordu onu. Çocuğa gelince, o da çoğu zaman kansız ya da sakat kalıyor, üstelik az bir ücretle işe kapılanması haksız yere ücretlerin düşmesine sebep oluyordu. Doktor daha sonra yine sefalet içindeki insanların döl bereketini, tehlikeye atacak hiçbir şeyleri, hiçbir emelleri olmayan alt sınıflardaki çocuk sayısı artışını söz konusu etti. Bir lokma ekmeğe muhtaç insanların ve asilerin sayısını sonu gelmez bir şekilde artıran şey, bu uğursuz doğum oranı değil miydi?

Tekrar odada dolaşmaya başlamış olan Beauchêne birdenbire durdu.

“Ne demek istediğinizi anlıyorum,” dedi öfkelenmeden. “Beni kendi sözümle çelişkiye düşürmek, Moineaud’nun yedi çocuğunu kabul ettiğimi ve onlara ihtiyacım olduğunu, halbuki kendi hayatımda kesin irademle bir tek erkek evlatla sınırlı kalarak, mala zarar vermemek için aileye zarar verdiğimi itiraf etmemi istiyorsunuz. Fransa için şimdi tek erkek evlatlı aileler memleketi diyorlar, öyle değil mi? Evet öyle, doğru. Fakat azizim, mesele o kadar karışık ve aslında ben o kadar haklıyım ki!”

Bunun üzerine maksadını açıklamak istedi, tekrar göğsünü dövdü, kendisinin hür fikirli, demokrat, bütün ciddi ilerleme hareketlerini gönülden istemeye hazır biri olduğunu haykırdı. Çocuk yapmak gerektiğini, ordunun askere, fabrikaların işçiye ihtiyacı olduğunu kabul ediyordu. Ancak yüksek sınıfların görevinin tedbirli davranmak olduğunu da ileri sürüyor, bir zengin olarak, biriktirdiği servetin içinde sıkışıp kalmış bir muhafazakâr olarak muhakeme yürütüyordu.

Mathieu nihayet acı gerçeği anladı: Sermaye sefalet çekecek insan yaratmak zorundaydı, kendi kârının devamını sağlamak için ne

olursa olsun ücretli sınıfları döl bereketine yöneltmesi gerekiyordu. Kanun hep daha fazla çocuk yapılmasını istiyordu ki az ücretle çalışacak yeteri kadar işçi bulunsun. Ayrıca işçilerin sömürülmesi emeğin bütün asaletini ortadan kaldırıyor, emek gerçekte değerlerin en kıymetlisi olduğu halde dertlerin en beteri gibi görülüyordu. Öyle ki kemirici bir verem gibiydi. Siyasi eşitlik ile iktisadi eşitsizliğin bir arada olduğu memleketlerde, kapitalist rejim, adaletsizce dağıtılan servet, bu haksız bölüşümü gitgide daha ahlaksız bir hale getirerek doğumu hem artırıyor hem azaltıyordu. Bir yanda tek erkek evlat sahibi zenginler, hiçbir şeylerini vermemekte inat ederek servetlerini artırıyor, beri yanda fakirler hesapsız döl bereketleriyle ellerindeki avuçlarındaki bir parçacık şeyi durmadan eritiyordu. Yarın emeğe saygı gösterilsin, servet adilce dağıtılmaya başlasın, bir denge meydana gelecekti. Yoksa işin ucu ihtilale dayanırdı. Çürümüş iskeleti yıkılmaya yüz tutan köhne toplum işte bu yüzden gümbürtülerle, çatırtılarla sarsılıyor ve bu sarsıntı her an vahimleşiyordu.

Fakat Beauchêne övünüyor, kendisini çok geniş fikirli biri gibi gösteriyor, nüfusun endişe verici bir şekilde azalmakta olduğunu kabul ediyor, bunun sebeplerini sayıyor, alkolizmi, militarizmi, yeni doğan çocuklardaki ölüm oranını, çok sayıda daha başka sebebi öne sürüyordu. Sonra bunun çarelerini gösteriyor, vergilerin indirilmesi, kendisinin aslında hiç inanmadığı mali tedbirler alınması, vasiyetnamelerin daha etkili sonuç alınacak şekilde serbestçe kaleme alınması hakkı, nesebin araştırılması unutulmadan evlenme kanununun yeniden düzenlenmesi gibi tedbirler alınması gerektiğini söylüyordu.

Boutan sonunda onun sözünü kesti:

“Alınacak hiçbir tedbirin faydası olmaz. Örfleri değiştirmek, ahlak fikrini, güzellik fikrini değiştirmek lazım. Fransa’nın nüfusu azalıyorsa, kendisi böyle istediği için... Şu halde, bunu artık istemesi lazım, hepsi bu. Ama bu çok büyük iş, bütün bir dünyayı yeniden yaratma meselesi!”

Mathieu neşeyle, gururla haykırdı:

“İyi ya! Yaparız, ben başladım bile!”

Constance oldukça isteksiz bir gülüşle nihayet onun davetine karşılık verdi; evlerine gelmekten memnun olacağını, fakat ne ya-

zık ki Janville'e gitmek için ayırabileceği bir pazar günü olmadığını söyledi. Boutan gitmeden önce Maurice'in yanağını hafifçe okşadı; çocuk, tartışmanın gürültüsü ortasında uyukladıktan sonra, ağır gözkapaklarını tekrar açmıştı. Beauchêne ona bir kere daha takıldı:

"Ee, işittin ya Maurice, bu iş oldu. Annen yarın leylekleri çağıracak, sana da bir küçük kız kardeş gelecek."

Fakat çocuk yaygarayı bastı, ağlamaya başladı:

"Hayır, hayır, istemem!"

Constance, katı ve iffetli kadınlara mahsus soğukluğuna rağmen, ateşli bir hareketle onu yakaladı, saçlarını öptü:

"Hayır, hayır, tatlım! Görüyorsun, baban şaka ediyor. Sana asla kardeş gelmeyecek, asla, yemin ederim!"

Beauchêne doktorla beraber çıkıyordu. Yaşamaktan mutlu, kendisinden ve başkalarından hoşnut, hayatı kendi zevklerine ve menfaatlerine en uygun gelecek şekilde düzenlediğine emin, şakalaşmaya devam ediyordu:

"Güle güle Doktor. Darılmaca yok. Hem canım, insan çocuk isterse her zaman yapabilir, değil mi?"

Boutan kapıdan çıkarken:

"Her zaman değil!" diye cevap verdi.

Bu söz bir balta iner gibi sert ve keskin çıktı. Çocuğu kucığına alan annesi onu yere bıraktı, gidip oynamasını söyledi.

Bir saat sonra, saat on ikiyi vuralı birkaç dakika olmuşken, atölyelerde işi uzayan Mathieu, söz verdiği üzere Morange'ı almak için yukarı çıkarken, kadınlar atölyesinden dolaşarak yolu kısaltmayı düşündü. Orada, boşalmış, ıssız ve sessiz o geniş salonda, beklemediği bir sahneyle karşılaşarak hayretten donakaldı. Bir bahane bulup en sona kalan Norine, başı arkaya devrilmiş, gözleri kaymış, kendini bırakıyor, Beauchêne ise onu hırsla kucaklamış, dudaklarını dudaklarına bastırıyordu. Karısını gebe bırakmamak için hilelere başvuran kocaydı işte bu, tohumu başka yerlere kaçırın doyumsuz erkekti. Fısıldaştılar, herhalde bir randevu verdiler. Sonra Mathieu'yü gördüler, şaşalayıp kaldılar. Mathieu de bu sırrı yakaladığı için pek canı sıkılmış bir halde oradan savuştu.

MUHASEBE ŞEFİ Morange, otuz sekiz yaşında, artık kırçillaşmaya başlayan saçları dökülmüş, yelpaze biçimli, siyah, gür sakalı ile övünen bir adamdı. Yuvarlak ve derin bakışlı gözleri, dümdüz burunu, biçimli, biraz genişçe ağzı, gençliğinde ona yakışıklı diye şöhret kazandırmıştı; kılık kıyafetine çok özen gösterir, hep silindir şapka giyer, titiz ve seçkin bir memurun kusursuz görünüşünü korurdu.

Mathieu'yü evine götürürken:

“Yeni dairemizi bilmiyorsunuz,” dedi. “Oo! Çok iyidir, göreceksiniz. Bir oda bizim için, bir oda da Reine için var. Fabrikaya da iki adım mesafede, saatim elimde bakıyorum, tam dört dakikada fabrikadayım.”

Morange kırk senesini daracık bir kalem odasında geçirdikten sonra masasının başında ölen küçük bir ticarethane memurunun oğluydu. Kendi çevresinden, yine kendisi gibi bir memur kızı olan Valérie Duchemin'i seçerek kendi halinde evlenmişti; Valérie'nin babası karısından dört kız yapmak gibi bir talihsizlik yaşamış, bu felaket aileyi harap etmiş, hayatlarını düpedüz cehenneme çevirerek utanç verici sefaletlere, anlatılamaz sıkıntılara uğratmıştı. Çocukların en büyüğü olan Valérie, hırslı, güzel bir kızdı; talihi yardım etmiş, çeyizi olmadığı halde namuslu ve çalışkan bir adam olan bu yakışıklı delikanlıyla evlenmiş, oğlunu avukat veya doktor yapmak suretiyle toplum içinde bir basamak yükseleceği, her zaman tiksindiği o küçük memurlar âleminde kurtulacağı hülyasıyla avunmuştu. Gelgelelim o kadar istediği çocuk kız doğmuştu; Valérie korktu, başka çocuk doğuracak olursa, anası gibi, başında dört kızla kalacağını düşündü. Bunun üzerine başka bir düşünce kurdu; kızı Reine'den başka çocuk doğurmamayı, kocasını en yüksek mevkilere erişmeye teşvik etmeyi, kızına zengin bir çeyiz düzmeyi, kısacası eğlencelerine ve zevklerine çılgınca özendiği o yüksek tabakaya onlar sayesinde, onlarla beraber girmeyi düşündü. Vasat, zayıf, yufka yürekli bir adam olan ve karısını çok fazla seven Morange da eninde sonunda aynı ihtirasla yanıp tutuşmaya başlamıştı; karısını düşünerek, gurur okşayacak ve kazanç getirecek büyük

projeler kurup duruyordu. Sekiz senedir Beauchêne fabrikasındaydı, oradaki kazancı henüz beş bin franktan ibaretti. Karı koca artık ümidi kesmeye başlıyordu, çünkü muhasebeci o fabrikada kalmakla asla servet biriktiremezdi.

Grenelle Bulvarı'nda şöyle üç yüz metre kadar ilerledikten sonra: "İşte!" dedi Morange. "Şurada, şu sokağın köşesinde gördüğünüz yeni ev. Kibar bir görünüşü var, değil mi?"

Mathieu mahallenin küçük fakir evleri ortasında sırtan, balkonlarla ve oymalarla süslü o modern yüksek binalar türünden bir bina gördü. Morange'ın hatırı için:

"Bu ev değil canım, saray!" dedi.

Koltukları kabaran Morange:

"Azizim, asıl merdiveni görün," dedi. "Malum, bizim daire beşinci katta. Ancak merdiven o kadar yatık ki insan farkına varmadan çıkıveriyor!"

Misafirini binanın girişine bir mabede sokar gibi soktu. Mermer kireciyle sıvalı duvarlar pırıldıyordu; basamaklarda halı, pencerelerde renkli camlar vardı. Sonra beşinci kata varınca, kapıyı cebindeki anahtarla açtığı zaman, hayran bir edayla yalnız şu kadar söyledi:

"Görün bakın, görün bakın!"

Valérie ile Reine herhalde tetikte bekliyorlardı. Koşup geldiler. Valérie otuz iki yaşında, henüz gayet genç görünen, hoş bir kadındı; güzel saçlarla çevrelenmiş yuvarlak ve güleç yüzlü, sevimli bir esmer güzeliydi. Göğsü şimdiden biraz irileşmişti, fakat omuzları gayet nefisti; açık yakalı giyindiği zaman Morange bu omuzlarla çok övünürdü. O tarihte on iki yaşında olan Reine, annesine insanı şaşırtacak kadar çok benziyordu; aynı siyah saçların arasında, biraz daha uzunca olmakla birlikte aynı güleç yüze sahipti.

Valérie, Mathieu'nün iki elini birden tutup sıkarak neşeyle:

"Davetimizi kabul etmekle bizi çok memnun ettiniz," dedi. "Madam Froment'in da sizinle beraber gelememesi ne yazık! Reine, beyefendinin şapkasını alsana."

Sonra hemen:

"Görüyorsunuz ya, misafir odamız çok aydınlık... Bakın, ne yapın biliyor musunuz, biz yumurtaları kaynar suya atıncaya kadar siz

de daireyi gezin, olmaz mı? Aradan çıkmış olur, hiç değilse nerede yemek yediğinizi bilirsiniz.”

Bu söz o kadar şirin tavırla söylenmiş, Morange da öyle babacan bir edayla gülmüştü ki Mathieu bu masum gösterişçiliğe memnunlukla boyun eğdi. Önce evin yola bakan köşesine denk gelen salonu gezdiler; burası yaldızlı çiçeklerle süslü gümüşrengi bir duvarkâğıdıyla kaplanmış, XIV. Louis stili, beyaz lake, harcıâlem mobilyalarla döşeli bir odaydı; pelesenk ağacından piyano bu eşyalar arasında hantal, siyah bir leke gibi duruyordu. Sonra Reine’in Grenelle Bulvarı’na bakan odasına girdiler; burası soluk mavi duvarkâğıdıyla kaplıydı, kızılçam ağacından, cilalı bir çocuk mobilya takımıyla döşenmişti. Karı kocanın yatak odası çok küçüktü, dairenin öbür ucundaydı, salonla arasında yemek odası bulunuyordu; oda sarı kumaş perdelerle süslenmiş, içine bir karyola, bir aynalı dolap ve mazı ağacından bir tuvalet masası sıkıştırılmıştı. Nihayet yemek odasında klasik bir meşe mobilya takımı göz dolduruyor, kar gibi beyaz sofrâ örtüsü üzerinde çok yaldızlı bir avize alev gibi parlıyordu.

Mathieu nezaket göstermiş olmak için boyuna:

“Aman ne mükemmel! Ne harika!” deyip duruyordu.

Ana, baba ve kızları heyecan içinde onu boyuna gezdiriyor, açıklamalar yapıyor, eşyalara dokunmasını istiyorlardı. Mathieu’nün asıl dikkatini çeken şey, bütün bu eşyayı daha önce bir yerlerde gördüğünü hissetmesiydi; salonda bildiği bir döşeme tarzı, yatak odasındaki bibloların yerleştirilişinde aşınası olduğu bir şekil vardı. Sonra hatırladı; Morange’lar, duydukları derin hayranlıkla, için için bir hasetle, herhalde kendileri de farkına varmadan, Beauchêne’leri taklide yeltenmişlerdi. Hep para sıkıntısı çektikleri için ancak işporta malı bir lükse sahip olabiliyorlardı, ama yine de bu lüksle övünüyor, kıskandıkları yüksek sınıfı uzaktan taklit ederek ona yaklaştıklarını sanıyorlardı.

Morange yemek odasının penceresini açarak:

“Son olarak da bu,” dedi.

Dairenin uzunluğunca bir balkon vardı. Bu yüksek yerden bakınca manzara gerçekten çok güzeldi; uzaktaki Seine nehri ve damların

üzerinden görülen Passy tepeleri, Beauchêne konağından görülenle aynı manzaraydı, fakat oranınki daha genişçeydi.

Nitekim Valérie manzaraya dikkat çekmekten geri kalmadı:

“Muhteşem bir manzara, değil mi? Rıhtımdan görülen dört ağaç görüntüsünden büsbütün başka güzellikte.”

Hizmetçi kadın rafadan yumurtaları getiriyordu. Morange bütün bunların kendisine tam bin altı yüz franga mal olduğunu koltuklarını kabartarak anlatırken sofraya oturdular. Bu para, evin bütçesine ağır gelmekle beraber, bedava demekti. Mathieu davet edilmesinin asıl nedeninin yeni dairenin kendisine gösterilmesi olduğunu nihayet anlamış, hiçbir güceniklik duymuyor, bu iyi insancıklar kendi yanında övünmekten mutlu göründükleri için o da bundan haz alıyordu. Hırsa dayanan en küçük bir hesabı yoktu Mathieu’nün, başkalarının yaşamlarında yakından gördüğü lüksü hiç kıskanmıyordu, Marianne’ı ve çocukları arasında geçirdiği küçük hayatı onu o zamana kadar hep tatmin etmişti; sadece, kendini göstermek ve zengin olmak ihtiyacıyla kıvranan bu aileye şaşıyor, hazine bir gülümsemeyle, hayretle onlara bakıyordu.

Valérie sarı çiçekli hafif fularıyla saçlarını hoş bir biçimde toplamıştı, süslü gezdirmekten hoşlandığı kızı Reine’in sırtında mavi, tiril tiril bir elbise vardı. Yemek de pek şatafatlıydı. Yumurtadan sonra sofraya dil balığı, arkasından pirzola, sonra kuşkonmaz geldi. Çok geçmeden söz dönüp dolaşıp Janville’e dayanmıştı:

“Ee, çocuklarınız iyi mi? Aman ne güzel çocuklar! Köy yerinden memnun musunuz? Tuhaf, ben olsam sıkılırım zannediyorum, hiç eğlence yoktur... Madam Froment mademki bizi davet etme nezaketini gösteriyor, tabii ki gelip sizi görmek bizi pek memnun eder.”

Fakat hemen arkasından söz Beauchêne’lere geldi, böyle olacağı belliydi zaten. Morange’ların aklından hiç çıkmayan bir fikirdi bu; sürekli bir hayranlık içinde yaşıyor, fakat bir yandan da için için tenkitler yürütüyorlardı. Constance’ın kabul günü olan cumartesileri onun evine çağrıldığı ve geçen kış iki defa oraya akşam yemeğine davet edildiği için büyük bir gurur duyan Valérie, kendisi de salı gününü kabul günü yapmıştı; akşam yemeğinden sonra yakın dostlarını ağırlıyor, dünya kadar kuru pasta parası harcıyordu. Madam Séguin

du Hordel'den de, Constance'ın lütfen araya girerek orada bir baloya davet edilmesini sağladığı Antin Caddesi'ndeki muhteşem konaktan da derin bir saygıyla bahsediyordu. Beauchêne'in kız kardeşinden, adını hep Madam Barones de Lowicz olarak andığı Sérafine'den gördüğü dostluk ise göğsünü iyice kabartıyordu.

“Kabul günümde bir defa bana geldi; çok iyi, çok neşeli bir kadın! Siz kendisini evlendikten sonra, o çirkin para tartışmalarının arkasından kardeşiyle barıştığı zaman tanımıştınız, değil mi? Madam Beauchêne'i hiç sevmeyen biri varsa, işte odur!”

Sonra tekrar Madam Beauchêne'den bahsetti, küçük Maurice'in tumbul tumbul olmasına rağmen hastalıklı olduğunu söyledi, bu biricik oğullarını kaybederlerse ana babanın müthiş bir darbe yiyeceklerini ima etti. Beauchêne'ler ona bir küçük kardeş vermemekle pek hata ediyorlardı. Valérie kendisine bir sır verilmiş gibi tavırlar takınıyor, kocasından ziyade karısının ayak dirediğini biliyordu. Saf bir edayla burnunu tabağına doğru eğmiş olan Reine'i işaret edip göz kırparak, kendi ahbablarından bir kadından bahsetti son olarak; kadının çocuk istemediğini, halbuki kocasının istediğini anlattı. Kadın da ne yapsın, kolayını buluyordu.

Mathieu gülerek:

“Ama siz de kolayını buluyorsunuz sanki,” dedi.

Morange:

“Ooh!” diye haykırdı. “Bizim gibi fakir insanları, çok zengin olan Mösyö Beauchêne'le ve karısıyla nasıl mukayese edebilirsiniz? Servetlerini, mevkilerini bana versinler, bir sürü çocuk babası olmaya razıyım ben!”

Valérie ürpererek:

“Hem bir kız daha doğurup başıma dert açmaya hiç niyetim yok,” dedi. “Eğer bir oğlan çocuğumuz olacağına emin olsak, olacağın önüne geçmezdik belki. Ama çok korkuyorum, galiba ben de annem gibiyim, o da dört kız doğurdu. Tasavvur edemezsiniz, bu ne kadar feci bir şeydir!”

Gözlerini kapamıştı; o korkunç aileyi, durmadan boy atan, aylarca ayakkabı, elbise, şapka bekleyen, koca bulamama korkusu içinde

tohuma kaçan dört ürkek kızı tekrar görür gibi oldu. Kız çocuklara çeyiz düzmek lazımdı.

Makul bir tavırla ekledi:

“Hayır, hayır! Durumumuzu daha da kötüleştirirsek kaba-hat işlemiş oluruz. Henüz servetini yapamamış insanın başına bir sürü çocuk derdi açması bir suçtur. Gizlemiyorum, kocam için çok emellerim var, eminim ki beni dinlerse en yüksek mevkilere çıkacak. Babamın boynuna taş gibi asılıp kalmış bir yığın kız çocuğunu düşünüyorum da, ya ben de aynı şeyi yapıp ona engel olursam, onu bunaltırsam diye düpedüz dehşete kapılıyorum. Halbuki nefsimizi mahrum edersek, bir gün zengin olunca Reine’e çeyiz düzmeyi başa-rabiliriz umudundayım.”

Morange çok duygulanmış, karısının elini yakalayıp öpmüştü. Valérie, kendisi gibi hırslı bir adam haline getirdiği, aslında yufka yürekli ve iyi olan Morange’ın sahip olmadığı iradeyi temsil ediyor, Morange bundan dolayı onu daha fazla seviyordu.

“Biliyor musunuz, azizim Froment, karım çok iyi bir kadındır. Hem zekidir, hem iyi kalplidir.”

Valérie sözüne devam edip servet hülyasını yüksek sesle kura-rak güzel bir daireden, kabul günlerinden, hele Beauchêne’ler gibi deniz kenarında geçireceği iki aydan bahsederken, Mathieu onlara bakıyor ve düşünüyordu. Asla bakan olmayacağını gayet iyi bilen Moineaud’nun durumu gibi bir durum değildi bu. Belki de Morange karısının kendisini günün birinde bakan yapacağını hayal ediyor-du. Bir demokrasi idaresi içinde her küçük burjuva yükselbilir ve yükselmeyi ister; bir saldırıdır gider, herkes vahşileşir, basamakla-rı daha çabuk yükselmek için ötekileri tartaklar. Bu genel tırmanış, yukarı doğru çıkış olgusu, ancak siyasi eşitlikle iktisadi eşitsizliğin bir arada olduğu memleketlerde mümkün olur, çünkü oralarda her-kesin servet sahibi olma hakkı aynıdır; mesele, herkesin gözleri önü-ne serilen, hırsla istenen, yukarı tabakaya mahsus zevkleri tatmak ateşiyle tutuşanların, müthiş bir bencillik mücadelesi içinde o serveti ele geçirmelerinden ibarettir. Örfler basit ve şartlar üç aşağı beş yu-karı eşit değilse, bir millet ancak demokratik bir anayasayla mutlu yaşayabilir. Yoksa serbest meslekler istilaya uğrar, kamu hizmetleri

yağma edilir, el işi hakir görülür, zaruri hale gelen refah ve lüks artar, oburca bir sahip olma hazzı için servet ve iktidar azgın bir hücumla zapt edilir. Valérie'nin dediği gibi, böyle bir savaşta başkalarının üstüne daha rahat basıp geçmek için, çocuk kalabalığına boğulmak istenmez, elin ayağın serbest olması arzu edilir.

Daha az mutlu olanların dünyadaki mutlu insanlara öykünerek daha da fakirleşmelerine sebep olan şu taklit yasasını da düşünüyordu Mathieu. Yalancı dahi olsa haset duyulan, çok pahalıya mal edilerek taklit edilen o lükste aslında ne büyük bir zavallılık vardı! Çeşit çeşit lüzumsuz ihtiyaç yaratılıyor, üretim bu yüzden bozuluyor, basit ve gerekli olanı üretme hedefinden sapıyordu. İnsanların sefaletini anlatmak için, ekmek yok demek artık doğru değildi. Yok olan şey fuzuli şeydi, bundan vazgeçemiyorlardı; geçecek olsalar mahvolduklarını, açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını sanıyorlardı.

Hizmetçi kadın sofraya tatlıları getirip de odadan çıkınca, Morange yediği lezzetli öğle yemeğinin tesiriyle dertleşme ihtiyacı duydu; karısına baktı, göz kırparak misafiri gösterdi.

“Ne dersin, kendisi güvenilir bir dosttur, ona her şeyi söyleyebiliriz,” dedi.

Valérie bir baş hareketiyle razı olunca, gülümseyerek devam etti: “Mesele şu aziz dostum, yakında fabrikadan ayrılma ihtimalim var. Yoo! Henüz olmuş bir şey yok, ama düşünüyorum... Evet, aylar var ki düşünüyorum. Öyle ya, sekiz sene çalıştıktan sonra hâlâ beş bin frank kazanmak, hele de bundan fazlasını asla kazanamayacağını bilmek, insanı hayattan bezdiriyor.”

Karısı söze karıştı:

“Korkunç bir şey; şeytan hemen vur kafanı duvara, parçala diyor.”

“Bu şartlar altında en iyisi başka bir iş aramak, öyle değil mi aziz dostum? Michaud’yu hatırlarsınız, altı sene önce fabrikada benim emrimde çalışıyordu. Çok zeki çocuktuk da... Bizden ayrılıp Cr dit National Bankası’na gireli, dediğim gibi, altı sene oldu. Şimdi ne kazanıyor biliyor musunuz? On iki bin frank, işitiyor musunuz, on iki bin frank!”

Bu rakam boru gibi öttü. Karı koca kendilerinden geçerek gözlerini koskocaman açıyorlardı. Kızlarının bile yüzü kıpkırmızı olmuştu.

“Geçen martta Michaud’ya tesadüfen rastladım, bana bunları anlattı, çok sevimli davrandı. Beni de yanına almak, ilerletmek teklifinde bulundu. Ancak bir tehlikeyi göze almak lazım. Anlattığına göre, önce üç bin altı yüz frank ücrete razı olmam gerekiyor, sonra derece derece çok yüksek bir rakama yükseleceğim. Üç bin altı yüz! O zamana kadar üç bin altı yüz frankla nasıl yaşanır, hele de şimdi, bu apartman masraflarımızı artırmışken?”

Valérie sert bir sesle söze karıştı:

“Tehlikeyi göze almayan hiçbir şey kazanamaz! Kendisine hep bunu söylüyorum. Şüphe yok, ihtiyatlı davranmak taraftarıyım, geleceğini berbat edecek bir budalalık yapmasına asla meydan verecek değilim. Ama kendisine layık olmayan bir mevkide de küflenip kalamaz ya.”

Mathieu sordu:

“Peki, şu halde karar verdiniz mi?”

Morange devam etti:

“Vallahi bilmem ki! Karım her şeyi hesap etti. Evet, karar verdik, meğerki akla gelmedik bir şeyler olsun. Zaten Crédit National’de ancak ekim ayında yer açılacak. Yalnız, konuştuklarımız aramızda kalsın aziz dostum, çünkü şu sıralarda Beauchêne’lerle bozuşmak istemiyoruz.”

Görevine bağlı, işine geç kalmak istemeyen, gayet dakik bir küçük memur sıfatıyla saatine baktı. Hizmetçi kadını kahveyi getirmesi için sıkıştırdılar; kahvelerini kaynar kaynar içerlerken bir misafir geldi, evin içi altüst oldu, her şey unutuldu.

Valérie yüzü gururdan pembeleşerek telaşa kalktı.

“Oo! Madam Barones de Lowicz!” diye haykırdı.

O tarihte yirmi dokuz yaşında olan Sérafine, kızıl saçlı, güzel, uzun boylu, zarif, bütün Paris’in gerdanının güzelliğini bildiği bir kadındı. Kırmızı dudakları gururla gülüyor, altın benekli, iri, kahverengi gözleri sönmez bir arzu aleviyle yanıyordu.

“Rica ederim, rahatsız olmayın dostlarım,” dedi. “Hizmetçiniz beni salona almak istiyordu, fakat ben ısrar edip buraya girdim, çünkü işim biraz acele. Güzel kızınız Reine’i almaya geldim, Sirk’te* bir matineye götüreceğim.”

Bu da pek büyük bir sevinç vesilesi oldu. Çocuk son derece memnun olmuştu; annesi taşkın bir sevinç gösteriyor, iltifatlar yağırdırıyordu:

“Aman, Madam Barones, bizi ihya ediyorsunuz, bu küçüğü şımartıyorsunuz! Üstünü giymesi gerek, sizi maalesef kısa bir süre bekleteceğiz. Haydi, çabuk gel, sana yardım edeyim. On dakika, ıstıttınız mı, on dakikacık!”

Sérafine iki erkekle yalnız kalmıştı; Mathieu’yü görünce önce şaşalamış, sonra neşeli bir edayla ilerleyerek eski bir dost sıfatıyla elini sıkmıştı.

“Nasılsınız, iyi misiniz?”

“Çok şükür.”

Sérafine’in yanına oturduğunu gören Mathieu, bu tesadüfe canı sıkılmış gibi, elinde olmadan iskemlesini hafifçe geri çekti.

Mathieu onu vaktiyle, Beauchêne’lerin fabrikasına girdiği zaman, epey yakından tanımıştı. Sérafine, sinir hastası, şuursuz ve ahlaksız bir zevk düşkünüydü. Cüretli ve metindi, şehvetten başka bir şey düşünmezdi. İş kahramanı bir babanın, acımasız ve bencil kardeşi Alexandre’ın, sonra da sağlıklı bir neşeye ve sağlam bir muhakemeye sahip, iyi bir insan olan kuzini Marianne’ın yanında, fabrikanın uğultulu faaliyeti içinde serpilip gitmişti. Daha gençliğinden başlayarak en kötü meraklara kapılmıştı. Anlatılanlara göre, on beş yaşındayken bir eğlence akşamı yabancı bir erkeğe teslim olmuştu. Sonra Baron de Lowicz’le o akıl almaz evlilik hikâyesi yaşanmış, o melek yüzlü dolandırıcının kolunda evden kaçmıştı. Bir sene sonra ölü bir çocuk doğurmuştu, çocuğu düşürdüğü söyleniyordu. Zevklerinden yana kıskanç, son derece hasis bir kadın olan Sérafine, kocasıyla arasını açmadıkça babasından mirasa konamamış, sonunda Lowicz’i evden kovmuş, o da Berlin’e gidip bir batakhane öldürül-

* Kış Sirk'i ya da Napolyon Sirk'i, III. Napolyon'un 1852 yılında Paris'te açılışını yaptığı, her akşam gösterilerin düzenlendiği sirk alanıdır. -ed.

müştü. Sérafine o gün bugündür, kocasından kurtulduğu için son derece memnun, taze dul serbestliğinin çılgınca tadını çıkarmaktaydı. Bütün eğlencelere katılıyor, bütün zevkleri deniyordu; insanlar kulaktan kulağa onun bir gecelik heveslerinden, hoşuna giden erkeğe hemen sahip olma yönündeki küstahça kararlılığından, bedensel hazzın son noktasına varan bir çılgınlıkla tatmin ettiği serbest aşk düşkünlüğünden bahsediyorlardı; fakat sonuç itibarıyla görünüşünü koruduğu ve hiçbir âşığıyla el yanına çıkmadığı için, çok zengin, çok güzel, çok sevilen bir kadın olarak her yere kabul ediliyordu.

Tekrar Mathieu'ye dönerek sordu:

“Siz şimdi köyde misiniz?”

“Öyle. Üç haftadan beri.”

“Constance'tan duydum ben de. Geçen gün Madam Séguin'i ziyarete gitmiştim, orada gördüm onu. Kardeşime iyi nasihatler vermeye başladığımdan beri kendisiyle aramız çok iyi, biliyorsunuz.”

Yengesi Constance ondan nefret ediyordu, o da her şeyi açıkça alaya alan her zamanki cüretkârlığıyla Constance'la eğleniyordu.

“Kadınların çocuk doğurmasına mâni olmak için kesin bir yöntem geliştirmiş olan şu meşhur cerrah Doktor Gaude'dan bahsedildi. Adresini soracak zannettim, cesaret edemedi.”

Morange söze karıştı:

“Doktor Gaude mu? Ha evet, karıma da bir ahababı anlatmış. Güya görülmedik ameliyatlar yapıyor, âdeta mucizeler yaratıyormuş. Dolap kapağı açar gibi kadının karnını sakince açıyor, içerisini araştırıyor, ne var ne yok alıyormuş; sonra tekrar kapatıyormuş, kadın da iyileşiyormuş. Mükemmel bir şey.”

Başka ayrıntılar da anlattı. Marbeuf Hastanesi'nde Doktor Gaude'un başında olduğu klinikten söz etti. Moda diye, tiyatroya gider gibi, ameliyat seyretmek için o kliniğe akın eden edeneydi. Tokgözlü olmak şöyle dursun, zengin müşteri buldukça tersine paragöz davranan doktor, şöhreti de seviyor, kliniğindeki fakir kadınlar üzerinde yaptığı çok tehlikeli denemeler başarıya ulaştıkça böbürleniyordu. Gazeteler boyuna onunla meşguldü; Doktor Gaude önemsiz hastalıklardan ameliyat ettiği kadınları basında apaçık gösteriyor, bu da güzel hanımefendileri talihlerini denemeye teşvik ediyordu. Kö-

tümser ve neşeli biri olan doktor, esas itibarıyla, bir dişi tavşanı iğdiş eder gibi kadınları iğdiş ediyor ve bu onda bir kuşku, bir vicdani kararsızlık bile uyandırmıyordu. Bahtsızların sayısı azalıyordu işte, böylesi daha iyi değil miydi?

Sérafine, Mathieu'nün irkildiğini ve öfkелendiğini görünce, kan kırmızı dudakları arasından dişi bir kurt gibi beyaz dişleriyle gülmeğe başladı:

“Nasıl? Azizim, bu doktor sizin Doktor Boutan’a hiç benzemez. Sizin doktor her derde deva olarak müşterilerine çocuk doğurmalarını tavsiye eder. Benim şaştığım, her sabah gebe kalmış olma korkusuyla karnını yoklayan Constance gibi bir kadının, doktor diye hâlâ bu acayip adamı yanında tutması... Hoş, korkmakta hakkı da var. Öf! Ne pis, ne berbat işler!”

Morange, Sérafine’in fikrine ne kadar katıldığını göstermek için hoşgörölrlükle, onun gibi gülüyordu. Fakat Valérie hâlâ Reine’i getirmemişti; Morange sabırsızlanıyor, karısı Madam Barones’i böyle beklettiği için üzülüyordu. Çocuğun giydirilmesine kendisinin de yardım edebileceğini düşünerek, gidip bakmak için izin istedi.

Sérafine, Mathieu ile yalnız kalır kalmaz altın benekli, ateşli gözlerini ona dikti. Deminki gibi gülmüyordu; cüretli yüzü, saçlarının kızıl pırıltısı içinde, bir tür alaysı şehvet ifadesiyle aydınlanmıştı. Sanki Mathieu’yü sersemletmek ve yenmek ister gibi uzunca bir zaman sustu.

“Sevgili kuzinciğim Marianne iyi mi?”

“Çok iyi.”

“Çocuklar hep büyüyorlar mı?”

“Hep.”

“Demek o üçra kovuğunuzda iyi bir aile babası olarak mutlusunuz, öyle mi?”

“Son derece mutluyum.”

Sérafine tekrar sustu, fakat gözleriyle kalpleri yakan ve zehirleyen bir büyücü kadının cazibesiyle, daha tahrik edici ve daha ışıltılı bakışlarla ona bakmaya devam ediyordu. Sonra ağır ağır konuştu:

“İkimiz arasında artık her şey bitti, öyle mi?”

Mathieu hafif bir el hareketiyle her şeyin bittiğini söyledi. Maceraları çok eskiydi. Mathieu o zaman on dokuz yaşındaydı, Beauchêne fabrikasına yeni girmişti. Sérafine evliydi, yirmi iki yaşındaydı. Yalnız oldukları bir akşam birdenbire ona teslim olmuştu. Genç kadından üç yaş küçük olan Mathieu, erkeğin hâkim olamadığı o şehvet baskınlarından birine yakalanmış, karşı koyamamıştı. Birkaç ay sonra, Marianne’la evlenmeden hemen önce, aralarındaki ilişkiyi tamamen kesmişti.

Sérafine o saldırgan ve gülümser edasıyla tekrar sordu:

“İyice bitti mi, büsbütün mü bitti?”

Genç kadın, karşı konulmaz bir arzunun kuvveti içinde gerçekten çok güzeldi. Mathieu onu hiçbir zaman bu kadar güzel, arzula-
dığı erkeğe derhal sahip olma ihtiyacıyla bu kadar ateşli görmemişti. Gururundan zerre kadar taviz vermeden kendini sunuyor, başına buyruk olduğu için bu hareketine utanılacak veya aşağılık hiçbir şey karışmıyordu; Sérafine, cesaretle bir zevk alışverişi teklif etmekte, kendisine verilecek nispette, hatta ondan da fazla zevki karşılık olarak vereceğine tamamen emin bulunmaktaydı. Onun gözünde, yaşamak derdine ancak bu zevk için değebilirdi. Fakat zevki bulandıran tek bir şey vardı, o da Mathieu’yü baştan çıkarmak için zihnine giren iblisçe düşünceydi; bir erkeği başka bir kadının, sersem bir akraba kızın elinden almak ve o kızı ağlatmak fesadıydı.

Bu sefer Mathieu el hareketiyle bile cevap vermediği halde Sérafine kızmadı, âşık bir kadının baş edilemez tavrını koruyarak:

“Cevap vermeyin, tamamen bitti demeyin, daha iyi... Benim için bitti diye bir şey yoktur azizim. Ne zaman isterseniz, işitiyor musunuz, bu akşam, yarın, ne zaman keyfiniz olur da kapımı çalmaya gelerseniz... Yeter ki bende istek olsun. O takdirde, sizin reddetmeniz beni öfkeli edemez. Nerede oturduğumu biliyorsunuz, değil mi? Sizi bekliyorum.”

Mathieu’nün yüzünden bir alev geçmişti. Kendisine doğru eğilen ateşli, mis kokulu Sérafine’i artık görmemek için gözlerini kapadı. Örtülü gözkapaklarının altındaki karanlıkta, kadının oturduğu dai-
reyi tekrar gördü; oraya bir kez Marianne’la birlikte gitmişti. Sérafine, Marignan Sokağı’nda kendisine ait bir binanın bütün zemin katını

işgal ediyordu. Orada kendisi için hususi bir sokak kapısı vardı, bu kapı gürültüleri boğan kalın halılarla ve ağır perdelerle süslü sessiz odalara açılıyordu. Hizmetine yalnızca kadınlar bakıyor, misafirleri içeri alıyor, hiçbir şey konuşmadan, gölge gibi ortadan kayboluyorlardı. Karı koca onu görünürde penceresi olmayan, gizli, mezar gibi derin, küçük bir salonda, güpegündüz iki kocaman şamdanda yanan on mumun aydınlığı içinde bulmuştu. Mathieu, vücuduna rahavet veren o sokulgan ve sıcak kokuyu yıllardan sonra tekrar duyuyordu.

Sérafine nefes gibi bir sesle, dudakları âdeta onun dudakları üzerinde:

“Seni bekliyorum,” dedi tekrar.

Mathieu’nün arzu uyandıran bir kadını reddeden bir erkeğin gülünç rolünü oynadığı için çok canı sıkılmış bir halde ürpererek geri çekildiğini görünce, Sérafine onun yine hayır diyeceğini zannetti; tuttuğunu saran uzun parmaklarıyla ufacık elini telaşla onun ağzına götürdü:

“Sus, geliyorlar. Hem biliyor musun, benim Gaude’a ihtiyacım yok! İşin ucu çocuğa dayanacak değil.”

Morange’lar nihayet Reine’i almış getiriyorlardı. Annesi çocuğun saçlarını kıvırmıştı. Reine beyaz dantelalarla süslü pembe ipekliden elbisesiyle, aynı kumaştan büyük şapkasıyla gerçekten tatlı görünüyordu. Siyah saçların çerçevelediği toparlak, neşeli yüzü bu şapkanın altında bir çiçek narinliğindeydi.

Sérafine çocuğun annesiyle babasına hoş görünmek için:

“Aman! Ne şirin şey!” diye haykırdı. “Elimden kapacaklar bu kızı, haberiniz olsun.”

Sonra içinden gelirmiş gibi yaparak çocuğu öptü. Anne olmadığına üzülen bir kadın tavrı takınmıştı:

“Evet, insan böylesi bir güzellik görünce ana olmadığına hayıflanıyor. Allahın bu kadar güzel bir çocuk vereceğine emin olsa, insan hemen razı olur. Ne haliniz varsa görün siz, ben bunu çalıp götürüyorum, bir daha da geri getirmeyeceğim!”

Morange’lar, son derece memnun, keyiflerinden gülüyorlardı. Mathieu, Sérafine’i çok iyi tanıdığı için, onu hayretle dinliyordu. Nice defalar, kısa süren ateşli mahremiyet anlarında, Sérafine bu

mendebur çocuklardan öfkeli bir kinle bahsetmiş, dünyaya gelmeleri ihtimali her zaman mevcut bulunan bu yaratıkların insanı aşktan korktuğunu söylemişti. Çocuk, ezeli bir tehdit gibi hazzı bulandırıyor, sınırlandırıyor, bir saatlik zevki uzun bir ıstırapla, sonu gelmez bir sıkıntıyla ödetiyordu; ondan sonra da aylarca, yıllarca, zevkten zaman çalıyorlardı. Üstelik çocuklar kadını harap ederek doğuyor, onu solduruyor, ihtiyarlatıyor, erkeklerin tiksineceği hale getiriyorlardı. Tabiatın, aşkı, bu analık fidesiyle ödetmesi budalaca bir işti. Sérafine özellikle, bereket versin çocuğunu düşürdüğü için yarıda kalan gebelikten sonra, öyle akıllanmıştı ki bunu düşündükçe hâlâ ürperiyordu; çocuktan sakınmak için cinayet işlemeye bile hazır, ateşli bir âşıktan başka bir şey değildi artık. Çocuğu muzır bir hayvan sayıyor, yeni yeni meraklara ve zevklere karşı duyduğu doymak bilmez ihtiyaçlarını tatminden onu yalnızca çocuk korkusu alıkoyuyordu.

Mathieu'nün hayretle kendisine baktığını sezdi, bu hoşuna gitti. Kötücül alaycılığını daha da ileri götürerek:

“Biraz önce size de söylüyordum, değil mi dostum?” dedi. “Dul kaldığımdan beri elimden geleni yapıyor, ebediyen çocuk doğurmaya mahkûm oluşumun tesellisini bulmaya çalışıyorum.”

Mathieu o yakıcı alevin yüzünden bir kere daha geçtiğini hissetti; Sérafine'in ne demek istediğini, kendisine nasıl da iğrenç, kısırsız zevkler vaat ettiğini pekâlâ anladı. Ah! Dizginsiz, hudutsuz, her an, sırf zevk için kendini verebilmek! Sérafine'in yüzü de bir an, diri diri yakılan suçlu bir kadının yüzü gibi ıstıraplı bir alev kızıllığı aldı, çünkü Sérafine hayat yaratmak istemeyen ve sonunda bundan dolayı korkunç şekilde ıstırap çeken vahşi ve azaplı bir isteğin timsaliydi.

Reine daha şimdiden şuh, küçücük bir kadın gibi, coşkuyla ona bakıyor, bu çok güzel hanımefendinin iltifatlarıyla mest oluyordu. Gururu okşanmış bir halde, heyecanla onun kollarına atıldı:

“Ah, madam, sizi çok seviyorum!”

Morange'lar Barones de Lowicz'i merdiven başına kadar geçirdiler, Reine de onun peşi sıra yürüyordu. Kızlarını almak için evlerine kadar gelen Barones'in, sahip olmak için can attıkları bu şatafatın, kendilerine verdiği saadeti ifade etmek için nasıl hararetle teşekkür

edeceklerini bilemiyorlardı. Sonra apartmanın kapısı kapanınca, Valérie balkona doğru seğirterek haykırdı:

“Arkalarından bakalım, giderken görelim.”

Morange işbaşı saatini artık düşünmüyordu; gelip karısının yanında pervaza dayandı, Mathieu’yü çağırdı, onu da eğilip bakmaya zorladı. Aşağıda atı gayet düzgün koşulmuş, göz alıcı bir arabacının yerinde dimdik oturduğu bir fayton duruyordu. Bu manzara karı kocayı büsbütün coşturdu. Sérafine çocuğu arabaya bindirip kendisi de yanına oturunca, yüksek sesle gülmeye başladılar:

“Ne güzel bir kadın! Ne mutlu bir kadın!”

O sırada Reine, herhalde kendisine bakıldığını hissetmişti. Başını kaldırdı, gülümsedi, el salladı. Sérafine de öyle yaptı. O sırada at yürüdü, caddenin köşesini döndü. O zaman son bir coşkunluk gösterdiler.

Valérie:

“Reine’e bakın, Reine’e bakın!” diyordu. “Ne melek gibi çocuk! On iki yaşında hâlâ beşikteki çocuk kadar masum. Onu kimselere emanet etmiyorum, biliyor musunuz... Nasıl? Ezelden beri atı, arabası olan bir küçük düşese benzemiyor mu?”

Morange yeniden servet hülyası kurmaya başladı:

“Umarım ki evlendirdiğimiz zaman bir arabası olur... Bırak, Crédit National’e gireyim. O zaman, arzu ettiğin her şey gerçekleşecek.”

Sonra Mathieu’ye döndü.

“Siz söyleyin azizim,” dedi, “başımıza bir çocuk derdi daha çıkarmak cinayet olmaz mı? Zaten üç kişiyiz, yeterli parayı kazanmak zaten çok zor. Birbirimize sarıldığımızda kendimize bir parça hâkim olmamız yeterli. Bu yüzden birbirimizi daha az seviyor da değiliz, öyle değil mi Valérie?”

III

AKŞAM YEMEĞİ için lokantaya gitmeden önce Marianne’a söz verdiği gibi ev sahiplerine uğramak üzere işinden daha erken çıkmak isteyen Mathieu, öğleden sonra fabrikada o kadar meşgul oldu, gelen

gidenle o kadar uğraştı, yoruldu ki Beauchêne'i ayaküstü görebildi. Buna da memnun oldu, çünkü bir tesadüf sonucu öğrendiği gizli durumdan dolayı hâlâ canı sıkılıyor, Beauchêne'i güç durumda bırakmaktan korkuyordu. Fakat o, Mathieu'nün odasının önünden geçerken uğrayıp bir iki kelime konuştuğu sırada, sıkılganlık duyabileceği bir olay yaşandığını tamamen unutmuş gibiydi. Hiçbir zaman bu kadar faal, işleri için bu kadar gayretli, fabrikasının gelişmesi için bütün zekâsıyla, bütün çabasıyla kendisini işe bu kadar verdiği olmamıştı. Sabahki yorgunluğu kalmamış, çalışmaktan yılmayan ve hayatı hoş bulan bir insan gibi konuşuyor, kahkahayla gülüyordu.

Genellikle saat altıdan önce fabrikadan çıkmayan Mathieu, beş buçuk olur olmaz aylığını almak için Morange'e uğradı. Aylığı üç yüz elli franktı. Fakat ocak ayında çektiği beş yüz frank avansı aylık elli franklık taksitlerle ödediği için eline ancak üç yüz frank geçti. Bu on beş altını saydı, neşeli bir tavırla cebine indirdi. Onun bu neşesini gören muhasebeci sebebini sorunca:

"Of! Tam zamanında geldi bu para!" dedi. "Bu sabah karımı otuz metelikle bıraktım."

Mathieu, Séguin du Hordel ailesinin Antin Caddesi'ndeki muhteşem konağının önüne vardığında, saat altıyı geçmişti. Séguin'in büyükbabası Janville'de basit bir çiftçiydi. Ordu müteahhidi olan babası sonradan çok büyük bir servet kazanmıştı. Şehre ayağının çamuruyla gelen bu sonradan görmelerin oğlu olan Séguin ise bir hazır yiyici hayatı sürüyordu. Zengindi, şıktı, büyük kulüplere üyeydi. Özellikle atlara meraklıydı. Ayrıca sanattan ve edebiyattan zevk alır gibi gösteriş yapıyor, moda olduğu için aşırı fikirler besleyen aydın, ilerici bir hevesli gibi gözüküyordu. Burnundan kıl aldırmadan, çok eski bir soylu ailenin hemen hemen çeyizsiz kızı Valentine'i almıştı; Vaugelade ailesinin son çocuğu olan bozuk kanlı, dar kafalı Valentine, sofu bir Katolik olan anasından yalnızca ibadet etmeyi öğrenmiş, dünya zevklerine susamış bir mahluktu. Séguin'in kendisi de evlendiğinden beri ilginçlik olsun diye ibadet ediyordu. Köylü büyükbabasının on evladı olmuştu, ordu müteahhidi olan baba altı çocuktan öteye geçmemişti, kendisi ise biri kız, biri oğlan iki çocuğu olduktan sonra bu kadarla kalacağını açıkça söylemiş, doğmak istememiş iki

zavallıyı dünyaya getirmenin zaten yeteri kadar kötü bir hareket olduğunu eklemişti.

Séguin'in serveti arasında, Janville'in üst taraflarında, beş yüz hektardan fazlası koru ve fundalık olan koskoca bir arazi vardı ki babası burayı muazzam kazançlarla işten çekildiği sırada satın almıştı. Doğduğu ve fakir olarak ayrıldığı kasabaya zengin olarak dönmek çoktan beri istediği bir şeydi, ne var ki koca bir bahçenin ortasında şahane bir ev yaptırmaya hazırlandığı sırada ölüm yakasına yapışmıştı. Séguin mirastan kendisine düşen pay içinde bu arazinin hemen tamamına sahip olunca, orayı avlanma yeri olarak işletmekle yetinmiş, beşer yüz franklık hisseler çıkarmıştı; dostları bu hisseleri kapış kapış alıyor, bu ticaret ona az da olsa bir gelir getiriyordu. Arazide korudan başka yalnızca bakımsız topraklar, bataklıklar, kumluklar, taşlık sahalar vardı; yörede efsaneleşmiş bir kanaate göre hiçbir ziraatçının o topraktan bir şey çıkarmasına imkân yoktu. Yalnızca ordu müteahhidi baba orada şahane evinin etrafında hayal ettiği romantik bahçeyi tasarlayabilmiş, ayrıca arazinin içinde bulunan Hordel adlı, kuleye benzer bir harabenin adını Séguin ismine eklemek için izin almıştı.

Mathieu, Séguin'i bu arazide hissedar avcı olan Beauchêne vasıtasıyla tanımış, koruların eteğindeki o eski av köşkünü, o ıssız, çok sakın kulübeyi keşfetmiş, bu yere âdeta âşık olmuş, kiralayıp çoluğu çocuğuyla sığınacak derecede sevmişti. Marianne'a fakir ahbap muamelesi etmekle beraber kibar davranan Valentine, aile oraya yerleştiği sırada gelip onu görecektense kadar kibarlık göstermiş, yerin şairane manzarasını görüp hayran olmuş, malını bilmeyen mülk sahibi sıfatıyla kendi bilgisizliğiyle alay etmişti. Aslına bakılırsa, orada bir saat bile yaşayamazdı. Kocasını Paris'in o canlı edebiyat, sanat ve cemiyet hayatına çılgınca fırlatmış, genç kadın kocasıyla beraber edebî toplantılarda, atölyelerde ve sergilerde, tiyatrolarda ve eğlence çevrelerinde, pek sağlam olmayan kafaların ve gelgeç kalplerin dengelerini bozan bütün o çevrelerde dolaşmaya başlamıştı. Kendini gösterme ihtiyacıyla her tarafa gidip can sıkıntısından ölen Séguin, yarının endişesiyle tutuşan bir edebiyata ve felsefeye büyük merak duyduğu iddiasına rağmen, burjuvaların şimdilik kabul etmedikleri

sanat eserleri koleksiyonlarına, övündüğü mobilyalarına, taştan, pirinçten heykellerine, özellikle de kitap ciltlerine rağmen, ancak atlarının yanında bulunduğu, onlarla birebir ilişki kurduğu zamanlarda gerçekten rahat ediyordu. Karısını da kendisine benzetiyor, kasten acayip fikirler dile getirerek onu yoldan çıkarıyor, zarifçe bir tabirle cüretli olarak nitelediği yakınlıklarla, arkadaşlıklarla kirletiyordu; öyle ki kendisine emanet edilmiş olan genç sofı kadın her türlü divaneliğe doğru yol almış bulunuyor, hâlâ sabah ayınlarına devam etmekle beraber günahı meslek edinerek suç fikrine her gün biraz daha alışıyor. Bu gidişin sonunda felaketlerin beterine uğrayacakları muhakkaktı, çünkü Séguin bunlarla da kalmıyor, çoğu zaman karısına karşı alaycı ve haşın davranma budalalığında bulunuyordu. Bu da Valentine'i o derece incitiyordu ki onu Séguin'den uzaklaştırıyor, genç kadına sevilme, başka türlü, şefkatle ve tatlılıkla okşanmak düşleri kurduruyordu.

Mathieu, Rönesans dönemine mahsus, çok süslü cephesinin iki katında da sekiz tane yüksek pencere sıralanmış olan konağa girdiği zaman:

“İşte cebinde otuz metelikle üç yüz frank aylık almayı beklemeden bir aile,” diye düşünerek hafifçe güldü.

Bronzlarla ve mermerlerle dolu olan giriş çok gösterişliydi. Sağda iki kabul salonuyla yemek odası, solda bir bilardo salonu, bir sigara salonu ve bir kış bahçesi vardı. Birinci katta, geniş merdivenin tam karşısında, Séguin'in beş metre yüksekliğinde, on iki metre boyunda, sekiz metre enindeki devasa çalışma odası konağın ortasını tamamen kaplıyor, kocanın dairesi sağ tarafta, karısının dairesiyle çocukların yatak odaları sol tarafta bulunuyordu. İkinci katta, çocukların büyüdüğü zaman oturacakları, her şeyi tamam, iki daire ayrılmıştı.

Mathieu'yü tanıyan bir uşak onu derhal ev sahibinin çalışma odasına çıkardı, beklemesini rica etti, beyefendinin giyinmekte olduğunu söyledi. Misafir bir an kendisini yalnız zannetti, etrafındaki geniş odaya bir göz attı; eski vitraylardan yapılmış yüksek camlardan, yıllanmış kumaş perdelerden, Ceneviz kadifelerinden, altın ve gümüş sırma işlemeli ipeklerden, dizi dizi kitap ciltlerinin süslü sırtlarını gösteren meşe tahtası kütüphanelerden, aralarında ünlü ve

modern pirinç heykelcik koleksiyonunun da bulunduğu biblolar, kuyumcu işleri, cam, bronz, mermer eşya ile dolu masalardan oluşan gerçekten muhteşem dekoru zevkle seyretti. Her tarafta serili şark halıları, üzerine tembel tembel uzanılacak sedirler, yüksek yeşil yaprakların arkasında iki kişinin sığınabileceği, sinip kaybolabileceği kuytu köşeler vardı.

Birdenbire pirinç eşya koleksiyonunun durduğu masadan gelen bir ses:

“Vay, siz misiniz Mösyö Froment?” dedi.

Aynı anda, o dakikaya kadar bir paravanın arkasında duran, otuz yaşlarında, uzun boylu, genç bir adam elini uzatarak ilerledi.

Mathieu bir tereddütten sonra:

“Aa! Mösyö Charles Santerre!” dedi.

Bu adamı ikinci defa görüyordu Mathieu, daha önce de bu salon-da karşılaşmışlardı. Şöhrete ulaşmış bir romancı, salonlarda sevilen genç bir üstat olan Charles Santerre, geniş alınlı, kahverengi gözleri hep sevecen bakan, fazla kırmızı, fazla geniş ağzını Asurî modasına uygun kesilmiş, özenle kıvrırcıklaştırılmış sakalının altında gizleyen bir adamdı. İncelemek bahanesiyle âşıktaşlık ettiği, zevki ve serveti uğrunda onlardan alabileceği her şeyi almaya kararlı olduğu kadınlar sayesinde bir mevki edinmişti. Kadınları elde edene dek onlara çekingen bir âşık gibi gayet mütevazı, gayet uysal davrandığı söyleniyordu; sonra, artık onun için lüzumsuz hale geldikleri zaman, onları insafsızca eziyordu. Hem ilkeleri hem hesapları gereğince bekâr kalmayı aklına koymuştu, cemiyet hayatındaki ahlaksızlıktan yararlanarak başkalarının yuvasına postu seriyordu; edebiyatta da uzmanlık alanı olarak zinayı seçmiş, yalnızca zarif ve incelikli, günahkâr aşkı, asla döl vermeyen kısır aşkı tasvir ediyordu. Önceleri kitaplarından pek bir şey beklememişti; bu iş, bile bile seçtiği, sevimli ve kârlı bir meslekten ibaretti. Ama sonra kendi başarılarına aldanmış, gurura kapılmış, bir yazar olduğuna inanmıştı. Şimdi kendisini can çekişen bir dünyanın takım elbiseli ressamı gibi gösteriyor, en küskün kötümserliği, yok oluşa doğru giden insanın son mutluluğu ancak dünyadan elini eteğini çekip arzudan kurtulmakla bulabileceğini vaaz ediyordu.

Büyük bir nezaketle:

“Séguin şimdi gelecek,” dedi. “Karısıyla onu kaçırıp bir kabarede akşam yemeğine götürmeyi düşündüm, oradan da bir ilk temsile götüreceğim, bu akşam patırtılı ve tokatlı bir gösteri var.”

Mathieu onun frak giymiş olduğunu ancak o zaman fark etti. Kısa bir süre sohbet ettiler. Santerre ona yeni bir pirinç heykelcik gösterdi; bu, ince uzun, karnı üzerine yatmış, yüzü saçlarının altında kaybolmuş, herhalde hıçkırmakta olan çıplak bir kadın heykeliydi. Santerre bir şaheser diyordu. Bu heykelcikte insanın bütün kederinin, nihayet erkeğin elinden çekilip alınmış, yalnız kalmış kadının yıkımının olduğunu söylüyordu. Ev sahipleriyle aynı sofrada yemek yiyen, evin daimi dostu haline gelmiş olan Santerre, oraya edebiyat ve sanat kılığında, yankısı her günkü sade hayatı gitgide daha fazla zedeleyen bir cinnet üflemektedir.

O esnada Séguin gözüktü; Santerre’le aynı yaşta, daha uzun ve daha ince, çok sarışın, burnu kemerli, gri gözlü, ince dudaklı, ince bıyıklı bir adamdı. O da frak giymişti.

Yapmacık bir pelteklikle telaşsızca:

“Hallettik azizim,” dedi. “Valentine yeni bir elbise giyeceğim diye tutturdu. Sabırlı olalım, daha bir saat sürer.”

Sonra Mathieu’yü görür görmez o soğuk, azametli edasını, kayıtsız ve mağrur tavrını iyiden iyiye takınarak aşırı bir nezaketle özür diledi. “Sevimli kiracım” dediği Mathieu, ziyaretinin sebebini açıklayıp son yağmurların ardından damın çinkosunda bir çatlak oluştuğunu anlatınca, Janville’deki tamircinin gidip çinkoyu lehimlemesine derhal razı oldu. Fakat daha başka açıklamaların ardından, epeyce çürümüş olan damın baştan başa tamirinin gerektiğini anlayınca, o iltifatlı ve ilgisiz tavırlarını birdenbire elden bıraktı, itiraz etti; altı yüz frank gibi cılız bir kiranın bir yıllık tutarını aşacak bir parayı böyle bir tamire yatıramayacağını söyledi.

“Bir lehim,” diye tekrarladı. “Bir lehim, kabul. Tamirciye yazarım.”

Sonra bu bahsi kesmek istedi.

“Durun Mösyö Froment,” dedi. “Siz zevk sahibi bir insansınız, size harika bir şey göstereceğim.”

Gerçekten de Mathieu'ye belli bir değer verir, onun daima yaratıcı, işlek bir zekâsı olduğunu bilirdi. Mathieu bu şaşırtmaca taktiğine ses çıkarmamış, gülümsemeye başlamıştı; damın baştan başa tami-rine onu razı etmeden odadan çıkmamaya için için azimliydi. Kolek-siyoncunun camlı bir kütüphaneden alıp dindarca bir saygıyla ken-disine uzattığı, harika bir ciltle kaplanmış kitabı eline aldı. İpek gibi yumuşak deriden, kar beyaz cildin üzerine gümüş yaldızla büyük bir zambak oyulmuş, üzerine morumsu iri devedikenlerinden bir demet oturtulmuştu. Eserin adı olan “Ölümsüz Güzellik”, gökyüzünün bir kenarına işlenircesine tepeye yazılmıştı.

Mathieu gerçekten hayran olmuş:

“Oo! Ne güzel bir buluş, renkler enfes!” demişti. “Şu zamanda öyle ciltler yapıyorlar ki âdeta birer mücevher.”

Kitabın adı gözüne çarptı.

“Aa! Mösyö Santerre'in en son romanı!” dedi.

Séguin yanlarına yaklaşan yazarı göz ucuyla süzüyor, gülümsü-yordu. Şahsına gösterilen bu iltifattan duygulanarak kitabı inceledi-ğini görünce:

“Azizim, benim ciltçi bunu bana bu sabah getirdi,” dedi. “Size gösterip sürpriz yapmak için fırsat bekliyordum. Koleksiyonumun incisidir bu. Şu fikrime ne diyorsunuz? Bu zambak, üstün gelmiş saflığı temsil ediyor; harabelerde biten şu dikenler de eksiksiz mut-luluğun yeniden ele geçirdiği, nihayet ıssızlaşmış dünyadaki kısırlılığı anlatıyor. Bütün eseriniz bu resimde mevcut.”

“Evet, evet, beni şımartıyorsunuz, bu gidişle kibirli biri olup çı-kacağım.”

Mathieu, karısı Marianne da herkesin bahsettiği bir kitaptan haberdar olsun diye, bu romanı Madam Beauchêne'den ödünç alıp okumuştı. Okuduktan sonra da isyan etmiş, öfkelenmişti. Bu sefer Santerre, kitaplarında her zaman yer verdiği, cemiyet kadınlarının karı koca yatağı dışında kaçamak olarak uğradıkları bekâr odasını bırakmış, saf sanata, örtük ve lirik sembole yükselmek istemişti. An-ne-Marie isminde bir kontesin pek incelikli hikâyesini anlatıyordu; kadın, kaba bir erkek olan, çocuk yapmaktan başka marifet bilmeyen kocasından kaçmak için Bretanya'da, Norbert isimli genç bir sanatçı-

nın yanına sığınmıştı. Tanrısal bir yeteneği olan bu sanatçıya, bir kız manastırının küçük kilisesini hayalleriyle süsleme görevi verilmişti. Hayallerden ilham alan bu ressamlık işi, otuz sene boyunca meleklerle konuşurcasına devam etmişti. Roman, bu otuz senenin hikâyesinden, otuz sene boyunca ressamın Anne-Marie'nin kolları arasında geçirdiği aşkın hikâyesinden ibaretti; kısır sevişmeler içinde birleşiyorlar, Anne-Marie'nin kadın güzelliği bir tek kırışıkla bile bozulmuyor, bu otuz senelik kısırlıktan sonra kadın, seviştikleri ilk günkü kadar genç ve körpe kalıyordu. Dersi daha da vurgulamak için romana ikinci dereceden birkaç şahıs, civar küçük şehrin burjuva kadınları, eşler ve analar konmuştu; bunlar, fiziksel ve manevi bir düşkünlük içinde birer ucube gibi ihtiyarlıyor, ömürlerinin sonuna geliyorlardı.

Mathieu'yü isyan ettiren şey, çocuksuz aşkı savunan o budalaca ve canice kuramdı. Bir bakiredeki bütün vücut güzelliği, bütün manevi asalet, çocuksuz aşka atfediliyordu. Mathieu yazara şu sözleri söylemekten kendini alamadı:

“Çok ilgi çekici, çok dikkate değer bir eser. Fakat ya Norbert'le Anne-Marie'nin bir çocukları olsaydı, ya kadın gebe kalsaydı, ne olacaktı?”

Santerre şaşırdı, gocundu, onun sözünü yarıda kesti:

“Gebe mi? Bir cemiyet adamı tarafından sevilen kadın gebe kalırmı?”

Séguin bir koltuğa uzanarak söze karıştı:

“Asıl öfkelendiğim nedir, biliyor musunuz? Katolikliğin insan cinsinin böyle çoğalmasını teşvik ettiği iddiasıyla budalaca suçlanması, insanın çoğalması düpedüz berbat bir iş ve bir ayıptır oysa. Doğru değil bu, kitabınızda bu noktayı gayet iyi görmüşsünüz. Bu yazdığınız sayfalar kesin hükümlerdir, dindar bir Katolik sıfatıyla sizi tebrik ederim.”

Santerre kendini divana bırakarak:

“Elbette,” dedi. “İncil’de, Tekvin’deki ‘Çoğalınız, döl yetiştiriniz, yeryüzünü doldurunuz’ sözünü arayın bakalım, bulabilecek misiniz? İsa’nın ne vatanı vardır, ne malı; ne mesleği ne ailesi ne karısı ne çocuğu vardır. Döl bereketsizliğinin ta kendisidir. Nitekim ilk Hıristiyan tarikatları evlilikten nefret ederdi. Ermişlerin gözünde, kadın

azaptan ve g nahtan başka bir şey değildi. Mutlak bek ret m kem-mellik haliydi. Hayatını kendi iç dünyasında geçiren, kendisini  ah-sının iman selametine veren, d l yeti tirmeyen bencil münzevi bir kahramandı. İdeal kadın bir bakireydi, hatta ideal ana bile bir baki-reydi. Ancak sonraları Katoliklik evlilik usulünü koymuştur; kadın da erkek de melek olamayacakları için, evlilik bir ahlak güvencesi olarak, fuh u düzenlemek üzere tesis edilmiştir. Evlilik tahammül edilen bir şeydir; yiğitliği tam bir ermiş olmasına yetmeyecek Hıristiyanlar için bazı şartlar dahilinde önüne geçilemez bir zaruret, cevaz verilen bir durumdur. Fakat bundan on sekiz asır önce olduğu gibi bugün de bir ermiş, bir din ve iman adamı, kadına el sürmez, onu mahkûm eder ve kendinden uzaklaştırır. Göğe güzel kokularını yayanlar yalnızca Meryem'in zambaklarıdır.”

Acaba alay mı ediyordu? Sesinde hafif bir g l   vardı. Muhatabı bunu i itmemi  göründü, söylenenleri hararetle onaylıyordu:

“Doğrudur, doğrudur! Galebe  alan daima güzelliktir, ölümsüz güzellik; pırıltılı kitabınız da bunu gösteriyor. Güzellik, kimsenin soluğuyla lekelenmemi  olan, o pis doğurganlık işlevleri ortadan kalkmış, gonca halindeki, el s r lmemi  bakiredir. Sokaklarda di i hayvanlar yavrularını sürükler gibi dizi dizi çocukları pe lerinde sürükleyen o kirli, harap, bitkin kadınları görüp de iğrenmeme imkânı var mı? Nitekim halkın o büyük sağduyusu bu hususta hükmü ken-disi veriyor, yolda rastladığı böyle kadınlarla alay ediyor, hallerine gülüyor, onları hakir görüyor.”

Ayakta kalan Mathieu lafa karı acak oldu:

“Evet ama güzellik fikri değişen bir şeydir. Siz güzelliği uzun ve ince, dar kalçalı kadının kısırlığında buluyorsunuz. Bütün Rönesans devrinde güzellik, geniş kalçalı, iri memeli, sağlıklı ve gürbüz kadındaydı. Rubens'in, Titian'ın, hatta Rafael'in tablolarında kadın gürbüzdür, Meryem gerçekten anadır.  u noktayı da göz önünde bulundurun ki bugün ba  tacı olan az çocuklu ailenin, yerini çok çocuklu aileye bırakması için asıl bu güzellik kavramını değiştirmek gerektir. O zaman, biricik güzellik, çok çocuklu ailede olacaktır. Bence bugün zihinleri çok kurcalayan, gitgide de artan nüfus azalması illetinin tek devası budur.”

İkisi de bir üstünlük ve acıma ifadesiyle gülümseyerek ona bakıyordu.

“Nüfus azalması bir illet ha!” dedi Séguin. “Azizim mösyö, bu kadar zeki bir insan olun da hâlâ dilinizde bu terane dolaşsın, nasıl olur?! Düşünün canım, biraz muhakeme edin!”

Santerre ekledi:

“Üzücü iyimserliğin bir kurbanı daha! Her şeyden önce şunu bilin, tabiat hiçbir şeyi ayırt etmeden hareket eder. Her kim ki tabiatı düzeltmez, onun kurbanı olur.”

Biri sustu öteki söyledi, hatta bazen ikisi birden konuştu. Kendi kasvetli hayal güçleriyle kendileri şevke geliyor, mest oluyorlardı. Bir kere, ilerleme diye bir şey yoktu. Bunu görmek için geçen asrın sonuna, Condorcet'nin altın çağın dönüşünü, eşitliğin yakın olduğunu, insanlar ve milletler arasında barışın egemen olacağını müjdelediği döneme gitmek yeterdi. Bütün yürekler hesapsız bir hayalcilikle şişiyor, ütopya bütün ümitlere engin göğü açıyordu. Halbuki yüz yıl sonra, bu yaşadığımız asrın sonu, bilimin, özgürlüğün ve adaletin iflasıyla, gelecek asrın tehdit dolu eşiğinde, kan ve çamur içinde biten bu asır, ne büyük bir bozgundu! Hem sonra, tecrübesi yapılmış değil miydi? Onca aranan şu altın çağı paganlar zamanın öncesine götürmüştü; Hristiyanlar gelmiş, onlar da zamanın sonrasına koymuştu; bugünkü sosyalistler de zamanın içinde gösteriyordu. Bunların üçü de acınacak birer hayalden ibaretti; bir tek mutlak saadet vardı, o da yokluktaydı. Gerçi dini bütün Katolik oldukları için dünyayı bir hamlede yok etmekte tereddüt ediyor, fakat onu sınırlandırmayı caiz görüyorlardı. Schopenhauer, hatta Hartmann bile onlara modası geçmiş geliyordu. Nietzsche'ye yaklaşıyor, seçkin insanlardan ibaret sınırlı bir insanlık hülyası, aristokratça bir hülya kuruyorlardı; insanlar daha nadide gıdalar alacaktı, fikirleri daha inceleyecekti, kadınlar daha güzel olacaktı; insanlık mükemmel insana, üstün insana ulaşacak, bu üstün insanın zevkleri on misline çıkacaktı. Hoş, bunda da çelişkiler yok değildi, ama pek aldırmıyorlardı. Kendi tabirleriyle, güzelliğin içinde olmaktan başka tasaları yoktu. Malthus, tıpkı Beauchêne gibi, onların da adamıydı; tek bir nedeni vardı bunun, çünkü onun kuramı fakirleri kendi fakirliklerinin biricik sorumlusu

sayarak zenginleri vicdan azabının üzücü yükünden kurtarıyordu. Fakat Malthus çocuk azlığını kanun haline koymakla beraber, çocuk olmaması için hile yapmaya taraftar olmamıştı; onlarsa bunu bilmezlikten geliyor, ağza alınmaz sefahatlerin incelik kazanmış hali olan kısır aşklar hayal ederek vahşice hileler kuruyorlardı. Gösteriş olsun diye kasvetli şiirlerinde dünyanın sonunu dileseler de, bu sonu ancak o zamana kadar tatmadıkları, şiddetli, yüz misli büyük bir hazzın kasılmaları içinde görüyorlardı.

Santerre soğuk bir tavırla:

“Almanya’da hükümetin her yıl doğum cetvellerine göre yasal olarak belirlenecek sayıda fakir çocuğun kısırlaştırılmasını teklif ettiğini biliyorsunuzdur,” dedi. “Halkın budalaca döl bereketini bir parça durduracak bir çaredir bu.”

Bu kötümser edebiyat Mathieu’nün zihnini bulandıramazdı, çünkü Mathieu, hayata karşı kini ve hiçlik tutkusunu vaaz eden bir edebiyatın ahlak üzerindeki yıkıcı tesirini bilmekle beraber, bununla alay etmeyi seviyordu. Bu evin içinde bile o budalaca modanın, ölümle oynayarak kendini eğlendirecek hale düşmüş, endişeli ve ıstıraplı bir devrin can sıkıntısının hüküm sürdüğünü pekâlâ hissediyordu. Karşılıklı birbirini zehirleyen şu iki kişiden hangisi daha fazla yalan söylüyor, ötekini daha fazla divaneliğe sevk ediyordu acaba? Her gerçek kötümserin içinde bir sakat, bir iktidarsız vardır. Mathieu, döl bereketine olan inancı ile, hayata imanını kaybetmiş bir milletin tehlikeli şekilde hasta bir millet olduğuna inanıyordu. Bununla beraber, iktisadi ve siyasi koşullar düşünüldüğünde, çok çocuklu ailelerin ne derece uygun olduğundan şüphe ettiği zamanlar oluyor, bir milletin şerefi ve mutluluğu bakımından, on bin mutlu insan yüz bin mutsuza yeğ değil midir diye düşünüyordu.

Séguin tekrar hücumla geçerek:

“Azizim mösyö,” dedi, “en kuvvetli, en zeki insanların, en az doğurgan olanlar olduğunu inkâr edemezsiniz ya. Bir adamın beyni genişler genişlemez döl yetiştirme kabiliyeti azalır. Sizi cezbeden, bir güzellik mahiyeti vermek istediğiniz o çoluk çocuk kalabalığı, bugün artık ancak sefalet ve cehalet gübresi üstünde yetişiyor. Bu düşüncelerinize bakılırsa, cumhuriyetçi olsanız gerek, değil mi? Madem öyle,

şu nokta da ispat edilmiş bulunuyor ki tiranlık insanları sayı bakımından çoğaltır, oysa hürriyet değer bakımından çoğaltıyor.”

Mathieu’yü bazen derinden huzursuz eden fikirler işte bunlardı. İnsanlığın ölçüsüzce genişlemesi gerekliliğine inanmakla acaba hata mı ediyordu? Güzelliğin ve mutluluğun olabildiğince fazla hayatta yer bulmasını istemekle zararlı bir iş mi yapıyordu? Yine de şu cevabı verdi:

“Bunlar gerçekliği göreceli olgulardır. Malthus’un varsayımı uygulamada yanlış çıkmıştır. Dünya baştan başa insanla dolsa ve hatta hiç gıda maddesi kalmasa bile, kimya inorganik maddelerden gıda çıkarabilir. Zaten bu olasılıklar o kadar uzaktır ki bu konuda yapılacak olasılık hesapları hiçbir bilimsel kesinlik üzerine oturmaz. Hem Fransa’da bizler, bu tehlikeye doğru gitmek şöyle dursun, geriye dönüyoruz, yok oluşa yürüyoruz. Fransa, Avrupa nüfusunun dörtte biriyken, şimdi ancak sekizde biridir. Bir iki asır sonra Paris, eski Atina gibi, eski Roma gibi, olduğu yerde ölecek; şimdiki Yunanistan neyse biz de o olacağız... Paris ölmek istiyor.”

Santerre itiraz etti, o da fikrini savundu:

“Hayır efendim, hayır efendim! Paris sadece olduğu gibi kalmak istiyor; sebebi de dünyanın en zeki, en medeni şehri oluşu. Şunu anlayın, medeniyet, yeni yeni hazlar yaratmak, zekâları inceltmek, yeni faaliyet sahaları açmak suretiyle bireyi türün zararına olarak destekliyor. Milletler ne kadar medenileşirse, o kadar az döl yetiştirirler. Milletlerin en başında yürüyen bizler de, bir memleketi aşırı döl bereketinin gereksizliğinden ve zararından kurtaran akıl ve hikmet noktasına herkesten önce varmış bulunuyoruz. Medeni dünyaya bir yüksek kültür, bir üstün zekâ örneği veriyoruz; milletler birer birer bizim mükemmellik durumumuza vardıkça, bütün dünya muhakkak yolumuzdan gelecektir. Zaten her tarafta bunun belirtileri kendini gösteriyor.”

Séguin ona arka çıktı:

“Elbette! Memleketimizdeki nüfus azalmasının ikinci derecede sebepleri varsa bile, bunlar iddia edildiği kadar önemli değildir, bu sebeplerle mücadele edilebilir. Hadise yaygındır; bütün milletler daha fazla medenileşir medenileşmez nüfus azlığına yakalanırlar,

azalılar yahut azalacaklardır. Japonya yakalanmıştır. Avrupa Çin'in kapılarını zorladığı gün, Çin de duracaktır.”

Karşısındaki fraklı ve beyaz kravatlı iki cemiyet adamı makul şeyler söylemeye başladığından beri Mathieu ciddileşmiş, dinliyordu. Şimdi konu, onların ideal insan güzelliği diye kabul ettikleri solgun ve cılız, cinsiyetsiz bakire değildi. Hayat dolu, kıpır kıpır insanlığın tarihi ortaya seriliyordu. Mathieu yüksek sesle düşündü:

“Öyleyse siz sarı tehlikeden, kaçınılmaz bir anda Avrupa'mıza doğru taşıp onu altüst edecek, yeniden döl yetiştirecek olan Asyalı barbarların o müthiş kalabalığından artık korkmuyor musunuz? Tarih hep böyle tekerrür etmiştir; okyanuslar aniden yer değiştirmiş, haşin milletler zayıflayan milletlere gelip taze kan vermiştir. Her defasında da medeniyet, daha geniş ve daha özgür, tekrar çiçek açmıştır. Babil, Ninova, Memfis*, oldukları yerde ölüp giden milletleriyle nasıl toz halinde dökülmüştür! Atina ve Roma, küllerinin ortasında, eski şanlarının parlaklığı içinde yeniden doğma imkânını bulamadan, bugün bile nasıl can çekişiyorlar! Paris, ihtişamına rağmen, hayat yaratma gücü zaafa uğrayan bir Fransa'nın başkenti olarak şimdiden nasıl da ölüme mahkûm! İstedığınız kadar akıl yürütün, Paris'in eski başkentler gibi aşırı kültür, aşırı zekâ ve aşırı medeniyetten öldüğünü söyleyin; bu, yine de ölümdür, şerefi ve kudreti yeni bir millete bırakacak olan bir geri çekiliştir. Söz ettiğiniz denge yalancıdır, hiçbir şey yerinde sayamaz, gelişmeyen şey geriler ve yok olur. Paris ölmek istiyorsa, ölecektir; vatan da onunla beraber ölecektir.”

Santerre o zarif kötümserlik edasını yeniden takınarak:

“Adam sen de!” dedi. “Ölmek istiyorsa, ben ölmesine karşı koymam. Kendi hesabıma, bu işte ona yardım etmeye kuvvetle kararlıyım.”

İki çocuğundan dolayı kendisini affettirmek isteyen Séguin kes-tirip attı:

“Çocuksuzluğun fazilet ve bilgelik olduğu aşikâr.”

Mathieu onların dediklerini işitmemiş gibi devam etti:

“Spencer kanununu biliyorum, hatta kuramsal olarak doğru olduğunu bile düşünüyorum. Medeniyetin döl bereketi için bir dizgin

* Antik Çağ'ın ünlü kentleri. -ed.

olduğu muhakkaktır; öyle ki dünya baştan başa insanla dolduğu ve medenileştiği zaman, üstün gelen kültürün bizzat tesiriyle, son bir dengeye varmak için, nüfusu azaltacak veya çoğaltacak birtakım sosyal gelişmeler tasarlanabilir. Fakat yürünecek yolun hangi felaketlerin içinden, hangi ıstırapların ortasından geçeceğini kim tahmin edebilir? Yine birtakım milletler yok olacak, yerlerine başkaları gelecektir. İnsanlığın hakikati, adaleti ve barışı nihayet kazanacağı son bir dengeye varmak için kaç bin seneye ihtiyacı var? Bunu düşündükçe akıl titriyor ve tereddüt ediyor, yürekse endişeden sıkışıyor.”

Uzun bir sessizlik oldu. Mathieu huzursuz olmuş, hayatın aziz kuvvetlerine olan inancı sarsılmıştı; her şeyiyle basit bir insan olan kendisinin mi, yoksa koltuklarına rehavetle gömülmüş, kendi hiçliklerini dolambaçlı hale getiren ve zehirleyen şu iki adamın mı, kimin haklı olduğunu bilemiyordu.

Valentine, takınmakta zorluk çektiği oğlan çocuğu tavırlarıyla, pürneşe içeri girdi:

“Bana bakın, kabahat bende değil ha! Şu Céleste işi uzattıkça uzattı.”

Yirmi beş yaşında, zayıf, ufak tefek, başına buyruk kız çocuğu edalı bir kadındı. Sarışın, narin yüzlü, güleç mavi gözlüydü; ona bir tatasızlık havası veren ince bir burnu vardı. Güzel değildi, ama yine de acayip ve şirindi. Kocasının kötü yerlerde gezdirdiği, eve girip çıkan yazarlar ve sanatçılarla teklifsiz ilişkilere alışmış olan genç kadın, ancak büyük bir hakaret gördüğü takdirde Vaugelade ailesinin son ferdi haline bürünür, birdenbire soğuklaşıp karşısındakini küçümserdi.

Gayet güler yüzlü, Mathieu’ye doğru ilerleyip elini erkek gibi sertçe sıkarak:

“Oo! Siz de mi buradasınız Mösyö Froment?” dedi. “Madam Froment’in sağlığı iyi mi, çocuklar hep öyle gülbüz, güzel mi?”

Fakat karısının koyu renkli dantelalarla süslü, beyaz ipekliden elbisesini incelemekle meşgul olan Séguin, yapmacık yüksek terbiyesinin altında kabalığı tabanca gibi patlayan çığlıklerinden birini sergiledi:

“Bu bez parçasını giymek için mi bizi bekletiyorsun? Seni hiç bu kadar kötü bir kılıkta görmemiştim.”

Halbuki Valentine oraya gelirken enfes olduğu kanaatindeydi. Ağlamamak için kendini zor tuttu; somurtkan küçük kız çehresi, mağrur ve intikamcı bir isyan ifadesi aldı. Orada durup bir hayranlık edasıyla kendisine bakan, itaatkâr sevgisi bakışlarından okunan, genç kadın karşısında iyiden iyiye köle tavırları takınan dostu çevirdi gözlerini ağır ağır.

Santerre:

“Enfessiniz,” diye mırıldandı. “Bu elbise de gerçekten bir harika.”

Séguin bu söze güldü, kadınların karşısındaki yavanlığından dolayı Santerre’le alay etti. Valentine iltifat karşısında yumuşamış, özgürce uçuşan bir kuşun neşesini andıran keyfi yerine gelmişti; lafa karıştı, bir erkeğin tatlı sözlerle kendisine yaptıramayacağı şey olmadığını söyledi. Oracıkta bir süre gayet teklifsiz, gayet açık saçık konuştular. Mathieu şaşakaldı, nereye gizleneceğini bilemedi; çekilip gitmeyi çok istiyor, fakat arzu ettiği tamir işini ev sahibine kabul ettirmedikçe oradan ayrılmamakta inat ediyordu.

Séguin son söz olarak:

“Yoo!” dedi. “Laftan ibaret olmak şartıyla her oyuncağa izin veririm. Ama sakın başkasıyla yatmayı aklından geçirme, seni küçücük bir tavşan gibi öldürürüm.”

Gerçekten de çok kıskanç bir adamdı. Yatışan Valentine, bu söz üstüne kocasıyla barıştı, hanım hanımcık sesiyle ekledi:

“Biraz sabret, çocukları getirsin de gitmeden öpelim diye Céleste’i tembihledim.”

Mathieu bu yeni beklemeden faydalanarak dileğini tekrarlamak istedi. Fakat Valentine yine konuşmaya başlamıştı; en şüpheli lokantayı seçip orada yemek yemelerini teklif ediyor, görecekleri piyesin bir gün önce genel provada ıslıklarla karşılanan kepazeliklerle dolu piyes mi olduğunu soruyordu. Bu iki erkeğin arasında uslu bir öğrenci gibi duran genç kadın, onların aşırı fikirlerini daha da yüksek perdeden dile getiriyor, edebiyatta, sanatta, onları bile güldüren abartılı bir kötümserlik, şiddetli bir muhalefet gösteriyordu. Wagner fazlaca methediliyordu, Valentine ölçülüp biçilmemiş müzikten yanaydı, geçip giden rüzgârın serbest ahengini istiyordu. Ahlakına gelince, tüyler ürperticiydi; İbsen’in asi kadınlarının gürültülü aşkla-

rının aynısını yaşamıştı, şimdi ise elle tutulamaz saf güzelliğe sahip bir kadın olmakla uğraşıyordu; Santerre'in son yarattığı Anne-Marie karakterini haddinden fazla maddi ve çapsız bulmuştu, çünkü yazar kitabının bir sayfasında Norbert'in öpücüklerinin kadının alnında iz bıraktığını söylüyordu. Santerre bu bölümü inkâr etti; Valentine seğirtti, kitabı aldı, o cümleyi aradı.

Derdini anlatamayan romancı:

“Hiç olur mu, çocuğuna mâni oldum ben onun,” diyordu.

Valentine:

“Allah allah!” diye haykırdı. “Hepimiz mâni oluyoruz çocuğa, bu işin artık kahramanlık tarafı kalmadı, burjuvazi için harcıâlem oldu. Anne-Marie bizlere cesaret vermek istiyorsa lekesiz mermer olmalıdır, Norbert'in öpücükleri onun üzerinde iz filan bırakamaz.”

Fakat sözü yarıda kaldı; at suratlı, yüz çizgileri keskin ve hoş, iriyarı, esmer bir kız olan oda hizmetçisi Céleste, iki çocuğu almış gelmişti. Gaston beş yaşındaydı, Lucie de üçündeydi; ikisi de gölgede açmış gül gibi solgun, narin ve inceydi. Anneleri gibi sarışındılar, oğlanın saçları kıvırcıktı, kızınkiler daha açık, yulaf rengindeydi; yüzleri babalarınıninki gibi daha uzunca, gözleri annelerinininki gibi maviydi. Saçları kıvrıkcıktı, beyaz giydirilmişlerdi, son derece süslüydüler; dokunsanız kırılacak kadar narin iki büyük, canlı bebeğe benziyorlardı. Baba ile ananın üst sınıf gururu okşandı, çocukların rollerini oynamalarını istediler.

“O ne! İyi akşamlar demek yok mu?”

Çocuklar, daha şimdiden cemiyete alışık, sıkılganlık duymadan, karşılardaki insanların yüzlerine dikkatle bakıyorlardı. Hemen itaat etmemeleri çocukların doğal tembelliğinden, söz dinlemekten hoşlanmamalarındandı. Yine de razı oldular, kendilerini öptürdüler.

“İyi akşamlar Santerre Amca.”

Mathieu'nün karşısında tereddüt ettiler. Onu iki üç defa görmüş oldukları halde, babaları bu beyefendinin adını hatırlatmak zorunda kaldı.

“İyi akşamlar Mösyö Froment.”

Valentine onları tuttu, kaldırdı, öpücüklerle boğdu. Çocuklarını çok seviyor, yere bırakır bırakmaz da unutuyordu.

Küçük oğlan:

“Anne, yine mi dışarı gidiyorsun?” diye sordu.

“Tabii yavrum. Biliyorsun ya, babalarla annelerin işleri vardır.”

“Peki anne, biz yalnız mı yemek yiyeceğiz?”

Valentine cevap vermedi, emirlerini bekleyen oda hizmetçisine döndü:

“İşitiyor musun Céleste? Yanlarından bir dakika ayrılmayacak-sın, hele mutfağa hiç girmesinler. Ne zaman sokaktan gelsem onları mutfakta buluyorum. İnsan deli olur. Saat yedi olur olmaz yemekle-rini ver, dokuzda da yataklarına yatır, uyusunlar!”

At suratlı koca kız saygı ve itaatle dinliyor, fakat inceden tebessü-mü, Paris’e geleli beş sene olmuş, işinde kaşarlanmış, evin efendileri evde bulunmadığı zaman çocuklara ne yapıldığını bilen Normandi-yalı hizmetçi kimliğini pek güzel açık ediyordu.

“Madam,” dedi yalnızca, “Matmazel Lucie keyifsiz, yine kustu.”

Çocuğun babası hiddetle haykırdı:

“Nasıl? Yine mi kustu? Bundan başka laf işittiğim yok, bunlar hep kusarlar mı kuzum? Hem de hep tam sokağa çıkacağımız vakit... Karıcığım, kötü bir şey bu, çocuklarımızın midesinin bu kadar da-yanıksız olmamasına özen göstermelisin.”

Valentine elinden bir şey gelmeyeceğini anlatmak ister gibi öfkeli bir hareket yaptı. Gerçekten de çocukların midesi çok sık bozuluyor-du. Çocuk hastalıklarının hepsine yakalanmışlardı, hemen daima ateşleri vardı ve nezleliydi. Hizmetçi eline bırakılmış çocuklara mahsus o sessiz, tasalı halleri de hep üzerlerindeydi.

Valentine kızına doğru eğildi, sordu:

“Sahi mi, hastalandın mı Lucie’ciğim? Ama artık geçti değil mi? Yok yok, bir şey değil, hiçbir şeyciğin yok. Sarıl bana bir tanem, ba-bana da cici cici iyi akşamlar de. Sokağa çıkarken üzülmesin.”

Hemencecik rahatlamış, neşelenmişti; doğruldu. Mathieu’nün kendisine baktığını görünce:

“Ah! Bu küçük mahluklar yok mu, insanı pek üzüyorlar!” dedi. “Fakat görüyorsunuz ya, ne de olsa seviliyorlar, dünyaya gelmeseler kendileri için daha iyi olurdu diye düşündüğümüz halde... Her ney-

se, ben vatana karşı borcumu yerine getirdim, keşke bütün kadınlar benim gibi bir oğlan bir kız doğursalar!”

Onun şaka ettiğini gören Mathieu de gülerek şu sözü söyledi:

“Hayır, hayır, madam, borcunuzu ödemiş değilsiniz. Vatanın gelişmesi için dört çocuk ister. Hekiminiz olan Doktor Boutan’ın, doğurttuğu kadınlar dünyaya dört çocuk getirmediğçe ne söylediğini biliyorsunuz, ‘Hesap tamam değil’ diyor.”

Séguin tekrar öfkелendi:

“Dört mü? Dört mü? Bir üçüncüsü gelecek olsa cinayet işlemiş sayarım kendimi... Yoo! Emin olun, bu sayıyı aşmamak için elimizden geleni yapıyoruz.”

Valentine gülerek:

“Artık epey ihtiyar bir kadın olduğum için, geri kalan bir parça tazeliğimi de kaybetme riskine giremem, bunu hiç düşünmüyor musunuz? Kocamın benden tiksınmesini istemem doğrusu.”

“Bunu da yine Doktor Boutan’la konuşun,” diye cevap verdi Mathieu. “Benim bir şey bildiğim yok. Onun iddiasına göre, kadınları ihtiyarlatan ve yıprandıran şey gebelikler değil, karı kocanın gebeliğe mâni olmak için aldıkları tedbirlermiş.”

Bu sözleri koyu şakalar, ev halkının pek hoşlandığı açık saçık bir imalar yığını karşıladı. Mathieu, araç olan arzu tatmin edildiği halde, hedefi oluşturan işlev yerine getirilmediğçe, hazzın tahripkâr hale geldiğini ekleyince, zarıfçe müstehcen sözler büsbütün arttı. Bir sadizm soluğu dolaştı; genç kadının kocasına gülümseyerek bakan gözlerinden, yatak odalarındaki gizli işlerin bir kısmı, Séguin’in zevcesini yoran ve yıpratan koca sefahati, onu nasıl da gönül eğlencesi bir fahişе haline getirdiği okundu. Valentine bazı sabahlar bu yüzden harap ve sersemlemiş bir halde oluyordu; en fena alçalmalara alışmıştı, Norbert’in öpücükleriyle harap olmayan Anne-Marie’nin hayalini kuruyordu.

Valentine’e cüretle karşılık veren Santerre:

“Ah! Çocuk olmaması için yapılan şu hileler!” dedi. “Bu hilelerle mücadele etmeleri doğrusu hoşuma gidiyor. Bir küçük şehir doktoru bir kitap yazıp akla gelebilen bütün hilelerle mücadele etmeyi düşünmüş, efendim hepsi de gerçekten pek korkunç şeylermiş. Ama

işin sonunda tek yaptığı, bunları köylülere öğretmek olmuş. Köylüler o zamana kadar bu işin nasıl yapıldığını bilmediği için, sonrasında memlekette doğum yarı yarıya azalmış.”

Céleste sakinliğini bozmuyor, çocuklar bir şey anlamadan dinliyordu. Bu hikâyenin sebep olduğu kahkahaların ortasında, Séguin’ler nihayet Santerre’in peşine takılarak evden çıktı. Mathieu ancak aşağıda, giriş kapısında ev sahibini razı edebildi; mademki odaların tavanları akıyordu, Séguin, Janville’deki tamirciye mektup yazacak, dam baştan başa tamir edilecekti.

Lando* kapının önünde bekliyordu. Karı koca dostlarıyla beraber arabaya bindikten sonra, yaya olarak yola devam eden Mathieu başını kaldırıp yukarı baktı. Céleste’in iki çocuğun ortasında pence-relerden birinin önünde durduğunu gördü, hizmetçi kadın herhalde hanımefendiyle beyefendinin gittiğine iyice emin olmak istiyordu. Morange’ların evini ve Reine’in gidişini hatırladı, fakat burada Lucie ile Gaston gamlı bir ciddiyet içinde hareketsiz duruyorlardı. Ne anneleri ne de babaları başlarını kaldırmayı akıl etti.

IV

MATHIEU saat yedi buçukta Madeleine Meydanı’nda buluşmayı kararlaştırdıkları lokantaya geldiği zaman, Beauchêne’le müşterisi Mösyö Firon-Badinier’yi masanın başına oturmuş, birer kadeh Madeira şarabı içerken buldu. Sofra, özenle seçilmiş yemekler ve gösterişli bir bollukla akan en iyi şaraplarla göz dolduruyordu. Fakat genç adamı, aslan gibi yiyip içen bu iki kişinin kuvvetli iştahından daha fazla hayran bırakan şey, patronun ustaca babacanlığı, elde kadeh, bir tek lokmayı bile kaçırmadan gösterdiği işlek, neşeli zekâ oldu; öyle ki daha kızartmayı yedikleri sırada müşteri yeni harman makinesini ısmarlamakla kalmamış, bir tırpan makinesinin fiyatında da anlaşılmıştı. Saat dokuzu yirmi geçe Evreux trenine binecek olan bu adamdan artık yakasını sıyırmayı pek isteyen beriki, saat dokuzu vurunca, Saint-Lazare Garı’na kadar olan birkaç adımlık yolu gitmesi için onu bir arabaya tıkmayı başardı.

* Lando: Dört tekerlekli, karşılıklı iki oturma sırası bulunan binek arabası. –ed.

Sokakta Mathieu ile yalnız kalan Beauchêne, adamın gidişinin ardından şapkasını çıkardı, ateş gibi yanan başını latif mayıs akşamının havasıyla bir an serinletti.

“Of! Hele şükür!” dedi gülerek. “Kolay da olmadı hani. Herifi kandırmak için Pommard şarabı içirmek gerekti. Gitmeyecek, bana randevumu kaçirtacak diye ödüm koptu.”

Çakırkeyif haliyle ağzından kaçırıldığı bu sözler üzerine birdenbire dertleşme ihtiyacı duyar gibi oldu. Şapkasını giydi, bir yaprak sigarası daha yaktı, genç adamın koluna girdi; telaşlı kalabalığın ve bulvarı aydınlatan gece ışıklarının ortasında ağır adımlarla yürüyerek:

“Ooh!” dedi. “Daha vaktimiz var, beni dokuz buçuktan önce beklemezler, yer de iki adım ötede... Bir puro ister misiniz? İstemiyorsunuz öyle mi, hiç sigara içmezsiniz siz.”

“Hiç.”

“Ne diyecektim dostum... Bu sabah beni gördüğünüz için sizden gizlemek manasız olur. Bu başıma gelen şey pek saçma, kabul ediyorum, çünkü aslına bakarsanız, bir patronun maiyetindeki işçi kızlardan biriyle yatması hem dürüst bir iş değil, hem de ihtiyatsızlık, ben de biliyorum bunu. Bu işin sonu daima kötüye varır, bir ticarethane böyle kaybedilir, nitekim şimdiye kadar da, yemin ederim size, bu kızlardan hiçbirisine el sürmeyecek kadar akıllı davrandım. Görüyorsunuz ya, kendimle ilgili doğruları söylemekten sakınmıyorum. Ama neylersiniz! Bu sarışın kâfir kız, ötesini berisini ucundan göstere göstere, hep gıdıklıyorlarmış gibi kıkır kıkır güle güle, kanımı tutuşturdu.”

Beauchêne, şarap lakırdısı etmekten sakınan ayyaşlar gibi, konuşurken daima dürüsttü; Mathieu’ye ilk defa bu şekilde açılıyordu. Mathieu’yü, Marianne’la evlenip hısımlık yoluyla kuzeni olalı beri, öyle düzenli bir hayata sahip, karı koca hayatında öyle sadık bellemişti ki sözlerini dinlemeyeceğini ve duyduklarına gülmeyeceğini tahmin ediyordu. Nihayet ona açılmayı göze almıştı, sevda maceralarında bir sırdaşı vardı artık. Şimdi onu bırakmıyor, sımsıkı tutuyor, sanki bulvardaki kalabalık işitecekmiş gibi, biraz dili dolaşarak, kulağına anlatıyordu:

“Tabii, tahmin edersiniz, iş oluncaya kadar ben hiç kuşkulanmadım. Kız etrafımda dönüp duruyor, beni baştan çıkarmak için kı-

rıtıyordu. Kendi kendime ‘Boşuna vakit kaybediyorsun kızım,’ diyordum, ‘sokakta senin gibiler çok, lazım olunca oradan bulurum’. Ama yine de bu sabah, siz de gördünüz ya, üzerine atladım. Birazdan da iş olacağına varacak, çünkü bu akşam benimle buluşmaya razı oldu; ufak bir yerim var, oraya gelecek. Saçma bir şey, ama ne olursa olsun! Ben de odundan değilim ya. Böyleyim ben, bir kadını içim çekti miydi deliye dönerim. Halbuki sarışınlar hiç benlik değildir. Ama bunu yatakta görmeyi pek merak ediyorum. Ha? Ne dersiniz? Eğlenceli olsa gerek bu kız.”

Sonra önemli bir noktayı unuttuyormuş gibi:

“Ha! Haberiniz var mı, icabına bakılmış zaten,” dedi. “Araştırma yaptım; on altı yaşındayken, Moineaud’lara o hepsinin birden içine tıkıldığı üç küçük odayı kiralayan şarapçının oğluyla yatıyormuş. Kız oğlan kızlardan hoşlanmam, hem lüzum da yok, fazla tehlikeli bir şey.”

Mathieu, hem zihnî hem bedenî bir huzursuzluk içinde, bir parça sıkılganlıkla dinliyordu.

“Peki! Ya karınız?” diye sordu yalnızca.

Beauchêne bir an şaşaladı, kaldırımında birdenbire durdu:

“Nasıl karım? Karım demekle ne demek istiyorsunuz? Tabii ki karım evimizde, küçük Maurice’imizin rahat rahat uyuduğuna emin olduktan sonra yatağına yatıp beni bekleyecek. Karım namuslu kadındır azizim, size daha başka ne söyleyeyim?”

Sonra tekrar yürümeye başladı. Şarapların ve etlerin verdiği, Paris kaldırımlarındaki havanın da gecenin o saatinde tesirini artırır gibi olduğu sersemlikle, gitgide daha candan, daha mahrem konuşmaya başladı:

“Haydi efendim, haydi! Çocuk değiliz, koskoca adamlarız yahu! Hayat hayattır, başka laf dinlemem ben! Karım! Eh, karımın dünyada en fazla değer verdiğim insan olduğunu söyleyemeyeceğim! Para sıkıntıları içinde evlendiğim zaman, işte size itiraf ediyorum, karımı sevmiyordum, yani kadın olarak, anlıyorsunuz tabii. Kendisine saygısızlık etmek gibi olmasın, ama gerçekten de benim hiç hoşuma gitmeyecek kadar zayıf bir kadındı. Kaldı ki bunu kendi de anladı da o tarihten beri biraz şişmanlamak için her çareye başvurdu; hoş,

fayda etmedi ya! Yalnız, insan bir kadınla metresi gibi olsun diye evlenmez, öyle değil mi? Şu halde, düşünün. Karıma karşı, bir aile babasının, oğlunun annesine duyduğu derin saygıyı besliyorum. Yuva yerinde duruyor, yuva kirletilmez. Sadık bir koca gibi olamıyorsam da karılarını sefahate sürükleyenlerden olmamak gibi bir özrüm var herhalde. Mademki kendi karıma her akşam bir çocuk yapamayacağım ve kendisinden bazı iyilikler istemekten utanacağım, benim gibi açlıktan hasta olacak derecede ıstırap çekme felaketine uğrayan insanın gidip içindeki hayvanı başka tarafta tatmin etmesi elbette yine karısına saygı göstermesi olur.”

Gülüyor, bu nazik konuları karı kocalık hayatı bakımından gayet dürüst, gayet ince bir şekilde anlattığını zannediyordu.

“Peki,” dedi Mathieu, “kuzinimiz Constance bu güzel kuramdan haberdar mı? Yaptığınız işi onaylıyor, sizi, dediğiniz gibi, başka tarafa gitmekte serbest bırakıyor mu?”

Bu söz Beauchêne’in içten neşesini artırdı:

“Yok, yok! Beni saçma sapan konuşturmayın. Tersine, Constance ilk evlendiğimiz zamanlar çok kıskanç davranıyordu. Sıvışmak ve felekten bir iki akşamcık çalabilmek için ne masallar uydurmadım! Üstelik o tarihte azgındım, sevgili ve muhterem karıcığım ise o kadar yavandı ki çaresizliğe kapılıyordum. İki çarşaf arasında bir kuru kemik, azizim. Garezsiz söylüyorum bunu, onu değersizleştirdiğimi de sanmıyorum, çünkü dünyada ondan daha namuslu bir insan bulunmadığını da ispat ediyor bu... Sonra akli başına geldi; önüne geçilmesi imkânsız olan bu duruma bir parça tahammül etmeye başladığını, bazen göz yummaya razı olduğunu fark eder gibi oldum. Nitekim bir akşam beni, tanıdıklarından bir kadınla âdeta bastırdı da incelik gösterip bana asla tek kelime söylemedi. Halbuki tanıdıklarıyla düşüp kalkarsam inciniyor. Lakin sokaktakiler, kaldırımda dolaşan tanımadık kadınlar tabii çok daha az tesir ediyor ona. Mesela bugünkü şu kızın ona dokunur neresi var? Bu kızı sevmiyorum, ona sahip oluyorum ve bırakıyorum. Bu iş karımdan o kadar uzakta, ondan o kadar aşağılarda olup bitiyor ki ona dokunmasına imkân yok. Her şeyin doğrusunu söylemek lazım. Constance’ın da kaba-hatleri var, oo! Büyük kabahatleri var. Şüphe yok, onun gibi ben de

kesin kararımı verdim; küçük Maurice’imizden başka çocuk yapmayacağız. Ancak bu sabah ne dediğini işittiniz, gerçekten korkunç bir kadın. Aldığı tedbirleri tasavvur edemezsiniz, bir erkeği iğrendirecek şeyler.”

Konunun müstehcenliği kanını büsbütün kızıştırıp da anlattığı sırlar mahremleştikçe, ağzındaki yaprak sigarasını çiğniyor, daha sık soluyordu. Fakat yatak odasının sırlarını sayıp dökmekten hiç çekinmedi, açık seçik ayrıntılara girdi. Kendisi ne sapıtmış bir zevk düşkünü ne de bir sefihti. Kendi halinde tabiatıyla pekâlâ yetiniyor, yalnız fazla arzulu oluşundan rahatsız oluyor, çok sık arzu duyduğu için açlığı daima giderilememiş olarak kalıyordu. Ufak tefek eğlenceler, bu sürekli açlığı yatıştırmak için başvurduğu yarım buluşmalar onu tatmin etmiyordu. Beri yandan, kadınlık vazifesinin idrakında olan Constance da kocasını elinde tutabilmek için o vazifeyi yerine getirmeye uğraşıyordu. Zevk vermeye razı oluyor, sinirli bir tavırla gelip olacıklara boyun eğiyor, kollarından sıyrıldığında tatminsiz ve öfkeli olduğunu hissettiği bu erkekten sinirliliğinin ıstırabını bazen gizliyordu. Bu adamdan, onun şiddetinden, sonu gelmez şehvet düşkünlüğünden öteden beri rahatsız olmuştu; her ne kadar artık çocuk yapmayı bir yana bırakmışlarsa da, gebe kalmamak için başvuru hileler, namuslu burjuva yataklarında usulden olan bütün o hileler daha yorucu, daha yıpratıcıydı; bunlardaki fantezi noksanı ve görece ihtiyatlılık, namuslu zevcelerin yarısını sonunda sakat bırakan suistimallere mâni olmuyordu.

“Anlayacağınız azizim, bütün bunlar çok iyi, ama benim kadar siz de bilirsiniz ki otuz iki yaşında bir erkek, evdeki tiride mahkûm olunca, şayet damarlarında da kan varsa, çabucak bıkar; ben o tiride de razı olurum, yalnız sağlam olsun, eti budu yerinde olsun, insan na şurasına kadar içine gömülebilsin... Mesela geçen gece, tasavvur ediniz ki...”

Nefesi daralarak, boğula boğula, kıs kıs gülererek, hikâyeyi kuzeninin kulağına anlatmaya devam etti; o şekilde de pekâlâ oluyor zanneden zavallı karısına dostça acıdı:

“Onun için, yok, azizim, hayır, öyle değil mi? Ben fena adam değilim, karımı üzersem üzülürüm. Zeki oluşu, önüne geçilemez za-

ruretleri anlayıp bir parça göz yummaya başlaması hoşuma gidiyor. Yeter ki mesele dışarıda temiz temiz olup bitsin, pahalıya patlamasın, ona ne zararı dokunur ki, sorarım size? Ahbaplarımdan birinin bir karısı var, çok meziyetli bir kadın, ooo, tanıdığım kadınların en seçkini; kocasına kendi ağzıyla ‘Git kocacığım, git, sakinleşmiş ve daha sevgi dolu olarak dönüp bana geleceksin’ diyor. Nasıl? İyi gözlem, değil mi? Mutlak hakikat budur işte! Ben tatmin edildiğim zaman eve pürneşe dönüyorum, Constance’a bir küçük hediye götürüyorum, ev üç gün mutluluğa kavuşuyor. Demek oluyor ki bunda herkesin faydası var. Hem şu da var ki bir kadın kocasından çocuk yapmak istemiyorsa, o çocuğu yapmamak için de yine en mükemmel çare budur.”

Beauchêne, kendi kendinden duyduğu hoşnutluk içinde, bu son nükteyi pek zekice bularak gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü.

“Peki ama,” dedi Mathieu, “bu çocuğu dışarıdan rasgele bulduğunuz o güzel kızlarla yapmanız tehlikesi yok mu? Onlarla beraber olduğunuz zaman da hile yaparak hareket etmek zorunda kalırsanız, evdekinden daha zevkli bir şey olmaz ki bu.”

Beauchêne sakinleşti. Tahmin edemediği bu itiraza şaşmış gibiydi: “Herkes hileler yapıyor, herkes, yani biraz kendini bilen bir adam ne de olsa önlemini alır. Ayrıca gönül eğlendiren bu kızlar hiçbir zaman çocuk yapmazlar, malum bir şey bu. Zaten para alıyorlar, başlarının çaresine bakmak, zanaatın tehlikelerini göze almak onlara düşer. Sonra azizim, bu kızları gebe bırakıp bırakmadığını insan nereden bilir, bir daha yüzlerini görmüyoruz ki; günün birinde onları gebe gördüğümüzü farz etsek bile, çocuğun hangi erkekten olduğunu kendileri de söyleyemezler ki... Çocuk hiç kimseden değildir, orospuda çocuk derdi yoktur.”

Keyfi yerine gelmiş, sakinleşmiş, hiçbir vicdan azabı duymadan, o geceki zevki bakımından hiçbir kuruntu ve endişe hissetmeden, Caumartin Sokağı’nın köşesinde durdu. Bu gibi maceralar için o sokaktaki evlerden birinde, avlunun ucunda bir odası vardı; kapıcı kadın silip süpürürdü. Emrindeki işçi kızlardan biriyle resmiyete lüzum görmediğinden, sarışın güzele sokakta, kapının önünde randevu vermişti.

Mathieu, Norine'i uzaktan tanıdı; bir sokak lambasının dibinde bekliyordu. Açık renk bir elbise giymiş, hareketsiz duruyor, yuvarlak şapkasından taşan güzel saçları titrek ışığın ortasında kızıl bir altın parıltısı alıyordu.

Beauchêne çok heyecanlandı, neşelendi, çapkınca imalarla dolu bir tavırla genç adamın elini kuvvetle sıktı:

“Eh! Allahısmarladık azizim. İyi geceler.”

Sonra kulağına son kez eğilerek:

“Biliyor musunuz, şeytan gibi kurnaz,” dedi. “Babasına bir arkadaşıyla beraber tiyatroya gittiğini söylüyor. Bu sayede gece yarısından sonra saat bire kadar serbest kalıyor.”

Mathieu kaldırımın kenarında yalnız kaldı. Norine'le birlikte garaj kapısından girip kaybolan patronun son sözleri gözünün önüne işçi Moineaud'nun hayalini getirmişti; adamın kadınlar atölyesinde, kızı Euphrasie azar ıstırken, öteki, o sarışın çapkın kız da sinsi sinsi gülerken, işten yol yol çatlamış elleriyle, sessiz ve tasasız duruşu gözünde canlanıyordu. Fakirin çocukları savaşa yahut fuhşa sürülmek üzere büyüdüklerinde, kötü bir hayatın hantallaştırdığı baba, rüzgârın yuvadan düşen yavrularını hangi felakete sürüklediğini hiç merak etmiyordu.

Saat dokuz buçuğu çalışıyordu, Mathieu'nün Kuzey Garı'na gitmek için bir saatten fazla vakti vardı. Onun için acele etmedi, bulvarlar boyunca gezine gezine ilerledi. Kendisi de fazla yemiş, içmişti; dinlediği sırlar kulaklarında uğulduyor, onu için için bir sarhoşlukla bütün sersemletiyordu. Elleri ateş gibi yanıyor, yüzünde alevler doluşuyordu. Elektrik lambalarının ışığıyla tutuşmuş, kiralık arabalarla omnibüslerin ardı arası kesilmez gürültüsü ortasında itişip kakışarak kaynaşan kalabalığın hummalı faaliyetleriyle dolmuş bulvarlarda akşam ne kadar da ılıktı! Bu, yaklaşan geceye doğru akan ateşli bir hayat seli gibiydi. Mathieu, sıcacık arzusunu yüzünde hissettiği bu insan soluğuna kendini bırakıyor, sürüklenip gidiyordu.

O zaman, bulanık hayallerin ortasında, o günü tekrar yaşadı. Kendini önce sabah Beauchêne'lerin evinde buldu; biricik oğulları küçük Maurice, sapsarı yüzüyle, kanepede balmumundan bir İsa tasviri gibi uyurken, anne ve baba aklı başında iki suç ortağı gibi

anlaşıyorlardı. Şimdi de Constance'ın uykuya yatan çocuğun üstünü örttükten sonra hanım hanımcık gidip yattığını, kocasının eve döneceği geç saate kadar soğuk yatakta tek başına uyumadan beklediğini görüyordu Mathieu. Beriki, aralarındaki anlaşma sonucu zevkten mahrum kalan erkek, bunu başka tarafta hoyratça telafi ediyor, karısının istemediği çocuğu başka bir kadından yapma tehlikesine atılıyordu. Kadının, kocasına borçlu olduğunu sanarak yakınlık gösterirken gebe kalmamak için yaptığı hileler erkeği eskisinden daha aç hale getirirse, erkeğin ihtiyacın zoruyla tohumunu tesadüfe ve rüzgâra bırakmaya gittiği akşamlar, böyle yatıp onu beklemekten başka yapacağı bir şey yoktu. Fabrika günün birinde paylaştırılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmamalı, Maurice sanayi âleminin prenslerinden biri olmak için on misli artan milyonlara tek başına vâris olmalıydı. Hiçbir ahlaki bozukluk yüzünden değil, sırf işlerin selameti için gebe kalmama hilelerine başvuruyorlardı. Kocasını orospunun birinin yanında gecikip kaldığı zaman, karısı buna göz yumuyordu. Eski asilzadelerin yerine geçen sermayedar burjuvazi, kendi kaldırdığı bir hakkı, malların büyük erkek çocuğa geçmesi hakkını, her türlü ahlak ve her türlü sağlık kaidesine aykırı olarak, bir tek evlattan başka çocuk yapmayarak tekrar kuruyordu böylelikle.

Sonra gazete satıcılarına dalıp gitti Mathieu; bir akşam gazetesinin son baskısını satıyor, Crédit National'in çektiği tahvil piyango-sunun ikramiyelerini haber veriyorlardı. Derken birdenbire Morange'ları yemek odalarında görür gibi oldu; muhasebeci ile karısının, şeflerin değerli memurlarını en yüksek mevkilere çıkardıkları o büyük bankalardan birine girerek büyük servet elde etme hülyaları kurduklarını tekrar işitti. Kızlarının yine fakir bir küçük memurla evleneceğinden korkarak tir tir titreyen bu ihtiraslı karı koca, siyasi eşitlikle iktisadi eşitsizliğin bir arada oluşunun yarattığı dengesizlikle harap olmuş bir demokrasi içinde, herkese bir adım yükselmek, bir sınıf yukarı çıkmak ihtiyacını duyuran o dayanılmaz hastalığa kendini kaptırmıştı. Başkalarının lüksü onları haset ateşiyle kavuruyordu, yüksek sınıfın debdebelerini uzaktan kopya etmek için borçlanıyorlardı, bu ihtiraslı kibir divaneliği içinde namuslarını ve doğal iyiliklerini bozuyorlardı. O anda Mathieu bu karı kocanın erkenden

yatışını gözünün önüne getiriyordu, çünkü Morange'ların ev alışkanlıklarını da, pazar günleri kraliyet ailesi gibi debdebeyle sokağa çıkabilmek için hafta içinde yakacakları gazyağına varıncaya kadar tasarruf eden Valérie'nin kadere boyun eğen cimriliğini de bilmez değildi; onların ışığı söndürdükten sonra yatakta muhabbetle birbirine sarılmış, birbirini çok seven, birbirine bağlı bir karı koca gibi kucak kucağa yattıklarını, fakat her zaman olabilecek bir unutkanlığın sonuçlarından dehşetle sakındıklarını görüyordu. Miras paylaşımı karşısında öfkeyle ayağa kalkan patronun yatağında olduğu gibi orada da çocuktan aynı derecede korkuluyordu; çocuğun geliş feci bir sıkıntı teşkil edecek, onca istenen servete doğru yükselmeyi geciktirecek, buna engel olacaktı. Hileye başvurmak, hep hileli davranmak gerekiyordu; tehlikesiz sevişmelerle yetinmeye karar veren, sonra bazen bir ihtiyatsızlık sonunda çok meraka düşen, günleri sayan, yüreklerine su serpecek dönemi bekleyen sadık karı kocaların kısır eğlencesiydi bu. Dairenin öbür ucundaki odasında Reine de uyumuyordu, hâlâ Barones de Lowicz'in kendisini götürdüğü matinenin heyecanı içindeydi; bu güzel hanımefendinin kendisini öpmesi sinirlerini oynatmış, onu kışkırtmıştı; kendisine bir küçük erkek veya kız kardeş vermeyen annesiyle babasının vaat ettikleri çok zengin kocayı şimdiden düşünmeye başlamıştı.

Birikmiş bir kalabalık yolunu kesince, o akşam bir ilk temsil veren tiyatronun önünde bulunduğunu gördü Mathieu. Bu, uzun boylu, kızıl saçlı bir kız olan yıldızının resmini doğalından iki misli büyük olarak duvarlara yapıştırıp ilana kalkışan, açık saçık gülünç piyesler oynayan bir tiyatroydu. Bu sefer yıldız eşsiz bir sembolizm ifade ediyordu; kısır aşk hastalığını temsil eden çıplak ve cılız bakireydi, yoldan gelip geçenleri etrafına toplayan günahkâr ve rezil bir büyük zambaktı. Mathieu iğrenç konuşmalar işitti; Séguin'lerin Santerre'le birlikte bu tiyatroda bulunduklarını, bu piyesi seyredip zevk aldıklarını hatırladı. Piyes öyle sersemce müstehcen bir şeydi ki bir gün önce prova edilirken seyirciler, pek de ahlak timsali insanlar olmadıkları halde, sıraları parçalayacak hale gelmişti. Beri tarafta, Antin Caddesi'ndeki konakta Céleste, Gaston'la Lucie'yi yatırmış, acele mutfığa inmişti; civarda küçük bir tuhafiye dükkânı işleten ah-

babı Madam Menoux onu orada bekliyordu. Gaston su katılmamış şarap içtiği için uyuyordu. Karnı yine çok ağrıyan Lucie korkudan tir tir titriyor, kalkıp Céleste'e seslenmeye cesaret edemiyordu, çünkü hizmetçi kadın kendisini rahatsız edecek olursa çocuğu hırpalıyordu. Gece yarısından sonra iki sularında Séguin'ler, Santerre'e bir düzine istiridye ikram ettikten sonra eve döndükleri zaman, ateşli ve iğrenç tiyatronun, fahişelerle dirsek dirseğe oturdukları gececi lokantanın verdiği cinsel azgınlığı da beraberlerinde getireceklerdi; her çeşit ihtiyacın sapkınlığı içinde, modayla yozlaşmış, beyinleri budalaca ve sahte bir edebiyatın gösterişçiliğiyle bozulmuş olarak yatağa gireceklerdi. Bu karı kocanın başvurduğu hileler, zarafetle aranıp bulunmuş, kasti bir kötümserlikle karışık ahlak düşkünlükleriyle iyice çetrefilleşiyordu. Çocuk doğurmak bir suç oluyordu, doyum anının kısır kasılmaları dünyanın temenni edilen sonuydu. Her usule izin vardı, sefahat öğretiliyordu, zina kaçınılmazdı, yeter ki çocuk olmasın. Santerre de öte yandan rahat rahat gidip tek başına yatacak, zamanını bekleyecek, işini bilen ihtiyatlı bir çapkın gibi oyunu sürdürecekti.

O günden çıkardığı sonuç olarak Mathieu'ye şimdi çok çarpıcı gelen şey, gebeliği önlemek için başvurulmuş hilelerdi; her tarafta, sabahdan beri evlerine ayak bastığı bütün insanların hayatlarında bu hileler vardı. Etrafındaki herkes, bütün tanıdıkları, hayat yaratmaktan kaçınıyor, döl yetiştirmemek için isteyerek, inatla, menfaate veya zevke dayanan ustaca ve bencil hesaplarla hileye başvuruyorlardı. Şu anda çocuk sayısını isteyerek sınırlandıran üç aile, üç çevre biliyordu; üçü de başka başka sebeplerle çocuk yapmaktan kaçınıyordu. Bu konuların cahili olmadığı halde, onların bu kadar kuvvetli bir aşıkârlıkla bir araya gelişleri Mathieu için şaşırtıcıydı; aynı zamanda büyük bir huzursuzluk duyuyor, o zamana kadar inandığı her şey sarsılıyor, daha o sabah düşündüğü anlamıyla hayattan, görevden ve mutluluktan şüpheye düşüyordu.

Durdu, kuvvetle nefes aldı; kendini toparlama niyetiyle, başına vurduğunu hissettiği sarhoşluğu kovmak istedi. Operayı geçmiş, Drouot kavşağına geliyordu. Hummasının böyle artması, gecenin bu saatinde, bu ateşli bulvarların tesiriyle değil miydi? Lokantalardaki

bölmeler hâlâ pırıl pırıldı, kahveler şoseyi tutuşturuyordu, taraçalar yığın yığın müşteriyle kaldırımları kaplıyordu. Bütün Paris, bu güzel akşamdan faydalanmak için oraya inmiş gibiydi; şehir halkı o kadar sık bir kalabalık halinde dolaşıyordu ki vücutlar, ılık nefesler ortasında, durup dinlenmeden birbirine sürtünüyordu. Çiftler, ısırl ısırl yanan kuyumcu dükkânları önünde duraklıyorlardı. Burjuva aileler, elektrik lambalarının oluşturduğu parlak kemerlerin altından geçerek şarkılı kahvelere, koca duvar ilanlarıyla çok şeyler vaat eden, eğlence ve çıplaklık dolu gösterilere dalıyordu. Dizilmiş yüzlerce kadın eteklerini sürüyor, yanlarına yanaşacak erkek bekliyor, nihayet fısıltılarla, davetkâr gülüşlerle, kendileri erkeklere yanaşıyordu. Kadın avcılığına çıkmış erkekler bunlara tenezzül etmiyor, macera arıyor, yoldan çıkmış bir namuslu kadın, kendiliğinden teslim olan bir ev kadını yahut işçi kız arıyor, sarışın yahut kumral bir topuzun peşinden seğirtiyor, bir ense kökünde ateşli sözler geveliyorlardı. Meşru veya gayrimeşru çiftler, eskimiş karı kocalar, rasgele âşıklar, kendilerini bekleyen yatak odasına doğru açık arabalarda yol alıyorlar, erkek susmuş, kadın hülyalı yüzüyle yarı uzanmış, ani karaltılar ve çiğ aydınlıklar içinden geçip gidiyorlardı. Parıl parıl yüksek binaların arasından, kalabalığın gürültüsü ve tekerleklerin takırtısı içinde akan bu insan seli, kendisini bekleyen geceye, yatacakları ve sarılıp uyuyacakları yataklara doğru, biraz sonra ortasında kaybolacakları ortak bir denize gider gibi gidiyordu.

Mathieu bu sele kapılıp, biten günün heyecanlarının, örflerin ve toplumsal çevrenin eseri olan aynı kızgın humma içinde herkesle beraber sürüklenerek tekrar yürümeye başlamıştı. Artık gebelikten kaçmak için uğraşan yalnızca Beauchêne'ler, Morange'lar, Séguin'ler değildi. Onlarla beraber bütün Paris kaçıyor. Bile bile kaçınma kanun haline gelip kalabalığı ele geçirmiş, genişliyor, bulvarları, civar sokakları, mahalleleri, koskoca şehri kaplıyordu. Gece olur olmaz gündüzün vahşice didinmesiyle, çetin çalışmasıyla ısınan Paris'in kızgın kaldırımı, hasada kin beslenerek tohumun rasgele her sokağa atılıp kuruduğu taşlık tarladan, kavruk topraktan ibaret kalıyordu. Her şey bu istemli kısırlığı anlatıyor, haykırıyor, muzaffer bir arsızlıkla gözler önüne seriyordu. Lokantalardan ve kahvelerden bir alkol

kokusu çıkıyor, erkekleri iğdiş ediyor, kadınların aklını bozuyor, ço-
cuğu daha cenin halindeyken zehirliyordu. Eteklerini boyuna savu-
rarak sürten, şunu da, şu berikini de, sonra şu ötekini de yakalayıp
lokmaları üst üste tıktırmaktan başka bir şey düşünmeyen fahişe-
ler, tuvalet kovalarını, kirlenmiş, bozulmuş, çirkefin içine akıp giden
hayatı, aceleyle boşaltıyorlardı. Kaldırımların bütün hayhuyu, bir sa-
atlik arzusun eğlence yerlerinden, tiyatrolardan çıkarken topladığı
bütün fahişeler, yoldan geçenin koluna asılan ve kendini satan, süslü
ahlaksızlığın satenleri içinde yahut ne idüğü belirsiz odaların pisli-
ği ortasında iştahını söndüren bütün bu insan eti, hayatı katlediyor,
onu sokağın çamuruna alçakça tükürüyordu. Gebelikten kaçmak
için nasıl hileler yapılacağını bundan daha evrensel bir şekilde öğ-
renmek mümkün değildi: Fuhuş, öldürme dersi veren bir öğretmen-
di; tohumlar kovalanıyor ve yok ediliyordu; onları dünyaya gelişleri
hayatı zehir edecek zararlı hayvanlar gibi ezmek âdet olmuştu. Son-
ra, her akşam kısır çiftleşmeler için faaliyete geçen şu Paris'te, ders-
ten fayda da görülüyordu: Çok kültürlü, edebî bir nevrozla sinirleri
büsbütün bozulmuş, aşırı fikirlerle atıp tutan, incelmış zevkleri ol-
masının cezasını ödeyen, kadınlık ve erkeklik vazifesinden kaçınan
çiftler vardı; cari hesaplarının defterini tutar gibi gecelerinin def-
terini tutan, hesabın hep sıfırla denk gelmesi için kendini kollayan,
yüksek sanayi, yüksek ticaret âlemine mensup çiftler vardı; serbest
mesleklerle, keza orta sınıflara mensup çiftler, gösteriş ve para savaşı
şiddetlendikçe tedbirleri de artan avukatlar, doktorlar, mühendisler,
sonra küçük esnaflar, küçük memurlar vardı; yüksek sınıftan ör-
nek alarak çürüyen, sırf zevk uğrunda, her şeyi olduğu gibi lağıma
gönderme usulünde her gün biraz daha usta kesilen işçi çiftler bile
vardı. Zaman biraz daha geçip de gece yarısı olduğunda, çocuk teh-
didi bütün Paris'i dehşet içinde bırakacaktı. Kocalar gebe bırakmak,
karıları gebe bırakılmak istemiyordu. Âşıklar bile tutkunun heye-
canıyla muhtemel unutmalara meydan vermemek için son derece
dikkatliydi. Eğer bütün yatak odaları bir hamlede açılmış olsaydı,
hemen hepsi, dürüst insanlarınsı de ötekiler de, sefahat, ihtiras ya da
gurur yüzünden kısır olmuş, aşağılık hesapları güzel duygularmış
gibi, bencilliği basiretli akıllılıkmış gibi, korkaklığı toplumsal dü-

rüstlük içinde yaşamakmış gibi gösteren bir sapkınlık içinde görülecekti. İşte Paris böyle ölmek istiyordu; bütün hayat tortusu bir Paris gecesi boyunca mahvoluyor, tohum seli asıl hedefinden başka tarafa itilerek, üzerinde hiçbir şey yetişmeyen kaldırıma dökülüyordu ve sonunda, tohum serpme işi eksik yapılan Paris, vermesi gereken büyük ve bereketli hasadı vermiyordu.

Mathieu'nün zihninde bir hatıra uyandı; savaş sırasında bir akşam, cesetlerle dolu ovaya bakıp da bir Paris gecesinin bunu tamire yeteceğini söyleyen o muzaffer kumandanın sözünü hatırladı. Paris, güllelerin insan vücutlarında açtığı deliği tıkamayı artık istemiyor muydu? Silahlanmış barış milyonları yüzer yüzer yutarken, Fransa dünyaya getirmekten kaçındığı yüz bin çocuğu yapmamakla her yıl bir büyük meydan savaşı kaybediyordu. Mathieu kışlalardaki yataklarda tek başlarına, verimsiz ve yozlaşmış bir halde uyuyan dört yüz bin genç adamı, neslin en gülbüz, en seçkin çocuklarını da düşündü; onlardan daha fazla sayıda çeyizsiz kız, soğuk yataklarında, gelmeyecek olan yahut da iş işten geçtikten sonra, tükenmiş, bozulmuş, kalabalık bir aile kuramayacak halde gelecek olan kocayı bekliyordu.

Mathieu, şakakları ateşler içinde, tekrar etrafına bakındı. Montmartre kavşağına, kalabalığın bulvarlar boyunca en uğultulu, en tehlikeli şekilde kaynaştığı noktaya gelmişti. Kalabalık o derecedeydi ki ara sokaklardan geçerek Kuzey Garı'na ulaşmak için yürümeye niyet ettiği Faubourg-Montmartre Caddesi'ne sapmadan önce, olduğu yerde beklemek zorunda kaldı. Sıkıştı, tartaklandı, orada kurulan kadınlar pazarının ortasında, canlı ve kesif yığının arasında, kısır bir gece için gitgide artan bütün o çıldırtıcı coşkunun içinde sürüklendi. Tek bir tanesi bile filiz vermeden esen rüzgâra savrulan muazzam tohum miktarını bazen düşünürdü, ama hiçbir zaman bundan bu kadar üzüntü duyup tedirgin olmamıştı. Tohumlar, yumurtalar, dünyanın damarlarına milyarlarla akıyordu; öyle hudutsuz bir bollukla, öyle bir sel halinde akıyordu ki bütün canlı maddeyi baştan başa geçiriyor, onun içinde yüzüyordu. Tükenmez bir cömertliğe sahip, öngörülü tabiat, bitkilerin ve canlıların tohumunun yeterli olması için çok olması gerektiğini hesaplamış gibiydi. Güneş taneyi kurutur, fazla nem çürütür. Bir fırtına koskoca balık yumurtalarını

yıgınlı süpürüp götürür; ani bir bora kuş yuvalarını yıkar, bütün bir bahar mevsiminin yumurtasını yok eder. İnsan, attığı her adımda dünyalar ezer; mini minnacık, sayısız bir kalabalığın yumurtadan çıkmasına engel olur. Bu korkunç hayat israfı, toprağı ve suları kabartan, güneşin bereketli kızgınlığı altında havalarda uçan döl zerrelere korkunç bolluğu ile eşittir ancak. Yok edilen her varlık tekrar hayat olur, yeni bir kaynaşma halinde mayalanır, varlıkların yeni bir atılımında gelişir ve bu sonsuza dek böyle sürer. Fakat yalnızca insan, yıkmayı ister; kendi zevki için, bencil bir gayeyle yıkımı tasarlar ve tatbik eder. Yaratışı kendi menfaati için küçültmeye uğraşan, onu sınırlamaya, hatta durdurmaya çalışan, kendisinden doğan nesli sırf kendi zevkini artırmak için sınırlandıran yalnızca odur. Fırtına kumlar üzerine bırakılmış yumurtaları sürükleyip götürse de, bora dalları kırarak kuş yuvalarını devirse de yalnızca insan, hiçlikten canavarca bir tat alarak, işlevini ortadan kaldırdığı uzvun kasılmasından ibaret kötü bir haz için bile isteye insan tohumunu kirletir ve yok eder. Bunda cinayet vardır, bunda budalalık da vardır; halbuki doğacak insanlığın kabul edildiğini, yararlı işlerde kullanıldığını, şimdiye kadar koskoca kıtaların neredeyse ıssız kaldığı geniş dünyayı insanla doldurduğunu düşünmek ne büyük bir azamet ve kuvvet hülyasıdır! Hayat hiç fazla gelir mi? Olabildiği kadar fazla hayat, aynı zamanda olabildiği kadar fazla kudret, fazla zenginlik, fazla mutluluk demek değil midir? Böylece bütün dünya hayatla dolar, iç uzuvları gebe bir kadın gibi hayatla kabarır, titreşir. Geleceğin binlerce yılda yaratacağı evrensel ve kardeş halkın boyuna doğmasıyla dünyamız özsü ile dolup taşar. Bu, doğan ve büyüyen her şeye karşı inanç beslemektir; insanlığın mutlu ve gürbüz yayılışı için özgürce davranan tüm yaratıcı kuvvetlere ümit bağlamaktır; bütün tohumların muhafazasını, döllenmesini, bir birlik temennisi haline getiren ve ölümü sırf bir yenilenme, bir mayalanma olduğu için, yine hayat haline, ne olursa olsun hayat haline geldiği için kabul eden bir hayat tutkusudur.

Fakat Mathieu'nün yüzünde dolaşan, arzuyla yüklü sıcak yel, gözünün önüne birdenbire Sérafine'in hayalini getirdi. Bu kadın Morange'ların evinde vücudundan yükselen kokuyla ona doğru

eğildiği zaman, gözlerinde ve dudaklarında aynı yanma hissini duymuştu Mathieu. Herhalde farkına varmadan kadın içine işlemişti, çünkü o akşamdan duyduğu artan sıkıntı, lokantadaki sarhoşluğu, Beauchêne'in anlattığı mahrem şeylerin kışkırtıcılığı, kısır bir gecenin şehvetine doğru yürüyen kalabalığın verdiği endişeli kuşku sonunda bu kadını diriltmiş, gülerек, iç gıcıklayarak, kendini hep sunarak Mathieu'nün yolunun ortasına dikmişti. Mathieu hiç bu kadar çetin bir mücadeleye girmek zorunda kalmamıştı. Sabahtan beri muhakemesinin karşılaştığı hücumlar altında, aklın ve hakikatin hangi tarafta bulunduğu karar veremiyor, çevrenin ateşli davetleri ortasında, bencil hazza tapan bu Paris'te şaşalayıp kalıyordu. Acaba Beauchêne'ler, Morange'lar, Séguin'ler, çocuğa karşı duydukları nefretin ve dehşetin tesiriyle, kadın erkek ilişkisinin sırf hazzı lehinde konuşmakta haklı mıydı? Hoş, bütün erkekler onlar gibi yapıyordu. Koca şehir tamamen kısır kalmak istiyordu. Mathieu bunu düşündükçe, o zamana kadar yalnızca budalalık etmiş olmaktan korkuya düşerek inancı sarsılıyordu. Herkesin yaptığını yapmamak, kuşkusuz gururun verdiği inattan ibaret olsa gerekti. Mathieu kendisine tehlikesiz ve vicdan azapsız, hiç bilmediği hazlar vaat eden, gür kızıl saçlı, kolları mis kokulu Sérafine'i karşısında görüyordu.

Sonra cebinde, eve götürmekte olduğu üç yüz frank maaşını hissetti. Bütün bir ay için üç yüz franktan ibaret bir para, zaten ufak tefek borçları bulunduğu için ancak Marianne'a bir kurdele, çocuklar için de reçel alabilecek kadar bir şey... Morange'ları bir tarafa bırakırsa, öbür iki aile, Beauchêne'lerle Séguin'ler zengindi; bu zenginliği acı acı gözünün önüne getirmekten zevk duydu Mathieu. Kara binalarıyla geniş bir alanı kaplayan uğultulu fabrikayı, patronun servetini on misline çıkarmaya çalışan bir sürü işçiyi, debdebeli bir konakta oturan ve biricik oğlu, annesinin dikkatli gözleri önünde, hayal edilen hâkimiyete ulaşmak üzere büyüyen patronun kendisini tekrar görür gibi oldu. Antin Caddesi'ndeki debdebeli konak, girişi, muhteşem merdiveni, birinci katta nefis eşyalarla tıklım tıklım dolu geniş salonu, yüksek sosyete mensup ailenin rahat yaşayış tarzını gösteren bütün o aşırı süsler, bütün o servet göstergesi takımlar, kızlarına verecekleri çeyiz, oğulları için satın alacakları yüksek mev-

ki gözünün önüne geldi. Çırılçıplak, elleri bomboş bir adam olan, hiçbir şeyi, bir tarla kenarında bir taşı bile bulunmayan kendisi ise şüphe yok ki asla bir mala sahip olmayacak, ne işçilerle dolu uğultulu bir fabrikası ne mağrur cephesiyle dikilen bir konağı olacaktı. Halbuki ihtiyatsız olan kendisi, akli başında olanlar öbür ikisiydi. Kendisi şuursuzdu, basiretsizdi, bir sürü çocuk yaparak fakirliğini kendi isteğiyle artırıyor; sanki etrafında bir zavallılar sürüsüyle kuru tahta üstünde ölmeye ant içmişti. Kalabalık aile lüksünü yaşayabilecekleri halde öbür ikisi üstün bir ihtiyatla bundan kaçınıyor, hayattan sakınıyor, yalnızca mutlu çocuklar doğurmak ve geride bırakmak istiyorlardı. Besbelli en doğru hareket, en selim akıl onlarınkıydı. Mathieu kendi kendini hor görmeye başlamıştı, şaşkındı, o zamana kadar budalaca bir kandırmacaya kurban gitmiş olmaktan korkuyordu.

Sérafine'in hayali tekrar gözünün önüne geldi; karşı konulmaz kuvvetli bir istekle, Mathieu'ye musallat olacak şekilde belirgin bir hal aldı. Mathieu, onunla olursa, gebe bırakmaktan kaçınmaya cesaret edebilecek, makul davranacaktı. Hummalı kalabalıkların azgınlığı içinde, gar civarlarına mahsus itiş kakış arasında, Kuzey Garı'nın parıl parıl aydınlıklarıyla karşılaşınca vücudunu hafif bir ürperti kapladı. Beri tarafta Marianne vardı; bu fırın gibi yerden evine döndüğünde o namuslu, kaçınılamaz kucaklaşma içinde bir çocuk daha vardı. Bir çocuk daha, yani beşinci çocuk, basbayağı delilikti bu; istenmiş, kabul edilmiş, hak edilmiş bir mahvoluştu. Mademki çocuk sayısı dördü bulmuştu, bizzat Boutan'a sorulsa o bile "Hesap tamam" derdi. O halde, hatada ısrara ne lüzum vardı? O akşam niçin kurnaz bir adam olan Beauchêne gibi yapmamalıydı? Karısı onu sakın sakın beklerken o, sonunda korkmasını gerektirecek herhangi bir şey olmadan, akıllı bir çapkın gibi, Norine'le beraberdi. Biricik iyi düşkünlük, zevke düşkünlük olabilirdi. Sérafine kısır gecesine doğru atılan bu ateşli şehrin bir simgesiydi; çocuğu öldüren, hazzı on misli artmış, anormal bir kasılmanın verdiği ölümcül sevinç içinde, zevk için zevkin muzaffer bir daveti gibiydi.

O zaman Mathieu artık daha fazla direnmedi, telaşla geri döndü, bulvarlara doğru indi. Ani bir delilik, o kadına karşı duyduğu delice

bir arzu onu sürüklüyordu. Sérafine'in gebe kalmamak için yapacağı iblisçe oyunları, onun kısır sarılışları içinde uzuvlarının yorulup harap oluşunu gözünün önüne getirdikçe teni tutuşuyordu. Sérafine, azgın zevkin sırlarını bilen, erkeklere kızıl saçlarının, onları sadece kokusuyla avcunun içine aldığı kızıl, iri vücudunun cinnetini sunan korkunç ve muhteşem bir sihirbaz kadın gibi karşısında dikiliyordu. Hem de keyfi istediği akşam gelmesi için onu bekliyordu, her zamanki sakın cüretiyle kendisini ona sunmuştu. Mathieu, Marignan Sokağı'ndaki, büyük bir yatak odası kadar sakın olan o sessiz konağın kapısını çalsa yeterdi. Birdenbire, bir kez gördüğü o mezar kadar sağır ve derin, güpegündüz yakılmış iki büyük şamdandaki on mumun ılıkılığı içinde, görünürde hiç penceresi olmayan o küçük salonu hatırladı. Hatıra başını bir kere daha döndürdü, vücudu bir kere daha tutuştu, adımlarını hızlandırdı. Sonra daha başka hatıralar, vaktiyle ona sahip olduğu saatlerin hatıraları uyandı. Bu anları bir gün öncesine kadar belli belirsiz hatırlıyordu; bunlar şimdi, vücudunu kaplayan kızgınlığın ortasında, birdenbire kışkırtıcı bir tat alıyor, ateş içinde yanan varlığı, onların şehvetli gerçekliğine derhal kavuşmak istiyordu. Mathieu kendisini arkadan iten buhrana kapılıp giderken, bir yandan da ertesi gün için bir yalan hazırlıyordu; iş icabı Beauchêne'le yediği yemekte geciktiğini, treni kaçırdığını söyleyecekti.

Yolu tıkayan bir araba kalabalığı onu durdurdu; başını kaldırıp baktı, tekrar bulvara kadar inmiş olduğunu gördü. Etrafında gececi kalabalık durmadan akıp gidiyor, yatmak için eve dönen hazzın gitgide artan humması içinde her taraftan sükün ediyordu.

Mathieu'nün şakakları atıyordu hâlâ, kelimeler kafasında uğulduyordu. Dünyaya daha çok çocuk getirmektense başkaları gibi yapmak, başkaları gibi hileli yolları denemek lazımdı. Fakat orada, kaldırımında, ayakta ve hareketsiz, araba kuyruğunun geçmesini sabırsızlıkla beklerken, bir tereddüde, bir gevşekliğe düşmüştü. Kargaşadakikadan dakikaya artıyor gibiydi, Mathieu sonunda yolu tıkayan bu arabaları arzusunu budayan bir engel gibi gördü. Sonra birdenbire karşısında başka bir hayal belirdi; kırların uçsuz bucaksız, serin huzuru içinde kendisini şefkatle bekleyen, güleç ve inançlı Marianne'ın

hayaliydi bu. Niçin ikisi de arkadaşça birbirlerine allah rahatlık versin diyerek, iflasları demek olan o beşinci çocuktan sakınarak uslu durmayacaklardı ki sanki? Artık bir daha çocuk sahibi olmayacağına ant içti, treni kaçırma korkusuyla gara doğru koşmaya başladı. Alev alev yanan, etrafını bir kalabalık seliyle dolduran Paris'i artık işitmek, görmek istemiyordu. Tam zamanında yetişip kendini bir vagona attı. Başını vagonun penceresinden çıkardı; hâlâ damarlarını tutuşturduğunu hissettiği kötü arzuyu yıkamak ister gibi yüzünü gecenin serince rüzgârına vererek, gideceği yere kadar gitti.

V

AYSIZ GECE öyle canlı, öyle parlak yıldızlarla doluydu ki geniş kırlar yumuşak, mavi bir ışık altında sonsuz gözüküyor, uzayıp gidiyordu. Saat on biri yirmi geçer geçmez Marianne, karı kocanın Chantebled'de oturdukları köşkle Janville istasyonu arasında yarı yolda bulunan küçük Yeuse Köprüsü'ne geldi. Çocuklar uyuyordu, hizmetçi Zoé'yi yanlarında bırakmıştı; kadın, bir lambanın aydınlığında örgü örüyor, bu ışık koruların kara çizgisi ortasında uzaktan bir kıvılcım gibi gözüküyordu.

Mathieu'nün yedi treniyle geldiği akşamlar, Marianne onu karşılamak için böyle köprüye kadar gelirdi. Bazen çocuklarının büyüğü olan ikizleri yanına alır, gelirken yürüdükleri bir kilometrelik yolu, dönüşte hayli dik olan bayırı tırmanarak bir kere daha aşarken, ufak ayakları geri geri gitmesine rağmen onları da getirirdi. O akşam, saat geç olduğu halde o tatlı alışkanlığa yine uymuş, o güzel mi güzel gecede, taparcasına sevdiği erkeği karşılamaya gitme zevkine karşı koyamamıştı. Dar ırmağın üstündeki tümsekli köprüden öteye hiç geçmezdi. Bir bahçe sediri gibi alçak ve geniş olan korkuluğa oturur, oradan ta Janville'in evlerine kadar, demiryolunun ikiye bittiği koca ovaya tepeden bakardı; böylece, beklediği sevgiliyi çok uzaktan, buğdayların ortasındaki yılankavi yoldan gelirken görürdü.

Altın pırıltılarla dolu, engin, kadife göğün altında her zamanki yerine oturdu. Ta ileride, karanlık koruların eteğinde pırıldayan, içinde yandığı odanın huzurunu, hizmetçi kızın sessiz bekçiliğini,

bitişik odada uyumuş çocukların rahat uykusunu haber veren küçük parlak ışığa doğru şefkatli bir hareketle dönmüştü. Sonra bakışları etrafta dolaştı; geniş ufku, Séguin'lerin malı olan bütün o büyük araziyi bir an kucakladı. Eski av köşkü, harap kulübe, korunun en uç noktasındaydı; kesilmiş fundalıklar, uzaklardaki Mareuil ve Lillebonne çiftliklerine kadar geniş bir yaylayı kaplıyordu. Hepsi bu kadar değildi; yaylanın batısında bataklık topraklardan, çalılıklar arasındaki kokmuş su birikintilerinden, kışın ördek avı yapılan bakımsız geniş sahalardan oluşan yüz hektardan fazla bir alan uzanıp gitmekteydi; arazinin üçüncü kısmı, yine verimsiz olan hektarlarca toprak, kumluklar, taşlıklar, demiryoluna kadar tatlı bir eğimle iniyordu. Burası memleketin tarım bakımından kayıp bir köşesi idi; toprağın iyi olduğu birkaç alan da hisseleri kapışılan bu koca av arazisinin teşkil ettiği bütünün içine hapsedilmiş, verimsiz kalmıştı. Fakat bu durum çevreye hoş bir ıssızlık veriyor, engin tabiata âşik, temiz ruhları hayran bırakacak güzel ve vahşi bir manzara yaratıyordu; o güzel gecenin içinde, o engin huşunun ortasında eşsiz bir derinlik, eşsiz bir güzel koku vardı.

Gözleri korunun patikalarında dolaşan, bataklıkların etrafındaki çalılıkları araştıran, çakıllı yokuşlar boyunca aşağıya doğru inen Marianne, o aheste bakışıyla ufku süzdü; orada, şimdi karaltılara gömülü, gezdikleri, sevdikleri yerleri buldu. Korunun içinden bir gece kuşu tatlı ve tekdüze sesiyle ötüyor, sağ taraftan, uzaktaki bir bataklıktan, kurbağaların vaklaması işitiliyor, öyle derinden geliyordu ki hafif bir billur titreşimi alıyordu. Ufkun öbür köşesinde, Paris tarafında, yalnızca gitgide büyüyen, boğuk bir uğultu vardı ki gölgeliklerdeki bütün gürültüleri yavaş yavaş susturuyordu. Marianne o uğultuyu işitmişti, şimdi yalnızca onu dinliyordu. Bu, her akşam gözlediği, alışıktığı gürültüsünü iyi tanıdığı dönüş treniydi. Tren Monval istasyonundan hareket edip de Janville'e doğru yol almaya başlar başlamaz tekerleklerinin sesi duyulmaya başlıyordu, fakat bu henüz o kadar hafif bir sesteki ki etrafa yayılan öteki gürültülerin içinde onu ayırt etmek için tecrübeli bir kulağa ihtiyaç vardı. Marianne bu gürültüyü derhal tanıyor, o andan sonra onu izliyor, trenin geçtiği bütün yolu, demiryolunun bütün dönemeçlerini fark ediyordu.

O gürültüyü hiçbir zaman, bu nefis gecenin büyük sessizliği içinde, yeryüzünün sakin uykusu ortasında, o akşamki kadar iyi izlemiş değildi. Tren Monval'den hareket etmişti, sonra tuğla harmanlarına* doğru dönüyordu, şimdi Saint-Georges çayırıların hizasından geçiyordu. İki dakika sonra Janville'de olacaktı. Birdenbire, Mesnil-Rouge'daki kavak ağaçlarından sonra, trenin beyaz ışığı gözükte; tren yer yüzeyinde ilerliyor, lokomotifin keskin soluğu yaklaşmakta olan dev bir koşucunun nefesi gibi gitgide artıyordu. Bu tarafta ise ova, yıldızlarla dolu göğün altında, uçsuz bucaksız bir meçhul içinde, kapkaranlık, sonsuzca gidiyor, en uçta, kızıl bir ateşin yansıısıyla, karanlıklar ortasında bir yanardağ ağzı gibi dumanlar savuran Paris gecesinin ışıyla tutuşuyordu.

Marianne ayağa kalkmıştı. Tren Janville'de durdu; sonra uğultu tekrar başladı, azaldı, Vieux-Bourg tarafında kayboldu. Zaten Marianne gürültüyü artık işitmiyordu, şimdi kulağı da gözü de kararan geniş buğday tarlaları arasında soluk rengiyle uzanıp gittiğini gördüğü yoldaydı yalnızca. Garla küçük köprü arasındaki bir kilometrelik arayı kocası on dakikadan az bir zamanda aşardı. Marianne onu da gardan çıkar çıkmaz uzaktan görür, tanırdı. Fakat o gece, yolun soluk beyazlığı üzerinde onun ince uzun gölgesini görmeden, ulu sessizliğin ortasında ayak seslerini işitti iyiden iyiye. Mathieu onu böylece, yıldızların altında, geniş kalçaları üzerinde kıvrak endamıyla, küçük ve sert, besleyici memeleriyle, dinç, sağlam ve güleç bir halde buldu. Marianne'ın sütbeyaz bir teni vardı; kocaman bir topuz yapıp yukarı kaldırılıvermiş çok güzel siyah saçları bu beyazlığı daha da artırıyor, iri siyah gözleri bir âşkın ve bir annenin yumuşaklığını taşıyor, doğurgan bir tanrıçanın kutsal dinginliğini ifade ediyordu. Düz alnı, çizilmiş gibi çok düzgün ve çok pürüzsüz olan burnu, ağzı, çenesi, lezzetli bir yemişi andıran yanakları, şirin, ufak kulakları, her şeyiyle aşkın ve şefkatin ifadesi olan bu yüz, hem sağlıklı güzelliğin hem yerine getirilmiş ödevlerin hem de hayatı severek iyi yaşadığına emin olmanın dinginliğini taşıyordu.

Mathieu onun yanına varır varmaz:

* Tuğla harmanı: Tuğla yapılan yer. -ed.

“O da ne! Geldin mi?” diye haykırdı. “Gecenin bu geç saatinde rahatsız olma diye yalvarmıştım hani sana... Yollarda yalnız başına korkmuyor musun?”

Marianne gülmeye başlamıştı:

“Gece bu kadar durgun, bu kadar iç açıcıyken korkulur mu? Hem seni on dakika daha erken öpmek için burada bulunmamı istemiyor musun yoksa?”

Mathieu, bu çok sade söz üzerine, gözleri yaşaracak kadar duyulandı. Paris’te aklına takılan bütün o bulanık ve utanç verici düşüncelerden nefret duydu. Marianne’ı sevgiyle kolları arasına almıştı; uyuklayan tarlaların engin sessizliği ortasında, öpücüklerin en derini, en insanisiyle öpüştüler. Gündüzün çetin didinişi, gecenin kısır ve fuhuş dolu azgınlığıyla kuruyup kalan, elektrik lambalarının yangını altındaki kızgın Paris kaldırımından sonra bu engin sessizlik, bu yumuşak, mavi cennet ışığı, yakında doğacak olan güneşi bekleyerek doğurgan bir güne uyanmayı hayal eden, karanlıkla serinlemiş ovaların bu uçsuz bucaksız uzanışı ne harikulade bir dinlenişti. Gecenin çiyi altında, ancak sevinçli uyanışlara ulaşmak için uyuyan, yolların tozuna varıncaya kadar her tarafta akan hayat selinin aralıksız gençleştirdiği, hep loğusalık halindeki bu tabiattan nasıl bir sağlık, nasıl bir dürüstlük, nasıl bir mutluluk yükseliyordu!

Mathieu, Marianne’ı yavaşça küçük köprüünün alçak ve geniş koruluğuna tekrar oturtmuştu. Ona sarılmış, başını kalbine bastırmıştı; yıldızlardan, sulardan, korulardan ve uçsuz bucaksız tarlalardan gelen bu evrensel davet karşısında ikisi de bir an burada şefkatle durmaktan kendini alamamış gibiydi.

Mathieu:

“Tanrım, ne mükemmel bir gece!” diye mırıldandı. “Ne güzel, ne yaşanmaya değer bir gece!”

Yüreklerinin atışını dinleyerek hayran hayran sustular; sonra Mathieu, o gün neler yaptığını anlattı. Marianne sevgi dolu bir ilgiyle ona sorular soruyor, o da yalan söylemesine gerek olmadığı için memnun, cevap veriyordu:

“Hayır, Beauchêne’ler bir pazar gününü burada geçirmeye gelmeyeceklermiş. Bilirsin ya, Constance bizi öteden beri pek sevmez.

Küçük Maurice'leri bacaklarından rahatsız. Doktor Boutan da oradaydı, yine çocuk meselesi üzerinde çekişildi. Sonra anlatırım... Onlar gelemiyorlar ama Morange'lar gelecek. Bana yeni dairelerini gösterdiler; gururlarını, sevinçlerini, imkân yok, hayal edemezsin. Bu zavallılar servet kazanacağız diye büyük bir budalalık edecekler korkarım... Ha! Unutuyordum, ev sahibine gittim. Damı baştan başa tamir ettirmeye nihayet razı oldu, ama güçlüklerle. O Séguin'lerin evi de ne ev! Kendimi dışarı dar attım; birazdan onu da anlatırım, günümün geri kalanını da..."

Marianne pek meraklı ve geveze değildi, fazla soru sormaz, onun anlatmasını bekler, yalnızca kocasıyla, kendisiyle ve çocuklarıyla ilgilenirdi.

"Aylığını aldın değil mi?" diye sordu.

"Evet, evet, merak etme."

"Yo! Merak ettiğim yok, ufak tefek borçlar canımı sıkıyor yalnızca."

Sonra bir şey daha sordu:

"İş yemeği iyi geçti mi? Beauchêne'in seni geçe bırakıp trenini kaçirtmasından korktum."

Mathieu işin yolunda gittiği cevabını verirken bir üzüntü duydu, yüreği sızladı. Kızardığını hissetti. Konuyu kısa kesmek için birdenbire neşelenir gibi yaptı:

"Ee, sen söyle bakalım sevgilim, cebindeki otuz metelikle ne işler gördün?"

Marianne neşeyle cevap verdi:

"Otuz metelik mi? Yetti de arttı bile, beşimiz de beyler gibi yaşadık, üstelik altı metelik de param kaldı."

Sonra o günü, o dupduru günlük hayatını, ne işler gördüğünü, neler konuştuğunu, çocukların neler yaptığını, kendilerine ve eve dair en küçük ayrıntıya varıncaya kadar anlattı. Zaten bütün günler birbirine benziyor, Marianne her sabah aynı günü aynı mutlulukla yaşamaya başlıyordu.

"Ha! Sahi, bugün bir misafir geldi. Madam Lepailleur, hani şu karşıda, değirmende oturan kadın... Satılık besili piliçlerim var dedi. On iki frank yumurta ve süt parası borcumuz var ya ona, galiba o

parayı verip vermeyeceğimi anlamak için uğradı. Yarın ben kendim gelirim dedim.”

Elini uzatmış, Yeuse nehrinin alt başında, gece karanlığında simsiyah duran büyük bir binayı göstermişti. Burası Janville’de değirmen diye anılan, hâlâ da işleyen eski bir su değirmeniydi. Lepailleu’ler üç göbek öncesinden beri orada oturuyorlardı. Lepailleu ailesinin son ferdi olan François Lepailleu kendini pek akıllı sanan bir delikanlıydı; askerliğini bitirdikten sonra alaydan dönüşünde, çalışmaktan bir tiksinti duymuş, değirmenin babasını ve büyükbabasını zengin etmediği gibi kendisini de zengin etmeyeceğini aklına koymuştu. Bunun üzerine, Victor Cornu isimli bir çiftçinin, Yeuse nehri kıyısında yan yana birkaç tarlalık çeyizi bulunan büyük kızıyla evlenmeyi düşünmüştü. Genç karı koca bu tarlaların ürünü ve civardaki köylülerin eski değirmene hâlâ getirdiği az buçuk buğdayla oldukça rahat yaşıyordu. Eğer değirmenin epeyce eski olan, iyi tamir edilmeyen düzeneği yıkılıp baştan başa yeni bir sistem kurulsaydı, o birkaç tarla da eski, basmakalıp usullerle verimsizleşeceği yerde zeki ve gelişmeyi seven bir insanın eline geçmiş olsa, şüphe yok ki bir servet getirirdi. Fakat Lepailleu, çalışma isteksizliğiyle beraber, toprağı da hor görüyordu. O, atalarının ömürlerini adadığı ezeli sevgiliden bıkmış bir köylüydü; bereketlendirmek için müthiş çaba harcadıkları halde, kendilerini asla zengin ve mutlu etmediği için ondan sonunda nefret etmeye başlamıştı. Toprağı inancı kalmamıştı artık; toprağı, verimliliğı kalmamış, mezbahaya gönderilen ihtiyar inekler gibi yıpranmış, huysuzlaşmış olmakla suçluyor, öfkeleniyordu. Ona sorarsanız her şey iflas etmişti; toprak tohumları yiyor, gökyüzü sapıtiyordu; mevsimler doğal sıraları ile gelmemeye başlamıştı. Kısacası, kötü bir kuvvet köylülerin aleyhinde tasarladığı bir felaketi tatbik ediyor, onlar da budala gibi bu üvey anaya hâlâ terlerini ve kanlarını boşu boşuna verip duruyordu.

Marianne devam etti:

“Bu Lepailleu Kadın, oğlu küçük Antoine’ı da yanında getirmişti. Üç yaşında, parmak kadar bir çocuk... ‘Ötekileri ne zaman doğuracaksın?’ diye sorunca irkildi, ‘Ötekiler oldukları yerde kalacaklar’

dedi. En fazla yirmi dört yaşında olan gencecik bir kadın, kocası da taş çatlasa yirmi yedidir! Bu köylüler de mi bu hale geldiler kuzum? Ben köylüleri hâlâ eskisi gibi, yapabildiği kadar fazla çocuk yapar zannediyordum.”

Bu sözler, Mathieu’nün bütün düşüncelerini, zihnini kurcalayan bütün kaygıları uyandırmış oldu. Genç adam kısa bir süre sustu.

“Herhalde sana sebeplerini anlatmıştır.”

“Aman! O at suratlı karı, çil lekeleri dolu uzun yüzüyle, donuk gözleri, pintilikten kısılmış dudaklarıyla bence düpedüz budalanın biri. Afrika’da savaşmış diye, gazete okumasını biliyor diye kocasına hayran. Çocuklar kârdan ziyade zarar getiriyor diyor, başka bir şey demiyor. Ağzından başka laf alamadım. Ama kocasının herhalde birtakım fikirleri olacak. Onu gördün, değil mi? İnce uzun, karısı gibi kızıl saçlı, zayıf, yüzü kemikli, gözleri yeşil, elmacıkları çıkık bir adam. Öfkesi hep burnunda gibi bir hali var. Anladığıma göre, başka çocuk istememesi, özellikle kayınbabasının üç kız bir erkek evladı olmasından kaynaklanıyor; karısının miras hissesi bu yüzden azalmış. Üstelik değirmencilik zanaatı kendi babasını zengin etmediği için sabahtan akşama kadar değirmeninin aleyhinde atıp tutuyor. ‘Antoine, Paris’te iyi bir iş bulursa, gidip orada francala yemesine mâni olacak değilim’ deyip duruyor.”

Mathieu, Beauchêne’lerle Morange’ları aileyi sınırlandırmaya yönelten aynı sebepleri, mirasın paylaşılması korkusunu, el işini hor görmenin, şehirlerdeki lükse susamanın artırdığı sınıf atlama ihtiyacını, orada, köy halkında da buluyordu. Madem toprak iflas ediyordu, asla zengin olmayacağını kesinkes bile onu ekip biçmekte ısrara ne lüzum vardı? Bütün bunları az kalsın karısına anlatacaktı. Sonra şunu söylemekle yetindi:

“Şikâyet etmekte haksız, iki ineği, bir beygiri var, işi çok olduğu zaman bir yardımcı da tutabilir. Bizim ise bu sabah otuz meteliğimiz vardı, değirmenimiz yok, ufacak bir tarlamız bile yok... Ben onun değirmenini pek mükemmel buluyorum, ne zaman bu köprüden geçsem, o değirmene gıptayla bakıyorum. Ben değirmenci olmuşum mesela, sen de değirmenci karısı, gözünün önüne getir bir kere, ne zengin, ne mutlu olurduk!”

Buna gülüştüler. Bir zaman daha oturdukları yerde kaldılar, değirmenin Yeuse kıyısındaki kara yığınının baktılar. Küçük ırmak, her iki kıyıdaki söğütlerle kavakların arasında sonsuz bir dinginlikle akıyor, billur duruluğunu harelendiren su bitkileri ortasında belli belirsiz şırıldıyordu. Meşe ağaçlarının ortasında, değirmen dolabının* döndüğü geniş sundurma, sarmaşıklarla, hanımelleriyle, asmalarla kuşatılmış yan binalar, romantik bir köşe oluşturunuyordu. Hele geceleyin değirmen ışıksız uyuklarken, ondan daha hülyalı, daha hoş bir manzara olamazdı.

Mathieu sesini alçalttı.

“Bak!” dedi. “Şurada, suyun kenarında, söğütlerin altında biri var. Hafif bir gürültü işittim.”

Marianne candan bir neşeyle:

“Ha! Biliyorum,” dedi. “On beş gün oldu olmadı, şuradaki küçük eve genç bir karı koca taşındı, onlar olacak. Biliyorsun, Madam Angelin, Constance’ın okul arkadaşı hani.”

Köyde kendilerine komşu gelen bu karı koca Angelin’ler ilgilerini çekiyordu. Kadın, Marianne ile aynı yaşta, boylu boslu, esmer, güzel saçlı ve güzel gözlü, yüzü hep neşe saçan, eğlenceye bayılan bir kadındı; erkek, Mathieu’nün yaşında bir erkek güzeliydi, karısına delice âşıktı, kalkık bıyıklı, yiğit ve şen şakrak bir adamdı. Bir görüşte birbirlerini sevmiş, evlenmişlerdi; ikisinin geliri birlikte on bin frank kadardı; erkek yelpaze ressamıydı, sevimli adamdı, karısının aşkı yüzünden baygın bir tembellik çılgınlığına kapılmış olmasa bu geliri iki misline çıkarabilirdi.

O ilkbaharda, tabiatın ortasında serbestçe, tutkuyla sevişmek için gelip o ıssız Janville’e sığınmışlardı. Koruların patikalarında hep onlara rastlanıyordu; sarmaş dolaş, kimsenin bilmediği gizli yerler, yaprakların altında saklı, ot bürümüş kovuklar arıyorlardı. Hele geceleri böyle tarlaların ortasından, çitlerin gerisinden, Yeuse’nün gölgeli kıyıları boyunca yürüyor, şırıldayan suyun kenarında, söğütlerin koyu gölgesi içinde çok geç saatlere kadar kaldıklarında pek seviniyorlardı.

* Dolap: Dönerek çalışan ve özellikle su çeken düzen. -ed.

Marianne;

“Çocuk istemeyen kadınlardan biri de bu,” dedi. “Geçen gün bana söyledi, kocasıyla beraber hayatın biraz tadını çıkarmak, anne olup da hemen zamanının çoğunu çocuğa vermemek için otuzundan önce doğurmamaya karar vermiş. Kocas da onun bu fikrini beğeniyor, karısını teşvik ediyormuş; sanırım vücudu bozulur, gebeyken, emzikliyken kendisine yüz vermez diye korkuyor. Onun için, sabah-tan akşama kadar her yerde kucak kucağa oldukları halde kendilerini kolluyor, işin yalnızca zevkini çıkarıyorlar... Otuz yaşına gelince nur topu gibi bir oğulları olacakmış.”

Yeniden ciddileşen Mathieu hiçbir şey söylemeden durunca, Marianne ekledi:

“Yapabilirlerse!”

Mathieu’yü yine bir düşüncedir almıştı. Hangi hareketin daha akıllıca olduğunu bilen var mıydı? Engin kırlarda, kendi kendisiyle baş başa, yalnızca kendi varlığıyla yaşayan bu aşk, nefis bir şey değil miydi? Başka çocuğu olmayacağına dair Paris’te kendi kendine ettiği yemini hatırladı. Nihayet:

“Adam sen de,” diye mırıldandı. “Herkes keyfi bildiği gibi yaşar. Onları rahatsız ediyoruz, gidip yatalım.”

Chantebled’e giden dar yolu tuttular, ağır ağır yokuş yukarı çıkmaya başladılar. Karşılarında bir deniz fenerinin uzak pırıltısı gibi, kulübenin bir penceresi önünde yanan lambanın aydınlığını, korunun zifiri karanlığı ortasında bu durgun ve تنها aydınlığı görüyorlardı. Gecenin ulu sessizliğine gömülmüş, içinde çocuklarının uyuduğu bu çok huzurlu yuvaya doğru yürüyor, artık konuşmuyorlardı.

İçeri girdiler, Mathieu kapıyı kilitledi; sonra mümkün olduğu kadar az gürültü ederek, el yordamıyla yukarı çıktılar. Zemin katı, koridorun sağında bir salonla bir yemek odasından, solunda bir mutfakla bir kilerden oluşuyordu. Birinci katta dört oda vardı. Paris’ten getirdikleri pek mütevazı ev eşyası, fazla geniş odalarda boşlukta kalmıştı. Fakat kurumlu insanlar değillerdi, buna gülüp geçmiş-

lerdi. Bütün lüksleri, pencerelere Edirne kırmızısı* küçük perdeler koymaktan ibaret kalmıştı; bu perdelerin kızıl yansıması odalara olağanüstü debdebeli bir manzara veriyormuş gibi geliyordu onlara.

Marianne hiçbir gürültü, bir nefes bile işitmeyince:

“Zoé uyumuş olmalı,” dedi.

Doğruydu; çocuklar aydınlıktan rahatsız olmasın diye bitişikte karı kocanın yatak odasında, lambanın karşısına oturup örgü ören köylü kız, başı elindeki işin üstüne düşmüş, derin derin uyuyordu. Ardına kadar açık bırakılan kapıdan da yine derin bir uykunun dinginliği geliyordu.

Zoé’yi yavaşça uyandırdılar; özür dileyen kızı susturup fazla gürültü etmemesini tembih ederek, uyuşuk, şaşkın, yatmaya gönderdiler. Mathieu lambayı almış, çocukları görmek ve öpmek için onların odasına geçmişti. Seyrek uyanıklardı. Lambayı şöminenin üstüne koydu, üç küçük karyolayı seyrederken Marianne yanına geldi. Dippede, duvara bitişik karyolada, Blaise ve Denis isimli ikizler uyuyordu; altı yaşında aslan gibi çocuklardı, çoğu zaman sarmaş dolaş uyurlardı. Karşiki duvara bitişik ikinci karyolada, neredeyse dört yaşına basacak, seyrek görülür derecede güzel bir çocuk olan Ambroise vardı. Bir beşik olan üçüncü karyolayı, yarı çıplak, ufacık, beyaz vücuduyla bir çiçek gibi süsleyen de üç hafta önce memeden kesilen, on beş aylık küçükhanım Rose’du. Çocuk inatçı yumruklarıyla yorganı öyle altüst etmişti ki annesi üstünü tekrar örtmek zorunda kaldı. Mathieu de bu esnada Ambroise’ın kayan yastığını düzelitti. İkisi de gürültüsüzce, müşfik hareketlerle gidip geliyor, uyuyan şirin yüzlerin rahatça uyuyup uyumadıklarını anlamak için eğiliyor, tekrar tekrar bakıyorlardı. Onları öptüler, derken Blaise’le Denis’nin kımıldadıklarını sanarak tekrar durdular. Nihayet anne lambayı alıp yürüdü, ikisi de parmaklarının ucuna basarak birbirlerinin peşi sıra çıktı.

* Edirne Kırmızısı: Fransızcası “rouge d’Andrinople” olan bu renk “Türk kırmızısı” olarak da bilinir. İlk kez 15. yüzyılda Edirnekâri ustalarının kullanmaya başladığı Edirne kırmızısı zahmetli elde edilen bir renktir ve başlangıçta sırrı Edirneli ustalarca özenle saklanmış, bu sırrı çözene ödülleri vaat edilmiştir. Dokuma sektörünün gelişmesiyle, Fransız bir girişimci Osmanlı’dan ustalar getirterek, dokumacılığın Fransa’daki merkezi Lyon’a yakın bir yerde kurduğu boyahane de bu rengi üretmeyi başarmıştır. Daha sonra İsviçre, Hollanda gibi farklı yerlerde de Türk/Edirne kırmızısı boyahaneleri açılmıştır. -ed.

Marianne ara kapıyı açık bırakıp lambayı kendi yatak odalarının-
daki masanın ortasına bıraktıktan sonra sesini tekrar yükselterek:

“Seni meraka düşürmemek için dışarıda söylemedim,” dedi.
“Rose bugün beni üzdü, çocuğu iyi görmedim, ancak akşamleyin
içim rahat etti.”

Sonra Mathieu’nün birdenbire irkildiğini, benzinin attığını gö-
rünce:

“Yoo! Bir şeyi yok,” diye ekledi. “Eğer içimde en ufak bir korku
kalmış olsaydı evden çıkmazdım. Yalnız, bu küçük yaratıklarla in-
sanın içi bir türlü rahat etmiyor. Haydi, yat, saat gece yarısını geçti.”

Açık kalan pencereye aldırış etmeden, uçsuz bucaksız ufku dol-
duran milyonlarca yıldızdan başka hiçbir gözün kendisini görme-
sinden çekinmeden, rahat rahat soyunmaya başladı. Elbisesini, etek-
liğini, korsesini çıkardıktan sonra, bir an aynanın karşısında durdu;
saçlarını gece uykusuna hazırlamak için topuzunu çözdü, gür saçla-
rını baldırlarına kadar inen uzun bir örgü halinde sallandırdı.

Mathieu karısının söylediğini işitmemiş gibiydi. Onun gibi so-
yunacağı yerde, masanın başına, lambanın önüne oturmuştu. Cep-
lerini boşalttı, üç yüz frank aylığını oluşturan on beş Louis altınını
çıkardı. Saydıktan sonra acı bir gülümseyişle:

“Tamam, topu topu on beş tane, yolda yavrulamamışlar,” dedi.
“Al bakalım! Yarın borçlarımızı ödersin.”

Bu söz ona bir şey düşündürdü. Kurşunkalemni aldı, cep defteri-
nin boş bir yaprağına birtakım rakamlar sıraladı:

“Lepailleur’lere yumurta ve süt parası on iki frank dedik. Kasaba
ne kadar borcun var?”

Marianne onun karşısına oturmuş, çoraplarını çıkarıyordu.

“Kasaba yirmi beş frank yaz.”

“Peki, bakkala, fırına?”

“Tam bilmiyorum, otuz frank kadar koy. Zaten hepsi bu kadar.”

Mathieu hesabı topladı.

“Altmış iki frank ediyor,” dedi. “Üç yüzden altmış ikiyi çıkar, ka-
lır iki yüz otuz sekiz frank, günde topu topu sekiz frank... Eh! Zen-
giniz, başımızda dört çocukla harika bir ay geçireceğiz, hele Rose da
hastalanırsa!”

Şimdi Marianne, sırtında gecelikle, ayakta, harikulade çıplak ayaklarıyla yere basarak, çıplak kolları cazibeli bir davet hareketiyle açılmış, muhteşem ve sağlıklı vücutlu, doğurgan bir kadının muzaffer güzelliğiyle ona bakıyordu. Mathieu'nün böyle konuşmasına şaşmıştı, neşeli bir güvenle güldü:

“Bu akşam nen var kocacığım? Ümitsiz hesaplar yapıyorsun; halbuki sen, mutlu yaşamak için hayatı sevmenin yettiğine inanır, yarını hep bir mucize gibi beklersin. Bana gelince, pekâlâ biliyorsun, ben şüphesiz dünyanın en zengin, en mutlu kadınıyım. Gel de yat; servet kapımızda, içeri girmek için senin lambayı söndürmeni bekliyor.”

Şaka ediyordu. Çevik bir sıçrayışla yatağa girdi; sonra başını yastıkta dik tutarak, kolları yorganın dışında, aynı sevgi dolu davet vaziyetinde bekledi. Fakat Mathieu başını sallıyordu; sonu gelmeyen bir söz kalabalığıyla ağır ağır konuşmaya, o gününü üzüntüyle tekrar yaşamaya başladı:

“Yok, sana bir şey söyleyeyim mi karıcığım, başkalarının evinde onca refahı, onca zenginliği gördükten sonra buraya gelip de kendi yoksulluğumuzla karşılaşınca yüreğim burkuluyor artık. Bilirsin ki ben hiç de kıskanç, hırslı, yükselme ya da zengin olma emelinde biri değilimdir. Ama neylersin, öyle zamanlarım oluyor ki sizleri, evet, seni, çocukları düşünüp üzülüyorum; sizin için bir servet kazanmak, sizleri hiç değilse sefaletin tehdidinden kurtarmak istiyorum. Şu Beauchêne'ler, fabrikalarıyla, geleceğin prensi gibi büyüttükleri küçük Maurice'leriyle, bizim dört çocuğumuzla beraber açlıktan öleceğimizi yeteri kadar hissettiriyorlar bana! Ya kızlarına şahane bir çeyiz vereceklerinden bahseden o biçare Morange'lar... Onlar da yeni taşındıkları dairedeki sahte lükslerinin ortasında övünüp duruyor, on iki bin frank maaşlı bir iş hayal ediyor, bizi dostça hor görüyorlar! Sonra şu bizim ev sahipleri Séguin'lerin milyonlarını gözlerimin önüne serişlerini, harikulade şeylerle tıklım tıklım dolu konaklarını, kendileri akıllı davranıp bir oğlan, bir kız çocukla yetindikleri halde, ailemin kalabalığından dolayı benim halime acıyıışlarını ve benimle alay edişlerini bir görseydin! Hatta değirmenleriyle bizi ezen şu Lepailleux'ler bile aynı! Öyle ya, o kadının buraya Antoine'ı ile beraber gelip asla bir çocuk daha doğurmayacağını söylemesi, bizim dört

çocuğumuz olduğu için borcumuzu ödeyemeyeceğimizden korktuğunu anlatmak içindir, besbelli meydanda! Yoo! Şurası kesin ki bizim asla bir fabrikamız, bir konağımız, hatta bir değirmenimiz bile olmayacak; ben de hiç şüphesiz asla on iki bin frank kazanamayacağım. Başkalarının her şeyi var, bizim hiçbir şeyimiz yok. Gerçek ortada. Gitgide artan sıkıntımızın kendi eserimiz olduğunu düşünüp üzüntü ve vicdan azabı duymasam, ben de senin gibi tasa etmeyeceğim, sabırlı, hatta neşeli davranacağım... Evet, evet! Kabahatliyiz, ihtiyatsızlık ettik, tedbirsizlik ettik.”

O konuştuğu, Marianne gitgide artan hayret belirtileri gösteriyordu. Yerinde doğrulmuş, yorganın altından çıkmış, kalın saç örgüsünün siyah bir çizgi gibi arkasından sarktığı sıkı ve beyaz vücudunun çıplaklığını meydanda bırakıyor, sütbeyaz yüzünde kara gözleri iri iri açılmış, pırıldıyordu.

“Nen var bu akşam senin böyle kocacığım, nen var?” deyip duruyordu. “Sen ki o kadar iyisin, sade yaşamı seversin, paradan hiç bahsetmezsin, bu orta halimizle o kadar mutlusun, nasıl oluyor da kuzenim Beauchêne gibi konuşuyorsun? Paris’te kötü bir gün geçirdin galiba. Haydi gel yat, derdini unut.”

Mathieu nihayet kalktı, soyundu. Bir yandan hâlâ mırıl mırıl söyleniyordu:

“Yatacağım tabii, ama yine söylüyorum, bu oturduğumuz yer bir virane, bu gece yine yağmur yağarsa çocuklar ıslanacak. Nasıl kıyaslamayayım? Şu zavallı çocuklar! Ben de öbür babalar gibiyim, çocukları çok mutlu olmasını isterim!”

Tam yatağa gireceği sırada bitişik odadan bir inilti işitir gibi oldu, odanın ortasında olduğu yerde kaldı. Dinledi, yine meraktan kurtulamadı; nihayet lambayı tekrar eline aldı, yalınayak, sırtında gömlekle çocukların odasına gidip baktı. İki üç dakika sonra ses çıkarmamaya özen göstererek yürüyüp geldiğinde, karısını yatakta oturmuş, başını ileri uzatmış, seslenir seslenmez yanına gelmeye hazır, hâlâ dinler halde buldu.

Sanki çocuklar işitecekmiş gibi kısık bir sesle:

“Bir şey değil,” dedi. “Rose yine üstünü açmış... Dördü de melek gibi uyuyor.”

Sonra lambayı yine masanın üstüne bıraktı:

“Söndüreyim, değil mi?”

Fakat pencereyi kapamak için o tarafa doğru giderken Marianne engel oldu:

“Yok, yok! Açık bırak. Hava çok güzel, çok ılık! Birazdan, uyumadan önce kapatırız.”

Gerçekten de karanlığın bütün huzuruyla, engin kırların durgun ve kuvvetli kokusuyla beraber içeriye giren bu enfes ilkbahar gecesi, hiçbir güzellikle, hiçbir dinginlikle kıyaslanamazdı. Uzaktan, yalnız, ezeli doğurganlığı içinde uykuya dalmış toprağın derin soluğu geliyordu. Dinlenmekte olan topraktan yine de hayat taşıyor, geceyi dolduran bir arzu ürpertisi halinde yayılıyor, bu arzunun kesintisiz ve sonsuz aşkı, otları, ağaçları, suları, tarlaları uykularının arasında bile harekete geçiriyordu. Şimdi, lamba sönmüş olduğu için, karanlık odadan ıslıl ıslıl yanan yıldızların gökte titreştiği görülüyor, karı kocanın yattığı karyolanın tam karşısına denk gelen o kocaman gök parçasını Paris hâlâ o yanardağ kızılığıyla tutuşturuyordu.

Mathieu, Marianne’ı şefkatle kollarının arasına aldı, göğsüne, kalbinin üstüne bastırdı; onun kıvrak ve gürbüz vücudunu vücudunda hissettiği bu kucaklama sırasında duyulu bir sesle konuşmaya devam ederek kulağına:

“Karıcığım,” dedi, “şunu iyi anla, sırf sizi, çocukları ve seni düşünüyorum. Berikiler zengin, kalabalık aile yükü altına girmeme akıllılığını gösteriyorlar; biz fakirler, hesap etmeden başımıza üst üste çocuk derdi açıyoruz. İnsan bir parça düşünse bunun delilik olduğunu görür, ihtiyatsızlığın son haddi... Nitekim minik Rose’umuzun dünyaya gelmesi bizi kesinlikle mahvetti, buraya sığınmak zorunda bıraktı; öyle ya, ondan önce yine de iki yakamızı bir araya getiriyorduk, borca girmiyorduk... Değil mi? Sen ne düşünüyorsun?”

Marianne kımıldamıyor, diri bir okşayışla kocasına sarılan kollarını çözmüyordu. Fakat endişeli bir bekleyiş göğsünde çarpan kalbinin atışlarını yavaşlatmıştı:

“Ben hiçbir şey düşünmüyorum kocacığım. Bunu hiç aklıma getirmedim.”

“Diyeceğim, yine gebe kaldığını, bir beşinci çocuğumuz daha olduğunu gözünün önüne getiriyor musun? İşte o zaman bizimle alay etmekte, zavallılığımızın kendi isteğimizle olduğunu söylemekte haklı olurlar! Onun için, zihnim hep bununla meşgul. Bugün, bu kadarla kalacağımıza, beşinci çocuğun hiçbir zaman dünyaya gelmemesinin çaresine bakacağımıza ant içtim. Sen ne düşünüyorsun karıcığım?”

Bu sefer Marianne, herhalde kendisi de farkına varmadan, kollarını biraz gevşetti. Mathieu, kendi teni üzerinde onun teninin hafifçe ürperdiğini hissetti. Genç kadın üşür gibi olmuştu, ağlamak istiyordu:

“Haklı olsan gerek diye düşünüyorum. Ben ne diyeyim? Emir sende, sen nasıl istersen öyle yaparız.”

Fakat artık Mathieu’nün kolları arasında tuttuğu Marianne aynı sevgili, aynı eş değildi; bir başkasıydı, zevk aracından ibaret kalmaya razı olan, edilgin bir kadındı. Mathieu en çok da amacını Marianne’ın anlayamadığı, şaşaladığı, bu şeyleri niçin, ne sebeple söylediğini düşündüğü izlenimini edinmişti.

Şaka eder gibi bir tavır takınarak:

“Seni üzmüş olmuyorum ya canım?” diye devam etti. “Sevişmemize mâni olacak değil ha, merak etme. Hem de emniyette olacağız, herkes böyle yapıyor, isimlerini sana saydıklarımın hepsi işin kolayını böyle bulmuş. Yine benim çok sevdiğim karım olacaksın.”

Onu kendine doğru çekti, göğsüne daha sıkı bastırdı, öpmek için dudaklarını aradı. Marianne, teninin ve kalbinin bilinçsiz isyanı içinde, bir huzursuzluk duyarak:

“Evet, tabii, biliyorum...” diye kekeledi. “Sen nasıl istersen, geleceğin yükü senin omuzlarında...”

Sonra hıçkırarak ağlamaya başladı, gözyaşlarını bastırmak için başını onun göğsüne sakladı; Mathieu bu iri yaşların ılık ılık dökülüşünü duyuyordu. Karısının sorsalar derin sebeplerini söyleyemeyeceği bu kederi karşısında şaşalamış, kendi ruhunu da için için bir tiksinti kaplamıştı. Kendine kızdı, üzüldü, rahatsız oldu.

“Ağlama karıcığım...” dedi. “Sen beni böyle candan kucaklarken, sana böyle şeylerden bahsettiğim için budalanın biriyim ben, kaba

adamım, fena adamım. Düşünürsün, tekrar konuşuruz... Kendini üzme, rahat rahat uyu, hani biliyorsun ya, seviştiğimiz geceler yaptığın gibi, burada, omzumda uyu.”

Gerçekten de âdetleriydi bu. Marianne’ın düzenli nefes alışlarından uyuduğunu anlayınca kadar Mathieu, onun başını böyle omzunda tutar, ancak ondan sonra, uyandırmadan, ihtiyatla yastığa yatırır.

“Tamam, rahatsin şimdi, uyu... Seni daha fazla üzmeyeceğim.”

Marianne onun omzuna sokulmuş, ona sımsıkı sarılmış, artık ağlamıyor, hiçbir şey söylemiyordu. Mathieu onun böylece uyuyacağını umdu; kendisi, gözleri alabildiğine açık, yıldızların titreştiği engin göğe bakarak hâlâ düşünüyordu.

Paris’in ta uzakta ufku tutuşturan aydınlığı, allak bullak olmuş bir halde dönüp geldiği o kızgın geceyi tekrar hatırlattı ona. Şimdi Beauchêne Norine’den ayrılıyor, şen şakrak, karısının yatağına dönüyordu. Mathieu, Marianne’a gününün nasıl geçtiğini anlatırken, acaba niçin Norine’le kuzenleri Beauchêne’in bu macerasını anlatma cesaretini göstermemişti? Bunu düşününce, olayın kirli ve ayıp tarafını daha fazla hissetti. Sonra geceyi Sérafine’in evinde geçirmek suretiyle kendisinin de az daha pis bir iş göreceğini hatırladı, içi bulanır gibi oldu. Gitseydi, şu anda orada bulunacaktı. Bu yatakta, omzuna yaslanmış uyuyan sevgili kadının yanında, vicdan azabı gibi yüreğine saplanan bu düşünceye tahammül edemedi. Onu kirleten, aklını karartan, tenini bulandıran şey, marazi bir buhranı andıran o bir saatlik azgın arzu değil miydi? Kendi kendisini tanıyamadığına, şimdiye kadar asla sahip olmadığı hisler ve arzular duyduğuna göre, herhalde vücuduna bir zehir yayılmış olsa gerekti. Karısına söylediği sözlere kendi de şaşmaya başlıyordu, çünkü bir gün önce bu sözleri söyleyeceğini sadece aklına getirse bile kesinlikle kahrolur, eli ayağı kesilirdi.

Marianne her zamanki içten güveniyle dalamıyordu uykuya. Gözlerini ne kadar yumsa da, kıınılamadan dursa da, Mathieu onun dargın, üzgün olduğunu, kendisini bu kadar az sevebileceğine hâlâ akıl erdiremediğini seziyordu. Zenginlik tasasını çoktan unutmuştu; bir Beauchêne veya bir Morange gibi akıl yürütmek için, o

kibirli ihtiyacı, sınıf atlama, miras paylaşımına kin ve dehşetle bakarak serveti bir tek başta toplama ihtiyacını hissetmek için kendini zorlaması gerekiyordu. Fakat Séguin'lerin evinde duyduğu kuramlar da hâlâ aklının bir köşesindeydi, çünkü olguları inkâr edemiyordu: En zeki insanlar kesinlikle döl bereketi en az olanlardı, çocuklar ancak sefaletin gübresi üzerinde çok sayıda yetişiyordu. Ne var ki toplumsal bir olguydu bu, özellikle de içinde meydana geldiği cemiyetin durumuna bağlıydı. Sefalet, toprağın cimriliğinden değil, insanların adaletsizliğinden ileri geliyordu; yapılması gereken işlerin, sağlık ve neşe gözetilerek herkes arasında pay edilmesi meselesi halledildiği gün, milletler on misli kalabalıklaşmış bile olsa, toprak onları beslerdi. Yüz bin mutsuz yerine on bin mutlu insanın yeğ olduğu bir hakikatti, ama fazla geldiği söylenen o yüz bin mutsuz, tabiatı iğdiş etmek suretiyle kendi bencil refahlarını sağlamak isteyen on bin imtiyazlı kadar mutlu olmak, hayatı genişletmek için neden gayret sarf etmesindi? Medeniyeti döl bereketinin yarattığını, milletleri sarsa sarsa ayaklandıranın, hakikatin ve adaletin fethine kadar götürenin, o haddinden fazla sayıdaki insanlar, meşru mutluluk payını isteyen o mutsuzlar kalabalığı olduğunu düşünüp buna tekrar kesin olarak inanınca âdeta kurtulur gibi oldu, sonsuzluğun diriltici soluşunu duydu. Gelişmenin olabilmesi için çok sayıda insan yetişmesi, insanlığın dünyayı tıklım tıklım doldurması, onu barışa ulaştırması, dünyada zaten ziyadesiyle var olan o sağlam ve ortak hayatı çekip alması lazımdı. Mademki medeniyeti yaratan döl bereketiydi, mademki biri ötekine düzen veriyordu, çağların tamamına vardığı, baştan başa insanla dolu yer yuvarlağı üzerinde bir tek kardeş millet bulunduğu gün, dünyada kesin bir denge kurulacağını tahmin etmek yanlış olmazdı. Fakat o zamana kadar, binlerce ve binlerce yıl, bir tek tohumu kaybetmemek, hasadını hiçbir zaman haddinden fazla saymayacak bir çiftçi gibi, her bir insanın bir kuvvet, bir ümit teşkil ettiği bu insan hasadında bütün tohumları toprağa vermek yerinde bir işti, hayırlı bir işti.

Şimdi açık pencereden, Mathieu'nün ılık ilkbahar gecesinin içinden geldiğini işittiği, sürekli, belli belirsiz, engin mırıltı, ezeli döl bereketinin ürpertisinden başka bir şey değildi. Mathieu kulak kabar-

tıyor, hem bu ürpertiye hem de hâlâ uyumayan, boynunda duyduğu hafif soluğundan başka hayat belirtisi göstermeden hareketsiz yatan Marianne'ın nefesine gömülüyordu. Bu aşk mevsiminde her şey filizleniyor, uç veriyor, geliyordu. Engin gökten, titreşen yıldızlardan, evrensel çiftleşme kanunu, dünyayı idare eden o çekim dökülüyordu. Kocasının kolları arasında bir kadın gibi karanlıkta yatan geniş top-raktan, döl veren kasılmanın müthiş hazzı, milyarlarca yumurtayla dolup taşan mutlu suların hafif şırıltısı, kızgın hayvanlarla, dallarına özsu yürüyen ağaçlarla dolu canlı ormanların engin soluğu, dört bir yanında tohumların patladığı kırların derin faaliyeti yükseliyordu. Hiç şüphesiz nice tohum kayboluyor, nice tohum kuruyor yahut çürüyordu; tükenmez tabiat bu muazzam firenin yerini durmadan dolduruyordu. Mathieu, hayvanda, bitkide, hayatın ölüme karşı inatçı, yorulmaz bir enerjiyle didişmesine karşın, yalnızca insanın ölüm için ölümü istediğini hiç bu kadar iyi hissetmemişti. Mayıs ayında, eşyanın ve varlıkların bereketli kucaklamasıyla kendinden geçmiş bu ılık kırlarda, şu anda isteyerek kısır kalan yalnızca iki sevdalı vardı; uzakta, Yeuse nehrinin kenarında, söğütlerin altında, şairlerin terennüm ettikleri kısır sevda incelikleriyle kucaklaşan o çok şen ve çok şirin çiftti bu.

O zaman Mathieu'nün zihninden düşünceler, akıl yürütmeler silindi, geride yalnızca arzu kaldı; dünyaları yaratmış olan, ne gebeliğin ne de doğumun bir an olsun ertelediği, her gün yaratmaya devam eden doymaz ve ebedi arzu kaldı. Arzu ki kâinatın bütün ruhu ondadır; maddeyi yerinden kaldıran, atomları bir zekâ, bir kudret, bir hâkimiyet yapan kuvvet odur. Mathieu arzuyu aklın terazisine vurmuyordu artık; hayatı çoğaltan, ebedileştiren, yenilmez bir kanna kendini bırakır gibi ona teslim oluyor, onun peşinden sürüklenip gidiyordu. Yanında hareketsiz yatan Marianne'ın hafif nefesini boynunda hissetmesi damarlarında bir alev tutuşturmaya yetmişti. Halbuki Marianne, hâlâ bitkin bir halde, donuk, gözleri kapalı, uyuyamadan yatıyordu. Bununla beraber, ipek gibi yumuşak, çıplak kollarıyla sinesinden, narin cildinin ve gür saçlarının kokusundan, her şeyi alt edecek bir arzu yayılıyordu. Analık, onu yıpratacağı yerde, endamına bir gürbüzlük, kollarına, bacaklarına bir sıkılık, bir

sağlamlık, bakirelerin o kararsız, belirsiz güzelliklerini hiçe çeviren, anne olmuş kadının bütün o parlak güzelliğini vermişti.

Mathieu tutkulu bir kucaklayışla Marianne'ı tekrar kollarının arasına aldı:

“Ah! Sevgili kadın, kendimizden şüphe ettim... Sen beni affetmedikçe ikimiz de uyuyamayacağız.”

Marianne hemen teselli bulmuştu; tatlı tatlı güldü, muzaffer bir alevin yükseldiğini hissettiği bu sevgiye kendini bıraktı.

“Yoo! Ben şüphe etmedim, beni tekrar kollarının arasına alacağını biliyordum.”

Sonra, sevdalı kadının daveti üzerine, titreşen yıldızları, mest olmuş suları, ormanları, kırlarıyla pencereden içeri olduğu gibi giren bereketli ilkbahar gecesinin daveti üzerine, uzun bir aşk öpücüğüyle birbirlerine kenetlendiler. Toprağın özsuyu yükseliyor, dipdiri bir kendinden geçişin ıtırılı kokusuyla karanlıkta döl yetiştiriyordu. Tohumların, kâinat içinde sürüklenerek, sonu gelmez akışıydı bu. Milyarlarca yaratığın çiftleşme ürpertisiydi, döllemenin evrensel kasılmasıydı, hayat veren hayatın zaruri ve devamlı yaratılışıydı. Böylece bütün tabiat, bir kere daha, bir mahluk daha yaratılmasını istiyordu.

Fakat Marianne doğrulmuş, çocukların odasına doğru kulak kabartarak Mathieu'yü bir el hareketiyle durdurmuştu:

“Dinlesene!”

İkisi de eğildi, nefeslerini tutarak dinlediler.

“Uyanıyorlar mı dersin?”

“Evet, bir kımıldanma işitir gibi oldum.”

Sonra, hiçbir kıpırtı olmayınca, bitişik odadan bir masumiyet sessizliğinden başka ses gelmeyince, Marianne bir parça alaycı, hafifçe gülmeye koyuldu tekrar:

“Zavallı dört yavrumuz! Demek zarar yok, beşinciye de istiyor-sun, bir zavallı yavru daha, öyle mi?”

Mathieu ateşli bir öpücükle onun ağzını kapattı:

“Sus, budalalık ettim... Adam sen de! İstedikleri kadar gülsünler bize, hor baksınlar. Haklı olan sensin, yiğit ve bilge olanlar asıl bizleriz.”

Sonra o yüce, o tanrısal tedbirsizliği işlediler. Vuslat bütün aşagılık hesapları yok etti; hesap yapmadan yarattığı hayata güvenen muzaffer aşktan başka bir şey kalmadı. Eğer birbirlerinin kolları arasında hareketlerini sınırlasalardı, birbirlerinden bir şeyi karşılıklı alıkoyarak, çekinerek, artık bütün varlıklarıyla sevişmemiş olacaktı. Canlı bağ çözülmüş olacaktı; Mathieu, Marianne'a yabancı bir kadın muamelesi yapacak, Marianne da artık Mathieu'nün karısı olmadığını sanacaktı. Onlar tamamen, ne yüreктen ne tenden kısarak, birbirlerinin olmuşlardı; eğer hayat uygun görürse, kendine düşeni yapmak onun bileceğı şeydi.

Ah! Bu haz, sonsuzluğu içinde mutlak aşkın sağlık ve güzellik de demek olan bu harikulade sarhoşluğu! Mathieu ile Marianne'ın hayata inançlarının bir ifadesi, dünyaları yaratan, cömert, tükenmez döl bereketine sundukları bir ilahi oldu bu. Arzu, ebedi ümitten başka bir şey değildi. Tohum, coşkun bir mutluluk çığığıyla karığa* atılmıştı. Varsın filizlensin ve yine hayat yaratsın, insanlık, zekâ ve kudret yaratsın! O sevdalı mayıs gecesi neşeyle ürperdi, yıldızlar ve toprak Marianne'la birlikte mest oldu. Fırtına halinde geçip giden hazzın üstünde, insanın ebedi sevinci, yüce bir hadise olan yaratma, bir varlık daha yaratma, bir sefalet değil, bir kuvvet, bir hakikat, bir adalet daha yaratma sevinci duruyordu.

Bu varlığın, varlıklar arasına fırlatılan bu canlı zerrenin ana rahmine düşmesi, şanlı ve kutsal, hesap edilmeyecek kadar önemli, belki de her şeyi belirleyecek olan bir olaydı.

* Karık: Sabanla açılan çizi. -ed.

İKİNCİ KİTAP

I

MATHIEU, Marianne'ın yattığı büyük maun karyolanın yanındaki açılır kapanır küçük demir karyoladan gürültüsüzce kalktı. Karısına baktı; onun gözleri açık, gülümsediğini gördü:

“O da ne! Uyumuyor musun? Ben de seni uyandırırım korkusuy-la kımıldamıyordum! Saat dokuza geliyor, haberin olsun.”

Paris'teydiler, ocak ayı ortalarında bir pazar günüydü. Marianne yedi buçuk aylık gebeydi. Aralık ayının ortasına kadar Chantebled'de havalar berbat gitmişti. Buz gibi yağmurlar yağmış, arkadan kar gelmiş, müthiş soğuk olmuştu; öyle ki Mathieu, fabrikanın ilk kurucusunun rıhtım üzerindeki muhteşem konağı yaptırmadan önce oturduğu, Fédération Sokağı'ndaki eski, mütevazı evi kendisine tahsis eden Beauchêne'in bu nazik teklifini biraz çekindikten sonra kabul etmişti. Orada eskilerden kalma sade mobilyalarla dayalı döşeli oturmakta olan ihtiyar ustabaşı da, tesadüf, o sırada ölmüştü. Genç karı koca, doğumu Paris'te bekleyip nisan ayının ilk güzel günleri başlar başlamaz loğusalıktan çıkma töreni* için Chantebled'e dönmek için daha ihtiyatlı bir hareket olacağına karar vermiş, bir ay önce oraya yerleşmişlerdi.

“Dur,” dedi Mathieu, “perdeyi açayım.”

Gitti, bir perdeyi çekti. Yarı karanlık oda, içeri giren kış güneşinin geniş genişi huzmesiyle aydınlandı.

“Oh! Güneş var, güneş var! Enfes bir hava! Hem de günlerden pazar! Sonunda bugün öğleden sonra seni ve çocukları biraz gezdirebileceğim desene!”

* Katolik Kilisesi'nde yeni anne olmuş kadını kutsamak ve sağlıklı dünyaya gelen bebek için tanrıya şükretmek amacıyla düzenlenen tören. -ed.

Marianne onu çağırđı, genç adam karyolanın kenarına oturunca da neşeyle:

“Ben de uyumuyordum yirmi dakikadır, bir pazar günü de sabah keyfi yapasın diye kımıldamaktan çekiniyordum. İkimiz de olur şey değiliz, gözlerimiz fal taşı gibi açık olduğu halde birbirimizi uyan-dırmak istemiyoruz!”

Mathieu:

“Seni uyuyor zannettiğim için çok memnundum! Şimdi artık pazar günleri bir tek zevkim var, o da sabahları bu odadan ayrılma-mak, bütün günü seninle ve çocuklarla bir arada geçirmek.”

Sonra hayret ve esef dolu bir çığlık kopardı:

“A! Seni öpmedim!”

Marianne, dirseklerini baş yastıklarına dayamış, bir parça doğ-rulmuştu. Mathieu sert bir hareketle onu kolları arasına aldı. Fakat Marianne hafifçe inledi:

“Aman! Kocacığım, dikkat et!”

O zaman Mathieu çok üzöldü, tapınırcasına:

“Canını acıttım! Canını acıttım!” dedi. “Ne kaba herifim ben, seni böyle hırpalıyorum! Oh! Sevgilim, sevgili kadını, benim için kutsalsın sen, sana ancak okşayarak dokunmak isterim, acılarını ben alsam ne kadar mutlu olurum! Evet, ellerimin peri elleri gibi olmasını isterdim, sana dokunduklarını bile hissetmeyeceğın, senin bütün acılarını sevince çevirecek eller... Oysa canını acıtıyorum, öyle değil mi?”

Marianne onu teselli etmek zorunda kaldı:

“Yok canım, koca sersem, canımı acıtmadın. Yalnızca korktum. Görüyorsun işte, gülüyorum.”

Mathieu ona baktı, Marianne kendisine eşsiz ve muhteşem bir güzellikte göröndü. Karyolayı yaldızlayan parlak güneşin ortasında, sağlık, kuvvet ve ümit ışığı saçıyordu genç kadın. Gür, siyah saçları hiç ensesinden bu kadar dolgun dökölmemiş, iri gözleri hiç bundan daha canlı bir neşeyle gülümsememişti. İyilik ve aşk dolu yüzüyle, çok sağlıklı, çok sağlam, düzgün bedeniyle, döl bereketinin ta kendisiydi; parlak tenli, kusursuz vücutlu, asil mi asil bir iyilik tanrıçasıydı.

Mathieu bir yüceltme ihtiyacı duydu, esrarlı âlemin eşliğinde tanrının huzuruna çıkarılmış bir sofı gibi taptı ona:

“Ne güzelsin, ne iyisin ve seni ne kadar seviyorum, sevgili kadını benim!”

Dindarca bir tavırla Marianne’ın karnını açtı. İçinden bir âlem çıkaracak olan, kutsal bir kubbe gibi yuvarlaklaşmış ve kabarmış, bu çok beyaz, çok ince bir ipeği andıran karnı seyretti. Eğildi, huşuylala öptü; bu öpücüğe bütün sevgisini, bütün imanını, bütün ümidini kattı. Dudaklarını büyük bir ihtiyatla hafifçe dokundurarak, dua eden bir kul gibi, bir an orada kaldı:

“Burandan mı rahatsızsın, sevgilim? Buradan mı? Şuradan mı? Ah! Keşke seni iyi etmeyi bilsem ve iyi edebilsem!”

Fakat birdenbire dudaklarında hafif bir darbe hissetti; benzi atmış, ürpermiş, doğruldu. Marianne tekrar gülmeye başlamıştı; onu tuttu, kendine çekti, başını yastığa, kendi başının yanına koydu. Sonra ağzını kulağına dayayarak kısık sesle:

“Nasıl? Duydun değil mi? Seni korkuttu, hay koca sersem! Tabii ya, artık adamakıllı debeleniyor, dışarı çıkmak için vurmaya başladı. Söyle bakayım, ne dedi sana?”

“Ben seni nasıl seviyorsam senin de beni öyle sevdiğini, bu dünyadaki mutlu insanların hiçbirinin benim kadar mutlu olmadığını söyledi.”

Etraflarını altın bir ışıqla kuşatan kızıl güneşin ortasında bir an sarmaş dolaş kaldılar. Sonra Mathieu yastıkları düzeltti, yorganı derli toplu örttü, kendisi odayı düzeltinceye kadar Marianne’ın yataktan kalkmasını katiyen istemedi. Kendi küçük yatağını kaldırmaya başlamıştı; yorganlarla şilteleri katladı, demir karyolayı kapattı, bir kılıfa soktu. Marianne uğraşmaması için yalvarmış, köyden beraberlerinde getirdikleri hizmetçi Zoé’nin bu işi pekâlâ yapabileceğini söylemiş, dinletememişti. Mathieu inat ediyor, hizmetçinin canını sıktığını, karısına bakmak ve yapılacak ne kadar iş varsa yapmak için yalnız olmayı tercih edeceğini söylüyordu. Büyük karyolada Marianne’ı rahatsız etmekten korktuğu için orayı ona bırakıp bu demir karyolada yatmayı kendisi istemişti. Şimdi de ev işiyle meşgul oluyor, sevgili karısının tamamen kendisine ait olması için odayı

kıskanç bir dikkatle herkese kapalı tutuyor, en çocuksu ihtimamlara kadar inmekten mutluluk duyuyor, karısına beslediği derin saygıyı göstermek için ne yapsa azmış gibi geliyordu.

“Rica ederim, hazır çocuklar bizi rahat bırakmışken, bir parça daha yat. Dinlenirsin.”

Bir ürperti hissedince odanın sıcak olmadığını fark etti, kalkar kalkmaz ateşi yakmayı akıl etmediği için üzüldü. Bir köşede kütüklerle tahta parçaları duruyordu.

“Sersemlik ettim, seni dondurdum, işe buradan başlayabilirdim.”

Şöminenin önüne diz çökmüştü. Marianne haykırdı:

“Bu da nereden çıktı! Bırak şunu canım, Zoé’yi çağır.”

“Hayır, hayır! Zoé ateş yakmayı beceremiyor, hem bu iş benim hoşuma gidiyor.”

Kocaman, parlak bir ateş çıtırdayarak odaya yeni bir neşe verince, başarısına güldü Mathieu. Şimdi odanın düpedüz cennet olduğunu söylüyordu. Fakat yüzünü henüz yıkamış ve üstünü giymişti ki karyolanın arkasındaki bölme yumruklarla sarsıldı.

Mathieu neşeyle:

“Hay kerata! Uyandılar işte!” dedi. “Adam sen de, bugün pazar, bırakalım gelsinler.”

Bir süredir bitişik odada bir kümes gürültüsü vardı. Kahkahalarla kesilen bir gevezelik, keskin bir cıvıltı işitiliyordu. Sonra boğuk darbeler duyuldu, herhalde havada yastıklar uçuşuyordu; aynı zamanda iki küçük yumruk, bölmede trampet çalmaya devam ediyordu.

Marianne endişeyle gülümseyerek:

“Tamam, tamam!” dedi. “Cevap ver şunlara, söyle gelsinler. Ortılığı kırıp dökecekler.”

Bu sefer babaları da duvarı yumrukladı. O zaman duvarın öte tarafından bir zafer narası, neşeli haykırışlar işitildi. Mathieu ancak kapıyı açacak kadar vakit bulmuştu ki koridorda bir koşuşma, bir itişme oldu. Sürü geliyordu, harikulade bir giriş oldu. Dördünün de sırtında ufacık, çıplak ayaklarının üstüne düşen uzun gecelikleri vardı; ince, kahverengi saçları uçuşarak tıpış tıpış yürüyorlar, gülüyorlardı; yüzleri öyle pembe, gözleri masum bir neşeyle öyle parlaktı ki ışık saçıyorlardı. Henüz beş yaşında olan Ambroise, en küçükleri

olduğu halde en beceriklileri, en cüretlileri olduğu için önden yürüyordu. Onun arkasından ikizler, Blaise'le Denis geliyordu. Yedi yaşında oldukları için gururlu, daha akıllı usluydular. Hele Denis, ötekilere okuma öğrettiği için övünüyordu; beriki ise utangaç kalmıştı, biraz ödlekti, kafilenin hayalperestiydi. İkisi de küçük bir melek kadar güzel olan Matmazel Rose'un bir elinden tutmuş, kahkahalar atarak, sağa sola çeke çeke getiriyorlardı; oysa ufaklık, henüz iki yaşını iki ay geçmiş olduğu halde yine de aslan gibi ayakta duruyordu.

Ambroise:

"Anne, biliyor musun, ben ısınamıyorum!" diye haykırdı. "Bana ufak bir yer aç!"

Bir sıçrayışta yatağa girdi, yorganın altına daldı; annesine öyle sokuldu ki yalnızca incecik, kıvrıkcık saçlı başıyla güleç yüzü meydana kaldı. Fakat iki büyük oğlan bunu görünce bir harp çığı kopardı; onlar da saldırdılar, kuşatılan şehri istila ettiler.

"Yer aç! Yer aç! Arkana geçeceğim anne! Omzuna yatacağım anne!"

Yerde yalnızca Rose kaldı; fena halde öfkeli, dargındı. Boşu boşuna hücumla kalkışmış, kışkırttı oturmuştu.

"Ben de anne! Ben de!"

Yorgana yapıyor, iki yumruğuna dayanıp kendini yukarı çekiyordu, ama yardım gerekliydi; annesi onu kolları arasına aldı, en iyi yere o yerleştirdi. Babaları önce korkmuş, bu istilacı fatihler kafilesinin zavallı annelerinin canını fena halde yakacaklarını sanmıştı. Fakat Marianne onlarla beraber bol bol gülerken Mathieu'ye teminat veriyordu. Hayır, hayır! Hiç canını acıtmıyorlar, onu yalnızca tatlı tatlı okşuyorlardı. Tablo o kadar eğlenceli, o kadar şirin ve neşeli bir güzellikteydi ki Mathieu ondan sonra artık hayran kaldı. Marianne, göğsünde Rose, bir yanında yarı yarıya kaybolmuş Ambroise, omuzlarının gerisinde Blaise ve Denis'yle, bazen şakayla karışık kendi kendine verdiği isimle, güzel ve iyi Gigogne Ana'ydı*! Çocuklar bir yuva dolusu kuş yavrusuna benziyor, her taraftan ufak pembe ağızlar, kuş tüyü gibi taraz taraz, incecik saçlar uzanıyordu. Marianne'in

* On yedinci ve on sekizinci yüzyıl Fransız masallarında ve güldürü tiyatrosunda rastlanan, doğurganlık simgesi, çok çocuklu anne tiplmesi. -ed.

kendisi de süt gibi beyaz ve körpe, bir kere daha doğurmaya hazır, vücudunu yeniden taşıran hayatla ürpererek, doğurganlığı içinde, muzafer bir edayla aralarında sivriliyordu.

Rahatına düşkün bir çocuk olan Ambroise:

“Oh, ne rahat, ne sıcak,” dedi.

Akıllı uslu Denis durumu açıklamaya, o kadar gürültü etmeleri-
nin sebebini anlatmaya başladı:

“Blaise bir örümcek görmüş. Onun için korktu.”

Kardeşi canı sıkılarak onun sözünü kesti:

“Doğru değil... Bir örümcek gördüm. Sonra öldürmek için yastı-
ğımı attım.”

Rose yine çılgınca gülmeye başladı.

“Ben de! Ben de!” diye kekeledi. “Böyle işte, yastığımı, hop hop!”

Hepsi bunu çok tuhaf bulmuş, kahkahadan kırılıyor, katıla katıla gülüyorlardı. Hakikat anlaşılıyordu, örümcek öldürme bahanesiyle yastık yastığa dövüşmüşlerdi; zaten örümceği gördüğünü söyleyen yalnızca Blaise'di, bu da meseleyi şüpheli hale getiriyordu. Ana ve çocuklar, güneşin parlak ışığıyla yıkanan pembe ve pak tenlerinin göz kamaştırıcılığı içinde öyle sağlıklı, öyle tazeydiler ki babaları, onları bütün halinde kucaklamak ve hepsini rasgele öpmek ihtiya-
cına daha fazla dayanamadı. Bu son büyük oyun, yeni bir çılgılık ve kahkaha tufanı ortasında onları kendinden geçirdi.

“Oh! Ne eğleniyoruz! Oh! Ne eğleniyoruz!”

Anneleri çocukların arasından bir parça sıyrılmayı başararak:

“Durun bakayım, kalkacağım. İş tembelleğe vurmak bana o ka-
dar iyi gelmez. Hem çocukların yüzünü gözünü yıkayıp üstlerini
giydirmek lazım.”

Sabah tuvaleti alev alev yanan büyük ateşin karşısında yapıldı. Aile bir saatten fazla bir gecikmeyle yemek odasına indiği zaman saat ona geliyordu; çini soba gürül gürül yanıyor, kahvaltı için ha-
zırlanan sütün masanın üstünde dumanı tütüyordu. Evin zemin katı, girişin sağında bir yemek odasıyla salondan, solunda bir ça-
lışma odasıyla mutfaktan oluşuyordu. Yatak odası gibi Fédération Sokağı'na bakan yemek odası da sabahları, doğan güneşin parlak ışığıyla doluyordu.

Çocuklar sofraya oturup fincanlarının başına geçmişlerdi ki bir çingirak sesi işitildi. Doktor Boutan içeri girdi. O zaman yeniden gü-rültülü bir neşe gösterisi oldu, çünkü doktorun yuvarlak, babacan yüzü çocukları hep keyiflendirirdi. Hepsini dünyaya getiren oydu, senlibenli olunabilen eski bir arkadaş gibi davranıyorlardı ona. İleri atılmak için iskemlelerini sarsarlarken, anneleri bir sözle onları durdurdu:

“Doktoru rahat bırakın bakalım, anlaşıldı mı?”

Sonra neşeyle devam etti:

“Günaydın doktor. Bu güzel güneşten dolayı size teşekkür ederim, öyle ya, muhakkak siz sipariş ettiniz bunu, öğleden sonra gez-meye gidebileyim diye.”

“Tabii, ben sipariş ettim ya! İlacımın faydası oldu mu diye sor-mak için uğramıştım ben de zaten.”

Sonra Boutan keyifli bir edayla bir sandalye çekti, masaya yakın oturdu; Mathieu de onun elini muhabbetle sıkmış, sabah keyfi yap-tıklarını anlatıyordu.

“Çok iyi, dinlensin, mümkün mertebe de fazla hareket etsin. Za-ten bakıyorum, iştahı yerinde. Ben hastalarımı sofra başında buldu-ğum zaman doktor değil, ziyarete gelmiş bir dost oluveririm.”

Marianne parmağını kaldırdı, tehdit eder gibi bir tavırla ona ta-kıldı:

“Doktor, beni fazla sağlam, fazla sağlıklı gösteriyorsunuz, utanı-yorum. Kimseyi meraka düşürmemek için söylemediğim can acıla-rını size itirafa mecbur edeceksiniz beni. Mesela bu gece birkaç saat müthiş sancılar çektim, sanki vücudumu paralıyorlardı.”

Mathieu sapsarı kesilmişti.

“Sahi mi?” diye sordu. “Ben uyurken sen sancılandın mı?”

Marianne hafifçe eğlenen halini elden bırakmadan cevap verdi:

“Bundan sana ne, koca sersem? Şimdi buradayım işte, dev gibi yiyorum.”

Doktor ciddileşmiş, başını sallıyordu:

“Şikâyet etmeyin madam, zaruri demeye dilim varmıyor ama ça-resiz bir ıstırap bu. Siz benim mutlu, gürbüz, yiğit hastalarım arasın-

dasınız. Gebelikleri sizinkiler kadar güzel olan az hastam var. Ama neylersiniz? Can acısı çekmeden olmuyor işte.”

Marianne:

“Yoo! Can acısı çekmeye razıyım, maksadım size takılmak, o kadar!” dedi.

Sonra daha yavaş, derinden bir sesle ekledi:

“Can acısı iyidir hatta. Eğer acı çekmemiş olsam, bu kadar sever miydim?”

Çocukların kaşık gürültüsü bu sözleri bastırmıştı. Konuşmada bir ara oldu; sonra doktor, açıkça söylemediği birtakım fikirlerin birbirine eklenmesinin sonucu olarak:

“Perşembe günü öğle yemeğine Séguin’lerin evindesiniz, biliyorum. Ah, zavallı genç kadın! İşte onun gebeliği korkunç bir şey.”

Bir el hareketiyle bütün faciayı, çok ustaca tedbirler aldıklarını sanan karı kocanın bu beklemedikleri gebelik karşısındaki şaşkınlıklarını, kadının kederini, kocanın kıskançlık yüzünden öfkelerini, kavgaların ortasında yine de gezmeli tozmalı hayatlarına devam edişlerini ve kadın şimdi bir divanda acınacak halde yatarken kocanın onu ihmal ederek bekâr hayatına tekrar atıldığını üstü kapalı olarak anlattı.

Marianne:

“Evet,” diye açıkladı, “o kadar kuvvetle ısrar etti ki reddedemedik. Öyle bir heves sanırım, metin olup ayakta kalmayı nasıl başardığımı öğrenmek için benimle konuşmak istiyor işte.”

Birdenbire aklına bir şey gelen Boutan tekrar neşelendi:

“Biliyor musunuz, ikinizin gebeliği de aynı noktada. O da martın birine doğru doğuracağını hesaplıyor. Onun için, perşembe günü aranızda anlaşmaya gayret edin, aynı günü seçmeyin, çünkü aynı zamanda hem size hem ona bakamam.”

Mathieu gülerek sordu:

“Ya bizim kuzin Constance? O da sizin hastanız. Şenlik tam olsun, o da yok mu bu işte?”

“Yoo! Hayır, hayır, o yok. Hatırlıyorsunuzdur, bir daha doğurmaya yemin etmişti; sözünü tutacak şekilde işi idare etmesini biliyor o. İnşallah hakkında hayırlı olur.”

Ayağa kalkmıştı, tam gideceği sırada beklenen istila meydana geliverdi. Çocuklar kimse kuşkulanmadan sandalyelerinden kalkmış, sonra da bir bakışla anlaşıp sefere çıkmışlardı. İki büyük oğlan birdenbire doktorun omuzlarına çıktı, küçük beline sarıldı, kız da bacaklarına tırmanmaya başladı.

“Deh! Deh! Haydi, tren ol, ha?”

Gülüyorlar, gülüyorlar, sonu gelmez tiz çılgınlıklarla onu itiyor, sarıyorlardı. Anne ile baba kızarak, çocukları paylayarak, doktorun imdadına koşmuştu. Fakat o ikisini de rahatlatıyordu:

“Bırakın canım, yavrucaklar bana güneydin diyor! Mademki dostumuz Beauchêne’in dediği gibi, bunların dünyaya gelmesinde kabahat biraz da benim, tahammül etmem gerek... Sizin çocuklarınızın en şirin tarafı, onları dünyaya getiren anaları gibi sağlıklı oluşları. Şimdilik onlardan bundan fazlasını beklemeyin.”

Çocukları şapır şupur öpüp yere bıraktıktan sonra, annelerinin iki elini tuttu, durumun gayet iyi olduğunu, içi rahat gittiğini, böyle devam etmesini söyledi. Mathieu doktoru kapıya kadar geçirdiği sırada, ikisinin şakalaştıkları, keyifli keyifli güldükleri işitildi.

Öğle yemeğinden kalkar kalkmaz Mathieu, Marianne’ın parlak güneşten faydalanması için hemen sokağa çıkılmasını istedi. Çocukları sofraya oturmadan önce giydirmişlerdi, Fédération Sokağı’nın köşesini dönüp rıhtıma vardıklarında saat daha biri geçmemişti.

Grenelle mahallesinin bu bölümü, Champ-de-Mars’la mahalle merkezindeki kalabalık sokaklar arasında kalan bu alan, çıplak, boş meydanların genişliğiyle, birbirini dik olarak kesen ve iki yanı sonu gelmek bilmeyen külrengi yüksek duvarlı fabrikalarla dolu, neredeyse ıssız, uzun yollarıyla, kendine mahsus bir manzara taşırdı. Hele iş saatlerinde bu sokaklardan hiç kimse geçmezdi. Başınızı kaldırdığınız zaman, duvarların tepesinden koyu bir kömür dumanı püskürten, camları tozlu geniş binaların damlarına bakan yüksek fabrika bacalarını görürdünüz yalnızca. Geniş giriş kapılarından biri açılacak olsa görülecek olan şey, geniz yakan dumanlarla dolu, yük arabalarının yığıldığı, geniş avlulardan ibarettir. Fıskıran buharların kulak tırmalayıcı soluğundan, makinelerin boğuk boğuk işleyişinden, birdenbire boşaltılıp kaldırım üzerinde şangırdayan demir gürültülerinden baş-

ka ses yoktur. Fakat pazar günleri fabrikalar durur, mahalle bir ölüm sessizliğine gömülür; yazın, kaldırımları ısıtan kızgın güneşten, kışın ise ıssız sokakları dolduran, buz gibi soğuk, kar yüklü rüzgârdan başka bir şey kalmaz. Grenelle ahalisinin Paris'in en berbat, en sefil, en ahlaksız insanları olduğu, bir yığın hayâsız fabrika işçisi kızıdan, askerî okul civarı olduğu için oraya toplanan ve peşleri sıra ayakta kımını getiren aşağılık fahişelerden oluştuğu söylenirdi. Sanki mahsus yapılmış gibi, tam karşıda, Seine nehrinin öte kıyısında da şirin bir burjuva mahallesi olan Passy, yan tarafta, muhteşem caddelerin ilerisinde zengin aristokratların mahallesi olan Invalides ve Saint-Germain mahalleleri uzanırdı. Öyle ki, rıhtımın üzerine kurulmuş olan Beauchêne fabrikası, patronun da bazen gülerek söylediği gibi, sırtını sefaletе çevirmiş, yüzünü bu dünyanın bütün refahlarına, bütün zevklerine dönmüş bir halde, tam yerindeydi.

Mathieu her sokağından Champ-de-Mars ve Invalides alanlarına açılan, bol hava ve bol güneş alan geniş aralıklar gibi uzanmış, güzel ağaçlar dikili bu caddeleri severdi. Paris'in buradan daha sakın, daha serbest ve daha rahat gezilen, hülyalara ve azamete gömülmeye bundan daha müsait bir köşesi yoktu.

Fakat en çok rıhtıma, şehrin tam merkezindeki Bar Sokağı'ndan başlayıp Palais Bourbon önünden geçen, önce Invalides Meydanı'ndan, sonra Champ-de-Mars'tan dolaşan ve sonunda, fabrikaların kara renkli diyarı Grenelle Bulvarı'nda biten, çeşit çeşit insanın gelip geçtiği o upuzun Orsay Rıhtımı'na bayılırdı. Tütün fabrikasından şimdiki Eyfel Kulesi bahçesine kadar olan o Seine nehri dönemeci ne muhteşem bir genişlikteydi, nasıl da asırlık ağaçlarla gölgelenirdi! Nehir şahane bir zarıflıkla akıp gidiyordu. Cadde dünyanın en güzel ağaçları altında uzanmıştı. Gerçekten de orada latif bir huzur içinde yürünürdü; koca Paris, bütün kuvvetini ve cazibesini buraya koymuş gibiydi.

Mathieu sancı çeken sevgili karısıyla çoluk çocuğunu oraya kadar götürmek istiyordu. Gelgelelim bu büyük bir maceraydı, cesaret gerekirdi. Özellikle Rose'un ufacık ayakları onu endişelendiriyordu. Kızı Ambroise'a emanet ettiler; Ambroise, küçükleri olmakla beraber gözü pek bir çocuktı. İkisi en önden yürüdü. Arkadan ikizler

Blaise'le Denis geliyordu. En geriden de babalarıyla anneleri yürüyordu. Manzara kaldırımın üzerinde âdeta bir öğrenci taburunu andırıyordu. Önce işler pek mükemmel gitti; ılık mı ılık, iç açıcı güneşte, elbette bir kaplumbağa yürüyüşüyle, tembel tembel ilerliyorlardı. O güzel kış öğleden sonrası, hava gayet nefis bir durulukta, parlaklıktaydı; gölge yerler epey soğuk, güneşin parlak ışıklarını yaydığı yerler ise altın sarısı ve kadife gibiydi. Onun için sokaklar çok kalabalıktı, azıcık güneş ışığı görür görmez alay alay gezmeye çıkan, yabanlıklarını* giymiş aylak Parislilerle doluydu. Öyle ki Rose bile neşelenmiş, coşmuş, dikleşiyor, bütün bu insanlara koca bir kız olduğunu göstermek istiyordu. Champ-de-Mars'a vardıkları halde henüz kucak istemek aklına gelmemişti. Oğlanların üçü de kaldırımların donmuş, güm güm öten taşlarına ayaklarını vuruyordu. Bütün aile dizi halinde yürüyordu, görüntü çok hoştu.

Lakin Marianne, Mathieu'nün kolunda bir parça sendeliyordu. Karnını gizleyen, önü düğmeli, yeşil bir elbise giymişti. Fakat karnı artık çok büyük olduğu için göze battığını biliyor, duygulu bir zarafetle buna kendisi de gülümsüyor, kalçaları üzerinde salınarak, usul usul, elinden geldiği kadar yürüyordu. Doğrusu dokunaklı ve sonsuz bir cazibesi vardı; bu yorgunlukla, vücudun bu bırakılışıyla daha da güzelleşen, o kutsal ıstırabın daha da yücelttiği, şirin ve ağırbaşlı bir güzellikteydi. Güzelliğine çarpılan bazı kişiler dönüp arkasından baktılar. Sonra Marianne'ı fark eden, onu göstermek için dirsekleriyle birbirlerini dürtten insanların sayısı arttı. Durumu fenalaştıran şey, genç kadının önü sıra giden çocuk taburuydu. Daha şimdiden sürü gibi dört çocuğu vardı, beşincisi de yoldaydı! Bu hal garip görünüyor, görenin güleceği geliyordu. Hatta bazıları öfkeleniyor, sonunu düşünmeden kalkışılan böyle bir durumu sokaklarda sergilemenin insanlara acınacak bir örnek sunmak olduğunu söylüyordu. Karı kocanın arkasından yürüyenler giderek hayret etmeye, gülüşmeye, acımaya başladılar. Ah! Zavallı kadın, bu kadar güzel, bu kadar genç olduğu halde neredeyse beş çocuk anası olacaktı! Halbuki kocası da kaba saba bir adama benzemiyordu. Mathieu ile Marianne bunları

* Yabanlık: Konuk olarak bir yere giderken ya da özel günlerde giyilen giysi. -ed.

pekâlâ anlıyor, tövbekârlığa yanaşmayan bir cesaretle birbirilerine gülümsüyor, kuvvetin, sağlığın ve güzelliğin kendilerinde olduğuna kesin bir inanç duyarak, mutlu döl bereketlerini utanmadan, güpegündüz sokakta gezdiriyorlardı.

Yaprakları dökük büyük ağaçların yanına gelince Rose'u, bereket versin hâlâ güneş vuran bir banka bir an oturtmak zorunda kaldılar. Hava sıcak değildi, güneş alçalıyor, dönüş için biraz acele etmek gerekiyordu. Yine de, yüzlerini iğneleyen bu şiddetli soğukta, hafifçe pembeleşmiş soluk altın rengi bu engin göğün altında, dönüş yolu çok güzel oldu. Oğlanlar ayaklarını yere daha hızlı vuruyordu. Kız eğleniyor, ağlamıyordu. Anne ile baba, bol açık havanın verdiği neşeyle mest, gezintilerinden pek memnun, taburu önleri sıra iterek, Fédération Sokağı'nın köşesini döndüklerinde saat üçtü. Orada da yine birtakım insanlar toplanıp geçerlerken onlara baktı, fakat bunlar herhalde iyi insanlardı, çünkü bu eli çabuk ana babaya çapkınca bakışlar fırlatarak bu güzel çocuklara gülüyorlardı.

Marianne eve döndüğü zaman yorguncaydı, Mathieu'nün sokağa çıkmadan önce Zoé'ye dönüş saatine güzelce bir ateş yakmasını tembih ettiği salonda bir divana uzandı. Çocuklar yoruldukları için bir süre pek uslu oturdular, küçük bir masanın etrafına dizilip Denis'in okuduğu bir masalı dinlemeye koyuldular. Tam o sırada bir misafir geldi. Bu, Constance'tı. Maurice'le beraber çıktığı araba gezintisinden dönüşte uğrayıp Marianne'ı yoklamak aklına gelmişti; konakla bu ev arasında sadece bir bahçe bulunduğu halde onu ancak böyle üç dört günde bir görüyordu.

Kapıdan girer girmez Marianne'ı uzanmış görünce:

“Sancılarınız mı arttı kardeşim?” diye sordu.

“Yoo! Hayır, tersine, iki saat yürüyerek gezdim, dinleniyorum.”

Mathieu zengin ve kibirli kuzini bir koltuğa buyur etmişti. Constance da karı kocaya karşı kusursuz gözükmeğe istiyordu. Oturur oturmaz daha sık gelemeyeceği için özür diledi, ev kadını olarak birçok ödevin yükü altında bulunduğunu anlattı. Maurice siyah kadifeden bir giysi giymiş, annesinin eteklerine sığınmış, yanından ayrılmıyor, uzaktan dört çocuğa bakıyor, onlar da onu süzüyordu.

“Ee, Maurice! Küçük kuzenlerine merhaba demiyor musun?”

Maurice'in gönlü oldu, onlara doğru yürüdü, fakat beşi de utanıp durdular. Birbirlerini seyrek görüyorlardı; Chantebled'li dört yabancı bu kibar tavrılı Parisli'yi bir parça yadırgıyordu, daha birbirlerine iki şaplak atmamışlardı.

Keskin bakışlarıyla kendi oğlunu öteki üç oğlanla kıyaslayan Constance:

"Sizin ufaklıkların hepsi iyi ya?" diye devam etti konuşmasına. "Ambroise büyümüş, büyükler de epey gürbüz."

Herhalde bu inceleme, iri ve sağlam görünümlü olmakla beraber benzi balmumu gibi sarı olan kendi oğlu lehine bir sonuç vermemiştii ki zoraki bir gülüşle ekledi:

"Ben asıl sizin küçük Rose'a gıpta ediyorum. Sahiden bebek gibi!" Mathieu gülmeye başladı, arkasından derhal pişman olduğu bir patavatsızlıkla:

"Aman!" dedi. "Yerine getirmesi kolay bir istek, çarşıda bu bebeklerden satıyorlar, hem de ucuz ucuz."

Constance ciddi bir edayla:

"Ucuz ucuz, sizce öyle, benim bu fikirde olmadığımı biliyorsunuz. Herkes kendi mutluluğunu yahut felaketini kendi bildiği gibi hazırlar."

Bu sözü söylerken alaycı bir horgörüyle, ayıplayan bakışıyla düşüncesini tamamladı. Gözlerini dört çocuğun, bu canlı ve kıpır kıpır pembe tenlerin üzerinde gezdirdikten sonra, yeniden gebe olan kadına, içinden tekrar hayat filizlenecek olan o şişkin karna baktı. Bu manzaradan bir hayâsızlık karşısında kalmış, saygı gösterdiği her şeye, ölçüye, ihtiyatkârlığa ve düzene karşı bir saldırıda bulunulmuş gibi incinmiş, tiksinişmiş, hatta öfkelenmişti. Marianne'ın yeniden gebe kaldığını haber aldığı zaman, bunu doğru bulmadığını gizlememişti; artık bu konuda konuşmamaya razı oluyor, ama karşılığında kendisine hücum etmemelerini, kendi isteğiyle kısır kalışından dolayı onunla alay etmemelerini istiyordu. Bir kız anası olmadıysa kendisi istemediği içindi.

Kocasının söylediği tuhaf söze gülümseyen Marianne, ortalığı yatıştırmak istediğinden çabucak lafı değiştirdi. Beauchêne'in hatırını sordu:

“Alexandre nerede, niçin onu da getirmediniz? Bir haftadır gelmiyor.”

Mathieu hemen söze karıştı:

“Dün akşam ava gittiğini söyledim ya sana. Şafakla beraber korda köşe bucak dolaşabilmek için gece Chantebled’in öte tarafında, Puymoreau’da kalmış olmalı. Herhalde ancak yarın döner.”

“Ha! Evet, sahi, hatırladım. Koruda dolaşmanın da tam havası.”

Bu tehlikeli bir bahisti. Marianne bu lafı açtığına pişman olmuştu, nkn Beauchne’in avda olduğunu söylediğı zaman nerede bulunduğı pek belli değıldi. Sabahleyin erkenden ava çıkmak, dışarıda geceleme için iyi bir bahaneydi. Beauchne bunda o kadar ileri gitmeye başlamıştı ki Constance işin aslını bilse gerekti. Fakat karısı gebe kaldı kalalı kocası artık evden dışarı çıkmayan, her an karısının üzerine titreyen, birbirine bu çok bağılı karı kocanın yanında metin ve sakın görünmek istedi.

“Dışarı çıksın, biraz yorulsun diye ben zorluyorum onu,” dedi. “Pek hareketli, açık havaya ihtiyacı var, av ona çok yarar.”

O esnada kapının zili bir daha çaldı, bir misafir daha geldi. Bu sefer, kızı Reine’le beraber Valrie içeri girdi. Madam Beauchne’i görünce kızardı, taklit etmek istediğı yüksek servet âleminin bu mükemmeli örneğı onun üzerinde çok kuvvetli bir tesir yapıyordu. Fakat Constance bu yeni misafirin gelmesinin yarattığı kargaşalıktan faydalanarak kalktı, maalesef fazla kalamayacağını söyledi. Bir ahababı evde onu bekleyecekti.

Mathieu:

“Bari Maurice’i bize bırakın,” dedi. “Bakın, şimdi Reine de geldi, altısı beraber oyun oynar, ikinci kahvaltısını ettirdikten sonra ben size getiririm çocuğı.”

Maurice tekrar annesinin eteklerine sığınmıştı. Constance teklifi geri çevirdi:

“Yoo, olmaz, olmaz... Biliyorsunuz ya, perhizde, başka yerde yemek yemesini hiç istemem. Allahaismarladık, gidiyorum. Geçerken uğrayıp hatırlınızı sorayım demiştim. Haydi, hoşça kalın, allahaismarladık.”

Çocuğu alıp giderken, teklifsiz ve üstten bakan bir tavırla Valérie'nin sadece elini sıktı, hiçbir şey söylemedi; o ise bunu pek kibarca bir hareket saydı. Reine bir parça tanıdığı Maurice'e gülümsemişti. Kız o gün mavi, kalın çuhadan fistanıyla, gür, siyah saçlarının çerçevelediği güleç yüzüyle pek şirindi; annesine o kadar çok benziyordu ki âdeta küçük kardeşi sanılırdı.

Marianne çocuğu pek sevdi, yanına çağırdı:

"Gel, seni öpeyim... Aman! Ne cici bir küçükhanım bu! Ne kadar da güzelleşmiş, büyümüş! Kaç yaşında?"

Valérie:

"Yakında on üçüne basacak," dedi. Constance'ın kalktığı koltuğa oturmuştu, genç kadının güzel gözlerindeki tasalı ifade Mathieu'nin dikkatini çekti. Valérie, tıpkı Constance gibi, hatır sormak için uğradığını söyledikten ve çocuklarla annelerinin sağlıklı hallerine memnurluğunu gösterdikten sonra susmuş, gamlanmış, gizli derdine gömülmüş, ahbablarının kendisini unutmayaşına sevinen Marianne'in teşekkürlerini dinliyordu. O zaman Mathieu ikisini yalnız bırakmayı düşündü:

"Reine, yavrucuğum, haydi, çocuklarla beraber yemek odasına gel. İkinci kahvaltısını hazırlayıp sofrayı kuralım. Çok eğleniriz."

Bu fikir kulakları sağır edecek kadar kuvvetli bir yaygaraya sebep oldu. Okunan kitap unutuldu, masa itilip kakıldı, üç oğlan Reine'i sürükleyerek çılgınca koştu; Rose arkada kalmış, elleri üzerine düşmüş, kedi yavrusu gibi sıçrayıp haykırarak onların peşinden gidiyordu.

Valérie, Marianne'la yalnız kalır kalmaz içini çekti:

"Ah! Şekerim, kendinizi pek sıkıntıya sokmadan, böyle dilediğiniz gibi güzel çocuklar doğurabiliyorsunuz, ne kadar bahtiyarsınız! Ben bu mutluluktan mahrumum."

Genç kadın pek şaşırmış, onun yüzüne bakıyordu:

"Ne gibi? Zannedirim siz de dilediğiniz gibi hareket etmekte serbestsiniz, durumunuz benimkinin aynı."

"Ne gezer, şekerim, ne gezer! Sizin zevkleriniz sade, hayatınız benimki gibi düzenlenmiş değil. Malum ya, herkesin kendine göre bir hayatı vardır. Biz, Reine'i ve kendimizi düşünerek, her şeyi ona

göre yoluna koyduk, eğer şimdi değiştirmek zorunda kalırsak felaket olur.”

Sonra ani ve şiddetli bir kederle ekledi:

“Olur da sizin gibi gebe kalırsam, gebeliğime emin olursam, ne yaparım bilmiyorum, deli olurum!”

Kendini tutmasına rağmen gözlerinden yaşlar fışkırdı, titrek elleriyle yüzünü örttü.

Marianne gitgide artan bir hayretle yerinden doğruldu, Valérie'nin ellerini muhabbetle tuttu, onu teselliye çalıştı. Sonunda onu konuşturdu ve kadında üç aydan beri, kendisini gebe sanmasına sebep olan bazı haller bulunduğunu öğrendi. Önce muhtemel gecikmelere hükmederek içini rahatlatmış, fakat o ay şüphesi kesinleşmişti. Aklı başında değildi. Bu beklenmedik gebelik karşısında kocasının da kendisinin de şaşırıp kaldıklarını anlatıyordu, çünkü ikisi de ihtiyatlı davrandıklarına çok emindi. Kendisini çok seven zavallı adamcağız, bu meselede onun sözüne karşı gelmektense kendi bacağına kesmeye razı olurdu. Kendisi ise hep uyanıktı, hep tedbir alıyordu. Dolayısıyla meseleyi açıklamaya imkân yoktu; onlar gibi birbirini seven, böylesine iyi anlaşılan bir karı kocanın başına böyle bir halin gelebileceğine asla ihtimal verilmezdi. Marianne sonunda işi tatlıya bağlamak için:

“Mademki olan olmuş, eh, ne yapalım, bir yolunu bulursunuz. Hoş geldi, safa geldi, zavallı yavrucak!” dedi.

Valérie tekrar keder ve öfkeyle çırpınarak haykırdı:

“İmkân yok, a canım, imkân yok! Ömrümüz boyunca böyle orta halli yaşayamayız. Kocanız benimkinin ona sır olarak anlattığı şeyleri size söylemiştir tabii. Kocam, şimdi Crédit National'de büyük mevki sahibi olan eski kâtiplerinden Michaud'nun teklifi üzerine, Beauchêne fabrikasından ayrılmaya karar vermişti; orada istikbali yok, kısa zamanda yüksek bir mevkiye erişmek için o kredi bankasına girecekti. Ne var ki önce fabrikada aldığı beş bin frangı bırakıp üç bin altı yüz frank maaşlı küçük bir vazifeyi kabul etmesi gerekiyordu. Şimdi gebelik, doğum, yeni bir çocuk büyütme işleri çıkınca, bu tehlikeyi nasıl göze alalım, ayda üç bin frankla nasıl idare edelim?

Bütün hesaplarımızı yapmıştık, bu uğursuz çocuk hepsini altüst etti, bizi ebediyen sefaletle mahkûm bıraktı.”

Marianne o sakın haliyle gülümseyerek:

“Ne düşünceler, ne düşünceler!” dedi.

“Ama bu düşünceler doğru şekerim. Karşımıza bir fırsat çıktı, kaçırdık mı artık ebediyen bitti demektir. Eğer başka taraftan kıs-meti açıldığı gün kocam fabrikayı bırakmayacak olursa, artık oraya mihlanıp kalır, bütün hayallerimiz suya düşer. Reine’in çeyizi de, bi-zim mutlu hayatımız da, ömrümüz için düşündüğümüz emeller de... Nasıl olur? Siz bu kadar zeki olduğunuz halde bunu anlayamıyor musunuz?”

“Evet, evet, anlıyorum... Yalnız, ne yaparsınız, bu kadar çok he-sap benim için pek uzak, doğruluğunu anlamak zor geliyor. Hem şaşıyorum, hem üzüliyorum. Çocuk gelince kabul etmekten başka yapacak şey yoktur, ne de olsa kismetiyse gelir, neşe ve zenginlik ge-tirir. Gayet basit.”

Valérie tekrar gözyaşlarıyla itiraz etti:

“Gidin de bunları zavallı kocama anlatın bakalım... Yaptığı bu marifetten sonra öyle üzgün, öyle mahcup ki artık sokağa çıkmaz oldu. Mesela bugün pazar olduğu halde nerede biliyor musunuz? Evde kaldı, çalışacak, fabrikadaki işinden ayrı beş on kuruş kaza-nıyor. Ama gerekirse, onun hatırı için kararlı davranacağım. Öyle yufka yürekli, öyle iyi bir adam ki!”

Sonra açıkça söylemediği düşüncelerle birdenbire aklını kaçıırır gibi oldu. Ellerini ovuşturdu, hıçkırıklar arasında kekeledi:

“Hayır, hayır! Gebe değilim, gebe kalmış olamam! Hayır, hayır! Olmayacak, istemiyorum!”

Öyle bir ıstırapla çırpınıyordu ki Marianne ona makul sözlerle dert anlatmaktan vazgeçti, üzüntüsünü yatıştırmak için onu mu-habbetle kollarının arasına aldı; bir taraftan da çocukların kahka-halarıyla çınlayan bitişik odadan ağıladığı işitilecek diye korkuyordu. Yaşlarını kurutunca onu o odaya götürdü.

Oğlanlar el çırparak, ayaklarını yere vurarak:

“Sofraya! Sofraya!” diye haykırıyorlardı.

Kahvaltı için hazırlanan bu sofraya pek nefisti; Mathieu, eğlence olsun diye, Reine'in yardımıyla, içi pastalarla ve reçelle dolu olan dört tabağı masanın üstüne düzenli bir şekilde yerleştirmekle meşguldü. Üç oğlan da bir şeyler yapmak istiyor, işi geciktiriyorlardı. Rose'un da öteberiyi kırmasına ramak kalmıştı. Fakat öyle çok eğleniyorlardı ki, hele Reine ufacık ev kadını haliyle ne kadar şirindi! Ambroise gelip annesine "Reine benim karım, Rose da bebeğimiz," dediği zaman, kız, herhalde gözü çoktan açılmış olacak ki gülmeye başladı. Marianne, Valérie'nin gözyaşlarını tekrar zapt etmeye uğraştığını görerek çocuğu susturdu. Sonra kahvaltı edildi, çocuklar her şeyi kapış kapış yedi.

O güzel pazar gününün akşamı, saat dokuz olur olmaz çocuklar yataklarına yatmış, mışıl mışıl uyuyorlardı; Mathieu ile Marianne kendi odalarına çekildi. Mathieu karısının derhal yatmasını istedi, yatağın kenarına oturup onun başının altına yastıkları yerleştirdi. Sonra saat ona kadar başucunda bekledi, ona kitap okudu, çünkü Marianne o saatte bir fincan ıhlamur içecekti. Mathieu her akşam inat edip ıhlamuru kendisi kaynatıyor, hizmetçi kadına ihtiyacı olmadığını söylüyordu. Marianne ıhlamuru içip bitirince Mathieu onun yanaklarına kardeşçe iki kocaman öpücük kondurdu ve iyi geceler diledi, çünkü karısı onun için kutsaldı; bu konuda aralarında sevgiyle şakalaşıyor, birbirlerine mösyö ve madam diye hitap ediyorlardı. Mathieu'nün küçük karyolası hazırda; genç adam soyundu, lambayı söndürdü, karısına uyu diye seslendi. Fakat kendisi gözlerini kapamıyor, kulak kabartmış, onun hafif ve düzenli nefesini işitip uyuduğunu anlamak için bekliyordu. Kimbilir kaç gece yattığı yerden kalkmış, onun etrafında dönüp durmuş, genç kadının uykusunu dindarca bir tapınışla kuşatmıştı!

Mathieu, uykudan bir kraliçe gibi uyanmasını istediği, kış gününde masallardaki güzel prensesler gibi gezdirdiği Marianne'a, akşamları odalarında bir tanrıça gibi tapıyor, hizmet ediyordu. Bu, bakireye tapınıştan daha yüksek, daha gerçek bir tapınıştı; anaya, sevilen ve yüceltilen, ezeli ve ebedi hayatı yaratmak için çile çeken, ıstıraplı ve yüce anaya tutkulu bir tapınıştı.

FROMENT'LARIN, Séguin'lerin Antin Caddesi'ndeki muhteşem konaklarında öğle yemeği yiyecekleri gün, Valentine, kendisini giydirip birinci katın küçük salonundaki divana süslü püslü uzanmasına yardım etsin diye daha saat onda zili çalıp oda hizmetçisi Céleste'i çağırdı. Aklından çıkmayan marazi korkulara dair, kendisi gibi gebe bir kadınla görüşmeye çok ihtiyacı vardı, bu nedenle dayanamayarak Marianne'dan erken gelmesini rica etmişti.

Bir ayna istedi, kendini seyretti, kederle başını salladı; çil basmış sarışın, güzel yüzüyle, tavus mavisini ipekli bir bluzun tam gizleyemediği, şekli bozulmuş sülün vücuduyla kendisini çok çirkinleşmiş buluyordu.

"Beyefendi burada mı?" diye sordu.

Onu önceki günden beri görmemişti. İşleri olduğunu söylüyor, çoğu zaman öğle ve akşam yemeklerini dışarıda yiyor, sonra da sabahleyin, karısını rahatsız etmek istemediği bahanesiyle, odasına girmekten sakınıyordu.

"Hayır madam, beyefendi saat dokuz sularında çıktı, dönmediğine de eminim."

"Pekâlâ... Mösyö Froment'la karısı gelir gelmez kendilerini buraya getirin."

Rehavetle eline bir kitap aldı, beklemeye başladı.

Doktor Boutan'ın Mathieu ile Marianne'a üstü kapalı söylediği gibi, Valentine'in bu beklenmedik gebeliği karı koca arasında devamlı fırtınalar koparan bir sebep olmuştu. Önce Séguin öfkeye kapılarak kabalaşmış, bu çocuğun kendisinden olmasının mümkün olmadığını haykırmıştı. En sıkı tedbirleri aldığına emin olduğunu söylüyor, karısını açıkça bir âşığıyla yatmış olmakla suçluyordu. Hayata pek incelikli bir kötümserlik ve kibar bir kayıtsızlıkla bakıyormuş gibi yapan bu şüpheli adamda, tıpkı bir arabacı gibi, iğrenç kelimelerle ve dayak tehditleriyle, azgın ve adice bir kıskançlık kendini göstermişti. Korkunç kavgalar olmuştu. Sonra kadın gözyaşları içinde Doktor Boutan'ın hakemliğine başvurulmasını istemişti. Fakat doktor, kocayı tek başına sorguya çektikten sonra, o çok

sıkı tedbirlerinin nasıl yetmeyebileceğini açıklayarak, aynı şartlar içinde gebe kalan belki yirmi kadın saydıysa da Séguin dediğinden dönmüyor, kanaati bir an sarsılır gibi olduktan sonra, doktor gider gitmez o feci suçlamalarına tekrar başlıyordu. Doktor aleyhine atıp tutuyor, onun suç ortağı olduğunu söyleyecek kadar ileri gidiyor, özellikle gebeliği önlemek için yapılan hilelere dair aldığı sert dersten dolayı öfkeleniyordu, çünkü bütün fenalık, karı kocanın içinde çırpındığı bu acı durum, tam da bu günahkâr hilelerden ileri geliyordu. Eğer koca önlem almamış olsaydı, çocuğunun belki de kendisinden olmadığına dair o korkunç şüphe yüreğinde bulunmayacaktı. Bütün felaketleri bu hilelerden bilen doktor, nüfus azalması gibi, neslin soysuzlaşması gibi, ailenin önce ahlaksızlığa düşmesi, sonra mahvolması gibi, erkeğin paradan yahut zevkten başka bir şeyin peşinde koşmaz olması gibi, kadının sapıtıp zinaya düşmesi gibi sayısız olumsuz sonucu buna bağlamaktan eksik kalmıyordu tabii. Séguin devamlı bir öfke içindeydi; bu gibi fikirler, o zamana kadar inandığı ve dilediği ne varsa hepsini mahkûm ettiği için bu öfkesi daha da şiddetli oluyordu.

Bu arada, karı koca cemiyet hayatlarına devam ediyordu. Kadının gebeliğini saklıyor, vücudunu patlayacak gibi sıkıyor, balolarda dans ediyor, tiyatro çıkışları gece ziyafetlerinde şampanya içiyordu; erkek utanç verici kıskançlık buhranlarını gizliyor, alaycı bir tasasızlıkla, her zamanki hayatlarını yaşıyormuş gibi gözüküyordu. Kendisinde şimdilik hiçbir kusur bulmayan kadın, sevgiden ziyade gururdan, kocasını elinde tutmak istiyordu, çünkü bazen ona da söylediği gibi, kocası o kadar kaba bir şekilde başına kaktığı âşığı eninde sonunda edinmesi için ne gerekiyorsa yapıyordu; kadının korselerinin içinde azap çekmesi, her akşam çocuğunu düşürme tehlikesiyle karşı karşıya kalması, terk edilmekle tehdit edilen bir kadın olarak, kocasına artık övünç ve zevk vermeyeceği o günü düşünerek mücadele etmek içindi. Fakat bir gece, bir ilk temsilden dönüşte, az daha ölüyordu; bunun üzerine, ertesi günden itibaren odasından çıkmamak zorunda kaldı. Artık yenilmişti, zahmetli bir gebelik başladı, sancısız bir saati geçmez oldu. O andan itibaren karı koca arasındaki ilişki daha da kötüleşt; Valentine'in, tehdidini

hissettiği şeylerin hepsi gerçekleşti. Séguin son derece ters davranıyor, karısının yanında oldukça kavgaya etmeden duramıyordu. Bu hasta, çirkinleşmiş, zevk vermekte beceriksiz kadın onu çileden çıkarıyor, hatta tiksindiriyordu. Daha fazla sokağa çıkmaya başladı, çok geçmeden bekâr erkek alışkanlıkları edindi. Ruhunda için için yanan kumar tutkusu, küllenmemiş bir yangının şiddetiyle tekrar tutuştu. Eve gelmemeye, kulüpte gecelemeğe başladı. Sonra kadınlar, gebe kalma budalalığında bulunmayan, eğlenceli ve güzel, iştah verici hallerini korumasını bilen fahişeler onu tekrar kavradı. İnsan kendi evinde işe yarar bir kadın bulamayınca elbette başka yerde başka kadınlar arayacaktı. Sonra eve adımını attığı anda tekrar kıskançlık buhranlarına yakalanıyor ve o zamanlarda, karnı kendisiyle alay eder, kendisine hakaret eder gibi görünen bu biçare, acılı karısını öldüreceği geliyordu.

Saat on bire çeyrek kala civarı Céleste gözüktü. Valentine kitabını elinden bırakarak telaşla sordu:

“Beyefendi mi geldi?”

“Hayır madam, beklediğiniz misafirler geldi, Mösyö ve Madam Froment.”

“İçeri al... Beyefendi gelir gelmez bana haber ver.”

Marianne’la Mathieu içeri girer girmez Valentine yerinde doğruldu, nazik bir tavırla ellerini uzattı:

“Sizin zahmet edip de bana gelmenizde ısrar ettiğim için beni mazur görün sevgili hanımefendi, ama görüyorsunuz ya, ben size gelemezdim, dünya iyisi doktorumuz Boutan da bana sizin çok sağlıklı, çok zinde olduğunuzu söylemişti. Yemek davetimi kabul ettiğiniz için çok nazıksınız! Sizi görmeyi, sizinle biraz konuşmayı o kadar istiyordum ki! Buyurun, şu koltuğa oturun, şuraya, bana en yakın koltuğa.”

Mathieu ona bakıyor, sarışın güzelliğini pek nefis bulduğu bu kadını bu kadar sararmış, harap halde gördüğü için şaşırıyordu. Valentine de Marianne’ın sakın ve metin halini, iri parlak gözlerindeki gülümser duruluğu çok çarpıcı bulduğu için heyecanla onu süzüyordu.

Marianne hatırşinas bir edayla:

“Asıl, davetinizden dolayı ben size teşekkür ederim,” diye cevapladı. “Hareket etmek bana çok iyi geliyor, buraya yürüyerek gelebildiğim için çok mutlu oldum. Ooh! İsterseniz siz de benim gibi yürürsünüz, biraz cesaret göstermek yeter.”

Bunun üzerine, ikisi arasında mahrem bir sohbet başladı; bu arada Mathieu, konuşulanlara kulak bile vermediğine onları inandırıp rahat rahat görüşmelerini sağlamak için küçük bir masanın üstünde kalmış olan kitabı açmıştı. Marianne’la Valentine birbirlerini pek seyrek görmüştü, ne fikirleri ne âdetleri bakımından aralarında bir ortaklık vardı, fakat durumları arasındaki benzerlik onları birbirine yaklaştırıyordu. Hele Valentine, bilmek, öğrenmek, yüreğini rahatlatmak için o kadar büyük bir istek duyuyordu ki! Önce Doktor Boutan’dan bahsetti; doğumda kaybettiği hiçbir hastası olmadığını, ondan daha eli çabuk, daha becerikli bir doğumcu bulunmadığını bir kere daha işitmek istiyordu. Marianne hayret etti, doktoru pekâlâ tanınması gerektiğini söyledi, çünkü iki defa onun elinden geçmişti Valentine. Evet, şüphesiz öyleydi; ne var ki doktorun meziyetlerini başkasının ağzından dinlerse yüreği rahat ediyordu. Sonra bitmez tükenmez sorulara girişti, her ayrıntıyı üst üste sordu; Marianne’ın ne hissettiğini, sancılarının neresinde olduğunu, ne çeşit sancılar duyduğunu, nasıl yemek yediğini, nasıl uyuduğunu, kısacası bütün duygularını, düşüncelerini, bütün o rahat gebeliğini anlatmasını istedi. Marianne, gülümser ve yiğit haliyle, onu avutmak ve cesaretlendirmek için, iyi kalplilikle bu merakı tatmin ettiği, kendisinin ümitli olduğunu, işin kolayca biteceğini, yine bir oğlan doğurmayı beklediğini sakın sakın anlattığı sırada, Valentine birdenbire hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı:

“Ah! Ben öleceğim, öleceğim, eminim bundan!”

Yakında öleceğine dair beslediği bu kanaat, kimseye söylemeye cesaret edemediği halde yüreğinden çıkmıyordu. Laçka olmuş sinirlerinin bozukluğu ve kocasının kendisini terk ettiği yalnızlık içinde, onu her saat azapla kıvrandıran bir işkenceydi bu; karı koca ilişkisini mahvettikten sonra hayatını da söndürecek olan bu uğursuz çocuk, onu böyle karanlık bir uçuruma fırlatmıştı.

Marianne neşeyle haykırdı:

“Nasıl, ölecek misiniz! Ölüňür mü hiç? Ne derler, biliyor musunuz? Böyle kasvetli düşünelere saplanan kadınlar dünyanın en kolay doğumunu yaparmış.”

Bu sevimli yalanın gülümsettiğı Mathieu karısını doğruladı; iyi sözlere susamış olan, yalan da olsa sonu hep iyiye çıkacak kesin vaatler bekleyen, en küçük esintide bile ürperen ümitsiz kadını bir parça ferahlattı bu sözler. Fakat yine de derdine tam derman bulamamıştı ki Céleste tekrar çıkageldi, gelir gelmez hanımının gözlerinde beliren sessiz soruya cevap verdi:

“Hayır madam, gelen yine beyefendi değil... Size memleketlim olan bir kadından bahsetmiştim ya, Sophie Couteau, Rougemont’da kendisini Couteau Kadın diye çağırırlar, zanaatı Paris’e sütüne getirmektedir.”

Bu şekilde rahatsız edildiğine fena halde kızan Valentine, hizmetçi kadını şiddetle tersleyerek odadan kovmaya hazırlanırken, bu söz üzerine sakinleşti:

“Ee, ne olmuş?”

“İşte o gelmiş... Size anlattığım gibi, eğer şimdiden bir sütüne ısmarlamak istiyorsanız, kendisi memlekette çok iyi birini bulup istediğiniz gün size getirebilir.”

Aralık kapının arkasında bekleyen Couteau Kadın, çağrılmadan içeri girmeyi göze aldı. Kuru ve çevik, köylü tavırlı, fakat Paris’e sık gele gide çok beceriklileşmiş bir kadındı. Uzun yüzü, keskin bakışlı ufacık gözleri, sivri burnu insanın hoşuna giden sevimli bir saflık ifadesi taşımıyor değildi, fakat kurnazlığını ve açgözlülüğünü açığa vuran ince dudaklı ağzı bu tesiri bozuyordu. Koyu renkli, yün bir fistan, siyah bir pelerin, siyah, parmaksız eldivenler, sarı kurdeleli siyah bir hotoz, ona yabancıklarını giymiş kiliseye giden saygıdeğer bir taşralı kadın havası vermişti.

Valentine onu yukarıdan aşağıya süzerek:

“Siz hiç sütünelik ettiniz mi?” diye sordu.

“Evet madam, ama on sene önce, yirmi yaşındayken; sonra evlendim ve sütünelik etmekle insanın zenginleşemeyeceğini düşündüm. O zaman, başkalarını sütüneliğe getirmeyi daha doğru buldum.”

Zeki bir kadın tavrıyla hafifçe gülümsedi; bu gülüşten, burjuvaların hizmetine sunduğu bu sağlam inek zanaatını nasıl da hileli bir iş olarak gördüğü anlaşılıyordu. Fakat fazla ileri gitmiş olmaktan korktu:

“Para verenden hizmet esirgenmez, öyle değil mi madam? Doktor benim artık iyi süt veremeyeceğimi söylemişti; ben de zavallı yavru-cakları iyi beslememektense, onlara başka türlü faydalı olmayı uygun gördüm.”

“Siz Paris’te bu işi yapan bürolara sütnine mi getiriyorsunuz?”

“Evet madam, birçok büroya ayda iki defa getiriyorum, ama asıl, Roquépine Sokağı’ndaki Broquette’in bürosuna getiriyorum. Pek namuslu bir işletmedir, orada aldatılma tehlikesi yoktur. Onun için, eğer isterseniz, size elimin altındaki sütninelerin en mükemmelerini, hani nasıl derler, şahını seçerim. İşimin erbabıyım, bana güvenebilirsiniz.”

Céleste, hanımının bir türlü karar veremediğini görünce araya girmesi gerektiğini düşünerek, Couteau Kadın’ın o sabah nasıl geldiğini anlatmak istedi:

“Memlekete dönerken hemen her seferinde bir sütninenin yahut sütnine getirtecek kadar zengin olmayan bir ailenin memedeki çocuğunu beraberinde götürüyor, orada bir dadiya emanet ediyor. Bu gece doğuran Madam Menoux’nun bebesini almaya giderken uğramış buraya beni görmeye.”

Valentine bir çılgılık kopardı, telaşla:

“Ya! Tuhafiyeci kadın doğurdu mu? Bana niçin haber vermediniz? Haydi, söylesene! Nasıl doğurmuş?”

Bu Madam Menoux, bir müzede ayda yüz elli frank maaşla bekçilik eden, yakışıklı bir erkek olan eski bir askerin karısıydı. Kadın kocasını çok seviyordu; gözünü karartıp küçük bir tuhafiyeci dükkânı açmış, hemen hemen kocası kadar para kazanmaya başlamıştı. Aile refah içinde, gayet mutlu yaşıyordu.

O ufacık dükkânda saatlerce çene çalmakla vakit geçirdiği için defalarca azar işiten Céleste, sinsî bir alaycılıkla gülümseyerek, kendisine bu şekilde soru sorulduğu için koltuklarını kabarttı. Kasıldı, önemini hissettirdi:

“Her şey yolunda gitti madam. Mükemmel bir doğum oldu, nur topu gibi bir oğlan... Ne yalan söyleyeyim madam, bu sabah göreyim diye koşa koşa gittim. Merak etmekte haklıyım ama, öyle değil mi?”

Sonra, Valentine heyecanla soru sormaya devam edince, en küçük ayrıntılara kadar girdi:

“Zaten emin ellerdeydi. Rocher Sokağı’nın alt başındaki ebe Madam Rouche’u kendisine ben salık vermiştim, ahbablarımdan birini doğurtmuştu. O ahbabım kendisini çok övmüştü. Tabii Madam Bourdieu gibi olamaz, onun Miromesnil Sokağı’nda pek iyi işleyen bir yeri var. Ama bu ötekinden daha ucuza geliyor, hem doğrusu öteki de kuş kondurmuyor ya... Madame Rouche işi uzatmaz, üstelik sahidenden de hatırşinas kadındır.”

Mathieu’nün gözlerini dikip kendisine baktığını görünce birdenbire sustu. Ne söylemişti ki bu beyefendi kendisine böyle bakıyordu? Rahatsız oldu, kaçamaklı ve endişeli bir bakışla kendi karnına bir göz attı. Kendisi de altı aylık gebeydi, işinden olma korkusuyla karnını patlatacak gibi sıkıyordu. Paris’e gelir gelmez, çalıştığı evin oğlu ile ilişkide bulunarak bir anlık gaflet yüzünden bir defa gebe kalmış, çocuk düşürtmekte erbab olan Madam Rouche’a ölü bir çocuk aldırmişti. Bu seferki çocuk eve gelip giden esnafın birinden olsa gerekti, fakat Céleste bu konuda hiçbir şey bilmek istemiyordu; şimdi işin şeytanlığını öğrendiği, başına dert açmadan yalnızca sefa sürmeyi aklına koyduğu halde ikinci defa gebe kalma budalalığını işlediğinden dolayı öfkeden kuduruyordu. Bu kadar neşeli görünmesi, Madam Rouche’u bu kadar övmesi, ona yine çocuğunu düşürmeyi iyiden iyiye kafasına koymuş olmasındandı; daha şimdiden bir ay izin istemeye hazırlanıyor, Rougemont’daki annesinin çok hasta olduğundan bahsediyor, onu çok özlediğini, son nefesinde yanında bulunmak istediğini söylüyordu.

Safdil bir tavır takınarak:

“Bu söylediklerimi ben de başkalarından duydum,” diye ekledi. “Kendiliğimden bir şey bildiğim yok tabii.”

Bu at suratlı, körpe ve davetkâr tenli, esmer, iri kız, Mathieu’ye hiç güven vermiyordu; genç adam onu ebe kadınlar hakkında şaşılacak derecede bilgili bulmuştu. Gülümseyerek ona bakmayı sürdür-

rüyör, Céleste bu gülümsemede beyefendinin kendisi hakkında ne düşündüğünü açıkça okuyordu.

Marianne:

“Peki ama,” diye sordu, “o dediğiniz tuhafiyeci kadın çocuğunu ne diye yanında alıkoymuyor?”

Couteau Kadın, kendi hesabına sütüne istemiyorsa, başkalarını bu alışverişi yürütmekte serbest bırakması gereken bu gebe hanıma fena ve sert bir bakışla yan yan baktı.

Céleste konunun değişmesine memnun:

“Mümkün değil ki!” dedi. “Madam Menoux avuç içi kadar dükkânında çocuğuna nasıl baksın? Dükkânın arkasında bir tek küçük odası var, orada yiyorlar, orada yatıyorlar; üstelik orası da hava almayan, güneş görmeyen daracık bir avluya bakıyor. Çocuk orada bir hafta yaşamaz. Hem kadıncağız bütün gün tezgâhının başında, hizmetçisi yok, kocasının müzeden geldiği saate yemek yetiştirmeye mecbur, çocukla meşgul olacak zaman bile bulamaz ki... Bilseniz, elinden gelse çocuğunu alıkoymayı ne çok isterdi! Karı koca çok sevişiyorlar, çok sevimli insanlar!”

Marianne üzölmüştü.

“Doğru,” dedi. “Çok zavallı anneler var, bütün kalbimle hallerine acıyorum. Bu kadın yoksul değil halbuki, ama ne acı bir ayrılığa mahkûm!.. Ben çocuğumu böyle tanımadığım bir memlekete götürüp başka bir kadına verseler meraktan ölürdüm.”

Couteau Kadın bu sözü kendi şahsına karşı bir hücum saymış olsa gerek ki tereddütlü anaları kandırmak için takındığı, küçük çocuklara karşı şefkatli, iyi insan edasını aldı.

“Yoo, Rougemont güzel yerdir,” dedi. “Hem Bayeux’ye uzak değildir, biz de nihayetinde yabani değiliz ya! Havası o kadar iyidir ki oraya tedaviye gelenler vardır. Bize emanet edilen yavrucaklara çok iyi bakıldığını söylemeye gerek bile duymuyorum, sizi temin ederim! Bu küçük melekleri sevmemek için insan kalpsiz olmalı.”

Fakat hâlâ bir şey söylemeyen Mathieu’nün bu sefer de kendisine nasıl baktığını görünce sustu. Köylü kabuğu altında gayet kurnaz olduğu için kendi sesindeki sahte ahengi kendisi de anlamıştı belki. Zaten madem bu hanım sütineyi evine almak istiyordu, memleketi

hakkında âdeti olduğu üzere yaptığı ağız kalabalığına ne lüzum vardı? O zaman tekrar:

“O zaman anlaştık madam,” diye devam etti. “Size elimdeki en iyi sütnineyi getireceğim, pırlanta gibi bir kadın.”

Zihni hâlâ Madam Menoux’nun rahat doğumuyla meşgul gibi görünen Valentine, kendisi için uğurlu saydığı bu hadiseyle yüreği bir parça rahatlayarak, ne istediğini söyleyecek gücü kendinde buldu:

“Hayır, hayır, önceden sözleşip kendimi bağlamak istemem. Büro-ya göndereceğiniz sütnineleri görmeye bir adam yollayacağım, onların arasında istediğim gibi birini bulup bulamayacağıma bakacağım.”

Bu kadınla daha fazla meşgul olmadı, bir el işaretiyle onu savdık-tan sonra Marianne’la konuşmaya devam etti:

“Yeni gelecek çocuğu da emzirecek misiniz?”

“Tabii, ötekiler gibi. Kocamla ben bu mesele hakkında başka türlü düşünüyoruz, tahmin edersiniz. Eğer işe bir sütnine karışırsa, çocuk bizim değilmiş gibi gelir bize.”

“Şüphesiz, anlıyorum. Ah! Keşke ben de yapabilseydim! Ama ya-pamam, mümkün değil.”

Couteau Kadın, boşa çıkan teşebbüsüne eseflenerek, nezaketin-den dolayı kendisine verilmesini beklediği hediyenin gelmemesine üzülererek, hareketsiz kalmıştı. Bütün hıncını çocuklarını kendisi em-ziren bu gebe hanıma tekrar tekrar fırlattığı yan bakışında topladı. Ne matah şey olduğu besbelliydi, bir sütnine bile tutamayacak kadar meteliksiz insanlardı. Lakin Céleste’in bakışı üzerine hürmetle se-lam verdi, hizmetçi kadınla beraber salondan çıktı.

Hemen arkasından Séguin içeri girdi, her zamanki gibi gayet şık-tı; artık evinde bulamadığı zevklerin neşesiyle gelmişti dışarıdan.

“Affınızı rica ederim,” dedi, “galiba sizi beklettim. İşler bitip tü-kenmiyor ki! Ertelenemeyecek ziyaretler de vardı. Sevgili hanıme-fendi, sizi çok iyi gördüm. Sizi de görüp elinizi sıkabildiğim için pek memnunum azizim Mösyö Froment.”

Önceki günden beri odasına girmedığı karısını unuttuyordu. An-cak aradan biraz zaman geçtikten sonra, kendisine sitemli gözlerle baktığını nihayet fark ederek onun yanına yaklaştı. Eğildi, dudakla-rını saçlarına değdirdi:

“İyi uyudun mu?”

“Evet, çok iyi uyudum, teşekkür ederim.”

Valentine, artık bastıramadığı o kederli sinir buhranlarından birine daha yakalanıp yine ağlayacaktı. Fakat orada bulunan davetlilerin önünde kendini tutmayı başardı. Zaten sofracıbaşı gelmiş, hanımefendiye yemeğin hazır olduğunu haber vermişti.

Valentine, geniş çalışma odasının köşesinde kurulmuş olan sofraya kadar, Marianne’in koluna yaslanıp kısa adımlarla yürüyerek gitti. Odanın büyük penceresi, Antin Caddesi’ne bakan cephenin orta kısmını tamamen kaplıyordu. Genç kadın, Mathieu’nün koluna girmediği için hazin bir gülümsemeyle özür dilemiş, erkeklerin önden yürümelerini, kadınları bildikleri gibi hareket etmekte serbest bırakmalarını rica etmişti. Masa, iki kadının da bacakları serbest, rahatça oturabilecekleri şekilde hazırlanmıştı.

Marianne, sofrada yalnızca dört kişilik takım görünce, daha önce de dilinin ucuna kadar gelen bir soruyu sormaktan kendini alamadı:

“Çocuklarınız nerede? Onları daha göremedim. Hasta değiller ya?”

Valentine:

“Yoo! Hayır, çok şükür değiller. Bir o eksikti doğrusu...” diye cevap verdi. “Sabahları mürebbiyeleriyle beraberdirler, öğleye kadar çalışırlar.”

O zaman, Marianne’la göz göze gelen Mathieu de şu soruyu sorma cesaretini gösterdi:

“Bizimle yemek yemeyecekler mi?”

Séguin öfkeyle:

“Yoo! İşte onu yapamam,” dedi. “Yalnız olduğumuz zaman varlıklarına tahammül ettiğimiz yeter. Misafir varken çocuk kadar çekilmez mahluk yoktur. Bizimkilerin de ne terbiyesiz şeyler olduklarını tasavvur edemezsiniz.”

Hafif bir soğukluk oldu, susuldu; o sırada sofracıbaşı, mantarlı yumurta dolmalarını tabaklara dağıtıyordu. Valentine yavaş sesle:

“Birazdan görürsünüz,” dedi. “Yemeğin sonunda çağırıacağım.”

Yemek, iki genç, gebe kadının varlığının verdiği samimiyet havasına rağmen pek yapmacıklı, pek debdebeli oldu. Yumurtadan sonra

sofraya barbunya ızgarası, çulluk kebabı ve karides geldi. İçki olarak, yemek devam ettiği müddetçe buzlu şampanya, beyaz ve kırmızı Bordeaux şarabı servis edildi.

Doktor Boutan'ın bu perhizi uygun bulmayacağı söylenince Séguin omuzlarını silkti:

“Adam sen de! Doktor yağlı parça bulursa nazlanmaz. Hem onun kuramları da artık çekilmez hale geldi. Vücuda ne yarar, ne yaramaz, biliyor muyuz ki?”

Séguin artık dışarıdan geldiği zamanki gibi güler yüzlü değildi. Karısının beklenmedik gebeliğiyle altüst olan evindeki üzüntüler oraya ayak basar basmaz onu yeniden yakalıyormuş gibi, evde bir saat otursa, tekrar acı sözlü, öfkeli, âdeta kaba bir adam oluyordu. Düzeni bozulan, allak bullak olan hayatında sürekli diken üstünde yaşadığından, o kusursuz zarafetinin altından hasta, fesat ve yıkıcı, kaba ve zalim ruhu artık daha çabuk meydana çıkıyordu. Gecelerini kumarda geçirmesi, metreslerine geri dönmesi, çiğ bir tabirle artık kullanılamaz hale geldiğini söylediği karısının kabahatiydi elbette. Bu yüzden ona hıncı vardı; bekâr erkek taşkınlıklarından sonra eve dönüp geldiği zaman ona işkence etmekten âdeta özellikle zevk alıyor, evdeki her şeyden şikâyet ediyor, her şeyin gitgide daha berbat olduğunu, sanki cehenneme düştüğünü söylüyordu.

Yemek bu yüzden zaman zaman üzücü geçti. İki üç defa Séguin'le karısı birbirlerine sert, kılıç gibi yaralayıcı sözler söylediler. Sofraya getirilen bir yemek, ileri sürülen bir fikir ya da sadece odanın havası gibi hiç yoktan sebeplerle böyle konuşuyorlardı. Dikkatsiz bir tanık için bu sözlerin önemi bile yoktu. Fakat açılan yara zehirliydi; gamlı kadıncağızın gözlerine yaşlar doluyor, Séguin ise budalaca kötümserlik pozlarıyla böbürlenene, dünyanın onu havaya uçuracak fişek kadar bile değeri olmadığını söyleyen, edebiyat ve sanat heveskârı bir süvari, bir cemiyet adamı edasıyla bıyık altından gülüyordu. Lakin söylediği fazlaca sert bir söz Valentine'i öyle isyan ettirdi ki Séguin özür dilemek zorunda kaldı, çünkü karısının damarlarında Vaugelade'ların kanı uyanıp da kendisini kibirli bir küçümsemeyle ezdiği ve günün birinde öcünü alacağını söylediği zaman, ondan korkardı. Sofradaki çiçeklerin arasından yeniden bir soğuk hava esti.

Sonra Valentine’le Marianne ellerinde olmadan kendi aralarında durumlarından, korkularından ve ümitlerinden tekrar bahsetmeye başlayınca, Séguin de Mathieu’ye Chantebled’deki geniş arazisinden dolayı yaşadığı sıkıntıları anlatarak içinin zehrini döktü. Yörede av hayvanları gitgide azalıyordu, av hisselerini gitgide daha büyük bir güçle elden çıkarıyordu. Geliri seneden seneye düşmekteydi. Chantebled’i başından atarsa çok memnun olacağını gizlemiyordu, ama bu pek verimsiz korulara, bu çorak, geniş topraklara, bataklıklara, çakıltaşı dolu tarlalara nereden alıcı bulunurdu? Mathieu dikkatle dinliyordu, çünkü geçen yaz yaptığı uzun gezintiler esnasında bu arazi ilgisini çekmişti.

“Bu arazinin gerçekten de ekilip biçilemeyeceğini mi düşünüyorsunuz?” diye sordu. “Bomboş yatan o koca toprağa insan acıyor.”

Séguin:

“Ekip biçmek mi?” diye haykırdı. “Aman! O mucizeyi bir görsen... Taştan ve kurbağadan başka hiçbir şey yetişmez orada.”

Sofraya tatlılar gelmişti; Marianne çocukları getireceğine dair vaadini Valentine’e hatırlattı, onları görmeyi ve kucaklamayı pek istediğini söyledi. Tam o sırada bir hadise çocukları tekrar unutturdu.

Sofracıbaşı evin hanımına yaklaşmış, alçak sesle:

“Mösyö Santerre geldiler, hanımefendinin kendisini kabul edip edemeyeceğini soruyorlar,” demişti.

Valentine bu sürprize pek sevindiğini gösteren bir haykırıyla:

“Ya! Nihayet bizi hatırlamış, öyle mi? Evet, evet, içeri alın.”

Santerre, kurulu sofrayı ve masanın başında dört kişinin hâlâ yemek yediğini görüp kısa bir tereddüt geçirdikten sonra elini öpmek üzere yaklaşınca, Valentine o rahatlı edasıyla:

“Siz ölmediniz mi dostum?” dedi. “On beş günü geçti, yüzünüzü görmedik. Yok, yok, özür dilemeyin. Pek doğal bir şey bu, herkes beni terk ediyor.”

Séguin genç adamın elini sıkarken yine bıyık altından güldü, çünkü bu sitemden kendine de pay çıkarıyordu. Hakikat şuydu ki Santerre, genç kadını ayartma faaliyetinin bu zamansız gebelik yüzünden yarıda kesildiğini görünce, ziyaretlerini seyrekleştirmeyi uygun bulmuştu. Valentine’i tıpkı kocası gibi o da herhalde pek hoş

gider bulmuyor, onun yanında olmaktan rahatsız oluyordu. Onun için, asıl taarruzu ileride yapmak üzere doğumu beklemek gibi makul bir yol tutmuştu. Fakat seyrek gelişlerinde, Séguin'den gördüğü kaba davranışlar yüzünden çok kırgın olan Valentine'e karşı daha muhabbetli, daha yumuşak davranıyor, genç kadının kendisine ne kadar minnettar kaldığını biliyordu.

"Ah, sevgili hanımefendiciğim, benim gelmeyişim sırf saygıdan, sizi rahatsız ederim korkusundan. Hem biliyorsunuz, şu ara bir piyesim prova ediliyor, bütün saatlerim dolu."

Arkasından da meftun ve hayran bir sesle hemen genç kadını iltifatlara boğdu:

"Bu bluzla enfes olmuştunuz, başka bir kadın olsa çirkinleşirdi. Evet, evet, enfes, ne dediysem o!"

Bu sözü bir alay sayan Séguin pek memnun oldu. Karısıyla ikisini ahlaksızca bir arkadaşlığa zorlayarak, bu arkadaşlıktaki aşırılığa varan açık saçık konuşma tarzını bizzat kendisi ileri götürerek âdeta Valentine'in kolları arasına attığı Santerre'in, karısının âşığı olduğu yahut olabileceği ihtimali, o korkunç kıskançlığı sırasında Séguin'in tabii ki hiç aklına gelmemişti. Aklına esip de çocuğun kendisinden olmadığını haykırdığı zamanlar, derhal iğrenç tahminler yürütüyor, karısını uşaklardan birine teslim olmakla yahut sokaktan geçen birini yukarı çağırmasıyla suçluyordu. Santerre'e gelince, o sadece evin iyi bir dostuydu; bir gün, karısı banyodayken, suyun içinde ne kadar komik gözüktüğünü göstermek için onu karısının yanına sokmaya bile kalkmıştı.

"Seninle amma da alay ediyor ha!" dedi.

Fakat Valentine sonsuz bir minnet bakışıyla Santerre'e teşekkür etmişti. Bu iltifatını unutmuyacaktı.

Santerre, Mathieu'nün elini sıktıktan sonra, evin hanımının tanıştırdığı Marianne'a eğilerek selam vermişti. Bu ikinci gebe kadın, yanlarında kocalarıyla böyle karşı karşıya sofrada oturan bu iki gebe kadın, ona hayli gülünç gelmiş olsa gerek ki tebessümündeki alaycılığı iyice sevimli görünmeye çalışarak gizledi; çok erken bir saatte, herkes daha sofradayken geldiği için özür diledi. Séguin servisin

yavaşlığına öfkelenince, karısı geç kalıp da her şeyi geciktirenin asıl kendisi olduğunu söyledi. Az kalsın bir kavga çıkıyordu.

Sofracıbaşı çabucak sofrayı topladıktan sonra, kahvelerle likörler geniş salondaki bir başka masanın üstüne bırakıldı. Valentine bir divanın üzerindeki postların arasına o bitkin haliyle tekrar uzandı, vazifesini yerine getiremeyeceği için misafirlerinden kahvelerini kendileri almalarını rica etti. Fakat Marianne hemen kalktı, neşeli bir nezaketle kahveleri dağıttı, bir parça ayakta durabildiğine memnun olduğunu söyledi. Kahveden sonra küçük kadehlere konyak koydu ve erkeklere sigara içmeleri için izin verildi.

Santerre, Séguin'e hitap ederek birdenbire:

"Aman azizim," dedi, "son günlerde Doktor Gaude'un kliniğinde ne mükemmel ameliyatlara tanık oldum, tasavvur edemezsiniz."

Fakat başka bir misafirin gelmesiyle sözü yarıda kaldı. Madam Barones de Lowicz hanımefendinin hatırını sorduruyordu. Yukarı çıkması rica edilince geldi, Valentine'e doğru koşup onu kucakladı.

"Sizi rahatsız etmek istemiyordum şekerim," diye haykırdı. "Neyse, sizi gördüğüme çok memnun oldum, halinize bütün kalbimle acıyorum."

Sonra hep tanıdıklar arasında bulunduğunu söyledi, herkesin elini sıktı. Mathieu kendi elinin bilhassa manalı, sert ve kısa sıkıldığını sezer gibi oldu; kadın, reddedildiği günden beri onu her görüşünde dudaklarından düşürmediği o keskin alaycı tebessümüyle gülümsemişti ona. Ailece bir kutlama için orada toplanmış gibi karşılıklı oturan iki gebe kadına bakar bakmaz yüzünde, biraz önce Santerre'in yüzünde de görülen, aynı alaycı ifade açıkça dolaştı. Kendisi ince endamıyla, ateşli ve kıvrak, boylu boslu vücuduyla dimdik dururken, bu manzara son derece komiğine gidiyor gibiydi. Paris'in en iyi ağırlanan, en fazla itibar gören cemiyet kadınlarından biri olarak kalma zorundan başka hiçbir baskıya uğramadan yaşadığı hayat, hiç bu kadar serbest ve haz dolu olmamıştı.

Kuzini Marianne'a iltifat etti:

"Eh, artık memnunsunuzdur şekerim! İşte, beşinci çocuk da geldi gelecek, artık altıncıyı düşünebilirsiniz... Yook, sizi temin ederim ki

alay etmiyorum. Çocuk seven insanların bir düzineyi tamamlamalarını anlayabiliyorum.”

Marianne o sakın gülümsemesiyle:

“Zaten ben de on iki çocuk doğurmayı hesaplamıştım,” dedi. “Kendimce tespit ettiğim rakam bu.”

Valentine:

“Aman yarabbi!” diye inledi. “Ben, eğer bu sefer ölmezsem, yemin ederim ki bir daha asla çocuk doğurmayacağım!”

Séguin, hep bıyık altından gülerek, Madam Barones’in gelmesiyle yarıda kalan sohbete devam etmek istedi Santerre’le.

“Doktor Gaude’un kliniğinde mükemmel ameliyatlar gördüğünüzü söylüyordunuz,” dedi.

Fakat Barones hararetle yeniden lafa karıştı:

“Doktor Gaude mu! Tanıyor musunuz? Aman azizim, rica ederim, bana ondan bahsedin. Herkesten duyuyorum. Harikulade bir adammış.”

Romancı kibarca gülüyordu:

“Harikulade, tam tabiri bu. Bir çalışma için not almaya ihtiyacım vardı, yedi sekiz ameliyatında hazır bulundum. Zaten, biliyorsunuz ya, bu ameliyatlar pek revaçta, herkes tiyatroya gider gibi akın ediyor; ilk temsillere giden bütün Paris halkını orada buldum, hatta birkaç da kalburüstü hanım vardı. Gaude, bir kadın, iki kadın, üç kadın, peş peşe alıyor; görülmemiş bir ustalıkla, insanın alkışlayacağı gelen bir canlılıkla, bir çırpıda ne varsa çıkarıyor, ama ne varsa, hepsini... Hiçbir kötü sonucu olmaz diyor. İnsanın akli duruyor.”

Sérafine’in yüzü ateşli bir hayranlıkla pembeleşmişti, kendisi gibi can kulağıyla dinleyen Valentine’e döndü:

“Nasıl şekerim? Sizin düştüğünüz hale düşmemek için insanın şu doktora görüneceği gelmiyor mu? Sihirbaz gibiymiş, bana anlatırken böyle dediler. Hem de erkek güzeliymiş, hep neşeli, sapasağlam. Erkek dediğin böyle olur!”

Mathieu ürpermişti:

“Peki, ameliyat ettiği kadınlar hasta mı?” diye sordu.

Bu soru karşısında neşeli alaycılığı artan Santerre:

“Elbette,” dedi. “Daha doğrusu, kendisi öyle diyor.”

Séguin, o ana kadar, romancı ile bilgiç bilgiç bakışarak, kötü kötü gülümsemesini biraz daha artırmakla yetinmişti. Edebiyattan ibaret ümitsizlikleri, insanlığın çabucak soyunun tükenmesi temennileri, Doktor Gaude sayesinde mutlu bir şekilde gerçekleşmeye başlamış bulunuyordu. Karşısında duran genç karı kocayı, zarif ve üstün bir iğrençlik ifadesi taşıdığına hükmettiği bir hiçlik temennisiyle hayrette düşürmeyi o kadar istedi ki kendini tutamadı:

“Aman! İster hasta olsunlar, ister olmasınlar, hepsini kessin! İş daha çabuk bitmiş olur.”

Yalnızca Sérafine güldü. Bu söz Marianne’a dehşet verdi. Bir huzursuzluk duymuş, oturduğu yerden, son romanını okuduğunu hatırladığı Santerre’e bakıyordu. Romanda, çocuğa karşı beslenen kin, öyle inceltilmiş ve aykırı icatlarla kendini gösteriyordu ki anlattığı aşk hikâyesini Marianne pek budalaca bulmuştu. Bencil hazla ve incelikli saçmalıklarla yozlaşan bu mutlu cemiyetin şiarı, çocuğun ölümü temennisiydi demek, öyle mi? Bir bakışla Mathieu’ye yorulduğunu, onun koluna girip güneşli rıhtımlardan yavaş yavaş yürüyerek evlerine dönmek istediğini anlattı. Mathieu de harika mobilyalarla dolu bu geniş salonda, bu kadar seyrek bulunur bir servetin ortasında bu derece divanelikten ıstırap duyuyordu. Hayata karşı, onu mahvetmekten başka bir şey düşünmeyen bu aciz kudurganlık, fazlaca keskinleşmiş bir medeniyetin kefareti miydi? Karısı gibi kendisi de fena halde sıkıldı, izin istemesi için ona işaret etti.

“Aa, gidiyor musunuz!” diye haykırdı Valentine. “Belki yorulmuşsunuzdur diye sizi alıkoymaya cesaret edemiyorum.”

Sonra Marianne çocukları kendisi için öpmesini söyleyince:

“Sahi,” dedi, “çocukları görmediniz! Yok, yok, durun, kendiniz öpün onları.”

Fakat zil sesine gelen Céleste, Mösyö Gaston’la Matmazel Lucie’nin mürebbiyeleriyle birlikte sokağa çıktıklarını söyledi. Bu, yeni bir fırtınaya daha sebep oldu. Séguin karısına mürebbiyenin ne zamandan beri çocukları hiç haber vermeden böyle sokağa götürmeye cüret ettiğini sordu. Demek çocukları öpmek isteyince evde bulmaya bile imkân yoktu, öyle mi? Çocuklar hizmetkârların malıydı, evi artık hizmetkârlar idare ediyordu. Valentine ağladı.

Marianne sokağa çıkıp da kocasının kolunda rahat bir nefes alınca:

“Aman yarabbi!” dedi. “Bu ev halkı deli!”

Mathieu:

“Evet,” diye cevap verdi. “Hepsi deli, ama deliden ziyade, zavallı.”

III

BİRKAÇ GÜN sonra Mathieu, bir sabah karısının yanında biraz oyalanmış, saat dokuza doğru evle fabrika avlusu arasındaki küçük bahçeden geçerek hızlı hızlı işinin başına giderken, yolda Constance’la Maurice’e rastlamıştı. Kürkler giymişler, güzel kış sabahının buz gibi havasında yürüyerek gezmeye çıkıyorlardı.

Onları başı açık, her zamanki sağlam ve mağrur edasıyla, demir parmaklıklı kapıya kadar götüren Beauchêne neşeyle seslendi:

“Şu koca herifi adamakıllı bir yürüt bakalım! Bol hava alsın! Erkeği erkek eden bol hava ile yiyecektir.”

Mathieu durmuştu:

“Yine hasta mıydı?”

Belki de bazı endişeleri bilinçdışı bir ihtiyaçla kendi kendisinden bile gizleyen anne, kocası gibi gayet şen, hemen cevap verdi:

“Yoo! Hayır. Yalnız, doktor biraz hareket etmesini istiyor, bu sabah da hava o kadar güzel ki sefere çıkıyoruz. Bu şiddetli soğuk eğlenceli şey.”

Beauchêne tekrar haykırdı:

“Rıhtımdan gitmeyin, Invalides’e doğru çıkın... Ah, ah! Asker olursa daha ne yollar yürüyecek!”

Ana oğul gittikten sonra Mathieu ile birlikte fabrikaya giren Beauchêne, genç adama dönüp o övünge ve kendinden emin tavrıyla ekledi:

“Biliyor musunuz, bu çocuk meşe gibi sağlam. Ama ne yaparsınız, anneler hep böyle merak eder. Ben, görüyorsunuz ya, gayet meraksızım.”

Sonra bir kahkaha atarak:

“İnsanın bir tanecik çocuğu olunca böyle koruyor.”

O sabah, bir saat sonra, kadınlar atölyesinde Norine ve Euphrasie kız kardeşler arasında çıkan müthiş kavga bütün fabrikayı ayağa kaldırdı. Altı aylık gebe olan Norine, babasından dayak yemek ve atölyeyi terketmek zorunda kalmak korkusuyla, vücudunu patlayacak gibi sıkarak, o zamana kadar bu gebeliği gizlemişti. Fakat kız kardeşi Euphrasie onunla bir yatakta yattığından, çaresiz, bu işten haberliydi; kötü ahlakının icabı olan huysuzluğu ve kız kardeşine karşı daima duyduğu ahlaksızca kıskançlık yüzünden, uluorta çirkin imalarda bulunmaktan çekinmiyor, bu sözler Norine’i ele verilme korkusuyla tır tır titretiyordu. Güzel kız, kendisini başından atan, karşısında kılmıdamaya bile cesaret edemediği bir adamdan bu çocuğu yapmak gibi bir budalalık ettiği, şimdi de öfkesinden kuduran, duygusuz ve haşın, çirkin kız kardeşinin keyfine kaldığı için sabah akşam hüngür hüngür ağlıyordu. Günün birinde patlak vereceğini sezdiği, o kadar korktuğu, önüne geçilmesi imkânsız olay, o sabah bir hiç yüzünden, manasız bir meseleden çıktı.

Geniş ve uzun salonda küçük bileği taşları harıl harıl dönüyor, elliye yakın cilacı kız tezgâhlarının üstüne eğilmiş çalışıyordu ki bir ağız dalaşı işitip başlarını kaldırdılar. Önce Euphrasie, yavaş sesle Norine’i önündeki zımpara kâğıdını almakla suçlamıştı:

“Şurada duruyordu diyorum sana, elini uzattığını gördüm. Yerde bulamadığıma göre, senden başkası almış olamaz.”

Norine cevap vermiyor, omuz silkiyordu. Zımpara kâğıdı filan almamıştı. Bunun üzerine beriki işi azıttı, sesini yükseltti:

“Dün de yağımı aldın. Her şeyimi alıyorsun, hırsızısın, evet, hırsızısın, anlıyor musun!”

Etraftaki kızlar, hepsi için bir eğlence olan iki kız kardeşin kavgalarına alışık olduklarından, gülüşmeye başlamışlardı. O zaman büyük kızın sabrı tükendi, o da köpürdü:

“Aaa! Can sıktın artık! Sıskalığın yüzünden tahammül edilmez biri olup çıktıysan kabahat bende değil. Senin kâğıdın ne işime yarayacak ki alayım?”

Euphrasie ta kalbinden yaralanarak sapsarı kesildi. Kendisini taptaze ve tombul tombul olan ablasıyla kıyaslayınca, sıskalığı, cı-

lızlığı ve çirkinliği ona büyük bir yara gibi azap veriyordu. Kendini kaybederek baklayı ağzından çıkardı:

“Bak sen! Kâğıdımı karnını zımparalamak için aldınsa, belki daha fazla büyümesini önler.”

Atölyeden kahkahalar, çığlıklar yükseldi. Bu sefer de Norine sarı kesilmişti. Olan olmuştu, gebeliğini herkes öğrenecekti! Haftalardan beri aklına geldikçe tir tir titrediği, ne yapsa onaramayacağı bu felakete sebep de şu uğursuz kız kardeşi idi! Bütün soğukkanlılığını kaybetti, Euphrasie’ye bir şamar patlattı. Euphrasie derhal onun üzerine saldırdı, öfkelenmiş bir dişi kedi gibi tırnaklarıyla yüzünü tırmalamaya başladı. Vahşice bir dövüş oldu; iki kız kardeş yere yuvarlanmış, birbirlerini paralıyor, öyle bir patırtı içinde avaz avaz haykırıyorlardı ki odaları yakın olan Beauchêne, Mathieu ve Morange koşuştular.

İşçi kızlar:

“Sahiden gebeyse, kızın karnındaki çocuğu öldürecek bu,” diye haykırışıyordu.

Fakat çoğu, bu dövüş pek hoşuna gittiği için araya girmiyor, benzer bir duruma düşmedikleri için kendi becerileriyle gurur duyan kadınlara mahsus bir alçaklıkla, biçare kızın aleyhine dönüyorlardı. Gönül eğlendirmek, hayhay, ama çocuk, yoo! Buna gelemezlerdi!

“Dövüşsünler! Kendi bilecekleri iş. Muhakkak gebe, zaten belli oluyordu, ne hali varsa görsün!”

Erkeklerin üçü de koştu, dövüşenleri ayırmak için seyircileri bir tarafa ittiler. Fakat birbirlerine öyle ateşli, öyle heyecanlı saldırıyorlardı ki bizzat patronun varlığı bile onları durduramıyordu. Patronu gören yoktu, patırtı artıyordu. Beauchêne patırtıyı bastırmak için kalın sesiyle haykırmak zorunda kaldı:

“Hay Allah kahretsin! Nedir bu hal? Ne şirret şeylermiş bunlar!.. Kesin patırtıyı bakayım, yoksa hepinizi kapı dışarı atarım!”

Mathieu ile Morange iki kız kardeşin üzerine atılmış, dövüşü durdurmaya uğraşıyorlardı. Fakat ortalığı birdenbire sütliman eden, Beauchêne’in gürleyen sesi ve azametli tehdidi oldu. İşçi kızlar korktu, pıstı, geriledi, sinsi sinsi tezgâhlarının başına oturdu; Norine’le Euphrasie de soluk soluğa, saçları yoluk, giysileri lime lime, yerden

kalktılar. Hâlâ gözlerini öfke bürümüş bir haldeydiler, öyle ki etraflarındaki insanları güçlkle tanıyorlardı.

Beauchêne otoritesinin heybetiyle devam ediyordu:

“Siz deli misiniz? Görölmüş şey değil, iki kız kardeş böyle hamallar gibi dövüşür mü? Hem de dövüşmek için atölyeyi seçiyorsunuz, çalışma saatinde saç saça baş başa geliyorsunuz!.. Söyleyin bakalım, ne var? Ne oluyorsunuz?”

O sırada, hayırsever birisi aşağı inip kızlarının yukarıda birbirini yediğini haber vermiş olacak ki Moineaud Baba, yirmi beş senelik çalışmanın vücudunu uyuşturmaya başladığı, ihtiyarlayan bir işçinin ağır ve kayıtsız yürüyüşüyle içeri girdi. Fakat onu hiç kimse görmedi; sırtı ona dönük olan, gemi azıya almış Euphrasie, cezalandırılma korkusuyla suçsuzluğunu göstermek isteyerek, yeni bir öfke nöbetine yakalandı. Hıçkırmaya başladı, Norine’in suratına karşı haykırdı:

“Evet, seni zımpara kâğıdımı almakla suçladım, gerçekten de aldın, yalan söylemiyorum, karnın daha fazla büyümesin diye zımparalayacaksın!”

İşçi kızlar arasında tekrar kıs kıs gülüşmeler işitildi. Sonra derin bir sessizlik oldu. Norine gebeydi ha! Gerçeğin böyle birdenbire ortaya çıkışı Mathieu’yü öyle şaşırttı, öyle şüphe içinde bıraktı ki Beauchêne’e baktı. Fakat o, bu darbeyi metin karşılamış, yalnızca hafif bir ürperti geçirmişti; bugün değilse yarın, ister istemez meydana çıkacak olan olayın, böyle hiç beklenmedik şartlar içinde ortaya döküldüğünü işitince canı sıkılmıştı. Vakarını ve metanetini muhafaza etti, gayet azametli bir tavır takındı. Euphrasie çılgına dönen kız kardeşini utandırmaya devam ediyordu:

“Ha? Gebe değilim de bakayım diyebilersen, pislik seni! Senin gebe olduğunu ben ne zamandır biliyorum... Aksini söyleyemezsin, değil mi? Buyurun, şuna bakın hele!”

Sert bir hareketle Norine’in gömleğini, o zamana kadar karnını saklamasını sağlayan o uzun iş gömleğini yakalamıştı; dövüş sırasında olan bir yırtığa elini soktu, kumaşı boydan boya yırttı. Norine’in karnı, o zavallı, baştan çıkarılmış kızın, büyüdüğünü gördükçe kedere kapıldığı, elinden gelse yumruklarının olanca kuvvetiyle ezecek

olduğu karnı acıklı haliyle meydana çıktı. İnkâr edilebilecek bir şey yoktu, elbisenin kopçaları kopmuştu, karın fırlıyor, taşıyordu. Norine titreyerek yüzünü örttü, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Beauchêne sesini daha da yükselterek hemen:

“Rezalet, tahammül edilemez bir rezalet bu!” dedi. “Matmazel Euphrasie, size emrediyorum, susun. Bir kelime daha söylemenize dayanamam!”

Bir parça kekeliyordu, bu kudurmuş kızın meseleden haberi olması ve o öfkeyle bunu açık açık anlatmaya kalkışması ihtimalini düşünüp korkmuş olmalıydı. Fakat büyük kız, kardeşinden çok sındığı için sırlarını ona açmazdı. Beauchêne, yüzü yaştan sırılsıklam olan zavallı kızla göz göze gelince bunu sezdi. Norine, ona zavallı, zayıf bir yaratık gibi bakıyordu; bu bakışta kendisini tamamen mahvolmuş, yüzü yerde hissedene, eğer kendisini büsbütün terk etmeyecek olursa ona yine her şeyini verebileceğini söyleyen bir insan ifadesi vardı. Beauchêne yine kudretli bir patronun sakin duruşunu korudu. Euphrasie ince, şirret sesiyle:

“Yoo! Benim başka söyleyecek sözüm kalmadı Mösyö Beauchêne,” dedi. “Bu meseleyi bildiğim için hafakanlar basıyordu beni, babam haber alırsa da, eh, ne yapalım!”

Babaları geride kalmış, bütün bu çirkin macerayı işitmişti. Gidip kendisini çağırımları ne talihsizlikti! Moineaud Baba can sıkıcı işlerden hoşlanmazdı, şu adi dünyanın derdinden pek bıkmıştı, ne kadar çalışsa da hayatın pisliğiyle başa çıkamayacağını söylerdi. Önüne geçilmesi mümkün olmayan durumları artık kabul ediyor, oğlan çocukların da kız çocukların da çoğu zaman kötü yola saptıklarını biliyor, bir köşeye çekilip başını dinliyor, göz yumuyordu. Ama onu öfkelenmeye zorluyorlardı işte! Görüldüğünü anlayınca iyice ortaya çıktı, herkesin önünde namusuna böyle leke sürülmesinden dolayı gerçek bir öfkeye kapıldı. Yumruğunu kaldırdı, sesi titreyerek Norine’in üzerine atıldı:

“Demek doğru, inkâr etmiyorsun, öyle mi? Ah, alçak kız, geber-teğim bunu!”

Mathieu ile Morange tekrar araya girdiler, Moineaud Baba’yı tut-tular. O hâlâ haykırıyordu:

“Defolsun, derhal defolsun gitsin, yoksa elimden bir kaza çıkacak! Bir daha da eve ayak basmasın, bu akşam onu evde görmeyeyim, yoksa tuttuğum gibi pencereden fırlatırım!”

Norine dehşet içinde, babasının laneti altında savuştu. Dağılan güzel saçlarını topluyor, bluzunun yırtık parçalarıyla örtünüyordu; bir sıçrayışta kapıya vardı, atölyeyi dolduran donuk sessizliğin ortasında gözden kayboldu.

O zaman Beauchêne ortalığı yatıştırmak için:

“Haydi, azizim Moineaud, sakın olun, metanetinizi muhafaza edin,” dedi. “Böyle bir rezaletten sonra Norine’i tabii ki burada alıkoyamam, zaten durumu da onu atölyeden ayrılmak zorunda bırakacaktır. Fakat hepimiz sizi ne kadar takdir ederiz, bilirsiniz. Bu olanlar sizin iyi bir işçi, dürüst bir insan olduğunuzu değiştirmez, öyle değil mi?”

Moineaud pek duygulanmış göründü.

“Şüphesiz Mösyö Beauchêne,” dedi. “Yalnız, böyle çirkin bir şeyi hazmetmek ne de olsa zor.”

Fakat patron ısrar etti:

“Adam sen de, kabahat sizin değil, suçlu siz değilsiniz... Haydi, elinizi verin bana.”

Beauchêne, Moineaud’nun elini sıktı; adamcağız çok sevindi, gözleri yaşaracak kadar duygulandı, çekilip gitti. Euphrasie gururla tezgâhının başına tekrar oturmuştu. Bütün işçi kızlar, en ufak gürültüde kapı dışarı edilecekleri söylendiği için, burunlarını küçük bileği taşlarına eğmiş, soluk almadan çalışıyorlardı.

Mathieu çok sarsılmış bir halde kalakaldı; düşüncelerini kendine saklıyor, fakat cevaplarını verme cesaretini gösteremediği bir sürü soru zihnine hücum ediyordu. Ortalığı düzelttiği için memnun olan ve yumruğu kuvvetli bir adam gibi heybetle çekilip giden Beauchêne’in arkasından gitgide artan bir hayretle bakmıştı. Sonra kendi odasına gitmek için Morange’ın odasından geçtiği sırada, muhasebecinin, gözleri âdeta yaşlı, ümitsiz bir tavırla koltuğuna yığıldığını görerek şaşı:

“Neniz var dostum?”

Kadınlar atölyesindeki o feci sahne esnasında Morange bir kelime söylememişti, fakat benzinin solukluğu, titreyen elleri ne kadar etkilendiğini gösteriyordu.

Nihayet:

“Ah, azizim!” diye sızlandı. “Bu gebelik meselelerinin benim üzerimde yaptığı tesiri bilemezsiniz. Elim ayağım kesiliyor.”

O zaman Mathieu, Valérie’nin Marianne’la dertleştiği, onun da hemen o akşam kendisine anlattığı meseleyi hatırladı. Zavallı adamın ikinci çocuklarının dünyaya gelmesi tehdidi altında bu derece harap hale gelmiş olması Mathieu’yü üzüyordu, bu kadar sevinçli ve canlı bir ümidin insana bu derece azap vermesi karşısında duyduğu hayrete rağmen Morange’ı teselli etmek istedi:

“Evet, biliyorum, karım sizinkinin verdiği haberi bana anlattı. Şüpheniz yok mu, artık kesin mi?”

“Ah azizim, son derece kesin. Mahvolduk! Artık fabrikadan ayrılıp da önce küçük bir vazife kabul etmek şartıyla Crédit National’e nasıl giderim? Zavallı karımın dediği gibi, işte ebediyen sefaletle mahkûm kaldık. Kadıncağız sabahtan akşama kadar ağlıyor. Bu sabah onu yine gözyaşları içinde bıraktım, yüreğim parçalanıyor. Ben, kendi hesabıma, teselli bulurum. Ama karım, bana pek fazla güvenilecek, kendi istekleri için ruhuma öyle emeller aşıladi ki bu kadar arzulanmış lüksü ve zevkleri ona veremediğim için üzülüyorum. Sonra küçük kızımız Reine de var. Bu çok zeki, çok şirin, prenslere layık sevgili çocuğu nasıl çeyizlendireceğiz, nasıl evlendireceğiz? Gözüme uyku girmiyor, anlıyor musunuz, karım boyuna öyle şeyler anlatıyor ki beynimin içi doldu, aklım başımda değil.”

Bu çok yumuşak, yufka yürekli, pek zayıf iradeli, zavallı adam, karısının azap verici ısrarlı emelleri ve şiddetli servet arzusu altında nasıl serseme döndüğünü anlatmak ister gibi şaşkın bir el hareketi yaptı.

Mathieu teselli veren bir tavırla:

“Adam sen de, her iş yoluna girer,” dedi. “Gelecek yavruya bayılacaksınız.”

Morange dehşet içinde itiraz etti:

“Hayır, hayır! Böyle demeyin! Valérie işitseydi, kendisine uğursuzluk getireceğinizi düşünürdü. Çocuğun dünyaya geleceğini kabul etmek istemiyor.”

Sonra sanki bir işiten olabilirmiş gibi sesini alçaltarak, esrarlı bir ürpertiyle:

“Biliyor musunuz, içimde bir korku var,” dedi. “Öyle kendini kaybetmiş durumda ki bir felakete sebep olur mu olur.”

Fakat fazla ileri gitmiş olma korkusuyla sustu. Karanlık yatak odasında gün ışıyana kadar süren tartışmalardan ve gözyaşlarından sonra, sabahtan beri bu korkunç şey zihninden çıkmıyordu. Kendisi de kararını vermiş değil miydi?

“Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu Mathieu.

“Hiç, kadın delilikleri... Neyse, aziz dostum, diyeceğim o ki karşınızda gördüğünüz, dünyanın en bahtsız adamıdır. Yollarda taş kıran insanlara gıpta ediyorum.”

Yanaklarından iki iri damla yaş yuvarlandı. Üzücü bir suskunluk oldu. Morange sakinleşti. Tekrar Norine bahsine döndü, onun adını anmadan:

“Ya bu kız, sorarım size! Ona da mı çocuk lazımdı? Âdeta lanet gibi bir şey bu, hep çocuk istemeyenlerin çocuğu oluyor. İşte şimdi sokak ortasında kaldı. Ne para var, ne ekmek var, ne iş var, yardım edecek kimsesi de yok, üstelik karnında da bir yumurcak büyüyor... Demin karnının o acıklı haline az daha ağlayacaktım. Sonra da patron kapı dışarı ediyor. Doğrusu, adalet kalmamış.”

Mathieu’nün içine bir şüphe girdi:

“Belki de çocuğun babası sonunda yardım eder.”

Muhasebeci, içinde çok mana gizli, hazin bir gülümsemeyle:

“Acaba?” dedi. “Ben bir şey söylemek istemem, üstüme vazife değil. Ama tabii, gözümüz var, görüyoruz; insan bazen öyle meselelerle karşılaşır ki bilmese daha hayırlı olur... Pek çirkin şeyler bunlar. Kabahat tabiatta, dünyaya pek kötü bir düzen vermiş. Vazgeçememe budalalığını işlediğimiz bir dakikalık zevk yüzünden hemen bir çocuk. Doğrusu, hayatın tadını kaçırıyor bu.”

Morange, keyfi kaçmış bir filozof edasıyla, bezgin bezgin, tekrar muhasebe işlerine koyuldu. Mathieu de nihayet kendi odasına gitti.

Birkaç saat sonra, öğle yemeğinden dönüşte, odasında yalnız başına yeni bir tohum serpme makinesinin krokisine dalmış bulunduğ u sırada, arkasında birdenbire hafif bir öksürük duyup irkildi. Bu öksüren, aşağı yukarı on iki yaşında bir kız çocuğuydu; gürültü etmeden içeri girmiş, sonra kapıyı örtmüş olacaktı. Kendisine söz söylemeye cesaret edemediğ i için belki de çoktan beri orada duruyordu.

“Kimsin sen? Ne istiyorsun?”

Çocuk şaşalamadı, çekingen bir gülümsemeyle:

“Beni annem gönderdi, bir dakikalığına aşağı inmenizi rica ediyor.”

“İyi ama sen kimsin?”

“Ben küçük Cécile'im.”

“Cécile Moineaud mu?”

“Evet mösyö.”

Mathieu iş i anladı. Herhalde Norine'in acıklı macerasına dair konuşmak istiyorlardı.

“Ee, annen beni nerede bekliyor?”

“Sizi dışarıda, şu arka tarafta bir sokakta bekliyor... Eğer gelmezseniz, herkes için büyük bir felaket olacağını söylememi istedi.”

Mathieu, bu haddinden fazla iri, çok çabuk serpilmiş, saçları açık renk, yüzü annesininki gibi şimdiden silik ve tevekküllü, incecik fistanının içinde ve başını örten atkının altında tir tir titreyen kıza bakıyordu. Bir acıma duydu, kıza önüne düşmesini söyledi. Kız koridora süzüldü; fabrikaya girerken herhalde yaptığ ı gibi sansar çevikliğiyle, kurnazca bir ihtiyatlılıkla merdivenden indi. Sonra fabrikanın kapısı önünde Mathieu, en fazla sekiz yaşında olan başka bir küçük kız gördü; o da orada bekliyordu, ötekiyle bakıştıktan sonra önleri sıra yürüdü.

“Bu kız da kim?”

“Küçük kardeşim Irma.”

“Kapının önünde ne yapıyordu? Niçin yukarıya beraber çıkmadınız?”

“Ne mi yapıyordu! Bir hafiyelik eden var mı diye etrafı gözetliyordu. Biz fabrikayı tanırız, annem bizim budala olmadığ ımızı biliyor.”

Sonra:

“Yolda bizi beraber görmesinler... Peşimizden gelin mösyö,” diyerek Mathieu’yü orada bıraktı, Irma’nın yanına gitti. Irma, Norine gibi sarışın, fakat daha ince uzun, marazlı gözüken, güzel bir kızdı.

Bunun üzerine Mathieu çocukların peşinden yürüdü. Onlar yirmi metre ileriden, okul kaçağı haylazlar gibi salına salına gidiyorlardı. Halbuki gezmeye çıkılacak hava değildi, güneş gizlenmişti; buz gibi soğuk bir rüzgâr esiyor, dümdüz ve ıssız sokaklara dalıyor, kaldırımını bembeyaz kaplayan karı toz halinde kaldırıyor. Kışın bu soğuklarında bu işçi mahallesini kasvetli bir hüznün kaplardı. Geniş yolların her iki tarafında sonsuzca uzayıp giden duvarlar boyunca, kapalı fabrikalardan bitmez tükenmez bir gayret ve ıstırap hırıltısını andıran, biteviye fışkıran buhar sesleri gelirdi yalnızca. Ana kız bu kasvetli ıssızlıkta, civarı gözetlemek ister gibi iki sokağın kesiştiği noktada, kaldırımında ayakta bekliyordu; yaşlı kadın siyah hotozuyla, genç kız başına sardığı kırmızı yün atkıyla, vücutlarını kamçılayan buz gibi soğuk rüzgârda titreşiyorlardı.

Norine, Mathieu’yü görünce tekrar ağlamaya başladı. Her zaman pek neşeli, pek küstah olan, süt gibi beyaz, körpe ve güzel yüzü göz yaşlarıyla harap olmuştu. Haline acındırmak için kederini biraz da aşırı gösteriyor olsa gerekti.

Annesi hazin hazin inledi:

“Ah, mösyö! Ne kadar iyi insansınız, geldiniz! Sizden başka ümidimiz kalmadı.”

Konuşmaya başlamadan önce iki küçük kıza döndü; Irma ile Cécile, bütün bu macera yüzünden pek meraklanmış, ne konuşulacağını işitmek isteğiyle, ablalarının yanında dikilmiş duruyorlardı.

“Siz ikiniz,” dedi, “ileriye koşun, biriniz şu sokakta, biriniz şu berikinde durun, etrafı kollayın, bir gelen olursa bana haber verirsiniz.”

Fakat kızlar kımıldamadı; hoş, anneleri de onlarla daha fazla meşgul olmadı. Gözleri ıslıl ıslıl, kulak kesilerek, orada durdular.

Moineaud Kadın anlatmaya başladı:

“Başımıza gelen felaketi görüyor musunuz mösyö? Sanki derdimiz yetmezmiş gibi!.. Halimiz ne olacak yarabbi?”

O da ağlamaya başladı, gözyaşları sesini boğuyordu. Kadını bir seneden fazladır görmeyen Mathieu onu ihtiyarlamış bulmuştu. Henüz kırk üç yaşında olduğu halde, birbirini kovalayan gebeliklerle harap olmuş, basbayağı ihtiyar bir kadındı; gebeyken ölesiye çalışır, loğusa yatağından hiçbir tedbire başvurmada, hiçbir bakım görmeden, bir miktar saç ve birkaç dişi dökülmüş olarak kalkardı. Yumuşak başlı, iyi ruhlu bir kadın olarak, vaktinden önce yıpranmış, solgun yüzüyle, haline boyun eğmekle beraber, dertlerini anlatarak teselli bulmaktan hoşlanırdı. Bir ara, bardağı taşıran damla olan, büyük kızının uğradığı kazayı unutup, altı aydan beri başına gelen bütün belaları sayıp dökmeye koyuldu:

“Gerçi Victor’u on altısına basınca nihayet fabrikaya aldılar. Bir parça ferahladık, çünkü insan evde sekiz kişi olunca, hayatını kazanan bir kişi bile bir şeydir. Ama yine de hiçbir halt etmeyen üç çocuk var, bu iki yumurcakla, bir de en küçükleri Alfred; keşke onu hiç doğurmasaydım. Üstelik sık sık hastalanır, bir keresinde az daha ölüyordu; belki onun için de, bizim için de hayırlı olurdu. Şu gördüğünüz küçük Irma da pek sağlam değildir, bir de o var. İlaç pahalı... Sömürgelerde asker olan büyük oğlumuz Eugène’in ölümünü söylemiyorum bile. Askere gitmeden önce onu fabrikada tanımıştınız, değil mi? Geçen sabah hükümetten bir kâğıt geldi, dizanteriden öldüğünü haber veriyor. Siz çocuk doğurun, elinizden alıp öldürsünler, bir kere daha öpemeyin, hangi toprakta gömülü olduğunu bile bilemeyin!”

Norine’in hıçkırığı ona o anki durumu hatırlattı:

“Evet, evet, oraya geliyorum... Ah! Çocuk doğurmak, bereket versin ki artık benden geçti! Hesap tamam, beklediğim biricik büyük mutluluk artık kadınlıktan çıkmaktı, bu yaşta hemencecik ihtiyarladım. Bu sayede zavallı Moineaud’cuğum istediği kadar gönül eğlendirebilir, artık tehlike kalmadı.”

Rüzgâr esiyordu, soğuk öyle şiddetliydi ki Mathieu bıyıklarının ufacık buz parçalarıyla katılaşp dikildiğini hissetti. Kısa kesmek istedi:

“Küçük kızlarınız soğuk alacak. Dileğiniz nedir, söyleyin bakalım?”

“Ah! Mösyö, Norine’in başına gelen felaketten dolayı sizi görmek istedim, biliyorsunuz. Bir bu rezalet eksikti. Kız bana her şeyi anlattı, benden başka onu koruyan yok, öyle ya, sorarım size, sopayı alıp üzerine yürüsen neye yarayacak? Şimdi Moineaud onu evden kovdu, ‘Eğer evde görürsem öldürürüm’ dedi, kızın hali ne olacak? Moineaud fena adam değildir, ama ele güne karşı böyle bir ayıbı da doğrusu kabul edemez, hak vermek lazım. Çocuk yaparken insan düşünmüyor, sonra büyüyorlar, ne de olsa seviliyorlar; oğlan çocuklar yine neyse, kuş yavrusuna benziyorlar, yuvadan ayrıldı mıydı dilediği yere gider, dilediğini yapar; gelgelelim kız çocukların kötü yola sap-tıklarını görünce insanın pek fenasına gidiyor. Moineaud rahatsız, asarım keserim deyip duruyor, der elbette.”

Mathieu başını sallayarak kadına hak veriyordu. Çok nüfuslu işçi ailelerinin hepsinde görülen bir olaydı karşısındaki: Sayısı haddi aş-kın çocuklara aldırış etmeyen, aslında iyi bir adam olan baba; fazla meşgul olduğu için çocuklarına göz kulak olamayan ana; kaçınılmaz bir şekilde kötü yola sapış, kabahat işlendikten sonra ananın babanın parlayan öfkesi ve bütün bunların ailenin darmadağın olmasıyla, toplum hayatının acıklı bir şekilde mahvolmasıyla son buluşu.

Annesine verdiği vazifenin böyle sürüncemede kaldığını görüp bezen Norine daha fazla sızlanmaya başladı. İçini çekerek:

“Sana anlattığım şeyleri beyefendiye söylesene,” dedi.

Nihayet Moineaud Kadın o müthiş konuyu ele almak zorunda kaldı. Sesini alçalttı:

“Evet mösyö, Norine bana anlattı, bize yalnız siz yardım edebilirsiniz, çünkü bir akşam kızımı çocuğunun babasıyla beraber görmüşsünüz, onun için yalan söylemediğine şahitlik edebilecek durumdasınız. Moineaud’yu bu işin içine niçin sokmamak gerektiğini anlıyorsunuzdur. Kendisine o adamın ismini asla söylemeyeceğiz; günün birinde tesadüfen öğrenecek olursa, hiç bilmiyormuş gibi davranması için ben yalvaracağım. Senelerden beri fabrikada çalışıyor, oradan ayrılmak zorunda kalırsa mahvoluruz. Anlıyorsunuz ya, mesele çıkartmak istemiyoruz. Ne ben ne de kızım bu işten bahsedeceğiz, çünkü bundan hiçbir kazancımız olmayacağı kesin. Ama ne de olsa Norine sokak ortasında kalamaz, çocuğunun babası onu bu

halde bırakacak kadar kalpsiz olamaz. Sizden rica ediyoruz mösyö, kendisiyle konuşun, bu havada sokakta bir köpek görse ondan bile esirgemeyeceği yardımı bize çok görmesin.”

Sefil hayatından çok yılmış fakir bir kadının biçareliğiyle titriyor, çoluk çocuğunun hayatını elinde tutan nüfuzlu bir kimseyi bu şekilde suçlamaya kalkışarak gösterdiği cesaret karşısında kendisi de şaşalıyordu. Birdenbire, derin bir ilgi ile kendisini dinleyen iki küçük kızı Irma ile Cécile gözüne ilişince, öfkesini onlardan aldı:

“Burada ne halt ediyorsunuz? Gidin, iki sokağı gözetleyin dedim size... Yallah! Fırlayın bakayım! Çocuklar büyüklerin lafını dinlemez.”

Kızlar fütursuzca ayak diredi. Pek eğleniyorlardı, geriler gibi bile yapmadılar. Anneleri onları tekrar unuttu.

Mathieu çok üzölmüş olmakla beraber kararsızdı. Beauchêne’in kendisine vereceği cevabı pekâlâ tahmin ediyordu. Ne sebeple araya girmek istemediğini anlatmak için mazeretler aradı:

“Kadıncağızım, benim nüfuzum var sanıyorsunuz ama aldaniyorsunuz. Korkarım hiçbir şey elde edemeyeceğim...”

Fakat Norine onun lafını bitirmesine meydan bırakmadı. İşe kendisi karışmak lüzumunu duydu. Artık ağlamıyordu, yavaş yavaş canlandı:

“Beni dinleyin, annem asıl söylenecek şeyi söylemiyor. O bildiğiniz zatın peşinde ben koşmadım. Asıl o benim peşimde koştu. İsteddiği şeye beni razı edinceye kadar yakamı bırakmadı. Şimdi de sanki yüzümü bile görmemiş gibi beni silkip atıyor! Ben fena bir insan olsam, başına çok dertler açardım. Ben namuslu bir kızım, yemin ederim ki onunla görüşmek budalalığında bulunduğum zamana kadar...”

Az daha yalan söyleyecek, Beauchêne’le ilişkide bulunduğu vakit kız oğlan kız olduğunu iddia edecekti. Fakat Mathieu’nün gözlelerinden işin aslını bildiğini okudu, ilk kabahatini itiraf etme ihtiyacı duymadığı annesinin yanında ısrar etmemeyi daha ihtiyatlı buldu. Bu, terbiyesini atölyelerde ve sokaklarda almış, on iki yaşında baştan çıkmış, her şeyi bilen, fakat hesaplı hareket ederek, ne değerde olduklarını bildikleri için kendilerini tutan, Norine gibi güzel işçi kızların her zamanki macerasıydı. Norine, havai görünüşünün altın-

da gayet kurnaz olduğu için, uzun zaman pek budalaca olmayan bir fırsat kollamıştı. Sonra niceleri gibi günün birinde gafil avlanmış, bir arkadaşına bedavaya teslim olmuş, o da hemen akşamına savuşup gitmişti. Paris kaldırımlarında sürten zeki kızlar gibi, onu sonradan bu milyoner patronun kucağına atan şey, tamiri gereken bu sersemce hareket olmuştu; Norine de bir basamak yükselmek, zenginlerin tattığı zevklerden bir ısırık almak, pahalı mahallelerdeki mağazalarda yiyecekmiş gibi seyrettiği lüksü tatmak istiyordu. Ancak Beauchêne öyle eksiksiz bir bencil, menfaatine veya zevkine yaramayan her şeye karşı öyle tasasız bir keyif düşkünü çıkmıştı ki kız, neşeli gençliğini, iştah uyandıran tazeliğini, bir bahar meyvesi gibi olan sütbeyaz tenini, nesi varsa hepsini vermiş, bu macera sonunda çok alçakça bir şekilde aldatıldığını, soyulduğunu görmüş, kendisi gibi kızların beklenmedik bir darbe almışçasına neye uğradıklarını şaşırdıkları doğal sonuçla karşılaşmış, hayatını mahvedecek olan şu çocuktan başka hiçbir kârı olmamıştı. Çaresizlik içinde devam etti:

“Her ne hal ise, çocuğun kendisinden olmadığını söylemeye cesaret edemez. Söylerse yaman bir yalancıymış demektir. Tarihleri hatırlasa yeter, gün gibi aşikâr. Ben hesabımı yaptım, ne zaman isterse ispat ederim. Bu kadar önemli bir iş için yalan söylemeyeceğimi tahmin edersiniz mösyö. Size yemin ederim ki ondan başka kimsenin yüzünü görmedim; annemin şimdi şurada beni dinlediği ne kadar doğruysa, onun bu çocuğun babası olduğu da o kadar doğru. İşitiyor musunuz, yemin ediyorum, başım giyotine gelse yine yemin ederim. Bunu kendisine söyleyin mösyö, söyleyin bakalım, beni sokak ortasında bırakmaya gönlü razı olacak mı?”

Kızın sesindeki ahenk o kadar samimi, o kadar derindi ki Mathieu inandı. Herhalde yalan söylemiyordu. Şimdi de annesi kısa kısa hıçkırıklarla ağlamaya başlamıştı; iki küçük kız da sahnenin verdiği heyecanla dövünüyor, gözyaşlarını yüzlerine sıvaştırıyordu.

Mathieu’nün kalbi burkuldu, razı oldu:

“Hey yarabbi! Bir girişimde bulunayım bari, ama başaracağımı vaat edemem. Ne sonuç elde edebilirsem haber veririm size.”

Ana kız onun ellerini yakalamış, öpmek istiyorlardı. Norine’in o akşam, akıbetinin belli olmasını beklerken, bir arkadaşının evin-

de yatması kararlaştırıldı. Civar fabrikaların hırıltılı nefeslerinden başka bir şey duyulmayan ıssız sokakta, karla karışık o müt-hiş rüzgâr daha da dondurucu esiyor, incecik yoksul fistanlarının içinde soğuktan titreşen dört zavallı yaratığa kırbaç gibi çarpıyordu. Yüzleri kızarmış, elleri soğuktan koçana dönmüş bir halde, kışın insafsız rüzgârıyla sürüklenir gibi çekilip gittiler. Mathieu, gözleri yaşlı analarının etrafını almış sızlanan üç kızın gözden kayboluşla-rını seyretti.

Fabrikaya döndüğü zaman verdiği söze pişmandı, bu acılı ka-dınları olmayacak bir hayale inandırmış olmaktan korkuyordu. İşe neresinden başlayacaktı? Ne söyleyecekti? Tesadüf bu ya, odasına girdiğinde Beauchêne'i içeride buldu; bir makine projesine dair ken-disinden bilgi alma arzusuyla orada onu bekliyordu.

“Neredeydiniz azizim? Bir çeyrek saattir sizi aramadığım yer kal-madı.”

Mathieu özür dilemek için bir bahane ararken, fırsattan istifa-de, hakikati söyleyerek işi bir an önce halletmeyi düşündü ve bunu cüretle yaptı; küçük kızların nasıl kendisini görmeye geldiklerini, sonra da az önce Norine’le ve annesiyle neler konuştuğunu anlattı:

“Kısacası, azizim Alexandre, bu işe karıştığım için bana gücen-meyin. Durum bana oldukça vahim görüldüğü için, sizi gücendir-miş olma ihtimali üzerinde durmuyorum. Bana bazı sırlarınızı aç-mış olmasaydınız, yine bir şey söylemezdim.”

Beauchêne dinlemiş, önce donup kalmış, kan hücum eden yüzü şişerek, sessiz bir öfkeye kapılmıştı. Öfkeden boğulacak gibi oluyor, etrafı kırıp dökecekmiş gibi yumruklarını sıkıyordu. Sonra kendini tutamayıp güleceği gelmiş gibi yaptı, zorakiliği belli olan küçümse-yici bir neşe gösterdi:

“Aman sevgili dostum, bu şantajdan başka bir şey değil. Siz nasıl bu işe karışıyorsunuz! Doğrusu, sizi bu kadar safdil zannetmezdim, ne de güzel bir rol oynatıyorlar size... Demek ki anasıyla küçük kar-deşleri de araya giriyorlar, öyle mi? Şimdi tamam işte, mesele ko-mikleşiyor. Size de ültimatome verme vazifesi yüklediler, öyle mi? Ya çocuğu tanıyacağım yahut başıma dert açacaklar... Yok yok, doğrusu görülmemiş şey!”

Odada enine boyuna dolaşmaya başlamış, kahkahayla gülüyor, bağırıp çağırıyordu, ama aslında canı çok sıkındı; bu kadar gülünç bir kazanın, o kadar kurnaz bir adam olduğu halde kendi başına gelmiş olmasına kızılıyordu. Birdenbire durdu.

“Kuzum, bu iş olacak şey değil!” dedi. “Söyleyin bakayım, sonuçta siz budala bir adam değilsiniz, bu şekilde bir babalığı kabul edermisiniz? Bir sene önce bir şarapçının oğlu ile yatmış bir kız! O tarihten beri kimbilir ne herzeler yemiş bir kız! Yahu benim olması için elimi uzatmam yetti. Böyleleri sokakta tümen tümen.”

Mathieu itiraz etmek, zavallı kızın yalan söylemediğine olan inancını anlatmak için sözünü kesmek isteyince, Beauchêne onu şiddetle susturdu:

“Hayır, hayır, susun, beni dinleyin... Ben eminim, anlıyor musunuz, her türlü tedbiri aldığımı eminim! Hem bu işten anlarım ben aslanım. Karımla olunca böyle bir felaketi önlemeyi başarayım da bir metresle olunca işin püf noktalarını bilmeyen bir mektepli gibi hareket edeyim, doğrusu feci bir şey olur bu. Elim ateşe sokarım ki bu çocuğun babası başka birisidir!”

Bununla beraber, o kadar emin olmasa gerekti ki bir tarih araştırmasına girişti. İş karıştırdı, bir öyle bir böyle söyledi, işin yalan olduğuna kanaat getirdi. Hakikat şuydu ki çocuk ilk akşamdan, Caumartin Sokağı'nın köşesinde işçi kızla buluşmadan önce Mathieu'ye açıldığı akşamdan olmuş olamazdı. Fakat Beauchêne o günden sonra çılgınca bir arzuya kapılarak üç dört ay içinde kızı sık sık görmüştü, ta ki gebeliği besbelli hale gelip de kızıdan öğrendiği, onu çirkinleşmiş ve sıkıcı bulunduğu güne dek... Ondan sonra, belki de her türlü sorumluluktan kurtulmak için, bir an önce ilişkisini kesmek istemişti. Şimdi onu küçümsüyor, nasıl bir budalalıkla böyle bir hevese kapılmaya tenezzül ettiğini anlayamıyormuş gibi, Norine'in çekiciliğini çabuk solacak bir güzellik diye tarif ediyordu.

Patronluğu, olanca gururu ve otoritesiyle, şu muhteşem şuursuzluk haykırışında bir kere daha kendini gösterdi:

“Emrindeki bir işçi kızla yatmak zaten manasız bir şey, haydi o yine neyse, fakat ondan bir çocuk peydahlamak, yoo, hayır, hayır,

bu kadarı artık fazla aptallık olur, bütün dünya benimle alay eder, mahvolurum!”

Fakat artık şiddetle atıp tutmuyordu; Mathieu’nün sustuğunu, ısırtıp içindeki Norine’i savunmak için onun ilk öfkesinin geçmesini beklediğini görünce, bu susmadan endişeye düştü. Soluyarak, söyleyerek, kendini bir sandalyeye bıraktı:

“Hem sonra, haydi kabul edelim, bir an için kendimi unutmuş olduğumu farz edelim. Burası doğrudur, insan neşeyle yemek yerken ne yaptığını pek bilmez. Ama bu durum dahi o aşüftenin sırtıma bir çocuk yüklemesine yeter mi? Çocuk olmuşmuş! Bu onun sorunu, kendi düşünsün! Zanaatının rizikosudur bu. Bu kızın o tarihlerde haftada iki üç erkekle görüşmediğini kim bana temin edebilir ki? Gel de işin içinden çık bakalım! Bu güzel hediyenin hangi zattan olduğunu kendisi de bilmiyordur. Enayi ben varım ya, işin içine beni karıştırmak için elinde bahanesi de var ya, bu masalı uyduruyor. Zengin bir adamdan, rezaletten çekinecek bir patrondan dünya kadar para sızdırılır. Şantaj, dostum, şantaj, başka bir şey değil!”

Uzun bir sessizlik oldu. Büyük çini sobanın iyice ısıttığı kalem odasında, şimdi de Mathieu bir yukarı bir aşağı dolaşmaya başlamıştı. Konuşmaya başlamadan önce yine durdu; sarsılan döşeme tahtasının altından, faaliyet halindeki fabrikanın sürekli sarsıntısı işitiliyordu. Sonunda, söyleyeceğini çok sade bir şekilde söyledi. Norine’in yalan söylemediğine kanaat getirdiğini, kızın kendisine verdiği ayrıntıları, zavallı iki kadının gözyaşlarını, bu biçare kızı sokak ortasında bırakmanın iğrenç bir kalpsizlik olacağını anlattı. Çocuğun kendisinden olmadığı farz edilse bile, Norine yine de kendisine metreslik etmiş bulunuyordu; şimdi bu kadar acınacak bir kimsesizlik içindeyken, ona yardımda bulunmamazlık edemezdi.

“Kendinizi olduğunuzdan daha fena adam gibi gösteriyorsunuz. Düşünüp ne gerekiyorsa yapacağınıza eminim. Sizin gibi kibar bir erkek nasıl olur da kendisine yakıştığı gibi davranmaz!”

Beauchêne, mağlup, endişeli, haykırdı:

“İyi ama yardım için bir şey yapacak olursam, her yerde çocuğun benden olduğunu söyleyecekler. İşte asıl o zaman Norine onu benim sırtıma yüklemeyi başarmış olacak.”

Tekrar bir sessizlik oldu, avlunun ucunda buhar püskürten bir borunun keskin sesi işitildi. Beauchêne, biraz tereddüitten sonra, sıklıkla:

“Patırtı çıkaracağım diye tehdit ediyor mu? Bir ara gidip karıma söyleyecek diye korktum. Çok can sıkıcı bir şey olurdu bu.”

Mathieu gülümsememek için kendini tuttu. Davayı kazandığını sezdi:

“Ee! Bilinmez... Herhalde fena yürekli bir kız değil. Yalnız, kadınların sabrı tüketilirse, en çılgınca işleri yapabilecek hale gelirler. Hoş, hiçbir ısrarda bulunmadı, ne istediğini açıklamadı bile. Yalnız, babası evden kovduğu için bu havada sokak ortasında kalamayacağını söyledi. Benim fikrimi sorarsanız, yarından tezi yok, onu bir ebe kadının evine yatırmalı. Mademki altı aylık gebedir, beş altı ay para vereceksiniz demektir, yuvarlak hesap beş yüz frank. Böylelikle iş güzelce hallolur.”

Beauchêne birdenbire ayağa kalktı, pencereye kadar gitti, sonra dönüp gelerek:

“Ben fena kalpli bir insan değilimdir, beni tanırsınız, öyle değil mi? Beş yüz frank eksik veya fazla olmuş, bana bir zararı dokunmaz. Öfkelenmemin sebebi, soyulduğumu düşündükçe çileden çıkmam... Ama mademki bir hayır işlemek sözkonusudur, eh, yapın azizim. Ama bir şartla: Ben hiçbir işe karışmayacağım, ne yapacağınızı bilmek bile istemiyorum. Bir ebe kadın bulun, küçükhanımı dilediğiniz yere yerleştirin, ben sadece hesap pusulasını öderim. Benden bu kadar.”

Canını sıktığını itiraf etmek istemediği kötü bir durumdan kurtulduğu için yüreği ferahlamıştı, derin bir nefes aldı. Hayatta bütün mücadeleleri kazanacağına emin bir adam gibi tekrar kurumlandı, yakışıklı ve muzaffer tavrını takındı. Hatta şakalaştı: Bu Norine’e esasında kızgın değildi, çünkü onun cildi gibi gül kadar taze, âdeta ipekten bir cilt ömründe görmemişti; vücudunu şimdiden tanınmayacak kadar bozan bu baş belası çocuk yüzünden önce kendi kendini cezalandırmıştı genç kadın. Ardından bir umursamazlık şahikası göstererek, hakkında bilgi istemeye geldiği makine projesini tartıştı; kendi patron menfaatleri bakımından keskin bir zekâ, görülmedik bir hesaplılık gösterdi.

Odadan çıkıp gittikten sonra döndü, kapıyı tekrar açtı.

“Özellikle kesin şartımı söyleyin,” dedi. “Bir çocuk var mıdır, yok mudur, bilmek dahi istemiyorum, anlaşıldı mı? Onu ne isterlerse yapsınlar, ama bana bir daha asla lafını etmesinler.”

O akşam Beauchêne’lerin evinde müthiş bir telaş oldu. Sofraya oturulacağı sırada küçük Maurice bayılıp yere düştü. Baygınlık çeyrek saate yakın sürdü; çılgına dönen ana ile baba haykırıştılar, kavga ettiler, böyle buz gibi bir havada çocuğu sabah sokağa çıkma-ya zorlama suçunu birbirlerine yüklediler. Çocuğu besbelli bu manasız gezinti üşütmüştü; daha doğrusu, endişelerini gidermek için kendi kendilerine böyle diyorlardı. Hele Constance, oğlunu kolları arasında tuttuğu sırada ölmüş gibi gördü. İlk defa olarak o müthiş ürperti- yi duyuyordu, çocuğun ölmesi ihtimalini düşündü. Ana yü- reği paralandı, öyle müthiş bir acı duydu ki bu ateşli analık hissi ona âdeta bir gerçeği keşfettirdi. Fakat ihtiraslı tarafı, biriktirilen ve on misline çıkarılan servetin biricik vârisi olan, gelecekte prens olacak bu oğul sayesinde hükümdarlığa erişmeyi hayal eden tarafı müthiş surette ıstırap çekiyordu. Maurice’i kaybederse bir daha çocuğu ol- mayacak mıydı? Niçin başka çocuğu yoktu? Her türlü çareye başvuru- rarak başka çocuk sahibi olmaktan kaçınmaktaki bu ihtiyatsız ısrar neydi? Bu pişmanlık onu şimşek gibi delip geçti, pişmanlığının şifa- sız yanığını ta canevinde duydu. Bu arada Maurice kendine gelmişti, hatta oldukça iştahlı yemek yedi. Beauchêne hemen omuz silkmeye, kadınların manasız korkularıyla alay etmeye koyulmuştu. Sonraki günlerde Constance da bu olayı unuttu.

IV

ERTESİ GÜN Mathieu, üzerine aldığı nazik ödevi yerine getirmekle meşgul olduğu sırada, Séguin’lere öğle yemeğine gittikleri gün oda hizmetçisi Céleste’ten isimlerini işittiği iki ebe kadını hatırladı. Önce Madam Rouche’u bir tarafa bıraktı. Hizmetçi kadın ondan pek aca- yıp bir şekilde bahsetmiş, “iş i uzatmaz” ve “sahiden de hatırşinas kadındır” demişti. Fakat Madam Bourdieu hakkında bilgi edinmek

istedi; bu ebe kadın Miromesnil Sokağı'nda küçük bir müstakil evde oturuyor, hastaları evinde yatırıyor.

Mathieu, bu kadının vaktiyle, işe ilk başladığı devirlerde, Madam Morange'a ebelik ettiğini, kızı Reine'i doğurttuğunu hatırlar gibi oldu. Her şeyden önce Morange'la konuşup ondan bilgi almayı düşündü.

Morange çoktan gelmiş, odasında, işinin başındaydı; ilk soruda şaşalar gibi oldu:

“Evet, Madam Bourdieu'yü karıma ahabamız bir kadın salık vermişti. Ama bunu bana niçin soruyorsunuz?”

Sanki bu Madam Bourdieu adı, zihnini dolduran düşüncelerin ortasına yıldırım gibi düşmüşçesine, ani bir suçüstü yakalanışın verdiği hayrete benzer bir endişeyle bakıyordu Mathieu'nün yüzüne. Bunun sebebi, belki de sorunun, kafasından atamadığı karanlık bir fikri, henüz bir karar vermeksizin zihninde evirip çevirdiği azaplı düşünceleri bir anda aydınlatmasıydı. Benzi biraz sarararak, dudakları titrek, bir an öylece kaldı.

Sonra Mathieu'nün bir sözü üzerine, konunun Norine'i bir yere yerleştirmek olduğunu anlayınca, istemeyerek ağzından bir itiraf kaçırıldı:

“Tesadüf işte, karım da bu sabah bana Madam Bourdieu'den bahsediyordu... Evet, bilmem nasıl oldu da lafı açıldı. Malum ya, çok zaman geçti, size açık seçik bir şey söyleyemeyiz. Fakat galiba işini pek güzel yoluna koymuş, bugün mükemmel bir işletmenin başındaymış... Kendiniz bir bakın, herhalde aradığınızı orada bulursunuz.”

Mathieu bu öğüde uydu. Lakin Madam Bourdieu'nün evinde yapıp kalkma ücretinin pahalı olduğu kendisine haber verilince ilk düşüncesinden vazgeçti, doğrudan doğruya Madam Rouche hakkında bilgi almak üzere önce Rocher Sokağı'nın alt başına gitti. Evin sadece manzarasını görür görmez dondu kaldı. Sokağın dik bir yokuş halinde aşağı doğru indiği noktada, kara, eski bir Paris eviydi bu; karanlık ve pis kokulu bir yoldan dar bir avluya geçiliyor, ebe kadının oturduğu birkaç sefil odanın pencereleri bu avluya bakıyordu. Lağım ve cinayet kokuyordu burası. Yolun üstünde, kirli, sarı bir tabela üzerinde, iri harflerle yalnızca Madam Rouche'un adı yazılıydı. Mat-

hieu kapıyı çalınca, pis önlüklü bir hizmetçi kadın, onu aş kokusu dolmuş küçük bir salona aldı; Mathieu salona girer girmez, siyahlar giyinmiş, soluk benizli, açık renk, seyrek saçlı, koca burnu yüzünü tamamıyla kaplayan, kuru, otuz beş, otuz altı yaşlarında bir kadınla karşılaştı. Kadın, ağır ve pes perdeden konuşmasıyla, ihtiyatlı bir kediye andıran hareketleriyle, devamlı ve zoraki tatlı tebessümüyle, Mathieu üzerinde şiddet göstermeden boğan, henüz var olmayan hayatı parmağının ucuyla sessizce ezerek hiçliğe gönderen korkunç bir kadın tesiri yaptı. Zaten Madam Rouche da o kadar yeri olmadığından ancak doğumdan sekiz on gün önce hasta kabul ettiğini söyledi ona. Bu söz, araştırmayı yarıda bıraktırdı; Mathieu, kalbi dehşetle burkularak, öğürtüler içinde savuştu oradan.

Madam Bourdieu'nün işletmesinin bulunduğu Miromesnil Sokağı'nda, Boétie Sokağı'yla Penthievre Sokağı arasındaki üç katlı küçük ev, hiç değilse beyaz muslin perdeler asılmış pencerelerin aydınlattığı cephesiyle sevimli bir yerdi. Binaya asılı güzel bir tabella, birinci sınıf bir ebeyi, kadınlara mahsus yatılı bir doğumevini gösteriyordu. Zemin katındaki dükkânı bir aktar tutuyor, kokulu ot çıkınları kapının önünü mis gibi kokutuyordu. Dükkânın yanında, sahanlığa açılan kapı, bir konak kapısı gibi hep kapalı duruyordu; tertemiz tutulan bu sahanlığın sonunda külrengi büyük bir duvarla çevrili bir avlu, duvarın öte tarafında da bitişik sokaktaki kışla vardı. Hatta epey eğlenceli bir yerdi; trampet ve boru seslerinin kalın duvardan dolayı boğuklaşarak geldiği ve rahatsızlık vermediği söyleniyor, bina için bu da bir meziyet gibi gösteriliyordu. Birinci kattaki koridorda, sıra ile salon, Madam Bourdieu'nün çalışma odası, yatak odası, umumi yemekhane ve mutfak vardı. Sonra ikinci ve üçüncü katlarda hastaların odaları bulunuyordu; toplamda on iki adet olan bu odaların kimisi üç dört yataklı, kimisi ise tek yataklıydı; tek yataklılar tabii daha pahalıydı. O tarihte otuz iki yaşında olan Madam Bourdieu esmer güzeli bir kadındı; şişmanca, kısa boyluydu, fakat başarıya erişmesine, işletmesini temizliğiyle meşhur hale getirmesine çok yardım etmiş olan aydınlık ve neşeli bir yüzü vardı. Gerçi görünüşün aldatici olduğunu anlamak için evin köşe bucağını pek fazla araştırmaya lüzum olmadığını söyleyenler de vardı, ama hasetle

yapılan bu dedikodulara kadının zanaatı sebep oluyordu. O zamana kadar hakkında çok kötü rivayetler işitilmemişti. Sosyal yardım da-iresi Madam Bourdieu'nün ebeliğini kabul etmiş, hastanelerde yatak bulunmadığı zamanlar ona loğusalar gönderiyordu. Bu, işletmenin dürüstlüğüne kesin bir delil gibiydi; Madam Bourdieu'nün müşteri-lerinin ciddi ve seçkin kimselerden oluştuğu söylenmekteydi.

Mathieu, Madam Bourdieu ile pazarlık etmek zorunda kaldı, çünkü ebe kadın önce ayda iki yüz frank istedi. Mathieu itiraz edin-ce, aslında uysal bir kadın olmakla beraber üst perdeden konuştu, öfkelenmesine ramak kaldı:

“İyi ama azizim efendim, sonra işin içinden nasıl çıkarım? İçi-mizde zengin olan hiç yoktur. Diploma almak için bir doğumevinde iki sene kalmamız gerek, bu da bize senede bin franga mal olur. Son-ra işletmenin masrafları var, müşteri tutuncaya kadar çekmediğimiz sıkıntı kalmıyor. Birçoğumuzun kötü yola sapması bu yüzdendir. Hem bir iş kurmayı başarsak bile, bunu ne gayretler pahasına yaptığımızı ancak allah bilir! Benimki gibi bir kurumda üzüntüler bitip tükenmez. Hiç rahat yoktur, her dakika sorumluluk; ameliyatlarda yahut aletlerin kullanılmasında gösterilecek en küçük ihtiyatsızlık, en küçük ihmal tehlike doğurur. Polisin gözünün üstümüzde oluşu, müfettişlerin beklenmedik zamanlarda ziyaretleri, aklınızdan bile geçmeyecek bir sürü tedbir almak zorunda oluşumuz da cabası.”

Mathieu bu işleri bildiğini ve bir ebe kadının teftişler yüzünden hiçbir zaman tasa çekmediğini bir hareketle anlatınca, kadın gülüm-semekten kendini alamadı:

“Evet, evet, tabii, icabına bakılıyor, ama buraya ne zaman ister-se gelebilirler, asla benim açığımı bulamazlar. Kazançlı iş görmek yalnızca dürüstlük meselesidir, hâlâ böyledir bu. Nitekim otuz yata-ğımın yirmi beşinden fazlası daima doludur, hem de her sınıftan ha-nımlar yatar. Yeter ki kurallara saygı göstereyim, yatak ücretini ver-sinler yahut onlar hesabına hükümet versin, nereden geldiklerini bile sormam. Ne isimlerini sorarım, ne adreslerini; hatta tesadüfen öğ-rendiğim şeyleri açığa vurmaya bile mesleğim engeldir. Hastalarım davranışlarında serbesttir, hiçbir şeyden korkmalarına gerek yoktur. Eğer burada kalması için başvurduğunuz hanımefendi konusunda

anlaşırsak, kendisini belirleyeceğimiz günde bana getirirsiniz, olur biter; benim evimde en ağır sıkı ve en sıhhi barınağı bulacaktır.”

Madam Bourdieu, senelerin deneyimiyle, bir bakışta durumu kavramıştı. Herhalde sözkonusu olan kişi uygunsuzca gebe kalmış genç bir kızdı ve ondan sessiz sedasız yakayı sıyırmak isteyen bir erkek vardı. Asıl kazançlı işler bunlardı. Loğusanın evinde dört ay kalacağını öğrenince uysallaştı, toptan hesap altı yüz frank ücreti kabul etti; şu şartla ki, loğusa olan hanım üç yataklı bir odada yatacak, iki oda arkadaşı bulunacaktı. Her konuda anlaştılar, gebe kadın o akşam getirildi.

“Demek isminiz Norine, yavrum. Pek güzel, bu kadarı yeter. Bavulunuzu yukarı getirsinler de sizi odanıza yerleştireyim. Melek gibi güzelsiniz, sizinle iyi dost olacağız, şimdiden eminim.”

Norine’in Madam Bourdieu’nün doğumevinde rahat edip etmediğini anlamak üzere Mathieu oraya ancak beş gün sonra uğradı. Rahat geçen gebeliğini sevgi dolu bir bağlılıkla, saygı ve şefkat dolu bir tapınıyla kuşattığı karısını, sevgili Marianne’ını düşündükçe, gizlenen, hakaret gören, utandırıcı gebeliklere karşı, ana oldukları için azap içinde kıvranan bütün acılı kadınlara karşı kalbinde bir sızı, sonsuz bir acıma duyuyordu. Analığa karşı duyulan ve kadını çirkefe kadar, cinayete kadar götürebilen bu tiksinti ve dehşeti düşündükçe, bir kutsallığa tecavüz edilmişçesine azapla doluyordu ruhu; insanca dayanışmayı tutkuyla seven biri olarak, bu kadınlar için içi titreyerek duyduğu iyilik yapma arzusunu daha önce hiç hissetmemişti. Sonra Beauchêne’le tekrar çekişmek zorunda kalmıştı, Beauchêne beş yüz franklık bir banknotun bu işe yetmeyeceğini öğrenince itiraz etmişti. Mathieu nihayet ondan birkaç parça çamaşır, hatta ayda on frank olmak üzere biraz da cep harçlığı koparmayı başarmıştı.

Mathieu, Miromesnil Sokağı’ndaki eve geldiği zaman, saat daha yeni dokuz oluyordu. Norine’e onun geldiğini haber vermek üzere yukarı çıkan hizmetçi kadın dönüp geldi; Norine’i henüz yatakta bulduğunu, fakat beyefendinin yukarı çıkabileceğini, çünkü hanımefendinin odada yalnız başına yattığını söyledi. Onu yukarı çıkardı, üçüncü katta bir kapı açtı.

“Madam, beyefendi geldiler,” dedi.

Norine, Mathieu'yü görünce güzel yüzünde alaycı bir gülüşle:

"Sizi çocuğun babası zannediyor!" dedi. "Yazık ki doğru değil, çünkü siz çok iyi adamsınız!"

Norine, güzel saçları özenle taranmış, iri bir topuz halinde toplanmış, sırtında bir entari, arkasında iki yastık, yatağının içinde, tertemiz, bembeyaz, uslu ve edepli, koca bir kız gibi oturuyordu. Hatta düşmüş olmasına rağmen hâlâ saflığını koruduğunu gösteren içgüdüsel bir iffet hareketiyle, vücudunun çıplaklığını göstermemek için yorganı bile çekti.

Mathieu:

"Niçin yatıyorsunuz, hasta mısınız?" diye sordu.

"Yok canım, benimkisi naz. Yatmaya izin var, ben de sabah keyfi yapıyorum. Fabrikaya gitmek için buz gibi soğuk havada saat altıda kalkıyordum, benim için bir yenilik oluyor... Görüyorsunuz ya, odamda ateş var hem sonra odaya baksanıza, prensesler gibi yaşıyorum burada."

Mathieu baktı. Duvarları ufacık mavi çiçeklerle benekli, parlak gri bir kâğıtla kaplanmış, genişçe bir odaydı. Üç küçük demir karyoladan ikisi yan yana, üçüncüsü enine yerleştirilmiş, aralarına birer gece dolabıyla sandalye konmuştu. Bir konsol, bir elbise dolabı, tek kalmış eski otel mobilyaları vardı. Fakat arkasında kışlanın bulunduğu, yüksek külrengi duvara bakan iki pencereden, o sırada parlak bir güneş ışığı giriyor, aydınlığı bitişik iki evin arasına sokuluyordu. Mathieu:

"Evet, kasvetli değil," diye mırıldandı.

O sırada dipteki karyolaya doğru dönmüştü; o karyolanın önünde, önce gözüne ilismeyen, kara kuru bir vücudun durduğunu görünce sustu. Bu, kuru, sıska, ciddi yüzlü, donuk bakışlı, solgun dudaklı, yaşı belli olmayan bir kadındı. Ne kalçaları ne göğsü vardı, kabataslak rendelenmiş bir kereste gibi yamyassıydı. Bozulmuş yatağın üzerinde, küçük bir yol çantasının yanında duran bavulun kayışlarını bağlıyordu.

Kadın ziyaretçinin yüzüne bile bakmadan kapıya doğru yönelince, Norine ona seslendi:

"Ee, bitti mi, hesabı kapatmaya mı iniyorsunuz?"

Kadın soruyu anlayabilmek için düşünüyormuş gibi oldu; sonra sakince, pek açık bir İngiliz şivesiyle:

“Yes, hesabı kapatmaya,” dedi.

“Ama tekrar yukarı çıkacaksınız, değil mi? Vedalaşabileceğiz.”

“Yes, yes.”

O dışarı çıkınca Norine, isminin Amy olduğunu, Fransızca'yı bir parça anladığını, fakat ancak bir iki kelime konuşabildiğini anlattı. Kızın bütün macerasını anlatacaktı, fakat Mathieu onun yanı başına oturdu, sözünü kesti:

“Neyse, görüyorum ki her şey yolunda, memnunsunuz.”

“Oo, elbette, çok memnunum. Hiç bu kadar rahata kavuşmamıştım, besleniyorum, bakılıyorum, sabahdan akşama kadar hiçbir iş görmeden yan gelip yatıyorum. Biliyor musunuz, bir tek isteğim var, bunun mümkün olduğu kadar uzun sürmesi.”

Çok neşeli, geleceğe karşı tasasız, büyümekte olan zavallı yavruyu düşünmeden gülmeye başlamıştı. Mathieu onda analık duygusunu uyandırmaya boşu boşuna uğraştı; sonra ne yapacağını, ne gibi niyetleri olduğunu sordu. Norine anlamadı bile, çocuğun babasından bahsediyor sandı; ona aldırış bile etmediğini, asla ona güvenecek kadar budala olmadığını söylemek ister gibi omuz silkti. Doğumevine girdiğinin ertesi günü annesi onu görmeye gelmişti. Fakat bu güzel ziyaretten dolayı da hiçbir hayale kapılmıyor, tüm fertleri için yiyecek ekmek bulamayan ailesine de güvenmiyordu. Peki, o halde ne yapacaktı? Bir şey düşünecekti elbette. Onun yaşında güzel bir kız hiçbir zaman güçlük çekmezdi. Körpeliğini ve arzu uyandıran güzelliğini hissetmekten memnun, bu ılık tembelliğe şimdiden kendini kaptırmış, insanın ruhunu okşayan bu pek tatlı sabah keyiflerinin zevkine vardığı için artık hep böyle sabahlar isteyerek, beyaz çarşafli karyolasında geriniyordu.

Sonra lafı tekrar işletmenin iyi bakımına, namusluluğuna getirdi; bundan, sanki kendine bir şeref payı ayırır gibi gururla bahsetti. Sanki bir sınıf yükselmiş oluyordu.

“Hiç kavga işitilmiyor, bir tek çirkin söz yok. Herkes çok namuslu. Kesinlikle mahallenin en temiz evi, diyecek yok doğrusu; köşeye bucağa bakabilirsiniz, kirli hiçbir şey bulamazsınız. Gerçi buraya

yalnızca prensesler kabul edilmiyor, ama herkes kendine hâkim olmayı bildikten sonra, neyin nesi olursa olsun, ne önemi var!”

Sonra bir örnek göstermek istedi:

“Mesela bakın, şuradaki üçüncü karyola, İngiliz kızın karyolasından sonraki... İşte, orada on sekiz yaşında bir hizmetçi kız yatıyor. Asıl ismini de söyledi ha, Victoire Coquelet imiş, başından geçenleri de gizlemiyor. Köyünden gelince, Paris’te ne idüğü belirsiz bir işadamlarının evine düşmüş; adamın yirmi yaşında, kazık kadar bir oğlu varmış; geldikten beş gün sonra mutfakta onu gebe koymuş. Neylersiniz? Kız, Paris’e daha yeni adım atmış, hâlâ bu meseleden dolayı sersem gibi, tam olarak ne olduğunun bile farkında değil... Koca kazığın anası kızı kapı dışarı etmiş tabii. Zavallıcağı sokaktan almışlar, sosyal yardım dairesi de buraya yerleştirmiş. Ama emin olun çok iyi bir kız, çok çalışkan, öyle yiğit ki haline bakmadan, şu bölmelerin öte tarafında tek yataklı odada yatan bir başka genç gebenin hizmetine bakıyor. İzin var, fakirler zenginlere hizmet edebiliyor burada. Adına sadece Rosine diyen o genç kadına gelince, ooo, o da bir başka hikâye, Victoire’a kendi ağzıyla anlatmış...”

Kapı açıldı, lafı yarıda kalan Norine haykırdı:

“Hah! İşte Victoire geldi.”

Mathieu içeriye solgun benizli, küçük bir kızın girdiğini gördü. On sekiz yaşına rağmen en fazla on beşinde gözüküyordu; kızıl saçları taraz taraz, burnunun ucu kalkık, gözleri küçük, ağzı iriydi. Başına gelen kazadan dolayı hâlâ şaşkınlığını giderememiş haliyle, herkesin yüzüne sanki işin aslını öğrenmek ister gibi bakıyordu. Mathieu, birdenbire bu biçare mahlukun arkasında, taşranın Paris kaldırımlarına döktüğü binlerce zavallının hayalini görür gibi oldu. Gebe bırakılan ve burjuva namusu adına evden kovulan hizmetçi kızlardan oluşan bu uzun kafilenin macerası hep birbirinin aynıydı. Bu kızın hali nice olacaktı? Bitmez tükenmez kaç kapı gezecekti, kaç defa daha gebe kalacaktı acaba?

“Amy gitmedi, değil mi?” diye sordu Victoire. “Kendisine veda etmek istiyordum.”

Hâlâ karyolanın ayakucunda duran bavulu görünce, Norine de Mathieu’yü ona gayet ağzı sıkı bir dost diye tanıttınca, ikisi bir olup

sonunda genç adama İngiliz kız hakkında bildiklerini anlattılar. Kesen bir şey söyleme imkânı yoktu, kız anlaşılmaz bir dil konuşuyordu. Üstelik hiç de konuşkan olmadığı için hayatına dair hiçbir şey bilinmiyordu. Fakat bu arada, bu eve ilk defa olarak bundan üç sene önce, ilk çocuğunu doğurmak için geldiğini söyleyenler vardı. Birincisi gibi ikincisinde de, doğumdan bir hafta önce bir sabah, kimseye haber vermeden çıkagelmiş, sonra üç hafta yatakta kalmış ve çocuğunu çocuk esirgeme kurumuna yollayıp başından attıktan sonra, geldiği vapura binip fütursuzca memleketine dönmüştü. Hatta her gebeliğinde gidiş dönüş bir biletle seyahat ettiği için paradan da biraz tasarruf ediyordu.

“Rahat iş,” dedi Norine. “Anlatılanlara bakılırsa, yabancı memleketlerden buraya böyle akın akın gelen varmış. Yumurtayı Paris’te yumurtlayınca, kabuğunu bulabilene aşkolsun!.. Galiba bu kadın rahibe, ama bizim Fransa’daki rahibeler gibi değil, hani rahibe yurdu denen evlerde hep bir arada yaşayan rahibelerden. Dua kitaplarından başını kaldırmıyor.”

Victoire kendinden emin bir tavırla:

“Ne olursa olsun, çok derli toplu bir kadın,” dedi. “Güzel değil, ama çok terbiyeli, hem boşboğaz da değil.”

Sustular, Amy odaya girmişti. Mathieu meraka düşerek ona baktı. Hiç de aşk için yaratılmamış olan bu koca kız, bebesini Fransa’da doğurmak için zaman zaman bir vapurla gelip bir vapurla dönen bu sapsarı, kupkuru, kaskatı, tahta parçası gibi kız ne acayip şeydi! Aca- ba hangi marifetler sonucunda buraya düşüyor ve ne kadar sakın bir yürek katılığı ile, hiçbir üzüntü duymadan, sokak ortasında bıraktığı çocuğu hiç düşünmeden buradan gidiyordu? Sancılarını çektiği bu odaya bir göz bile atmadı; hafif yükünü almak için karyolasının yanına giderken, ondan çok daha üzüntülü olan öbür iki kız kendisini kucaklamak istediler.

“Hoşça kalın,” dedi Norine. “İyi yolculuklar.”

İngiliz kız yanağını uzattı, sonra endişeli bir utangaçlıkla bu tumbul ve körpe, güzel kızı saçlarından öptü:

“Yes, iyi, iyi... Siz de...”

Victoire onu iki defa şapır şupur öptükten sonra hoppa bir eda ile ekledi:

“Güle güle, bizi unutmayın, e mi?”

Bu sefer Amy hiç cevap vermeden hazin hazin gülümsedi. Sonra arkasına bile dönmeden, sakın ve kararlı yürüyüşüyle odadan çıktı. Genç hizmetçi kız onun önü sıra gidiyor, telaşla:

“Aman ne sersem şeyim ben!” diye haykırıyordu. “Aslında buraya Matmazel Rosine’in sizinle vedalaşmak istediğini söylemek için gelmiştim! Çabuk, çabuk, beni takip edin!”

Norine tekrar Mathieu ile yalnız kalır kalmaz, kucaklaşmalar esnasında kayan yorganını o güzel, iffetli hareketiyle yukarı çektikten sonra hikâyelerine devam etti:

“Size bahsettiğim Matmazel Rosine’in hikâyesine gelince, doğrusu hiç de hoş bir şey değil, Victoire’dan dinledim. Düşünün, kendisi çok zengin bir kuyumcunun kızıymış. Tabii ne adını biliyoruz, ne de mağazasının bulunduğu mahalleyi... Kız on sekizine yeni basmış, on beş yaşında bir erkek kardeşi varmış, babası da kırk dört yaşında bir adammış. Yaşlarını söyleyişimin sebebini şimdi anlayacaksınız. Derken kuyumcunun karısı ölmüş, onun yerine başka birini koymak için ne yapmış biliyor musunuz? Karısını gömdükten iki ay sonra bir akşam kızı Rosine’in yanına gitmiş, onunla sakın sakın yatıvermiş. Nasıl? İnanılmaz, değil mi? Yoksullarda bu iş seyrek değildir, bu yoldan geçmiş birçok Grenelle’li kız bilirim, ama burjuvalarda, istedikleri her kadına sahip olabilecek kadar parası olan insanlarda! Benim asıl fenama giden, babaların bunu istemesi değil de, kızların buna razı oluşu... Matmazel Rosine öyle sessiz, öyle yumuşak başlı ki herhalde babasını üzmemiş olsa gerek. Her ne hal ise işte, ikisi de hapı yuttu. Kızı zindana tıkar gibi buraya koymuşlar, kimse yoklamaya gelmiyor; çocuğu ortadan yok etmek için emir verildiğini de tabii tahmin edersiniz. çocuk da iyi mahsul olur doğrusu, görül-meye değer şey!”

Kapının önünde hızlı hızlı bir konuşma oldu, Norine sustu. Amy’yi geçiren Matmazel Rosine’in sesini tanıdı, parmağını dudaklarına götürdü. Sesini iyice alçaltarak:

“Görmek ister misiniz?” dedi.

Sonra, Mathieu daha cevap vermeden, ona seslendi. Dinlediği hikâye ile donup kalmış olan Mathieu, içeriye şirin bir yavrucağın, siyah saçları, masum ve safça bakan mavi gözleriyle, esmer bir bakirenin zarif güzelliğini taşıyan bir kızın girdiğini görünce şaşırdı. Kızın bakışında hayret dolu bir masumiyet, uysal mı uysal bir iffet manası vardı. Aşağı yukarı Norine’le aynı dönemde, yedi aylık gebe olduğu halde, durumunu hâlâ bilmiyor gibiydi. Ne acıklı şeydi ya-rabbi! Aşkî kirleten, hayatı ayaklar altına alan bir rezaletin ve cina-yetin ortasında, toplumsal bakımdan bir canavar gibi yok edilmesi gereken bu enest mahsulü çocuk faciasıyla karşı karşıya kalan, ne korkunç bir analıktı bu!

Norine kızı illa yanı başına oturtmak istedi:

“Matmazel, bir dakika oturun. Beyefendi akrabamdır, beni gör-meye gelmiş. Sizi görünce ne kadar sevinirim bilirsiniz.”

Mathieu, çeşit çeşit sınıflara mensup, başka başka ufuklardan gelme bu kadınlar arasında bu kadar çabuk kurulan arkadaşlığa şaş-mıştı. Hatta Rosine’le Victoire arasında, hanım ve hizmetçisi arasın-da bile, besbelli bir kardeşlik vardı; ikisi de aynı acınası koca karnı taşıyor, ıstırap içinde hayat yaratmaya çalışıyordu. Aradaki farklar yıkılıyordu burada; hepsi, çoğu zaman isimsiz, meçhulden gelip ora-ya düşmüş, zavallılıkta ve kabahatte birbirine eşit, dertli mahluklar haline gelmiş kadınlar olarak birbirlerini buluyorlardı. Orada kar-şı karşıya duran üç kadından ikisi, hiç şüphesiz diğerini, aşağı ta-bakadan insanlara has, saygılı bir şefkatle seviyordu, fakat o da iyi bir eğitim gördüğü, piyano çaldığı halde ötekilere dost muamelesi ediyor, saatlerce oturup konuşuyor, onlara ufak sırlarını anlatacak kadar ileri gidiyordu.

Böylece üçü birden Mathieu’yü unutup çabucak eve ait dediko-dulara başladı.

Victoire:

“Haberiniz var mı?” dedi. “Madam Charlotte, bitişik odada yatan o çok kibar hanım, dün gece doğurdu.”

“Doğurduğunu işitmemek için sağır olmak lazımdı,” dedi Nori-ne.

Matmazel Rosine safdil tavrını takındı:

“Ben hiçbir şey işitmedim.”

“Sizin oda ile onun odası arasında bizimki var da ondan,” diye açıkladı Victoire. “Ama hepsi bu kadar değil. Asıl tuhafı, Madam Charlotte birazdan çıkıp gidecek. İyi bir araba getirtmek için adam yolladılar.”

Öbür ikisi şaştı. Bu Madam Charlotte kendini öldürmek niyetinde miydi? Çok zor doğurduğu anlaşılan bir kadın, yaralı bereli, hâlâ kan içindeyken, ayağa kalkar, arabaya biner, evine gider miydi? Peritonite* davetiye çıkarmaktı bu. Deli mi olmuştu bu kadın?

Hizmetçi kız:

“Başka türlü yapamaz ki, başına çok büyük felaket gelir sonra,” dedi. “Zavallı kadıncağız yatağında rahat rahat yatmayı isterdi elbette. Ama dolaşan dedikoduyu biliyorsunuz... Öyle değil mi Matmazel Rosine? Siz işin aslını biliyorsunuz, çünkü o hanım sizi pek sevmiştii, size hayatını anlatıyordu.”

Rosine gerçekten de pek çok şey bildiğini itiraf etmek zorunda kaldı. Mathieu bu acıklı hikâyeyi de yüreği titreyerek dinledi. Uzun boyu, ince yüz çizgileri, yumuşak bakışları, güzel gözleri, iyilik ifadesi taşıyan, çekici ağzıyla, otuz yaşında esmer bir kadın olan Madam Charlotte’un asıl isminin Madam Houry olduğu sanılıyor, fakat kesin olarak bilinmiyordu. Kesin gibi görünen nokta, kocasının seyyar ticaret simsarı olduğu, büyük bir mağaza hesabına İran’dan ve Hindistan’dan halılar, işlemeler, örtüler satın almaya gittiği idi. Adamın kaba ve müthiş şekilde kıskanç olduğu, en önemsiz bir söz yüzünden zavallı kadını hırpaladığı söyleniyordu. Kadın da bir âşık edinmenin teselli verici zevkine bırakmıştı kendini; alelade bir küçük müstahdem olduğu söylenen çok genç bir adamla sevişmiş, onun okşamalarıyla kendinden geçmişti. Felaket şurada ki, gebe kalmıştı. Yine de önce fazla endişelenmemişti, çünkü kocası bir seneliğine seyahate çıkmıştı. Kadın hesabını yapmıştı, kocası döndüğü zaman o doğumunu yapmış ve iyileşmiş olacaktı. Onun için, gebeliğinin gözle görülecek hale gelmesinden korktuğu zaman, Rennes Sokağı taraflarındaki pek güzel dairesini bırakmış, bir köy evine çekilmek-

* Peritonit: Karın zarı yangısı. –ed.

le yetinmişti. Oradayken, doğum için tahmin ettiği tarihten iki ay önce, kocasından büyük olasılıkla daha çabuk döneceğini bildiren bir mektup almıştı. O günden itibaren kadıncağızın nasıl bir azap içinde kıvrandığını tahmin etmek zor değildi. Akli başından giderek, pek de net hatırlayamadığı olaylara dayandığı ihtimaller karşısında dehşete düşerek, hesaplarını yeniden yapmıştı. Nihayet, doğumun yalnızca on beş gün sonra olacağını tahmin edince, gelip Madam Bourdieu'nün evine kapanmış, büyük bir sırra gömülmüştü. Kocasının ayın yirmi beşinde Marsilya'ya çıkacağını haber veren yeni bir mektup alınca azabı artmıştı. Ayın on altısıydı. Dokuz gün vakit vardı. Günleri saydı, sonra saatleri saydı. Acaba doğum vaktinden önce mi olacaktı, vaktinden geç mi olacaktı? İradesi dışında ya selamete erecek ya da mahvolacaktı; gitgide artan bir dehşetle, kendisini harap eden sürekli ağlama nöbetlerine yakalanıyordu. Ebe kadının bir sözülle tir tir titremeye başlıyor, korkudan altüst olmuş, endişe dolu bıçare yüzüyle ona her dakika sorular soruyordu. Hiçbir zavallı mahluk, bir saat sevilmiş olmanın zevkini böyle bir azapla ödemiş değildi. Ayın yirmi beşinin sabahı, artık tamamen ümitsizliğe kapıldığı sırada, sancıları tuttu; çektiği korkunç can acısına rağmen, sevincinden Madam Bourdieu'nün ellerini öptü. Son bir talihsizlik eseri olarak, sancılar bütün gün ve neredeyse bütün gece devam etti. Eğer kocası geceyi Marsilya'da geçirmeseydi, kadın yine mahvolmuş olacaktı. Adam ancak ertesi gece gelecekti. Madam Charlotte sabahın beşine doğru doğurdu. Bu sayede, evine dönmek, herhangi bir hastalığı, ani bir kan kaybını bahane edip yatmak zorunda kalmış gibi görünmek için akşama kadar vakti vardı. Fakat bu içi boşalmış, kanlar içindeki, yarı ölü kadının yuvasına dönüşü, ne müthiş bir loğusa kalkışı, ne korkunç bir cesaretti!

Norine:

“Kapıyı açın,” dedi. “Geçerken görmek istiyorum.”

Victoire koridora bakan kapıyı ardına kadar açtı. Bir süredir bişişik odadan birtakım gürültüler işitiliyordu. Biraz sonra Madam Charlotte, sarhoş gibi, sendeler bir halde göründü; iki kadın onu âdeta taşıyordu. Tatlı bakışlı güzel gözlerinde, iyilik ifadesi taşıyan çekici ağzında matemli bir mana vardı; nazik ve seçkin görünüşü

bile felaketinin sebep olduğu yokluk içinde mahvolmuştu. Lakin karpının açık olduğunu görünce durmak istedi; mecalsiz bir sesle, zayıf bir gülümsemeyle Rosine'i çağırdı:

“Gelin yavrucuğum, sizi öpersem çok memnun olacağım. Ah! Halim yok, ama belki de sonuna kadar dayanırım... Allahaismarladık evladım, siz de çocuklar. Daha mutlu olursunuz inşallah.”

Kadını göturdüler, gözden kayboldu.

“Haberiniz var mı, bir oğlan doğurdu,” dedi Victoire. “Hiç çocuğu olmamış, ne zamandır çocuk istiyormuş! Ama kadıncağız kendini o kadar üzdü ki çocuk doğduktan iki saat sonra öldü.”

Norine:

“Ne mutlu!” dedi.

Rosine o bakire tavrıyla kibarca:

“Elbette,” diye onayladı. “Bu şartlar içinde çocuk doğurmak kimşenin hoşuna gitmez.”

Mathieu allak bullak olmuş bir halde onları dinliyordu. Biraz önce geçip giden o hayaletin, apaçık yarasıyla giden o meçhul kurbanın, gizli ve günahkâr doğumun o trajik mağdurunun unutulmaz, dehşet verici hayali gözlerinin önünden gitmiyordu. Öbür üç kadını da görüyordu: Uzak diyarlardan gelen Amy, yükünü hoyratça yabancı bir toprağa kaldırıp atmıştı; şaşkın cariye, rasgele bir efendinin zevk aleti Victoire, yarın ilk çocuğunu doğuracak, sonra bir daha, sonra bir daha doğuracaktı; bir ensest ilişkiden gebe kalmış olan, çok kibar, çok sessiz, çok terbiyeli Rosine, ileride, kirletilmiş ama saygı gören bir zevce olabilmesi için kafasını ezecekleri ucubeyi, dudaklarında taze bir gülümsemeyle karnında taşıyordu. Mathieu nasıl bir cehenneme, haksızlıklar ve ıstıraplarla dolu nasıl bir dehşet uçurumuna yuvarlanmıştı?! Hem de bu doğumevi, mahallenin en temiz, en namuslusuydu! Doğruydu; toplumun iğrençliğine böyle sığınaklar, biçare gebe kadınların gelip kapanabilecekleri gizli köşeler lazımdı! Burası zaruri bir kurtuluş yolundan, çocuk düşürme ve doğmuş çocuğu öldürme ile savaşa imkân veren bir hoşgörü bucağından başka bir şey değildi. Tanrısal analık, bu gizli çamura gelip düşüyor, hayat yaratan o yüce eylemin sonu bu çirkefe varıyordu. Bir tapınak gibi saygı görmesi gereken analık, şüpheli evlerdeki bir bayağılıktan

ibaretti; ana horlanıyor, kirleniyor, atılıyordu; çocuk, lanetleniyor, nefret görüyor, inkâr ediliyordu. Dünyanın damarlarında dolaşan o ebedi tohum seli, eşlerin karnını bahardaki engin topraklar gibi şişiren tohum halindeki insanlık, onursuzlaşmış, çürümüş, alçaklaşmış bir mahsul haline geliyordu. Ne çok kuvvet, ne çok sağlık, ne çok güzellik kayboluyordu! Şimdi Mathieu, fakirlik yüzünden sokak ortasında kalanların da, saklanmak zorunda olanların da, sahte isimlerle bir gizem içinde doğurup, doğurdukları çocukları içinden çıktıkları isimsiz ıstıraba tekrar fırlatan kaçakların da, günahkârların da, bütün dertli gebe kadınların meçhulden oraya geldiğini hissediyor, hepsine acıyordu. Sonra, kalbini burkan acının ortasında, bir şefkate kapıldı. Ne olursa olsun bu da hayat değil miydi, büyük insanlık ormanı içinde özsuyun bütün filizlenişlerini kabul etmek gerekmez miydi? Meşelerin en gürbüzü, çoğu zaman engellere inat, dikenler ve taşlar arasında büyüyenler değil miydi?

Norine tekrar Mathieu ile yalnız kalınca, öğle yemeğinde kahve içmesine izin vermesi için hanımefendiyle konuşmasını rica etti ondan. Mademki kendisine ayda on frank cep harçlığı vereceklerdi, kahve parasını öderdi. Mathieu'yü aşağı yolladı, giyininceye kadar aşağıda, salonda kendisini bekleyeceğine dair ondan söz aldı.

Mathieu aşağıda önce şaşırdı, bir kapıyı açtı, yemekhaneyi gördü; burası, içinde uzun bir masa bulunan geniş bir oda idi; bitişikteki mutfaktan temiz tutulmayan bir bulaşık teknesi kokusu geliyordu. Sonra karşıda, solmuş fitilli kumaşla kaplı maun eşya ile döşenmiş bekleme salonunda konuşan iki kadın, ona Madam Bourdieu'nün meşgul olduğunu söyledi. Bunun üzerine Mathieu, büyük bir koltuğa gömüldü, cebinden bir gazete çıkardı, okumak istedi. Fakat kadınların konuştuğu şey ilgisini çektiğinden onları dinledi. Birisi orada yatan gebelerden biriydi besbelli, zahmetli bir gebeliğin son devresindeydi; harap, sararmış, bitkin, yüzü berbat bir haldeydi. Mathieu, karnı burnunda olan öteki kadının da ertesi gün doğumevine girmek üzere ebe kadınla görüşmeye geldiğini anladı. Kadın orada rahat edilip edilmediğini, yemeklerin nasıl olduğunu, loğusaların iyi bakılıp bakılmadığını öğrenme isteğiyle ötekine sorular soruyordu.

Zavallı, acılı kadın ağır ağır anlattı:

“Yoo! Rahatsız olmazsınız, hele sizin biraz paranız da var. Beni buraya hükümet yatırdı, eğer çoluk çocuğumu başıboş bıraktığım için bu kadar üzülmeysem, evimden kesinlikle yüz defa daha rahat olurdum. Dedim ya, zaten üç çocuğum var, allah bilir nasıl bakılıyorlar, çünkü kocam pek iyi huylu adam değildir. Ne zaman doğursam hep aynı şey: İşini ihmal eder, içer, başını alıp gider, eve döndüğüm zaman onu orada bulacağıma bile emin olamam. Çocuklarım âdetâ sokakta kalmış sayılır. Burada her şeyim var, karnım tok, sırtım pek; halbuki o yavrucaklar, belki de ne yiyecek ekmek ne ısınacak ateş buluyor. Kendi kendimi yiyip bitirmekte haklıyım, değil mi? Olanlar yetmiyormuş gibi, felaketimizi iyice artırsın diye bir tane daha doğurmak da marifet doğrusu!”

Tamamıyla kendi derdine gömülmüş olan öteki kadın baştan savma dinliyordu.

“Şüphesiz, şüphesiz,” diye mırıldandı. “Benim kocam memurdur. Buraya gelişimin sebebi, bizim için kolaylık olacak olması. Evimiz çok dar ve kullanışsız. Zaten iki yaşında bir kızım daha var, kuzinlerimizden birinin yanında, sütninede. Onu alıp yerine yeni geleni koymak gerekecek. Ne para gidiyor, yarabbi!”

Fakat sözleri yarıda kaldı. Hizmetçi içeriye yüzünü tülle örtmüş, siyahlı bir kadın aldı, sırasını beklemesini söyledi. Mathieu ayağa kalkmaya hazırlandı. Tam arkasını dönerken, bir aynada Madam Morange’ın yüzünü görüp tanıdı. Bir tereddüitten sonra, bu siyah giysi, bu kalınca tül, ona kararını verdirdi; tekrar koltuğa gömüldü, gazetesine daldı. Kadın onu görmemişti belli ki; Mathieu yan gözle aynaya bakıyor, onun hiçbir hareketini kaçırmıyordu.

Memurun karısı devam etti:

“Burası daha pahalı olduğu halde, kızımı doğurtan ebe kadının ellerine bir daha kendimi teslim etmemeye yemin ettiğim için buraya geldim. Onun evinde neler gördüm neler, hem ne pislik, ne iğrençlik!”

Öteki sordu:

“Kimdir bu kadın?”

“Aman! Kürek cezasına çarptırılması gereken mendeburun biri. Nasıl bir batakhanedir, tahmin edemezsiniz, kuyu gibi rutubetli bir

ev, iğrenç odalar, bulantı veren yataklar, hele o bakım, o yemekler! Oradaki kadar çok cinayet işlenen bir haydut yatağı daha bulunmaz memlekette. Polis nasıl işe el koymuyor, akıl erecek şey değil. O evin gediklisi kızlar var, onlardan dinledim, oraya giden ölü çocuk doğuracağına emin olurmuş. Ölü çocuk doğurtmak o evin uzmanlığı. Ücreti peşin konuşuluyor. Cadı karı çocuk düşürtme işini de yapıyor, o da cabası. Ben oradayken üç kadın geldi, bir perde çubuğu ile üçünü de çocuklarından kurtardı, gözümle gördüm.”

O sırada Mathieu, Valérie’nin hiç kımıldamadan, hiçbir hareket yapmadan, can kulağıyla dinlediğini gördü. Başını kadınlara doğru çevirmiyordu bile, fakat tülün altından güzel gözleri humma ile tutsuyordu.

İşçi kadın:

“Burada böyle şeyler göremezsiniz,” dedi. “Madam Bourdieu kendisini öyle kötü bir duruma sokmaz.”

Öteki sesini alçaltı:

“Ama bana anlattıklarına göre, önemli birisi bir kontesi getirmiş. Madam Bourdieu de işe burnunu sokmuş. Hem de bu yakınlarda.”

“Yoo! Zengin insanlar olursa diyeceğim yok. Bu işe hepsi kalkışır, muhakkak... Ama ne olursa olsun, burası çok dürüsttür.”

Tekrar bir sessizlik oldu. Sonra kadın başka lafa geçiverdi:

“Bari son güne kadar çalışabilseydim. Fakat bu sefer karıncığım öyle bir halde ki iki haftadır her türlü işi gücü bırakmaya mecbur oldum. Sonrasında naz yapacak durumum da yok, yürüyecek hale gelmez, tamamıyla iyileşmemiş bile olsam, hemen buradan savuşacağım. Beri tarafta küçükler bekliyor. Sizin o murdar karıya gidip başvurmadığıma beni pişman ediyorsunuz. Beni kurtarırdı. Nerede oturuyor o kadın?”

“Madam Rouche işte canım, mahalledeki bütün hizmetçi kadınlarla bütün fahişeler tanır. Rocher Sokağı’nın alt başında ini var, iğrenç bir ev, orada olan bütün faciaları artık bildiğim için, bundan sonra güpegündüz bile kapısından içeri girmeye cesaret edemem.”

Sustular, sonra kalkıp gittiler. Madam Bourdieu muayene odasının eşliğinde gözüküyordu. Büyük koltuğun arkılığı kendisini gizlediği için Mathieu ayağa kalkmadı. Valérie ebe kadının yanına girdi.

Mathieu, Valérie'nin, gözleri pırıldayarak iki kadının son sözlerini dinlediğini görmüştü. Gazeteyi dizlerinin üstüne bıraktı; zihni, bu kadınların anlattıkları hikâyelerle dolu, kuytularda olup biten bütün faciaları düşünüp ürpertiler geçirerek, korkunç bir hülyaya gömüldü. Aradan ne kadar zaman geçtiğini fark edemedi; birtakım sesler işiterek, daldığı düşüncelerden sıyrıldı.

Madam Bourdieu, Valérie'yi geçiriyordu. Yüzü yine her zaman-ki gibi tombul ve körpeydi, hatta bir ana şefkatiyle gülümsüyordu; genç kadın ise titriyordu, herhalde ağlamış olsa gerekti, yüzü keder ve utançla kıpkırmızıydı.

“Doğru düşünmüyorsunuz yavrum, çılgınca şeyler söylüyorsunuz, dinlemek istemiyorum. Hemen evinize dönün ve aklınızı başınıza toplayın.”

Valérie hiçbir şey söylemeden çekilip gittikten sonra, Madam Bourdieu o sırada ayağa kalkmış olan Mathieu'yü görüp hayret etti. Birdenbire ciddileşti, herhalde konuştuğuna canı sıkılmıştı. Fakat o sırada Norine geldi, neşeli neşeli konuştular, çünkü ebe kadın güzel kızlara karşı ayrıca muhabbet duyduğunu itiraf etmekten zevk alırdı. Hiç değilse güzel olmak birçok şeyi mazur gösterir derdi. Norine parasını cebinden vermeyi teklif ettiğine göre kahve içmesine izin verildi. Mathieu genç kıza kendisini yine görmeye geleceğine söz verdi ve ayrıldı.

Güzel kız, pembe pembe yüzüyle, gülerek merdivenden seslendi: “Öbür sefer bana portakal getirin!”

Mathieu, Boétie Sokağı'na doğru inerken birdenbire durdu. Sokağın köşesinde Valérie'yi görmüştü; kadın kaldırımında durmuş, bir erkekle konuşuyordu. Mathieu erkeği tanıdı, kocası Morange'dı. Birdenbire neler olduğunu anladı: Morange karısı ile birlikte gelmiş, Valérie Madam Bourdieu'nün evine girdiği zaman, o da kendisini sokakta beklemişti; şimdi de birlikte şaşkın, kararsız, ümitsiz, orada durmuş, durumu müzakere ediyorlardı. Azgın bir sele yuvarlanmış, ölüm tehlikesine düşüp kulakları sağır olmuş, kaderin cansız kurbanları haline gelmiş biçareler gibi, yoldan gelip geçenlerin itiş kışkırtmalarını bile hissetmiyorlardı. İstirapları yüzlerinden okunuyordu. Korkunç bir mücadele veriyorlardı. İkisi de durduğu yerde duramı-

yordu, belki on defa yer değiştirdiler. Bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlar, telaşlı telaşlı dolaşıyorlar, sonra yine duruyor, olayları ortadan kaldırmaktaki acizlikleriyle donup kalmış gibi, kımıldamadan, çok alçak sesle tartışmalarına devam ediyorlardı. Bir ara Mathieu sonsuz bir yerek ferahlığı duydu, kurtuldular sandı, çünkü Botie Sokağı'nın köşesini dönmüş, bezgin ve tevekküllü bir yürüyüşle Grenelle'e doğru dönmüşlerdi. Fakat yeniden durdular, umutsuzluk içinde birkaç kelime daha kekelediler. Sonra Mathieu, onların tersyz dönüp Botie Sokağı'nın alt başına doğru indiklerini, Ppinire Sokağı'ndan geçip Rocher Sokağı'na doğru gittiklerini gördü; kalbi sıkıştı.

Mathieu, kendisi de onlar gibi titreyerek ve utanç içinde, peşle-rinden yürümüştü. Nereye gittiklerini biliyor, fakat bu korkunç düşüncesinden emin olmak istiyordu. Eski Paris'ten kalma o çirkin, kara eve otuz adım kala, Rocher Sokağı'nın başladığı noktada durdu; zavallı çiftin kuşkulu gözlerle etrafı araştıracağına emin, bir kapı içine saklandı. Nitekimyle de oldu. Morange'lar karanlık ve pis kokulu giriş kapısına varınca,önce o şüpheli, sarı tabelaya yan gözle bakarak geçtiler; sonra geri dönüp kendilerini kimsenin görmediğinden emin oldular. Artık tereddütleri kalmamıştı, içeri daldılar;önce kadın, sonra kocası girdi. Valrie herhalde kocasının da bu işte kendisiyle beraber bulunmasını istiyordu. Crmn dehşetiyle dolu rpertilerinden başka bir şey bırakmadılar geride. Lağım ve cinayet kokan, duvarları çatlaklarla dolu köhne ev ikisini de yutmuş gibiydi.

Fakat Mathieu aynı ürperti içinde orada kalakalmış, aklı onlarda, bildiği şeyleri hatırlıyordu. El yordamıyla girişten geçtiklerini, rutubetli avluyu boydan boya yürüdüklerini, pisnlkl hizmetçi kadın tarafından içeri alındıklarını, şüpheli bir otel odasına benzeyen küçük salonda, katil kurnazlığını çağrıştıran koca burunlu, zoraki tebessml Madam Rouch'un onları karşıladığını görüyordu. Me-sele müzakere ediliyor, anlaşılıyordu. Burada, Madam Bourdieu'nün evindeki gibi, Mathieu'nn kalbini yaralayan gizli analıklar, lanetli gebelikler, günahkâr ve onur kırıcı doğumlar yoktu yalnızca. Aşağılık ve alçakça cinayetler, hayatı ta kaynağında yok eden o uğursuz ocuk düşürmeler de vardı. ocuğu doğduktan sonralme terk etmek daha az kıyııcıydı; oysa sinsi sinsi tatbik edilen, ceninin yahut

rüşeymin ana karnında boğulması ölü doğumları iyice artırıyor, üstelik bu iş öyle karanlık şartlar içinde oluyordu ki günden güne artan korkunç sayısını bilmeye imkân yoktu. Kendilerini baştan çıkarmış babalarını ele veremeyen kızlar, çocuğu kabul edemeyeceği bir yük olarak gören hizmetçi kızlar, kocalarının rızası ile veya rızası olmadan ana olmaktan kaçınan evli kadınlar, hepsi gizlice bu gayya kuyusuna geliyor, sapkınlık ve hiçlik üreten bir imalathane olan bu yüz karası ve alçaklık dolu batakhaneye düşüyordu. Çocuk düşürücü karıların uğursuz tırpanı, ellerindeki o perde çubuğu, gürültüsüzce içeri dalıyor, binlerce varlık bir çamur deryası içinde çirkefe yuvarlanıyordu.

Parlak güneşin altında, doğada özsuları sürekli kaynaşır ve ardı arkası kesilmeyen bir canlı seli büyüüp taşarken, Rouché'un kuru, ufak elleri, eti ve kanı zehirleyen karanlık ininde tohumları eziyordu. Toprağın ezeli döl bereketine karşı bundan daha canice bir saygısızlık, daha alçakça bir hakaret olamazdı.

V

MARTIN İKİSİ olan o sabah daha şafak sökerken Marianne'ın ilk sancıları tuttu. Genç kadın, yanı başındaki küçük demir karyolasında uyuyan Mathieu'yü önce uyandırmak istemedi. Sonra, saat yedi sularında, kımıldadığını işitince ona haber vermeyi daha doğru buldu. Mathieu doğrulmuş, karısının yorgandan dışarı çıkardığı elini öpüyordu.

“Evet, evet, sevgili kocacığım, sev beni, şımart beni... Galiba doğum bugün olacak.”

Üç gündür bekliyor, bu ufak gecikmeye şaşıyorlardı. Mathieu bir saniye içinde ayağa kalktı, telaşlandı:

“Sancın mı var?”

Fakat Marianne onun içi rahat etsin diye gülmeye başladı:

“Hayır, daha o kadar çok değil. Azar azar başlıyor. Pencereyi aç, ortalığı topla. Bakalım, görürüz elbet.”

Mathieu panjurları itti, odayı parlak bir güneş ışığı doldurdu. Engin sabah göğü, bulutsuz, tatlı ve iç açıcı bir mavilikteydi. Erken

gelmiş bir ilkbaharın rüzgârı girdi içeriye; yan bahçede, dantel zarıflığında, yeşermiş bir top leylak görünüyordu.

“Baksana, baksana, tatlım, ne kadar güzel! Aman, ne talih! Sevgili yavrumuz güneşli bir günde dünyaya gelecek!”

Sonra giyinmeden geldi, karyolanın kenarına, Marianne’ın yanına oturdu, onu yakından inceledi, gözlerinden öptü:

“Bana bak da anlayayım... Sancı henüz fazla şiddetli değil, çok ıstırabın yok, değil mi?”

Marianne, tam o esnada şiddetli bir sancı çektiği halde, yine gülümsemeye devam ediyordu. Nihayet konuşma imkânını bulunca:

“Emin ol, yok,” dedi. “Gayet iyiyim. Makul olmak lazım, çünkü çetin bir devre geçireceğiz. Bana sıkıca sarıl, sıkıca sarıl da cesaret ver, hem halime acımayı da bırak, yoksa beni ağlatırsın.”

Bir yandan gülümserken, bir yandan da elinde olmadan gözleri yaşıyordu. Mathieu ona aşkla, nazıkçe sarıldı; yarı çıplak vücudunu uzun bir kucaklama ile onun vücuduyla birleştirdi, kutsal doğum titremesiyle sarsılan bu acılı ve çarpıntılı teni kendi teninde hissetti.

“Ah! Kadın, sevgili kadın, hakkın var, neşeli olmak, ümitli olmak lazım,” dedi. “Seninle beraber acı çekmek için bütün kanımı sana vermek isterdim. Hiç değilse aşkım senin için bir güven, bir kuvvet olsun!”

Öpücükleri birbirine karıştı; derin bir şefkat duyarak sakinleştiller, tekrar güldüler, şakalaştılar. Sanki bu şıfalı heyecan kendisini de sakinleştirmiş gibi, büyük buhranlardan önce gelen durgunluklara benzer bir hal içinde, Marianne’ın da ağrısı dindi. Hatta belki de aldanmış olduğunu sandı. Onun için Mathieu’ye ortalığı derleyip topladıktan sonra her zamanki gibi işinin başına gitmesini tavsiye etti. Mathieu gitmek istemedi, haber gönderecekti. Bunun üzerine, genç adam yatağını topladıktan sonra saçını taramakla meşgulken, alınacak tedbirleri konuştular. Hizmetçi kadın, on beş gün önce hastabakıcı diye tutulan mahalleli bir kadını derhal gidip çağıracaktı. Fakat önce, bitişik odadan neşeli patırtıları işitilmeye başlayan çocukları giydirecekti. Doğumun olacağı gün, bu dört şeytanın akşama kadar Beauchêne’lerin evinde kalması kararlaştırılmıştı; Constance, hatırlarını kırmamak için, küçük Maurice’in o gün çocuklara bir öğle

yemeği ziyafeti vereceğini söylemişti. Asıl can sıkıcı mesele, Doktor Boutan'ın dün akşama kadar hâlâ Madam Séguin'in yanında bulunmasıydı; kadın yirmi dört saattir müthiş acılar içinde kıvranıyor, bir türlü doğuramıyordu. Böylelikle iki kadının korkusu gerçekleşiyordu, aynı gün doğuruyorlardı. Eğer Séguin'lerde iş bitmezse, doktor gece saat on bire doğru yatacakları sırada kendisinden iyi bir haber alamadıkları biçare Valentine'in yanından ayrılamazsa, işler pek karışacaktı!

“Ben oraya gidip bir bakayım,” dedi Mathieu. “Ne durumda olduklarını görür, Boutan'ı alır gelirim.”

Saat sekiz olduğunda, her şey düzene girmiş bulunuyordu. Has tabakıcı kadın gelmiş, çalışıyor, hazırlıklar yapıyordu. Çocuklar giydirilmiş, bahçenin öte tarafına, küçük arkadaşları Maurice'in evine götürülmeyi bekliyorlardı. Rose annesini öptükten sonra sebebini söyleyemeden ağlamaya başlamış, evde kalmak istiyordu, fakat Blaise, Denis ve Ambroise, üç oğlan, küçük kıza saçmaladığını, yakında geleceği kendilerine haber verilen küçük kardeş o gün satın alınacaksa, annelerini çarşıya yalnız başına gitmekte serbest bırakmak gerektiğini anlatarak onu alıp götürdüler. Salonda tekrar oynamaya, tepinmeye başlamışlardı ki kapının zili birdenbire çaldı.

Marianne'in yanında kalmış olan Mathieu:

“Belki doktor gelmiştir!” diye haykırarak alelacele aşağı indi.

Fakat antrede Morange'la ve kızı Reine'le karşılaştı. Önce Morange'ın yüzünü görmedi, sabah karanlığında bu ziyarete şaşıtı yalnızca, öyle beklenmedik bir ziyarette ki hayretini gizlemek gerektiğini duymadı:

“O da ne, siz misiniz aziz dostum?”

Muhasebecinin değişmiş, titrek, dehşetten boğuklaşmış sesi Mathieu'yü şaşırttı, içine ilk ürpertiye verdi.

“Evet, benim... Ben geldim, yardımınıza ihtiyacım var...”

Sonra salondan gelen çocuk seslerini işitince, gülümseyerek kızı Reine'i oraya doğru itti:

“Haydi, git tatlım, merak etme, küçük arkadaşlarınla oyna. Sonra gelip seni alacağım. Öp bakayım beni.”

Kapıyı örtüp geldiği zaman, Mathieu onun yüzünü gördü; artık kızından gizlenmesine lüzum kalmadığı için korkunç bir ıstırapla çarpılmış, sapsarı bir çehreydi bu.

“Aman yarabbi! Zavallı dostum, ne var?”

Morange bir an kekeleydi, hıçkırıklarını tuttu, öyle titriyordu ki konuşamıyordu:

“Ne olacak, karım ölüyor... Evde değil, başka yerde. Size hepsini anlatırım... Reine onu seyahate çıktı zannediyor, benim de onun yanına gitmeye mecbur olduğumu söyledim. Rica ederim, Reine’i gerektiği kadar alıkoyunuz burada. Ama hepsi bu kadar değil, kapıda araba bekliyor, sizi beraberimde götüreceğim, derhal benimle gelmeniz gerek.”

Mathieu, duyduğu derin acıma rağmen, kabul edemeyeceğini belirten bir hareket yaptı:

“Ooo! İmkân yok, bugün mümkün değil. Karım doğuruyor.”

Morange, yeni bir felaketin yıkıntısı altında kalmış gibi, bir an şaşkın şaşkın onun yüzüne baktı. Sonra korkunç bir titremeye yalandı, yüreğine dolan keder içini acılaştırdı, dudakları büküldü:

“Ha! Doğru ya, karınız gebeydi, şimdi de doğuruyor, evet, doğal bir şey. Bu mutlu olayda hazır bulunmak istiyorsunuz, hakkınız var. Fakat zararı yok dostum, benimle geleceksiniz, benimle geleceğinize eminim, çünkü çok acı çekiyorum, çok acı çekiyorum. İnanın ki sizi götüreceğim o yere yalnız başıma bir daha gidemeyeceğim, artık gidemem, gitmeye mecalim yok, yanımda biri lazım, benimle beraber birisi bulunmalı! Ah, yalvarırım, yalvarırım size!”

Kekeleyerek söylenen bu titrek sözlerde öyle bir dehşet, öyle bir ümitsizlik vardı ki Mathieu ta canevinden ürperdi. Bu zayıf ve yufka yürekli, zavallı adamın artık metanetinin tamamıyla tükendiğini, yapayalnız kalmış olduğunu, suya düşen ve boğulmak üzere olan bir çocuk gibi iradesiz kaldığını hissetti.

“Durun,” dedi. “Sizinle beraber gelebilir miyim, bir bakayım.”

Hızla yukarı çıktı; Morange’ların galiba müthiş bir felakete uğradıklarını, muhasebecinin aşağıda bulunduğunu, kısa bir süreliğine kendisiyle beraber gelip yardım etmesi için yalvardığını Marianne’a anlattı. Marianne hemen bu ricayı reddedemeyeceğini söyledi, kaldı

ki şimdilik ağrısı da yoktu. Belki de aldanmıştı. Sonra aklına bir şey geldi. Mademki Morange'ın arabası vardı, Mathieu önce Séguin'lere uğrayıp Doktor Boutan'a haber verir, eğer vakti varsa onu kendisine gönderebilir, sonra dostunun kendisinden beklediği yardımı daha rahat yerine getirebilirdi.

Mathieu karısını tekrar aşkla dudaklarından öperek:

“Haklısın,” dedi. “Sen çok iyi bir kadınsın. Boutan'ı sana gönderir, mümkün olduğu kadar çabuk döner gelirim.”

Aşağı indi, salona girdi, çocukları öptü, Reine'i de öptü. Kız-çağız hiçbir şeyden şüphelenmez gibiydi; kendisinin de katılacağı, Beauchêne'lerin evindeki ziyafetten dolayı pek neşeliydi. Mathieu hizmetçi kadını çağırdı, çocukları derhal, kendi gözü önünde alıp götürmesini söyledi. Onları bahçe kapısından bizzat çıkardıktan sonra, bitişik konağın kapısından içeri girecekleri ana kadar arka-larından baktı.

Morange antrede, kızını tekrar görmek aklına gelmeden, durmadan dolaşmış, endişe ve sabırsızlıkla kendi kendini yemişti.

O şaşkın haliyle:

“Geldiniz mi? Geldiniz mi?” dedi. “Yarabbi, sen bilirsin! Çabuk olalım!”

Sonra arabaya girince, gözleri kapalı, bir eliyle yüzünü örtüp, harap, bitkin, yığıldı. Mathieu arabaya binmeden önce Antin Caddesi'nden geçip geçemeyeceklerini sormuştu, Morange zaten yollarının orası olduğu cevabını verince arabacıya Séguin'lerin adresini söylemişti. Konağın önünde özür dileyerek indi. Hanımefendinin nihayet doğurduğunu, fakat galiba işin daha tam olarak bitmediğini oda hizmetçisi kadından öğrendi; bununla beraber Boutan, bir saate varmadan Madam Froment'in yanında olacağı haberini kendisine iletince yüreği ferahladı.

Mathieu arabaya tekrar binince arabacı eğildi, gidecekleri yerin adresini sordu.

“Bu adam size adres soruyor.”

“Adres, adres... Ha! Evet, doğru ya. Rocher Sokağı, alt başta, yokuşun başladığı yer. Numarayı bilmiyorum. Bir kömürcü dükkânı var.”

Mathieu anladı. Görmüştü, biliyordu. Zaten Morange, yarı çılgın bir halde içeri girip karısının ölmek üzere olduğunu söyleyince, yüzünden geçen ürperti ona cinayetin soğukluğunu hissettirmişti. Valérie, Rouche denen kadının evinde ölüyordu.

Morange, herhalde bir itirafta bulunmak, hiç değilse biraz açıklama yapmak ihtiyacını duymuştu. Susmaya bir son verdi, tekrar kıvrılmaya başladı. Fakat önce doğruyu söylemeye bir türlü yanaşmadı, yalan söylemeye çalıştı:

“Evet, Valérie muayene olmak için bir ebe kadına gitmişti. Muayene esnasında birdenbire kan kaybetmeye başladı, o kadar şiddetli oldu ki kanı durduramadılar.”

“Doktor çağırmadınız mı?”

Bu soru onu şaşırtmaya yetti. Bir saniye söyleyecek bir laf aradı, kekeleydi:

“Doktor, şüphesiz... Doktor olsaydı belki de onu kurtarırdı. Ama bana ne yapılsa boştur dediler.”

Sonra bir hıçkırık arasında, korkunç ümitsizliğinin isyanıyla, itiraf nihayet ağzından çıktı:

“Kollarımı tuttular, beni bir yere kapattılar, koşup doktor getirmeme mâni oldular. Ben o akan kanı görüp de zavallı karımın mahvolduğunu anladığım zaman, her tarafı kırıp döker, pencereden atlardım. Ama bilseniz bana ne dediler, delisin dediler, hep birden zindana gideriz dediler!.. Valérie kendisi de öfkeleniyordu bana. Ötekiler feryatlarım işitilmesin diye elleriyle ağzımı kapıyordu; bir şey değil, kanı durdururuz diyorlardı... Ah! Alçaklar! Alçaklar!”

Her şeyi söylüyor, perde çubuğunu, o iğrenç ve bayağı demir parçasını itiraf ediyordu; gerçi o çubuk usta bir el tarafından idare edilmişti, fakat mutlaka, çok aşağı sarkmış bir organa rastlamıştı, fazla şiddetli bir dürtüyle onu delmişti. Derhal kan gelmeye başlamış, ebe kadın önce bu kanla uğraşmış, sonuç alamamıştı. Sonra saat ona doğru bir parça ümitlenmişti. Fakat gece yarısı hasta birdenbire bayılmıştı.

“Düşünün, akşamın yedisinden beri oradaydık. Kadın bu işin ortalık karardıktan sonra yapılmasını istemişti; fazla ışığa gerek olmadığını, bir mumun yeteceğini, türlü türlü sebeplerle o saatin

daha çok işine geldiğini söylüyordu. Saat gece ikiye geldiği halde, ben hâlâ o uğursuz odadaydım; Valérie'nin iyileşinceye kadar beş altı gün orada kalmasını kararlaştırmıştık. Valérie ayılmamıştı, hep baygın yatıyordu; bembeyaz kesilmiş, buz gibi donmuştu, hafif bir nefesten başka hayat belirtisi göstermiyordu. Ne yapabilirdim? Reine evde meraktan mutlaka deliye dönmüştü, çünkü ona annesini trene götürdüğüm, hemen dönüp geleceğim masalını uydurmuştum. Beni kapı dışarı ettiler, bu sabah uğradığım zaman belki de güzel bir sürprizle karşılaşacağımı söylediler. Eve nasıl gittiğimi bilmiyorum, o yere yalnız başıma tekrar gitmeye o kadar cesaretim yok ki sizden yardım istemek geldi aklıma... Aman yarabbi! Aman yarabbi! Zavallı karım, acaba ne halde bulacağız onu?”

Arabanın yürümediğini söyleyerek sabırsızlıktan kendini yiyip bitirdiği halde, şimdi de ilerlediğini fark edip olanları biraz sonra öğreneceğini düşünerek korkmaya başlamıştı. Sokaklara gitgide artan bir endişeyle bakıyor, o dehşet verici eve yaklaştığını hissetmiş gibi, omuzlarında oranın rutubetli soğuşunu şimdiden duyuyordu.

“Ah! Dostum, beni ayıplamayın, bilseniz ne kadar acı çekiyorum.”

Mathieu söyleyecek söz bulamadı, yalnızca onun elini tuttu, avuçları içinde uzun uzun sıktı. Merhamete ve affa delalet eden bu sevgi gösterisi zavallı adamı gözlerini yaşartacak kadar duygulandırdı.

“Teşekkür ederim, teşekkür ederim!”

Araba durdu, Mathieu arabacıya beklemesini söyledi. Morange hemen eve dalmıştı, arkadaşı da ona yetişmek için acele etmek zorunda kaldı. Parlak sabah havasını ılıtan güzel güneşi geride bırakıp önce duvarları çatlaklarla ve küfle dolu, leş kokulu giriş kısmının yarı karanlığına daldılar. Sonra bir sarnıcın dibine benzeyen yosunlu avludan geçtiler, bulaşık teknelerinin pis kokularının sindiği vıcık vıcık merdivenden çıktılar, sürtünen ellerin kırıyla kararmış kapıya vardılar. Güzel havalarda bu evin çirkinliği daha fazla göze batıyordu.

Kapı hızla vurulunca, pis önlüklü hizmetçi kız gelip açtı. Fakat ziyaretçiyi tanıyıp yanında da bir arkadaşı bulunduğunu görür görmez, ikisini de daracık bekleme odasında tutmak istedi:

“Mösyö, mösyö, durun...”

Morange onu şiddetle itince:

“Emir aldım mösyö, geçemezsiniz,” dedi. “Durun da gidip hanımefendiye haber vereyim.”

Morange ses çıkarmadı, bir kelime söylemedi, bir omuz vurup hizmetçiyi yan tarafa itti, geçti. Mathieu de peşinden yürüdü; hizmetçi alelacele toparlanmış, ebe kadına haber vermeye gitmişti.

Morange koridordan kıvrıldı; en dibe, tanıdığı oda kapısına kadar gitti. Şaşkın, titrek, araştıran elleriyle kapıyı açtı. Yolunu kesen hizmetçi kız, bu şekilde muhafaza altına alınan oda, onu deliye döndürmüştü. İçine girdikleri bu oda, nasıl da dehşet ve facia dolu bir odaydı! Avluya bakan, tozlu, dar bir pencereden aydınlık alıyor, oradan içeriye ancak zayıf bir mahzen ışığı giriyordu. İsten kararmış tavanın altında, aşıboyası kâğıtları rutubetten lime lime ayrılmış dört duvarın ortasında, eşya namına kırık, mermer bir konsoldan, sallanan tek ayaklı bir sehpadan, hasırları yarı yarıya dökülmüş bir sandalyeden, köşeleri haşerat lekeleriyle dolu, maun taklidi, boyalı bir karyoladan başka bir şey yoktu. Orada, o iğrenç bayağılığın içinde, hâlâ odanın ortasında duran o pis yatakta, Valérie tam altı saat önce ölmüş, vücudu buz kesilmiş, serili yatıyordu. Vücudundaki bütün kan o hain yaradan akıp gitmişçesine balmumu gibi sararmış olan nefis yüzü, çözükle siyah saçlarının yığını ortasında dinleniyordu. Hayattayken pek neşeli bir sevimlilik taşıyan, lüks ve haz arzularıyla yanıp tutuşan yuvarlak ve taze yüzü, ölümünde müthiş bir sertlik almış, böylesine korkunç bir şekilde kaybettiklerinden dolayı kederle karışık bir pişmanlık ifadesine bürünmüştü. Çarşaf kaymış, omuzlarının bir kısmı gözüktüyordu; bu omuzlar, fazlaca etli olmakla beraber, yakası açık giyindiği zamanlar kocasına gurur veren bir güzellikteydi. Sağ eli gayet solgun, gayet ince, içine düştüğü yokluktan dışarı uzanmış gibi karyolanın kenarında, çarşafın üzerinde duruyordu. Valérie ölmüştü, üstelik de yalnızdı, yanında ne bir kimse vardı, ne de bir mum yanıyordu.

Morange ağzı bir karışık açık bakakaldı. Valérie, gözleri ebediyen kapalı, uyuyor gibiydi. Fakat Morange bu görünüşe aldanmadı; onun o hafif nefesini görmüyordu, dudaklar kapalı ve bembeyazdı. Bu

odanın rezilliği, bir sokak köşesinde vurulup yere serilmiş bir mak-
tul gibi böyle tek başına bırakılmış bu ölünün verdiği dehşet ve so-
ğukluk yüreğine öyle bir darbe indirmişti ki Morange serseme dön-
müştü. Karısının elini tuttu, buz gibi soğuk olduğunu gördü; yalnız,
ta canevinden yükselen, boğuk bir iç çekiş sesi çıkarabildi. Sonra
dizüstü düştü; sanki bu hiçliğin içinde donup kalmak, karısıyla bir-
likte kendisi de ölümün soğukluğu içine girmek ister gibi, hiçbir şey
söylemeden, hatta hıçkırmadan, yalnızca yanağını bu mermer kadar
soğuk ele değdirdi. Ondan sonra bir daha kımlıdamadı.

Mathieu, zavallı karı kocanın içine düştükleri bu alçaklığın orta-
sında, bu çok şiddetli akıbetin, bu yıkıntının karşısında dehşete ka-
pılmış, o da Morange gibi hareketsiz kalmıştı. Korkunç sessizlik de-
vam ediyordu; nihayet, ihtiyatla ilerleyen bir kedinin yaklaşması gibi
hafif bir gürültü işitti. Ardına kadar açık duran kapıdan Madam Ro-
uche içeri girmiş, yumuşak ve sakin, sessiz ve çekingen yürüyüşüyle,
sırtından hiç eksik olmayan siyah fistanıyla yaklaşıyordu. Araştırmacı
iri burnu derhal bu beyefendiye doğru döndü, onun ziyaretini ha-
tırladı. Bir gün gelmişti evine, galiba bir hanımı yatırmak istiyor-
du. Belli ki ondan çekinmedi, hakkında hükmünü verdi, çok sakin
davrandı. Mathieu hayretler içindeydi. Kadın, ölü karısının yanına
yığılmış olan zavallı kocaya karşı sadece merhamet duyuyor gibiydi.
Sevecen bakışında, “Nasıl bir kaza, nasıl da acıklı şey, hayatın üzücü
tesadüfleri karşısında ne kadar aciz mahluklarız!” diyen bir mana
vardı. Mathieu müdahale etmek, biçare adamı yerden kaldırıp teselli
etmek isteyince mâni oldu.

“Hayır, hayır, bırakın, açılır...” dedi fısıldayarak. “Gelin mösyö,
sizinle konuşmak istiyorum.”

Mathieu’yü alıp götürdü. Fakat koridora çıktıklarında bir dehşet
soluğu esti; boğuk feryatlar duyuldu, uzaktan bir çığlık çınladı. Ma-
dam Rouche hep aynı hissizlik içinde bir kapıyı açtı, Mathieu’yü bir
odaya soktu.

“Beni lütfen burada bekleyin,” dedi.

Ebe kadının muayene odası olan bu yer, yıpranmış kırmızı ka-
difeli eşyayla ve küçük bir maun yazı masasıyla döşeli, daracık bir
odaydı; büyük bir koltuğa yarı uzanmış, yüzü hâlâ pek solgun ol-

duğuna göre besbelli yeni loğusa, başı açık bir genç kadın, gevşek gevşek dikiş dikiyordu.

Kadın başını kaldırınca, Mathieu onun Madam Séguin'in oda hizmetçisi Céleste olduğunu görüp hayret etti. Céleste de bu tesadüf karşısında şaşakalmış, irkilmiş, bu adamın böyle birdenbire karşısına çıkmasına mana veremediği için o kadar ürkmüştü ki şu itiraf bir feryat halinde ağzından kaçıverdi:

"Aman! Mösyö Froment!.. Beni burada gördüğünüzü hanıma söylemeyin."

Mathieu o zaman hatırladı; Céleste, üç hafta önce Valentine'den, memleketi olan Rougemont'a gidip ölüm döşeğindeki annesinin yanında üç hafta kalmak için izin almıştı. Kendisinden düzenli olarak mektuplar geliyordu. Hatta hanımı ona mektup bile yazmış, doğum zamanı burada bulunmasında ısrar etmişti, fakat hizmetçi kız, annesi son günlerinde olduğu için onu böyle, bir türlü gelmeyen ölümü her an bekler durumda bırakamayacağı cevabını yollamıştı. Halbuki şimdi bu kızı Rouche'un evinde, en fazla bir haftalık loğusa halinde buluyordu Mathieu.

"Doğru, mösyö, gebeydim. Sizin bir ara bir şeyler sezinlediğinizi gördüm. Böyle şeyleri yalnız erkekler fark eder. Kendimi o kadar iyi idare ediyordum ki hanımım hiçbir zaman en küçük bir şüpheye düşmedi. Ben de işimden olmak istemediğim için annemin hasta olduğunu söyledim. Mektupları oradaki bir ahabım, Couteau Kadın alıyor, cevaplarımı da postaya o veriyordu. Yalan söylemek iyi bir şey değil tabii, ama alçaklar, tutmayacağı yeminler edenler hainlik edip bizi gebe koyuyorsa, biz zavallı kızlar ne yapabiliriz?"

Söylemediği bir şey vardı, o da ikinci çocuğunu doğurduğuydu. Hem bu sefer işler ilk defasında olduğu gibi iyi gitmemişti. Bir sene önce, hemen hemen günü gününe, Madam Rouche ondan bir ölü çocuk almıştı; uzmanı olduğu o el çabukluğu ile başardığı ölü çocuk vakalarından en mükemmeli buydu. Bu sefer çocuk, en fazla yedi aylık olduğu halde, sağ, âdeta sapasağlam doğmuştu. Gerçi ölmesi için gereken her şey yapılmıştı, fakat hayatın böyle ayak dirediği zamanlar oluyordu işte. İşletmenin kuralları doğan çocuğu öldürmeyi yasak ettiğinden, böyle can sıkıcı olaylarda son çare olan, bir toplu

mezar görevi gören Couteau Kadın'a başvurmak gerekmişti. Couteau, doğumun hemen ertesi günü, çocuğu Rougemont'da bir sütni-neye vermek üzere gelip almıştı. Şimdiye çocuk ölmüş olsa gerekti.

"Tahmin edersiniz ki mösyö, kibar bir hanım gibi uzun uzun ya-tıp kalamam. Doktorlar, 'Düzelinceye kadar en az yirmi gün yatak-ta kalmalıdır' diyorlar. Ben altı gün yatakta yattım, bugün kalktım, kuvvetlenip pazartesi günü işime döneceğim. Onu beklerken, bir yandan da, görüyorsunuz ya, çalışıyorum; bana karşı çok iyi dav-ranan Madam Rouche'un söküklerini dikiyorum. Anlaştık değil mi mösyö, beni ele vermeyeceksiniz?"

Mathieu bir baş işaretiyle tamam dedi. Uzun, at suratıyla güzel-likten nasibi olmayan, fakat körpe tenli, parlak dişli, henüz yirmi beşinde olan bu kıza bakıyor, onu böyle gebelikten gebeliğe geçerek toprağa ölü çocuklar serperken, iyice filizlenemeyen tohumları yer-lere atarak rutubetten çürütürken görüyordu. Bu kız ona dehşet ve acıma vermekteydi.

"Bir şey soracağım, ama kusuruma bakmayın mösyö... Acaba ha-nımım da doğurdu mu, biliyor musunuz?"

Mathieu, Madam Séguin'in şu sırada doğurmuş olması gerektiği-ni, fakat kırk sekiz saate yakın sancı çektiğini söyleyince:

"Şaşmam," dedi. "Hanımefendi çok çelimsizdir... Neyse, mem-nun oldum. Teşekkür ederim mösyö."

O sırada Madam Rouche içeri girdi. O kaçamaklı tavrıyla kapıyı örttü. Daire, içinde dolaşan boğuk dehşet çığlıklarından sonra, tek-rar bir ölüm sessizliğine gömülmüştü. Kadın geldi, küçük yazı ma-sasının başına oturdu, Mathieu'den bir sandalye almasını büyük bir nezaketle rica etti, sonra da hep o sakın ve iyi niyetli edasıyla masaya dirseklerini dayadı. Bir el hareketiyle Céleste'e orada kalabileceğini söylemişti. Céleste bir dosttu, bir sırdaştı, emin bir kızdı, yanında konuşulabilirdi.

"Mösyö," dedi, "isminizi öğrenme şerefine bile nail olmuş değ-i-lim, fakat karşımda hayatı tanıyan, seçkin ve akli başında bir insan bulunduğunu derhal anladım. Onun içindir ki dostunuzun kederi-nin beni bir parça endişelendirdiğini size özel olarak söylemek iste-dim. Yanlış anlamayın, bu endişem sadece onun hesabınadır. Dün

gece nasıl bir delilik nöbetine tutulduğunu, sakinleştirmek için ne kadar uğraştığımızı tasavvur edemezsiniz. Eğer yine deliliği tutarsa, tehlikeli sonuçları olacağını herhalde tahmin edebileceğiniz bazı hareketlere kalkışır diye korkuyorum. Aldığı darbe elbette çok korkunç, ben kendim de çok üzgünüm, bu felaketten beri gözümü kırpmadım. Ancak takdir edersiniz ki eğer kederini sağa sola boşu boşuna anlatmaya kalkışacak olursa, işi düzeltmek şöyle dursun, başına çok büyük dertler açar. Şunu da söyleyeyim, inanın bana, kendimden ziyade onu düşünüyorum, çünkü ben her zaman bir yolunu bulur, işimi düzeltirim.”

Mathieu çok iyi anlıyordu. İnsanlara suç ortaklıklarını hissettirmek için en iyi çare, bir ihtiyatsızlık edip de cinayeti ihbar etme sersemliğinde bulunurlarsa, önce kendilerinin kovuşturmaya uğrayacağını ve mahkûm olacağını anlatmaktır.

Soğuk bir tavırla cevap verdi:

“Biçare arkadaşımın feci ıstırabına saygı göstermek lazım. Aklın emrettiği yoldan gitmesi için kendisine hiçbir şey söylememe lüzum yok, çünkü onu mahveden bu korkunç cinayette muhakkak ki kendisinin de her türlü payı var.”

Bir sessizlik oldu. Madam Rouche sakince onun yüzüne bakıyor, ince dudaklarında zapt edemediği bir gülümseme belirliyordu:

“Beni bir canı, bir katil saydığınızı görüyorum mösyö. Ah! Bu zavallı adam karısı ile beraber geldiği zaman keşke burada bulunsaydınız! Çocuklar gibi hıçkırarak ağladılar, dizlerime kapandılar, çünkü istedikleri şeyi yapmayı önce kabul etmedim. Nihayet razı olduğum zaman ne teşekkürler ettiler, ne ebedi minnettarlıklar vaat ettiler! İşin sonu iyi bitmedi, herhalde vücutta tahmin edemediğim bir yapı bozukluğu vardı, arkasından da büyük bir felaket geldi. Asıl üzgün ve tehdit altında olan en başta ben değil miyim? Zannediyor musunuz ki ben de kederli ve endişeli değilim? Bütün servetlerini vereceklerini vaat ettikten sonra riskleri kabul etmeyen karı kocalar evlerinde kalmalılar!”

Hararetleniyor, ufacak vücudu söylediklerine duyduğu inançla titriyordu:

“Benim yaptığımı bütün ebeler yapıyor! Bütün doktorlar da yapıyor! Her gün karşılaştığımız yürekler acısı itiraflar karşısında, içimizden bu işi yapmayacak bir kişi çıkarsa alnını karışlarım!.. Ah! Mösyö, sizi şu odaya saklayabilsem, buraya gelen biçarelerin söylediklerini işitebilseniz, fikirleriniz değişirdi. Buraya fakir bir esnaf kadını geldi, kocası bir tekme atmış, karnından yaralanmış, yarı ölü bir haldeydi, hüngür hüngür ağlıyor, çocuk istemediğini söylüyordu. Bu kadının çocuğunu düşürtmekte haklı mıydım sizce? Geçen hafta altı aylık gebe bir çiftlik hizmetçisi geldi, her taraftan kovulmuş, çocuklar peşine düşüp taşlamış, değirmenlerde yatıp köpeklerin mamasını aşırarak hale düşmüş, Beauce’tan buraya kadar yaya gelmiş; karnındaki biçare mahsulü orada burada daha fazla sürüklemesin diye onu da derhal kurtarmak merhametin gereği değil midir sizce? Taşradan bana gönderilen, Saint-Lazare Garı’ndan adım atar atmaz soluğu burada alanlar, eğer onları çocuklarından kurtarmazsam kendilerini öldüreceklerine yemin eden burjuva kadınlar, işçi kadınlar; keza ağızlarında bu tehditten başka laf bulunmayan, çoğu fakir, fakat içlerinde birçoğu da zengin, mutlu, el üstünde tutulan Parisli hanımefendiler; hepsi, anlıyor musunuz, hepsi en kötü çarelere başvurmaya, kendilerini ilaçlarla zehirlemeyi göze almaya, onları kurtaracak herhangi bir kazaya uğramak için kendilerini merdivenden atmaya, çocuğun yolunu bekleyip kendi kendilerine doğum yapmaya, çocuğu boğmaya yahut sokağa götürüp bırakmaya azmetmişlerdir. Peki, ne olacak? Ben ne yapayım bu durumda? Lağımlarda, apteshane kuburlarında zaten yeteri kadar ufacık ceset bulunmuyor mu zannediyorsunuz? Biz bu işi yapmaktan sakınırsak, doğan çocuğunu öldürenlerin sayısı iki misline çıkmayacak mı? Bu zavallı kadınlara acıyarak yaptığımız yardımını hesaba katmasak bile, bu iş zaruri bir tedbir, birçok faciayı ve cinayeti önleyen sosyal bir önlem değil midir?.. Ben, sizin gibi zeki bir kimsenin karşısında bulunduğum zaman, gayet net olan bakış açımı gizlemem mösyö. Üç derece vardır. Kadının ölü çocuk doğurmasını sağlayacak şekilde davranmak, ki bunu tamamıyla meşru sayarım, çünkü kadının özgür iradesi gereği, hayat vermek veya vermemek kendi hakkıdır, değil mi? Sonra çocuk düşürme gelir ki bu benim gözümde zaten çirkin bir tekniktir. Ananın bu işi yapmaya hakkı olup

olmadığı tartışma götürür, buna ancak bazı hallerde rıza gösterilme-
lidir, üstelik tehlikeleri de olabilir. Nihayet doğan çocuğu öldürme ge-
lir ki düpedüz cinayettir, tamamen aleyhindeyim. Anlıyor musunuz
mösyö, size yemin ederim ki benim evimde diri olarak doğan hiçbir
çocuk öldürülmemiştir. Ana yahut sütüne sonradan onu ne isterlerse
yaparlar, orası beni ilgilendirmez.”

Zafer kazanmış gibiydi; Mathieu’nün ürpertili sessizliğine, vere-
cek cevap bulamayan bir kimsenin söylenenleri acizlik içinde onay-
laması manasını vererek, elini yukarı kaldırıyor, şerefi üzerine ye-
min ediyordu. Mathieu bu cehennemden kurtulmak için bir hareket
yapınca, kadın telaşla ekledi:

“Bir kelime daha, mösyö... Bakın, size bir örnek! Karşiki evde,
zengin bir bankerin evinde, kış başında sarışın bir küçük hizmetçi
kız vardı, ama ah, ne şirin şeydi, bir harikaydı! Derken, doğal olarak
gebe kaldı, beni görmeye geldi, ama iş işten geçmişti, benim pren-
siplerime göre müdahale edemeyeceğim kadar gecikmişti. Ayrıca
bu kızcağız evime çok yakın bir yerde oturuyordu, onu da düşün-
müştüm, dedikodular bakımından tehlikeli olurdu. Aradan iki ay
geçti. Bir sabah, daha saat altıda, aynı evin aşçı kadını koşa koşa
bana geldi; beni gizlice, servis merdiveninden yukarı, altıncı kata,
sarışın küçük hizmetçi kızla beraber yatıp kalktığı odaya çıkardı. İki
yatağın birinde bir de ne göreyim?! Zavallı yavrucak, bacakları ay-
rık, bir kan deryası ortasında yatıyor; çocuğu, başı henüz çıkmışken,
yarı yolda boğan parmakları, yavrunun boğazı etrafında katılaşmış
kalmış; kendisi de ölmüş, mösyö, korkunç bir kan kaybı sonucunda
ölmüş, sel gibi akan kan döşekten ve somyadan geçip yere kadar ak-
mış. Fakat asıl acayip tarafı şu ki, aşçı kadın, en çok iki metre ötede-
ki yatakta uyuduğu halde, ne bir feryat ne bir soluk, katiyen hiçbir
şey işitmemiş. Ancak uykudan uyandıktan sonra meselenin farkına
varmış. Zavallı kızcağızın can acısını içine akıttığını, feryatlarını
susturduğunu, çocuğun gelmesini bekleyip onu ateşler içinde yanan
elleriyle boğduğunu gözlerinizin önüne getiriyor musunuz? Sonra
bu son gayretin arkasından, damarlarındaki bütün kanın boşalma-
sını, katılaştıran ellerinden bırakmadığı ufaklık mahlukla beraber ölüm
uykusuna dalışını da gözünüzde canlandırıyor musunuz? Tabii aşçı

kadına bu işin benimle ilgisi olmadığını söyledim, defin ruhsatı vermesi için bir doktor çağırmaya yolladım. Ama bana ister inanın ister inanmayın mösyö, bu olaydan sonra bir türlü kendime gelemedim. Evet, bu kızın dileğini geri çevirmiş olmak benim için bir vicdan azabıdır. Size sorarım, bu kızın çocuğunu düşürtmüş olsaydım bana lanet mi ederdiniz? Aslında hayır işlemiş olmaz mıydım?”

Hikâyeyi büyük bir ilgiyle dinleyen Céleste:

“Ooo, elbette!” diye haykırdı.

Mathieu yüreğinin burkulduğunu hissetmişti. Dehşetin son derecesi aşılmıştı, bundan daha aşağıya inilemezdi. Bu, analığın en son cehennemiydi. Madam Bourdieu’nün evinde gördüklerini, günahkâr ve kaçak analığı, gizlice doğurmaya gelen ayartılmış hizmetçi kızları, zina etmiş zevceleri, enseste uğramış kız evlatları, isimsiz, meçhule yuvarlanan, bilinmedik biçare yaratıkları hatırlıyordu. Burada, Madam Rouche’un evinde ise riyakâr cinayet, dünyaya gelmeden önce boğulan, ancak ölü olarak doğan yahut henüz tam olmadan zorla dışarı atılıp ilk yudum havayı yutar yutmaz son nefesini veren rüşeym vardı. Ayrıca başka yerlerde, her yerde, doğan çocuklar öldürülüyor, bu cinayet itiraf ediliyordu; diri doğan çocuk boğuluyor, bazen lokma lokma kesiliyor, bir gazete kâğıdına sarılıyor, bir kapı önünde bırakılıp unutuluyordu. Evlenme sayısı azalmamış, doğum dörtte bir oranında düşmüştü; koca şehrin bütün lağımalarında ufacık cesetler sürükleniyordu. İnsanın alçalışının bu çukur noktasında Mathieu, gün yüzüne çıkmayan bu alçaklığın, bunca gizli facianın, bunca gizli cinayetin soluğunun yüzünde dolaştığını hissediyordu şimdi. Asıl korkunç tarafı şuydu ki, bu kadın, bu bayağı ve alçak katil kadın, üst perdeden konuşuyor, ödevinden emin görünüyor, kendisine onu allak bullak eden hakikatler anlatıyordu. Analık, bu öldürme çılgınlığına yalnızca cemiyetin alçaklığı, aşkın yozlaşması, kanunların adaletsizliği yüzünden düşüyordu. Tanrısal arzu, ölmez hayat ateşi kirleniyor, önünden rasgele geçen dişileri gebe bırakan bir kızışmışlıktan ibaret kalıyordu. Analar çocuğun ilk tekmesinde bir dehşet ürpertisiyle titriyordu; bir yanlış anlamanın dehşet verici mahsulünü dünyaya çıkarmaktan duyulan korku, onu istenmeyen bir cansız ot gibi daha filiz halindeyken yok etme ihtiyacına dönüşüyordu. Bir bencillik fer-

yadıdır yükseliyor, çocuk istemez, para ve ihtiras hesaplarını mahvetmeye gelen hiçbir şey istemez diye haykırıyordu! Yarının hayatı kahrolsun, yeter ki bugünün zevki var olsun! Can çekişen cemiyet, milletin yakın bir tarihteki sonunu haber veren bu kutsala saygısız çığılığı hep bir ağızdan atıyordu. Dokuz ay önce kendisinin de gebelikten kaçmanın hovarda cinnetine kapılmak üzere olduğunu gördüğü akşam, Paris'te çok az tohum serpildiğini hissetmiş olan Mathieu, şimdi bu tohumun verdiği mahsulün hangi zalim ve suçlu ellerle toplandığını görüyordu. Elbette tohumun çoğu bayağı mahallelerin kaldırımlarına atılıyor, kuruyor, kavruluyor, ziyan oluyordu; ekim esnasında, hoyratlık yüzünden, sefalet yüzünden, ne kadar çok fire veriliyor, ne kadar çok başak ziyan ediliyordu! Ama bu yine bir şey değildi; hasat zamanı gelince, vahşi eller israf işine devam ediyordu. Paris'te tohum kötü serpiliyor, hasat kötü yapılıyordu; isteyerek çocuk düşürme işinin iblisçe eseri işte buydu; hakikatin ve adaletin sonsuz hasadı için tohumları sonsuz cömertlikle yaratan sarsılmaz tabiatın karşısında, ölümün bütün kuvvetleri hayatla çarpışıyordu.

O zaman Mathieu ayağa kalktı:

“Tekrar ediyorum madam, burada olup biten işleri bilmeme lüzum yok. Fakat bu kadının cenazesinin burada bulunması sizin için tehlikelerin en büyüğü değil mi?”

Madam Rouche kurnazca gülümsedi:

“Evet, oldukça sıkı göz hapsindeyiz. Bereket ki hemen her taraf-ta dostlarımız var. Adam gönderdim, ölüm vakasını haber verdim, doktor gelecek ve doğum esnasında kazara ölüm raporu verecek.”

Kadın da ayağa kalkmış, tekrar yumuşamış ve çekingen bir tavır almış, bu yeryüzünde olup biten çirkin şeylere acınır gibi bir hal takınmıştı. Céleste, “Merak etmeyin mösyö, hanımefendinin bütün söyledikleri doğrudur. Dünyada ondan daha iyi kadın bulunmaz, öl dese ölünür. Güle güle gidin, mösyö, verdiğiniz sözü unutmayın,” diye haykırdığı zaman da mütevazı ve utangaç bir eda takındı, onu susturmak için dostça bir el hareketi yaptı.

Mathieu çıkıp gitmeden önce Morange'ı tekrar görmek, hatta elinden gelirse onu oradan çekip almak istedi. Onu ölmüş karısının yanında, acısını gömdüğü bir yokluğa yuvarlanmış, kupkuru göz-

lerle oturur buldu. Biçare adam, daha ilk sözde, sanki ebedi uykuya yatmış olan kadını rahatsız etmekten korkuyormuş gibi, gayet yavaş, uzaktan gelen bir sesle onu susturdu:

“Hayır, dostum, hayır, bana bir şey söylemeyin, bana söyleyeceğiniz hiçbir şeyin faydası yok. Suçumun ne olduğunu biliyorum, kendimi asla affetmeyeceğim. Onun bu halde bulunuşu benim rızamla olmuştur. Halbuki onu çılgınca seviyordum, hiçbir zaman onun mutluluğundan başka bir şey istemedim, bütün zaafım onu çok fazla sevmiş olmamdır. Ama ne önemi var, ben erkektim, o deliye döndüğünde ben makul davranmalıyım, bu işi yaparsak cinayet işlemiş olacağımızı, cezasını muhakkak göreceğimizi anlatmalıyım. Fakat onu nasıl da anlıyor, nasıl da mazur görüyordum, ıstırap içindeydi, sevgili karıcığım! Benim için artık her şey bitti, sefil adamın biriyim ben, kendimden nefret ediyorum.”

Zaafının bu itirafında bütün vasatlığı ve bütün sevgisi hıçkırıyordu. Konuşmaya devam etti; sesi canlanmıyor, paramparça olan, ebediyen boşalan varlığından daha yüksek bir ses çıkmıyordu:

“Neşeli, zengin, mutlu olmak istiyordu. Çok zeki, çok güzel bir kadındı; o kadar hakkıydı ki bunlar! Bir tek zevkim vardı, onun arzularını yerine getirmek, emellerini gerçekleştirmek... Yeni dairemizi biliyorsunuz, oraya haddinden fazla masraf etmiştik. Sonra şu Cr dit National meselesi ortaya çıktı; nihayet çabucak servet kazanacaktık,  umide kapıldık. İkinci bir  ocuk doğurup da buna engel olacağını düşünerek deliye döndüğünü görünce, ben de onun gibi deli oldum, biricik kurtuluşun zavallı yavruyu yok etmekte olduğuna inandım. Şimdi, ah! Karım işte burada yatıyor! Hem biliyor musunuz,  ocuk oğlandı, bir oğlumuz olsun diye ne kadar istemiştik! Kız olacak, çeyiz düzmek icap edecek diye bu işi yaptık!  ocuk da öldü, kendisi de öldü, onları ben öldürdüm. Çocuğun yaşamasını istemedim,  ocuk anayı da alıp götürdü.”

Uzaklardan bir cenaze  anı  alınır gibi, gözyaşı dökmeden, sertleşmeden tınlayan bu ses Mathieu’n n yüreğini parçalıyordu. Boşu boşuna teselli sözleri arıyordu. Reine’den bahsetti.

“Ya! Evet, hakkınız var, Reine, çok severim onu. Anasına çok benzer. Yarına kadar onu sizin evde alıkoyarsınız değil mi? Kendisi-

ne bir şey söylemeyin, bırakın oynasın, felaketi ona ben kendim haber vereceğim. Ayrıca yalvarırım size, beni üzmeyin, beni buradan götürmeyin. Size söz veriyorum, çok makul olacağım, burada sakın sakın oturup onun başında bekleyeceğim. Sesim bile çıkmayacak, kimseyi rahatsız etmeyeceğim.”

Sonra dili dolaştı, sesi iyice kısıldı, yıkılan hayatının hayaline gömülerek anlaşılmaz sözler kekelemeye başladı:

“Hayatı ne kadar severdi, birdenbire ne korkunç şekilde gitti. Dün bu saatte yürüyordu, konuşuyordu, vücudunun vücuduma temasını duyuyordum, bir şapka görmüştü, kendisine onu satın almak istiyordum... Allahım! Mademki bu işin içinde ben de vardım, ne diye çocukla beraber beni de alıp götürmedi?”

Mathieu onu bu kadar yıkılmış, bu kadar sakın görünce, mecburen bırakıp gitmeye karar verdi. Aşağı indi, kendisini hâlâ bekleyen arabaya atladı. Ah! Kalabalığın kaynaştığı güneşli sokakları tekrar görmek, arabanın açık duran iki penceresinden içeri giren serin havayı koklamak ne büyük ferahlıktı! O uğursuz karanlıktan çıktıktan sonra, sağlıklı ve neşeyle pırıldayan gökyüzünü alabildiğine doldurmuştu ciğerlerine. Bir an önce yanında bulunmak için acele ettiği Marianne’ın hayali, hayatın yakın bir zaferinin teselli veren müjdesi gibi, bütün utançların ve bütün haksızlıkların telafi edici bir kefareti gibi karşısına dikilmişti. Sevgili kadın! Demek ki o, ebedi ümidin ayakta tuttuğu, sağlıklı, yiğit kadındı! Demek ki o, ıstırap içinde bile aşkı zafere ulaştıracak, döl bereketinin eserini genişletecek, yarının gayreti, yarının yücelmesi için çalışacaktı! Arabanın yavaşlığı canını sıkıyor, aydınlık ve mis kokulu küçük evine ulaşmak için, hayatın şiirine, yeni bir varlığın dünyaya gelişindeki o yüce şenliğe, o büyük ıstıraba ve büyük sevince, insanlığın ezeli ilahisine tanıklık etmek için sabırsızlıktan ölüyordu.

Oraya varınca, küçük evin o aydınlık ve şen manzarası karşısında şaşırdı. Her taraf güneşle pırıl pırıl parlıyordu. Sahanlıkta loğusanın odasından dışarı çıkarılmış bir gül demeti duruyor, merdiveni güzel kokusuyla dolduruyordu. Sonra, odaya girer girmez, beyaz örtülerin bolluğunu görüp duygulandı; güneş vurmuş mobilyaların üzerine

kar gibi beyaz örtüler yığılmıştı. Erken gelen bahar aralık bir pence-
reden içeri doluyordu.

Fakat Mathieu hastabakıcı kadının yalnız olduğunu gördü he-
men:

“O ne! Doktor Boutan gelmedi mi?”

“Hayır mösyö, kimse gelmedi... Hanımefendinin çok sancısı var.”

Mathieu, sapsarı yüzü, kapalı gözleriyle, gerçekten de şiddetli ağ-
rılar içinde gibi görünen Marianne’a yaklaştı. Öfkelen-di, doktorun
hemen koşup geleceğini vaat etmesinin üzerinden neredeyse iki saat
geçtiğini söyledi.

“Ben de seni bu kadar uzun zaman yalnız bıraktım sevgilim!
Doktoru yanında zannediyordum. Madam Séguin doğurmuştu,
doktorun burada olması gerekiyordu.”

Marianne ağır ağır gözlerini açmış, gülümsemek için kendini
zorlamıştı. Fakat hemen konuşamadı; kesik kesik, yavaşça:

“Niçin öfkeleniyorsun?” dedi. “Gelmediğine göre herhalde bir so-
run çıktı. Hem gelse bana ne faydası olacaktı? Beklemek gerek.”

Öyle bir sancı ile sözü yarıda kaldı ki bütün vücudu sarsıldı, ha-
valandı; genç kadın elinde olmadan derin derin inledi. Yanakların-
dan yaşlar yuvarlandı.

Mathieu de ağlıyordu.

“Ah! Sevgilim, sevgilim,” diye mırıldandı. “Bu kadar acı çekiyor-
sun ha, olacak şey mi bu? Halbuki ben çok kolay olacak zannediyor-
dum!.. Son defasında bu kadar sancı çekmemiştin.”

Marianne’ın ağrısı dinliyordu, yine gülümsemeye başladı:

“Son defasında zavallı karnımdan eser kalmayacak sanmıştım.
Sen unutmuşsun. Merak etme, hep aynı şey, ne yaparsın, zevk paha-
lıya ödeniyor. Ama endişelenme, bilirsin, ben hepsini seve seve kabul
ediyorum. Şuraya, yanıma otur ve artık konuşma. En küçük sarsıntı
ağrıları artırıyor.”

Bunun üzerine Mathieu yavaşça, şefkatle diz çöktü; onun kar-
yolanın kenarından sarkan elini tuttu, sanki tamamıyla onun içine
girmek, böylece ıstırabına ortak olmak ister gibi çıplak teninin bu
ufacık kısmına yanağını değdirdi. Birdenbire aklına bir şey geldi,
bu hareketi Morange’ın da yaptığını hatırladı; o da ateşler içinde

yanan yüzünü, ölmüş olan Valérie'nin buz gibi eline aynı okşayışla değdirmişti. Hayatta da ölümde de aynı bağ düğümleniyordu. Fakat o zavallının bütün ateşi o taş kesilen eli ısıtamamıştı; oysa kendisi, tersine, zahmetli bir iş yapan karısına böyle temas edince, onu ürperten ıstırabı bir parça da olsa paylaştığını hissediyordu. Karısı ile beraber ıstırap çekiyor, onun vücudunda dolaşan en küçük sancı dalgalarını bile duyuyor, tüm insani zevkin ödendiği o endişe anında, müşterek hayat eserinde, onun acısını dindiriyordu. Bu eser ortaklığını, ikisinin de ezeli arzuya boyun eğerek doğurgan bir şehvetle birleştikleri akşamdan itibaren kendisi de istemiş değil miydi? O andan itibaren Marianne daha fazla onun olmuş, o da kendi varlığını daha fazla onda mevcut hissetmişti; gebelik ilerledikçe, ikisinin birlikte yarattığı canlı durmadan büyüyerek Marianne'ı yavaş yavaş Mathieu'yle dolu hale getirdikçe, birbirleriyle daha sıkı bir şekilde özdeşleşmişlerdi. Onun Marianne'a gösterdiği özen, daima hazır bir hizmetkâr gibi sevgiyle gözünü üstünden ayırmaması, onu en küçük zahmetlerden bile esirgemesi, ona doğan günün zevkini, gelecek günün ümidini vermesi, Mathieu'nün nazarında, dünyaya ortak bir çocuk getirme işini iyi sonuca ulaştırmak için zaruri olan gayretin kendisine düşen küçücük bir payıydı. İnsan namuslu bir baba olunca, çocuğun sağlam ve güzel olmasını isteyince, onun ana rahmine düştüğü gece sevdalı eşi nasıl sevdiyse, gebe anayı da, onun benliğinde eriyecek, yok olacaktıymışçasına kutsal bir ateşle, sonsuz bir tutkuya sevmeliydi. Marianne'ın şimdi bu kadar ıstırap çektiğini gördükçe üzüldüğü tek şey, onun yarı saadetini paylaştığı gibi yarı ıstırabını da paylaşacağı yerde, orada, onun yanında, yalnızca rahatlatıcı bir destek, bir teselli olarak kalmasıydı.

Mathieu'nün yürek darlığı uzun sürdü. Dakikalar geçti, sonra bir saat, iki saat geçti. Doktor Boutan hâlâ meydanda yoktu. Séguin'lerin evine gönderilen hizmetçi kız dönüp gelmiş, doktorun hemen arkadan geleceğini söylemişti. Bekleyiş tekrar başladı. Marianne, Mathieu'yü zorla oturtmuş, elini onun avuçlarına bırakmıştı. İkisi de aynı azap içinde sapsarı, susuyor, ancak sevgi dolu bir endişeyle tek tük sözler konuşuyordu. Her yaratışın nedense acılı olmasının gizemi içinde, büyük ve şifalı can acısını, hayat yaratan gayretin ısı-

tırabını birlikte öğrenmişlerdi. Bu ıstırap onları büsbütün tek vücut haline getiriyor, öyle bir aşk güzelliği içinde coşturuyordu ki benliklerinden hiçbir elem yayılmıyor ve oda, tersine, onların aşkı ile nur saçıyor, şimdiden zaferi söylüyordu.

Bir çingirak sesi duyuldu, Mathieu titreyerek, telaşla aşağı indi. Merdivenin alt başında Doktor Boutan'ı görünce:

“Ah! Doktor, doktor...” dedi.

“Sitem etmeyin aziz dostum. Ne sıkıntılar geçirdiğimi tasavvur edemezsiniz. O zavallı genç kadın, ellerimin arasında iki üç defa ölüm tehlikesi geçirdi. Nihayet kurtuldu, bu sefer de az kalsın havale geliyordu. Başından beri ondan korkuyordum zaten. Neyse, çok şükür! Galiba tehlikeyi atlattı.”

Sonra yemek odasında şapkasıyla paltosunu çıkarırken:

“Ya ne olacaktı?” dedi. “Bir kadın, altı aylık gebe oluncaya kadar vücudunu patlayacak gibi sıkarsa, toplantılara, tiyatroya, her yere giderse, hiçbir tedbir gözetmeden, rasgele her şeyi yerse, nasıl olur da kolay doğurur? Üstelik bizimki, insanı endişelendirecek derecede sinirleri bozuk bir kadın, evinde de büyük üzüntüleri var. Bundan daha azı bile bir loğusayı öldürebilir. Ama bunların hiçbiri sizi ilgilendirmez. Biz işimize bakalım.”

Yukarı çıkıp da geniş omuzlarıyla, kırmızı yanaklı, babacan yüzü, parlak gözleri, kurnaz gülümsemesiyle odaya girince, Marianne da onu aynı sitemle karşıladı:

“Ah! Doktor, doktor...”

“İşte geldim hanımefendiciğim. Yemin ederim ki daha erken gelemezdim. Hem ne yalan söyleyeyim, çok cesur ve sağlam olduğunuzu bildiğim için sizden yana hiç korkum yoktu.”

“Ama müthiş ıstırap çekiyorum doktor.”

“Daha iyi! Lazım olan da o. Adamakıllı karın ağrıları gelirse, iş çabucak biter.”

Gülüyor, neşeleniyor, ona takılıyor, artık böyle ufak tefek can acılarına alışmış olması gerektiğini söylüyordu. İşler doğal şekilde, en ufak bir ciddi endişe olmadan iyi gittikten sonra, dört beş saat ağrı çekmek neydi ki! Uzun beyaz önlüğünü giyip hastayı dikkatle muayene ettikten sonra hayran hayran:

“Mükemmel,” dedi. “Hiç bu kadar uygun şekilde gelen çocuk görmemiştim. Bir saate kalmadan yavru ele gelecek. Yoo! İnsanın hoşuna gidiyor doğrusu, kadınların dediği gibi, işin iyisi böyle olur!”

Hastabakıcı kadının yardımıyla hızlıca hazırlık yapıyor, bezleri ve başka şeyleri hazırlıyordu. Marianne’ın her iniltisini güzel bir sözle karşılıyor, sancı gelirse kendisini serbest bırakmasını, işi kolaylaştırmak için kuvvetle ıkınmasını söylüyordu. Sonra Marianne, sancıları bir parça dindiği sırada Madam Séguin’i sormayı akıl edince, doktor onun bir kız doğurduğunu, bu yüzden de kocasının büsbütün üzgün olduğunu söylemekle yetindi. Morange’lara yaptığı ziyareti sorduğunda ise Mathieu, sadece Valérie’nin çok hasta olduğunu söyledi. Dışarıdaki bütün bu kederleri anlatıp da mücadelesi arasında onu üzmeye ne lüzum vardı? Son sancılar öyle şiddetli başlamıştı ki Marianne, meşe kütükleri yaran oduncuların bağırışlarına benzer uzun, düzenli feryatlarla haykırıyordu. Gözleri kapalı, başını arkaya deviriyor, adalelerin şiddetle her itişinde bütün vücudu öne doğru atılıyor, çıplak karnının, o kutsal karnın, patlayan tohumların taziyi ile hayat vermek için açılan toprak gibi ürperdiği görülüyordu. O zaman Mathieu, telaş içinde, yerinde duramaz oldu. Bu devamlı feryat onu da harap ediyor, Marianne’ın canından can koparken o da kendi uzuvlarının birbirinden ayrıldığını hissediyordu. Karyoladan uzaklaşıyor, dönüp geliyor, kapalı gözlerinden yaşlar akan, azap içindeki o sevgili başa doğru eğiliyor, yaş boşalan bu gözleri sofuca öpüyor, o yaşları içiyordu.

Doktor nihayet dayanamadı.

“Azizim,” dedi, “buradan gitseniz iyi olur, bana çok engel oluyorsunuz.”

Tam o esnada hizmetçi kız yukarı çıkmış, Mösyö Beauchêne’in geldiğini, aşağıda haber almak için beklediğini söylemişti. Çılgına dönen Mathieu, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlayacağını hissederek, bir an için aşağıya indi.

“Ee, ne haber azizim, iş ne âlemde? Haber almak için Constance gönderdi beni. Oldu mu, bitti mi?”

Zavallı koca titreyerek cevap verdi:

“Hayır, hayır, daha değil.”

Beriki, bu büyük heyecanları yaşamaktan artık kurtulmuş mutlu bir insan tavrıyla gülmeye başladı. Yaprak sigarasını söndürmemişti; her zamanki yaşamaktan memnun, gösterişli edası üzerindeydi.

“Sizin üç küçükğün canlarının hiç sıkılmadığını da haber vermek istiyordum,” dedi. “Ah, keratalar! Aç kurtlar gibi karınlarını doyurdular, şimdi de zıplayıp oynuyor, bağırıp duruyorlar! Bu gü-rültü patırtının ortasında nasıl yaşıyorsunuz anlamıyorum. Üstelik Séguin’lerin iki küçük çocuğunu da bize getirttik, anneleri rahat rahat doğurmak için onları halalarına yollamış. Yani oyunda onlar da var, ama biraz uyuşuk şeyler, üstleri başları kirlenir diye korkuyorlar. Bizimkini, bir de şimdiden kadın gibi olmuş olan o koca kız Reine’i hesaba katınca yedi çocuk ediyor. Birden fazla çocuk sahibi olma-makta inat eden insanlar için bu kadarı fazla.”

Bu şaka, kendisi de tıka basa yemiş olan Beauchêne’in keyifli gülüşünü artırdı. Fakat Reine’in ismi Mathieu’nün yüreğini burkmuş-tu. Beri tarafta, o iğrenç döşekte, Valérie’nin ölü olarak yattığı, yanı başında Morange’ın bitkin bir halde onu beklediği gözünün önüne gelmişti.

“O koca kız da oynuyor mu?” diye sordu.

“Oo! Çılgın gibi! Ötekilerle annelik oynuyor. Yalnız birden fazla çocuk istemiyor. Geri kalan beş çocuk uşak oldular. Üç dört sene sonra bu kız ne güzel bir kadın olacak!”

Sustu, soludu, bir an gülmesi kesildi:

“Felaket şu ki bu sabah bizim Maurice’in yine bacakları tuttu. Çok büyüyor bu çocuk, çok gürbüzleşiyor! Onu öteki altı çocuğun ortasına, kanepeye annesi oturtmak zorunda kaldı, onlar gibi zıplayıp haykıramamak zavallıyı bir parça üzüyor, anlıyorsunuz ya. Zavallı yavruca!”

Gözleri bulandı, yüzü bir an tasalandı. Belki de bir akşam Constance’ı bayılan oğlunun karşısında bir ürpertiyle buz gibi donduran, bilinmezden gelen o soğuk nefesi yüzünde hissetmişti. Fakat bu tasalı hali çabuk geçti, dalgınlaştığı sırada Reine’le ikisi arasında bilinçsizce bir yakınlık bulmuş gibi neşeyle sordu:

“Ha sahi, şu bizim sarışın güzelden daha bir şeyler yok mu?”

Mathieu şaşırdı, nihayet anladı; Norine'in hâlâ doğurup doğurmadığını soruyordu.

"Daha bir şey yok, bir aydan önce doğurmaz, biliyorsunuz."

"Benim bir şey bildiğim yok, sorum da pek budalaca oldu gerçekten, çünkü hiçbir şey bilmek istemiyorum. Paranın hepsini ödediğiniz zaman benim tarafımdan tekrar söyleyin: Ne kendisi, ne de özellikle çocuk, benim için ikisi de yoklar."

O sırada hastabakıcı kadının sesi merdiven başından işitildi:

"Mösyö, mösyö, çabuk gelin."

Beauchêne yukarı çıkması için Mathieu'yü itekledi:

"Gidin, gidin, azizim. Ben küçük bir kuzinim mi, yoksa kuzenim mi oldu, bunu öğrenmek için biraz daha bekleyeceğim."

Mathieu odaya girince gözleri kamaştı. Perdeleri sonuna kadar açılmış olan pencereden öyle bol bir güneş ışığı giriyordu ki âdeta bir yıldız odaya geleni görkemlice karşılıyordu. Beyaz önlüklü doktorun, kutsal cerrah elleriyle, hayatın eşiğindeki çocuğun gelişine yardım ettiğini gördü. Sonra Marianne'in, sevdiği, taptığı Marianne'in büyük bir feryat kopardığını işitti; bu, anaların son feryadıydı, her yeni hayatın ıstırap, sevinç ve ümit dolu feryadıydı. Neredeyse aynı anda bu feryada yenidoğanın gün ışığını selamlayan keskin viyaklaması karşılık verdi. Olmuştı. Güneşin parlak kızıllığı içinde, bir canlı daha canlıları sürdürmek üzere aralarına katılmıştı. Doktor:

"Oğlan," dedi.

Marianne'in yanı başına koşan Mathieu hemen ona doğru eğilmiş, hâlâ yaşlarla dolu olan gözlerini sevgiyle, sonsuz bir minnetle tekrar tekrar öpüyordu. Fakat Marianne, şimdi gözyaşları arasında gülümsüyordu; hâlâ ıstırapın ürpertisini taşıdığı halde, yeni bir başlangıcın neşesi içinde, çok mutluydu.

"Ah! Sevgili karıcığım, ne kadar iyi, ne kadar yiğitmişsin, seni ne kadar seviyorum!"

"Evet, evet, çok mutluyum. Beni öyle bir sevgiyle sarmalıyorsun ki bu gidişle ben seni daha fazla seveceğim!"

Doktor Boutan araya girdi, Marianne'ı bir tek söz daha söylemekten menetti. Çocuğun güzelliğini övüyor, şakalaşıyor, çok çocuklu ailelere karşı duyduğu tutkulu sevgiyle, güzel çocuklar doğurmak

için tek çarenin elden geldiği kadar çok çocuk yapmak olduğunu söylüyordu. Baba ile ana birbirlerini çok severlerse, tabiatı aldatan çirkin işlere dalmazlarsa, cemiyetin budalaca âdetleri dışında, sağlıkla, namusla yaşarlarsa, bu kadar muhabbetle yarattıkları çocuklar nasıl olur da mükemmel olmazdı? Bir yandan da babacan tavrıyla gülüyordu.

Mathieu odadan fırlamış, merdiven başından seslenmişti:

“Oğlan oldu.”

Beauchêne’in alaycı sesi aşağıdan karşılık verdi:

“Pek güzel! Dört oldu, kız da cabası. Tebrik ederim. Koşup müjdeyi Constance’a götüreyim.”

Ah, Mathieu’nün bir ihtişamla girer gibi girdiği bu mücadele ve zafer dolu oda! Odada az önce orada çekilen acının ürpertisi vardı hâlâ, fakat ebedi işinin başındaki hayatın bu ıstırabı ne mübarek bir ıstıraptı! Dünyaya bir çocuk getirmiş olmanın latif zevki, üstün gururu, orayı şimdi geleceğe kapı açan, sonsuz bir ümitle dolduruyordu! Ölüm görmesi gereken işi istediği kadar görsün, tohumu kötü atılan, kötü işlenen tarla, filizlerin verdiği fire ile istediği kadar seysin, dünyanın yaratıcısı olan arzunun tutuşturduğu sevdalılarının ilahi cömertliği sayesinde mahsul hep daha gür çıkacaktı. Telafi hep yakındı; hayat her taraftan gürbüz tomurcuklar halinde fışkırıyor, bir taraftan tırpanı yerken öbür tarafta kaynaşiyor, şu anda burada, iyilikle, neşeyle ve muhabbetle dolu bu odada, günahkâr ve kaçak gebeliklerin, feci ve canice doğumların kefaretni öder gibi pırıldıyordu. Doğan bir tek vücut, üşüyen bir kuş gibi zayıf sesli şu zavallı cırlak yaratık, hayatın çoğalan muazzam hazinesiydi, güvence altına alınan ebedilikti. Çocuğun ana rahmine düştüğü an, o yakıcı ilkbahar gecesi bütün tabiatın o doğurgan kucaklaşmada hazır bulunması için kokularıyla beraber nasıl içeri girdiyse, bugün de doğum anında aynı yakıcı güneş orada alev saçıyor, hayat yaratıyor, ebedi aşktan doğan ebedi hayatın şarkısını söylüyordu.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

I

MATHIEU öfkeleniyor, haykırıyordu:

“Çocuğa banyo yaptırmak için Zoé’ye ihtiyacım yok diyorum sana! Sen yatağından çıkma, dinlen.”

Marianne cevap veriyordu:

“İyi ama hizmetçinin banyoyu hazırlaması, sana sıcak su getirmesi lazım.”

Kavga tuhafına gidiyor, gülüyordu; nihayet Mathieu de güldü.

Janville yakınında, koruların eteğinde, Séguin’lerden kiraladıkları küçük köşke iki gün önce tekrar gelip yerleşmişlerdi. Hatta köye dönmek için o kadar acele etmişlerdi ki Marianne, doktorun tavsiyesine rağmen, doğumdan on beş gün sonra oraya taşınma ihtiyatsızlığında bulunmuştu. Fakat erken gelen ilkbahar o mart ayını o kadar tatlı bir güneşle ısıtıyordu ki yolculuk genç kadını sadece bir parça yormakla kalmıştı. Onun için, geldiklerinin ikinci günü olan pazar günü, Mathieu işe gitmediği için bütün günü karısının yanında geçireceğine pek sevinmiş, onun ancak öğleye doğru, yemek zamanı yataktan kalkması için ısrar etmişti.

“Haydi ama,” dedi, “sen dinlenirken ben çocukla pekâlâ biraz meşgul olabilirim. Sabahtan akşama kadar kucağında gezdirdiğin yeter! Hem bilsen, burada, bu odada seninle, bu sevgili yavruyla tekrar bir arada olmaktan ne kadar büyük bir zevk duyuyorum!”

Yaklaştı, Marianne’ı yavaşça öptü, o da gülerek bu öpüşe karşılık verdi. İkisi de yeniden orada bir arada oldukları için gerçekten çok mutluydu. Bu oda, geçen mevsim seviştikleri, o mutlu geceyi, o doğurgan geceyi yaşadıkları oda değil miydi? Vaktinden önce gelen

ilkbahar, yeniden doğan, özsularıyla titreşen kırlara ve engin göğey açılan bu ılık odayı güleç bir ışıkla yaldızlıyordu. Şimdi çocukları yanlarında serpilirken, burası onlara ne kadar canlı, şen, aşklarının hatırasıyla hâlâ ne kadar dolu görünüyordu!

Marianne yanı başında, karyolanın tam kenarında duran beşiğey doğru eğildi.

“İyi ama Mösyö Gervais mışıl mışıl uyuyor,” dedi. “Şuna bak hele! Uyandırmaya gönlün razı olur mu?”

Bunun üzerine, ikisi de bir süre çocuğun uyuyuşunu seyretti. Marianne kocasının boynuna sarılmıştı; kendini ona doğru bırakıyor, saçları birbirine dolanıyor, nefesleri karışıyor, çelimsiz yavrunun uyuduğı beşiğin üzerine eğilip keyiflerinden gülüyorlardı. Pembe beyaz, güzel bir çocuktuy. Henüz bir mırıldanmadan, şeklini almamış bir taslaktan ibaret olan bu varlıkla böylesine meşgul olmak için ana baba olmak lazımdı. Sonra çocuk, henüz bakmasını bilmeyen, hâlâ geldiğı yerin esrarıyla dolu olan gözlerini açınca heyecanla bağırıştılar:

“Beni gördü, fark ettin mi?”

“Elbette. Beni de gördü, bana baktı, başını çevirdi.”

“Aman! Ne melek şey!”

Bunların hepsi bir hayalden ibaretti. Fakat henüz pek yumuşak, pek sessiz olan bu yaratık, onlara hiç kimsenin işitemeyeceğı ne çok şey söylüyordu! Onda kendilerini erimiş buluyor, şaşılacak benzerlikler keşfediyor, ikisinden hangisine daha fazla benzediğini saatlerce, günlerce tartışıyorlardı. İkisi de çocuğun tıpatıp ötekine benzediğini söylüyor, bunda ısrar ediyordu.

Mösyö Gervais gözlerini açar açmaz tabii ciyak ciyak bağırma-ya başladı. Fakat Marianne insafsızdı; önce banyo, sonra meme. Zoé yukarıya bir bakraç sıcak su getirdi, sonra küçük banyoyu hazırladı, pencerenin önüne, güneşey koydu. Mathieu ısrar etti, çocuğı banyoya soktu, yumuşak bir süngerle üç dakika yıkadı; Marianne yatağından işi idare ediyor, Mathieu’nün sanki iri erkek parmaklarıyla incitmekten korktuğı, nazik ve kutsal, yeni doğmuş bir tanrıyı elinde tutarcasına gösterdiği aşırı özene gülüyordu. İkisi de bu nefis sahneyi hayran hayran seyretmeye devam ediyordu. Çocuk güneşin

ışıldattığı suyun içinde pembe teniyle ne güzeldi! Usluydu da; ılık suyun vücudunu saran okşayışını hisseder hissetmez birdenbire susması ve şaşkın bir memnuniyet göstermesi bir harikaydı! Hiçbir ana baba böyle bir hazineye sahip olmamıştı.

Mathieu, Zoé'nin yardımıyla çocuğu yumuşak bir bezle kuruldıktan sonra:

“Şimdi Mösyö Gervais’yi tartacağız,” dedi.

Bu karışık bir işti, çocuğun bu işe karşı duyduğu derin isteksizlik yüzünden de iyice güçleşiyordu. Gervais terazinin kefesinde öyle çırpınıyor, öyle kıvranıyordu ki tam ağırlığı anlamak, haftadan haftaya yüz seksen, iki yüz gram fazlalık gösteren tartı farklarını tamına tespit etmek mümkün olamıyordu. Babanın genellikle sabrı tükeniyor, anne işe karışmak zorunda kalıyordu:

“Dur! Teraziyi yatağın yanına, masanın üstüne koy, çocuğu da havlunun içinde bana ver. Havlunun ağırlığını sonra düşeriz”.

Fakat o sırada, her sabahki azılı akın baş gösterdi. Büyüklük küçüklere yardım ederek, Zoé'nin de desteğiyle artık kendi kendilerine giyinmeye başlamış olan dört çocuk, ipini koparıp kaçmış taylor gibi dörtlüyle koşarak geldi. Babalarının boynuna atılmış, günaydın demek için annelerinin karyolasına saldırmışlardı ki terazinin üstünde Gervais’yi görünce ilgi ve kıskançlıkla oldukları yerde kaldılar.

En küçük oğlan Ambroise:

“A!” dedi. “Yine niçin tartıyorsunuz?”

Büyük ikizler Blaise’le Denis bir ağızdan cevap verdi:

“Sana söyledik ya, bakalım annemi kandırma mı kandırma mı, çocuğu Madeleine’deki pazar yerinden satın aldığı anda tam istediği ağırlıkta mı vermişler, onu anlamak için!”

Hâlâ ayakları üzerinde pek emin duramayan Rose karyolaya tırmanıyor, teraziye asılıyor, ince sesiyle:

“Ben de göreyim! Ben de göreyim!” diye bağıırıyordu.

Ne var ne yok her şeyi devirmesine ramak kalmıştı. Hepsini derhal kapı dışarı etmek gerekiyordu, çünkü şimdi dördü de işe karışıyor, ufacık ellerini uzatıyordu.

Babaları:

“Canlarım,” dedi, “haydi aşağı inin de dışarıda oynayın. Güneş var, şapkalarınızı alın, pencerenin altından da ayrılmayın, sesinizi duyalım.”

Marianne, Mösyö Gervais’nin sızlanmalarına, zıplamalarına rağmen tam bir tartı elde edebildi. Ne sevinçti, çocuk o hafta iki yüz on gram almıştı! Her yeni doğan çocuk gibi ilk üç gün kilo kaybettikten sonra, şimdi iyi ve sağlam bir insan filizi olarak büyüyor, geliyordu. Onun yürüdüğünü, güzel ve kuvvetli hale geldiğini şimdiden gözleri önüne getiriyorlardı. Annesi yatağın içinde oturdu, gülerek, her yaygarasına cevap vererek, onu geniş geniş kundakladı:

“Evet, evet, biliyorum, karnımız çok aç, çok aç... Acele etme, çorba ateşte, küçük beye sıcak sıcak getireceğiz.”

Marianne uyanır uyanmaz her pazar olduğu gibi güzelce yüzünü gözünü yıkamış, şahane saçlarını çok iri bir topuz yapıp iyice yukarı kaldırarak beyaz ensesini meydana çıkarmış, sadece bir dantela ile süslü, çıplak kollarının pek az yerini açıkta bırakan, beyaz flanelden güzel bir gecelik giymişti. Sırtını iki yastığa dayayıp oturdu, gülme-ye devam ederek şimdi sütle dolup şişen, pembe beyaz, büyük bir hayat çiçeği gibi açılan, bir savaşçı kadın memesi gibi sert, küçük memelerinden birini gecelikten dışarı çıkardı; obur çocuk memeyi henüz göremiyor, elleriyle araştırıyor, dudaklarıyla yokluyordu. Bulunca kuvvetle emmeye, anneyi tamamen, kanının özüne kadar içmeye başladı. Marianne o güzel gülüşü arasında can acısıyla hafif bir feryat kopardı:

“Ah! Şeytan yumurcak, mememi yiyor, yaramı yine açtı!”

Sonra Mathieu onların güneşte kaldıklarını görüp perdeyi örtmeye kalkınca:

“Yok, yok, güneşe dokunma!” dedi. “Rahatsız etmiyor bizi, damarlarımıza ilkbaharı dolduruyor.”

Mathieu dönüp geldi, manzaradan duyduğu hayranlıkla kendinden geçti. Güneş alevini döküyor, hayat orada sağlık ve güzellik içinde çiçeklenerek nur saçıyordu. Canlı bir ebediliğin bundan daha kıvanç veren bir gelişimi, anasının memesini emen bu çocuktan daha kutsal bir sembolü olamazdı. İnsanlar dünyaya çocuk getirmeye devam ediyordu; ana aylarca kendini adıyor, insan yaratma işini

tamamlıyor, etinden dünyaya akan hayat çeşmesini açıyordu. Çıplak ve narin çocuğu karnından söküp çıkarması, onu ılık sinesine bastırmak, bu yeni aşk sığınağında ısıtmak, beslemek içindi. Dünyada bundan daha sade, daha gerekli görünen hiçbir şey yoktu.

Ana oğlun güzelliği için, ikisinin de sağlığı için, yaratıcılık vazifesini yaptıktan sonra sütanalığı da yapması gereken, işin doğaldanda yalnızca anaydı. Böylece, etraflarına yaydıkları neşede ve sonsuz ümitte, sağlıkla, mantıkla büyüyen, insan mahsulünü çoğaltan her şeyin doğal yüceliği vardı.

O sırada Zoé, odayı düzelttikten sonra, bir vazoda içinde iri bir leylak demetiyle tekrar yukarı çıktı; Mösyö ve Madam Angelin'in sabah gezintilerinden dönerken uğradıklarını, aşağıda beklediklerini, hanımefendinin sağlığını sorduklarını haber verdi.

Marianne neşyle:

“Yukarı al,” dedi. “Kabul edebilirim onları.”

Angelin'ler, Janville'de küçük bir eve yerleşip ıssız patikalarda ateşli ateşli dolaşan, bencil sevişmelerle dolu avare hayatlarına engel olmasın, o hayatın tadını kaçırmamasın diye çocuğu daha sonraya bırakan o sevdalı çiftti. Kadın pek hoş, esmer, uzun boylu, düzgün vücutlu, tavırlarından zevke düşkün ve hep şen olduğu anlaşılan bir kadındı. Erkek sarışın, geniş omuzlu, yakışıklı bir adamdı; uçuşan bıyıkları ve sakalıyla, pehlivan gibi azametli bir edası vardı. Serbestçe yaşamalarına imkân veren on bin frank gelirden başka, güllerle ve şirin kadın resimleriyle süslediği yelpazelerle de bir miktar para kazanıyordu. Böylelikle hayatları o zamana kadar bir aşk macerasından, sürekli bir cıvıltıdan ibaret kalmıştı. Geçen yazın sonlarına doğru, her gün birbirlerine tesadüf ede ede Froment'larla sıkı dost olmuşlardı.

Angelin'in gür sesi merdiven başından haykırdı:

“Girebilir miyiz, rahatsız etmeyiz ya?”

Madam Angelin, hâlâ ilkbahar güneşinde yaptığı gezintinin heyecanı içinde, Marianne'ı öptükten sonra, bu kadar erken geldikleri için özür diledi:

“Düşünün şekerim, önceki günden beri burada olduğunuzu daha dün akşam haber aldık. Sekiz on gün sonra geleceksiniz diye biliyor-

duk. Evinizin önünden geçerken de dayanamadık, sorup öğrenmek istedik. Kusurumuzu affedersiniz, değil mi?”

Sonra cevap beklemeden, açık hava ile mest olmuş, şaşkın bir iskete kuşunun taşkınlığıyla devam etti:

“Yeni gelen küçük beyefendi bu, öyle mi? Oğlan, değil mi? Rahat doğurmuşsunuz, görüyorum. Oo! Siz hep rahat doğuruyorsunuz... Aman yarabbi! Daha ne kadar küçük, ne kadar minik! Baksana Robert, ne güzel meme emiyor. Âdeta bir oyuncak bebek... Ne tuhaf değil mi, ne tuhaf! Çok eğlenceli.”

Kocasının neşelendiğini görünce yaklaştı, o da onun gibi hayranlık gösterdi:

“Ya! Evet, bu gerçekten şirin... Ben çok çirkin çocuklar gördüm, sıska sıska, mor mor kalıyorlar öyle, yolunmuş tavuğa benziyorlar. Beyaz ve tombul oldular mıydı insanın hoşuna gidiyor.”

Mathieu güldü:

“İyi ya, canınız istediği zaman siz de buna benzer bir tane yaparsınız. İkinizden tosun gibi bir evlat çıkacağı ortada.”

“Yok yok, insan bundan hiçbir zaman emin olamaz. Hem biliyorsunuz, Claire otuzundan önce çocuk istemiyor. Daha beş sene bekleyeceğiz, birbirimiz için yaşayacağız. Claire otuz yaşına gelince düşünürüz.”

Halbuki Madam Angelin’in pek içi çekmiyor da değildi; yeni bir oyuncuğa sahip olma hevesine düşmüş, akli onda kalmış bir kadın gibi, kuşkusuz varlığının derinliğinde ani bir analık duygusu da uyanarak, hâlâ çocuğa bakıyordu. Fena yürekli bir kadın değildi, tersine, umursamaz bir âşık gibi görünse de içi çok iyiydi. Yavaş sesle:

“Robert,” dedi, “sahi, bizim de bir çocuğumuz olsaydı!”

Kocasının önce şaka yollu isyanı etti:

“Demek ben sana yetmiyorum, öyle mi? Biliyorsun ki dokuz ay gebelikte, sonra da on beş ay emzikliyken öpüşemeyeceğiz bile. İki sene en küçük bir sevişme bile yok demektir. Anne ile çocuğun sağlığını düşünen, akli başında bir koca, bütün bu süre içinde karısına dokunmaz, öyle değil mi aziz dostum?”

Mathieu de onunla beraber gülmeye başlamıştı.

“Bu biraz abartılı,” dedi. “Ama ne de olsa doğru bir tarafı var. En doğrusu gerçekten de nefesine hâkim olmaktır.”

“Nefsine hâkim olmak, işitiyor musun Claire? Aman, ne kötü laf! İstediğin bu mu? Ya ben bu işi yapamazsam, ya başka yerlere gidersem?”

İki genç kadın da kızararak gülüyor, bu nazik mesele üzerinde yapılması âdet olan şakalara katılıyordu. Erkekler, sadık kalmak ve beklemek gibi büyük ve güzel bir sevgi gösterisinde bulunamazlar mıydı yani? Başka yerlere gitmek feci bir şeydi; iğrendiren, mide bulandıran bir şeydi!

Madam Angelin:

“Bırakın söylesin canım!” dedi. “Beni o kadar çok sever ki yeryüzünde başka kadınlar var mı, yok mu onu bile bilmez.”

Lakin kıskançlıkla karışık bir korku onu sarsmaya başlamış olsa gerekti. Yüksek sesle tartışmaya cesaret edemese de, bir yandan Marianne’ı süzerken, bir yandan da gebeliğin vücudunu harap edip etmeyeceğini, belki de kendisini çok çirkinleştirip kocasını ondan uzaklaştıracağını düşünüyordu. Güneş ışıklarının ortasında, bu kar gibi beyaz yatağın içinde, emzirdiği güzel çocuğu kucağında, bu şen ve körpe kadın elbette nefis bir tabloydu. Ama bundan nefret eden erkekler de vardı. İçindeki tartışmayı şu düşünceyle açığa vurdu:

“Hoş, kendim emzirmesem de olur. Bir sütnine tutarız.”

Kocası:

“Elbette,” dedi. “Katiyen sana emzirtmem, budalalık olur.”

Bu kabalığa derhal pişman oldu, Marianne’dan özür diledi. Şimdi hiçbir ananın, eğer bir parça hali vakti yerindeyse, çocuğunu emzirme külfetine girmek istemediğini anlattı.

Bunun üzerine Marianne o sakın gülümsemesiyle:

“Yoo! Ben,” dedi, “yüz bin frank gelirim de olsa, bütün çocuklarımı kendim emziririm, isterse on iki tane olsun. Bir kere, vücuduma dolan bu yığınla sütü şu yavrucak boşaltmasa, zannederim hasta olurum. Onun sütümü böyle içmesi benim sağlığım için. Sonra, emzirmeyecek olursam, çocuğumu tam anlamıyla kendim büyütmemi-şim gibi hissederim, en küçük hastalığında kabahati kendimde bulu-

rum; suçlu bir anne, çocuğunun sağlığını, iyi yaşamasını istemeyen bir anne olurum.”

Tatlı bakışlı güzel gözlerini çocuğa doğru indirmiş, onun şapır şupur meme emişini sonsuz bir sevgiyle seyrediyor, bazen canını acıttığında memnun bile oluyor, kendi deyişle, bebek kendisini çok içtikçe sevinçten havalara uçuyordu. Sayıklar gibi devam etti:

“Çocuğumu başkasına bırakmak mı? Yoo! Olamaz bu, asla, asla! Çok kıskanırım. O yalnız benim vücudumdan yapılmış, benden çıkmış olsun, onu ben tamamlayayım isterim. Eğer başka birisi tamamlarsa, artık benim çocuğum değil demektir. Hem yalnız vücut sağlığı için söylemiyorum, bütün varlığından bahsediyorum; zekâsını, kalbini, benden, yalnız benden almalı. Eğer ileride onun budala ve kötü bir insan olduğunu görürsem, öteki kadın zehirledi gibi gelir bana. Yavrum, sevgili yavrum! Böyle kuvvetli kuvvetli süt emdiği zaman, vücudumun olduğu gibi onun vücuduna geçtiğini hissediyorum, çok zevkli bir şey.”

Gözlerini kaldırıp baktı, karyolanın ayakucunda Mathieu’nün büyük bir dikkatle kendisine baktığını gördü. Neşeyle ekledi:

“Sen de bu fikirdesin ya!”

Mathieu sevdalılara döndü.

“Yoo! Marianne çok haklı,” dedi. “Bütün anneler bunu işitsin ve Fransa’da çocuklarını kendileri emzirmeyi moda haline getirsin! Bunu bir güzellik saymaları yeterli. Hem en parlak, en üstün güzellik bu değil mi zaten?”

Angelin’ler nazıkçe gülmeye koyulmuşlardı. Fakat yalnızca kendilerini düşünen sevdalılar olarak kalmak istediklerinden hiç de inanmış görünmüyorlardı. Tahmin etmesi hiç de zor olmayan ufak bir kaza, insanın sefaleti, genç çiftin irkilmişliğini iyice artırdı. Mös-yö Gervais meme emmeye son vereceği sırada, Marianne onun bezini kirletmiş olduğunu gördü. Bu, neşesini kaçırmak şöyle dursun, artırdı; hiç çekinmeden temiz bir bez aldı, çocuğun altını değiştirdi. Süngeri istedi, çocuğu yıkadı, kuruladı. Güneşin ışığında bu temizlik, bu çıplak ve pembe ufacık vücut onun için ayrı bir zevkti sadece. Ama ne de olsa başkalarına bu böyle görünmeyebilirdi, onların çocukları değildi ya!

Angelin’ler kalktı, izin istediler. Mathieu neşeli bir tavırla sordu: “Ee, dokuz ay sonra mı?”

Mösyö Angelin:

“Düşünce aylarını da hesaba katarsak, on sekiz ay diyelim.”

Tam o esnada pencerenin altında bir şamata kopmuş, tarlaların ortasında salıverilen küçük haşarılar kulak tırmalayıcı bir yaygara koparmıştı. Ambroise elindeki topu fırlatınca, top bir ağaca takılıp kalmıştı. Blaise’le Denis taş atıyor, Rose sanki kolları yukarı yetiştirebilirmiş gibi haykırarak haykırarak zıplıyordu. Angelin’ler hayret ve endişeden donakaldılar.

Claire:

“Eyvah!” dedi. “On iki çocuğunuz olursa ne yapacaksınız?”

Marianne neşeliydi:

“Çocukların bağırıp çağırmaları olmasa ev bize ölü gibi gelir,” dedi. “Güle güle kardeşim, sokağa çıkabilecek hale gelir gelmez size uğrayacağım.”

Mart ve nisan ayları çok güzel geçti, Marianne’ın loğusalığı gayet rahat geçmişti. Yapraklarla örtülü, ücra, küçük ev, sürekli bir neşe içinde yaşıyordu. Hele pazar günleri, babaları işe gitmediği zaman, âdeta bayram oluyordu. Öteki günler Mathieu sabahleyin erkenden gidiyor, saat yedi sularında, hep telaşlı, yorgun argın bir halde eve dönüyordu. Bu bitmez tükenmez gidip gelmeler keyfini bozmamakla beraber, geleceğe ait kaygılar zihnini kurcalamaya başlamıştı. Genç yuvasının içinde bulunduğunu gördüğü geçim darlığı onu o zamana kadar hiç üzmemişti. Hiçbir ihtirası, hiçbir zenginlik emeli yoktu; karısının da kendisi gibi orada çok sade, sağlıktan, huzurdan ve sevgiden ibaret bir ömür sürmekten başka bir mutluluk düşünmediğini biliyordu. Lakin yüksek bir mevkiin yetkisini ya da büyük bir servetin nimetlerini hayal etmemekle beraber, şimdi ailesi durmadan genişlediğine göre, her ne kadar orta halli de olsa, nasıl yaşayabileceklerini düşünüyordu. Daha başka çocukları olursa ne yapacaktı? Her yeni doğum ona yeni ihtiyaçlar yükledikçe, zaruri geçim vasıtalarını nasıl bulacaktı? Bu kadar fazla çocuğu olan insan, ufacık ağızlar açılıp karnım aç diye bağırınca, kazanç kaynakları yaratmalı, ekmeğini taştan çıkarmalıydı; yoksa suç derecesinde bir basiretsizlik

etmiş olurdu. Kuş gibi rasgele yumurtlamak, yavrularını başkalarının ekinleriyle, onların sırtından geçsin diye gelişigüzel ortaya salmak olamazdı. Gervais doğduğundan beri evdeki geçim darlığı artmış, o dereceyi bulmuştu ki Marianne mucizevi tasarruflar yaptığı halde ayın sonunu nasıl bulacağını bilemiyordu. Mathieu bunları düşündükçe büsbütün bunalıyordu. En küçük masrafları bile tartışmak, çocukların ekmek dilimlerine tereyağını idareli sürmek, gömleklerini tireleninceye kadar giydirmek zorunda kalıyorlardı. Üstelik küçükler her yıl daha büyüyordu, masrafları artıyordu. Üç oğlanı Janville’de küçük bir okula vermişlerdi, okul şimdilik o kadar pahalıya gelmiyordu. Ama bir sene sonra onları liseye yollamak gerekmeyecek miydi? Parayı nereden bulacaklardı? Bu ciddi mesele, her ay artan bu tasa, geniş kırları çiçeklendiren nefis ilkbaharın zevkini bir parça kaçıırıyordu.

En kötüsü de Mathieu, Beauchêne fabrikasındaki ressamlık işine takılıp kaldığı kanısındaydı. Günün birinde maaşına iki misli zam yapılırsa bile, kuvvetini, sağlığını, güzelliğini yalnızca müşterek, müşfik anaya, bütün özünü kendisinden emdiği toprağa borçlu mutlu bir orman gibi serbestçe ve göğüs gere gere serpilen çok çocuklu bir aile hülyasını gerçekleştirmesine bu yedi sekiz bin frank imkân vermezdi. Bu sebeple, Janville’e döndüğünden beri, toprak onu çekiyor, durmadan genişleyen belli belirsiz fikirleri kafasında evirip çevirerek, sık sık yaptığı gezintilerde zihnini çalıştırıyordu. Bir buğday tarlasının kenarında, sık bir korunun eteğinde, suları güneşte pırıldayan bir bataklığın kıyısında, taşlık bir kıraç toprağın çalılıkları arasında dakikalarca durduğu oluyordu. O zamanlarda çeşit çeşit, henüz belirsiz tasarılar, şekilsiz hayaller kuruyordu; bunlar öyle engin, öyle acayip şeylerdi ki henüz hiç kimseye, karısına bile açmamıştı. Açsa, herhalde kendisiyle alay edeceklerdi; fikrin bütünü daha vücut bulmadan icat esintisinin başları üzerinden geçtiğini hisseden mucitler gibi, o da henüz o ürpertili huzursuzluk devresindeydi. Niçin toprağa, o ezeli velinimete başvurmuyordu? Etrafındaki o kısır bırakılan uçsuz bucaksız araziye, bu koruları, bu kıraç toprakları, bu taşlıkları niçin işlemiyor, bereketlendirmiyordu? Mademki her insan kendi servetini kendi yapmalı, kendi gıdasını kendi sağlamalıydı, doğan

her yeni çocukla beraber, topluma hiç yük olmaksızın onu yaşatacak olan yeni verimli tarlayı niçin yaratmayacaktı? Fakat bütün düşünceleri bu kadarla kalıyor, ayrıntılar aydınlığa kavuşmıyor, fikrin gerçekleşmesi güzel hülyalar ortasında silinip gidiyordu.

Froment'lar köye geleli aradan koca bir ay geçmişti ki artık tamamıyla iyileşen Marianne, bir akşam, eve erken dönecek olan Mathieu'yü beklemek üzere, Gervais'nin bebek arabasını önü sıra iterek Yeuse Köprüsü'ne kadar yürüdü. Gerçekten de Mathieu saat altı olmadan oraya geldi. Marianne o güzel akşam havasında, yolu biraz uzatarak, taze yumurta almak için ırmağın alt başındaki Lepaillieur'lerin değirmenine uğramayı düşündü.

"Hayhay," dedi Mathieu. "Bilirsin ki onların o romantik, eski değirmenlerine bayılırım. Ama eğer orası benim olsa, yeni baştan yapıp içine sağlam bir makine yerleştirmek için o değirmeni temelden yıkmaktan çekinmezdim."

Nilüferler arasında uyuklayan yosunlu dolabıyla bir efsane kadar çekici olan, yarı yarıya sarmaşıklarla örtülü bu eski zaman binasının avlusunda karı kocayı gördüler. Erkek, kızıl saçlı, uzun boylu ve kuru; kadın, onun kadar kuru, onun kadar kıızıldı. İkisi de genç ve kaba sabaydı. Çocukları Antonin yere oturmuş, ufacık elleriyle bir çukur kazıyordu. Lepaillieur Kadın:

"Yumurta mı?" dedi. "Herhalde vardır madam."

Acele etmedi, arabada uyuyakalan Gervais'ye baktı.

"Ha! Sizin en küçük. Pek tombul, pek cici. Vaktinizi boşa geçir-memişsiniz," dedi.

Fakat Lepaillieur alaycı bir gülüşü zapt edemedi. Darda olduklarını bildiği bu burjuvalar karşısında bir köylü teklifsizliğiyle:

"E, şimdi çocuğunuz beş mi oldu mösyö?" dedi. "Biz fakirler bunu göze alamayız işte."

Mathieu sakın bir sesle:

"Niçin alamazsınız?" diye sordu. "Bu değirmen sizin değil mi, tarlalarınız yok mu, doğacak çocuklarınıza çalışacak iş mi yok, onların çalışmaları ürününüzü iki misline, üç misline çıkarmaz mı?"

Bu yalın sözler Lepaillieur'ü şahlandıran bir kamçı vuruşu gibi oldu. Bir kere daha içinin bütün zehrini döktü. Yoo! Bu mendebur

değirmen kesinlikle onu zengin edecek değildi, çünkü ne büyükbaşını ne de babasını zengin etmişti. Tarlalarına gelince, karısı ne matah çeyiz getirmişti ya! Bunlar öyle tarlalardı ki içinde hiçbir şey yetişmiyordu, ne kadar ter döksen de gübre masrafıyla tohum masrafını çıkarmak mümkün değildi. Mathieu:

“Öncelikle,” dedi, “değirmeninizi tamir etmek gerek, eski düzeneği değiştirmeli, daha iyisi, bir buhar makinesi koymalı.”

“Değirmeni tamir edecekmişim! Bir buhar makinesi koyacakmışım! Adama deli derler yahu! Hem bu işleri niçin yapacağım ki? Memleket buğday ekmez olalı zaten iki ayın bir ayında boş oturuyorum!”

Mathieu devam etti:

“Sonra, tarlalarınız az ürün veriyorsa, modası geçmiş usullerle, özen göstermeden, makine kullanmadan, bol gübre vermeden, yarım yamalak işlediğiniz içindir.”

“Yine makine, yine elâlemi büsbütün mahvedip bırakan o maskaralık! Ben bilirim onu. Toprağın artık vermek istemediği şeyi yetiştirmek için siz daha iyi ekip biçin de göreyim bakayım!”

Büsbütün öfkелendi, kabalaştı, tembelliğinin ve inadının kabahatini yüklediği toprağa yine üvey ana diye atıp tutmaya başladı. Seyahat etmişti, Afrika’da savaşmıştı, kimse onun cahil bir hayvan gibi kovuğuna çekilip yaşadığını söyleyemezdi. Ama yine de, askerden dönüşte, tarımın hapı yuttuğunu, kendisine kuru ekmekten başka yiyecek hiçbir şey vermeyeceğini anlayınca derhal ondan tiksinimişti. Toprak da allah gibi iflas ediyordu; öyle ihtiyarlamış, öyle boşalmış, öyle tükenmişti ki köylüler artık ona güvenmez olmuştu. Güneş bile sapıtiyordu. Temmuzda kar yağıyor, aralık ayında boralar esiyor, mevsimler altüst oluyor, ekini daha büyümeden mahvediyordu.

“Yok, mösyö, imkânı yok, bu iş bitti. Toprak, emek, bunlar artık kalmadı. Soyulduk, ölesiye yorulan köylü neredeyse içecek su bulamayacak. Onun için, karımın bir çocuk daha doğurmasındansa kendimi nehre atarım daha iyi, çünkü dünyaya bir zavallı getirmekte fayda yok. Hem Antonin yalnız olursa, bizden sonra hiç değilse nafakasını çıkarır!.. Antonin’i görüyorsunuz ya, yemin ederim, onu istemediği halde köylü yapmaya uğraşmayacağım. Okumaya heves

etsin, Paris'e gitmek istesin, ah, işte o zaman, haklısın diyeceğim, kısmetini denemeyi aklına koymuş, eli ayağı tutan babayığitler için varsa yoksa Paris'tir diyeceğim... İsterse ne var ne yok satar gider, ekin parasıyla Paris sokaklarında talihini dener. Mangırlar yerden bitiyor orada. Hayatta bir tek şeye pişmanım, o da daha zamanırken talihimi denemediğime.”

Mathieu gülmeye başladı. Bakalorya* sınavını vermiş bir fen adamı, bir burjuva olan kendisi, toprağa, her türlü çalışmanın ve nimetin biricik anası olan toprağa dönmeyi kurduğu halde, bu köylü oğlu köylünün toprağa lanet okuması, hor bakması, oğlunun da onu reddetmesinden başka bir emeli olmaması garip değil miydi? Hiç bu kadar anlamlı bir zıtlık görmemişti; işte bu, seneden seneye vahimleşen, milletin kanını emen, onu çığrından çıkaran o felaketli göçle, köylerin şehirlere doğru göçmesiyle ilgiliydi. Tartışmanın sertliğini gidermek için neşeli bir edayla:

“Haksızsınız,” dedi. “Toprağa ihanet etmeyin, eski bir sevgili gibi öç alır. Ben sizin yerinizde olsam, gayretimi artırır, ondan her istediğimi alırım. O, dünyanın ilk günü olduğu gibi bugün de aynı doğurgan, yüce eştir; sıkı sıkı sarılıp severseniz daima bire yüz verir.”

Fakat Lepailleur çırpınıyor, yumruklarını havaya kaldırıyordu:

“Yok, yok! Bıktım artık kaltaktan!”

Mathieu devam etti:

“Hem bakın, benim asıl şaştığım şey, yüzüstü bırakılmış şu kos-koca araziden, Séguin'in babasının vaktiyle şahane bir çiftlik haline getirmek istediği Chantebled'den faydalanacak akıllı ve yiğit bir kimsenin hâlâ çıkmamış olmasıdır. Orada işlenmemiş geniş topraklar, bir kısmı kesilmesi gereken korular, kolayca ekilir biçilir hale getirilebilecek kıraç yerler var. Bir insan için ne güzel bir iş, ne büyük bir yaratma alanı!”

Bu sözleri işiten Lepailleur'ün ağzı açık kaldı. Sonra alaycılığı arttı:

“Aman, azizim efendim, darılmayın ama siz çıldırmışsınız!.. Chantebled'i ekip biçmek, taşlık yerleri işlemek, bataklıklarda bata

* Bakalorya: Fransız eğitim sisteminde uygulanan lise bitirme ve yükseköğretime geçiş hakkı kazanma sınavı. –ed.

çıka uğraşmak, olacak iş mi? Oraya milyonlar gömseniz bir ölçek yulaf alamazsınız. Orası öyle uğursuz bir yerdir ki büyükbabamın babasının zamanında da şimdiki halindeymiş, torunumun oğlu da aynı halde görecektir. Yooo! Merak ettiğimden değil, ama böyle bir çılgınlığa kalkışacak budalayı tanımayı pek isterdim. Böyle birisi çıkarsa, yaman bir kazık yiyecektir.”

Mathieu sakince son sözünü söyledi:

“Ee, kimbilir? Mucizeler yaratmak için sevmek yeter.”

Lepailleur Kadın bir düzine yumurta alıp gelmiş, kocasının bir burjuva ile bu kadar dobra dobra konuşmasına hayran, karşısında dikilip duruyordu şimdi. Değirmenci ile karısı, fazla çalışmadan kürek kürek para toplayamadıkları için duydukları pintice öfkede ve yalnızca beyler zengin olabildiğine göre oğullarını da bey takımından bir kimse yapma emelinde gayet iyi anlaşıyorlardı. Nitekim Marianne yumurtaları Gervais’nin arabasının minderi altına koyduktan sonra veda ederken, kadın bir çukur kazıp içine tükürmekle meşgul olan Antonin’ini muhabbetle ona gösterdi:

“Ne kurnazdır, ooo! Daha şimdiden harfleri tanıyor, okula göndereceğiz onu. Eğer babasına çekmişse, emin olun, budala olmayacak.”

Hepsinin kaderini tayin edecek olan o yüce ilham, zihinde çakan o ışık, Mathieu’ye bundan on gün kadar sonra bir pazar günü, Marianne ve çocuklarla birlikte yaptığı gezinti esnasında geldi. Öğleden sonrayı geçirmek üzere yola çıkmışlar, hatta kırların ortasında, yüksek otların içinde ikinci kahvaltısı etmeyi tasarlamışlardı. Patikalarda taban teptikten, korulardan geçtikten, kıraç araziye do-laştıktan sonra, ormanın eteğine dönüp gelmiş, bir meşe ağacının altına yerleşmişlerdi. Oradan bakınca, eskiden av köşkü olan, şimdi kendi oturdukları evden, uzaktaki Janville kasabasına uzanan geniş bir alanı görüyorlardı. Sağ taraflarında büyük, bataklık bir yayla vardı; oradan kurak ve çorak, geniş yamaçlar iniyor, sol tarafa doğru vadileşerek uzayıp gidiyordu; arkalarında ise korular, ara ara ağaçsız alanlar ve tırpan girmemiş çayırliklar bulunan sık baltalıklar içerilere doğru gömülüyordu. Etraflarında bir allahın kulu gözüküyordu; o enfes nisan gününün parlak güneşi altında, sakın bir azamet için-

de, yabancı halde bırakılmış tabiattan başka bir şey yoktu. Birikmiş özsü, toprağı yeraltında meçhul bir hayat gölü ile şişiriyormuş gibi oluyor, bu gölün suyunun, gürbüz ağaçlarda, bereketli bitkilerde, toprağı kaplayan çalıların ve ısırğanların kuvvetle fışkırmalarında titreştiğı seziliyordu. Etraftan doyulmamış bir sevda kokusu, kuvvetli ve kekremsi bir koku yükseliyordu.

Marianne çocuklara:

“Fazla uzaklaşmayın,” diye seslendi. “Bu meşenin altında oturacağız, birazdan kahvaltı edeceğiz.”

Blaise’le Denis tabanları kaldırmıştı bile, Ambroise da peşlerinden gitmişti. Koşmaca oynuyorlardı; Rose onları çağırıyor, öfkele-
nıyor, çiçek toplama oyunu oynamak istiyordu. Açık hava çocukları mest etmişti, çalılıkların arasına salıverilmiş küçük kır tanrıları gibi saçlarına varıncaya kadar ot içindeydiler. Sonra dönüp geldiler, çiçek topladılar. Sonra büyük kardeşler küçük kız kardeşlerini sırtlarında taşıyarak çılgınlar gibi yine koşup gittiler.

Epeyce uzun süren gezintide Mathieu dalgın durmuş, gözlerini hep etrafta dolaştırmıştı. Bazen Marianne kendisine bir şey söylediğinde işitmiyor, bakımsız bir tarlanın, çalı bürümüş bir koru köşesinin, fışkırdıktan sonra çamurlara dalıp kaybolan bir pınarın karşısında hayallere dalıyordu. Fakat Marianne onun kalbinde umursamaz veya kederli bir düşünce olmadığını seziyordu, çünkü dalgınlıktan sıyrılıp onu dinler dinlemez yine o iyi ve şefkatli gülüşü geri geliyordu. Mathieu’yü çoğu zaman, yalnızca onun iyiliğini düşünerek, tek başına bile olsa böyle kırlarda dolaşmaya gönderen kendisiydi. Mathieu’nün büyük, derin bir buhran geçirdiğini sezmış olmakla beraber, bunu kendisine açacağı günü güvenle bekliyordu.

Bu sırada Mathieu, tekrar hülyaya gömülmüş, bakışları uzakta, çeşitli arazilerin uçsuz bucaksız yayılışını incelerken Marianne seslendi:

“A! Baksana, şuna bak!”

Mösyö Gervais’yi çınarın altında duran arabasına yerleştirmişti, arabanın tekerlekleri karmakarışık otlara gömülüyordu. Marianne kahvaltı için geniş bir gümüş tasta bir şeyler hazırladığı sırada, çocuğun başını kaldırarak annesinin eline baktığını, güneş vurduğu için

pırıldayan gümüş tası gözleriyle izlediğini görmüştü. Bir kez daha aynı hareketi yaptı, çocuk pırıltıyı gözleriyle tekrar takip etti; bula-nık bakışları böyle bir pırıltıyla ilk defa karşılaşılıyordu.

“Yok, yok, aldanmıyorum, hayal görmüyorum! Artık açıkça görüyor, bu kesin! Benim güzel evladım, hazinem benim!”

Bu ilk bakışın sevinciyle çocuğu öpmek için atılmıştı. Sonra ilk gülümsemenin neşesi başladı. Aynı hayranlıkla onun yanında çocu-ğa doğru eğilmiş olan Mathieu de:

“Bak, bak, şimdi de sana gülümsüyor,” dedi. “Bak hele! Bu küçük adamlar gözleri görür görmez gülmeye başlıyorlar!”

Marianne bir kahkaha attı:

“Hakkın var, gülüyor, gülüyor! Aman ne tuhaf, ne kadar mutluyum!”

Anne ile baba, çocuğun duru bir pınar suyunun yüzündeki tit-reşimler gibi belli belirsiz, gelip geçici bu gülümsemesi karşısında keyiflerinden beraberce gülüyorlardı.

Marianne, neşesi arasında, etraftaki körpe yapraklı ağaçlar ara-sında zıplayıp hoplayan öteki dört çocuğu yanına çağır-dı:

“Haydi, Rose! Haydi, Ambroise! Haydi, Blaise, Denis! Vakit geldi, çabuk kahvaltıya gelin.”

Çocuklar seğirtti; sofraya yumuşak çimenden bir örtü üzerine kuruldu. Mathieu küçük arabanın önünde asılı sepeti indirdi; anneleri sepetin içinden tereyağlı ekmek dilimlerini çıkardı, dağıtmaya başladı. Büyük bir sessizlik oldu; dördü de dilimleri var güçleriyle ısıyor, sağlıklı bir iştahla yiyordu; hoş bir manzaraydı. Derken bir yaygara koptu, Mösyö Gervais ilk önce kendisine kahvaltı verilmediği için sabırsızlanıyordu.

Marianne neşeyle:

“Ha, sahi!” dedi. “Seni unuttum. Payını vereceğim. Aç ağzını bakalım tatlım.”

Basit ve sakin bir hareketle korsajını çözdü, iyice açtı; hayat çiçeğinin doğacağı bir konca-yı andıran pembe ucu sütle şişkin, ipek gibi yumuşak, beyaz memesini çıkardı. Hem de bunu yüzüne vuran altın sarısı güneşin altında, kendisini gören geniş kırların karşısında, çıplaklığından utanç, hatta endişe bile duymadan yaptı; zira toprak çıp-

laktı, bitkiler ve ağaçlar çıplaktı,  zsu doluydu. Sonra yüksek otların içine oturdu, bol bol fı kıraran bu bitkilerin, kayna ma halinde süren nisan filizlerinin ortasında  detaya kayboldu;  ocuk da onun açık ve serbest g  s ne yapı mı , o sayısız ye illikler toprağın hayatını nasıl emiyorsa, o da ılık sütü öylece bol bol içiyordu.

“Ne kadar acıkmı !” diye bağırdı Marianne. “O kadar ısırma bakayım, arsız yumurcak!”

Mathieu,  ocu un ilk g l msemesinden duyduğu büyülenme içinde, bu şiddetli a lı ın, dünyanın ortasında akan bu sütün, öteki çocukların atı tırdıkları tereya lı ekmek dilimlerinin verdiği ne e içinde, ayakta duruyordu. Yaratıcılık hülyasına yeniden gömüldü, henüz hiç kimseye a mamı  olduğu halde aklından hiç çıkmayan gelecek düşüncesini a zından kaçırdı:

“Ee, artık bu çocukların büyümesi için gereken gıdayı sağlamak istiyorsam, i e ba lamamın, kendime bir krallık kurmamın zamanı geldi! Hem yarın öbür gün doğacak olanları, seneden seneye sofrayı uzatacak olanları da düşünmek lazım.   renmek ister misin, sana anlatayım mı?”

Marianne ba ını kaldırmış, gülümseyerek, dikkatle dinliyordu:

“Evet, eğer zamanı geldiyse anlat bana sırrını. Yoo! Büyük bir  mit besledi ini seziyordum zaten. Ama sana bir şey sormuyordum, bekliyordum.”

Mathieu aniden aklına gelen bir hatıra yüzünden öfkelen-di, doğrudan doğruya cevap vermedi:

“Biliyorsun, bu Lepailleur kurnaz görünüşüne rağmen tembelin ve aptalın biri. Toprağın bereketini kaybettiğini, iflas etmek üzere olduğunu sanmaktan daha büyük bir budalalık, daha büyük bir günah olur mu? Ebedi anadır, ebedi hayattır o! O ancak hayırsız evlatlara, kötülere, inat ılara, kalın kafalılara, onu sevmesini ve ekip bi mesini bilmeyenlere karşı üvey anadır. Ama onu taparcasına sevecek, kendini ona adayacak, tecrübenin yardımını ve bilimin bütün yeni araçlarıyla onu işleyecek bir oğlu olsun, o zaman toprağın  rperdi i, durmadan d l yeti tirdi i, hesapsız mahsullerle doldu u görülecektir. Buralılar bu Chantebled toprağının ezelden beri çalı çırpıdan başka bir şey yeti tirmedi ini, bundan sonra da yetiştirme-

yeceğini söylüyorlar ha? Öyle olsun! Ama günün birinde onu değiştirecek olan, neşe ve bereket dolu yepyeni bir toprak yapacak olan bir adam çıkacaktır.”

Sonra birdenbire döndü, kolunu uzattı, adını saydığı noktaları birer birer işaret ederek:

“Şurada,” dedi, “arkada, iki yüz hektardan büyük bir koru var, Mareuil ve Lillebonne çiftliklerine kadar uzanıyor. Bu korular birbirinden toprakları gayet bereketli olan ağaçsız alanlarla ayrılmış, geniş yollarla birleşmiştir; buralar kolayca güzel otlaklar haline getirilebilir, çünkü birçok pınarı vardır. Fakat bu pınarlar asıl şurada, sağ tarafta o kadar boldur ki şu geniş düzlüğü durgun su birikintilerinin böldüğü, sazlarla ve kamışlarla dolu bir nevi bataklık haline getirmiştir. Şimdi düşün, gözü pek birisi, bu araziye işletecek, avcunun içine alacak bir adam çıksa, kolaylıkla kazılabilecek birkaç kanal vasıtasıyla fazla suları boşaltsa, al sana tarım için kazanılmış muazzam bir tarla, buğday burada görülmedik bir kuvvetle fışkırır. Hepsi bu kadar da değil, şu karşımızdaki yerler de var, Janville’den ta Vieux-Bourg’a giden şu yumuşak eğimli yamaçlar, iki yüz hektardan büyük bir toprak daha, kuruluşundan, taşlık ve çorak olmasından dolayı öyle bakımsız bırakılmış. Şu halde mesele gayet basit; tepede çıkan pınarları, bugün durgun birikintiler oluşturan bu suları yatağa alıp şu çorak yamaçlara akıtmak yeter; böylelikle buraları yavaş yavaş harika bir verimlilik kazanacaktır. Her şeyi gördüm, her şeyi inceledim. Burada gözü pek, atılgan bir adamın elinde çok bereketli bir hale gelebilecek en aşağı beş yüz hektar arazi görüyorum. Şifalı suların ve ebedi varlık kaynağı güneş babamızın yardımıyla, çalışarak, koskoca bir buğday krallığı, yepyeni bir dünya yaratılabilir burada.”

Mathieu hayallerinin çağrışımları içinde heyecanla ürperirken, Marianne ona bakıyor, hayran oluyordu. Fakat bu ümidin büyüklüğünden ürktü, bir endişe ve ihtiyat feryadını bastıramadı:

“Yok, yok, bu kadarı fazla, imkânsız bir şey istiyorsun. Bütün buraların bizim olacağına, servetimizin bütün memleketi kucaklayabileceğine nasıl ihtimal verirsin? Bu kadar büyük bir yere sahip olmak için gereken sermaye, çalışacak kol nerede?”

Mathieu, Marianne'ın bu sarsıcı sözlerinden ürkerek gerçeklere döndü, bir an susup kaldı. Sonra o akıllı uslu ve sevimli tavrıyla gülmeye başladı:

“Haklısın, hayale kapılıyorum, saçmalıyorum. Emelim henüz Chantebled kralı olmayı isteyecek dereceyi bulmadı. Ama yine de sana bu anlattıklarım gerçek; hem insanın kendisine gayret ve iman vermesi için büyük tasarılar kurmasında ne zarar var?.. Şimdilik tarımı denemeyi aklıma koydum; yoo, kendi halime göre, birkaç hektarlık bir toprakta... Séguin oturduğumuz küçük köşkle birlikte birkaç hektarı bana elverişli bir fiyatla bırakır zannedirim. Avlanma hakkını kiralamaktan başka bir şey yapamadığı bu topraklar ona yük oluyor, biliyorum. Sonra ileride, bizim toprağa doğru geldiğimiz gibi toprak da bizi sevecek, bize doğru gelecek mi, göreceğiz... Haydi, haydi sevgili karıcığım, bu küçük obura hayat ver, siz de yavrularım, yiye, için, gülbüzleşin; toprak, sağlığı yerinde, kalabalık ailelerin hakkıdır!”

Blaise'le Denis bu söze birer dilim tereyağlı ekmek daha alarak karşılık verdiler; Rose da Ambroise'ın kendisine uzattığı, içinde sulandırılmış şarap bulunan tası bitirmekle meşguldü. Fakat asıl Marianne, Gervais'nin var gücüyle emdiği çıplak sinisiyle, açılıp serpilmiş döl bereketinin sevincini, kuvvet ve zafer kaynağını temsil ediyordu. Gervais öyle kuvvetle memeye yapışıyordu ki iri dudaklarının şapırtısı, bir pınar ağzından çıkıp kabararak nehir haline gelecek incecik bir süt deresinin başlangıçtaki hafif şırıltısı gibi işitiliyordu. Anne, bu pınarın kendi etrafında her yerden fışkırıp yayılışını dinliyordu. Bir yavru besleyen yalnız kendisi değildi; nisan ayının özsuğu ekilmiş toprağı şişiriyor, koruları bir ürpertiyle kımıldatıyor, içine gizlendiğı yüksek otları havalandırıyordu. Marianne, oturduğu yerin altında, sürekli doğurma halindeki toprağın bağrından, bu dalganın yükselerek kendisini kuşattığını, doldurduğunu, sütü memesinden aktıkça kendisine yeniden süt verdiğini hissediyordu. Dünyayı dolaşan süt seliydi bu, varlıkların ebedi hasadını sağlayan ebedi hayat seliydi. O neşeli ilkbahar gününde, parlak, şen şakrak, mis kokulu kırlar bu sele gömülmüş, geniş ufkun gözleri önünde, memesi güneşin altında açık, çocuğunu emziren bu ananın güzelliğıyle ışıldıyordu.

ERTESİ GÜN, fabrikadaki kalem odasında harıl harıl çalıştıktan sonra günlük işlerini hayli ilerletmiş olan Mathieu, Madam Bourdieu'nün evine gidip Norine'in ne âlemde olduğunu görmeyi düşündü. Genç kadın doğuralı on beş gün olduğunu biliyordu; Beauchêne'in kendisine verdiği ödevi sonuna kadar yerine getirmek için, anne ile çocuğun sağlıklarının nasıl olduğunu kendi gözüyle görmek istiyordu. Gerçi Beauchêne ağzını açıp da bir daha bu konudan hiç bahsetmediğinden, Mathieu öğleden sonra fabrikaya gelmeyeceğini haber vermekle yetindi, sebebini söylemedi. Fakat patronun, bu maceranın nihayet sona erdiğini, çocuğun ortadan kaybolduğunu, anasının bir başka âşığın kolları arasında bulunduğunu haber alsa için için nasıl sevineceğini bilmiyor da değildi.

Ebe kadının Miromesnil Sokağı'ndaki evine varınca Norine'in odasına kadar çıkmak zorunda kaldı, çünkü kız hâlâ yataktaydı. Hemen hemen iyileşmişti, evden gelecek perşembe günü çıkacaktı.

Mathieu karyolanın ayakucundaki beşikte çocuğun uyuduğunu görünce şaşırdı, Norine'in onu şimdiye kadar başından atmış olduğunu zannediyordu.

Loğusa sevinçle haykırdı:

"Hele şükür, gelebildiniz! Buradan gitmeden önce hiç olmazsa yüzünüzü göreyim diye size mektup yazacaktım. Küçük kız kardeşim size mektubumu getirecekti."

Cécile oradaydı gerçekten de, en küçükleri Irma da yanındaydı. Anneleri Moineaud Kadın, ev işlerini bırakmadığı için, haber getirsinler diye küçük kızlarını göndermiş, loğusa ablalarına vermeleri için ellerine üç iri portakal vermişti. Portakallar komodinin üstünde pırıldıyordu. İki küçük kız, yolun uzunluğundan dolayı memnun, sokakta eğlene eğlene, dükkânlara baka baka, yayan gelmişlerdi. Şimdi, ablalarını yatakta buldukları bu güzel eve hayran hayran bakıyorlardı; ayrıca hâlâ orada olan çocuk, muslin perdenin altındaki bu canlı bebek de onları şiddetli bir merak içinde bırakmıştı.

Mathieu:

"Ee, rahat doğurdunuz, oldu bitti, öyle mi?" diye sordu.

“Ooo! Çok rahat oldu. Beş günden beri azar azar ayağa kalkıyorum, yakında buradan çıkacağım. Pek isteyerek değil ama, haberiniz olsun, çünkü burada pek el üstünde tutuldum, güzel günlerin sonuna geliyoruz. Ne dersin Victoire, bu kadar rahat döşeği de, bu kadar iyi yemeği de bulamayacağız sokakta, öyle değil mi?”

Mathieu küçük hizmetçi kız Victoire’ı o zaman gördü; yatağın yanına oturmuş, sökük dikiyordu. Norine’den bir hafta önce doğurduğu için yataktan kalkmıştı o, ertesi gün de evden çıkacaktı. Son günlerinde, babasının istismar ettiği masum zengin kızı Rosine hesabına çalışıyordu biraz; Rosine daha bir gün önce doğurmuş, tek başına bitişik odada yatıyordu.

Amy çocuğunu doğurup da gemiye binerek memleketine gitti gidi, tek yataklısı kadar süslü olmamakla beraber güneşli ve aydınlık olan üç yataklı odaya, Norine’le Victoire’ın yanına başka oda arkadaşı gelmemişti.

Hizmetçi kız dikişini bırakıp başını kaldırdı:

“Tabii, bundan sonra artık yatakta siftinmek yok, sabahleyin yataktan kalkmadan önce sıcak sütümüz ayağımıza gelecek değil; ama ne olursa olsun, bak bak, karşıki gri duvara bak, bu da pek eğlenceli bir şey değildi. İnsan ömrünü hep boş oturmakla geçiremez ya.”

Güzelliğine güvenen Norine pek bu fikirde olmadığını anlatmak için gülüyor, hayır der gibi başını sallıyordu. Sonra kız kardeşlerinin orada bulunmalarından sıkılarak onları savmak istedi:

“Ee, kuzucuklarım, demek babam bana hâlâ çok öfkeli, eve dönmeyeyim yani, öyle mi?”

Cécile açıkladı:

“Yoo! Aslında pek öfkeli değil de, sen eve gelersen namusu kirle-nirmiş, bütün mahalle kendisini parmakla gösterirmiş diye bar bar bağıyor. Gerçi Euphrasie de kafasını kızdırıyor ya, hele kocaya var-maya kalktığından beri.”

“Ne? Euphrasie kocaya mı varacak? Bana söylemediniz.”

Norine’in çok canı sıkıldı; hele ki kardeşleri, hep bir ağızdan konuşarak, Euphrasie’yi alacak kocanın, üstlerindeki katta oturan Auguste Bénard isimli o sırtkan, genç duvarcı ustası olduğunu söyle-yince büsbütün üzüldü. Euphrasie on sekiz yaşında çekirge gibi sıska

olduğu, hiç de güzel olmadığı halde duvarcı kıza tutulmuştu; çalışkan ve sıskalığına rağmen sağlam olduğuna hükmetmiş olsa gerekti.

“İkisine de mübarek olsun, altı aya kalmaz kocasını dövmeye başlar, öyle ahlaksız bir kızdır o... Anneme söyleyin, hiçbirinize aldırış etmiyorum, kimseye ihtiyacım yok. Daha sokak ortasında kalmadım, iş arayacağım, bana yardım edecek birini nasıl olsa bulurum. Duydunuz mu, bir daha buraya gelmeyin, kimse beni daha fazla rahatsız etmesin!”

Sekiz yaşında ve içli bir kız olan Irma ağlamaya başladı:

“Bize niçin böyle fena sözler söylüyorsun? Biz seni üzmeye gelmedik ki. Ben de sana bu minik bebek sahiden senin mi, gitmeden önce onu öpebilir miyiz diye soracaktım.”

Norine can sıkıntısıyla gösterdiği haşinliğe hemen pişman oldu. Kardeşlerine yine kuzucuklarım diye hitap etti, onları şefkatle öptü, artık gitmeleri gerektiğini, fakat canları isterse yine kendisini görmeye gelebileceklerini söyledi:

“Anneme söyleyin, gönderdiği portakallara teşekkür ederim. Bebeğe de bakabilirsiniz, ama sakın elinizi sürmeyin, çünkü uyanırsa öyle bir yaygara koparır ki kimse kimsenin ne dediğini duyamaz.”

İki küçük kız, daha o yaşta bilgiç, küçük birer kadın merakıyla çocuğa doğru eğildikleri sırada, Mathieu de baktı. Dört köşe yüzlü, çizgileri keskin, sağlıklı, gürbüz yapılı bir çocuk gördü. Çocuğu Beauchêne’e çok benzetti.

O sırada Madam Bourdieu odaya girdi, yanında bir kadın vardı. Mathieu kadını tanıdı. Sophie Couteau ismindeki kılavuz kadındı, onu Séguin’lerin evine sütnine tavsiye etmeye geldiği gün gördüğünü hatırlıyordu. Herhalde kadın da onu tanımıştı; çocuğunu kendisi emzirmekten gurur duyan, sütnine alışverişine pek taraftar görünmeyen gebe kadının kocasıydı. Fakat meslek icabı ihtiyatlı davranmıştı, Mathieu’yü ilk defa görüyormuş gibi yaptı; zaten elinden öyle hikâyeler geçmişti ki kimseye merakı kalmamıştı.

Madam Bourdieu ile kadın içeri girer girmez iki küçük kız çıkıp gitti. Madam Bourdieu, Norine’e:

“Ee, kızım,” dedi, “tekrar düşündünüz mü, şuracıkta mışıl mışıl uyuyan bu yavrucak için ne karar veriyorsunuz? Size söylediğim

kadın işte bu. Her on beş günde bir Normandiya'dan gelir, Paris'e sütnineler getirir, her gelişinde de buradan yeni doğmuş çocukları alıp götürür, orada sütninelere bırakır. Mademki çocuğunuzu kendiniz emzirmemekte inat ediyorsunuz, bari yavrunuzu terk etmeyin de tekrar yanınıza alma imkânını buluncaya kadar ona emanet edin. Yok, çocuğu terk etmeye kararlıysanız, Madam Couteau bize bir iyilik yapıp onu hemen çocuk esirgeme yurduna götürecektir."

Norine büyük bir şaşkınlık içinde kalmıştı, başını yastığa bıraktı; güzel sarı saçları çözülüp yastığın üstüne yayılmıştı. Yüzü tasalandı, sesi titreyerek:

"Yarabbim! Yarabbim! Yine mi üzeceksiniz beni!" dedi.

Sonra artık etrafı görmek istemiyormuş gibi elleriyle yüzünü örttü.

Ebe kadın genç anneyi bir an düşünceleriyle baş başa bırakıp sesini alçaltarak Mathieu'ye açıklama yaptı:

"Bana verilen talimat böyle mösyö. Loğusaların, hele bunun durumunda bulunanların, çocuklarını kendileri emzirmeleri için elimizden geleni yapmamızı tembihliyorlar bize. Bilirsiniz ki bu usul çoğu zaman yalnız çocuğu kurtarmakla kalmaz, anayı da tehdidi altında bulunduğu hazin akıbetten kurtarır. Onun için, loğusa çocuğunu terk etmeyi ne kadar isterse istesin, biz çocuğu mümkün olduğu kadar uzun zaman onun yanında bırakırız, biberonla besleriz, bakalım analık duygusu uyanacak mı, bu küçük varlığı gördükçe içinde bir şeyler kıpırdanacak mı diye bekleriz. Onda dokuzu meme verir vermez yumuşar, çocuğunu yanında alıkoyar. Bu çocuğu hâlâ burada görmenizin sebebi bu."

Mathieu çok hüzünlenmişti; başı hâlâ saçlarına gömülü, ellerini yüzüne kapamış yatan Norine'e yaklaştı.

"Haydi ama, siz merhametsiz biri değilsiniz, iyi bir kızsınız, biliyorum," dedi. "Bu yavrucağı niçin emzirmeyecekmişsiniz, niçin yanınızda alıkoyamayacakmışsınız?"

O zaman Norine ateş gibi yanan yüzünü meydana çıkardı. Gözlerinde bir damla yaş yoktu:

"Babası bir kez olsun beni görmeye geldi mi? Hayır, bana karşı bu kadar alçakça davranmış bir adamın çocuğunu sevemem. Onun şu beşikte yattığını bilmek bile beni öfkeliendiriyor."

“Ama bu masum yavrucağın hiçbir günahı yok ki. Siz onu mahkûm ediyorsunuz, aslında kendi kendinizi cezalandırıyorsunuz, işte şimdi yapayalnız bir insansınız, belki bu çocuk sizin için büyük bir teselli olacak.”

“Hayır, olmaz diyorum size! İstemem, bu yaşta hemencecik bir çocuk annesi olacak gücü kendimde göremiyorum, üstelik babası da yanımda olup bana yardım etmezken. İnsan kendi kudretini bilir, değil mi ya? Düşünüyorum, taşıyorum, ne bu derece cesurum ne de bu derece budala... Hayır, olmaz, istemiyorum, o kadar!”

Mathieu, Norine’in kalbinin derinliklerindeki bu serbestlik ihtiyacına hiçbir şeyin üstün gelemeyeceğini anlayarak sustu. Bir el hareketiyle ne kadar üzgün olduğunu anlattı; kıza karşı ne kin ne öfke duyuyor, onu bu şekilde yaratılmış olduğu, sokağın arzularıyla başı dönen güzel bir kız olduğu için mazur görüyordu.

Madam Bourdieu son bir gayret daha gösterdi:

“Pekâlâ, anladık, sizi çocuğunuza meme verin diye zorlayan yok. Ama yavrucağı başınızdan atmak da yakışık alır bir davranış değil. Niçin bu hanıma emanet etmiyorsunuz onu? Götürür, bir sütnineye verir, siz de günün birinde iş bulduğunuz zaman sütnineden alırsınız. Pahalya mal olmaz, babası herhalde masrafı ödeyecektir.”

Bu sefer Norine öfkелendi:

“O mu ödeyecektir? Hah, buldunuz! Siz onu bilmezsiniz. Masraf ağır geleceğinden değil, çünkü milyonlarca franklık serveti var kendisinin. Ama bu adamın bir tek arzusu var, istiyor ki çocuk ortadan kaybolsun, bir çukura atılsın. Eğer cesaret edebilseydi, bana öldür derdi. Beyefendiye sorun, yalan mı söylüyorum? Görüyorsunuz ya, susuyor. Hiç param olmadığı halde, yarın belki de işsiz güçsüz, yiyecek ekmek bulamadan sokak ortasında kalacağım halde, masrafı ödeyecek kişi yine ben olacağım! Hayır, hayır, katiyen istemem, yapmam!”

Gerçekten bir sinir ve çaresizlik buhranına yakalanarak hıçkır-maya başladı:

“Yalvarırım size, beni rahat bırakın... On beş gündür bu çocuğu yanımda tutarak bana eziyet ediyorsunuz, sonunda onu emzireceğimi zannediyorsunuz. Yüzüne bakayım diye, öpeyim diye getirip

dizlerimin üstüne koyuyorsunuz. Beni hep onunla meşgul ediyorsunuz, acırım, meme veririm ümidiyle onu ağlatıyorsunuz. Allah Allah! Anlamıyor musunuz? Başımı öteye çevirmem, onu öpmek istemeyişim, yüzünü bile görmek istemeyişim, kendimi tutamayıp onu aptal gibi sevirermekten korktuğum içindir. Seversem, onun için de, benim için de büyük bir felaket olur. Yalnız başına daha mutlu olacaktır. Anlıyor musunuz? Rica ederim, çocuğu derhal alıp götürün, bana daha fazla eziyet etmeyin!”

Tekrar yatağa uzanmıştı; yüzü yastığa gömülü, saçları darmadağın, perişanlığı arasında güzel omuzları yarı çıplak, hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu.

Couteau Kadın karyolanın ayakucunda, sessiz, hareketsiz, bekliyordu. Koyu renkli yün fistanı içinde, sarı kurdelelerle süslü siyah hotozuyla, yabanlıklarını giymiş bir köylü karısı gibi duruyordu orada; açgözlülük ve kurnazlık okunan uzun yüzü, merhametli bir iyi kalplilik ifadesi takınmaya uğraşıyordu. İşin bozulduğunu tahmin etmekle beraber, her zamanki şeytanlığını bir daha denedi:

“Şunu bilin madam, yavrunuz Rougemont’da tıpkı kendi evindeymiş gibi rahat edecektir. Bölgede hiçbir yerin havası oranındaki kadar güzel değildir, tedavi için Bayeux’den oraya gelenler olur. Ya o yavrucakları görseniz, nasıl iyi bakılıyorlar, nasıl nazlı büyütülüyorlar! Bütün memleket hep bu işle uğraşüyor, küçük Parislileri evlerine alıp sevmekle, okşamakla... Üstelik sizden fazla para alacak da değilim, bir ahababım var, üç tane çocuk aldı, tabii üçünü de biberonla besliyor, o yüzden bir dördüncü çocuk alırsa ona hiç yük olmayacak, eli değmişken sizinkini de fazladan besleyecek. Nasıl, işinize gelmez mi, hoşunuza gitmez mi?”

Fakat Norine’in gözyaşı dökmekten başka cevap vermediğini görünce, kaybedecek vakti olmayan, işi başından aşkın bir kadın edasıyla sert bir hareket yaptı. On beş günde bir yaptığı seferlerde, bürolara uğrayıp getirdiği sütnineleri bırakır bırakmaz ayağının tozuyla koşar, birkaç saat içinde ebe kadınları dolaşır, götüreceği bebekleri toplar, kendi tabiriyle, bızdıkların taşınmasına yardım eden iki üç kadınla birlikte aynı akşam trene binip dönerdi. Bu sefer daha da acele ediyordu, çünkü onu az çok her işe koşturan Madam Bourdieu,

Norine'in çocuğunu Rougemont'a götürmeyecek olursa derhal çocuk esirgeme yurduna götürmesini söylemişti.

Couteau Kadın ebe kadına dönerek:

“Öyleyse,” dedi, “yalnız öteki hanımın çocuğunu götüreceğim. En iyisi, hemen onu görüp kesin olarak anlaşıyım. Sonra gelir bunu alırım, götürür oraya bırakırım, koşturmam gerek, zira trenim saat altıda.”

Onlar bir gün önce doğurmuş olan Rosine'in odasına gitmek için dışarı çıkınca, odanın ağır sessizliğinde hâlâ hıçkırığa hıçkırığa ağlayan Norine'in iniltisinden başka ses kalmadı. Mathieu beşiğin yanına oturmuş, hâlâ mışıl mışıl uyuyan biçare yavruya sonsuz bir acımayla bakıyordu. Odadaki sahne boyunca dikişine dalmış gibi hiç ses çıkarmadan oturan küçük hizmetçi Victoire, o derin sessizliğin ortasında, gözlerini iğnesinden ayırmadan, sonu gelmez bir şekilde ağır ağır konuşmaya başladı:

“Çocuğunuzu bu pis karıya emanet etmemekte yerden göğe kadar haklısınız! Yetimhanede ne muamele ederlerse etsinler, o kadının elinde bulunmasından iyidir. Hiç değilse yaşama ihtimali olur. Ben de sizin gibi çocuğumu hemen oraya götürmeleri için bu yüzden ısrar ettim. Biliyor musunuz, ben oralıyım. Evet, Berville'liyim, Rougemont'a altı kilometre uzakta bir yer. Couteau Kadın'ı da tanırım, bizim orada çok adı geçer. Malın gözüdür! Önce hendeğin birinde bir çocuk peydahlamış, maksat sütüne olmak; sonra bakmış ki sütünü satarak fazla para sızdıramıyor, bu sefer başkalarının sütünü satmaya başlamış. Tam bir kaltak zanaatı, ne yürek ister ne duygu! Üstelik arkasından talihi yardım etmiş, kaba saba, kazık gibi bir herifle evlenmiş; şimdi adamı parmağının ucunda oynatıyor, o da ona yardım ediyor. İş sıkı oldu muydu o da sütüne getirir, çocukları götürür. Karı koca ikisinin, giyotinle kafası kesilen katillerin topundan daha çok cinayetleri vardır. Bir Berville belediye başkanı var, mert adamdır, kendi halinde bir burjuvadır, 'Rougemont eyaletin yüz karasıdır' der hep. Gerçi Rougemont'la Berville arasında öteden beri bir çekememezlik vardır, bilirim. Ama ne olursa olsun, Rougemont'luların Paris'in minicik bebeklerini o pis ticaretlerine alet etmekte sahiden de pervasız davrandıkları yalan değil. Gitgi-

de bütün ahali bu işe burnunu soktu, kasaba baştan aşağı yalnız bu zanaatı işler. Görseniz, mümkün olduğu kadar fazla çocuğu toprağa sokmak için nasıl da düzen kurmuşlar. İnanın bana, aldıkları mal ellerinde kalmıyor. Sürüm ne kadar çok olursa, ne kadar çok çocuk ölürse, onlar o kadar fazla kazanıyorlar. Couteau Kadın'ın her hafta mümkün olduğunca fazla çocuk götürmeye can atmasının sebebi işte bu."

Paris'in henüz yalancı edemediği bu saf kız, bu müthiş şeyleri o sersem haliyle anlatıyor, bildiklerini sonuna kadar söylüyordu:

"Eskiden daha betermiş. Babamdan dinledim, onun zamanında kılavuz kadınlar bir seferde dört beş çocuk birden getirirlermiş. Düpedüz çıkın yapar, iple bağlar, koltuklarının altına alıp taşırılmış. Garlarda çocukları bekleme salonlarının peykelerine dizerlermiş; hatta bir gün, Rougemont'lu bir kılavuz kadın, bir tanesini orada unutmuş da olay çıkmış, çünkü çocuğu ölü bulmuşlar. Trenlerde açlıktan feryat eden, üst üste yığılı zavallı çocukların hali görülecek şeymiş. Hele kışın, çok kar yağdığı zamanlar, lime lime kundakların içinde yarı çıplak, soğuktan mosmor, öyle tir tir titrerlermiş ki yürekler acısı bir manzara olurmuş. Sık sık ölenler olurmuş, küçük cenazeyi ilk istasyonda indirir, en yakındaki mezarlığa gömerlermiş. Yolda ölmeyenlerin gidecekleri yere ne halde vardıklarını artık siz düşünün. Bizim orada domuzlara bile daha iyi bakarlar, kesinlikle böyle yolculuk ettirmezler. Babam, 'İnsan taş olsa ağlar' derdi. Ama şimdi daha fazla denetim var, kılavuz kadınlar bir seferde ancak bir tek çocuk götürebiliyorlar. Gerçi hile yapıp iki çocuk götördükleri oluyor; ayarlıyorlar işte, onlara yardım eden kadınları var, memlekete dönenlerden istifade ediyorlar. Nitekim Couteau da kanundan kaçmak için türlü şey icat eder. Kaldı ki bütün Rougemont ahali de göz yumuyor bu duruma, ticaretin devam etmesinde çok menfaatleri var, bir tek şeyden korkarlar, polisin kasabanın işlerine burnunu sokmasından... Hükümet her ay istediği kadar müfettiş göndersin, cüzdan çıkarmayı şart koşsun, belediye başkanının imzasını, belediyenin mührünü görmek istesin, onlar bildiklerini okur. Kadınlar yine rahat rahat alışverişlerini yürütür, minimini yavrucakları ellerinden geldiğince öbür dünyaya yollar. Rougemont'da bir kuzinimiz

vardı, bize bir gün dedi ki: ‘Malivoire Kadın’da talih var, geçen ay yine dört tanesini topırağa verdi.’”

Victoire iğnesine iplik geçirmek için bir an sustu. Norine hâlâ ağlıyordu. Mathieu, dehşetten dili tutulmuş, gözleri uyuyan çocukta, dinliyordu.

Hizmetçi kız devam etti:

“Şimdi Rougemont hakkında eskisinden daha az şey söyleniyor elbette. Ama ne olursa olsun, bu kadarı bile insanı çocuk doğurmaktan soğutur. Biz üç dört sütnine tanırız, hiçbirisi sağlam ayakkabı değildir. Bilirsiniz, çocukları biberonla beslemek usuldendir, ama o biberonların halini bir görseniz, hiçbir zaman temizlenmez, iğrenç bir pislik içindedir, içindeki süt kışın buz gibi soğuktur, yazın kesilmiştir. Vimeux Kadın biberonun pahalıya geldiğini söyler, aldığı bütün çocukları çorbayla besler. Böylece yavrucaklar öbür dünyaya daha çabuk gider, hepsinin karnı patlayacak kadar şiştir. Loiseau Kadın’ın evinde pislik o derecededir ki çocukların eski paçavralar üzerinde, kendi pislikleri içinde yattıkları köşeye yaklaşıncı burnunuzu tıkamanız gerekir. Gavotte Kadın kocasıyla beraber tarlaya gider, evinde her zaman bulunan üç dört çocuğu büyükbabaya bırakır; adam yetmiş yaşında, kötürümdür, tavukların gelip çocukların gözünü oymasına bile engel olmaktan acizdir. Cauchois Kadın’ın evindeki usul daha güzeldir, çocukları bekleyecek kimse olmadığı için yere düşüp kafaları patlamasın diye onları beşiklerine bağlar. Kasabanın bütün evlerini dolaşsanız, hepsinde aynı hali görürsünüz. Hiçbir ev yoktur ki bu ticarete karışmamış olsun. Bizim oranın çevresinde ahalisi dantela yapan yerler vardır, peynir yapan yerler vardır, elma şarabı yapan yerler vardır. Rougemont’da da ölü çocuk yapılır işte.”

Birdenbire dikişi bıraktı; masum bakışlı, açık renk gözlerinde korkuyla Mathieu’ye baktı:

“Ama en güzeli, Couillard Kadın’dır. İhtiyar bir hırsız karı; vaktiyle altı ay hapiste kalmış, şimdi kasabadan biraz dışarıda, ormanın eteğinde oturuyor. Couillard Kadın’ın evinden bugüne kadar hiçbir çocuk diri çıkmamıştır. Bu onun uzmanlığıdır. Bir kılavuz kadının, mesela Couteau Kadın’ın ona bir çocuk getirdiği görüldü müydü

mesele derhal anlaşılır, bunun ne demek olduğu malumdur. Couteau Kadın mutlaka çocuğun ölümü için pazarlık etmiştir. Muamele çok basittir; anneyle baba, üç dört yüz frank para verirler, şu şartla ki çocuk ilk komünyonuna* kadar muhafaza edilecektir. Tahmin edersiniz ki çocuk sonra bir hafta içinde ölür, üzerine doğru esen bir pencereyi açık bırakmak yeter; babamın tanıdığı bir sütnine öyle yaparmış, kışın evinde altı yavru bulunduğu zaman kapıyı ardına kadar açık bırakır, sokağa çıkar, bir dolaşmış. Mesela şu bitişik odadaki çocuk, hani Couteau Kadın'ın görmeye gittiği... Onu Couillard Kadın'a götüreceğine eminim, çünkü geçen gün Matmazel Rosine'in onunla toptan pazarlık ettiğini, dört yüz frank vermek üzere anlaştığını duydum. Para bir seferde ödenecek, ondan sonra da artık hiçbir şeyle meşgul olunmayacak."

Susmak zorunda kaldı. Couteau Kadın, Norine'in çocuğunu almak için, yanında Madam Bourdieu olmadan, yalnız başına odaya girmişti. Küçük hizmetçi kızın anlattığı hikâyelerle üzüntüsünü unutan Norine artık ağlamıyor, merakla onu dinliyordu. Fakat kılavuz kadını görünce korktu, olacakları görmeye mecali kalmamış gibi, yüzünü tekrar yastığa gömdü. Mathieu de titreyerek sandalyesinden kalkmıştı. Couteau Kadın:

"Tamam, anlaştık, çocuğu götürüyorum," dedi. "Madam Bourdieu gereken bilgiyi, doğum tarihiyle nüfusa kaydedildiği belediyenin adını bir kâğıda yazıp bana verdi. Yalnız isim lazım. Çocuğa ne isim koyalım?"

Norine önce cevap vermedi. Sonra zorlukla çıkan, yastığın boğduğu bir sesle:

"Alexandre," dedi.

"Peki, Alexandre olsun... Ama günün birinde aklınıza eser de aramaya kalkarsanız, daha kolay tanımanız için başka bir isim daha verseniz iyi olur."

Cevabı Norine'in ağzından yine zorla almak gerekti:

"Honoré."

* Komünyon: Hristiyanlıkta ilk Kudas ayinine (Hz. İsa'nın havarileriyle birlikte yediği son yemeği anmak için ekmek ve şarabın kutsandığı tören) katılmak. Çocuklar belli bir yaşa gelince kilisede aldıkları bir dinî eğitim sonrası ilk ayinlerine katılırlar. – ed.

“Peki! Alexandre-Honoré. Bu isim sizden, birinci isim de babasından, değil mi? Bu iyi oldu, ne lazımsa öğrendim. Yalnız, saat dört oldu bile. Bir araba tutmayacak olursam, altı trenine mümkün değil vaktinde yetişemeyeceğim. Gideceğim yer Lüksemburg Bahçesi’nin öte tarafında, ta cehennemin dibinde. Araba da dünyanın parası... Ne yapsak acaba?”

Couteau Kadın kederle sinirleri bozulan bu kızıdan bir şey koparabilir miyim diye sızlanıp dururken, Mathieu birdenbire vazifesini sonuna kadar yerine getirmeyi düşündü. Kadını çocuk esirgeme yurduna kadar kendisi götürecekti, böylelikle çocuğun kendi yanında oraya yerleştirildiğini Beauchêne’e haber verebilecekti. Couteau Kadın’a aşağı inip bir araba tutacağını, kendisini yurda kadar götüreceğini söyledi.

“Hayhay, benim işime gelir... Haydi bakalım! Yavrucak o kadar güzel uyuyor ki uyandırmak günah, ama ne yapalım, alıp götüreceğiz, öyle gerekiyor.”

Bu işe alışık kuru elleriyle çocuğu yakalamış, belki de biraz sertçe davranmıştı; görevi, yavruyu rakip bir yere götürüp bırakmaktan ibaret olduğu için o sevecen, iyi kalpli edasını unutuvermişti. Çocuk uyandı, şiddetle haykırmaya başladı.

“Vay vay! Arabada da bu yaygarayı tutturursa işimiz var... Haydi, gidelim!”

Fakat Mathieu onu bir daha durdurdu:

“Norine, çocuğunuzu öpmek istemez misiniz?”

Çocuğun ilk feryatlarında zavallı kız yorganın altına daha fazla sokulmuş, bu sesi işitmekten harap, kulaklarını tıkamıştı:

“Hayır, hayır, götürün, derhal götürün, beni yine üzmeye başlamayın.”

Gözlerini de kapatıyor, boyuna karşısına çıkarılan hayali koluyla itiyordu. Lakin kılavuz kadının çocuğu yatağın üstüne koyduğunu hissedince ürperdi, doğruldu; boşluğa doğru telaşlı bir öpücük savurdu, dudakları çocuğun ufacık takkesine değdi. Norine yaşlarla bulanan gözlerini bir parça aralamıştı; bu zavallı yavrunun, meçhule fırlatılıp atılırken, haykıran ve çırpınan belli belirsiz hayalini ancak görebilmiş olsa gerekti.

“Beni öldürüyorsunuz, götürün, götürün!”

Çocuk arabaya girince birdenbire sustu; belki arabanın sallantısı yüzünden sakinleşmişti, belki de tekerleklerin gıcırtısından heyecanlanmıştı. Onu kucagında tutan Couteau Kadın önce konuşmadı, güneşten pırıldayan kaldırımların seyrine dalmış göründü; Mathieu ise dizleri üzerinde biçare çocuğun ayaklarını hissediyor, acı acı düşünüyordu. Sonra kadın birdenbire konuştu, düşüncelerine yüksek sesle devam etti:

“Bu genç hanım çocuğu bana emanet etmediğine çok hata etti. Ne iyi bir yere yerleştirecektim, Rougemont’da aslan gibi büyüyecekti. Ama neylersin, bütün anneler böyle, zannediyorlar ki sırf kazanç düşüncesiyle peşlerinde koşuyoruz. Sorarım size, bana bir beş frank verseydi, dönüş paramı da ödeseydi, iflas mı ederdi? Onun gibi güzel bir kız her zaman para bulur. Biliyorum, bizim zanaatta namusuyla çalışmayanlar, çocuk ticareti yapanlar, bahşiş isteyenler, çocukları çok ucuza yerleştirip hem anne babayı hem sütnineyi soyanlar vardır. Bu minimini yavrucakları satılık bir mal, mesela kümes hayvanı yahut zerzevat yerine koymak yakışık alır şey değil. Bu alışverişi içinde insanın katı yürekli olup çıkmasını, çocukları tartaklamasını, bir eşyadan daha fazla saygı göstermeden elden ele geçirmesini anlayabiliyorum. Ama mösyö, ben namuslu bir kadını, kasabamın belediye başkanından ruhsatım var, elimdeki iyi hal belgesini herkese gösterebilirim. Şayet Rougemont’a yolunuz düşerse, hele bir Sophie Couteau’yu sorun. ‘Çalışkan kadındır, kimseye on para borcu yoktur,’ diyeceklerdir.”

Mathieu bu kadının kendisini ne yüzle böyle övdüğünü anlamak için ona bakmaktan kendini alamadı. Kılavuz kadının, kurnaz köylü karısı sezgisiyle, sanki aleyhinde ileri sürülen suçlamaları tahmin etmiş gibi, Victoire’in anlattığı şeylere âdeta cevap veren bu savunması Mathieu’yü şaşırtmıştı. Kadın delici bir bakışla ta ruhuna kadar araştırıldığını sezince, gerektiği kadar ikna edici yalan söylemediğinden, bir şeyi ihmal edip kendini ele vermiş olabileceğinden korkmuş olacak ki ısrar etmedi; daha da yumuşadı, artık yalnızca o Rougemont cennetini övdü. Çocukların orada bağırlara basıldığını, beyzadeler gibi beslenip bakıldığını, nazlı nazlı büyütüldüğünü

anlattı. Sonra beyefendinin ağzını açmadığını görünce tekrar sustu. Bu adamı elde etmeye çalışmak nafileydi. Araba durmadan gidiyor, kalabalık ve gürültülü sokaklar birbirini kovalıyordu; Seine nehrini aşmış, Lüksemburg Bahçesi'ne doğru geliyorlardı. Ancak orayı geçtikten sonradır ki Couteau Kadın tekrar konuştu:

“Eğer bu genç hanım çocuğunun çocuk esirgeme yurduna girmekle bir şey kazanacağını zannediyorsa, çok iyi. Malum ya mösyö, hükümete karşı bir şey demiyorum, ama doğrusu söylenecek çok söz var. Yurdun Rougemont'da elimizden aldığı pek çok çocuk oluyor, ama emin olun, onlar da bizimkilerden daha sağlam büyümüyorlar, onlar da ölüyor, öbürleri de... Ama herkes kendi bildiği gibi davranmakta serbesttir. Lakin çocuk esirgeme yurdunda olup biten şeyleri benim gibi sizin de bilmenizi isterim.”

Araba, eski dış bulvara gelmeden, Denfert-Rochereau Sokağı'nın üst başında durdu. Orada külrengi büyük bir duvar, soğuk bir resmî bina cephesi uzanıyordu; Couteau Kadın bu duvarın bitiminde, bir burjuva evi gibi sessiz gözüken, çıplak ve sade, küçücük bir kapıdan, kucağında çocukla girdi. Mathieu de peşinden girmişti. Fakat bir kadının getirilen çocukları kabul ettiği korkunç kalem odasına kadar birlikte gitmek için ısrar etmedi. Fazlasıyla heyecanlıydı Mathieu, orada kendisine sanki bir cinayette suç ortaklığı ediyormuş gibi sorular sorulmasından korkuyordu. Kılavuz kadın her ne kadar oradaki hanımın kendisine hiçbir şey sormayacağını, sırların çok sıkı muhafaza edildiğini söylediyse de, Mathieu bekleme odasında oturmayı tercih etti. Bu oda birçok kapalı bölmeyle ayrılıyor, çocuk bırakmaya gelen kimseler sıra beklemek için bu bölmelere oturtuluyordu. Mathieu, Couteau Kadın'ın çocuğu alıp götürüşünü seyretti; yavrucak, bulanık gözleri alabildiğine açık, hâlâ uslu uslu duruyordu.

Bekleyiş aslında yirmi dakikadan fazla sürmediği halde ona çok uzun geldi. Hastane kokan bu meşe kaplamalı, ciddi, kasvetli bekleme odasında bir ölüm sessizliği vardı. Mathieu yalnızca boğuk bir yeni doğmuş çocuk viyaklaması işitiyor, bu viyaklamayı zaman zaman zapt edilmeye çalışılan derin hıçkırıklar örtüyordu; belki de bitişik bölmede bekleyen bir ana hıçkırmaktaydı. Hatıraları Mathieu'yü eski

devirlerdeki bebek terk kutularına*, duvara gömülü o döner dolaplara götürmüştü. Anne gizli gizli gelir, çocuğu dolaba sokar, çingırağı çalar, sonra savuşurdu. Mathieu çok gençken böyle bir dolabı Porte-Saint-Martin Tiyatrosu'nda oynanan bir melodramda görmüştü. Öyle çok hikâye hatırlıyordu ki; taşradan getirilip arabacılar tarafından oraya bırakılan sepetlerin içindeki zavallı mahluklar, gizlice gelen birtakım adamların bir daha adı sanı bilinmemek üzere oraya attığı düşes çocukları, baştan çıkarılmalarının ürününden kimse görmeden kurtulmaya çalışan dizi dizi biçare işçi kızlar... Şimdi durum ne kadar değişmiş görünüyordu; dolaplar yok edilmişti, çocukların artık açıkça getirilip bırakılması gerekiyordu; huzurevi kapısına benzeyen o eşyasız ve ciddi giriş yeri, tarihleri, isimleri kaydeden ve sır olarak saklayan idare teşkilatı, her şey farklıydı!

Mathieu, döner dolaplar kalktıktan sonra çocuk düşürmelerin ve çocuk öldürmelerin sayısının iki misline çıktığını iddia eden bazı kimseler bulunduğunu bilmiyor değildi. Yine de kamuoyu, dünkü toplumun oldubittiler karşısındaki tutumunu, kötülüğü kabul etme, bastırma, sanki kaçınılmaz bir pislikmiş gibi saklayarak düzene koyma fikrini her geçen gün daha fazla mahkûm ediyordu; hür bir cemiyetin asıl rolü, tam tersine, kötülüğü öngörmek, ona hücum etmek, onu daha tohum halindeyken yok etmek olmalıydı. Terk edilen çocukların sayısını azaltmanın biricik çaresi, anaları tanımak, onlara cesaret vermek, yardım etmek, ana olma imkânını bahşetmekti. Fakat Mathieu o anda bunları düşünmüyordu; içinde bulunduğu bekleme odasından gelip geçen cinayetler, ayıplar, korkunç acılar akına geldikçe, kalbi gitgide artan bir acıma ve ıstırapla burkuluyordu yalnızca. Esrarengiz küçük kalem odasında çocukları teslim alan şu kadın kimbilir ne müthiş sırlar işitmiş, ne ıstıraplara, ne alçaklıklara, ne sefaletlere tanık olmuştu! Sert bir rüzgâr, kaldırım döküntü-

* Bebek terk kutuları Avrupa'da Ortaçağ'da başlayıp 19. yüzyılın sonuna kadar sürmüş olan çok yaygın bir uygulamadır. Hastanelerde ya da sosyal merkezlerde bulunan, içinde döner bir mekanizma olan, dolap biçimindeki bu kutular, doğurduğu çocuğa bakmak istemeyen ya da bakacak koşulları olmayan anneler için düşünülmüştür. Anneye kimliğini gizli tutma imkânı veren bu uygulamada, anne bu kutulara gelerek çocuğunu yerleştirir, döner mekanizmayı çevirir ve zili çalarak içerdeki görevliye haber verdikten sonra çekilir gidermiş. Çocuğun bakımı devlet ya da kilise tarafından üstlenilirmiş. -ed.

lerini, yukarı tabakadaki biçarelilikleri, kimsenin bilmediği bütün iğrençlikleri, bütün işkenceleri ona doğru sürüklüyordu. Burası kazazedelerin sığındığı limandı, zavallı kadınların günah mahsullerinin gömüldüğü karanlık çukurdu. Beklemesi uzayan Mathieu, üç kadının geldiğini gördü. Birisi besbelli fakir bir işçiydi; zarif ve güzeldi, ama öyle zayıf, öyle solgundu ki şaşkın hali Mathieu'ye okuduğu bir zabıta vakasını hatırlattı; buna benzer bir kız, çocuğunu bıraktıktan sonra gidip kendini nehre atmıştı. Ötekini evli bir kadına benzetti, ailesi çok kalabalık olduğu için bir boğazı daha besleyemeyen bir işçi karısıydı belki. Üçüncüsü bir orospu olsa gerekti; uzun boylu, iriyarı, küstah tavırlı bir kadındı; sabahları sokağa çöp tenekesi boşaltır gibi, oraya altı sene içinde ardı ardına üç dört çocuk getiren cinstendi. Sırayla içeri daldılar. Mathieu onların ayrı ayrı bölmelere yerleştirildiğini işitti; kendisi içi kan ağlayarak, insafsız kaderin insanları nasıl ezdiğini hissederek, hâlâ bekliyordu.

Nihayet Couteau Kadın elleri boş dönüp geldiğinde hiçbir şey söylemedi, Mathieu de bir şey sormadı. Böylece susarak tekrar arabaya bindiler. On dakika geçmişti ki, araba kalabalık sokakların hayhuyu ortasında giderken Couteau Kadın gülmeye başladı. Sonra, hâlâ susan ve somurtan yol arkadaşı bu neşenin sebebini sormaya tenezzül etmeyince:

“Niçin gülüyorsunuz, biliyor musunuz?” dedi yüksek sesle. “Sizi orada biraz beklettim, çünkü kalem odasından çıkarken bir arkadaşına rastladım, orada hastabakıcıdır. Siz bilmezsiniz, bebekleri taşradaki sütinelere bu hastabakıcılar getirir. İşte o arkadaşım anlattı, yarın Rougemont'a gidiyormuş, iki hastabakıcı daha onunla gelecekmış, şimdi teslim ettiğim çocuk büyük ihtimalle götürecekleri kafile içinde bulunacaktı.”

Yapmacıklı yüzünü buruşturan aynı soğuk gülüş bir daha belirdi yüzünde:

“Nasıl? Tuhaf değil mi? Annesi çocuğu Rougemont'a götürmemi istemedi, ama yine de götürecekler işte! Böyle önüne geçilemeyecek şeyler vardır hayatta.”

Mathieu cevap vermedi. Fakat içi buz kesilmişti. Doğruydu, kader insafsızca bildiğini okuyordu. Zavallı yavrunun hali nice olacak-

tı? Onu, tıpkı kardeşlerinin arasından alınıp yola bırakılan bir köpek yavrusu gibi, hangi yakın ölüme, hangi ıstırap, sefalet veya cinayet dolu hayata hoyratça fırlatıp atmışlardı?

Araba yoluna devam etti, tekerleklerin gıcirtısından başka bir şey duyulmaz oldu. Couteau Kadın ancak Miromesnil Sokağı'nda, ebe kadının evinin önünde arabadan indiği zaman, saatin beş bu-
çuğa geldiğini gördü; treni mutlaka kaçıracağım diye sızlandı, çün-
kü daha görülecek hesapları vardı, hem yukarıdaki çocuğu alacaktı. Kuzey Garı'na gitmek için arabayı alıkoymak isteyen Mathieu, her şeyi görüp öğrenmek, kılavuz kadınlar giderken orada hazır bulun-
mak gibi acı verici bir merakla kapıldı. Couteau Kadın'ı teskin etti; çabuk olmasını, kendisini bekleyeceğini söyledi. Kadın bir çeyrek saat izin isteyince, Mathieu de Norine'i bir kere daha görmek isteye-
rek yukarı çıktı.

Odaya girdiği zaman Norine'i yapayalnız, yatağın içinde otur-
muş, küçük kız kardeşlerinin getirdiği portakallardan birini yemek-
le meşgul buldu. Norine, tombul, güzel bir kızın oburluğuyla yiyor, dilimleri dikkatle ayırıyor, bir kase sütü lap lap içen, ağzının tadını bilen bir kedi gibi, çözükle saçlarının yığını altında teninden ürperti-
ler geçerek, gözleri yarı kapalı, kırmızı ve körpe dudaklarının bütün kuvvetiyle dilimleri emiyordu.

İçeriye birdenbire birinin girmesi onu ürpertti. Ziyaretçiyi tanı-
yınca utangaç bir edayla gülümsedi.

Mathieu sadece:

“Oldu, tamam,” dedi.

Norine hemen cevap vermedi, mendiliyle parmaklarını sildi. Yine de bir şey söylemek zorundaydı.

“Tekrar geleceğinizi söylememiştiniz, sizi beklemiyordum,” dedi. “Neyse, mademki oldu bitti, böylesi daha iyi. Emin olun, başka türlü yapmaya imkân yoktu.”

Ebenin evinden ayrılması meselesini açtı. “Tekrar fabrikaya gire-
bilir miyim?” diye sordu, ne olursa olsun gidip müracaat edeceğini söyledi. “Bakalım, patron beni kapı dışarı etme cesaretini gösterecek mi?” dedi.

“Çaresiz kaldığımdan yahut onu özlediğimden değil gidişim, ondan daha rezil bir insana düşmem ne de olsa.”

Sonra dakikalar çok uzadı, konuşma üzücü oluyordu. Mathieu tek tük cevaplar veriyordu ki Couteau Kadın nihayet gözüktü. Yine yüklenmiş, öteki çocuk kucağında, fırtına gibi içeri girdi:

“Çabuk, çabuk! Hesapları bitecek gibi değil, bana iki metelik fazla bırakmamak için aralarında kavgâ ediyorlar!”

Fakat Norine onu durdurdu:

“Matmazel Rosine’in çocuğu bu. Rica ederim, şunu bana gösterin.”

Çocuğun yüzünü açtı, haykırdı:

“Ah! Ne tombul, ne güzel! Yaşamaktan başka bir istediği yok.”

Kılavuz kadın bilgiç bilgiç konuştu:

“Ha şunu bileydiniz! Bu iş hep böyledir. Elâleme yük olacak değil mi ya, mutlaka tosun gibi bir şey olur.”

Norine neşelenmiş, duygusallaşmıştı; çocuk görünce daima heyecanlanan kadınlara mahsus sevecen bakışlarla onu seyrediyordu. Bir cümleye başladı:

“Yazık günah, insanın içi nasıl elverir de...”

Lakin sustu, cümleyi değiştirdi:

“Evet, bu melek gibi yavrucakları terk etmeye mecbur olmak ne yürekler acısı şey!”

Couteau Kadın:

“Allahaismarladık! Hoşça kalın!” diye haykırdı. “Bana trenimi kaçirtacaksınız. Dönüş biletleri de bende, öteki beş kadın garda beni bekliyor. Yetişemezsem kıyametleri koparırlar!”

Koşa koşa çıkarken, Mathieu de peşinden gitti. Kadın basamakları dörder dörder inerken, kucağındaki hafif yüklerle beraber az kalsın düşüyordu. Sonra kendini arabaya atıp da araba hareket edince:

“Öf! Hele şükür...” dedi. “Şu kızı görüyor musunuz mösyö? Ayda on beş franga kıyamadı, bir de Matmazel Rosine’i kabahatli buluyor. Kadıncağız çocuğuna ilk komünyon yaşına kadar iyi bakılsın diye bana dört yüz frank verdi yahu!.. Bu çocuk da sahiden tosun gibi. Bakın hele! Yoo! Sevda çocukları güzel oluyor. Ne yazık ki en güzelleri çoğu zaman en erken ölüyor.”

Mathieu kılavuz kadının kucağında Norine'in çocuğunun yerini almış olan çocuğa bakıyordu. Yavru, törenle idama götürülen ölüm mahkûmu bir prens çocuğu gibi, bembeyaz bir kundağa sarılmış, dantelalarla süslü, incecik çamaşırlar giydirilmişti. Şimdi Mathieu o feci hikâyeyi hatırlıyordu. Annenin ölümünden üç ay sonra baba kızının koynuna girmişti; bu ensest ilişkiden gizlice şu çocuk doğmuş, belirli bir ücret karşılığında sütnineye terk edilmişti; kadın, onu ardına kadar açık bırakılacak bir pencerenin veya kapının tesadüfüne bırakarak, fütursuzca yok edecekti. Henüz doğmuş olan, daha şimdiden melek kadar güzel, zarif bir yüze sahip yavru çok usluymuş, hiç ağlamıyordu. Mathieu'nün vücudunu feci bir ürperti sarstı.

Saint-Lazare Garı'nın avlusunda Couteau Kadın arabadan hızla atladı.

"Teşekkür ederim mösyö, çok nezaket gösterdiniz," dedi. "Tanındığınız hanımlara beni tavsiye etme lütfunda bulunursanız emirlere amadeyim!"

Arabadan inen Mathieu, gözüne ilişen manzara karşısında bir müddet daha orada durdu. Her birinin kucağında kundakta bir çocuk bulunan, köylü tavırlı beş kadın, yolcuların ve yüklerin itiş kakışı ortasında, başı sıkışmış kuzgunlar gibi kocaman sarı gagaları endişeli, kara kanatları telaşla çarparak, şaşkın şaşkın koşuyorlardı. Sonra nihayet Couteau Kadın'ı görünce, hep bir ağızdan haykırdılar; beşi de azgın ve yırtıcı bir seğirtişle ona doğru atıldı. Karşılıklı avaz avaz bağıştıktan, sert sert konuştuktan sonra, altısı birden hotozlarının kordonları dalgalanarak, etekleri uçuşarak, leşin başına dönmekten korkan yırtıcı kuşların sürü halinde uçuşu gibi, çocuklar kucaklarında, trene çullandı. Duman ve düdük seslerinin arasına daldılar ve gözden kayboldular.

Mathieu iğne atsan yere düşmez bir kalabalığın ortasında yalnız kalmıştı. Bu uğursuz kuzgunlar işte böyle her sene Paris'ten yirmi bin çocuk alıp götürüyor, o çocukların yüzlerini bir daha kimse görmüyordu. İnsan tohumunun ziyan olması, zevk olsun diye kızgın kaldırımlara atılması yetmiyordu; mahsulün fena toplanması, çocuk düşürmelerle, doğmuş çocuğu öldürmelerle feci fireler vermesi yetmiyordu; bir de canlı olan mahsul ambara baştan savma

yığılıyor, yarısı mahvoluyor, eziliyor, öldürülüyordu. Fire devam ediyor, kazancın kokusunu alan hırsız ve katil kadınlar yedi iklim dört bucaktan geliyor, kucaklarına sığdırabildikleri kadar yeni doğmuş, henüz dile gelmemiş hayatı alıp ölüm haline getirmek için uzaklara götürüyordu. Bunlar av köpekleriydi; kapıları gözetliyor, masum tenin kokusunu uzaktan alıyorlardı. Yüklerini alıp garlara doğru yola çıkıyorlardı. Bu kadınlar, beşikleri, hastane ve doğumevi koğuşlarını, çocuk esirgeme kurumunun mahrem yurtlarını, ebe kadınların şüpheli evlerini, yakacak ateşi, yiyecek ekmeği olmayan loğusaların sefil izbelerini boşaltıp gidiyorlardı. Bütün kundaklar yığın halinde toplanıyor, itilip kakılıyor ve uzağa, meçhule, şuursuz veya kasıtlı cinayete doğru gönderiliyordu. Soygun fırtına hızıyla geçiyor, tırpan hasat mevsimi gelmeden başakları her saat biçiyordu. Yavrucaklar fena ekilip fena biçildikleri gibi fena da besleniyorlardı. Firenin korkuncu işte buradaydı; çocuklar, sütü hayat veren biricik sütninenden, anneden ayrılarak, gürbüz doğdukları halde öldürülüyorlardı.

Mathieu birdenbire geniş kırların ortasında, göğsünde Gervais ile Yeuse Köprüsü'nde kendisini bekleyen sağlıklı ve kuvvetli Marianne'ı düşündü; yüreği ısındı. Bir yerde okuduğu rakamlar hafızasında canlanıyordu. Sütninlikle geçinilen bazı bölgelerde, sütnineye verilen yavrular arasında ölüm vakaları yüzde elli oranındaydı; en iyilerinde bu oran yüzde kırk, en kötülerinde yüzde yetmişti. Yapılan hesaba göre, bir yüzyılda on yedi milyon çocuk ölmüştü. Toplam ölüm olaylarının ortalaması uzun süre senede yüzde yüz yirmi bin arasında kalmıştı. En kanlı devirlerde, en yaman fatihlerin büyük katliamlarında bile bu kadar çok adam ölmemişti. Bu, Fransa'nın her sene kaybettiği devasa bir savaştı; ülkenin tüm kuvveti bu gayya kuyusunda kayboluyor, tüm ümitleri bu mezarlığa gömülüyordu. Bu gidişin sonu kaçınılmaz olarak bozgundu, bir milletin budalaca ölümüydü. Dehşete kapılan Mathieu oradan savuştu; tek istediği Marianne'a kavuşmak, birlikte kurdukları hayatın huzurunda, bilgelğinde ve sağlığında teselli bulmaktı.

BİR PERŞEMBE sabahı Mathieu, Doktor Boutan'ın evinde öğle yemeği yiyordu. Doktor on seneden fazla bir zamandan beri Üniversite Sokağı'nda, Palais-Bourbon'un arkasındaki bir binanın asma katında otururdu. Döl bereketinin ateşli bir taraftarı olan bu adam, kendinin de komik bulduğu bir tezatla, bekârdı; bu durumu açıklarken, o hoş babacan edasıyla, bu sayede başkalarının karılarını doğurtmakta daha serbest olduğunu söylerdi. Sayısı çok olan müşterilerinin aralıksız geliş gidişi arasında biricik boş zamanı yemek saatleriydi. O yüzden, bir ahababı kendisiyle ciddi bir şey konuşmak istediği zaman, onu alelacele bir yumurtayla bir pırzola yiyip bir fincan kahve içtiği o çok mütevazı bekâr sofrasına davet etmeyi tercih ederdi.

Mathieu kendisine mühim bir mesele hakkında danışıp fikrini almak istiyordu. İki hafta düşündükten sonra, şu ziraat işini denemek, hiç kimsenin farkında olmadığı, kadri bilinmeyen o Chantebled arazisini düzensizlikten kurtarmak hülyası zihninde öyle çok yer işgal etmeye başlamıştı ki bir türlü karar veremediği için kıvranıp duruyordu. Üretmek, hayatı devam ettirmek için duyduğu önüne geçilemez ihtiyaç, ardında bırakacağı eseri bulan, sağlık, kuvvet, zenginlik yaratmak isteyen ve bu yüzden uykuları kaçan bir insanın şiddetli arzusu günden güne içinde büyümekteydi. Görünüşte pek çılgınca bir iş olan, öngörülü ve derin bir basiretin eseri olduğunu yalnızca kendisinin sezdiği bu girişim için nasıl parlak bir cesarete, nasıl güleç bir ümide ihtiyacı vardı! Bunu kiminle tartışabilir, son tereddütlerini kime anlatabilirdi? Aklına Boutan'a danışmak gelir gelmez ondan hemen bir randevu istedi. Ona böyle bir sırdaş lazımdı; geniş fikirli, mert, hayata tapan, zekâsı engin, mesleğin dar anlayışlarına esir olmayan bu adam, girişiminin karşılaştacağı ilk güçlüklerden ötesini görebilirdi.

Masanın başına geçip karşılıklı oturur oturmaz Mathieu sırrını heyecanla açtı, anlattı; hülyasını, kendisinin de gülerек dediği gibi, şiirini uzun uzadıya açıkladı. Doktor onu sözünü kesmeden dinledi, karşısındakinin gitgide artan yaratıcılık heyecanını paylaştığı besbelliydi. Nihayet fikrini söyleme sırası gelince:

“Vallahi azizim,” dedi, “uygulaması bakımından size bir şey diyemeyeceğim, çünkü ömrümde bir salatalık dikmiş adam değilim. Hatta şunu da söyleyeyim: Tasarınız bana öyle cüretli bir iş gibi görünüyor ki erbabına danışacak olursanız, dünyanın en kuvvetli, en inandırıcı gerekçelerini ileri sürüp sizi bu işten vazgeçirecektir. Ancak siz bu eserden öyle parlak bir imanla, öyle ateşli bir aşkla bahsediyorsunuz ki bu işlerin acemisi olduğum halde başaracağınıza mutlak surette inanıyorum. Öte yandan fikriniz bütün düşüncelerime uyuyor. On seneden uzun bir zamandır, eğer kalabalık ailelerin yeniden çoğalması isteniyorsa, Fransa’nın toprak sevgisine, toprağa bağlılığına geri dönmesi gerektiğini, şehirlerden kaçıp tarlalardaki kuvvetli ve bereketli hayatı benimsemesi gerektiğini durmadan ispata çalışıyorum. Nasıl olur da fikrinizi beğenmem? Hatta tahmin ediyorum ki buraya gelirken, öğüt isteyen herkes gibi tek amacınız, benim şahsımda aynı mücadeleye hazır bir kardeş bulmaktı.”

İkisi de içtenlikle güldü. Sonra Boutan işi hangi sermaye ile yürüteceğini sorunca, Mathieu katiyen borçlanmak istemediğini, çalışanın zafere ulaşacağına emin olduğu için, gerekirse ancak birkaç hektarla işe başlayacağını söyledi. Kendisi kafa vazifesi görecekti, gerekli kolları nasıl olsa bulurdu. Zihnini kurcalayan biricik konu, Séguin’i kandırıp eski av köşkü ile beraber etrafındaki birkaç hektarlık toprağı senelik taksitlerle ve peşin para istemeden kendisine bıraktırmaktı. Bu konuda doktora danışınca:

“Oo!” diye cevap verdi Boutan. “Sanırım memnurlukla kabul eder, çünkü bu bakımsız, koskoca arazi, her geçen gün artan para ihtiyacı içinde kendisine öyle fazla geliyor ki satabilirse çok memnun olacağını biliyorum. Karı koca arasındaki geçimsizliğin iyice arttığını da biliyorsunuzdur.”

Sözünü yarıda kesti, sesini alçaltarak sordu:

“Peki, dostumuz Beauchêne’e fabrikadan ayrılacağınızı haber verdiniz mi?”

“Doğrusu henüz haber vermedim. Hatta bu sırrı saklamanızı rica edeceğim, çünkü meseleyi kendisine anlatmadan önce her şeyi tamamlamak istiyorum.”

Yemeklerini aceleyle yemişlerdi, sıra kahveye gelmişti. Doktor, Mathieu'yü kendi arabasıyla fabrikaya götürmeyi teklif etti, kendisi de oraya gidiyordu; Madam Beauchêne haftada bir defa belirli bir günde gelip Maurice'in sağlığını yoklamasını rica etmişti. Bacakları hâlâ hasta olan çocuğun midesi de öyle nazik, öyle dayanıksızdı ki sıkı bir perhize uyması gerekiyordu.

"Ananın emzirmediği çocukların midesi böyledir işte," diye sözlerini sürdürdü Boutan. "Sizin yiğit eşiniz için böyle bir sorun yok, çocuklarını canları ne isterse yemekte serbest bırakabilir o. Bu zavalı küçük Maurice üç yerine dört kiraz yese midesi bozuluyor. Öyleyse anlaştık, sizi fabrikaya götüreyim. Yalnız, önce Roquepine Sokağı'na uğrayıp bir sütnine seçmem gerekiyor. Umarım uzun sürmez. Çabuk, gidelim!"

Arabada sütnine bulma bürosuna Séguin'ler için gittiğini anlattı. Séguin doğumun ertesi günü karısına karşı kısa süren bir sevgi nöbeti geçirdiği için, bir gün önce doğan kızı Andrée'nin sütninesini kendisi seçmekte ısrar etmişti. Evlerinde bir faciadır gidiyordu. Séguin bu işten anladığını iddia ediyordu; dev gibi görünen, çok iri memeli, gürbüz bir kadın bulmak istemişti. Fakat çocuk iki aydan beri sararıp soluyordu. Çağrılan doktor çocuğun düpedüz açlıktan ölmekte olduğunu söylemişti. İriyarı kızın sütü yoktu, daha doğrusu sütü tahlil edilmiş, fazla sulu, yetersiz bulunmuştu. Sütnine değiştirmek büyük meseleydi! Evin içinde kıyametler kopuyor, Séguin artık hiçbir işle ilgilenmeyeceğini söyleyerek kapıları güm güm vuruyordu. Boutan sözünü şöyle tamamladı:

"O yüzden, yeni bir sütnine bulup gönderme işini bana verdiler. Hem acele etmek lazım, çünkü zavallı küçük Andrée için pek endişeleniyorum. Böyle çocuklara insan acıyor."

"İyi ama," dedi Mathieu, "annesi niçin emzirmemiş?"

Doktor çaresizliğini anlatmak ister gibi ellerini açtı:

"Aman azizim, siz de fazla şey istiyorsunuz. Zengin tabakaya mensup Parisli bir kadının, sürdürdüğü hayatın ortasında, devam ettirmek zorunda olduğuna inandığı yaşayış tarzı içinde, davetler, geceler, ardı arkası kesilmeyen sokak koşturmaları, türlü türlü toplumsal mecburiyetler arasında, çocuk emzirmek gibi cesaret isteyen, uzun

sürelî bir görevi kabul edeceğine nasıl ihtimal verirsiniz? Bunun için on beş ay her şeyden el çekmek, vazgeçmek lazım. Kocalarına âşık kadınlar, kıskanç kadınlar da ayrı; çocukla koca arasında bir seçme yapıp kocayı tercih eder bunlar, kocaları kendilerini silker atar korkusuyla hayatlarını yalnızca ona adarlar. Nitekim şu Madam Séguin çocuğunu kendisi emzirmeyi çok istediği halde yapamadığını, sütü olmadığını söyleyerek üzgün üzgün durduğunda elâlemle alay ediyor aslında, çünkü bir kere denememiştir bile; ilk çocuğunda başlasaydı, hiç şüphesiz herhangi bir sütnine gibi emzirebilirdi. Bugün çocuğuna meme vermesine engel olan şey artık kocasına olan sevgisi değildir, yoo, ne gezer! O manasız, ziyan olmuş hayatı ile böyle bir çabaya girişmekten bile acizdir artık. Ne yazık... Asıl kötüsü şu ki çocuklarını emzirmeyen anaların hepsinde üç dört nesilden sonra gerçek ortaya çıkıyor; artık meme veremez hale geliyorlar, meme bezleri dumura uğruyor, süt salgılama kabiliyetini kaybediyor. İşte bu sonuca doğru gidiyoruz dostum, dengesi bozulmuş, eksik, tesadüfen hâlâ çocuk doğurabilen, fakat emzirmekten kesin olarak aciz bir biçare kadınlar nesline doğru gidiyoruz.”

O zaman Mathieu, Madam Bourdieu’nün evinde ve çocuk esirgeme yurdunda gördüğü şeyleri hatırladı. Düşüncelerini Boutan’a söyledi, doktor yine ümitsizliğini anlatırcasına ellerini açtı. Onun fikrince, insanlığın dayanışması ve toplumsal kurtuluş için daha yapılması gereken çok iş vardı. Gerçi mutluluk veren bir insanseverlik hareketi ortaya çıkmaya başlamıştı; özel hayır işleri yapılıyor, ihtiyacı olanlara yardım eden yerler kuruluyordu. Fakat daima kanayan, korkunç, koskoca yaranın karşısında bu kısıtlı çareler aldatıcı kalıyor, olsa olsa tutulacak yolu gösteriyordu. Gereken şey, genel tedbirler, milleti kurtaracak olan kanunlardı. Kadın gebeliğin ilk zahmetli günlerinden başlayarak yardım ve himaye görmeli, çetin işlerden esirgenmeli, kutsal bir varlık olarak kabul edilmeliydi; sonra huzur içinde, eğer kendisi öyle istiyorsa gizlice doğurmalı, ondan anne olmaktan başka hiçbir şey istenmemeliydi; daha sonra anneye ve çocuğa önce nekahet devresinde, ardından aylarca süren emzirme devresinde, kısacası çocuğunu nihayet ortaya çıkarmış olan kadının yeniden sağlıklı, gülbüz bir eş olacağı güne kadar bakılmalı,

yardımlarına koşulmalıydı. Bu iş bir dizi tedbir almaktan, gebelere mahsus sığınma evleri gibi, gizli doğumevleri ya da nekahethaneler gibi birtakım yerler kurmaktan ibaretti; çıkarılması gereken himaye kanunları ya da emzirme yardımları da ayrıydı. Kötülüğü, doğumlardaki korkunç fireyi, yavrucakların üzerinde fırtına halinde esen ölüm rüzgârını yenmek için bir tek tesirli çare vardı, o da bunların önüne geçmekti. Yeni doğan çocukların korkunç oranlardaki kıyımını durdurmak, milletin böğründe sürekli açık olan, onu harap eden, her gün bir parça daha öldüren o yarayı kapatmak, ancak önleyici tedbirlerle mümkün olabilirdi.

Doktor devam etti:

“Bütün bunları özetleyen bir gerçek vardır ki o da annenin kendi çocuğunu emzirmesi lüzumudur. Bizim demokrasimizde, kadın gebe kalır kalmaz yücelir. Her türlü ululuğun, her türlü kuvvetin, her türlü güzelliğin sembolü odur. Bakire hiçlikten ibarettir, anne hayatın ebediliğidir. Gebe kadın sosyal bir tapınma konusu olmalı, bizim dinimiz olmalıdır. Anneye tapmayı öğrendiğimiz zaman, önce yurt, sonra insanlık kurtulacaktır. Onun içindir ki dostum, çocuğunu emziren bir ana görüntüsünün, insani güzelliğin en yüksek ifadesi olmasını istiyorum. Ah! Parisli kadınlarımıza, bütün Fransız kadınlarımıza nasıl anlatmalı ki kadının en güzel hali, kucağında bir çocukla anne olduğu halidir. Bu moda, iki yana ayrılmış saç modası yahut dar etek modası gibi yerleştiği gün, biz dünyanın hâkimi, kralıca bir millet oluruz!”

Bir milleti kökünden değiştirmenin, sık değişen bir şey olan güzellik kavramını değiştirmekle mümkün olduğunu bilmez değildi; yine de çok çocuklu aile modasını yaymak için âdetleri nasıl değiştireceğini bilemiyor, kederinden acı acı gülüyordu. Sözlerini şu hükmle bitirdi:

“Kısacası bence biricik çare, çocuğu annenin emzirmesidir. Emzirme imkânına sahip olduğu halde bu işi yapmayan her annenin suçu büyüktür. Ama bazı haller olur, anne ödevini yerine getirme hususunda mutlak bir imkânsızlıkla karşılaşır, o zaman da biberon vardır; biberon, temiz tutulursa, özenle kullanılırsa, çocuğa verilecek süt sterilize edilirse, yeterli sonuç verir. Uzak yerde sütnine mesele-

sine gelince, bu, çocuk için hemen hemen kesinlikle ölüm demektir; eve sütüne alma meselesi ise ayıp bir alışveriş, hesap edilemez bir kötülük kaynağı, hatta çoğu zaman çifte cinayettir; annenin çocuğunu da, sütününün çocuğunu da bile bile feda etmektir.”

Araba Roquépine Sokağı'nda sütüne bulma bürosunun kapısı önünde durdu.

“Beş çocuk babası olduğunuz halde, bahse girerim, bir sütüne bürosuna ayak basmamışsınızdır.”

“Ne yalan söyleyeyim, basmadım,” diye cevap verdi Mathieu.

“Eh, öyleyse inin, burasını da görün, insan her şeyi öğrenmelidir.”

Roquépine Sokağı'ndaki büro, mahallenin en önemli, en iyi tanınmış işletmesiydi. Burayı kırk yaşlarında, sarışın, biraz sivilceli yüzünde ağırbaşlı bir ifade taşıyan, her zaman sımsıkı korseli, kurumuş yaprak rengi, ipekli, soluk bir fistan giyen Madam Broquette isimli bir kadın idare ediyordu. Fakat bu hanımın işletmenin şerefini, vakarını temsil etmesine, müşterilerle onun görüşmesine karşılık, büronun asıl ruhu, durmadan çalışan kolu, Madam Broquette'in kocası, sivri burunlu, keskin bakışlı, dağgelinciği kadar çevik, elli beş yaşlarında ufak tefek bir adam olan Mösyö Broquette'ti. Büronun asayişine bakmakla, sütünelere nezaret etmekle ve terbiye vermekle görevli bu adam, onları kayıt ve kabul ediyor, temizlenmelerini sağlıyor, onlara gülümsemeyi, nazik davranmayı öğretiyor, onları odalara yerleştirip çok yemek yemelerine engel oluyordu. Sabahtan akşama kadar ortada görülen yalnız oydu; kıyı bucak dolaşıyor, homurdanıp duruyor, pis, kaba, çoğu yalancı ve hırsız kızlardan oluşan bu korkunç topluluğa dehşet salıyordu. Yalnız rutubetli zemin katı müşterilere açık olan, her biri yatakhane şekline sokulmuş altı odasıyla iki katlı bir bina olan işletme, harap eski bir konak yavrusu, sütünelerin emzirdikleri çocuklarla birlikte gecelediği bir tür oteldi. Gelişlerin gidişlerin ardı arkası kesilmiyor, daha o sabah trenden inmiş köylü kadınlar, sandıklarını sürükleyerek, kundakta çocukları taşıyarak aralıksız koşuşuyor, akla hayale gelebilecek en berbat karışıklığın ortasında, odaları, koridorları, bekleme salonlarını yabani bağırışlar ve pis kokularla dolduruyorlardı. Evin içinde bir de Matmazel Broquette vardı, adı Herminie olan, kansızlıktan kavruk

kalmış, uzun boylu, sıska, on beş yaşındaki bu soluk benizli kız, sere serpe yayılan bu et yığınının ortasında, hepsi de az çok sütle dolup taşan bu sütüne kalabalığının içinde, yavan bakire vücudunu uyusuk uyusuk gezdiriyordu.

İşletmeyi çok iyi tanıyan Boutan, peşinde Mathieu ile içeri girdi. Oldukça geniş olan giriş dipte camlı bir kapı ile bitiyor, bu kapı rutubetle çürüyen yuvarlak bir çimenliğin ortasına dikilmiş sıska fidanlı avlumsu bir yere açılıyordu. Girişin sağında Madam Broquette'in kalem odası vardı, Madam Broquette isteyen müşterilere sütnineleri bu odada gösterirdi; bu sırada sütnineler, ortasında boyasız, yağlı bir tahta masa ile duvar boyunca uzanan tahta sedirlerden başka eşyası olmayan bitişik odada kucaklarında memedeki çocuklarıyla beklerdi. Kalem odasında kırmızı kadifeli, eski ampir* mobilyalar, maun bir tek ayaklı masa, yaldızlı bir konsol saati, koltukların arkalığine serilmiş dört köşe işlemeler vardı. Yemekhane girişin sol tarafında, mutfağın yakınındaydı. İçerisinde hasırları çıkmış, karmakarışık duran iskemlelerle etrafı çevrili, muşamba örtülü iki uzun masa duruyordu. Burası her gün süpürüldüğü halde, loş köşelerde uzun zamandan beri birikip kalmış yapış yapış bir kirin varlığı seziliyordu. Kapıdan girer girmez, mutfaktaki yağ kokularından, ekşimiş sütlerden, temiz tutulmayan kundaklardan, bu pis köylü kadınların bütün kirli çamaşırlarından ekşi bir koku yükseliyordu.

Boutan kalem odasının kapısını itince Madam Broquette'i işbaşında buldu, orada oturan yaşlı bir beyin karşısında bir alay sütüne teşhir ediyordu. Doktoru görünce üzgün olduğunu anlatan bir hareket yaptı. Doktor Boutan:

“Yok yok, işinize bakın,” dedi. “Benim acelem yok, bekleriz.”

Mathieu, açık duran kapıdan, evin kızı Herminie'nin pencere yanındaki kırmızı kadife koltuklardan birine oturmuş, dalgın dalgın roman okumakla meşgul olduğunu görmüştü; annesi ayakta, o varkarlı haliyle malını övüyor, orada ağzını açmadan oturan, bir türlü karar veremiyor gibi görünen yaşlı beyin önünde sütninelere geçit yaptırıyordu.

* Ampir: Napolyon Bonapart döneminde Fransa'da ve Avrupa'da yayılmış olan yapı, mobilya, giyim vb. biçemi. -ed.

Doktor gülerek:

“Haydi, gidelim, bahçeyi görelim,” dedi.

Bir bahçesi, temiz havası, hatta bir ağacı, kısacası köy manzarası bulunduğu el ilanlarında yazılı olan işletme bunlarla övünürdü. Camlı kapıyı açtılar, ağacın yanında bir banka oturmuş, şişman bir kız gördüler; herhalde trenden henüz inmişti, bir gazete parçasıyla kucağındaki çocuğun kıcını siliyordu. Kendisi de pisti, daha yüzünü gözünü yıkamadan oraya düşmüştü. Bir köşede mutfak, karmakarışık yığılmış çatlak toprak kaplarla, kimisi yağlı kimisi paslı eski çanak çömlekle dolmuş taşıyordu. Bahçenin öteki ucunda camlı bir kapıdan sütninelerin bekleme odasına giriliyordu; asılı paçavralarla, sağda solda sürünen, kuruyan kirli kundak bezleriyle oradan da bir çirkef akıyordu. Bu tabiat köşesinin biricik çiçekleri bunlardı işte.

O sırada birdenbire, nereden çıktığı anlaşılmayan Mösyö Broquette fırladı. Saygı gösterilmesi gereken bir müşteri olan Boutan’ı görmüştü.

“Madam Broquette meşgul mü?” diye sordu. “Burada durmanıza katiyen razı değilim. Gelin, gelin, rica ederim.”

Gelincik gözlerine benzeyen gözleri, kucağındaki çocuğun kıcını temizlemeye uğraşan pis kıza takılmıştı; bu manzaraya pek canı sıkılmış olduğu için bu kadar fazla ısrar ediyor, bu ziyaretçilerin evin kıyısını bucağını daha fazla dolaşmalarına meydan vermemek istiyordu. Doktor da o sırada arkadaşını bekleme odasının camlı kapısına kadar götürmüştü; oradan bakınca görülen manzara, soyunup dökünmüş, kendilerini gelişigüzel bırakıvermiş sütninelerin manzarası hiç de hoş bir şey değildi. Bu kadınlar orada, tahta sedirlerin üzerinde, müşteri bekleyerek uyuşuk uyuşuk geçirdikleri bu uzun tembellik ve uyuklama saatlerinde göğüslerini bağrırlarını çözüyor, esniyor, geriniyor, kollarının yorgunluğunu gidermek için çocuklarını, üstü hep çocukla dolu olan masanın üstüne çıkın gibi bırakıyorlardı; yerde yağlı kâğıtlar, ekmek kırıntıları, iğrenç paçavralar, çeşit çeşit pislik vardı. Bu bakımsız ahırın, bu inek ahırının karşısında iki adamın da midesi dönmüştü.

Mösyö Broquette hâlâ:

“Rica ederim doktor, benimle gelin,” deyip duruyordu.

Nihayet işletmenin iyi bilinen adını kurtarmak için sert davranmak, bir ibret dersi vermek gerektiğini anladı. Şişman kıza çullandı:

“Baksanıza bana, bu ne pislik böyle, şu çocuğu temizlemek için bir parça ılık su alamaz mısınız? Hem bir defa, sizin burada işiniz ne? Gelir gelmez niçin yukarı çıkıp temiz pak yıkanmadınız? Başınızdan aşağı ben mi bir kova su dökeyim?”

Kadını ayağa kalkmaya zorladı; şaşkın, korkak bir halde önüne kattı, götürdü. Onu merdivene kadar böylece sürdükten sonra, doktorla Mathieu’yü tekrar kalem odasının önüne getirirken sızlandı:

“Ah! Doktor, bilerseniz, bu kızlara bir el yikatıncaya kadar ne zahmetler çekiyorum! Halbuki bizler ne kadar temiz insanlarız, övünsek övünsek evimiz temizdir diye övünürüz! Şunu rahatlıkla diyebilirim ki bir kenarda bir zerre toz görülürse kabahat bende değildir.”

Fakat şişman kız yukarı çıktığından beri üst katlarda müthiş bir gürültü kopuyordu. Herhalde bir tartışma, bir kavga olmaktaydı. Yabancıların hiçbir zaman ayak basamadığı bu merdivenden zaman zaman bir lağımdan akar gibi pis kokularla karışık iğrenç sözler taşardı. O pis kokuyla birlikte rezilce patırtı iyice artıp aşağıya ulaşınca, durum artık tahammül edilemez hale geldi.

Mösyö Broquette sonunda:

“Affınızı rica ederim,” dedi. “Hanımefendi sizi şimdi kabul edecek.”

Fırladı, sessiz bir çeviklikle merdivenden yukarı süzüldü. O yukarı çıkar çıkmaz bir vaveyla koptu. Sonra ev birdenbire ölüm sessizliğine gömüldü. Yalnız kalem odasından, vakarlı bir edayla malını övmeye devam eden hanımın sesi geliyordu.

Boutan, Mathieu ile birlikte girişin bir başından öte başına yürüyerek anlattı:

“Lakin dostum, işlerin bu maddi içyüzü yine bir şey değil. Size bir de ruhların içyüzünü gösterebilsem! Hem unutmayın ki bu işletme ortalamada iyiler arasındadır, zira bundan daha berbat izbeler vardır ki zabıta çok ciddi yasadışılıklardan dolayı bazen kapatmaya mecbur olur. Elbette bu yerler denetim altındadır; elbette sütnineleri işe girerken ellerinde bir cüzdan bulundurmaya, iyi hal belgesi ve her türlü evraka sahip olmaya, daha ilk gün bu kağıtları vilaye-

te tasdik ettirip son izni oradan almaya mecbur eden sıkı düzenlemeler var. Ama bunların hepsi aldatıcı tedbirlerdir; ne sütününin loğusalıktan kalkalı kaç ay geçtiği konusundaki yalancılığına, ne hasta çocukların yerine sapasağlam çocuklar konmasına, hatta ne de bazı kadınların yine gebe oldukları halde sanki daha yeni loğusalar-mış gibi davranma cüretinde bulunmalarına, kısacası hiçbir hileye mâni olunamamaktadır. Bu kadınların akıl almaz bir para hırsıyla, bir açgözlülükle icat ettikleri bütün o feci hileleri, o canice yalanları tasavvur bile edemezsiniz. Ama şaşırtıcı değil; sadece bu sütünelik zanaatını seçmek bile, bence bu kadınları insanlık seviyesinin en aşağısına düşürüyor. İnsanı bundan daha fazla çileden çıkartan, daha fazla aşağılayan başka bir zanaat yoktur. Birçokları, hem de o zamana kadar dürüst yaşamış olan kızlar, tıpkı süt versin diye boğaya çektilen inekler gibi erkeğe giderler. Sütüneliği meslek edinmiş kadının gözündeki çocuk, lüzumlu bir önkoşuldan, bir ticaret aracından ibarettir. Nitekim peydahlanır peydahlanmaz ve kadın sütünü satma imkânı bulur bulmaz, ölse de önemsizdir artık, ha var ha yoktur. Sütünelik, budalaca şuursuzluğun, hayvanca aşağılığın son derecesidir. Hem yapılan rezil alışverişin şu canice sonucuna bakın ki sütününin sütünü sattığı çocuk, çok defa, tabiatın kendisine tahsis etmediği bu sütü içtiği için ölür; sütününin kendi çocuğu da hemen her zaman, kalabalık eden bir çıkın gibi oraya buraya taşınmak ve süten kesilir kesilmez hayvanlara verilen kepek bulamacından yedirilmek suretiyle ölür; yani iki kurban verilmiş oluyor, iki ananın ikisi de cinayetle suçludur, üstelik en korkunç, en alçakça cinayetin suç-lusu, daha yeni doğmuş, yok olup gitmeleri hiç kimsenin umurunda olmayan biçare yaratıkların öldürülmesinden suçludurlar; halbuki bu yavruların ölmesi, sevgilerimizin ve ümitlerimizin bu aptalca katli, hepimizi, tersine, bir kınama ve korku feryadıyla avaz avaz haykırtmalı. Ah! Dipsiz bir kuyu bu. Ölüme ödenen bu canavarca haracın sonu gelmeyecek olursa, bütün memleket o kuyuya düşecek, orada boğulacaktır.”

Doktorla Mathieu konuşa konuşa yemekhanenin kapısı önüne gelmiş, orada durmuşlardı. O sırada kapı bir an açık kaldı, yemek masasının başında Couteau Kadın’ı gördüler; hoş edalı, temiz pak gi-

yinmiş iki genç köylü kadının arasında oturuyordu. Yemek saati geçtiği için, üçü de tabaksız çatalsız, acele acele salam sucuk yiyorlardı; görünüşe bakılırsa, kılavuz kadın trenden yeni inmişti, getirdiği sütnine kafilesini yerli yerlerine teslim ettikten sonra, yükünden elinde kalan bu iki sütnineyle birlikte başka yerlere gitmek için bir parça karnını doyurmakta acele ediyordu. Masaları şarapla nemli, duvarları yağ lekeleriyle dolu yemekhaneden avluya kadar pis bir lavabo kokusu yayılıyordu.

Mathieu kılavuz kadınla olan karşılaşmalarını anlatınca:

“Couteau Kadın’ı tanıyorsunuz demek!” diye haykırdı Boutan. “O halde azizim, cinayet şebekesinin dibine ulaşmışsınız. Asıl gulyabani bu Couteau Kadın’dır. Halbuki o güzelim toplum düzenimizde bu kadın faydalı bir çark olarak görülüyor, nitekim ben de onun getirdiği sütninelerden birini seçerek görevimi yerine getirebilirsem kuşkusuz pek memnun olacağım!”

O sırada Madam Broquette büyük bir nezaketle onları kalem odasına aldı. İhtiyar bey, emzikli göğüslerden yana işletmenin elinde bulunan en iyi malların karşısında uzun uzun düşündükten sonra, hiçbirini seçmeden, tekrar geleceğini söyleyerek çıkıp gitmişti.

“Öyle adamlar var ki ne istediklerini bilmiyorlar,” diyerek durumu akıllıca açıkladı Madam Broquette. “Kabahat bende değil, affınızı dilerim Doktor Bey. Eğer iyi bir sütnine istiyorsanız, hoşnut kalacaksınız, çünkü tesadüf, çok iyi sütnineler geldi elime. Bakın, size göstereyim.”

Herminie romanından başını kaldırmaya bile tenezzül etmemişti. Gömüldüğü koltuktan kalkmadı; bezginlik ve can sıkıntısı akan, kansız, süzgün yüzüyle kitap okumaya devam etti. Mathieu biraz uzağa oturmuş, bakmakla yetiniyordu; Boutan ise askerini teftiş eden bir komutan gibi ayakta duruyor, her ayrıntıyı dikkatle gözden geçiriyordu. Geçit başladı.

Önce Madam Broquette kalem odasıyla bekleme odası arasındaki kapıyı açıp elinin altındaki sütninelerin en iyilerini üçer kişilik gruplar halinde, her biri çocuğunu kucağında taşıyarak, telaşsızca, gayet asil bir edayla içeri aldı. On iki sütnine, dünyanın en çeşitli, en birbirine benzemez kadınları, kolları bacakları iri kendileri bo-

dur olanlar, fasulye sıırığı gibi uzunlar, fırça saçlı esmerler, bembeyaz tenli sarışınlar, çeviklerle hantallar, çirkinlerle sevimliler önlerinden geçti. Fakat hepsinde aynı bön ve endişeli gülümseme, aynı ürkek ve şaşkın salınma, alıcı bulamamaktan korkan o aynı endişeli hizmetçi hali, esir pazarındaki cariye hali vardı. Kendilerini beğendirmeye çalışıyor, ne istenirse yapacaklarını hissettiriyor, beceriksiz zavallı kızlar gibi kırıtıyor, müşteri beğenmiş gibi görününce hemen için için bir sevinçle neşeleniyor, arkadaşları tercih edilecekmiş gibi olunca, tersine, birdenbire somurtuyor, onlara fena fena bakıyorlardı. Kaz sürüsü gibi arka arkaya gelip yine öylece gidiyor, döşeme taltaları üzerinde hantal hantal, bezgin ve sersem yürüyorlardı. Doktor bu on iki kadından üçünü kısa bir muayeneden sonra bir yana ayırdı. Sonra o üçünün arasından da birini daha kapsamlı bir muayeneden geçirmek üzere alıkoydu.

Madam Broquette yaltaklanan bir gülümseyişle:

“Doktorun bu işten anladığı besbelli,” dedi. “Elimde her zaman böyle pırlanta gibi kadınlar bulunmaz. Bu seçtiğiniz henüz geldi, yoksa şimdiye kadar boş kalmazdı şüphesiz. Ona kendim kadar güveniyorum, çünkü kendisini bundan önce de işe yerleştirmiştım.”

Esmer, orta boylu, tıknazca, kaba ve bayağı yüzlü, iri çeneli, aşağı yukarı yirmi altı yaşında bir kızdı. Fakat daha önce bir kapıda hizmet ettiği için yol yordam biliyordu.

“Peki, bu çocuk ilk çocuğunuz değil, öyle mi?”

“Hayır efendim, üçüncü çocuğum.”

“Evli de değilsiniz?”

“Değilim efendim.”

Boutan memnun olmuş gibiydi, çünkü uygunsuz bir davranış teşvik ediliyor gibi olmakla beraber, sütnine olarak bekâr anneler tercih edilirdi. Daha uysal, daha müşfik olur, daha az ücretle çalışmayı kabul ederlerdi; arkalarında bir aile yükü, dehşet saçan bir koca bulunmazdı.

Doktor kadına başka soru sormadan evrakını gözden geçirdi, belgelerine, nüfus cüzdanına baktı, onu tepeden tırnağa bir muayeneye tabi tuttu. Ağzını, diş etlerini muayene etti, dişlerinin beyaz ve sağlam olduğunu gördü. Sonra boyun lenf bezlerine geçti, hatta

daha mahrem bir muayene için kadını bitişik odaya götürdü. Tekrar kalem odasına getirdikten sonra göğsünü inceden inceye tetkik etti, meme bezinin gelişimine, memenin şekline baktı, sütün miktarını ve niteliğini araştırdı. Avcuna bir iki damla süt damlatmıştı; bunun tadına baktı, gün ışığında inceledi.

Arada sırada:

“Güzel, güzel,” diyordu.

Nihayet çocukla meşgul oldu, annesi onu bir koltuğun üstüne bırakmıştı. Çocuk, gözleri açık, gayet uslu, orada yatıyordu. En fazla üç aylık, gülbüz, kuvvetli görünen bir oğlandı. Doktor onun tabanlarına ve avuç içlerine baktıktan sonra, irsi frengi ihtimalinden daima korkulduğu için, ağzın ve makatın sümük dokusunu muayene etti. Hiçbir hastalık bulamadı.

Bir ara başını kaldırdı, sordu:

“Bu çocuk sizin, değil mi?”

“Aman mösyö!.. Tabii benim, kimden alacağım ki!”

“Ben bilmem kızım, emanet de olabilir.”

Muayene bitmişti. Doktor kararını hemen söylemedi; hiçbir şey söylemeden hâlâ kadına bakıyor, onu aranan bütün şartlara sahip gibi görmekte beraber kimbilir nasıl bir kararsızlık duyuyordu.

“Aileniz hep sağlıklı insanlar mıdır, akrabanızın içinde veremden ölmüş kimse var mı?”

“Hiç yok efendim.”

“Olsa tabii bana söylemezsiniz. Nüfus cüzdanlarında bu tür bilgilerin olduğu bir sayfa bulunmalı. Peki... Siz içkiye düşkün değilsiniz değil mi, içmiyorsunuz?”

“Oo, amma yaptınız mösyö!”

Bu sefer öfkelenmiş, gocunmuştu. Doktor kendisini yatıştırmak zorunda kaldı. Gelgelelim doktor kazanç ihtimali bulunan bir şıkkı riskini alıp seçiyormuş gibi bir el hareketi yapınca, yüzü coşkulu bir sevinçle aydınlandı.

“Pekâlâ!” dedi Boutan. “Anlaştık, sizi tutuyorum. Eğer çocuğunuz derhal gidebilirse, size adresini vereceğim kapıya bu akşamdan itibaren girebilirsiniz. Adınız ne?”

“Marie Lebleu.”

Madam Broquette doktorun işine karışmaya kalkışmamış, heybetli tavrını, işletmenin ahlakının ve kibarlığının alameti olan zengin hanımefendi edasını muhafaza etmişti. Kızına döndü:

“Herminie, gidip baksana, Madam Couteau hâlâ burada mı?”

Fakat genç kız yerinden bile kıımıldamadan dalgın ve solgun gözlerini ağır ağır kaldırıncaya, annesi verdiği görevi kendisinin yapması gerektiğini anladı. İki güzel kızla birlikte çıkıp gitmek üzere olan Couteau Kadın’ı alıp geldi. Kızlar avluda durup onu beklediler.

Doktor para meselesini halletmekle meşguldü; sütnineye ayda seksen frank, büroya masraf karşılığı kırk beş frank verilecek, sütনেরin yatıp kalkması için yer sağlanacak, yiyeceği verilecekti; emzi-receği çocuğun anası babası yemek ve yatacak yer masrafını ondan kesebilirdi, fakat öyle yapmayacaklardı. Yalnız, çocuğu memlekete gönderme işi kalıyordu ki kılavuz kadına verilecek bahşışın dışında bu iş için de bir otuz frank daha vermek gerekiyordu.

Couteau Kadın:

“Ben bu akşam dönüyorum,” dedi. “Çocuğu götürürüm, hayhay. Ev Antin Caddesi’nde dediniz, değil mi? Biliyorum, biliyorum, o evde oda hizmetçiliği eden bir hemşerim var. Marie hemen şimdi oraya gidebilir. Ben de gideceğim yerlere gidip işlerimi bitireyim, iki saat sonra çocuğu ondan alırım.”

O sırada Boutan, açık kalan kapıdan, avludaki iki genç köylü kadının kedi gibi cilveleşerek gülüşüp itiştiklerini gördü:

“Baksanıza, bunları bana göstermediniz. Sevimli şeyler... Bunlar da sütnine mi?”

Couteau Kadın o sinsî tebessümüyle cevap verdi:

“Sütnine mi? Hayır, hayır! Bir kapıya yerleştir diye bana emanet ettiler onları.”

Kılavuz kadın içeri girince yan gözle bakıp Mathieu’yü süzmüş, lakin tanımazlıktan gelmişti. Mathieu iskemlesinden kalkmamış, bu davar satın alma muayenesinde hazır bulunmuş, kendini satan ana pazarlığını ses çıkarmadan, kalbi yavaş yavaş merhamet ve isyanla dolarak dinlemişti. Ardından kılavuz kadın sütnineden alıp köye götürmekten bahsettiği, uslu uslu duran güzel çocuğa döndüğü zaman, vücudunu bir ürperti sardı. Şimdi Couteau Kadın, Saint-Laza-

re Garı'nda öteki beş sütünlüyle birlikte, leş kargaları gibi her birinin kucağında yeni doğmuş bir yavrucukla, uçarcasına gider vaziyette tekrar gözünün önüne geliyordu. Çapul yine başlıyor, koca Paris'ten yine hayat, yine ümit çalınıyor, bir cinayet kafilesi daha hiçliğe gidiyordu. Bu sefer doktorun dediği gibi çifte cinayet tehdidi vardı; biri sütünün, diğeri ananın çocuğu olmak üzere iki çocuk ölüm tehlikesiyle karşılaşılıyordu.

Nihayet Boutan'la Mathieu, Madam Broquette'in yerlere kadar eğilerek verdiği selamlarla uğurlanarak ayrıldıkları sırada, avluda Couteau Kadın'la Mösyö Broquette'i hararetli bir konuşma içinde gördüler. Mösyö Broquette kasapla kavga etmişti, onun tesiriyle hâlâ titriyordu, çünkü esnafla durmadan çekişir, sütünlülerine malın en kötüsünü, düşük fiyata alınmış bozuk yiyecekleri yedirirdi. Aynı şekilde çamaşır yıkatmada da tasarrufu sever, göze görünmeyen lekelerle iyice pisleninceye kadar el sürdürmezdi. Şimdi Couteau Kadın'la burun buruna fısıldaşıyor, arada bir dönüp hâlâ gülüşüp duran iki genç kıza bakıyordu. Herhalde bir şey düşünüyordu, kızları yerleştirecek iyi bir kapı bulmuş olmalıydı.

Doktor arabaya binerken:

“Elinden her zanaat gelir!” demekle yetindi.

Fabrikaya vardıkları sırada, tam kapının önünde bir karşılaşma Mathieu'yü yine kederlendirdi. Morange'ın kızı Reine, öğle yemeğinden sonra babasını almış, işine getiriyordu; ikisi de matem kıyafetindeydi. Valérie'nin gömüldüğünün ertesi günü Morange bitkin bir halde, âdeta her şeyi unuttuğunu düşündüren bir tevekkül içinde tekrar muhasebecilik işine dönmüştü. Başka tarafta büyük bir servet kazanmak üzere fabrikadan ayrılıp talihini denemek gibi ihtiraslı bir projeden tamamıyla vazgeçtiği o günden sonra açıkça belli oldu. Fakat artık kendisine fazla büyük ve fazla pahalı gelen dairesini bırakıp bırakmamaya bir türlü karar veremedi, çünkü karısı orada yaşamıştı, kendisi de orada yaşamak istiyordu; ayrıca bu lüksü muhafaza etmek, onu kızına hediye etmek niyetindeydi. Yüreğinin bütün zaafını, bütün sevgisini bu çocuğa veriyor, onun anasına benzerliği karşısında harap oluyordu. Gözleri yaşla dolu, saatlerce kızını seyrediyordu. Büyük bir tutku başlıyordu artık; kızına zengin bir çeyiz

vermekten, bundan sonra mutluluğa erebilecekse, onun sayesinde ermekten başka hayali yoktu; cimrilik de baş göstermişti, kızıyla ilgili olmayan her şeyde hesaplı davranıyor, onu daha büyük bir refah içinde yaşatmak ve çeyizini şişirmek için gizli gizli ek işler bulmayı tasarlıyordu. Kızı olmasa, bezginlikten ve yalnızlıktan ölürdü. Hayatı kızından ibaret olmaya başlamıştı.

Reine, Doktor Boutan'ın sorusuna o şirin gülümsemesiyle cevap verdi:

“Tabii ya, çalışmaya başlamadan önce ufak bir gezinti yaptığından iyice emin olmak için zavallı babacığımı evden işe ben getiriyorum. Yoksa odasına kapanıyor, artık yerinden kıınıldamıyor.”

Morange kendini mazur göstermek için belirsiz bir el hareketi yaptı. Gerçekten de evinde ıstıraptan ve vicdan azabından bitkin bir halde odasına kapanıyor, karısının her yaşta çekilmiş on beş kadar fotoğrafını duvarlara asmış, bu koleksiyonun başında vakit geçiriyordu.

Boutan:

“Bugün hava çok güzel Mösyö Morange,” dedi. “Gezmeye çıktığınıza iyi ettiniz.”

Biçare adam gözlerini hayretle yukarı kaldırdı, sanki daha önce görmemiş gibi güneşe baktı.

“Sahi, hava güzel,” dedi. “Hem biraz çıkıp dolaşmak Reine’e de çok iyi gelir.”

Bunu söyledikten sonra, matem giysilerinin siyahı içinde şipşirin, pespembe görünen kızını şefkatle seyretti. Onun evde hizmetçi kadınla yalnız kaldığı uzun saatlerde canının sıkılmasından daima korkardı. Yalnızlık, Morange için, ölümüne ağladığı ve kendisini katili olmakla suçladığı karısının hatırasıyla dolu büyük bir faciaydı.

Genç kız neşeli bir tavırla:

“İnsan benim yaşımdayken hiç can sıkıntısı duymaz diyorum da babam sözüme inanmak istemiyor,” dedi. “Anneciğim öldüğünden beri benim hanım hanımcık bir kız olmam gerekiyor. Gerçi Madam Barones ara sıra geliyor, gezdiriyor beni.”

Bir arabanın gelip kaldırımın kenarında durduğunu gördü, hafifçe bağırdı. Arabanın kapısından bir kadın başı uzanmış, genç kız bu başı tanıdı:

“Hah, işte! Baba bak, Madam Barones... Herhalde bize gitmiş olacak, Clara da benim seninle beraber buraya geldiğimi söylemiş olmalı.”

Gerçekten de öyle olmuştu. Morange seğirtti, Reine’i arabaya kadar götürdü; Sérafine arabadan inmemişti bile. Kızı sevinçle zıplayıp arabanın içinde kaybolduktan sonra Morange bir an daha orada kaldı, hararetle teşekkür etti; sevgili yavrusunun nihayet avunacağını düşünerek pek memnundu. Sonra arabanın uzaklaşıp gözden kayboluşunu uzun uzun seyretti ve fabrikaya girdi; birdenbire ihtiyarlanmış, sanki kederi omuzlarına yığılmış gibi çökmüştü; bu keder onu öyle harap ediyordu ki orada duran doktorla Mathieu’yü unuttu, selam bile vermedi.

“Zavallı adam!” diye mırıldanan Mathieu, Sérafine’in kızıl saçlarıyla tutuşmuş gibi duran alaycı yüzünü görünce donakalmıştı.

O esnada Beauchêne, konağın penceresinden eliyle işaret ederek Mathieu’yü doktorla birlikte yukarı çağırdı. İki adam içeri girdiğinde Constance’la Maurice küçük salondaydı, Beauchêne de bir puro içerek kahvesini bitirmek üzere oraya gelmişti. Boutan odaya girer girmez çocuğu muayene etti; Maurice’in bacakları eskisinden çok daha iyiydi, fakat midesi hâlâ bozuktı, perhizi azıcık bozsa pek kötü rahatsızlıklar çekiyordu. Bir anne olarak çocuğu için çok endişelendiği halde bunu dile getirmeyen Constance, doktora sonu gelmez sorular sorarak onun verdiği cevapları can kulağıyla dinlerken, Beauchêne, Mathieu’yü bir kenara çekti:

“Baksanıza dostum, şu meselede her şeyin olup bittiğini bana niçin haber vermediniz?”

Purosunu çekiştiriyor, kalın dumanlar püskürterek, yanakları kıpkırmızı, gülüyordu:

“Evet ya, dün rastladım sarışın güzele.”

Mathieu bu can sıkıcı bahsi açmak istemediğini, göreviyle ilgili hesap vermek üzere sorguya çekilmeyi beklediğini söyledi sakince. Kendisine emanet edilen para yettiği için, ne zaman isterse vermek üzere küçük bir dosya halinde tuttuğu faturaları ona göstermekten başka yapacağı iş kalmamıştı. Bir sürü ayrıntı vermeye başlıyordu ki Beauchêne, yüzü neşe içinde, onun sözünü kesti:

“Burada olan işten haberiniz var mı? Berikindeki cürete bakın, gelip iş istedi. Benden değil tabii, kadınlar atölyesi şefinden. Bereket versin, işi tahmin etmiştim, verdiğim emirler kesindi, şef de fabrikanın düzeni bakımından kendisini tekrar alamayacağını söylemiş. Haftaya evlenecek olan kız kardeşi Euphrasie hâlâ atölyede çalışıyor. Tekrar saç saça baş başa gelişlerini gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Hem sonra benim fabrikamda artık onun yeri olamaz, daha neler!”

Gitti, şömine üzerinde duran konyak kadehini aldı, içti, dönüp geldi. Neşeli edasıyla:

“Çalışmasına lüzum yok, zira çok güzel kız.”

Mathieu bu iğrenç söz karşısında sustu. Norine’in Madam Bourdieu’nün doğumevinden çıkar çıkmaz babasının evinde kavga gürültü içinde yaşamaktansa, âşığıyla birlikte oturan bir arkadaşından kendisini birkaç gece misafir etmesini rica ettiğini bir gün önce karşılaştığı birinden öğrenmişti.

Norine, Beauchêne’in fabrikasına yaptığı sonuçsuz başvurudan sonra, başka iki yere daha başvurmuştu. Fakat işin doğrusu, iş bulmaya pek de can atmıyordu. Gebeliğinde, rahat bir tembellik içinde geçen o dört ay içinde, tatlı sabah uykuları onu çetin iş hayatından kesin olarak tiksindirmişti. Şimdi elleri beyaz ve yumuşaktı; artık çocukluğundan beri, Paris kaldırımları boyunca gezerken hayalini kurduğu ekmek elden su gölden bir hayattan, kolayca elde edilen zevklerden başka bir şey istemiyordu.

Beauchêne devam etti:

“Ne diyordum, ha, ona sokakta rastladım azizim. Hem de ne halde biliyor musunuz? Süslenmiş püslenmiş, takmış takıştırmış, saçlı sakallı şişko bir herifin kolunda; adam kızı gözleriyle yiyecek gibi bakıyordu. Bence onun işi tamamdır, söylüyorum size. Nasıl rahatladım, tahmin edersiniz, hâlâ gülüyorum!”

Böyle dedikten sonra sanki göğsünden yüz librelik* bir yük kaldırılmış gibi derin bir nefes aldı. O üzücü maceranın ardından, önce evli bir kadını denemiş, sonra birdenbire yeni bir tuzağa düşmekten

* Libre: Yarım kilogramlık bir ağırlık ölçü birimi. –ed.

korkarak uzaklaşmıştı. Şimdi bayağı sokak kadınlarına, bir gecelik kadınlara dönmüştü; bunlarla ilişkiden hiçbir kötü sonuç çıkmazdı. Zaten mizaç bakımından yalnız böylelerini severdi, ancak bu kadınların yumuşak başlılığı onun obur şehvet düşkünlüğünü tatmin ediyordu. Hayatından çok memnundu; hiç bu kadar böbürlendiği, kendinden bu kadar hoşnutluk duyduğu görülmemiştir.

“Ama azizim, bu kaçınılmazdı! Hatırlasanıza, size her zaman demez miydim? O bu iş için yaratılmıştır, başka şey için değil, kör kör parmağım gözüneydi bu! Önce hayaller kurar bu kızlar, dünyanın parasını sayıp onları alacak bir prense saklarlar kendilerini; sonra karşılarına ilk çıkan şarapçı çırağına teslim olurlar; arkasından da, şayet yeryüzünde öylesi kalmışsa, paralı bir enayiye yapışmaya uğraşırlar; işler ters gitti mi çabucak bir âşık edinirler, arkasından bir tane daha, derken bir tane daha, allah ne verdiyse... Aman, aman, artık bana gelmez! Uğurlar olsun, eğlensin eğlenebildiği kadar!”

Karısına ve doktora doğru döndüğü sırada hatırına bir şey geldi, tekrar Mathieu’ye döndü, yavaş sesle sordu:

“Çocuğu anlatıyordunuz...”

Mathieu çocuk esirgeme yurduna yatırıldığından emin olmak için çocuğu kendi eliyle götürdüğünü anlatınca, Beauchêne onun elerini kuvvetle sıktı.

“Mükemmel! Teşekkür ederim azizim. Şimdi içim rahat etti,” dedi.

Bir şarkı mırıldandı, hâlâ doktora danışmakta olan Constance’ın karşısına geldi, dikildi. Kadın küçük Maurice’i dizlerine doğru çekmiş, taparcasına sevdiği, bir sanayi ve para prensi yapmak istediği biricik oğlunun sağlığını düşünen bir burjuva kadının kıskanç muhabbetiyle onun yüzüne bakıyordu. Birdenbire haykırdı:

“Peki ama doktor, o halde günah bende demektir... Sahi mi söylüyorsunuz, ana sütü emen çocuk her zaman daha sağlam bünyeli, çocuk hastalıklarına daha dayanıklı mı olur?”

“Ooo! Hiç şüphe yok madam.”

Beauchêne ağzındaki yaprak sigarasını çekiştirerek omuzlarını silkti, bir kahkaha attı:

“Haydi canım! Bu çocuk yüz sene yaşayacak öyleyse, onu emziren Burgonyalı sütüne kaya gibi sağlamdı. Ee, demek öyle ha doktor, her iki meclisten* de çocukları analarının emzirmesi mecburiyetine dair kanun mu çıkartacaksınız yoksa?”

Boutan da gülüyordu:

“Niçin olmasın?”

O zaman Beauchêne’e bitmez tükenmez bir alay konusu çıktı, böyle bir kanunun gelenek ve âdetleri nasıl altüst edeceğini diline doladı; toplum hayatı duracaktı, salonlar bütün kadınların çocuk emzirmeye başlaması yüzünden kapanacaktı, otuz yaşından sonra hiçbir kadının göğsünden hayır kalmayacaktı, kocalar bir sendika kurmaya, karıları sütünelik vazifesini yerine getirmek üzere evlerine kapandıkları zaman yedek karılar bulmak için bir harem açmaya mecbur olacaktı.

“Uzun lafın kısıası, bir devrim yapmak istiyorsunuz,” dedi.

Doktor yumuşak bir sesle:

“Evet, bir devrim,” dedi. “Bu devrim yapılacaktır.”

IV

MATHIEU BÜYÜK projesinin son incelemelerini de yapıp bitirdi; Chantebled topraklarının işlenmesi, sonunda uyandırılacak olan topraktan taşkın bir bereket çıkartacak bir eserdi. Kararını verdi; iman ve ümit dolu büyük bir cüretle, her türlü ihtiyatı bir tarafa bırakarak, bu eseri başarmaya azmetti.

Bir sabah, ay sonunda fabrikadan ayrılacağını Beauchêne’e haber verdi. Bir gün önce Séguin’le uzun uzadıya konuşmuş, onun eski av köşkü ile civarındaki yirmi hektar kadar toprağı çok elverişli şartlarla ve memnuniyetle elden çıkaracağına emin olmuştu. Tahmin ettiği gibi Séguin, servet bakımından karışık bir durumda bulunuyordu; rivayete göre kumarda büyük paralar kaybetmişti, çok pahalıya mal olan metresleri vardı, aile hayatı dağılmaya başlayalı feci bir yaşayış tarzı tutturmuştu. Bir yandan da sadece avcılara kiraya verilen, ba-

* Fransız parlamentosu, biri Senato diğeri Ulusal Meclis olmak üzere iki meclisli bir yasama organıdır. –ed.

kımsız, muazzam Chantebled arazisinin pek az gelir getirdiğinden şikâyet ediyordu. Akıllı fikri araziye satmaktaydı, fakat kime satacaktı? Bataklıklara, kıraç topraklara, çalılıklara nerede alıcı bulunurdu? Onun için, Mathieu'nün teklif ettiği işe pek sevindi; bu tecrübe başarı kazanırsa, nihayet mülkün tamamını elden çıkarıp kurtulacağını umuyordu. Birkaç defa daha konuştular; Séguin hiç peşin para almadan, satış bedeli senelik taksitlerle ödenmek üzere araziye satmaya seve seve razı oldu; hatta ilk taksit, satış tarihinden iki sene sonra verilecekti. Bununla beraber, satış senedini yapmadan önce son ayrıntıları halletmek için tekrar görüşmeyi kararlaştırdılar. Böylelikle, bir pazartesi günü, saat on sularında, Mathieu işi bitirmek üzere Antin Caddesi'ndeki konağa doğru yola çıktı.

Madam Séguin gebeliği sırasında korkular içindeyken, yandaki sokakta tuhafiyecilik yapan Madam Menoux loğusaydı; o zaman Madam Séguin onunla çok ilgilenmişti. Tam da o sabah, işte bu Madam Menoux, oda hizmetçisi Céleste'i daha saat sekizde, her zaman oturduğu çamaşır odasında ziyarete gelmişti. Tuhafiyeci kadın, ufacık dükkânını kapıcısının küçük kızına emanet edip kısa bir süreliğine savuşabilme imkânını ancak sabahın çok erken saatlerinde bulabiliyordu. Eski bir asker ve yakışıklı bir erkek olan kocası müzede bekçiydi. Karı koca pek sevişirlerdi; sabahları Madam Menoux kocasının vazifeye gitmesini bekler, sonra çıkıp alışveriş işlerine bakar, hemen dönüp gelir, içinde kollarını bile zar zor oynatabildikleri kovukta, kocasının maaşına eklenince onları âdeta zengin eden üç kuruş parayı kazanmaya çalışırdı. Couteau Kadın oğlu küçük Pierre'i ayda otuz franga, mümkün olduğunca elverişli şartlarla bir sütnineye vermek üzere Rougemont'a götürdüğünden beri, Céleste'le olan komşuluk ilişkileri daha sıkı fıkı hale gelmişti. Hatta Couteau Kadın pek hatırşinas davranmış, her ay oraya geliş gidişlerinden birinde uğrayıp otuz frangı elden almayı teklif etmişti; böylece paranın posta ile yollanması külfetinden kurtulacaklar, anne de çocuğunun sağlık haberini taze taze alabilecekti. Onun için, aylık zamanı gelip de Couteau Kadın bir güncük gecikti miydi Madam Menoux korkmaya başlıyor, Céleste'e koşuyordu; Pierre'in gittiği köyün yerlisi olan bu kızla ayaküstü laflamaktan daima memnun oluyordu:

“Sabahın karanlığında sizi rahatsız ediyorum, kusura bakmadınız değil mi matmazel? Hanımınızın saat dokuzdan önce size ihtiyacı olmadığını söylemiştiniz. Oğlandan haber alamadım da onun için geldim. Köyden size bir mektup yazan olmuştur belki diye düşündüm.”

Fakir bir memurun kızı olan Madam Menoux, ufak tefek, zayıf ve sarışındı; ince, solgun yüzünün kederli, çekici bir ifadesi vardı. Kendisini iki parmağının arasında sıkırsa kıracak olan iriyarı, yakışıklı kocasına duyduğu hayranlık dolu sevgi herhalde bundan ileri geliyordu. Onun her yemekten sonra kahvesini, konyağını içebilmesi için yenilmez bir cesaretle, direngenlikle, ölesiye çalışıyordu.

“Ah! Pierre’imizi bu kadar uzağa yollamak ne de olsa acı şey. Kocamın yüzünü bütün gün görmediğim yetmiyormuş gibi, şimdi bir de hiç göremediğim bir çocuğum var! Ama ne yaparsınız, ekmek parası kazanmak lazım. Avuç içi kadar dükkânda çocuğu nereye sığdırırdım? Sabahtan akşama kadar bir dakika boş vaktim olmuyor ki!.. Yine de yavruma süt veremedim diye hâlâ ağlıyorum, kocam işten gelince budalalar gibi yalnız onun lafını ediyoruz. Demek öyle ha matmazel? Bu Rougemont dedikleri yerin havası çok iyi, orada fena hastalıklar bulunmaz, öyle mi?”

Fakat ikinci bir misafirin gelmesi sözünü yarıda kesti, bu misafiri görünce kadın bir sevinç çılgılığı kopardı:

“Oo! Madam Couteau! Sizi gördüğüme ne kadar memnun oldum, ne iyi etmişim de buraya gelmişim!”

Bu beklenmedik ziyaretin yarattığı sevinç çılgınlıkları arasında, kılavuz kadın bir sütnine kafilesiyle birlikte gece treniyle geldiğini, sütnineleri Roquépine Sokağı’ndaki eve bırakıp hemen dolaşmaya çıktığını anlattı:

“Buradan geçerken Céleste’e bir merhaba deyip size gelmek niyetindeydim madamcığım. Ama mademki burada karşılaştık, isterse-
niz hesabı görebiliriz.”

Madam Menoux endişe içinde onun yüzüne bakıyordu:

“Küçük Pierre’im nasıl?”

“Fena değil, fena değil... Hani öyle pek gürbüz değil, toplu bir çocuk olduğu söylenemez. Ama solgunca yüzüyle öyle narin, öyle

cici bir şey ki... Daha iri çocuklar var muhakkak, ama daha ufakları da var.”

Sesini yavaşlatıyor, anayı endişelendirmekle beraber kedere de düşürmeyecek kelimeleri araştırıyordu. Bu, onun her zamanki taktiği idi; yüreğe üzüntü verip ananın kapılacağı endişe sayesinde mümkün olduğu kadar fazla para koparırdı. Bu sefer, işi çocuk hakkında ufak bir hastalık icat edecek kadar ileri götürebileceğine hükmetti:

“Lakin size bir şey söylemem gerek, çünkü ben yalan söylemeyi bilmem, hem eninde sonunda doğruyu söylemek de görevim... Şimdi şöyle, yavrucak hastalandı, hâlâ da pek o kadar iyileşmedi.”

Madam Menoux narin, ufacık ellerini bitıştirdi, benzi kül gibi oldu:

“Eyvahlar olsun! Ölecek!”

“Yok canım! Yok canım! İyiye gidiyor diyorum size... Yooo! Bakılmasına iyi bakılıyor, Loiseau Kadın ona öyle iyi bakıyor ki görülecek şey! Çocuk kısmı uslu olunca kendini sevdire! Bütün ev halkı ona kul köle, etmedikleri masraf yok! Doktor iki defa geldi, ilaç bile aldılar. Ne var ki pahalı oluyor işte.”

Bu söz bir balyoz ağırlığıyla indi. Sonra telaşa düşen, tir tir titremeye başlayan anneye kendini toparlayacak vakit bırakmadan ekledi:

“Bir hesap yapalım mı madamcığım?”

Dükkâna dönmeden önce bir yere ödeme yapmak niyetinde olan Madam Menoux, yanına para almış bulunduğu için pek sevindi. Hesabı toplamak için bir kâğıt parçası aradılar. Öncelikle aylık ücret otuz frangı yazdılar, sonra hekimin iki vizite parası altı frangı eklediler, ilaçlarla beraber masraf on frangı buluyordu.

“Ha! Onu da söyleyecektim, bağırsakları bozulduğu için öyle çok çamaşır kirletti ki üç frank da sabun parası ekleseniz iyi olur. Hakça iş görmüş olursunuz. Üstelik şeker parası gibi, yumurta parası gibi daha başka ufak tefek masraflar da oldu; yani ben sizin yerinizde olsam, çocuğuna düşkün bir ana olarak, beş frank yazardım. Toplamda kırk beş frank, sizin için uygun mu?”

Tuhafiyeci kadın, üzüntüsüne rağmen, soyulduğunu, azabının istismar edildiğini sezdi. Bu kadar çok para, üstelik de onca zahmetle kazandığı parayı vereceğini düşününce, hayretini ve isyanını belli

eden bir hareket yaptı. Bu kadar parayı biriktirinceye kadar yığınla iğne iplik satması gerekirdi! İdareli hareket etme zorunluluğu ile ana şefkatinin uyandırdığı endişe arasında çılgınca bocalayışı en taş yüreklilerin bile içine dokunurdu.

“İyi ama yarım aylık fazla vermiş olacağım,” dedi.

Couteau derhal eski haşinliğine büründü:

“Ne yapalım, kabahat bende değil. Çocuğunuzun ölmesine göz yumamayız ya. Herhalde ölmesini istemezsiniz, değil mi? O zaman gereken masrafları yapmak lazım. Hem bana güveniniz yoksa söyleyin. Paranızı benim aracılığım olmadan, doğrudan doğruya siz yollarsınız, işinizi bildiğiniz gibi idare edersiniz; böyle olursa ben de çok rahat ederim, çünkü bütün bu işler bana hem zaman kaybettiriyor hem de yoruluyorum. Hep budala gibi haddinden fazla yumuşak yüzlülük ediyorum da ondan.”

Madam Menoux yeniden titremeye başlayarak yelkenleri suya indirip paraları vermeye razı olunca, bu sefer başka bir güçlük çıktı. Yanında ikisi yirmi franklık, biri on franklık olmak üzere yalnızca altın para vardı. Sikkelerin üçü de masanın üstünde pırıldıyordu. Couteau Kadın sarı gözlerini dikmiş, onlara bakıyordu:

“Size beş frank geri veremeyeceğim, yanımda metelik yok... Sende hanımefendiye verecek bozuk para var mı Céleste?”

Bu soruyu sormamazlık edememişti, fakat öyle bir edayla, öyle bir bakışla sormuştu ki öteki ne demek istediğini anladı:

“Yanımda bir metelik bile yok.”

Büyük bir sessizlik oldu. Sonra Madam Menoux, yüreği yana yana, çaresizlik ifade eden bir hareketle:

“O beş frank sizin olsun Madam Couteau,” dedi. “Bu kadar zahmete giriyorsunuz madem. Ah, yarabbi! İnşallah bütün bu paralar hayır getirir de yavrucuğum babası gibi iriyarı, yakışıklı bir adam olur!”

Kılavuz kadın coşmuştu:

“Oo! O konuyu merak etmeyin, size ben söz veriyorum!” diye haykırdı. “Bu ufak tefek hastalıklardan bir şey çıkmaz; tersine! Ben ne çocuklar görüyorum. Bu sözüm hatırınızda kalsın, sizin çocuğunuz harikulade olacak. Ondan iyisi yok.”

Couteau Kadın, Madam Menoux’yu öyle pohpohlamış, öyle vaatlere boğmuştu ki kadıncağız giderken pek neşeliydi, içi pek rahattı; artık parasına acımıyor, yavrusu Pierre’in, yanakları tombul tombul, körpe bir meşe ağacı kadar güçlü kuvvetli bir halde kendi yanına geleceği günü hayal ediyordu.

Kapı kapanır kapanmaz Céleste arsız arsız gülmeye başladı:

“Amma da martaval attın ha! Eminim ki çocuğu nezle bile olmamıştır.”

Couteau Kadın önce ağırbaşlı bir tavır takındı:

“Sen de hemen yalan söylüyorsun de... Çocuğun sağlığı iyi değil, inan olsun.”

Hizmetçi kadın daha fazla gülmeye başladı:

“Yok, benim karşımda bu suratı takınma, sahiden güleceğim geliyor! Seni bilirim ben, burnunun ucu kımıldadı mıydı manasını anlarım!”

Kılavuz kadın, daha gevşek, devam etti:

“Çocuk pek çelimsiz.”

“Ooo! Onu tahmin ediyorum. Ama ne de olsa şu doktor reçetelerini, sabunu, şekeri pek merak ettim. Bana vız gelir, biliyorsun. Bu Madam Menoux ile öyle uzun boylu ahbaplığım yok, merhaba, merhaba, o kadar. O kendi işine bakar, ben kendi işime... Aynı senin gibi, sen de kendi işine bakıyorsun, çıkarın varsa ne âlâ.”

Fakat Couteau Kadın lafı değiştirdi, içecek bir yudum bir şey var mı diye sordu, çünkü gece yolculukları midesini altüst ediyordu. Céleste bir dolabın alt gözünden açılmış bir şişe Malaga şarabıyla bir kutu bisküvi çıkardı. Burası kilerden aşırıldığı yiyecekleri sakladığı gizli yeriydi.

Sonra kılavuz kadın, hanımı çıkagelirse yakayı ele vermeleri tehlikesinden bahsedince, hor gören bir umursamazlıkla omuzlarını silkti. Bekle gelirdi! Hanımı şimdi leğenlere, pomat kutularına dalıp çıkmakla meşguldü. Güzelliğini korumak için bir sürü pis şey sürünmeden kimseye seslenmezdi.

“Yalnız, çocuklardan korkulur, o Gaston’la Lucie’den... Yumurtalar hep dibimde, çünkü anaları babaları çocuklarıyla meşgul olmuyor ki, sabahtan akşama kadar başıboş bırakırlar, onlar da ya

burada oynarlar ya mutfakta... Üstelik tekmeler ya da yumruklarlar diye şu kapıyı kapatmaya da cesaret edemiyorum.”

Céleste koridora ihtiyaten bir göz attıktan sonra ikisi de masanın başına geçti, orada coşup içlerini serbestçe dökmekte gecikmediler. Derken iş, fütursuzca ve hayâsızca her şeyi anlatma derecesine, o şursuzca rezillığe kadar dayandı. Céleste kadehindeki Malaga’yı yudum yudum içerken memleketten havadis soruyor, Couteau Kadın da artık yalan söylemiyor, iki bisküvi arasında hakikati olduğu gibi anlatıyordu. Hizmetçi kadının son çocuğu Rougemont’a geldiğinin on beşinci günü Vimeux’lerin evinde ölmüştü, Rouché Kadın iş isten geçtikten sonra meseleyi haber aldığı için bu çocuğu ölü doğmuş gibi gösterememişti; Céleste’in uzaktan kuzenleri olan Vimeux’ler kendisine selam yollamış, kızlarını evlendirdikleri haberini ona iletmesini rica etmişlerdi; Gavette’lerin evinde aile halkı tarladayken çocuklara bakan ihtiyar kucağında bir bebekle ateşe düşmüştü, ikisini de ateşten çekip çıkarmışlardı, ama yavrucak çoktan kavrulmuştu; geceleyn dikkatsizlikle açık bırakılan bir pencere yüzünden Cauchois Kadın’ın evindeki çocukların dördü birden ölmüştü, kadının aslında pek üzüldüğü söylenemezdi, ama başına dert açılacak diye korkuyordu. Dördü de Parisli çocuklardı; ikisi çocuk esirgeme yurdundan, ikisi de ebe Madam Bourdieu’nün oradan gelmişti. Sene başından beri, gerçekten de mahsus yapılıyor gibi, kaç çocuk geldiyse, hemen hemen bir o kadarı da ölmüştü. Öyle ki belediye başkanı çok fazla çocuk ölüyor, bucağın adı çıkacak demeye başlamıştı. Eğer Couillard Kadın arada sırada hiç olmazsa bir çocuğu diri olarak muhafaza etmenin çaresini düşünmeyecek olursa, günün birinde jandarmaların ilk onun evine uğrayacakları muhakkaktı.

“Ah! Şu Couillard Kadın!.. Düşün kardeşim, ona bir çocuk götürmüştüm, tosun gibi bir yavruydu, güzel bir küçükhanımın çocuğuydu, küçükhanımı babası galiba biraz fazla sevip okşamış. Çocuğu ilk komünyon yaşına kadar büyötmek için dört yüz frank verdiler. Beş gün yaşadı. Doğrusu, bu kadar az da olmaz. Bir öfkelen dim ki sorma! ‘Sen benim namusumu iki paralık mı etmek istiyorsun?’ diye çıkıştım Couillard Kadın’a. Beni bu yufka yüreklilik mahvedecek. Birisi bir şey istedi miydi yüzüm tutmuyor, çocukları da nasıl sevdi-

ğimi allah biliyor! Ömrüm hep onlarla geçti. Senin mesela, şimdi bir çocuğun daha olsa...”

Céleste isyan etti:

“Yoo! Sakın ha! İki defa yan bastım, artık çok ihtiyatlı davranıyorum.”

“Mesela diyorum canım. Bir çocuğun daha olsa, sana derim ki: ‘Kızım, çocuğu Couillard Kadın’a vermeyelim, olmayacak duaya amin denmez’. Şunun şurasında namuslu iki kadın gibi konuşuyoruz, değil mi ama? Eh, benim bu işte sayım suyum yok; öyle ya, bu yavrucakları memlekete ben götürüyorum, ama emziren ben değilim. Vicdanı temiz olduktan sonra insan rahat uyur.”

Céleste derin bir inançla:

“Elbette,” diye kestirip attı.

Onlar Malaga’larını içerek böyle acınıp dururlarken, kıpkırmızı bir hayal yükseliyor, mezarlığı Parisli bebelerle döşeli korkunç Rougemont, çan kulesi engin ovaların ufkunda sakın sakın gökyüzünde beliren o iğrenç ve kanlı kasaba, alçakça cinayetlerle dolu bir leş kuyusu gibi gözler önüne geliyordu. O sırada koridorda bir koşuşma oldu, hizmetçi kadın o tarafa doğru seğirten Gaston’la Lucie’yi kovmak için yerinden fırladı:

“Çekilin şuradan! Sizi istemiyorum, anneniz buraya gelmenizi yasak etti.”

Sonra öfkeli öfkeli odaya döndü:

“Gerçekten öyle! Ne bir şey konuşabiliyorum ne bir şey yapabiliyorum, hep ayağımın dibinde dolaşıp duruyorlar. Biraz da sütninenin yanına gitsinler!”

Couteau Kadın devam etti:

“Sütnine dedin de aklıma geldi, Marie Lebleu’nün çocuğu da öldü, haberin var mı? Herhalde mektup yazmışlardır. Ne güzel çocuktu! Neylersin, bir uğursuzluktur çöktü! Hem sonra meşhur laftır: Ver çocuğu sütanaya, vur kafanı taşlara.”

“Evet, mektup yazıp haber vermişler, Marie Lebleu bana söyledi. Ama hanımefendiye anlatmamamı rica etti, çünkü fena tesir bırakıyor. Aslına bakarsan aldırış ettiği yok, artık sütü geldi. Ama işin kötü

yanı şu, orada kendi oğlu öldüyse burada hanımefendinin kızı da iyi durumda değil.”

Kılavuz kadın kulaklarını dikti:

“Ya! Bakamıyor mu çocuğa?”

“Hayır, ne münasebet! Sütüyle ilgili değil, sütü fazlasıyla var, hem de çok güzel süt. Ama hiç bu kadar huysuz insan görülmemiştir. Hep öfkesi burnunda, kaba, küstah, bir laf söyleyen kıyametleri koparır, kapıları çarpar. Hem sonra gerçekten pek fena içiyor, bir kadına yakışmayacak kadar içiyor.”

Couteau Kadın’ın donuk gözleri bir neşeyle yavaş yavaş pırıldamaya başlıyordu; kadın hızlı hızlı başını sallıyor, böyle olacağını bildiğini, bu işleri beklediğini anlatmak istiyordu. Normandiya’nın o köşesinde, Rougemont’da, bütün kadınlar az çok içer, kız çocukları küçük rakı şişelerini ufacık sepetlerine yerleştirip okula götürürlerdi. Fakat Marie Lebleu masanın altında sızanlardandı, son gebeliği esnasında âdeta hiç ayılmamıştı. Bu şekilde ne ana sağlam olurdu ne de çocuklar gürbüz.

“Kardeşim, ben onu bilirim, çekilir şey değildir. Ama onu seçen şu doktor benim fikrimi sormadı, öyle değil mi ya? Hem benim üstüme vazife değil; ben sütnineyi getiririm, çocuğu alır götürüm, başka şeye karışmam, burjuvalar ne halleri varsa görsünler.”

Céleste de gülmeye başlamıştı, bir kahkaha attı:

“Burada nasıl langır lungur yaşıyor, bilemezsin! Herkesle çatıyor, arabacının kafasına sürahi fırlattı, hanımefendinin odasında büyük bir vazo kırdı, olmayacak bir iş yapacak diye herkes korkudan tir tir titriyor. Hele içmek için onlara oynadığı oyunları bir bilsen! Çünkü içtiğinin pekâlâ farkına vardılar, likörleri kilit altına aldılar. Bunun üzerine ne marifet uydurdu biliyor musun? Geçen hafta koca bir şişe dolusu melisa suyu içmiş, hastalandı, ama ne hastalanma! Bir başka sefer, tuvalet odasındaki şişelerden birini ağzına dayayıp kolonya içerken yakalandı. Şimdi de galiba ocağa koysun diye verdikleri ispirtoyu mideye indiriyor. Gülmekten bayılacağım. Oturduğum yerden bakıp aman ne eğleniyorum, ne gülüyorum!”

Kahkahadan kırılıyor, ellerini birbirine vuruyor, ev sahiplerinin hayatını altüst eden bu münasebetsiz işlerle öyle eğleniyordu ki

gözlerinden yaş geliyordu; kılavuz kadın da bu pek güzel hikâyelerle gıdıklanır gibi, vahşice bir neşe ile gülmekten katılmıştı. Fakat birdenbire sakinleşti:

“Baksana, o zaman kapı dışarı atacaklar ha?”

“Oo! Uzun sürmez. Cesaret etseler çoktan atmışlardı.”

Bir zil sesi duyuldu. Céleste bir küfür savurdu:

“Buyurun bakalım! Şimdi de orasını burasını ovayım diye hanımefendi çağırıyor. Bir dakika rahat etmeye imkân yok.”

Fakat Couteau Kadın ayağa kalkmıştı bile. Aklı tamamıyla işinde, ciddi, gitmeye hazırdı.

“Hayır, hayır, kızım,” dedi. “Git, işini gör. Benim de aklıma bir şey geldi, bu sabah getirdiğim sütninelerden birini görmeye gideceğim, kendim kadar emin olduğum bir kızdır. Bir saat içinde onu da alır gelirim, bana yardım eder de kızı kapılandırırsan sana ufak bir hediye var.”

Odadan çıktı. Hizmetçi kadın ikinci defa çalınan zile cevap vermeden, telaşsızca, Malaga şişesiyle bisküvileri dolaba sakladı.

O gün saat onda Séguin, pahalı bir bedel karşılığında yaptırdığı, elektrik motoruyla işleyen bir otomobili denemek üzere karısıyla ahbabları Santerre’i Mantes’ta öğle yemeğine götürecekti. Şahsi zevkinden ziyade, yeni modalara düşkün olanların hep ön safında bulunmak istediğinden, yeni çıkan bu sürat sporuna merak sardırmıştı. O nedenle, kendi tarifi üzerine yapılmış olan, yeşilimtırak kadife bir külot pantolon ve bir ceketten ibaret spor giysileriyle, sarı ayakkabıları ve küçük deri şapkasıyla, vaktinden bir çeyrek saat önce, kendisine çalışma odası vazifesi gören, biblolarla dolu büyük salonda bulunuyordu. Santerre pek zarif görünen, açık gri takım elbisesiyle tam bir şehirli gibi kapıdan gözükünce, onunla alay etti.

Valentine’in loğusa döşeğinden kalktığıнын ertesi günü, romancı tekrar ailenin samimi dostu, sofradaş olmuştı. Artık neşesini bozan bir şey kalmamıştı; gebelik yüzünden çirkinleşmiş bir kadının huysuzluklarıyla karşılaşmıyor, onunla yarım kalan tatlı maceraya, üstelik şimdi onu elde edeceğinden emin olarak, yeniden başlayabiliyordu. Valentine’in kendisi de geçirdiği o müthiş ölüm korkusundan kurtulmuş, felaketlerin beteri saydığı analıktan sıyrılmış, derin bir

oh çekerek, kaybettiği zamanı kazanma ihtiyacıyla tekrar eğlencele-
re, sosyetik hayatının ölçsüz kasırgasına çılgınca atılmıştı. Tekrar
incelip güzelleşen, oğlan çocuğu kılıklı kadınlara has her dem taze-
liğe kavuşan genç kadın, kendini unutma ihtiyacını hiçbir zaman bu
kadar şiddetle duymamıştı; olayların buyurgan mantığı, çocukları
hizmetçilerin eline bırakmaya, evinden her gün biraz daha fazla kaç-
maya, canının istediğini yapmaya onu gitgide daha fazla itiyordu.
Hele kocası hiç akılda yokken, sebepsiz, budalaca patlak veren ani
kıskançlık ve haşinlik nöbetleri arasında aynı şekilde hareket etmeye
başladığından beri bu hepten böyleydi. Karı koca arasındaki dirlik
düzenlik ebediyen bozulmuş, aile mahvolmuş, dağılma felaketinin
tehdiidi altına girmişti; Santerre ise ailenin içinde rahat rahat yaşaya-
rak bu mahvı tamamlıyor, kendisini evin doğal misafiri olarak kabul
eden kocayla kötümser felsefe ve edebiyat tartışmalarında aşık atma-
yı sürdürürken, kadının kolları arasına düşmesini bekliyordu.

Nihayet Valentine, başında bir süvari şapkası, üstünde nefis bir
kır tuvaletiyle görününce, Santerre bir hayranlık nidası savurdu.
Genç kadın küçük Andrée'sini görüp sütüne son emirleri verir
vermez hemen çıkabileceklerini söyleyerek yanlarından ayrıldığı sı-
rada kocası:

“Çabuk ol!” diye haykırdı. “Bir türlü hazır olamazsın, çekilir şey
değilsin!”

Mathieu'nün geldiğini tam o sırada haber verdiler; Séguin buna
rağmen onu kabul etti, o gün kendisiyle maalesef hakkıyla iş konu-
şamayacağını söyledi. Bununla beraber, yeni bir randevu kararlaştır-
tırmadan önce, müşterisinin satış sözleşmesine koymak istediği yeni
bir şartı da elbette kaydetti; bu şart, ileride arazinin tamamını, bazı
şartlar altında, belirli tarihlerde ve parça parça satın alma hakkının
yalnızca kendisine verilmesiydi. Séguin bu teklifi dikkatle inceleye-
ceğini vaat ettiği sırada birdenbire işitilen bir gürültü sözünü yarıda
kesti; uzaktan haykırışlar, gümbür gümbür koşuşmalar işitiliyor, ka-
pılar şiddetle kapanıyordu.

Séguin sarsılan duvarlara dönerek:

“Ne oluyor? Ne oluyor?” diye söylendi.

O esnada kapı tekrar açıldı, Valentine gözüktü; telaş içindeydi, yüzü korkudan ve öfkeden kızarmıştı. Kucağında taşıdığı küçük Andrée ağlıyor, çırpınıyordu.

“Peki, peki canımın içi, ağlama, bir daha canını yakmayacak... Haydi, bir şey yok, sus!”

Çocuğu geniş bir koltuğa bıraktı, yavrucak hemen sustu. Pek şirin bir kızcağızdı, fakat dört aylık olmasına bir şey kalmadığı halde o kadar cılızdı ki solgun yüzünde ancak iri, güzel gözleri görünüyordu.

Séguin hayretle sordu:

“Ne oldu kuzum, ne var?”

“Ne olacak, Marie bulut gibi sarhoş, beşiğin üstüne enlemesine düşmüş, hem de öyle fena düşmüş ki çocuk altında az kalsın boğuluyormuş. Birkaç dakika daha gitmeseymişim tamammış. Sabahın onunda insan sarhoş olur mu, gel de buna akıl erdir. İçtiğinin farkına varmıştım, likörleri saklıyordum, bir zaman daha alıkoyalım diye umuyordum, çünkü sütü çok iyi. Hem de ne içmiş biliyor musunuz? Ocağın ispiertosunu, boş şişe yanında duruyordu.”

“Peki, anladık da sana ne dedi?”

“Düpedüz beni dövmeye kalktı. Ben sarsınca üstüme atıldı, sarhoşluktan deliye dönmüştü, iğrenç laflar ediyordu. Çocuğu kapıp dar kaçtım, o da odaya kapandı, eşyayı kırıp döküyor. Bak, dinle.”

Gerçekten de uzaktan, duvarların ötesinden, kırılıp dökülen bir şeylerin gürültüsü geliyordu. Hepsi birbirine baktı; sıkıntılı ve ürkek, uzun bir sessizlik oldu.

Nihayet Séguin sert bir sesle:

“Peki, ne olacak?” diye sordu.

“Ne olacak ben bilir miyim dostum? Bu kadın yabani hayvanın biri, öldürsün diye Andrée’yi eline bırakamam ya! Çocuğu buraya getirdim, tabii ki götürüp tekrar ona teslim edecek değilim. Hem doğrusunu söyleyeyim, ben onun odasına adımımı bile atmam artık. Hesabını gördükten sonra sen kendin kapı dışarı edersin.”

Séguin:

“Ben mi? Ben mi?” diye haykırdı.

Sonra odanın içinde dolaşmaya başladı, öfkesi gitgide artıyordu.

“Sana bir şey söyleyeyim mi?” diye patladı. “Bütün bu aptalca işlerden artık usanmaya başladım. Gebeliğin yüzünden, loğusalığın yüzünden, şimdi de sütinelerin yüzünden ev yaşanmaz hale geldi, neredeyse sabahtan akşama kadar dövüşeceğiz. Önce ilk sütinenin, zahmet edip kendi seçtiğim kadının sütü iyi değil diye iddia ettiniz. Sonra ikinci bir sütnine bulundu, güya sütü iyiymiş, ama bu da sarhoş olup çocuğu boğuyor. Şimdi üçüncü bir sütnine gelecek, kimbilir hangi şıfırtı, o da bizi büsbütün deliye döndürecek, yiyip bitirecek. Yok, bu kadarı fazla artık, istemiyorum!”

Sakinleşmiş olan Valentine sinirlenip terslendi:

“Ne? Neyi istemiyorsun? Saçma laflar etme... Bir çocuğumuz var, elbette bir sütnine lazım. Onu kendim emzireceğim demiş olsaydım, bizzat sen budalalık ettiğimi söylerdin. Çocuğu her zaman kucağımda görüp asıl o zaman evi yaşanmaz hale gelmiş sayacaktın. Hem kendim emzirmek istemiyorum, yapamam. Dediğin gibi, üçüncü bir sütnine tutarız, basit iş, hem de derhal, ne bulursak.”

Séguin birdenbire Andrée’nin önünde durmuş, çocuk bu iri gölgeden korkarak haykırmaya başlamıştı. Séguin kan beynine sıçradığı için çocuğu belki de görmüyordu, nitekim Gaston’la Lucie’yi de herhalde görmemişti; onlar haykırıışları işitip koşmuş, meraktan ve korkudan kapının önünde çakılıp kalmışlardı. Onları uzaklaştırmak kimsenin aklına gelmediğinden orada durdular, her şeyi gördüler ve işittiler.

Séguin sakın göstermeye uğraştığı bir sesle:

“Araba aşağıda bizi bekliyor,” dedi. “Çabuk olalım, gidelim.”

Valentine şaşkın şaşkın ona baktı:

“Ne söylüyorsun, aklını başına topla. Çocuğu emanet edecek kimse yok, yalnız bırakabilir miyim hiç?”

Séguin bütün vücudu titreyerek tekrar:

“Araba aşağıda bizi bekliyor,” dedi. “Çabuk gidelim.”

Bu sefer karısı omuz silkmekle yetinince, Séguin deliye döndü; onu başkalarının yanında bile son derece haşınleştiren o ani çılgınlık nöbetlerinden birine tutuldu. Böyle anlarda, kendisini rahatsız eden o zehirli yarayı, facianın asıl sebebi olan karı koca hilelerinden ileri gelme o manasız kıskançlığı çılgınca bir öfkeyle ortaya sererdi. Bu ağ-

layan çocuğu, bu sıskacık zavallı yavruyu, bütün kabahat ondaymış gibi, bugünkü gezinti planına, kendince tasarladığı ve gerçekleştirilmesi dünyada her şeyden önemli hale gelen bu eğlenceye engel olan oymuş gibi, elinden gelse paralayacaktı. Orada ağzından çıkan sözleri işiten bir ahabap, başka bir erkek mi varmış, daha iyiydi ya!

“Ya, demek gelmek istemiyorsun... Senin kızından bana ne yahu? Benden mi bu çocuk? Yalnızca başımı dinlemek istediğim için onu kabul etmiş gibi görüldüğümün sen de pekâlâ farkındasın. Ama elbette benim de bildiğim bir şeyler var, değil mi? Onları sen de bilirsin, çünkü bunları bilecek bir sen varsın, bir de ben. Evet, hep aklıma geliyor, işlerin nasıl olup bittiğini hatırlıyorum da sonunda bu çocuğun benden olmadığı kanısına varıyorum. Sen orospunun birisin, kızın da piç; kimbilir hangi otelde peydahladığın bir çocuk için kendimi üzersem budalalık etmiş olurum. Siz ikiniz ancak beni evden atarsanız içiniz rahat edecek. Gelmek istemiyorsun, öyle mi? Allahaismarladık! Yalnız başıma gezeceğim.”

Séguin böyle dedikten sonra, ağzını açmadan duran Santerre’e bir kelime bile söylemeden, Mathieu’nün orada cevap beklediğini aklına bile getirmeden, yıldırım gibi çıktı, gitti. Mathieu istemeyerek dinlediği bütün bu sözler karşısında donakalmış, yanında olup biten olay hakkında hüküm yürütür görünme korkusuyla çekilip gitmeye cesaret edememişti. Yerinden kımıldamadan başını çevirmiş, hâlâ ağlayan küçük Andrée’ye bakıyor, kız kardeşlerinin ağladığı koltuğun arkasında birbirlerine sokulmuş, dehşetten dilleri tutulmuş bir halde bekleyen diğer iki çocukla, Gaston ve Lucie ile ilgileniyordu.

Valentine, bütün vücudu titreyerek, hıçkırıklara boğularak, bir sandalyeye yığıldı:

“Ah! Bana nasıl muamele ediyor, alçak!.. Düşünmüyor ki ölüm tehlikeleri atlattım ben, şu zavallı çocuğun yüzünden bunca acı çektim, hâlâ da çekiyorum. Tanrının huzurunda yemin ederim ki çocuğun babası odur! Yok, yok, artık bitti, bir daha bana parmağının ucuyla bile dokunamaz. Yeniden böyle bir iğrençliğe uğramaktansa canıma kıyarım daha iyi, evet, kendimi öldürmeye razıyım.”

Kocasından hakaret gören, uğursuz bir analığın azaplarıyla çileden çıkan, yuvası harap olduğu için artık zevkini dışarıda aramaya

iyiden iyiye karar vermiş bir kadının, gözyaşları içinde yükselttiği feryattı bu.

O ana kadar uzakta duran Santerre bir şey bekler gibiydi. Yavaşça ona yaklaştı. Şefkatli bir merhametle elini tuttu, alçak sesle:

“Haydi ama, sakın olun dostum,” dedi. “Biliyorsunuz ki yalnız değilsiniz, biz yanınızdayız. Böyle şeyler sizi lekeleyemez. Sakın olun, ağlamayın, rica ederim. Yüreğim parçalanıyor.”

Kocası haşın davrandığı nispette o yumuşak davranıyor, hakarete uğramış bir kadının kalbini okşamaların nasıl tatlı bir şebnemle yıkayıp yumuşattığını biliyordu. Onu zapt edercesine kavrayan eli, gevşeyen narin bileğe kadar çıkmıştı; bıyıklarının ucu şakaklardaki dağılmış saçlara değiyordu. Daha fazla eğildi, genç kadını büsbütün sarmaladı, mırıltıdan ibaret bir konuşma ile onu uyutacak denli sesini alçalttı. Yalnızca birkaç kelime işitildi:

“Üzülmekle hata ediyorsunuz. Bırakın bu manasız şeyleri... Önceden de size söylemiştim, patavatsızın biri...”

Bu patavatsız sözcüğü alayla karışık bir tür merhametle iki defa tekrar edildi. Valentine onun ne demek istediğini herhalde anlamış olacak ki hafifçe gülümsedi, gözyaşları dindi, kendisi de gayet alçak bir sesle mırıldandı:

“Evet, evet, biliyorum... Çok iyisiniz, teşekkür ederim. Hakkınız da var, bundan sonrası budalalık olacak artık. Aman, ne olursa olsun, yeter ki birazcık mutlu olayım!”

Onun da Santerre’in elini sıktıktan sonra bileğini yavaşça çektiğini açıkça gördü Mathieu. Teselli iyi karşılanmış, o zamana kadar geciktirilen randevu nihayet yakın bir gün için kabul edilmişti. Her şey mantıklı bir şekilde olup bitiyor, Valentine’in içinde bulunduğu duygusal yıkım yüzünden, kocasının eliyle sefahate sürüklenen bir eş, sütninelik vazifesinden kaçınan bir ana koşar adım zinaya atılıyor. Lakin Andrée’nin bir feryadı onu ürperterek ayağa kaldırdı. Uyanmış, gerçek durumu kavramıştı. Biçare yavru ana sütüyle beslenmediği için bitkin ve pek cılızdı, öte yandan ananın kendisi de onu emzirmekten, yenilmez bir savunma kalkanı gibi sinesinde taşımaktan kaçındığı için kötü yollara düşme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Ya hayat kazanacak, biri öteki sayesinde selamete erişecek yahut

da bir arada mahvolacaklardı. Valentine o anda tehlikeyi açıkça anlamış olacak ki yeni bir isyan hamlesiyle Santerre'den ayrıldı; çocuğu okşayarak teskin etmek, yapmak üzere olduğunu hissettiği bu büyük çılgınlığa karşı onu kendisine siper etmek için koşup Andrée'yi kucağına aldı. Öbür iki çocuğunun orada durmaları, seyretmeleri, dinlemeleri, ona ne büyük bir eza veriyordu! Sonra Mathieu'nün de hâlâ beklediğini görünce gözüne yine yaşlar doldu, durumu açıklamaya çalıştı, kocasını savunacak kadar ileri gitti.

"Kusuruna bakmayın," dedi. "Öyle anları oluyor ki aklı başından gidiyor... Eyvahlar olsun! Şimdi ben bu çocuğu ne yapacağım? Artık emziremem de, imkân kalmadı! Ne yapacağını bilemeyecek kadar şaşkına dönmek ne feci şey! Benim halim ne olacak, yarabbi!"

Santerre şaşalamış, Valentine'in, kızını kucağına aldığından beri elinden kaçtığını hissetmişti; tekrar araya girmeye, hoşla gidecek sözlerle onu tekrar elde etmeye yeltendi. Fakat kadın onu dinlemiyordu; Santerre, mücadeleyi bir başka fırsatın çıkacağı zamana bırakmak üzereyken, hiç beklemediği bir müdahale ona zaferi geri getirdi.

Céleste sessiz sedasız içeri girmiş, orada duruyor, hanımefendinin söz söylemesine izin vermesini bekliyordu:

"Arkadaşım beni görmeye gelmiş madam, hani memleketlim bir kadın var ya, Sophie Couteau, işte o. Beraberinde bir de sütnine getirmiş..."

"Sütnine mi var şimdi aşağıda?"

"Evet madam, hem de çok güzel, çok iyi bir sütnine."

Hanımının büyük bir sevince kapıldığını, böyle birdenbire rahatlamaktan duyduğu memnunluğu görünce gayretkeşlik gösterdi Céleste:

"Siz çocuğu taşımak için zahmet etmeyin madam. Alışık değilsiniz. Müsaade ederseniz, sütnineyi buraya getireyim."

Valentine, kurtulduğuna memnun, derin bir oh çekmiş, çocuğu vermişti. Demek tanrı onu yalnız bırakmamıştı! Fakat itiraz etti, sütninenin kendi yanına getirilmesine taraf olmadı. Sarhoş olup odasına kapanan öteki sütninenin dışarı çıkıp yenisiyle karşılaşmasından korkmuştu; herkesi birden dövmeye, yine etrafı kırıp dökmeye kalkışabilirdi. Sonra Santerre'le Mathieu'yü de beraberinde götürmekte

ısrar etti; özellikle Mathieu'nün bu işten mutlaka iyi anladığını söylüyor, itirazına rağmen onu sürüklemek istiyordu. Odada yalnızca Lucie ile Gaston kalmıştı, Valentine arkasından gelmemelerini onlara sıkı sıkı tembih etti.

“Size ihtiyacımız yok,” dedi. “Burada oturun, oynayın. Biz de gidelim haydi, ama usul usul, parmak ucumuza basarak yürüyelim, öteki şüphelenmesin.”

Valentine çamaşırlığa girince kapıları sıkıca kapattırdı. Couteau Kadın orada ayakta duruyordu. Yanında yirmi beş yaşlarında, iriyarı bir kadın vardı; kadın kucağında tosun gibi bir çocuk tutuyordu. Esmer, dar alınlı, ablak yüzlü, gayet temiz giyinmiş olan kadın, zengin burjuvaların evinde hizmet etmiş, yol yordam bilir bir sütnine gibi selam verdi. Fakat Valentine hâlâ son derece tereddütteydi, bir kadına bir çocuğa bakıyordu; ilk iki çocuğu, kendisi hiç merak etmeden ve hiçbir şeye karışmadan, bitişik odada emzirilmiş bir kadın olarak bu işlerin cahiliydi. Santerre uzakta durmuştu; Valentine ümitsizce Mathieu'nün bilgisine başvurdu, fakat Mathieu fikir vermekten yine çekindi. Couteau Kadın, ancak o zaman, her yerde karşısına çıkıp işine engel olan bu adama yan gözle baktıktan sonra, söze karışma cesaretini gösterdi.

“Madam,” dedi, “bana itimadınız var mı? Hatırlarsanız, size hizmet etmek istemiştim, eğer kabul etmiş olsaydınız şimdi bu üzüntülerini yaşamayacaktınız. Mesela şu Marie Lebleu çekilir şey değildir, onun çocuğunu alıp götürmeye geldiğimde sorsaydınız elbette sizi uyabilirirdim. Ama onu doktorunuz seçtiği için söyleyecek sözüm olmadı tabii. Yoo, sütnünün iyiliğine diyecek yoktur! Ama çenesi de iyidir, hep aksi aksi konuşur. Onun için, eğer madam şimdi bana güvenmek isterse...”

Lafi uzattıkça uzatıyor, bir türlü sonunu getirmiyor, zanaatının dürüstlüğünü övüyor, teklif ettiği malı kıymete bindiriyordu:

“İşte madam, Catiche Kadın'ı gözü kapalı alabilirsiniz. Tam sizin aradığınız sütninedir, Paris piyasasında ondan iyisi bulunmaz. Bakın şuna, bu ne vücut, ne sağlamlık, ne sağlık! Ya çocuk, bakın hele, yanağından kan damlıyor! Evlidir, doğru, memlekette dört yaşında bir küçük kızı da var, kocasının yanında... Ama namuslu kadın

olmak kabahat değil ki. Kısacası madam, kendisini tanırım, başım üstüne yemin ederim ki kendisine kefilim. Eğer hoşnut kalmazsanız, ben, karşınızda duran şu Couteau Kadın, paranızı geri vereceğim.”

Valentine, bu işe bir son vermek için acele ettiğinden, elini genişçe sallayarak razı oldu. Hatta ayda yüz frank vermeyi bile kabul etti, çünkü Catiche Kadın evliydi. Kılavuz kadın sütüne bulma bürosuna harç ödemesine lüzum olmadığını da açıklamıştı. Böylelikle kırk beş frank kâr etmiş oluyordu, meğerki hanımefendi onun zahmetini de hesaba katıp bir şeyler daha versin. Bir de çocuk için otuz frank dönüş masrafı verilmesi gerekiyordu. Valentine gayet cömert davrandı, bu parayı iki misline çıkaracağını vaat etti. Tam işler yoluna giriyor, kurtulduğunu hissetmeye başlıyordu ki aklına odasına kapanan diğer sütüne geldi. Onu oradan nasıl çıkartmalı, yerine Catiche Kadın'ı gürültüsüz patırtısız nasıl yerleştirmeliydi?

“Ne o?” diye haykırdı Couteau Kadın. “Marie Lebleu'den mi korkuyorsunuz? Yoo! Kendisine başka kapı bulmamı istiyorsa benim canımı sıkmayacak. Ben gider onunla konuşurum!”

Sütüne memelerini göstermek için çocuğunu kucağından indirmişti. Céleste, Andrée'yi orada duran bir battaniyenin üzerine, kadının çocuğunun yanı başına yatırdı, kılavuz kadını Marie'nin odasına götürdü. Şimdi odanın içinde bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Couteau Kadın'ın sadece adını vermesi yetti; içeri girdi, birkaç dakika onun sert sesinden başka ses işitilmedi. Sonra dışarı çıkınca, korkudan tir tir titreyerek ne konuştuklarını dinlemeye gelen Valentine'e güvence verdi:

“Emin olun, ayılttım kendisini. Aylığını verin. Sandığını hazırlıyor, gidecek.”

Tekrar çamaşırlığa geldiler. Valentine hesapları gördü, bu son hizmetine karşılık beş frank daha ekledi. Fakat son bir güçlük daha çıktı: Couteau Kadın akşama gelip Catiche'in çocuğunu alamayacaktı, şimdi alıp götürse de bütün gün nerede muhafaza ederdi?

“Adam sen de!” dedi sonunda. “Ben çocuğu şimdi alayım, büroya bırakır, sonra işlerime giderim. Ağzına biberon verirler, alışsın, öyle değil mi?”

Çocuğun annesi fütursuzca:

“Tabii canım!” dedi.

Bunun üzerine, Couteau Kadın selamlar ve teşekkürlerden sonra gitmeye hazırlanarak çocuğu almak için arkasını döndüğünde, bataniyeye yan yana yatırılmış iki çocuğu görüp bir tereddüt geçirdi.

“Amanın!” diye mırıldandı. “Aldanmayalım.”

Bu söz hoşlarına gitti, hep birlikte gülüştüler. Céleste kahkahayı koyuverdi, Catiche de gülmekten bayılıyordu. Couteau Kadın çocuğu uzun, çengel parmaklarıyla yakaladı, aldı götürdü. Yavruları ölümün koynuna savuran o sürekli yağmada, bir çocuk daha alınıp götürülmüş, oraya sürüklenmişti.

Yalnız Mathieu gülmemişti. Boutan’la konuştuğu şeyler birden-bire aklına gelmiş, bu sütnine zanaatının ahlak bozucu tesirini, pazarlık rezaletini, her ikisi de çocuğunu ölüm tehlikesine atan iki ananın ortak suçunu, başka bir kadının sütnünü satın alan tembel anayla kendi sütnünü satan paragöz anayı hatırlamıştı. Yüreği buz kesti; şimdilik pek sağlıklı olan yavrunun gidişine baktı, orada kalan ve şimdiden pek cılız olan ötekine baktı. İki çocuktan birini, belki de ikisini feda eden, bu derece kötü kurulmuş ve yozlaşmış bir toplumun akıbeti ne olacaktı? İnsanlar ve eşya gözünün önünde kara bir renge büründü, ona dehşet verdi.

Fakat Valentine onu da, Santerre’i de alıp tekrar süslü salona götürmüştü; o kadar memnundu, dertten tasadan o kadar kurtulmuştu ki bütün umursamazlığını, hayhuy ve zevk düşkünlüğünü tekrar ele almıştı. Mathieu nihayet izin isteyip giderken, Santerre’in zafer kazanmış bir tavırla, Valentine’in elini bir an avcunda tutarak şu sözleri söylediğini işitti:

“Eh, yarın görüşürüz, değil mi?”

Valentine artık sakınmadan cevap verdi:

“Evet, evet, yarın!”

Bir hafta sonra, Catiche Kadın evin tartışılmaz kraliçesi olmuştu. Andrée’nin yüzüne biraz kan gelmişti, her gün tartıda daha ağır çekiyordu; bu sonuç karşısında hepsi baş eğiyor, sütninenin mutlak iktidarını kabul etmek zorunda kalıyordu. Yerine yine başkasını almak lazım gelirse diye o kadar korkuyorlardı ki olabilecek hatalara öncesinden göz yumuyorlardı. Bu üçüncü olmuştu, bir dördün-

cü sütnine çocuğu öldürürdü; bu yüzden Catiche vazgeçilmez hale geliyor, allah tarafından gönderilmiş sayılıyor, ne pahasına olursa olsun evde tutulması şart oluyordu. Gerçi yeni sütnine de kusursuz sayılırdı; sakın ve kurnaz, halis bir köylü karısıydı, efendilerini idare etmesini biliyor, onlardan koparabildiğini koparıyordu, Séguin'lerin evinde şaşılacak derecede ustalıkla, kudretle başarı kazandı. Başlangıçta işin bozulmasına ramak kalmıştı, çünkü Catiche Kadın, Céleste'in de ustaca bir genişlikte yürüttüğü, kendisinininkine benzer işiyle çatıştı. Fakat ikisi de çok zeki kadınlar oldukları için sonunda anlaştılar. İktidar alanları aynı olmadığından, evi birbirlerine paralel olarak ele geçirebilecekleri bahsinde uyuştular. O günden sonra birbirlerine yardım bile ettiler, imparatorluğu paylaştılar ve evi ikisi beraber kemirmeye koyuldular.

Catiche tahta kuruldu, öteki hizmetkârlar ona kul köle oldu, evin efendisiyle hanımı karşısında el pençe divan durdu. En yağlı parçalar Catiche'e ayrılıyordu; şahsına özel şarabı, şahsına özel ekmeği vardı; en nadide, en besleyici ne varsa onundu. Oburdu, tembeldi, kibirliydi kadın; akşama kadar yan gelip yatıyor, insanları ve eşyayı keyfine göre kullanıyordu. Öfkelenmesin diye her isteği yerine getiriliyordu, öfkelenirse sütü bozulabilirdi. Bir parça karnı ağrısı ev halkı telaşa düşüyordu. Bir gece midesi bozuldu, koşup mahalledeki bütün hekimlerin kapısını çaldılar. Biricik kusuru birazcık hırsız olmasıydı, sağda solda bulduğu çamaşırları aşırıldığı oluyordu, fakat hanımefendi bunu görmezlikten geldi. Bir de daima hoşnut olsun diye bol bol hediye verme faslı vardı. Çocuk ilk diş çıkardığı zaman usulen verilen hediyeden başka, en küçük fırsatlardan yararlanarak kendisine bir yüzük, bir broş, bir küpe verildi. Elbette Şanzelize'nin en süslü sütninesiydi; enfes kürkleri, güneşte pırıl pırıl yanan uzun kurdelelerle süslü hotozlar giyiyordu. Ondan daha debdebeli giyinen bir kibar hanım görülmemişti. Ayrıca kasabada oturan kocasıyla kızı için kopardığı hediyeler de vardı. Her hafta ekspresle paket paket öteberi gidiyordu. Couteau Kadın'ın alıp götürdüğü yavrunun zatürreden öldüğü haberinin geldiği sabah, çocuğun bedelini ödemek ister gibi kadına elli frank verdiler. Nihayet bir gün kocası onu görmeye gelince son bir telaşa daha düştüler; kocasıyla bir köşede kendinden geçip

yapmaması gerekeni yapar diye öyle müthiş bir korkuya kapıldılar ki ikisini bir dakika bile yalnız bırakmadılar, adamı da ceplerini tıka basa doldurup çabucak savdılar. Kansızlık çeken birinden ve bir ay-yaştan sonra, bir de gebe sütüneye düşerlerse, bu, felaketin en büyüğü olurdu; kaldı ki mahallede buna benzer şeyler sık sık yaşanıyordu, komşuları olan Kontes d'Espeuille'ün evinde, göz hapsinde tutulan sütüne, hanımefendinin sinsi sinsi işini beceren arabacısından gebe kalmış, herkesi hayretler içinde bırakmıştı. Catiche Kadın bu hadise-yi fena halde ayıplıyordu. Küçük Andrée'nin sağlığı da günden güne yoluna girdiği için sütüne baş tacı edildi, evi zorbaca saltanatı altında büsbütün ezmeye başladı.

Mathieu eski av köşkü ile yirmi hektar toprağın kendisine verildiğine, ayrıca arazinin başka kısımlarını da bazı şartlarla alma yetkisine sahip olduğuna dair satış sözleşmesini imzalamaya geldiği gün, Séguin'in Havre'a gitmek üzere olduğunu gördü. Zengin bir İngiliz ahabası İspanya sahillerinde bir aylık gezintiye çıkmak üzere yatıyla onu orada bekliyordu. Yatta kadın misafirlerin de bulunduğu söyleniyordu.

Séguin kumarda kaybettiği büyük paraları ima ederek heyecanla: "Evet, evet," dedi. "Paris'ten ayrılıyorum. Şu sıralar burada talihim iyi gitmiyor. Size de, azizim efendim, cesaret ve başarı dilerim! Girişiminize ne kadar ilgi duyduğumu biliyorsunuz."

Mathieu, Chantebled'e varıp Marianne'la buluşmak için acele ediyordu; imzaladığı bu önemli sözleşmeden dolayı çok heyecanlı, aynı zamanda beslediği ümit ve inançtan dolayı da ürpertiler içindeydi. Şanzelize'den geçtiği sırada, ıssız bir yolda acayip bir manzarayla karşılaştı. Orada bir araba duruyordu, arabanın içinde Santerre'in sinsi yüzünü tanıdı. O sırada yüzünü tülle örtmüş bir kadın gizli gizli, telaşla arabaya binince Mathieu dönüp baktı. Bu kadın Valentine değil miydi? Perdeleri inik araba uzaklaşıp gözden kaybolurken, Mathieu'nün bu kanaati köklemişti.

Sonra büyük caddede iki tesadüf daha oldu. Önce Gaston'la Lucie'yi gördü; oyun oynayıp çabucak yorulmuş, civardaki bir bakkalın çırağıyla harıl harıl fingirdeşen Céleste'in dalgın gözcülüğü altında cılız vücutlarını sürükleyerek gidiyorlardı. Daha ileride Ca-

tiche Kadın, azamet ve ihtişam içinde, parayla çocuk emzirme zanaatının gururlu idolü gibi takmış takıştırmış, uzun, kırmızı kurdelelerini güneşte parıldata parıldata küçük Andrée'yi gezdiriyordu.

V

İLK KAZMA vurulduğu gün Marianne, kucağında Gervais ile, Mathieu'nün büyük bir cesaretle atıldığı bu iman ve ümit dolu eserin verdiği mutlu heyecan içinde, işçilerin yanına gelip oturdu. Haziran ortasında, insana cesaret ve ümit veren, bulutsuz, engin göğün altında, parlak ve sıcak bir gündü. Çocuklar tatilde olduklarından otların üzerinde oynuyorlardı, üç erkek kardeşini kovalayarak eğlenen küçük Rose'un ciyak ciyak haykırdığı işitiliyordu. Mathieu neşeli bir tavırla sordu:

“İlk kazmayı sen vurmak ister misin?”

Fakat Marianne kucağındaki bebeği gösterdi:

“Hayır, hayır, benim kendi işim var. Sen vur. Baba sensin.”

Mathieu, emri altındaki iki kişiyle birlikte karşısında duruyordu; çok uzun zamandır tasarlayıp olgunlaştırdığı fikri gerçekleştirmek için kolları sıvamış, bu çetin pazı işine hazırlanmıştı. Çok ihtiyatlı, çok akıllı hareket etmiş, ilk mahsulü borçlanmadan beklemesine imkân verecek olan, kazançtan geri ödenmek üzere zekice bir ödünç ve ortaklık sistemi kurmuş, böylece kendisine tamamen çalışmaya hasredeceği bir sene ayarlamıştı. Bu sene boyunca ailece kendi halinde bir yaşam sürecektlerdi. Eğer toprak, inancına ve çalışmasına rağmen bu gelecek mahsulü vermeyecek olursa, Mathieu düpedüz hayatını ortaya koymuş oluyordu. Fakat o, toprağa sadakatle bağlıydı, inancı vardı, yeneceğine emindi, çünkü seviyor ve istiyordu. Bu yaratıcı enerji onda son çocuğu dünyaya geldikten sonra kendini göstermiş, olağanüstü bir kuvvetle gitgide artmıştı. Yumuşak huyluluğuna rağmen Chantebled işindeki çılgınca inadı yüzüne vurulduğu zaman gülerek, sonunda gerçekten de herkese azmin ne demek olduğunu öğreteceğini söylüyordu. Çalışmak, yaratmak onda bir tutkuydu. Bir sabah, ikisinin de niçin bu kadar çok çocuk istediklerini, dünyaya bu kadar çok çocuk getirdiklerini nihayet keşfedip

Marianne'a anlatmış, onu güldürmüştü. Çocuk yetiştirmek bir irade meselesi, enerji meselesi, canlı ve insani faaliyet meselesi değil miydi? Üstelik de dünyanın en kudretli faaliyeti, hayatın genişlemesi ve galebe çalması değil miydi?

"İşte, oldu bu iş!" diye haykırdı yiğitçe. "Toprak inşallah halis bir ana gibi besler bizi!"

Böyle dedikten sonra kazmayı indirdi. İş, eski av köşkünün sol tarafında, her yanında pınarlar kaynayan, içinde sazlardan başka bir şey yetişmeyen, bataklık, geniş düzlüğün kıyısında başlamıştı. Şimdilik bu pınarların sularını toplayıp bir yatağa vererek demiryoluna kadar inen kurumuş, kumlu bayırlara akıtacak, böylelikle birkaç hektar toprağı kurutacaklardı. Mathieu dikkatli bir inceleme sayesinde bu işleri kolayca başarabileceğini, su yolları açmanın, arazinin durumundan ve cinsinden kaynaklanan kolaylıklar sayesinde yeterli geleceğini anlamıştı. Hatta esas buluşu buydu; ayrıca ovada birikmiş humuslu toprak yığınının, üzerinden saban geçer geçmez oraya bereket yağacağından da emindi. Vurduğu kazma, hendeği açmaya başlayan, rutubetli yüksek araziye ıslah etmek, daha aşağıda, susuzluktan kavrulan çıplak ve çorak toprakları bereketlendirmek için tutsak pınarlara yol veren bir mucitin, bir yaratıcının kazmasıydı.

O sırada Gervais, herhalde açık havada acıkmış olacak ki viyaklamaya başlamıştı. Şimdi üç buçuk aylıktı, yemek saatleri konusunda hiç şakası olmayan gürbüz bir oğlandı. Civar korudaki körpe ağaçlar gibi geliyor, bol güneşte süren bir bitki gibi sağlam bir sağlık arz ediyor, elleri yakaladığını bırakmıyor, ıslıl ıslıl gözlerinde gülüşlerle gözyaşları dolaşiyor, hele obur bir kuş gagası gibi daima açık duran ağzı, annesi kendisini beklettiği zaman kıyametleri koparıyordu.

"Evet, evet, buradasın, biliyorum... Haydi, al! Başımızı daha fazla şişirme."

Marianne göğsünü çözmüş, çocuğa meme vermişti. Artık soluk soluğa meme emen, daha fazla süt gelsin diye anasının beyaz etini yoğuran, halinden memnun bir kedi yavrusu hırıltısından başka ses işitilmez oldu. Şifalı kaynak, tükenmeyecekmiş gibi tekrar akmaya başlamıştı. Süt, hafif hafif durmadan, şırıl şırıl akıyor, aktığı, yayıldığı âdeta işitiliyordu; bu sırada Mathieu de, yapacakları işi öğrettiği

güçlü kuvvetli iki adamının yardımıyla hendeği açmaya devam ediyordu.

Doğruldu, alnının terini sildi, o sakın ve inançlı tavrıyla:

“Mesele zanaatı öğrenmekten ibaret,” dedi. “Birkaç ay sonra düpedüz köylü olup çıkacağım. Şuraya, su bitkileriyle yemyeşil olmuş şu durgun suya bak. Burayı besleyen, çamurlu bir su birikintisi haline getiren pınar şurada, şu uzun, sık otların arasında. Bu hendek ta bayırın kenarına kadar açılınca, göreceksin birikinti kuruyacak, pınar fışkıracak ve kendi yolunda giderek şifalı suyu uzaklara götürecektir.”

Marianne:

“Haydi bakalım,” dedi. “Su bütün şu taşlık yerleri bereketlendirsin, çünkü ölü toprak kadar hüznünlü şey yok dünyada. Susadıkları zaman sularını içip tekrar hayata kavuşunca ne mutlu olacak bu topraklar!”

Birdenbire sözünü yarıda kesti, güzel gülüşüyle Gervais’yi payladı:

“Bana bakın, beyefendi hazretleri, öyle çekiştirip durmayın! Bekleyin, süt kendiliğinden gelsin, hepsi sizin, biliyorsunuz.”

İki işçinin kazma sesleri işitiliyor, hendek özlü toprakta hızla ilerliyordu. Az sonra su, civardaki ince kumlu toprakların kurumuş damarlarına kadar akacak, onları bereketlendirecekti. Sütün hafif hafif akışı da tükenmez bir kaynak şırıltısıyla devam ediyor, ebedi hayat çeşmesinden dökülür gibi ananın sinelerinden çocuğun ağzına akıyordu; durmadan akarak et yapıyordu, fikir yapıyordu, iş ve kuvvet yapıyordu. Sütün şırıltısı, biraz sonra serbest bırakılıp su yollarından kavruk topraklara doğru inecek olan pınarın sesine karışacaktı; ikisi bir arada, aynı ırmak, aynı nehir olarak gitgide taşacak, bütün toprağa hayat getirecek, dünyanın damarlarından akan besleyici, büyük bir süt nehri olup durmadan yaratacak, her baharda daha fazla gençlik, daha fazla sağlık vücuda getirecekti.

Mathieu ile işçileri dört ay sonra sonbaharda yapılması gereken toprak sürme işini bitirir bitirmez aynı yerde tohum ekme işi başladı. Çok latif, sümbüli* bir günde Marianne da oraya geldi, o kadar gü-

* Sümbüli: Yağmur yağdırmayan koyu renkli bulutlarla kaplı (hava). – ed.

zel bir gündü ki yine orada oturup küçük Gervais'ye neşeyle meme verebildi. Çocuk sekiz aylık olmuştu, başlı başına bir şahsiyetti artık. Annesinin kucağında, varoluşu içtiği o ılık sinede, her gün biraz daha büyüdüğü gözle görülüyordu. Bitki olgunlaşmadıkça topraktan ayrılmayan tohum gibi, o da oradan hiç ayrılmamıştı. Hatta kasımın ilk soğuklarında, filizleri çizilerin* dibinde uyutan kış yaklaştıkça, üşüyen ufacak yüzünü sıcak korsajın arasına sokuyor, sanki hayat nehri toprağın altında birikip kaybolmuş gibi, daha sessizce meme emiyordu.

Marianne gülerek:

“Oo!” dedi. “Beyefendi hazretleri ısınamıyor, kışlığa çekilme zamanı geldi.”

Mathieu, tohum torbası belinde, geniş ve düzenli bir el hareketiyle tohumu savurarak onlara doğru geliyordu. Marianne'ın söylediği sözü işitmişti; durdu, cevap verdi:

“Güneş tekrar açıncaya kadar sütünü emsin, uyusun. Hasat mevsiminde koskoca adam olacak.”

Sonra iki yardımcısıyla birlikte ektiği geniş tarlayı gösterdi:

“Gervais'miz yürümeye ve konuşmaya başladığı zaman, bu ektiklerimiz de sürecektir, olgunlaşacak. Bak, gör işte, şu zaferimizi gör!”

Haklı olarak gururlanıyordu. Şimdi yaylanın dört beş hektarlık kısmı durgun su birikintilerinden kurtarılmış, düzleştirilmiş, ekime hazırlanmıştı; biriken humuslu toprakla özlenmiş, esmer bir düzlük halinde uzanıyor, dört tarafa kol salan su yolları pınarların suyunu civar bayırlara taşıyordu. Bu kuru araziye ziraatta kullanmak için rutubetin toprağa işlemesini, orayı verimli hale getirmesini beklemek lazımdı. Bu iş gelecek mevsimlerde yapılacak, hayat azar azar bütün araziye canlandıracaktı. Başlangıçta bu birkaç hektarın, ilk masrafları ödemeye, yaşamaya ve gelecek mucizeyi müjdelemeye yetecek kadar bir yerin uyanması yeterdi.

“Neredeyse akşam olacak,” dedi Mathieu. “Çabuk olalım.”

Sonra düzenli, geniş el hareketiyle tohumu savura savura tekrar yürüdü, gitti. Marianne, ciddi ve gülümser, onun uzaklaşmasını

* Çizi: Saban demirinin toprakta bıraktığı iz. – ed.

seyrederken, orada olan küçük Rose da tohum serpmeye heveslendi. Mathieu'nün peşinden yürüdü, avuç avuç toprak alıp havaya savurmaya başladı. Oğlanların üçü de onu gördü. Önce Blaise'le Denis koştu, sonra Ambroise seğirtti; hepsi birden var güçleriyle toprak savurmaya koyuldular. Çılgınca gülüşüyor, babalarının etrafında, sonsuz bir kanat çırpışı gibi fırıl fırıl dönüyorlardı. Bir an geldi ki Mathieu, dört gözle beklediği buğdayın tohumlarını çizilere yatırdığı aynı biteviye hareketle onları da, o sevgili çocukları da ekiyormuş gibi oldu; sanki kendi el hareketinden doğan, yarının tohum ekicilerinden oluşan küçük bir halk dünyayı doldursun diye onları sayısız çoğaltıyordu.

Tam o sırada Marianne'ı şaşırtan bir şey oldu; Angelin'ler, o sevdalı karı koca, ayak sesleri duyulmadan, bir patikadan yürüyerek karşısına çıkıvermişlerdi. Bütün kış çıkmamak üzere Janville'deki küçük evlerine sıkı sıkıya kapanmadan önce, dökülen son yaprakların sararttığı ıssız yollar boyunca öpüşe koklaşa dolaşıyorlardı. Birbirlerine sokularak uzak tarlalarda böylece dolaşırken, kendilerini aşklarına öyle derinden veriyorlardı ki ufku bile görmüyorlardı. Öyle ki başlarını kaldırıp bu beklemedikleri tesadüfle hülyalarından uyanınca, bu yeni toprağı, bu çalışan adamları görerek şaşakaldılar; halbuki bu girişimden haberleri de yok değildi. Mathieu'yü acayip bir adam saymaya başlamışlardı; toprağı seveceğı, ona da çocuk doğurtacağı yerde, güzel karısıyla yetinse olmaz mı diye düşünüyorlardı. Hem zaten bu işler onlara o kadar uzaktı ki!

Fakat yine de konuştular, sırf hatırlarını kırmamak için elde edilen sonuçlara hayran olmuş gibi yaptılar. Hep memnun ve hayran yaşayışları arasında en hoş tarafları, herkesin de kendileri gibi mutlu olmasını istemeleriydi. O zamana dek hayatları hep bayram gibi geçmişti; kadın çılgınca sevilmenin eşsiz büyüğü içinde, erkek sevilerek, sağlıklı, varlıklı, kadın ve çiçek resimleri yapmak hoşuna gittiğı için beş on yelpazeye fırça vurarak, yaşayıp gidiyorlardı.

Fakat Madam Angelin ayakta, kocasının kolunda, onun omzuna muhabbetle yaslanmış dururken, selam verdikten sonra aynı geniş el hareketleriyle bereketli tohumlarını serpmeye devam eden Mathieu'ye bakarak belirsiz bir hülyaya dalar gibi olmuştu. Sonra

tohum serpicinin ellerinden uçuşmuşçasına onun etrafında fırl fırl dönen çocukların, o neşeli küçük yaratık sürüsünün oyunu dik-katini çekmiş olacak ki durumla ilgisiz görünen şu sözleri söyledi alçak sesle:

“Annemin kız kardeşlerinden birini, teyzemi kaybettim; çocuğu olmadığı için kederinden öldüğüne eminim. Dev gibi iriyarı bir erkekle evlenmişti, kendisi de uzun boylu, gürbüz, çok güzel bir kadındı; bacak kadar boylarına rağmen pek çok çocukları olan kadınlara rast geldikçe ne kadar üzüldüğünü dün gibi hatırlıyorum. Kocası büyük bir servet kazanmıştı, her şeyleri vardı: para, sağlık, herkes tarafından sevilme... Fakat bu nimetlerden hiçbiri gözlerinde yoktu, onları hep kederli görürdüm; biricik arzuları, oğullarının, kızlarının olması, boş, gamlı evlerini neşelendirmesiydi. Bu tasaları evlenmelerinden hemen sonra başlamıştı. Önce çocukları olmadığını görüp şaşmış, ardından kısır seneler birbirini kovaladıkça daha fazla endişelenmişlerdi; nihayet çocuklarının olamayacağı kesin olarak ispat edilince umutsuzluğa düştüler. Nelere başvurmadılar, hayal bile edemezsiniz, doktorlar, sular, ilaçlar, durup dinlenmeden on beş sene uğraştılar; boşa giden gayretlerinden gitgide daha fazla utanıyor, bir ayıpları, bir kusurları varmış gibi gizleniyorlardı. Bu mutsuzluklarının arasında, yine de kabahati birbirlerine yüklemeyecek kadar, ikisi de eşit derecede felakete uğramış biçare insanlar olarak zavallılıklarına omuz omuza katlanacak kadar seviyorlardı birbirlerini; başka bir karı kocanın hikâyesini dinlemiştim de, onların hayatları cehenneme dönmüş, kısır olma kusurunu erkek de kadın da kendisine mal etmiyormuş... Ah! Sevgili, bahtsız teyzeciğim, o kederli haliyle hep gözümün önündedir; nereye gitse, anne olamamanın matemini tutar, yılbaşı günü bizleri, küçük yeğenlerini öptüğü zaman gözyaşlarına boğulurdu. Her an çektiği bir vicdan azabıyla eriyip biter gibi tükendi gitti; eminim biçare ihtiyar kocası da arkasından gidecek, o kadar yalnız, kimsesiz kaldı ki...”

Bir sessizlik oldu; sümbüli, engin kasım göğünde gayet tatlı, ürpertici bir meltem esiyordu. Marianne:

“İyi ama,” dedi, “zannederim siz kendiniz de çocuk istemiyordunuz.”

“Ben mi? Ne münasebet, kim söyledi? Ben çocuğu şimdi istemiyorum, çünkü her şeyin zamanı var, öyle değil mi? Bizim yaşımızda insan sevmenin zevkini tatmalıdır biraz. Fakat durmuş oturmuş hale bir gelelim, o zaman görürsünüz. Dört çocuğumuz olmalı, ikisi oğlan, ikisi kız.”

O güzel, sevdalı kadın gülüşü, yeni bir sessizliğin içinde kayboldu; göz alabildiğine uzanan boşlukta uykuya dalmaya başlayan top-
rağın hafif soluğu sessizlikte tekrar dolaştı.

Marianne devam etti:

“Ya haddinden fazla beklemiş olursanız, ya iş işten geçerse?”

Madam Angelin hayretle onun yüzüne baktı. Sonra çılgınca gül-
meye başladı:

“Aman, neler söylüyorsunuz? Bizim mi çocuğumuz olmayacak! Bilseniz, bu fikir ne kadar gülünç!”

Sustu, sıkıldı. Söylemediği halde zihninden geçirdiği şeylerden utandı; sonra, o zevkten bayılan kumru cıvıltısıyla, hazzı ve okşayış-
ları çağrıştıran kelimelerle konuştu:

“Haydi, haydi, sevgilim, kendini savunmak sana düşer. Çocuğu-
muz olmayacakmış diyorlar, bak hele!”

Angelin çapkınca imaları daha da artırarak şakacı bir edayla:

“Bu neye benzer bilir misiniz madam?” dedi. “Kocanızın ektiği şu
tarladan bir tek buğday başağı sürmeyecek demeye!”

Kadınlar bunun üzerine bir parça kızarıp sıkılarak gülüştüler. O esnada Mathieu, peşi sıra iki adamıyla dönmüş geliyor, bereketli tohumu hâlâ serpiyor, ufku doldururcasına geniş bir el hareketiyle onu toprağa emanet ediyordu. Tohum haftalarca uyuyacak, kendini filizlenme işinin gizli faaliyetine, ileride yaz güneşi altında açılacak olan yeraltı hayatının gayretine bırakacaktı. Bu, gerekli bir dinleniş-
ti; doğanın ortak hazinesinden, varlıkların sonsuzluğunu besleyen tükenmez bir kaynakla toprağı sulayan uçsuz bucaksız kuvvetler ummanından sağılan bir yaşamdı. Marianne’ın sinesinde Gervais uyku ile uyanıklık arasındaydı; hâlâ meme emiyor, ama dudaklarını öyle ağır oynatıyordu ki sütün akışı belli belirsiz bir mırıltıya dönü-
şüyor, dünyanın damarlarında akan sonsuz hayat nehrinin beslediği kış tohumu kadar ince bir pıtırta çıkarıyordu.

Aradan iki ay geçti; ocak ayında, şiddetli bir don olduğu gün, Séguin'le Beauchêne beklenmedik bir biçimde Froment'lara misafir geldiler. Yaylanın henüz kurutulmamış bataklıklarında ördek avına çıkmışlardı. Günlerden pazardı. Bütün aile, içinde kocaman bir ateş yanan mutfakta toplanmıştı; pencerelerin parlak camlarından, bembeyaz kırağıyla kaplanmış geniş kırlar gözükiyordu; bu kristal mahfaza altında katılaştırmış uyuyan tabiat, nisanda dirilmeyi bekleyen kutsal bir ölüye benziyordu. O gün, misafirler içeri girdiği zaman, Gervais de kar gibi beyaz beşiğinde, mevsimin verdiği uyusukluğa gömülü, uyuyordu; gelgelelim kış mevsimlerinde yağlanan tarla kuşları gibi semizdi. O da edindiği, biriktirdiği, birdenbire kesinleşip galebe çalacak olan kuvvetiyle tekrar ortaya çıkmak için uyanışı bekliyordu.

Aile neşeli bir öğle yemeği yemişti; şimdi de hava kararmadan önce, çocukların dördü de pencerenin önünde toplanmış, bir masanın etrafına dizilmiş, çok sevdikleri bir oyuna dalmışlardı. İkizler Blaise'le Denis, öteki oğlanın, Ambroise'ın yardımıyla, mukavva parçalarını zamkla yapıştırarak koskoca bir şehir kurmakla meşguldü. Evler vardı, bir belediye binası, bir kilise, bir okul vardı. Makasla oynaması yasak edilen Rose ise yalnızca zamk kullanmakla görevlendirilmiş, saçlarına varıncaya kadar zamka bulanmıştı. Ara sıra çocukların kahkahalarıyla bozulan derin sessizlik içinde anne ile baba, harlı ateşin karşısında yan yana oturmuş, bir haftalık çetin çalışmadan sonra bu pazar dinlenmesinin zevkini çıkarıyorlardı. Orada gerçekten köylüler gibi yerleşmiş, hiçbir lüksleri olmadan, bir arada olma zevkinden başka eğlence aramadan, gayet sade yaşıyorlardı. İnsana neşe veren aydınlık mutfak, aldatıcı zorunluluklardan, ihtiraslardan ve zevklerden sıyrılarak toprakla yan yana yaşanan o kolay, ilkel hayatı gösteriyordu. En küçük yavru dudaklarından çıkan hafif soluk bile işitilmeden mışıl mışıl uyurken, aile yuvasının mutlu bağrında geçen bu sakin mi sakin ikinci vaktinin zevki hiçbir servete, hiçbir kudrete değişilmezdi.

Beauchêne'le Séguin, bacakları yorgun, yüzleri ve elleri donmuş, eve baskın yaptılar. Ev halkı bu talihsiz avcıları hayret sesleriyle karşıladı, onlar da bu havada Paris'ten dışarı çıkmaya kalkıştıkları için sövüp saydılar.

“Düşünün, azizim,” dedi Beauchêne, “bir tek ördeğe rastlamadık. Herhalde hayvanlar bu havada çok üşüyor. Yukarıda, yaylada, o buz tutmuş bataklıklarla çalılıkların ortasında öyle buz gibi bir rüzgâr esiyor ki bilemezsiniz. Doğrusu, avdan vazgeçtik. Bize birer bardak sıcak şarap verin, ondan sonra çabucak Paris’e döneceğiz.”

Daha somurtkan olan Séguin ateşin karşısında vücudunu ısıtıyordu. Marianne şarap ısıtmaya koşarken, o da yanından geçtiği, nadasız, geniş, çıplak tarlalardan bahsetti. Fakat buz tabakası altında kaskatı uyuyarak tohumun meçhul hayatını saklayan bu tarlalarda hiçbir şey görmemiş, hiçbir şey anlamamış, bu kadar fena başlayan bir işten endişeye düşüp parasını alamayacağından korkmaya başlamıştı. Onun için alaylı alaylı konuştu:

“Baksanıza azizim, korkarım tepedeki tarlalarda hem vaktinizi kaybettiniz hem de boşuna zahmet çektiniz. Geçerken gördüm, pek beğenmedim. Üzerinde asırlardan beri sazdan başka bir şey bitmeyen çürümüş bir topraktan mahsul almayı nasıl umuyorsunuz?”

Mathieu sakince cevap verdi:

“Beklemek lazım. Haziranda gelirsiniz, görürsünüz.”

Beauchêne söze karıştı:

“Zannederim saat dörtte bir tren var. Çabuk olalım, çünkü treni kaçırırsak fena olur, değil mi Séguin?”

Böyle diyerek Séguin’e çapkınca bir bakış fırlattı; serbest av günlerinden son saatine kadar faydalanma niyetindeki kocalar olarak birlikte bir eğlenceye karar vermişlerdi herhalde. Şaraplarını içip ısındıktan, kendilerine geldikten sonra şaşkınlıkla bakıp haykırdılar.

Beauchêne:

“Aziz dostum,” dedi, “kış ortasında bu ıssız yerde nasıl yaşıyorsunuz, hayretteyim. İnsan ölür burada. Çalışmak elbette lazım, ama işten sonra da insanın canı eğlenmek ister yahu!”

Mathieu, bir el işaretiyle, güzel aile hayatlarını içine sıkıştırdıkları bu köy mutfağını gösterdi.

“İyi ya, biz de pekâlâ eğleniyoruz işte,” dedi.

İki misafir onun işaret ettiği yerlere baktılar; kap kakak dolu duvarları, kaba saba eşyayı, çocukların, misafirlerin baştan savma öpü-

cüklerine yanaklarını uzattıktan sonra oyuncak şehirlerini kurmaya devam ettikleri masayı hayretle seyrettiler. Bu yerde insanın nasıl bir zevk duyabileceğini herhalde hiç kavrayamıyorlardı, çünkü alaycı bir gülüşü bastırarak başlarını salladılar. Onlar için gerçekten de pek acayip bir zevk, görülmedik bir hayattı bu.

“Gelin de küçük Gervais’mi görün,” dedi Marianne sevecenlikle. “Ama uyuyor, uyandırmayın ha!”

İkisi de nezaketen beşiğin üstüne eğildi, on aylık bir çocuğun bu kadar gürbüz olmasına şaşılar. Pek de usluymuş. Yalnız, uyandı-ğı zaman herkesi serseme çevirecekti. Bir güzel çocuk hayatı mutlu kılmaya yetiyorsa, o hayatı isteyerek tatsızlaştıran nice suçlu insan vardı demek! Tekrar ateşin yanına geldiler; artık dirilmişler, bir an önce gitmek istiyorlardı.

Mathieu:

“Demek yemeğe kalmak istemiyorsunuz, öyle mi?” dedi.

İkisi birden:

“Ah, yok artık!” diye haykırdı.

Bu haykırışın çirkinliğini gidermek isteyen Beaucehène işi şakaya vurdu; daveti daha sonrası için, havaların ısındığı mevsim için kabul ettiğini söyledi:

“Şerefim üstüne yemin ederim, Paris’te bir işimiz var. Ama söz veriyorum, yazın hep beraber günü birliğine geliriz, evet, karılarımızla çocuklarımızı da alırız. Bize yaptığınız işleri gösterirsiniz, bakalım siz mi haklıymışsınız görürüz. Başarılar dilerim azizim! Allahaismarladık kuzin! Allahaismarladık çocuklar, uslu uslu oturun!”

Yine öpüşmeler oldu, eller sıkıldı, sonra iki adam çıkıp gitti. Biraz önceki tatlı sessizlik tekrar başlayınca, Mathieu ile Marianne parlak ateşin karşısındaki eski yerlerine oturdular; çocuklar harıl harıl zammak sürerek kasabanın inşaatını tamamlıyor, Gervais de hafif hafif nefes alarak rahat uykusuna devam ediyordu.

Acaba rüya mı görmüşlerdi? Paris’in kepezeliklerinden ve ısırtılarından nasıl ani bir rüzgâr esmişti de onların bu uzak, tatlı huzurunu bozmuştu? Dışarıda kırlar donuk katılığını muhafaza ediyordu. Yalnızca ateş, uyanışın gelecekteki ümidini şakırmaktaydı. Mathieu birkaç dakika hülyaya daldıktan sonra, sanki uzun zaman-

dan beri zihninde dolaşan bir sürü önemli sorunun hepsine nihayet bir cevap, kesin bir izah bulmuş gibi konuşmaya başladı:

“Bu adamlar sevmiyorlar, sevmekten aciz insanlar bunlar! Para, iktidar, ihtiras, zevk, evet, bunlar ellerinden geliyor, fakat aşk onların harcı değil! Hatta karılarını aldatan bu kocalar metreslerini de sevmiyorlar. Dünyanın ruhu, sonsuz varoluşun ateşi demek olan o büyük, o ilahi arzuyla asla yanmamışlar. Bu, her şeyi anlatmaya yeter. Kim ki arzu duymaz, kim ki sevgisi yoktur, o cesaretsizdir, kuvvetsizdir. Doğurmak, yaratmak, ancak aşkla olur. Bugünün insanları, hayat yaratma görevini ödleğe sınırlamalara başvurmadan yerine getiren aşkı içlerinde duymazlarsa, çok çocuklu bir ailenin gerektirdiği o azimli gayrete nasıl sahip olacaklar? Yalan söylüyorlar, hile yapıyorlar, çünkü sevmiyorlar. Sonra da ıstırap çekiyorlar, manevi ve maddi düşkünlüklerin en beterlerine uğruyorlar, çünkü sevmiyorlar. Bunun sonunda ıstırap var, gözlerimizin önünde her gün biraz daha çatırdayan çürümüş bir toplumun yıkılışı var. İşte, aradığım hakikat buymuş meğer! İnsanı kurtaran şey arzudur, aşktır. Sevecek olan, doğuracak olan, yaratacak olan insan, devrimci kurtarıcıdır; doğacak dünya için insan yetiştirecek olandır.”

Mathieu, kendi ailesinin, karısıyla kendisinin başka türlü mahluklar olduklarını daha önce hiç bu kadar açıkça anlamış değildi. Bu gerçek o anda eşsiz bir açıklıkla, bir aydınlıkla gözüne görünmüştü. Elinde olmadan kıyaslar yapıyordu: Para hırsından uzak, çok sade hayatları; gösterişe, cemiyyetin lüzumsuz gereklerine karşı duydukları tiksinti; çalışmaya, olduğu gibi kabul ettikleri, döl verdikleri, yücelttikleri hayata hasredilen bütün ortak faaliyetleri; sevinçlerinin ve kuvvetlerinin kaynağı bu yaşayış tarzı, yalnızca o sonsuz enerji kaynağından, ilahi arzusuyla yanıp tutuştukları aşktan fışkırıyordu. Eğer ileride zafer onların olursa, günün birinde arkalarında eserler, sağlık, mutluluk bırakırlarsa, bu yalnızca sevme kudretine sahip olmalarından, insan vücuda getirmekteki cesaretlerinden, birbirlerine destek olarak yaşamı fethetmek için, bir mahsul gibi kendilerinden yetişen bu kalabalık aileyi yaratmaktaki cesaretlerinden ileri gelecekti. Bu ani inanç onu öyle heyecanlandırdı, damarlarını öyle bir ihtirarla tutuşturdu ki onun böyle konuştuğunu işitip duyulanan

karısına doğru eğildi, hararetle dudaklarından öptü. Bir alev rüzgârı halinde esen ilahi arzuydu bu. Marianne da gevşemişti, gözleri çakmak çakmaktı, fakat yine de onu durdurabilecek kuvveti buldu, hafifçe gülerek azarladı.

“Şşt! Şşt! Gervais’yi uyandıracaksın,” dedi. “Şimdi olmaz, sonra, onun artık bana ihtiyacı kalmadığında.”

El ele kaldılar, birbirlerinin parmaklarını kuvvetle sıktilar, susmaları pek tatlı oldu. Akşam oluyor, mutfak son bir huzurla doluyor, çocuklar oyun masalarında, ağaçları temsil eden tahta parçalarının arasında, yapısı biten kasabalarına bakarak sevinçle haykırıyordu. Karı kocanın sevecen gözleri, pencerenin aydınlık camlarından uzaklara, orada, kristal gibi parlayan buzun altında uyuyan mahsule bakıyor, sonra orada da bir ümidin uyuduğu, en küçük çocuklarının beşiğine dönüyordu.

Aradan yine iki koca ay geçti; Gervais bir yaşına basmıştı, mevsimsiz gelen güzel havalar toprağın uyanışını hızlandırıyor. Bir sabah, Marianne’la çocuklar gezinti olsun diye yaylaya, Mathieu’nün yanına gittiklerinde hayretle bağıştılar; ilk güneşli havalar, kurutulan bataklıkların yerindeki geniş tarlayı bir hafta içinde bambaşka bir yer haline getirmişti. Tarla, uçsuz bucaksız, yeşil bir kadife, göz alabildiğine uzanan sık ve sağlam bir örtüydü âdetâ; yeşermiş buğdaylar tatlı bir zümrüt yeşili içinde uzayıp gidiyordu. Bu kadar mucizeli mahsul görülüşü şey değildi. Bu yüzden, o ılık ve parlak nisan sabahı, kış uykusundan nihayet uyanan, yeni gençliğinin heyecanıyla ürperen bu kırların ortasında bütün aile, ümitlerini gerçekleştirecek gibi görünen bu sağlığı, gelişen bu bereketi görüp neşelendi. Tam o sırada küçük Gervais’nin de ilk bağlardan kurtularak hayata uyanışını, artık kuvvetlendiğini görünce sevinçleri arttı. Çocuk küçük arabasının içinde çırpınınca annesi onu oradan çıkarmış, Gervais ayaklanmış, sendeleyerek dört adım atmış, gidip ufacık elleriyle babasının bacaklarına yapışmıştı. Herkes sevinçle haykırdı:

“Ay, yürüyor, yürüyor!”

Ah! Hayatın bu emekleyişleri, sevgili küçük yavruların birbirini kovalayan bu ayaklanışları, o ilk bakış, ilk gülümseme, ilk adım, ana babanın yüreğini ne büyük zevkle dolduruyordu! Bunlar küçük

çocukluğun o çok zevkli aşamalarıdır ki ana babalar onları gözler, sabırsızlıkla bekler, sanki her biri birer fetihmiş, hayata yeni bir girişmiş gibi zafer çılgınlıklarıyla selamlar. Çocuk büyümüştür, çocuk bir insan olmaktadır. Pembe dişetini bir iğne ucu gibi delen ilk diş çıkacaktır daha; bir kedi yavrusunun mırıltısına, bir geveze kuşun cıvıltısına benzeyen şekilsiz agucuklar arasında, anlayabilmek için hayli çaba gösterilen ilk kelime, “baba”, “anne” duyulacaktır. Hayat, eserini yaratmaktadır. Baba ile anne, kendi etlerinden ve ruhlarından açan bu çiçeğin karşısında daima hayranlık içindedir.

“Dur,” dedi Marianne, “şimdi bana gelecek... Gervais, Gervais!”

Çocuk bir tereddüt geçirdi, bir sendeledi, tekrar yola çıktı, yine dört adım attı, terazi gibi iki yana açtığı kolları havada çırpınarak yürüdü. Ardından Mathieu seslendi:

“Gervais! Gervais!”

Çocuk yine ona geldi; Gervais’yi o kadar şirin ve komik, insanı katıla katıla güldürecek kadar komik buluyorlardı ki sevinç nidaları arasında aynı seferi belki on defa tekrar ettirmek istediler. Sonra öteki dört çocuğun heyecanlanarak minik yavruyu itmeye, sertçe oynamaya başladıklarını görünce, Marianne onu ellerinden aldı. Bir kere daha o yerde onunla birlikte körpe otlara gömülerek meme verdi; şaka yapıyor, yemek zamanı henüz gelmemiş olmasına rağmen bu ziyafeti hak ettiğini söylüyordu. Hoş, Gervais daima hazırdı; koca kafasını oburca bir aceleyle annesinin göğsüne yapıştırdı, gelecek mahsulleri beslemek için dünyanın damarlarında yeniden akmaya başlayan sütün hafif şırıltısından başka ses işitilmez oldu.

O sırada bir tesadüf oldu. Tarlanın kıyısından geçerek civar köye giden hayli bozuk bir kestirme yol vardı. Tekerlek izleri üzerinde sarsıla sarsıla gelen bir yük arabası gözüktü; arabayı süren köylü, sürülmüş tarlaları görünce öyle şaşmıştı ki yanındaki kadın birdenbire dizginleri çekmese arabayı bir çakıl yığınınına bindirecekti. Beygir durdu, adam alaycı bir edayla haykırdı:

“Ee, eseriniz bu mu Mösyö Froment?”

Mathieu ile Marianne, arabayı süren erkekle yanındaki kadının değirmenci Lepailleur’ler olduklarını gördüler. Giriştikleri işin, yayladaki bataklıklarda buğday yetiştirme fikrinin divanece bir iş

olduğuna dair Janville’de dolaşan dedikoduları bilmez değillerdi. Özellikle Lepailleur, iyi bir mevkiye sahip bulunduğ u, kibar bir beyefendi olduğ u halde köylülüğ e heves edip üç kuruş parasını toprağ a dökcek kadar budala olan bu Parisliyle herkesten çok alay ediyor, bu kahpe toprak onu da, çoluk çocuğ unu da, üç kuruş parasını da yutacak, karınlarını doyuracak kadar bile un vermeyecek diyordu. Onun için, tarlayı görünce hayretten donakalmış tı. Çoktan beri bu-
radan geçmemiş ti, mahsulün bu kadar sık yetişeceğ ine asla ihtimal vermezdi, çünkü bu toprakların çok çürük olduğ unu, bir tek tohumun bile filizlenmeyeceğ ini belki yüz defa söylemiş ti. Fakat tahminlerinin bu kadar yanlış çıktığ ını görüp için için bir öfkeyle tıkandığ ı halde inat etti, yenilmek istemedi; alay eder, şüphe eder gibi göründü:

“Ee, mahsul verecek mi diyorsunuz? Yoo! Sürmesine sürmüş ya... Yalnız, bakalım olgunlaşır mı.”

Mathieu ümitle, inançla, sakın sakın gülümseyince, onun sevin-cini zehirlemeye çalışarak ekledi:

“Eee, hele bir toprağ ı tanıyın da, o zaman anlarsınız onun ne olduğ unu. Hani uğursuz karılar vardır, adama zevk mi verecekler, keder mi verecekler sonuna kadar belli olmaz, işte onlara benzer bu toprak. Ben çok mükemmel başlayan ne mahsuller gördüm, ama sonra uğursuz toprak bir kahpelik eder, bir bora, şiddetli bir rüzgâr çıkar, hatta bazen bir hiç yüzünden, bir kapris yüzünden ne var ne yok silinip süpürölür, mahvolur! Ama siz bu zanaatta daha çok yenisiniz. Bir musibet bin nasihatten yeğdir.”

Onun pek güzel söylediğ ini işiten karısı başını sallayarak sözlerini onayladı, sonra Marianne’a musallat oldu:

“Kocamın bu dedikleri sizin hevesinizi kırmak için değil madam. Toprak, bilirsiniz ya, çocuk gibidir. Bazısı yaşar, bazısı ölür; bazısı insanı sevindirir, bazısı kederinden öldürür. Ama iyice hesap ederseniz, görürsünüz ki verdiğ iniz aldığ ınızdan daima daha fazladır, sonunda mutlaka aldanmış sınızdır. Göreceksiniz, göreceksiniz!”

Bu kötü kehanetlerden canı sıkılan Marianne, gözlerini sakın sakın kaldırarak Mathieu’ye güvenle bakmış tı. Mathieu de bu sözlerde saklı bulunduğ unu sezdiğ i cahillik, budalaca haset ve hırs karşısında bir an öfkelenmiş, sonra şakaya vurmuş tu:

“Doğru, göreceğiz bakalım... Sizin oğlunuz Antonin vali olacak, benim on iki kızım da sadece köylü kızları olarak kalacaklar, o zaman sizi onların düğünlerine davet edeceğim, sizin değirmeni de yı-kıp yeniden yapmak gerekecek o zaman, benim arazinin sağlı sollu dört bir yandan vereceği tek mil buğdayı öğütsün diye içine bir de buhar makinesi konacak.”

Mathieu’nün el hareketi öyle geniş toprakları kucaklıyordu ki değirmencinin canı sıkıldı, kendisiyle alay edilmesinden hoşlanmadığı için öfkelenir gibi oldu. Hayvanını şiddetle kamçıladi, araba tekerlek izleri üzerinde sarsıla sarsıla tekrar yola düzüldü.

“Yeşeren buğday değirmenlik buğday değildir... Hoşça kalın. Ne diyelim, allah kısmet açıklığı versin.”

“Teşekkür ederim, güle güle.”

Çocuklar koşuşarak yosunlar arasında erken açmış çuha çiçekle-ri ararken, Mathieu tedirgin olduğunu hissettiği Marianne’ın yanına geldi, bir an oturdu. Hiçbir şey söylemedi; karısının, geleceğe dair tehditlerin onun kadın kalbine verebileceği korkuyu kendiliğinden yenecek kadar metin olduğunu, kocasına sağlam bir güven duydu-ğunu biliyordu. Mathieu onun yanı başında öylece oturmuş, ona değiyor, yüzüne bakıyor, gülümsüyordu. O zaman Marianne der-hal sakinleşti, o da yeniden gülümsemeye başladı; kötü insanların sözlerinden henüz huzursuzluk duymayan Gervais ise bir yudumu ihmal etmeden, mutluluktan dört köşe, oburca mırıldanarak ha-rıl harıl meme emiyordu. Süt şakır şakır akıyor, durmadan akıyor, günden güne kuvvetlenen küçük uzuvları şişiriyor, toprağa yayılı-yor, dünyayı dolduruyor, her an büyüyen ve sonsuzca serpilen hayatı besliyordu. Güneşin altında hep büyüyecek olan güzel çocuklar, her ilkbaharda yemyeşil filizleri topraktan yükselen güzel mahsuller, her türlü ölüm tehdidine karşı imanlı ve ümitli bir cevap, hayatın kesin zaferi değil miydi? Yarın bir kere daha, o şanlı hasat gününde, buğ-daylar olgunlaşacak, çocuklar büyüyecekti.

Nitekim üç ay sonra, Beauchêne’lerle Séguin’ler verdikleri sözü tutup kocalar, karılar, çocuklar, hep beraber bir pazar günü öğleden sonra Chantebled’e geldikleri zaman böyle oldu. Morange’ı bile kan-dırmışlar, ıstırap çekmekten başka hiçbir şey yapmadığı hayatından

bir gün olsun uzaklaşması için allem edip kallem edip Reine'le onu da bu eğlenceye getirmişlerdi. Bu şık insanlar trenden iner inmez meşhur tarlayı görmek için yaylaya çıktılar. Hepsi orayı merak ediyor, Mathieu'nün toprağa dönme, köylü olma fikrini çok acayip, anlaşılmaz buluyorlardı. Mathieu neşeli neşeli gülüyordu; engin mavi göğün altında, uçsuz bucaksız uzanan tarlayı, yükselmiş yeşil başak denizini, en hafif esintiyle dalgalanan dolu başakları eliyle işaret ettiği zaman, hiç değilse karşısındakileri derin bir hayrete düşürme başarısını kazandı. O sıcak ve parlak ikinci vakti, bu manzara, döl bereketinin zaferini gösteriyordu; verimli toprak, asırların biriktirdiği humuslu toprak, tohumları mucizevi bir özsuyula beslemiş, toprağın bağrında uyuyan sonsuz hayat kaynağını yüceltmek ister gibi bu ilk muazzam mahsulü vermişti. Süt akmıştı; buğday, bir kuvvet taşkınlığı halinde her taraftan yükseliyor, sağlık ve güç yaratıyor, insan emeğini, kâinatın iyiliğini ve dayanışmasını anlatıyordu. Toprak iyilikçi, besleyici bir deryaydı; bütün açlar orada doyacak, bu müjdeyi ufkun bir başından ötekine taşıyan bu başaklar ummanından yarınlara doğacaktı. Daha önce hiç bu kadar güzel bir güneş altında bu kadar muzaffer bir tarla parıltılar saçmamıştı. Constance da, Valentine de pek etkilenmiş değildi, zihinleri başka emellerle meşgul olduğu için bu tarla karşısında ilgisiz kalmışlardı; hoş, Morange da öyle sayılırdı, dalgın ve sönük gözleri görmeden bakar gibiydi. Fakat Beauchêne'le Séguin ocak ayında donmuş toprak henüz esrar içinde uyuklarken burayı ziyaret edişlerini hatırlıyor, hayretle haykırıyorlardı. O gün hiçbir şey sezememişlerdi; şimdiyse bu mucizevi uyanış karşısında, yabani ve bataklık yaylanın bir köşesini canlı bir servet tarlası haline getiren bu muzaffer verimlilik karşısında şaşkındılar. Hele Séguin, artık parasını alacağından emin, Mathieu'nün arazinin bir kısmı için daha sözleşme yapacağını umarak, onu takdir dolu sözlerle öve öve bitiremiyordu.

Küçük bir çiftlik binası haline getirilmiş olan eski av köşküne dönüp de yemeği beklemek üzere bahçede oturdukları zaman, söz hemen çocuklara geldi. Tesadüf, Marianne, Gervais'yi bir gün önce memeden kesmiş, onu akşamleyin son defa emzirmişti. Çocuk şimdi orada, misafir gelen hanımların arasındaydı; ayakta henüz tam du-

ramamakla beraber aslan gibi birinden ötekine gidiyor, kâh sırtüstü kâh yüzükoyun yere serilmesine rağmen durmadan tin tin yürüme-ye çalışıyordu. Neşeli bir çocuktu, öfkelenmiyordu; herhalde sağlıklı oluşundan ileri geliyordu bu. Parlak, iri gözleri gülüyor, ufacık elleri dostça uzanıyordu; kar gibi beyaz, pembe pembeydi, gayet gürbüzdü, on beş buçuk aylık olduğu halde şimdiden ufacık bir erkekti. Süt nehri onun vücudunda da dolaşmıştı, Gervais şifalı ana kaynağının bereketli mahsulüydü, tohumun filiz verdiği topraktaki muhteşem gelişmeyi hatırlatıyordu. Constance'la Valentine onu hayran hayran seyrederken, çocuğun alışıık olduğu el hareketiyle oburca her uzanışında Marianne gülüyor, onu göğsünden uzaklaştırıyordu:

“Hayır, hayır, mösyö, artık bitti!.. Bundan sonra size çorbadan başka bir şey yok.”

Constance:

“Çocukların memeden kesilmeleri ne müthiş şey!” dedi. “Bu gece size uyku uyuttu mu?”

“Ah, evet, uyudum. İyi huyları vardı, geceleyin hiç meme emmezdi. Ama asıl sabahleyin şaşaladı, ağlamaya başladı. Görüyorsunuz ya, daha şimdiden epeyce uslandı. Ötekiler de böyleydi, çok sıkıntı çekmedim.”

Beauchêne ayakta duruyor, ağzından hiç düşmeyen yaprak sigarasını memnun bir tavırla içiyordu. Constance onu şahit tuttu:

“Talihiniz varmış. Hatırlıyorsun ya dostum, sütninesi gittiği zaman Maurice bize neler ettiydi. Üç gece uyku uyuyamadık. İkinci bir çocuk daha doğurmak istemeyişimin sebeplerinden biri de, allah affetsin ama, galiba odur.”

Gülüyordu Constance. Beauchêne haykırdı:

“Bak! Maurice nasıl oynuyor, bak. Bir de çocuk hasta dersin!”

“Artık böyle bir şey söylediğim yok ki dostum. Maurice şimdi çok iyi. Hem hiçbir zaman hastalığını merak etmedim, çok sağlam bir çocuk olduğunu biliyorum.”

Sekizi de orada hazır bulunan çocuklar, bahçe yollarında, hatta çiçek tarhlarında büyük bir oyuna koyulmuşlardı. Evin dört çocuğu, Blaise, Denis, Ambroise ve Rose oradaydı; sonra Gaston'la Lucie, Séguin'lerin oğlu ile kızı vardı, en küçükleri olan Andrée'yi getirme-

mişlerdi; son olarak da Reine ile Maurice vardı. Gerçekten de Maurice şimdi bacaklarının üzerinde sağlam tutunuyor gibi görünüyordu; iri çeneli, ablak yüzüne rağmen benzi hâlâ solgundu. Annesi onun koşmasını seyrediyordu; hayali gerçekleştiği için o kadar mutlu, öyle mağrurdu ki candan davranıyor, köye yerleşmelerini, onları kendi mensup olduğu cemiyetten ebediyen silen, akıl ermez bir düşkünlük gibi gördüğü bu akrabalara karşı bile iltifatlı davranıyordu. Onlar artık başka dünyanın insanlarıydı.

Beauchêne devam etti:

“Oo! Elbette ben sık sık çocuk yapmam, ama bir de yaptım mıydı, işte böyle fişek gibi olur, öyle değil mi Mathieu?”

Bu şakayı yaptığına hemen pişman oldu; eski ressamıyla göz göze gelince gözlerini hafifçe kırıştırdı, yanaklarında bir üşüme duydu; onun parlak bakışlarında öbür çocuğu, kimbilir nereye atılıp baştan savulmuş olan, Norine’in çocuğunun hayalini görmüştü. Bir sessizlik oldu, saklambaç oynayan oğlanlarla kızların çığlıkları işitildi; aynı zamanda parlak, güneşli havada küçük hayaletler dolaşıyor, ebe kadınların evlerinde, hastanelerde, resmî doğumevlerinde dünyaya gelen bebeklerin, daha doğar doğmaz kılavuz kadınların toplayıp götürdükleri, rasgele köşe bucakta bırakılan, belki de soğuktan ve açlıktan ölen lanetli yavruların hayaletleri geçiyordu. İnsan mahsulünün gönüllü olarak ziyan edilen kısmıydı bu, korkunç bir ziyandı; hem de ne zalimce, ne dehşet verici, ne yürekler acısı bir şeydi!

Mathieu cevap verecek kelime bulamamıştı. Morange’ın bir iskemleye yığılıp oturduğunu, küçük Gervais’nin gülüşünü ve yürüyüşünü seyrettiğini, gözleri bulanarak, ağır ağır yaşlarla dolarak bu pek neşeli, pek sağlıklı çocuğu izlemeye daldığını görünce yine içi acıdı. Acaba o da dünyaya gelmesini istemedikleri çocuğun, vaktiyle o kadar arzuladıkları halde, daha var olmadan göçen oğlanın alıp ahirete götürdüğü ölü karısının hayalini mi görüyordu? Bu trajik hayaller, cıvıl cıvıl oynayan çocukların neşeli bir hayhuyla doldurdıkları bu güneşli bahçenin köşesinde o iğrenç doğum odasını, canına kastedilen, kanlar içindeki anayı hatıra getiriyordu.

Mathieu, Morange’ı yakasını bırakmayan o vicdan azabından kurtarmak için:

“Kızınız Reine ne kadar şirin,” dedi. “Neredeyse gelinlik kız olacak, halbuki bakın, nasıl küçük bir çocuk gibi koşuyor!”

Morange ağır ağır başını kaldırmış, kızına bakmıştı; hâlâ yaşlarla ıslak olan gözlerinin içi pırıldadı, bakışlarında her gün artan bir tapınış ifadesi belirdi. Reine’i büyüdükçe annesine daha fazla benzetiyor, ona tutkuyla bağlanıyordu; bütün öteki sevgileri, erkekçe istekleri ve bencillikleri bu tutkunun içinde yok olmuştu. Kızını çok güzel, çok mutlu, çok zengin görmekten başka bir dileği kalmamıştı. Bu onun için âdeta bir af olacaktı, bundan başka da bir sevinç ümit etmiyordu hayattan. Günün birinde, bir koca adayının çıkıp kızını elinden alacağını ve kendisinin o kapkara yalnızlığın ortasında ölen karısının hayaliyle baş başa kalacağını düşündükçe, ümidinin yanı sıra daha şimdiden bir tür kıskançlık duyuyordu.

“Yoo!” diye mırıldandı. “Gelin olmasına daha vakit var! Yaşı henüz on dört.”

Hepsi hayret etti; Reine o kadar gelişmiş, hatları belirginleşmiş, bir kadın güzelliğine sahip olmuştu ki gören on sekizinde sanırdı. Gerçekten de öyleydi; kızın gür, siyah saçlarından, kehribar rengi körpe teninden erken bir aşk kokusu yükseliyordu. Annesinin zevk ve debdebeye duyduğu ateşli tutku onda daha fazlaydı; oyun oynarken bile bütün varlığını verişiyle, taşkın hareketleri ve yaygaralarıyla kendini belli ediyordu bu tutku.

Kızı hakkında söylenen sözlerle ihtirası okşanan babası devam etti: “Gerçi onu isteyenler olmadı değil. Biliyorsunuz ya, Barones de Lowicz, Reine’i biraz gezdirmek için ara sıra gelir; o söyledi, son derece zengin, milyoner bir ecnebi, kıza delice âşık olmuş... Beklesin! Dolu dolu beş altı sene daha onu yanımda alıkoyacağım.”

Artık ağlamıyordu. Sérafine’den bahsedince etrafında bir soğukluk peyda olduğunun farkına varmadan, memnun ve bencil bir tebessümle gülümsemişti; bizzat Beauchêne bile, kız kardeşiyle düşüp kalkmasının, bu genç kız için yakışık almayacak, lekeleyici bir hal olduğu kanısındaydı.

Gervais nihayet sinsi sinsi anasının dizlerine tırmanıp yerleştiği sırada, sohbetin durakladığını görüp tasalanan Marianne, Valentine’e sordu:

“Küçük Andrée’yi niçin getirmediniz? Yavrucağı kucaklamayı ne kadar isterdim. Hem şu küçük beyle beraber oynardı, görüyorsunuz ya, beni bir dakika rahat bırakmıyor.”

Fakat Séguin karısına cevap verecek zaman bile bırakmadı:

“Yoo! Yağma yok! O zaman ben gelmezdim! Öbür ikisini peşimizde gezdirdiğimiz yetmiyormuş gibi! Süttnesi gitti gideli piç kurusu durmadan ciyak ciyak haykırıyor, kafa bırakmadı bizde.”

Valentine, Andrée’nin gerçekten de pek uslu olmadığını anlattı. Hafta başında memeden kesmişlerdi. Catiche Kadın şiddetli bir istibdatla saltanat sürdüğü eve bir yıldan fazla dehşet saldıktan sonra çıkıp gitmiş, geride tam bir kargaşa bırakmıştı. Ah! O Catiche Kadın! Onlara o kadar pahalıya patladığı için, sonunda tahtından feragat etmek zorunda bulunan bir kraliçe gibi, kendisi, memleketteki kocası ve kızı ayrı ayrı hediyelere boğularak âdeta zorla evden gönderildiği için ne kadar övünse azdı! Şimdi bir dadı tutmuşlardı, ama Andrée sabahtan akşama kadar durmadan ağlıyordu. Catiche Kadın’ın bir sürü çamaşır aşırıp götürdüğüünün farkına varılmıştı; üstelik bütün hizmetkârların ahlakını bozmuş, hepsini çığırından çıkartmış, ev sahiplerini hepsine yol vermek zorunda bırakmıştı. Süttnineye olan bu feci ihtiyaç genç evlileri çocuk sahibi olmaktan alıkoymaya yetmez miydi?

“Yok canım,” dedi Marianne kibarca. “Çocuğun sağlığı yerinde olsun da hepsi unutulur.”

Séguin âdeti olduğu üzere haşince karşılık verdi:

“Andrée’nin sağlığı yerinde mi sanki? Gerçi o Catiche çocuğu dırlıtmıştı, ama sonradan bilmiyorum ne yaptı, şimdi kız bir deri bir kemik.”

Karısı itiraza yeltenince öfkелendi:

“Yalan mı söylüyorsunuz? Buradaki iki çocuğumuzda da renk namına bir şey yok. Belli ki onlarla gereği kadar meşgul olmuyorsun. Biliyorsun, Santerre ikisine de döküntü diyor.”

Santerre’in otoritesi onun gözünde hâlâ kuvvetini muhafaza ediyordu. Valentine hafifçe omuz silkmekle yetindi; orada hazır bulunanlar ise bu konuşmadan biraz rahatsız olarak, Gaston’la Lucie’ye bakmaya başlamıştı; iki çocuk, öteki çocukların arasında gerçekten

de çabucak soluk soluğa kalıyor, çekingen ve hırçın, geride duruyorlardı.

Constance, Valentine'e:

"Kardeşim," dedi, "bizim Doktor Boutan bütün bu sorunlar çocuklarınızı kendiniz emzirmemenizden ileri geliyor demedi mi size? Benim yüzüme karşı pat diye söyleyiverdi."

Boutan adı söylenince hep bir ağızdan dostça haykırıştılar. Ooo! Boutan! Boutan da bütün öteki uzmanlar gibiydi. Séguin bıyık altından güldü, Beauchêne anaların çocuklarını emzirme mecburiyeti hakkında meclisten kanun çıkartma fikriyle alay etti. Yalnız Mathieu ile Marianne sustular.

Constance, Marianne'a dönerek:

"Tabii sizinle alay etmiyoruz kardeşim," dedi. "Zaten sizin çocuklarınız sahiden tosun gibi, kimsenin aksini söylediği yok."

Marianne güldü; isterlerse alay edebileceklerini, bir neşe konusu olmaktan memnurluk duyacağını anlatmak ister gibi bir el hareketi yaptı. Fakat o esnada Gervais'nin, dalgınlığından faydalanarak kor-sajını karıştırdığının, kaybolmuş cenneti aradığının farkına vardı. Çocuğu yere bıraktı.

"Ee! Yoo mösyö!" dedi. "Size artık bitti demiştim... Görüyorsunuz ya, sonra bizimle alay ederler."

O zaman çok hoş bir şey oldu. Mathieu şefkatle Marianne'a bakı-yordu. Demek karısı vazifesini yerine getirmiş, çocuğu kendi etiyle besleyerek dünyaya getirme işini tamamlamış, kendisine dönüyordu. Tekrar zevce olmuştu; âşık kadın uyanıyor, çocuğu memeden kesme-nin verdiği büyük neşeyle yeniden kadınllaşıyordu; yeni bir bahardı şimdi Marianne, dinlenmiş, döl bereketine kavuşmak için bir kere daha heyecanla ürperen yeni bir topraktı. Mathieu onu hiçbir zaman bu kadar güzel bulmamış, mutlulukla yaşadığı anneliğinin ısıltısı içinde, vücudundan akıp dünyayı dolaşan o süt nehriyle tanrılaşmış gibi, bu kadar kuvvetli ve sakın bir güzellikte görmemişti. Bir zafer şarkısı yükseliyor, hayat kaynağını övüyor, gerçek anayı, doğurduk-tan sonra emziren anayı övüyordu; öteki analar, sayısız felaketin suç-lusu, yarım, korkak işçilerdi.

Mathieu, onu bu zafer halesi içinde, gürbüz çocuklarının ortasında, bereket dolu, şimdiden yarına hazır, iyi yürekli bir tanrıça gibi görünce, ona taptığını, onu gitgide artan, ölümsüz güneşin sönmeyen alevi gibi bir istekle arzuladığını hissetti. Toprağın içinde çarpan, sularla beraber akan, rüzgârlarda koşan, her saniyede milyarlarca mahluk yaratan o ateşli ruh, o ilahi arzu uyanmıştı. Belki de Marianne'ın saçından yükselen belli belirsiz bir koku, onu uzaktaki bir çiçeğin kokusu gibi sarhoş etmeye yetmişti. Belki de aralarında sadece bakışmanın ruhlarını zapt eden sevgisi dolaşmıştı, birinde mevcut olup ötekine ait olan ne varsa hepsini karşılıklı yeniden hatırlamışlardı. Kapıldıkları esriklik, kendilerinden başka herkeşi, orada bulunan bütün insanları unutuşları, pek hoş oldu. Onları görmez oldular; birbirlerinin olma, birbirlerini sevdiklerini, aşkın tekrar filiz sürme mevsiminin geldiğini söyleme ihtiyacından başka bir şey duymadılar. Mathieu dudaklarını uzattı, Marianne da öyle; öpüştüler.

Beauchêne çapkınca haykırdı:

“Sıkılmayın, sıkılmayın! Ne oluyorsunuz kuzum?”

Séguin ekledi:

“İsterseniz biz gidelim mi?”

Valentine çılgınca gülüyor, Constance fazilet taslayarak sıkılgan duruyordu; Morange yeniden gözyaşlarına boğulan bir sesle şu esef dolu sözü söylledi:

“Ah, ah! Çok haklısınız!”

Mathieu ile Marianne, yapmak istemedikleri halde yaptıkları işten hayretler içinde, bir müddet şaşkın kaldılar, üzüntüyle bakıştılar. Sonra candan bir kahkaha kopararak neşe ile özür dilediler. Sevmek, sevmek, sevebilmek! Sağlık demekti bu; her şeyi isteyebilmek ve her şeyi yapabilmek demekti!

Beauchêne şakacı bir tavrıyla:

“Eh, haydi bakalım,” dedi. “Şimdi sıra altıncıya geldi! Altıncı bu gece!”

Gervais, henüz sarsak yürüyüşüyle, üç ağabeyinin ve ablasının yanına gitmişti; onlar güneşli bahçede öbür çocukların önüne düşmüş, müthiş bir koşuşma ile oyuna elebaşılık ediyorlardı.

Mathieu:

“Tabii, sıra altıncıda!” dedi.

Marianne şefkatli bir baş işaretiyle razı olduğunu anlattı.

Bunun üzerine Mathieu, aynı geniş el hareketiyle, ta uzakta, esen meltemin etkisiyle gelecek taşkın mahsulü dalgalandıran koca tarlayı göstererek:

“Sıra altıncıda, onu besleyecek toprak da işte şurada,” dedi.

Bu, rızkını yaratmadıkça dünyaya artık başka çocuk getirmemeyi aklına koymuş, enerji ve irade sahibi bir erkeğin haykırışıydı. Bu, ona dürüst bir hareket gibi görünüyordu; dünya asalaklarla dolmasın diye bulduğu bu çare sayesinde vicdanı eski rahatını bulmuştu. Aile çoğaldıkça toprak genişleyecek, bataklıklarda, dikenliklerde, taşlıklarda yeni yeni, verimli tarlalar kazanacaktı. Toprakla kadın, yaratma işini birlikte tamamlayacak, en berbat ziyankârlıkların hakkından gelecek, hep daha fazla hayata, daha fazla servete ve kuvvete doğru koşacaklardı.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

I

ARADAN DÖRT SENE GEÇTİ. Bu dört sene içinde, Mathieu ile Marianne'ın birinci sene sonunda bir kız, üçüncü seneden sonra da bir oğlan olmak üzere iki çocukları daha dünyaya geldi. Her doğumda ailenin kalabalıklaşmasıyla beraber, Chantebled'in yavaş yavaş ortaya çıkan arazisi de büyüdü; ilkinde yayladaki bataklıklardan kazanılan yirmi hektarlık özlü toprakla, ikincisinde ise su yataklarından akıtılan pınarların bereketlendirmeye başladığı geniş koruluk ve fundalık toprak parçasıyla genişledi. Bu, hayatın yenilmez zaferiydi; bereket, güneşin altında etrafa yayılıyor, emek, engeller ve ıstıraplar arasında, kayıpları telafi ederek, durmadan yaratıyor, dünyanın damarlarına her an daha fazla kuvvet, daha fazla sağlık ve neşe katıyordu.

Mathieu, kuru ile fundalığı satın alma konusunda anlaşmak üzere Séguin'le görüşmeye geldiği gün, Sérafine'i orada buldu. Séguin, parasını kararlaştırılan vadelerle gayet düzenli aldığı için pek memnun, kendisine büyük bir yük olan bu bakımsız araziyi böyle parça parça satabilmekten dolayı pek sevinçli, sözleşmeleri hemen yapıyor, her yeni satış senedini neşeyle imzalıyordu. Hatta o gün Mathieu'yü yemeğe alıkoymak bile istedi. Fakat Mathieu'nün acelesi vardı; Chantebled'e hemen dönmek istiyor, orada hasat kendisini bekliyordu. Kuzey Garı'ndan kalkacak olan trenini kaçırmamak için çabucak bir araba tutacağını söyleyince, o ana kadar hiçbir şey konuşmadan gülümseyerek oturan Sérafine lafa karıştı:

“Benim arabam aşağıda, tesadüf bu ya, ben de o tarafa gidiyorum. Sizi götürüyüm ister misiniz?”

Mathieu onun yüzüne baktı; ilişkilerini kesmiş bulundukları bunca senenin ardından ondan korkuyormuş gibi gülünç bir durumda görünmek istemedi, zaten herhangi bir gevşeklik göstermeyeceğine de emindi.

“Hayhay, nezaketinize teşekkür ederim,” dedi.

İçi yeşil ipek kumaş döşeli kupa arabasına yan yana binip atın süratli tırısı ile hareket ettikten sonra, Sérafine cazibeli bir samimiyetle, pek duygulu, pek dostça konuştu:

“Ah dostum, benimle böyle birkaç dakika yalnız kalmayı kabul etmekle beni ne kadar sevindirdiğinizi bilemezsiniz. Benden hep kaçır gibi bir haliniz var, gören gerçekten üzerinize atılacağımdan korkuyorsunuz sanır. Hatırasını zevkle andığım zamanlara yeniden kavuşmayı bir an hayal edebilirim şüphesiz. Ama bu şeyler şimdi o kadar uzak ki, tanrım! Hem yeni bir şeyler yaşama riskini göze alıp da o hatıraların zevkini bozmak istememekte çok haklısınız! Onun için, size yemin ederim, tek isteğim sizinle dost olmaktır; hem şunu da ekleyeyim, kalbimdeki bu iyi yeri ayırdığım biricik erkek sizsiniz. O sebeple, size derdimi dökmek, hiç kimseye anlatmadığım, erkeklere zaten değil, ama kadınlara bile anlatmadığım bir şeyi size söylemek beni ferahlatacak. Lütfedip razı olursanız samimi iki dost oluruz; bu bana çok, ama çok iyi gelecek.”

Sérafine gerçekten pek heyecanlıydı. Kendisine sahip olduktan sonra onu hor gören bu adam, erkeklere karşı çok haşın davranan, onları kullanmak için peşlerinden koşup sonra da eskilerin ortak yığınınna fırlatan bu kadını acaba nasıl bir mucize ile böyle duygulandırıyordu? Sérafine kardeşçe bir tavır takındı, sızlanarak her şeyi itiraf etmekten daha önce tatmadığı bir zevk aldı:

“Artık sanıldığı kadar mutlu değilim aziz dostum, şimdi sürekli korkular içinde yaşıyorum. Ya, sizin haberiniz yok, kimsenin haberi yok, az kalsın bir çocuk doğuruyordum. Talihim varmış, üç aylıkken düştü, kurtuldum. Fakat şimdi, ya bugün yarın yine gebe kalırsam diye korkuyorum. Siz akıllı uslu bir insan olduğunuz için tekrar kocaya varmamı, çoluk çocuk sahibi olmamı tavsiye edeceksiniz şüphesiz, ama ne yapayım, bu benim harcım değil, ben sadece sevda

kadınıyım, hem de biraz doyumsuz bir sevda kadınıyım; size bunu itiraf edebilirim, çünkü zaten bilmez değilsiniz.”

Hüzünlü olmasına rağmen o irkiltici hafif gülüşüyle fıkırdadı; gözleri, alev rengi dağınık saçlarının çerçevelediği kızıl yüzündeki ihtiraslı hayâsızlık içinde yine ışıldamaya başlamıştı. Gerçek şuydu ki yaşı ilerledikçe cinsel ilişkiye karşı duyduğu azgın ihtiyaç artıyordu. Kibirle otuz beş yaşında olduğunu itiraf ediyordu; mermerden bir heykel kadar düzgün, bozulmamış omuzları ve gerdaniyla hâlâ küstah bir güzellikteydi. Hatta şimdi daha genç, daha ateşli, daha aç olduğunu söylüyordu; canını sıkan şey ihtiyarlamak değildi, felaketli sonuçlarla karşılaşmadan arzularını nasıl serbestçe tatmin edeceğini bilemediği için üzülüyordu. Nereye gitse hoş karşılanan, âşıklarını Marignan Sokağı'ndaki sımsıkı kapalı zemin katı evinin esrarı içinde, etrafa hiç göstermeden gizli tutmak şartıyla, her ay âşık değiştirmekte, çiftler çiftler hatta yarımşar düzine âşık tutmakta serbest olan zengin bir dul olarak, cemiyetteki durumunu bozulmadan muhafaza etmeyi o güne kadar eşsiz bir ustalıkla başarmıştı. Şehvet çılgınlığının tuttuğu bazı akşamlar, eski Roma'nın doymak bilmez imparatoriçeleri gibi, hizmetçi kıyafetine girip şüpheli mahallelerin kaldırımlarında dolaştığı, kendisine hoyrat davranmalarını istediği kaba erkekler aradığı kulaktan kulağa anlatılırdı. O, ucubeler arıyor, her türlü haşin çiftleşmenin şiddetini tatma arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Bazen hiçbir özen göstermeyen sarhoş erkeklerle yaptığı bu çılgınca hovardalıkların sonucunda gebe kalma tehlikesi de doğal olarak artıyordu.

Bu türlü sırları önce biraz hayretle dinleyen Mathieu, sonunda bir hastanın karşısındaymış gibi endişeyle karışık bir çeşit merhamet duydu. Dünya, tabiatı aldatmak için sarf ettikleri inatçı gayrete rağmen, yine de sonunda onun oyununa gelen bu hileci kadınlar ve erkeklerle doluydu. Mathieu bunu düşünerek elinde olmadan güldü. Biraz alaycı bir tavırla:

“Tedbirli davrandığınızda çok emindiniz oysa!” dedi. “Şimdi bu işi yapamıyor musunuz?”

Sérafine:

“İnsan başına geleceği biliyor mu!” diye haykırdı. “Öyle beceriksizler var ki! Üstelik duruma bağlı bir şey. Her zaman sakınmak mümkün olmuyor.”

Sonra kadın olduğunu unuttu, iki erkek gibi açıkça konuşmaya başladılar. Sérafine doymak bilmez şehvetini açıkça belli eden azametli ve haşin bir cüretle yüksek perdeden ekledi:

“Zaten bu hilelere karşı öteden beri nefret ve küçümseme duyarım ben. Bundan daha aşağılık, daha budalaca şey var mıdır? Aşkı küçültmek, bozmak, katletmek demektir bu. Düşünün bir kere, iki sevdalı ki heyecanlarını dikkatle gözlüyorlar, akılları hep sonuna kadar sevişmemekte! Yatağa yatar yatmaz sırtını dönmek daha iyi, biten bir şey yok ki başlamak zahmetine değsin. Doğrusu, ben isyan ediyorum, öfkeden kuduruyorum. Lekelenmek, rahatımı kaybetmek korkusu beni de başkaları kadar ödle yapıyor; o korku olmasa, her seferinde ne olursa olsun diyeceğim.”

O hayran olunası dinginliğiyle sözlerine devam etti. Bütün aşkların tadına bakma isteğiyle türlü meraklara kapıldıysa da, arkası gelmeyen, oyuncak cinsinden önemsiz ilişkilerden çabucak uzaklaştığını ima etti; bu tür işler onu tatmin etmediği gibi daha fazla azdırıyor, şehvetini artırıyordu. Her seferinde yine erkeğe, doğal ilişkiye dönmüştü; hem de ancak kuvvetli, tam ve sonsuz birleşmelerin giderebileceği bir dev iştahıyla dönmüştü. İşte bu ihtiyaç yüzünden, gebe kalma korkusundan kaynaklanan bu zaruri hilelere öfkeleniyor ve yana yakıla, zevklerinden feragat etmeden kendini güvenceye almanın çaresini arıyordu. Bu, Sérafine için bir saplantı halini almıştı; cezasını ödemeyeceği geceler, üstünde hiçbir baskı hissetmeden korkusuzca geçireceği, tabiata karşı kazanacağı zaferin heyecan dolu gururuyla açlığını serbestçe giderebileceği geceler hayal ediyordu.

Kendi isteğiyle yaptığını itiraf etmeden çocuk düşürdüğünü tekrar anlatınca, Mathieu için aslını sezdi.

“Asıl fenası şu ki aziz dostum, bu düşen çocuk dengemi altüst etti. Kendimi bir doktorun eline teslim etmem gerekiyordu; bereket versin, oturduğum mahallede gayet halim selim, gayet dürüst bir genç adam buldum. Ama hiç tanınmamış bir adam, kıyıda köşede kalmış, kimsenin bilmediği doktorlar var ya, işte onlardan; meşhur bir he-

kime gitmektense onu tercih ettim, çünkü ben ne dersem peki diyor, evime geldiği zaman da hiç kimse farkına varmadığı için işin gizli kalacağına daha da emin oluyorum. Üç aya yakın bir zamandan beri beni tedavi ediyor, ama içimi rahatlatacak şeyler söylemiyor, artık en ufak bir temasta tekrar gebe kalabileceğimi iddia ediyor, içeride bir şey yerinden oynamış, aşağıya doğru kaymış galiba. Hep bu tehdit altındayım, düşünebiliyor musunuz? Bir erkekle öpüşmeye bile cesaret edemeyecek durumdayım. İşte bu nedenle benim doktorcuk bir ameliyattan bahsetti. Ama korkuyorum, müthiş korkuyorum!”

Mathieu hayretini gizleyemedi:

“Şu halde hastalığınız ağır, öyle mi?”

Sérafine anladı, deminki sözünü tekrarladı, üzüntülü bir tavır takındı:

“Tabii canım, dengem tamamıyla bozuldu demedim mi size? Bazı günler tahammül edilmez sancılarım oluyor. Doktorum ameliyattan bahsettiğine göre demek ki ciddi bir şeyden şüpheleniyor, ne olduğunu pek bilmiyorum. Hoş, kendisi cerrah değil, onun tek yapacağı beni meşhur Gaude’a götürmek, muayene etsin, gerekiyorsa da ameliyatı yapsın diye... Ne olursa olsun tüylerim ürperiyor, galiba bu ameliyata karar vermeye bir türlü cesaret edemeyeceğim.”

Gerçekten de ateş saçan gözlerinde solgun bir ürperti belirmişti. Bütün azgın iştahına rağmen, soğuk neşterin verdiği korkuyla tir tir titriyordu. Korkusuyla gebe kalmama hayali arasındaki mücadele sürüp gitmekteydi.

Onun yüzüne bakınca Mathieu’nün artık şüphesi kalmadı. Usulca:

“Benim bildiğime göre,” dedi, “bu türlü ameliyatlar pek şans işidir. Son raddeye gelmedikçe bu çareye başvurmamalıdır, çünkü ölüm tehlikesi vardır. Öyle yapılmayınca, ameliyat olan zavallılar nice felaketlere, nice hayal kırıklıklarına uğruyorlar.”

Sérafine hararetle:

“Yoo!” diye haykırdı. “Şayet bıçak altına yatarsam, siz de tahmin ediyorsunuzdur umarım, mutlaka lazım olduğu için yatarım, önceden de soruştururum. Galiba Gaude, Moineaud’nun kızlarından birini ameliyat edecekmiş. Hani Moineaud Baba var ya, hâlâ karde-

şimin fabrikasında çalışan, işte o. Aklıma eserse, ameliyattan sonra gidip kızı göreceğim, biraz fikir edinmek için.”

Mathieu hayret ve üzüntüyle:

“Moineaud’nun kızı mı?” dedi. “Olsa olsa Euphrasie’dır, evleneli henüz dört sene olduğu halde ikisi ikiz üç çocuğu var. O biçarelere bir yardım olsun diye küçük kız kardeşlerden birini, on yedisine basan Cécile’i yanıma aldım, ama korkarım işimize yaramayacak, çünkü bir parça yorulsa yatağa seriliyor. Şimdilerde bu halk kızları düşesler gibi sinirli, dengeleri bozuk. Çok çocuklu oldukları için mutsuz olan ana babalar vardır muhakkak; bu beni üzüyor, çünkü vahim sosyal şartları, kötü bireysel durumları bir tarafa bırakırsak, sizler, yani aileyi yok etmek, olmadı sınırlamak isteyenler, benim gibilere galebe çalmak için hep onları öne sürüyorsunuz.”

Sérafine derdini unutup tekrar neşeli neşeli gülmeye başladı, o ara araba durunca:

“Gara geldik bile,” dedi. “Halbuki size anlatılacak daha nelerim vardı! Neyse, sizinle barıştığım için bilseniz ne kadar memnunum. Sizi candan bir dostlukla sevebileceğime inanmıyormuşsunuz gibi karşımda titrer görünmeniz öyle manasızdı ki! Emin olun, içim rahat etti, artık bir sırdaşım var diye de pek mutluyum. Evet, kendisine her şeyi anlatabileceğim bir sırdaş... Haydi bakalım, arkadaşça bir el sıkışalım.”

El sıkıştılar. Mathieu, yaşı ilerledikçe dertleşme ihtiyacıyla böyle kıvranan, bu hiç tahmin etmediği Sérafine karşısında pek şaşkın, arabanın uzaklaşmasını seyretti. Belki de sırdaş olarak eski bir aşğını seçmekle, bu manevi soyunuşunda yeni bir his duyuyordu. Şehvetini tehlikesiz ve sonsuzca tatmin etme isteğine uyarak kimbilir yine nasıl büyük sarsıntılarla dolu bir hayata doğru gitmekteydi!

Mahallenin hekimi olan Mainfroy, zayıf, efendiden, bebeden ve ciddi yüzlü, otuz yaşında bir gençti. Hep redingot giyerdi; bazı tanınmamış, vasat hekimlere sağlam gelir getiren türden bir kadın müşteri kafilesi edinmeye başlamıştı. İşini yaparken kuralı, en küçük rahatsızlıkları bile ciddiyetle ele almak, özellikle asap bozukluklarına hafif de olsa büyük önem vermek, şikâyetleri usanmadan dinlemek, bol bol ilaç vermek ve herhangi bir hastasının kolları ara-

sında kendinden geçmek gibi sersemce bir isteğe kapılmamaktı; zira doktoruna teslim olan kadın, doğal olarak para vermeyen müşteriydi. Onun Sérafine üzerinde nüfuz edinmesine sebep de bunlar oldu; Sérafine, kendi maksadını anlamak istemeyerek soğuk davranan bu yakışıklı genci dinledi. Çocuk düşürmesinin ardından ani ve şiddetli bir sinir buhranına tutulduğu bir gece, Sérafine'in oda hizmetçisi bu doktoru tesadüfen bulup çağırmış, o da ilk muayenede çocuğun düşmesiyle sonuçlanan kurcalamaların farkına varmıştı. Fakat hiçbir şey söylemedi, müzminleşirse hayatını zehir edecek olan bir marazdan şüpheleniyormuş gibi yaparak Sérafine'i korkuttu. Bu nedenle kadın, sonunda kendini tamamen doktorun eline bıraktı; onun türlü türlü korkunç sakatlıklar ima eden susmalarla, yarım ağız konuşmalarla baş salladığını gördükçe endişeye kapılıyordu. Doktor Mainfroy da kendisini kusursuz bir mesleki dürüstlüğe sahip sayıyordu, ona kalırsa mahalledeki öbür doktorların büyük çoğunluğundan ne daha iyi, ne daha kötüydü; kadınlara karşı mubah saydığı hekim şımarıklıkları dışında, bir hastanın güvenini şahsen kötüye kullanmayacağı muhakkaktı, ama bu, fırsatını bulduğunda bazı meşhur cerrahlara çığırtkanlık etmesine, onlara kadın müşteriler götürüp vicdan rahatlığıyla komisyonunu almasına mâni olmuyordu. Artık ondan sonra ne olup bittiği onun umuru değildi. O yalnızca nezaketen aracılık etmişti; hastalığı görüp gereğine göre hareket etmek üstada, büyük operatöre düşerdi.

Bir seneye yakın bir zaman, Mainfroy ile Sérafine arasında, ikisinin de kendilerini samimi olarak kandırılıyor zannettikleri ahes-te bir komedi oynandı. İkisinden hangisinin olası bir ameliyattan daha önce bahsettiğini söyleyemezlerdi bile. Doktor hemen her hafta düzenli olarak geliyor, Sérafine ihtiyaç duyarsa haber gönderip onu çağırıyor, tedaviye tekrar başlaması için zorluyor, ıstıraplarını olduğundan fazla gösteriyor, müthiş sancılardan şikâyet ediyordu. O böyle sabırsızlık gösterdiği için, sonunda onu mutlaka bütün bu üzüntülerinden kurtaracak olan ameliyattan ara sıra bahsetmeye başlamışlardı. Doktor uzun zaman baş sallamış, işi geciktirmiş, iyi para veren bu müşteriyi kendi hesabına alıkoymayı tercih etmişti. Fakat sonunda onu elinden kaçıracağından, kadının, onun aracılığı

olmadan, ateşli hayalini aklından çıkaramadığı o kurtuluşa kendiliğinden gitmesinden korktu. Meseleyi gayet iyi anlamıştı; Sérafine'in çektiği acıların tahammül edilir şeyler olduğunu, sadece müzmin bir iltihaptan ibaret olan hastalığına pekâlâ katlanabileceğini tahmin ediyordu; kaldı ki gecelerini idareli kullanmaya razı olsa, bu hastalığı çoktan geçmiş olacaktı. Mainfroy o andan itibaren Sérafine'in şifa bulmasından ümidi kesmiş gibi yaptı, iyi olması için herhalde aylarca zaman gerektiğini söyledi. Hem sonra bu türlü hastalıklar hiç belli olmazdı, belki de teşhisinden kaçmış olan bir başka hastalık sözkonusuydu. Bir gün kist lafı etti, kesin bir şey söylemedi, sonra hemen Gaude'un adı geçti, prensipte ameliyata karar verildi. Lakin yine günler geçti, çünkü Sérafine dehşet içinde olduğunu, gerçekten feci bir dehşet duyduğunu söylüyordu; bu dehşetin nedeni, ameliyattan sonraki olası sonuçlarla ilgili türlü türlü endişeydi. Artık doktor ne zaman gelse, Sérafine onu hararetle sorguya çekiyor, cüreti iyice ele alıp özellikle kadınlık arzularına ne olacağını öğrenmek istiyordu. Bazı ahbabları ameliyattan sonra kadınlık namına bir şey kalmadığını, insanın soğuklaştığını, zevk duyma kabiliyetini yitirdiğini söylemiş, onu korkutmuşlardı. Son bir tereddüde sebep olan endişesi buydu, uzvu yok ederek onun işlevini de ortadan kaldırmaktan korkuyordu. Çocuğu yok etmek, ah, elbette, maksadı buydu zaten, yalnızca bundan kurtulmak için bıçak altına yatacaktı; fakat her türlü vazifeden kurtulup da artık istediği gibi tadını çıkaracağı arzusunu muhafaza etmeye can atarken, bu arzuyu yok eder, hazzı öldürürse, bu feci bir aldanma olur, Sérafine utançtan ve öfkeden ölürdü. Doktor gülümsüyor, omuzlarını silkiyor, bu sözlere dedikodu diyor, ameliyat geçiren kadınların onda dokuzunun gençleştiğini, elli yaşına kadar tazeliklerini muhafaza ettiğini, hazdan mahrum kalmak şöyle dursun, daha ateşli olduklarını, hatta ameliyatın sakıncalarının birinin de zaten bu olduğunu söylüyordu.

Mainfroy bu teminatı verdiği gün, Sérafine iffetten kaynaklanan bir endişeye düşmüş gibi onu susturdu. Fakat alev alev yanan yüzü sevinç saçıyordu:

"Aman doktor, bir de ameliyattan sonra beni yatıştırmak için tedaviye mecbur olursanız? Şaka ediyorum, gülüyorum, ama emin

olunuz ki dünden beri müthiş ıstırap içindeyim. Hem sonra, insanın belki de vücudunda öldürücü bir hastalıkla dolaştığını düşünmesi korkunç bir şey... Ne yapalım? Çok korkuyorum, ama tamam, razıyım, beni Gaude'a götürün, mademki mucizeler yaratıyor diyorsunuz, ameliyat olacağım."

"Elbette," dedi Mainfroy. "Bütün gazeteler onun en son ameliyat ettiği kadınla meşgul. Birkaç aydır hayret verici başarılar kazandı. Biliyorsunuz, şu size bahsettiğim Euphrasie adlı işçi kızı ayağa kaldırdı. Kız şimdi evine döndü, eskisinden çok daha sağlıklı; sizin hastalığınız da bir parça onunkine benziyor gibi, en habis cinsinden bir kisti olduğunu söylemişlerdi."

Sérafine bir çığlık attı.

"A, sahil!" dedi. "Gidip onu görecek, bilgi alacaktım. Gaude'dan benim için randevu istemedenden önce bekleyin, olmaz mı?"

Euphrasie Moineaud, ekşi suratına ve sıskacık vücuduna tutulan, güler yüzlü genç duvarcı Auguste Bénard'la evleneli, Grenelle'de, Caroline Sokağı'nda, hem mutfak hem yemek odası hem yatak odası vazifesi gören büyük bir odada kocasıyla beraber yaşıyordu. Bir de karanlık, daracık bir odaları vardı ki sonradan, neredeyse dört sene dolmadan üç çocukları olunca, orayı ikiz olan büyük kızlarının karyolasını kurmak için kullanmışlardı. Oğlan olan en küçüğün beşiğini ise anne ile babanın karyolasının ayakucuna yerleştirmek gerekmişti. Evinde çoluk çocuğuyla işi başından aşkın olduğu için fabrikayı bırakan Euphrasie temizlikte mucizeler yaratıyor, evin mutlak kraliçesi olarak hüküm sürüyor, korku salarak herkese dediğini yaptırıyordu ki son loğusalığından sonra müthiş bir sancıya tutuldu, âdeta kötürüm oldu. Loğusa yatağından vaktinden çok önce çıkıp tekrar çalışmaya başlamış olmalıydı. Uzun zaman mücadele etti, kocasını üzdü durdu; onu öyle avcu içine almış, huysuzluğu ve geçimsizliğiyle öyle nüfuzu altına sokmuştu ki adam, iriyarı bir erkek olduğu halde, bu kızıl çekirgenin karşısında korkudan tir tir titriyordu. Nihayet hastaneye gitmeye razı olmuş, Gaude'un kliniğinde ameliyat edilmişti; oradan iyileşmiş olarak çıktığı söyleniyordu. Gazeteler on beş gündür meşhur cerrahın bu son başarısından bahsediyor, bu evli, namuslu, korkunç bir hastalığa yakalanmış genç işçi kadının dokunaklı ma-

cerasını anlatıyor, onun kesin bir ölümden kurtarıldığını, eskisinden daha sağlıklı, daha sağlam bir halde kocasının ve çocuklarının yanına gönderildiğini yazıyordu. Ameliyat olma hevesine kapılan kadınlara sunulan kesin bir örnek, bir şaheserdi bu.

Sérafine, bilgi alma isteğiyle, o sabah saat on bire doğru Bénard'ların evine geldiği zaman, tesadüfen bütün aile oradaydı. Çalıştığı yapı yeri o civarda olan Bénard evdeydi, masanın bir ucunda çorba içiyordu; Euphrasie ayakta ortalığı süpürmekle meşguldü, bir yandan da boyuna etrafı kirleten üç yumurcağı azarlıyordu. Moineaud Ana bile oradaydı; kızını yoklamak için ayaküstü uğrayıvermiş, elleri önlüğünün altında, o silik ve mızmız haliyle bir iskemleye ilişmiş, oturuyordu; son senelerde pek ihtiyarlamıştı.

“İyileştiginizi haber aldım da,” dedi Sérafine, “sizi genç yaşınızda fabrikada tanımış olduğumu hatırladım. Önce tebrik etmek istedim, sonra da bir ahbabımda da sizin hastalığınız var, merak ettim, bir sorup anlayayım dedim.”

Zavallılar bu beklenmedik ziyaretten telaşa düşmüşlerdi. Madam Barones'i tanıyorlardı, fabrikadaki işçiler arasında onun efsanevi servetine ve emsalsiz hayatına dair rivayetler dolaşırdı. Yine de, o lütfedip bir sandalye çekerek oturduktan sonra, duvarcı çorbasını bitirmek için tekrar sofraya başına geçti; Moineaud Kadın da yerine oturmuş, yine sersem sersem susuyordu.

Euprasie hep ayakta, süpürgesine dayanmış, anlatıyordu:

“Ah nasıl anlatayım madam, sıkıntılı oldu desem yalan olur. Ben hastaneye gitmek istemiyordum, çünkü bizi çoğu zaman bedavaya tedavi eden Doktor Boutan, beni muayene ettikten sonra, çok sabırlı ve ihtiyatlı olmak şartıyla evimde de pekâlâ iyileşebileceğimi söylemişti. Lakin hep kendimle meşgul olmak zorunda kalacak olmam bir yana, hiçbir iş görmememi de tavsiye ediyordu. E, insanın kocası, çocuğu çocuğu olunca hiçbir iş görmemesi mümkün mü? Kısacası, günün birinde sancılarım artınca kararımı verdim.”

Sérafine sordu:

“Peki, hemen ameliyat ettiler mi?”

“Yoo, hayır, madam, hayır, hatta o zaman ameliyatın lafı bile yoktu. Bunu ilk defa söyledikleri zaman öfkelen dim, çıkıp gitmek iste-

dim; beni sakat edecekler, kocam benden iğrenecek diye düşünmüştüm. Doktorlar bu sözlerime gülüyorlardı; nihayet, eğer ölümü tercih ediyorsan, kendi bileceğin şeydir dediler. Bir hafta daha beni kendi halime bıraktılar, bir aya kadar mutlaka öleceğimi söyleyip duruyorlardı. Malum ya, böyle bir şeyi düşünme düşünme yaşamak hoş bir şey değil, insan ölmek için kolunu, bacağına bile kestirir. Ayrıca bana nasıl ameliyat yapmak istediklerini sorduğumda ya cevap vermiyorlar yahut da önemsiz, her gün yapılan, acısı bile duyulmayan bir şeyden bahseder gibi konuşuyorlardı. Üstelik bu ameliyatı yaptırmaya razı olan kadınların sayısını mümkün değil tahmin edemezsiniz, her sabah koğuştan üçer dörder alıp götürüyor, sonra geri getirip iyileştiklerini söylüyorlardı. Ben de onlar gibi ameliyat olmaya işte böylece karar verdim. Kendi isteğimle razı oldum, şimdi de bu işin olup bittiğine pek memnunum.”

Bénard, ağzı dolu, onun lafını yarıda kesti:

“Ne olursa olsun, senin yanında bir saate yakın kaldığım o pazar günü, her şeyini söküp alacaklarını bana pekâlâ haber verebilirlerdi. Bana kalırsa, bu iş kocaya ait bir iştir, onun izni olmadan yapılmamalıydı. Sana bile haber vermediler, hiçbir şeyin kalmadığını öğrendiğin zaman aptal aptal bakakaldın.”

Euphrasie öfkeleni, onu bir el işaretiyle susturdu:

“Verdiler, bana haber verdiler. Yani meseleyi açıkça söylemediler, ama öteki kadınlara ne yapıldığını pekâlâ görüyordum, senin yanına döndüğümde vücudumun eskisi gibi bütün olmayacağını seziyordum. Neyse, ne yapalım? Biraz fazla olmuş, biraz eksik olmuş, aldırma; üzülmene lüzum yok, çünkü görünen bir şey değil. Yanağımda kesik olacağına bu daha iyi.”

Fakat Bénard, başı çorba tabağına eğik, hâlâ söyleniyordu:

“Ben o fikirde değilim, bana haber vermeleri lazımdı. Önce sana anlatmalıydılar, demeliydiler ki her şeyini aldıkları için artık bir daha çocuğun olmayacak.”

Bu sözle bir fırtınanın patlak vermesine sebep olduğu halde çorbasını içmeye devam etti.

“Sus! Yine beni hasta edeceksin! Üç çocuk yetmiyor mu? Annem olacak zavallı budala gibi sen de bana sürü ile çocuk doğurtturaca-

ğını mı sanıyordun? Siz söyleyin madam, bizim gibi fakir insanlara üç çocuk yetmez mi?”

Sérafine neşe ile haykırdı:

“Aman, ne diyorsunuz, bence üç fazlası var! Peki, ameliyatta insanın canı çok acıyor mu?”

“Farkına varılmıyor madam, çünkü uyutuyorlar. Uyandıktan sonrası hoş bir şey değil, ama tahammül ediliyor.”

“Sonuç olarak, iyileştiniz ya?”

“Evet, iyileştim, zaten orada da öyle dediler. Eskiden belimde, böğürlerimde öyle sancılar olurdu ki avaz avaz haykırırdım. Şimdi sıra hafif nöbetler geliyor, o kadar. Bütün yaralar kapanınca artık hiçbir şey duymayacağıma söz verdiler.”

Fakat canını sıkın bir şey vardı, eski kuvveti yerine gelmiyordu. Bütün gün ev işi görür, elinden süpürge düşmezdi; temizlik merakı kocası için bir işkence haline gelmişti, tükürmek yoktu, kımıldamak yoktu, duvarcı daha sokak kapısının önünde kunduralarını çıkar-maya mecburdu. Sonra üç çocuğunu bir yerleri bir parça kirlense yıkar, itip kakardı. Hastaneden çıktığından beri ise çabucak yoruluyor, bir iskemleye yığılıyor, artık hiçbir işe yaramadığı için ümitsizliğe düşüp öfkeleniyordu.

Süpürgesini bıraktı, oturdu.

“Görüyorsunuz ya madam,” diye devam etti, “on dakikada halsiz kalıveriyorum. Neyse, sabretmek lazım, çünkü eskisinden daha kuvvetli olacağımı vaat ettiler.”

Bu ayrıntılar Sérafine’i hiç ilgilendirmiyordu, onun zihnini kurcalayan bir tek kaygı vardı, o nazik meseleyle ilgili sorusunu edeplince sormanın yolunu henüz bulamamıştı. Nihayet her şeyi göze aldı, fütursuz hayâsızlığıyla Bénard’a bakarak açıkça konuştu:

“Kocalar çocukları olmamasına yine razı olur da evlerinde gö-nülllerine göre eğlence bulamadılar mıydı iş fena olur; bir kadın artık yapamıyorsa, karı koca hayatı için bundan büyük felaket olmaz.”

Duvarcı bu sözün manasını anladı, bir kahkaha attı:

“Oo! Madam, o cihetten bir şikâyetim yok. Eğer hastaneden geri gönderdikleri günden beri onu dinleseymdim, durmadan gönül eğlen-dirmemiz gerekirdi.”

Euphrasie utanmış, öfkelenmiş, çirkin sözlerden hoşlanmayan iffetli bir kadın olarak kocasını yine susturmuştu. Sérafine ise çok keyiflenmiş, edindiği bilgiye pek memnun olmuş, öğrenmeyi o kadar istediği şeyi öğrenmişti; oturduğu sandalyeden kalkmak üzereyken, konuşulan şeylerin dışında kalmış gibi o ana kadar hiç ağzını açmadan uyuklayan Moineaud Kadın, ağır ağır, sonu gelmez bir konuşmaya başladı:

“Çok doğru, zavallı budala anan bir sürü çocuk peydahladı. Pişman da değil, çünkü kocası öyle istiyordu. Gelgelelim ne kendisi ne kocası bunun mükâfatını görebildi. İşte, baban hâlâ fabrikada, çalışmaktan canı çıkıyor, Victor askere gitti gideli evin tek çalışanı o. Victor, belki de Eugène’imiz gibi, bir bucakta ölüp gidecek. Üç oğlumuzdan evde kala kala en küçüğü kaldı, o Alfred olacak haytanın işi gücü okuldan kaçmak; sabahtan akşama kadar sokakta, daha yedi yaşında öyle ahlaksız ki eskiden on beş yaşında bile o kadar ahlaksız çocuk görülmezdi. Sözümona dört kızımız var, onlar da öyle, yanımda bir Irma kaldı, daha gelin olacak yaşta değil, çok küçük, çalışmayı hiç sevmiyor, günün birinde kötü yola düşecek diye öyle korkuyorum ki. Sen de az kalsın ölüyordun. Şimdi de Cécile hastaneye girdi. Zavallı Norine’e gelince...”

Kederli kederli başını salladı, sonra bitip tükenmek bilmeyen sızlanmasına devam etti, çocuklarının her birinden tekrar bahsetti, hiç yüzünü güldürmediklerini uzun uzun diline doladı, babalarının haline acıdı; neredeyse beş sene olacaktı ki dolap beygiri gibi çalışıyor, çocuklarından gördüğü fayda onları dünyaya getirmiş olma sevincinden ibaret kalıyordu. Hoş, zavallı yavrucaklar şimdi yuvadan uçmuş, rasgele bir yerlere düşmüşlerdi; babalarıyla analarından daha mutlu değillerdi, onlar da çocuk doğurmaya başlamıştı, o çocuklar da kendilerinden daha mutlu olmayacaktı. İçlenerek tekrar Norine’in adını anınca, Euphrasie şiddetle sözünü kesti:

“Yoo! Anne, biliyorsun, benim yanımda onun adını ağzına almaktan seni men ettim. Yüz karası o, yolda rast gelirsem tokatlacağım. Bir çocuğu daha olduğunu söylediler, allah bilir çocuğu ne yapmıştır! Irma olacak o tembel kız kötü yola düştüğü gün, bilmiş ol ki onu mahveden de Norine’dir.”

Ablasına, o zevk düşkünü, tombul ve güzel kıza karşı beslediği bütün eski hınç, namusluluğuyla övünerek etrafındakileri el pençe divan durduran bu sıska ve kuru ev kadınının yüreğinde diriliyordu. Onun zıddına gidip de bir buhrana yakalanmasına sebep olurlar korkusuyla, ne annesi ne kocası cesaret edip bir kelime daha ekleyebildi.

Sérafine tekrar ilgilenerek sordu:

“Kızınız Cécile’in de hastaneye yattığını söylemiştiniz, değil mi?”

“Ya, sormayın madam. Talihi gülmüştü, Mösyö Froment işlerine yardım etsin diye işlettiği çiftliğe alıvermişti onu. Ama hastalık geldi çattı, boğazına yumruk gibi bir şey tıkanıldığını, beynine sanki kocaman bir çivi battığını söylüyordu. Sonra birdenbire beline, bacaklarına indi. O hale geldi ki kımıldasa avazı çıktığı kadar haykırıyor. Euphrasie’ye yaptıkları ameliyatı ona da yapacaklar.”

Bénard çorbasını bitirip ayağa kalkmıştı:

“On yedi yaşında bir kızın bu ameliyatı yaptırması hiç de hoş bir şey değil hani!”

Karısı aksi aksi haykırdı:

“Benden daha nazlı bebek değil ya bu! Hem mutlaka lazımsa niçin yaptırmayacakmış? Ölmeye niyeti varsa o başka.”

Moineaud Kadın yine o şikâyetli tevekkülüne bürünmüştü.

“Yok, kızlarımdan ikisinin de böyle olması artık fazla!” diye söylendi.

Sérafine teşekkür ederek, çocukların ikisine de pasta almaları için birer frank verip bütün ailenin hayır duasını alarak çıkıp gitti. Hemen ertesi gün de Mainfroy’yu Cécile hakkında bilgi toplayıp getirmekle görevlendirdi, bu yeni ameliyatın sonucunu öğrenmedikçe hiçbir karar vermemeyi aklına koymuştu. Doktor, Cécile’in Gaude’un kliniğinde bulunduğunu haber verince, Sérafine kızın ameliyat olmasını bekledi. Üç hafta sonra doktor, bir sabah onu genç kızın ziyaretine götürdü; Cécile hâlâ koğuştta yatıyordu, nekahet dönemi başlamıştı. Bu ziyarete Sérafine şiddetli bir merak içinde gitti.

Gaude hastanede, kendisine ait üç kadın koğuşunun üzerinde, saygı gören, kudretli bir efendi gibi hüküm sürüyordu. Birinci sınıf bir cerrahtı; parlak bir zekâyâ sahip, şen ve haşın bir adamdı; elinde eşsiz bir hafiflik, beceriklilik vardı. Sanatıyla mağrurdu, belli ki

bir vicdan huzursuzluğu da duymuyordu; lakin aşağılık hesaplar yapacak, şüpheli dolandırıcılık hareketlerine başvuracak tıynetle biri de değildi. Para kırıyordu, çığırtkanları vardı; büyük kârlar getiren koskoca bir endüstri işletiyor, zengin müşterileri yoluyordu. Ama bu işin, kârından ziyade, isminin etrafında gururunu okşayan bir patırtı yaratması mutlu ediyordu onu. Alenen reklam yapıyordu, elinden gelse bütün Paris halkını ameliyat masasının etrafına davet edecekti. Onu işbaşında, göğsünde bağlanmış büyük, beyaz bir önlükle, kollarını kıvrırmış, hayatı kesip biçip düzenleyen bir tanrı gibi güzel gösteren çeşit çeşit resimler, gravürler, çizimler, adını etrafa yayıyordu. Büyük bir maharetle bir karnı açıp içine bakan, sonra tekrar diken tek kişiydi. Bazen daha iyi görmek için diktiğı karnı bir kere daha açardı. Antisepsi* sayesinde ameliyat artık çocuk oynucağıydı; hiç yoktan, sadece görüp anlamak zevkiyle ameliyata karar veriyordu. Ne kadar kadın gelirse gelsin, hepsi ameliyat ediliyordu. Bir teşhis hatası varsa, hasta zannettiğı bir uzvu sağlam bulacak olursa, kesip biçmeden dikmek istemediğı için yine de bir şey kesiyordu. Böylelikle, ameliyattaki başarıları Paris'in bir ucundan öbür ucuna kadar yayılıyor, bu hastane kliniğinde binlerce biçare kadın üzerinde tecrübelerle edindiğı ve onu altına boğulmuş bir put haline, aklından zoru olan bütün milyoner kadınların yüce iğdişçisi haline getiren o mucizevi ustalığı göklere çıkarılıyordu.

Mainfroy'nun alıp getirdiğı Sérafine, solgun benizli kadınların yattığı, küçük beyaz karyolalar dizili, geniş, beyaz salona girince, birkaç gün önce ameliyat edilen Cécile'in başucunda Mathieu'yü görüp şaştı. Mathieu ameliyatı haber almış, bu hazin akıbete içi burkularak kızı görmeye gelmişti. Cécile yatakta hıçkırıyor, o da hiç konuşmadan orada ayakta duruyordu. Kız on yedi yaşında olduğu halde ince ve cılız kalmış, boya gitmişti; kolları, omuzları, göğsü küçük bir kız çocuğununkilere benziyordu. Başı yastıkta, sarı saçları dağınık, ke-derden ve ıstıraptan harap olan zayıf yüzü solgundu. Dudakları titrek, gözleri kızarmış, teselli kabul etmez bir çaresizlik nöbeti içinde hıçkırıyor, hıçkırıyor.

* Antisepsi: Bedende türlü hastalıklara yol açabilecek mikropları ilaç, ısı vb. ile öldürme yol ve yöntemlerinin tümü. – ed.

S rafine:

“Nesi var, kuzum?” diye sordu. “Ameliyat kötü m  geçti? Rahatsız mı?”

Mathieu:

“Yok, yok,” dedi. “Ameliyat iyi geçti. Bir şaheser olmuş diyorlar, o kadar parlak bir başarıymış ki hazır bulunanlar neredeyse alkışlayacakmış. Demin kendisi söylüyordu, hiç canı acımamış.”

“Peki,  yleyse niçin a lıyor?”

Mathieu bir an sustu. Sonra şefkat ve merhametle:

“Kendisine daha şimdi haber vermişler, kocaya varırsa hiç çocuğu olmayacakmış.”

S rafine hayretler içinde bu sıskacık kıza baktı:

“Ne, bunun için mi a lıyor! Buna mı    l yor!”

Mathieu, S rafine’in alaycı bir gülüşü bastırdı ını görünce son derece ciddi bir tavırla ona doğru dönmüş, gözlerini ta gözlerinin içine dikmişti.

“Evet, belli ki öyle...” dedi. “Bazı zavallı, hasta ve beş parasız kızlar var ki hiç çocukları olmayacağını öğrenince kederleniyorlar i te.”

S rafine karyolaya yaklaştı; C cile’e bir iki soru sormak için, onun bu büyük kederini bir parça teskin etmek, gözyaşlarını dindirmek istedi.

Genç kız harap yüzünü sarı saçlarının arasından çıkardı, hıçkırıklarını içinde bo maya çalışarak sonunda cevap verdi.

“Artık ıstırabınız kalmadı, değil mi yavrucu um?”

“Hayır madam, artık bir şeyim yok.”

“Ama ameliyat olurken çok canınız acıdı mı?”

“Hayır madam, acıdı diyemem, hiçbir şey duymadım.”

C cile tekrar hıçkırmaya, daha şiddetle sarsılarak hıçkırmaya başladı. Ameliyat aklına gelince her şeyinin alındığını, asla ama asla  ocuk do uramayacağını hatırlamıştı. Aşkın da analı ın da bilmediği tarafı yoktu, etrafındaki pislikler ortasında bakire kalmış bir sokak kıızıydı. Kızlı ının baharında böyle sakat bırakılan bu bakire, analık duygusunun verdiği kederle feryat ediyor, kendisinde mevcut olduğunu dahi bilmediği öfkeli bir  mitsizli in i   d sel feryadıyla haykırıyor, sel gibi gözyaşları uzayıp giden bu feryadı dindirmiyordu.

Tam o esnada koğuşta bir sevinç yaşandı; Gaude, düzenli ziyaretleri dışında ara sıra yaptığı gibi, kısırlaştırdığı uysal kadın hastalarına babacan ilgisini göstermek için çıkageldi. Yanında kurnaz bakışlı, bayağı ve aşağılık yüzlü, tıknaz bir genç olan Sarraile isimli asistan vardı yalnızca. Gaude'un kendisi ise kızıl saçlı, yakışıklı, boylu boslu bir adamdı; özenle tıraş olmuştu. Neşeli ve haşin, geniş yüzüyle gerçekten bir zekâ ve kuvvet ifadesi saçıyor, ulvi bir otoritesi olduğunu gösteriyor, halk arasına karışmaya tenezzül eden yüksek bir şahsiyetin teklifsizliğiyle davranıyordu. Kadınlarından birinin, "Cicim" diye hitap ettiğı kadının öyle ağladığını görünce ilerledi, üzüntüsünün sebebini anlamak istedi. Sonra işi anlayınca, bu hali sevecenlikle hoş gören bir gülümseyişle:

"Teselli bulacaksınız cicim," dedi. "Bu öyle bir şeydir ki insan pekâlâ unuttur gider, ileride göreceksiniz."

Gaude hiç evlenmemişti; yüreğı katılmış bir bekâr, evlatsız bir erkek olarak yaşıyordu. Son zamanlardaki felsefesi, insanlara karşı tam bir horgörü duymaktı. Ne kadar az insan yaratılırsa o kadar iyiydi. Budalalardan ve haydutlardan ibaret bu cins daima fazlasıyla üreyecekti. Kısırlaştırdığı her kadında, rüşeym halindeyken ezdiği muzır tohumdan dolayı göğsünü gere gere övünmesi için kimsenin onu fazla teşvik etmesine lüzum yoktu. Ayrıca doktorun hastalarıyla arasında geçen ihtiyatlı aşk başarılarından söz ediliyor, artık çocuk doğurma tehlikesiyle karşılaşmayacaklarına emin oldukları için, özellikle ameliyattan sonra neşterin tahrik ettiğı arzulara kapılarak, kurtuluşun verdiğı ilk sevincin şevkiyle onunla cilveleşen kadınların çok sayıda olduğu, doktorun âdeta kısır kadınlardan ibaret bir harem kurduğu söyleniyordu.

Mainfroy, Doktor Gaude'u bir an köşeye çekti, sonra ona Barones de Lowicz'i takdim etti. Gülümsemeler oldu, yüksek sosyeteye mahsus kibar iltifatlar alınıp verildi, ilk bakışlardan sonra derhal anlaşıldı ve meşhur cerrahın muayenehanesinde gelecek hafta için bir randevu verildi. Gaude son bir selam verip koğuşu dolaşmak üzere uzaklaşacağı sırada, elini mütevazı ve dürüst meslektaş Mainfroy'ya uzattı, onun elini kuvvetle sıktı; böylece iş halledilmiş oldu. Cécile, yüzü saçlarına gömülü, hâlâ ağlıyordu. Artık cevap vermiyor, işitmi-

yordu. Onu kendi haline bırakmak gerekliydi. Mathieu, Sérafine’le birlikte koğuştan çıkarken:

“Ee, karar verdiğinizi görüyorum,” dedi. “Çok ciddi bir mesele bu.”

Sérafine sakın sakın cevap verdi:

“Ne yapayım? Çok ağrı çekiyorum. Hem sonra bu iş hiç aklımdan çıkmıyor, artık kesip atmak gerek.”

Sérafine on beş gün sonra Lille Sokağı’nda, rahibelerin idaresindeki bir hastanede ameliyat oldu. Burası, etrafı bahçelerle çevrili bir tür manastırdı; Gaude, “kibar hanımlarım” dediği kadınları orada, manastırın aile huzuru içinde kısırlaştırırdı. Yardımcı olarak yanında öküzü andıran yüzünü, omuzlarına gömülü kafasını, seyrek sakalını, şakaklarına yapışık sert saçlarını kadınların hiç sevmediği Sarraille vardı yalnızca. Fakat Gaude’un gözünde o, kendi iticiliğini bildiği için buna karşı isyanla dolu, çabuk başarı elde etmeye duyduğu azgın ihtiyaçla her işi göze almış sadık bir köpek, azimli bir gençti. Ameliyat doğal olarak harika bir el çabukluğu mucizesi oldu; kesilen uzuv çıkarıldı, bir hokkabazın hünerli elleri arasından geçmiş gibi uçup kayboldu. Sérafine hasta olmadığı, sağlam ve gayet kuvvetli olduğu için ameliyata çok iyi dayandı; kısa bir nekahetten sonra, Alplerde yahut mavi denizin kenarında yaptığı bir kürden döner gibi sağlıklı ve pırıl pırıl, tekrar sosyete içinde gözüktü. Ona o sıralarda tekrar rastlayan Mathieu, küstah neşesinin karşısında şaşırıp kaldı; Sérafine azgın istekleriyle öyle coşmuştu ki ışıltılı yüzü bu arzuların aleviyle tutuşuyor, nihayet kısır kalmanın, vücudunu istediği gibi verebilmenin, iştahını korkusuzca gidermenin zaferiyle öyle hayâsızlaşıyordu ki durmadan etrafı araştıran gözleri, geçirdiği geceleri, sokaktan geçen herkese açık yatağını, şehvetinin taşkınlığını ve dipsiz kuyusunu anlatıyordu.

Bir gün Mathieu, Boutan’ın evinde öğle yemeği yerken, bu meseleyi konuştular. Doktor bütün bu işlerden daima haber aldığı için vakayı biliyordu. Gitgide daha öfkeli bir tını alan esefli bir sesle konuştu:

“Gaude yine neyse, birinci sınıf bir cerrahtır, onun yalnızca sanat tutkusuna kapıldığına inanmak istiyorum. Fakat ötekilerin, ona

bakıp kendilerinde yetki görenlerin yapıp durdukları işleri, vatana, insanlığa karşı ettikleri korkunç fenalığı bilseniz! Kesinlikle gerek-medikçe bir kadını böyle kısırlaştırmak düpedüz cinayettir. Bu işi yapmak için ortada bir ölüm tehlikesi olmalı, her türlü tıbbi müdahalenin yetersizliği anlaşılmalı. Bugün ameliyat edilen her yirmi kadından en az on beşi akıllıca tedavilerle şifa bulabilir. İşte mesela şu iki hastaya bakın, Moineaud'nun kızlarına: Euphrasie'yi ben tedavi ettim, hastalığının müzmin bir enfeksiyondan ibaret olduğu kesin, gerçi çok ıstıraplı bir şeydi, doğru, fakat ciddi bir tedavi görse iyileşirdi; keza Cécile'e de baktım, ciddi sinir nöbetleri geçiren bir kız, şiddetli nevrалjilerden mustarip olsa gerek. Kansızlık çekenleri ameliyat etmek, sinir hastalarını ameliyat etmek, olacak işler değil bunlar, akıl hastanesine kapatılsalar, kürek cezasına çarptırılırsalar yeridir! İşittiğime göre, zırdelileri sakinleştirmek için de kısırlaştırma tecrübesi yapacak kadar ileri gitmişler. Neylersiniz? Bugünün çılgınlığı da bu, yüklü vizite ücretleri alma hırsına uygun düşen bir çılgınlık tabii. Yukarıdan aşağıya, büyükten küçüğe, herkes, kısır kadınlar yaratan bu korkunç zanaatla para kırıyor. Şurada evli bir kadının karnı yarıyor, tam verim halindeki hayat kaynağı koparıлып alınıyor. Beride bir bakire, henüz gonca halindeki analığı daha çiçek açmadan yok edilip sakat bırakılıyor. Her an, her yerde, bir kesip biçmedir gidiyor. En küçük hastalık yüzünden, vücutta şüphe edilen en küçük bir bozukluk yüzünden bıçağa başvuruluyor; aldanılmışsa, sağlıklı uzuv kovaya atılmakla işin içinden çıkılıyor. Çoğu zaman kadının kendisine de, kocasına da, ailesine de haber verilmiyor; hasta başına geleni müşahede raporunu okuduktan sonra anlıyor. Adam sen de, ne önemi var, bir kadın eksik olmuş, bir eş, bir ana eksik olmuş, ne çıkar! İşin ne hale geldiğini de biliyorsunuz. Hastanelerde senede iki üç bin kadın kısır ediliyor. Özel kliniklerde bu rakam en az iki mislidir, çünkü oralarda ne engel olacak şahitler var, ne de herhangi bir şekilde kontrol. Sadece Paris'te on beş yıldan beri yapılan ameliyat sayısı otuz kırk bini bulmuştur. Kısacası, analık özü zararlı bir ot gibi biçilen, koparılan Fransız kadınlarının sayısı beş yüz bin, yarım milyon olarak tahmin ediliyor. Aman yarabbi, yarım milyon! Yarım milyon nafile yaratık, yarım milyon ucube!"

Doktor Boutan bu sayıları büyük bir hiddet feryadı halinde haykırırmıştı, acı bir küçümseme ifadesiyle sözünü bitirdi:

“Asıl fenası şu ki bütün bu iş yalandan, aldatmacadan ve hırsızlıktan ibaret. Şöhretleri uğrunda yayımladıkları istatistikler yalan söylüyor. Yarının müşterilerini aldatıyorlar, verdikleri ümitleri hemen hiçbir zaman gerçekleştirmemekle onların cebinden paralarını alıyorlar. Bütün bu kısırlaştırma modası böyle geniş bir aldatma esasına dayanıyor, çünkü mesele ameliyatın başarı kazanıp kazanmamasında değil, ameliyattan sonra hastaları takip etmek, ne hale geldiklerini incelemek, fert ve toplum bakımlarından kesin sonuçların neler olduğunu görmek gerek. O zaman ne müthiş hayal kırıklıklarıyla karşılaşılacak, ıstıraplarla, kayıplarla, felaketlerle dolu ne korkunç cehennemlere yuvarlanılacak! Bir uzvun faaliyetini durdurmakla o uzva şifa verilmez, tekrar ediyorum, ucube yaratılır; ucube ise her türlü sağlığın, her türlü mutluluğun zıddıdır. Bunun sonunda ölçüsüz bir kayıp vardır, ziyan olmuş, mahvolmuş hayat, katledilmiş insanlık vardır. Kadın kısırlaştırıcılarının bıçağı bize on sene içinde, Prusyalı kurşunlarının o korkunç yıl* içinde verdiği-nden daha fazla zarar verdi.”

Mathieu ile Marianne, Chantebled’de temel kuruyor, hayat yaratıyor, döl yetiştiriyorlardı. Aradan geçen dört sene içinde, varlıklarının ta kendisi demek olan, zevkleri ve kuvvetleri demek olan, aileyi ve bereketli toprağı sürekli çoğaltma faaliyetiyle, hayatın ölümle ebledi savaşında yine zafere eriştiler. Arzu, alev gibi yakıcı, gelip geçiyor, o ilahi arzu sevmekteki, iyi olma, sağlıklı olma kudretleri sayesinde onları bereketlendiriyordu; azimleri, bir şeyler yapma iradeleri, gereken emeğı, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan emeğı verme hususundaki dingin cesaretleri ise üst tarafını tamamlıyordu. Fakat ilk iki sene zaferi ancak sürekli bir mücadeleyle elde edebildiler. İki korkunç kış geçirdiler, karlar yağdı, buzlar tuttu; arkasından mart rüzgârları esmeye başlayınca dolular yağdı, buzlar buğday başaklarını yerlere serdi. Lepailleu’ün hasetçi ve aciz gülüşüyle savurduğu tehdit gibi, toprak âdeta üvey ana oldu; emeklerine karşı nan-

* Önce Fransa ve Prusya imparatorluklarının savaştığı, ardından da çok kanlı bir biçimde bastırılan Paris Komünü’nün yaşandığı 1871 yılı kastedilmektedir. -ed.

kör, zararlarına karşı kayıtsız davrandı. O iki yıl, yine Séguin'den satın aldıkları yirmi hektar toprak sayesinde işin içinden çıkabildiler ancak; bu yirmi hektar, yaylanın batısında yine bataklıklar kurutularak elde edilen geniş bir özlü toprak parçasıydı; donlara rağmen ilk verdiği mahsul son derece bereketli oldu. Arazi genişleye genişleye kuvvet buluyor, aksiliklere göğüs geriyordu. Mathieu ile Marianne büyük ailevi kaygılar da yaşadılar; o zamana kadar dünyaya gelmiş bulunan beş çocukları onları bir hayli üzdü, bir hayli yordu. Tıpkı toprak için yaptıkları gibi, çocuklar için de günlük bir savaşa girmişlerdi; her gün onlara ihtimam gösteriyor, korkular geçiriyor, her gün bir kurtarma işiyle uğraşıyorlardı. En küçük çocukları Gervais habis bir humma yüzünden az kalsın ölüyordu. Küçük Rose da ağaçtan düşmüş, yalnızca bir ezikle kurtulmuş, fakat onlara korkunç bir heyecan yaşatmıştı. Lakin öteki üç çocuk, Blaise, Denis ve Ambroise, körpe meşe ağaçları kadar sağlıklı ve neşeliydi. Marianne altıncı çocuğu olan kızını doğurup bu çocuğa Claire diye şirin bir ad verdikleri vakit, Mathieu kuvvetinin ve servetinin bu artışı karşısında büyük bir sevinç duyarak, aşklarının bu yeni hediyesini kutlamıştı.

Ondan sonraki iki sene, sonu gelmez didinmeler, üzüntüler ve sevinçler birbirini kovaladı, yine aynı zaferlere ulaştı. Marianne yine doğurdu, Mathieu daha başka topraklar elde etti. Hep çok çalışıyor, hayatlarından çok harcıyor, çok hayat yaratıyorlardı. Bu sefer, arazinin fundalık kısmını, asırlardan beri üzerinde hiçbir şey yetişmeyen kumluk ve taşlık bayırları genişletmek gerekmişti. Yaylanın yatak içine alınan, bakımsız araziye yayılan pınarları, oraları azar azar bereketlendiriyor, giderek büyüyen bitkilerle örtüyordu. Önce hayal kırıklıklarıyla karşılaştılar, yaratıcılık gayreti için öyle sabırlı bir azimle çalışmak gerekti ki başarısızlığa uğramaktan korktular. Fakat orası da taşkın bir mahsul verdi; satın alınan ormanlık kısımda akıllıca yapılan ağaç kesimleri büyük kârlar getiriyor, o zamana kadar çalılıklarla örtülü geniş boşlukları ekime ayırma fikri veriyordu. Arazi genişledikçe çocuklar da büyüyordu. Üç büyük oğlanı, Blaise'i, Denis'yi ve Ambroise'ı, Paris'te bir liseye yerleştirmek gerekti; her gün ilk trenle güle oynaya oraya gidiyor, akşam eve dönüyorlardı. Öbür üç çocuk, küçük Gervais ile kızlar Rose ve Claire, hâlâ tabi-

at ortasında sere serpe büyümekteydi. Onlardan yana, her zamanki üzüntülerden, bir okşayışla dinen acılardan, bir güneş ışığının kurttuğu gözyaşlarından başka bir şey görmediler. Fakat Marianne yedinci çocuğunu o kadar zahmetli doğurdu ki Mathieu bir an onu kaybedeceğinden korktu. Genç kadın kümeden dönerken düşmüştü; şiddetli sancılar baş gösterdi, Marianne yatmak zorunda kaldı. Ertesi gün, henüz sekiz aylıken çocuğu doğurdu; alalecele çağrılan Boutan ne ananın ne çocuğun hayatı için güvence verdi. Müthiş bir telaşa kapıldılar. Marianne'ı bu tehlikeden kurtaran şey, sağlam sağlığıyla dengeli mizacı oldu. Grégoire adını verdikleri çocuk da kaybettiği zamanı kazanıyor, her türlü varoluşun doğal kaynağından hayat alırcasına, annesinin göğsünde canlanıyordu. Mathieu, karısını, kucağında o sevgili yavru ile birlikte gülümser görünce tutkuyla kucaklayarak öptü; bütün üzüntüleri, bütün kederleri bir yana bırakarak bir kere daha kıvandı. Bir çocuk daha doğmuş, servet ve kudret artmış, dünyaya yeni bir kuvvet salıverilmiş, yarın için bir tarla daha ekilmişti.

Bu, hep o büyük, o hayırlı eserd, toprakla ve kadınla büyüyen bereketin eseri; yıkıma galebe çalıyor, yeni gelen çocuğa gıda yaratıyor, ıstırap içinde seviyor, istiyor, savaşıyor, çalışıyor, hep daha fazla hayat, daha fazla ümit yaratmaya doğru gidiyordu.

II

ARADAN İKİ SENE GEÇTİ. Bu iki sene içinde Mathieu ile Marianne'ın bir kız çocukları daha oldu. Bu sefer, ailenin kalabalıklaşmasıyla beraber Chantebled arazisi de büyüdü; yaylanın Mareuil tarlalarına kadar olan otuz hektarlık koru kısmı bu topraklara eklendi; bir yandan da bayır aşağı, otuz hektarlık daha fundalık alan, araziye demiryolu boyunca Monval kasabasına kadar uzattı. Fakat daha önemlisi, av köşkü olarak kullanılan harap bina artık ihtiyaca yetmediği için, yeniden inşaat yapmak, koca bir çiftlik oluşturmak, arazi genişledikçe sayısı artan mahsul, uşaklar ve hayvanlar için tahıl ambarları, hangarlar, ahırlar, tavlalar gibi binalar kurmak gerekti. Bu, hayatın yenilmez zaferiydi; bereket, güneşin altında etrafa

yayılıyor, emek, engeller ve ıstıraplar arasında, kayıpları telafi ederek, durmadan yaratıyor, dünyanın damarlarına her an daha fazla kuvvet, daha fazla sağlık ve neşe katıyordu.

Mathieu alım satım işleri ve türlü türlü siparişler için Paris'e istemeyerek çok sık geliyor, Séguin'le sürekli ilişki halinde bulunuyordu. Ağustosun ilk günlerine rastlayan çok sıcak bir sabah, yeni model bir orak makinesini görmek üzere fabrikaya geldiğinde, orada ne Constance'ı ne de Maurice'i bulabildi; ikisi de bir gün önce Beauchêne ile birlikte gitmişti. Beauchêne onları Houlgate tarafında deniz kenarında bir yere yerleştirdikten sonra öbür pazartesi dönüp gelecekti. Mathieu makineyi inceledi, mekanizmasını beğenmedi; sonra eskisi gibi yaz kış odasında, defterlerinin karşısına mihlanmış oturan Morange'ın elini sıkmak üzere yukarı çıkacak kadar vakit bulabildi.

"Buraya geldikçe bana bir merhaba demeden gitmiyorsunuz, ne kadar naziksınız," dedi Morange.

"Ahbablığımız yeni değil."

"Tabii, tabii, hem bilirsiniz, sizi çok severim."

Mathieu'nün karşısında sakinleşmiş, hayata dönmüş, iyi günlerdeki gibi güler yüzlü bir Morange vardı. Taparcasına sevdiği kadının korkunç ölümünden onda yalnızca eskisinden daha büyük bir yürek zaafı kalmıştı; gözleri çabucak yaşıyordu, iyiliği ve sıkılganlığı artmıştı. Henüz kırk beş yaşında olduğu halde saçları tamamen dökmüştü; bununla beraber gür sakalına yeniden özen göstermeye başlamıştı, onunla övünüyordu. Bu mucizeyi yaratan yalnızca Reine olmuştu; kendisini yeniden mutlu bir hayata kavuşturan bu kız her sene biraz daha büyüdükçe, Morange onu ölümüne çok ağladığı kadına biraz daha fazla benzetiyordu. Şimdi yirmisine basmış olan Reine, Valérie'nin evlendikleri yaştaki halinin ta kendisiydi; Valérie, onu bir sevgi mucizesiyle teselli etmek üzere, o genç ve güzel haliyle dirilmişti sanki. Artık ölen kadının kanlara bulanmış ot minder üzerinde yatan o korkunç hayali âdeta silinmiş, yerine evin içini dolduran bu dirilmiş, cazibeli ve neşeli genç kadın gelmişti. Eskiden hafif bir gürültüde titreyen Morange artık titremiyordu; vicdan azabı, yüreğinde ağır bir yükten, dehşetin artık uyandırmaz olduğu uyu-

şuk bir ıstıraptan ibaret kalmıştı. Reine’i delice bir sevgiyle, bütün sevgilerinin bir araya gelmesinden vücut bulan sonsuz bir sevgiyle sevmeye başlamıştı. Yeniden gençleşiyordu; ona daha dün evlenmiş gibi geliyor, sanki kaderin tanrısal bir affına mazhar olarak, baki-re haliyle kendisine geri verilen, aşka daha yeni başlayan, arzuladığı kadınla tekrar yaşıyordu. İşte bütün bu tutkuyu, el süremediği, karşısında dize gelip erişilmez bir tanrıça haline getirdiği kutsal bir mahluka karşı duymaktaydı.

“Ne olur, öğle yemeğine gelseniz...” diye devam etti. “Haberiniz yok, dünden beri bekârim.”

“Nasıl bekâr?”

“Bekârim ya, Reine, Loiret’de bir şatoya misafirliğe gitti, üç hafta kalacak. Barones de Lowicz onu ahbablarına götürmek için benden izin istedi, yalvardı. Yavrucağın kırlarda, korularda gezip dolaşmayı ne kadar çok istediğini görünce doğrusu razı oldum. Çocuğu ömründe Versailles’dan öteye götürmüş değilim, düşünün... Buna rağmen, bırakmak da istemiyordum ha.”

Mathieu gülmeye başlamıştı:

“Ooo, kızınızın herhangi bir arzusuna direnmek sizin için mümkün mü?”

Bu söz doğruydu. Nasıl ki Valérie vaktiyle evin mutlak hâkimi idiyse, şimdi de Reine, Morange’ın boyun eğdiği kudretli bir irade haline gelmişti. Karısının ölümünden sonra hayatı paramparça olan, şaşkına dönüp rehbersiz kalan Morange’ın yeniden kavuştuğu huzurun ve sağlığın en büyük sebebi, taparcasına sevdiği bir hayat arkadaşının ona yeniden hükmetmesi, yol göstermesi, boyun eğmeye ve hoş gitmeye duyduğu biricik arzu ile kendisini meşgul etmesiydi kesinlikle. Morange artık yalnızca kızı için yaşıyordu. Mathieu, Morange’ın babalık duygularını bildiği için ona bir parça takılmak istedi:

“Bakarsınız kızınız evlenmiş olarak dönüp gelir.”

Bunun üzerine Morange sinirlendi, yüzü asıldı.

“Umarım ki böyle bir şey olmaz,” dedi. “Barones’e tembih ettim. Reine daha çocuktur, layığı olan erkeği bulması için kendisine vermek istediğim servete de henüz sahip değil. Buna çalışıyorum, günü

gelince göreceğiz. Hayır, hayır! Reine beni çok sever, iznim olmadan evlenip beni üzmez. Hem daha vakti gelmediğini, eğer hayalimi gerçekleştirmezsem, zavallı karıcığımın söz verdiğim bütün mutluluğu, sevgili kızımın bana vereceği bütün mutluluğu sağlayamazsam, bu sefer bu yüzden öleceğimi biliyor. Hem sonra, bilseniz, ufacık köşemizde ne kadar mutluyuz biz! Gerçi onu bütün gün evde yalnız bırakıyorum, fakat akşamları tekrar buluştuğumuzda sevincimizi görmeli! Kızım o kadar masum ki daha evlenmeye ihtiyacı yok, çünkü henüz hiçbir şey hazır değil, hiç acelemiz de yok.”

Tekrar gülümsedi, devam etti:

“Haydi, yemeği bizde yiyelim... Kızımdan bahsederiz, size ufak tefek sırlarımı, ne hayaller kurduğumu, neler hazırladığımı anlatırım. Sonra size Reine’in fotoğrafını gösteririm, çektireli daha bir hafta olmadı. O evde yokken bana arkadaşlık etseniz, erkek erkeğe bir yemek yesek ne güzel olur! Reine’in sofradaki yerine bir çiçek demeti koyarız. Tamam mı? Anlaştık, öğleyin sizi bekliyorum.”

Mathieu ona bu büyük zevki tattıramadı:

“Hayır, imkânı yok, bu sabah dolaşacak çok yerim var. Ama durun, öbür gün Paris’e gelmeye mecburum. O gün sizin için uygunsa, öğle yemeğini sizinle beraber yemek söz veriyorum.”

İş böylece kararlaştı, neşeli neşeli el sıkıştılar. Mathieu işlerinin peşinde koşmaya başladı, bir iş için uğrayıp geciktiği Clichy Caddesi’ndeki küçük bir lokantada öğle yemeğini yedi. Sonra Caumartin Sokağı’nda bir bankerin yazıhanesine gitmek üzere Amsterdam Sokağı’ndan geçtiği sırada, Londra Sokağı’nın dörtyol ağzına varınca, Tivoli Geçidi’ne saparak kestirmeden gitmek geldi aklına; bu geçit Saint-Lazare Sokağı’na çıkıyor, çifte kemerlerinin sık aralıklı direkleri arabaların geçmesine hemen tamamıyla mâni oluyordu. O yüzden bu geçit hep تنها olurdu; oradan yalnız yayalar, o mahallede oturanlar, büyük şehrin girdisini çıktısını bilen Parisliler geçerdi. Mathieu’ün kendisi bile senelerden beri oradan geçtiğini hatırlamıyordu. Eski Paris’in bu unutulmuş köşesini, güneşli günlerde bile karanlık olan rutubetli, dar sokağı, cephelerinin sıvaları dökülen fakir evleri, karanlık, daracık dükkânları, köhnelikten çürüyen bütün bu kokmuş sefaleti merakla seyrederken, birdenbire, beklemediği bir tesadüf onu

hayrette bıraktı. Orada, tekerlekleri sokağın çamuru içinde, mükellef bir konak arabasının beklediğini görüp şaşıtı sıradan, binaların en iğrencinden iki kadının çıktığını, çabucak arabaya binip gözden kaybolduklarını gördü. Yüzlerindeki tüllere rağmen Sérafine'le Reine'i tanıdı. Sérafine'i aylardan beri görmediği için acaba o mu diye bir an tereddüt etti; gözüne çok acayip, çok değişik görünmüştü. Fakat pek hoş, şen, sevimli yüzünü Mathieu'den tarafa döndürüp onu görmeden bakan Reine'den yana aldanmasına imkân yoktu. Konak arabası Saint-Lazare Sokağı'nı dolduran araba kalabalığı arasında kaybolup gittiği halde, Mathieu hâlâ aynı yerde, sersem sersem donmuş kalmıştı. Nasıl olurdu? Babasının Orléans civarında bir şatoda sandığı bu güzel kız demek ki Paris'ten ayrılmamıştı, öyle mi? Barones onu büyük bir bahçenin asırlık ağaçları altında gezdireceği yerde, gizli gizli böyle bir batakhane mi getiriyordu? Mathieu korkunç hadiselerden şüphelenmiş, kalbi acı acı burkulmuştu. Basık, şüpheli, sefaletle kirlenmiş, her tarafından ahlaksızlık sızan iki katlı eve bakıyordu. Hiç şüphe yok, bir randevu eviydi, fakat ne kadar yüz kızartacak bir yerdi, hem kimbilir itirafı imkânsız ne sefahatler içindi! Sonra oranın nasıl bir yer olduğunu öğrenme merakını yenemedi, loş ve pis kokulu bir yol boyunca ilerlemeyi göze aldı; başvuracak bir kapıcı bulamayınca, su haznesi gibi yeşilimtırak bir avluya kadar geldi. Bir allahın kulu yoktu, çit çıkmıyordu. Bir şey anlayamadan çekilip gitmek üzereydi ki bir kapının üzerinde gördüğü bakır tabelada yazılı Doktor Sarraille'in Kliniği ibaresi onu ani bir ışıqla aydınlattı. Gaudé'un öğrencisi olan o öküzlü burunlu, hantal suratı hatırladı, özellikle de bu adamı tanıyan Doktor Boutan'ın birkaç sözü aklına geldi. Peki, mesele neydi? Acaba gizlenen bir hastalık mı vardı, yoksa çok gizli bir muayene mi sözkonusuydu? Mathieu ürpererek, şüphelerini sonuna kadar aydınlatmak istemeyerek uzaklaştı. Birdenbire dehşet verici bir benzerlik dikkatini çekti; orada, Rocher Sokağı'nda, Rouche Kadın'ın evindeki aynı mide bulantısını, burada, Tivoli Geçidi'nde Sarraille'in evinde de duymuştu; yol aynı leş kokulu yol, avlu aynı vıcık vıcık avluydu, burası da bir rezalet ve cinayet iniydi. Ah! O sıcak ağustos güneşi altında, hayat galesi içinde işinin gücünün peşinde koşan Paris'in geniş caddelerine çıkınca, dünya varmış dedi!

Akıbetinden kaçılmayacak, mantığa uygun bir hikâyeydi bu. Para arzusu içinde, haz tutkusu içinde yetişen Reine, debdebeli bir hayat sürme ümidiyle büyümüş, bu hayatı elde etmesi geciktikçe güzel kızlara mahsus iştahları iyice azmıştı. Annesi hayattayken, kız onun yalnızca tuvaletler, arabalar, bitip tükenmez eğlenceler hayal ettiğini işitiyordu; sonra babasıyla kalınca, yine aynı emelleri beslemeye devam etmişti. İşin kötüsü, o zaman kendisine göz kulak olan kimse de kalmamıştı; bütün gün sabahtan akşama kadar bir hizmetçi kadınla yalnız oturuyor, müzikten ve okumaktan çabucak usanıyor, bütün vaktini balkonda geçiriyor, hayalindeki sırmalı kıyafetli peri padişahının oğlu kendisini bu orta hallilikten kurtarmaya gelecek mi, anasıyla babasının mutlaka erişeceğini vaat ettikleri, sonsuz eğlencelerle dolu şahane hayata ulaştıracak mı diye bekliyordu. Başka hiçbir şey gözünde yoktu. Duyuları erken bir buluğla uyanmış, çabuk heyecanlanan, ateşli teniyle, hayalinin gerçekleşmesini istiyor, işsiz güçsüz geçirdiği uzun bekleme saatleri merakını iyice gıcıkliyordu. O zamanlarda karşısına yalnızca Sérafine çıktı, onu Boulogne ormanının yollarında gezdirdi, genç kızların gidebileceği temsillere götürdü; önce yalnızca çocuğun hayran tavırları hoşuna gidiyordu, onda kendisinin de yanıp tutuştuğu zevk düşkünlüğünün biraz olsun kaynaştığını seziyordu. Sonra çocuk büyüüp de kadın olunca, Barones onu baştan çıkarmak gibi hain bir maksat gütmekten, genç kızı daha günahkâr eğlencelere, daha az masum tiyatrolara götürmeye başladı; böylelikle Reine her şeyi öğrendi. O zaman düşüş çabucak tamamlandı; gitgide daha sıkı fıkı oldular, aralarındaki yaş farkını unuttular, sırlarını o kadar serbestçe açtılar ki artık birbirlerinden hiçbir şey saklamaz oldular. İkisi de haz dininden olduklarından, aynı tutkulu tapınıшта birleşmişlerdi. Büyüğü, artık başka kuruntusu kalmadığı için, küçüğe kendi tecrübesinin ürünü olan nasihatler veriyor, rezalekten kaçmayı, sosyete içindeki durumunu bozmadan korumayı, hayatını asla itiraf etmemeyi, hele itirafların en beteri olan, tamir kabul etmez bir felaket olan çocuktan sakınmayı tavsiye ediyordu. Gerçekten de bir seneye yakın bir zaman, arkadaşının Marignan Sokakındaki gözlerden uzak dairesine saat beş altı arası çay içmeye sık sık gelen genç kız, orada cana yakın erkeklerle buluştuğu halde, o çok

korkulan kaza meydana gelmedi. Reine, bir saat hoşça vakit geçirmek için vücudundan neyi vermesi gerekiyorsa sırf onu vererek, yaptığı-
nın akıbetlerinden sakınma konusunda kısa zamanda ustalaşmıştı.

Fakat alınyazısı hazırlanıyordu. Bir gün Reine gebe kaldığını kesin olarak anladı. Bu felaket nasıl olmuştu? Sorsalar kendisi de söyleyemezdi. O dalgınlık anına kendi de şaşıyor, geleceği düşün-
dükçe duyduğu dehşet içinde, hiçbir şey hatırlamıyordu. Babasının, kendisini taparcasına seven babasının, bu rezaletin altında ezilişi, hıçkırarak ölüm halleri geçirişi gözünün önüne geldi. Durumun ta-
mirine hiç imkân yoktu; adam gizli evlere sıkça girip çıkan yüksek bir devlet memuruydu, karısı, çocukları vardı; hem zaten bu şart-
lar altında böyle bir gebeliğin hangi erkekten olduğu belli olmazdı. Reine ağlaya ağlaya, perişan bir halde, arkadaşı Sérafine'e durumu itiraf ettiği zaman, kadın aptalca bir tesadüfle zevki bozulan öfkeli bir kraliçe gibi önce bir köpürdü, kızı dövecek hale geldi. Sonra bu olayın kendisine de leke sürmesinden, cemiyet içinde uzun seneler-
dir devam eden riyakârlığının mahvolmasından korkarak, sakinli-
ğini ve cüretini ele aldı. Dertli kızı öptü, teselli etti; kendisini terk etmeyeceğine, onu bu işin içinden başarıyla çıkaracağına yemin etti. Aklına ilk gelen şey, çocuğu düşürtmek olmuştu; birkaç gün bekledi, nihayet kıza bundan bahsetti. Lakin onu gözyaşlarıyla karışık yeni bir korku buhranına düşürmekten başka bir sonuç alamadı. Reine uzun zaman annesinin kendisine anlatıldığı gibi doğururken öldü-
ğünü sanmıştı; sıkı fıkı ilişkileri sırasında, bizzat Sérafine'in bir boş-
boğazlığıyla nihayet hakikati anlamış, o canice işleri, annesinin bir batakhane-
de öldüğünü öğrenmişti; öyle ki yüreğini batıl bir korku kaplamış, telaşlanıyor, eğer aynı çareye başvuracak olursa mutlaka annesi gibi öleceğini haykırıyordu. Zaten Sérafine de düşünmüş, ebe kadına başvurmayı tedirgin edici ve tehlikeli bulmuştu. Ebeye ta-
mamen teslim olmak gerekiyordu. Sérafine kendi hesabına başvur-
muş olduğu ebeyi düşündükçe, hâlâ gözünün önüne haris, aşağılık ve tehditçi bir yaratık geliyor, ürperiyordu. Bu arada zihninde daha kökten, daha parlak, büsbütün başka bir tasarı filizlenmekteydi; genç arkadaşı bu fırsattan faydalanarak kendisi gibi ameliyat olmalıydı, böylece bir çırpıda hem içinde bulunduğu kötü durumdan kurtu-

luyor, hem de gebe kalma tehlikesinden ebediyen sıyrılıyordu. Önce Reine'e bundan ihtiyatla bahsetti; bazı cerrahların yanıldıklarına, rahimde ur bulunduğunu zannettikleri halde, ameliyattan sonra bir ceninle karşılaştıklarına dair kendisine anlatılan şeyleri söyledi. Niçin bu doktorlardan birine başvurmamalıydı ki? Kaldı ki ameliyatın hiç tehlikesi yoktu; Sérafine kendisini örnek gösteriyor, şimdi tattığı emniyeti, bütün küstahça hazlarını, mağrur güzelliğini birkaç kırışıkla bozmaya başlamış ani bir solgunluk halinde beliren yorgunluğunu henüz itiraf etmediği bütün o şehvi azgınlığını anlatıyordu. Kızın yumuşadığını görünce babasından bahsetti; babası onu evlendirmekten bu kadar kaçındığına, kendisi de bağısız, vazifesiz, özgürce yaşamayı tercih ettiğine göre, ameliyat yapıldığı takdirde hep babasının yanında kalabileceğini anlattı. Keyfi istediği gibi, dilediğini sevmek, istediği erkeğe teslim olmak, asla gebe kalmayacağına emin, her zaman yeniden başlayabilmek az şey miydi? Kendi hayatına kendisi hâkim olacak, korkusuz, vicdan azapsız, bütün hazları sonuna kadar tadacaktı. Zevklerini gizli tutacak kadar becerikli davranması yeterdi, bu küçük komediyi oynamasına pekâlâ izin vardı, sabahtan akşama kadar işinin başında oturan o yumuşak başlı, zayıf Morange bu oyuna kolayca kanardı. Reine'in yatıştığını, kararını verdiğini görünce, Sérafine bu pek genç, pek güzel, yeni çıraftan dolayı son derece memnun, sevgili kızım diyerek onu şiddetle kucakladı.

Ameliyatı yapmaya razı olacak cerrahı bulmak kalıyordu artık. Sérafine, Gaude'u aklına bile getirmede; o çok kodaman bir şahsiyetti, böyle bir maceraya girmeyi göze alamazdı. Sonra birdenbire aradığı adamı buldu; Gaude'un öğrencisi olan, kendi ameliyatında da üstada yardım eden Sarraille bu işi görürdü. Sérafine onu iyi tanıyordu, nekahet saatlerinde itiraflarını dinlemişti; müşterisi olan kadınların nezdinde başarı kazanmasına hep mâni olacağını acı bir ümitsizlikle söylediği çirkinliğinden, o hantal, donuk suratından, seyrek sakalından, şakaklarına yapışık sert saçlarından dolayı öfkeden kudurduğunu biliyordu. Bu çirkinlik varlığını iflasa sürükleyecek, geleceğine engel olacak, çirkefe yuvarlanmasına, belki de kürek cezasına gitmesine sebep olacaktı. Fakir bir köylünün biricik

oğluydu; Paris'te tıp eğitimi gördüğü sırada, okula yazılabilmek için gecelerini aşâğılık işler görmekle geçirmiş, yiyecek peşinde koşan derbeder bir köpek gibi yaşamıştı. Şimdi de asistanlık yıllarından sonra, sessiz sedasız çalışmasını beğenen Gaude'un himayesine rağmen, yine sokakta kalmıştı. Doğru dürüst müşterisi olmadan, kar-nını doyurmak için, Tivoli Sokağı'ndaki bu şüpheli kliniği açmıştı; orada başkalarının artıklarıyla, istemeyip kendisine bıraktıkları teh-likeli vakalarla kıt kanaat geçiniyordu. En kötüsü de çabuk başarı elde etme ihtiyacının şiddetle içini kemirmesiydi; hep fırsat kolluyor, tevekkül göstermiyor, ne olursa olsun dünyayı ve dünya zevklerini elde etmeyi hayal ediyor, gözü pek bir kumarbaz gibi bu kazancı ha-yatıyla ödemeyi göze alıyordu. İşte bu sebeplerden, Sérafine aradığı adamı onda buldu. Ona bir masal uydurma ihtiyacı duymuş, doğ-ruyu söyleyerek, açık ve itiraf edilmiş bir suç ortaklığı ile vicdanı-nı fazla çetin bir imtihandan geçirmeyi lüzumsuz saymıştı. Reine'i yeğenim diye tanıttı; acayip bir hastalığa yakalandığı için, doktora muayene olmak üzere ailesinin onu taşradan kendi yanına yolladığı-nı söyledi. Kız, görünüşte çok sağlıklı olmakla beraber, göbeğinin alt kısmında müthiş sancılar duyuyordu. Sérafine biçimine getirip işin üst tarafını ima etti, bin frank teklif etti; Sarraille ilk muayeneden sonra uzvun sert ve şişkin olduğunu söyledi, sonunda da bir ur teşhis etti. Daha başka randevular aldılar; Reine gitgide daha fazla sancıla-nıyormuş gibi yapıyor, doktor eliyle bir parça muayene etse feryatlar koparıyordu. Nihayet tek tesirli çare olarak ameliyata karar verildi. Hastanın Tivoli Geçidi'ndeki klinikte ameliyat olması kararlaştırıl-dı, ameliyattan sonra iki üç hafta sürecek olan nekahet devresini de orada geçirecekti. Sérafine genç kızı Loiret şatosuna götürüp orada ona üç haftalık bir istirahat, bir açık hava hayatı geçirteceği yalanını işte o zaman tasarlamıştı. Mathieu'nün onları Sarraille'in muayene-hanesinden çıkarken gördüğü gün, ertesi gün için her şeyi ayarlamış bulunuyorlardı. Aynı günün akşamı, Reine kendisini misafir eden Barones'in evine dönünce, babasına neşeli ayrıntılarla dolu, çok can-dan bir mektup yazdı; bu mektup, o uzak kasabada, şatoya yakın bir yerden hatırşinas bir kadın tarafından postaya verilecekti.

Mathieu daha ertesi gün sözünü tutmuş, Morange'ın Grenelle Bulvarı'ndaki dairesine öğle yemeğine gelmişti. Onu mutlu bir çocuk neşesi içinde buldu.

“Oo! Dakikası dakikasına geldiniz,” dedi Morange. “Bir parça bekleyeceksiniz, hizmetçi kadın mayonezi yetiştiremedi... Salona girin.”

Salon, çiçekleri yaldızlı, gümüşrengi duvarkağıdıyla, beyaz lake, XIV. Louis stili oda takımıyla, siyah pelesenk piyanosuyla hep aynı salondur; Mathieu seneler önce Valérie'nin kendisini orada ağırladığını hatırlıyordu. Salondaki mobilyalar tozların altında eskiyor, neredeyse hiç girilmez olmuş, kullanılmayan bir odanın terk edilmiş hali seziliyordu. Morange açıkladı:

“Elbette daire ikimize fazla büyük geliyor. Fakat burayı bırakırsam yüreğime dert olacaktı. Hem sonra, bu eve alışmışız... Reine odasından dışarı çıkmaz. Gelin bakın, ne kadar şirindir, her yanını ne güzel düzenlemiştir. Ona hediye ettiğim iki vazoyu size göstermek isterim.”

Kızılçam ağacından, cilalı mobilya ile döşeli, soluk mavi oda da değişmemişti. Emaye kristalden iki vazo pek güzel şeylerdi. Odada cici bicilerden, türlü türlü hediyeden, babanın kızına bol bol yaptığı sürprizlerden oluşan görülmemiş bir yığın vardı. Morange orada kutsal bir yerdeymiş gibi parmak ucuna basarak yürüyor, bir dinsizi puta tapmaya alıştırmış gibi sofuca bir tebessümle pes perdeden konuşuyordu. Sonra Mathieu'yü esrarengiz tavırlarla dairenin öte başına, kendi yatak odasına götürdü. Karısı öleli beri orada hiçbir şeyin yerini değiştirmemiş, mazi ağacından aynı oda takımını, aynı sarı perdeleri birer kutsal yadigar gibi saklamıştı. Yalnız, şömine, masalar, duvarlar fotoğraflarla doluydu; karısının toplayabildiği kadar portresine, kızının çocukluğundan beri her altı ayda bir çekilen sayısız portresini de ekleyerek muazzam bir koleksiyon meydana getirmişti.

“Gelin, gelin bakın, size Reine'in son portresini göstereceğime söz vermiştim... Bakın.”

Böyle diyerek Mathieu'yü pencerenin karşısında, bir masanın üzerinde, dindarca hazırlanmış olan bir tür küçük mihrabın yanına götürdü. Kızın en güzel portreleri oraya düzgün bir şekilde dizilmiş,

tam ortaya yerleştirilen iki portrenin etrafını sarmıştı. Bu ortadaki iki portre, ana ile kızın aynı yaşta çekilmiş, yan yana konmuş, ikiz kardeşler gibi göründükleri, gülümser ve güzel portreleriydi. Morange'ın gözleri yaşarmıştı. Şefkatli bir heyecanla kekeledi:

“Nasıl? Ne dersiniz? Küçük Reine'im sonunda bana o çok sevdiğim, arkasından çok ağladığım Valérie'mi iade etmiş sayılmaz mı? Sizi temin ederim, ikisi aynı kadın. Siz de görüyorsunuz, rüya görmüyorum, biri ötekini diriltti, aynı gözler, aynı ağız, aynı saçlar... Hem ne kadar da güzel!.. Saatlerce karşısında oturuyorum dostum, o benim allahımdır.”

Böyle bir tapınış karşısında, Mathieu de gözleri yaşaracak derecede duygulanmıştı. O iki görüntü karşısında, birisi ölü, ötekisi ise orada, önceki günden beri tehdit dolu görünüşünü aklından çıkaramadığı o meçhul yerde bulunan, birbirinin çok benzeri bu iki kadın karşısında vücudunun buz kesildiğini duydu. O sırada hizmetçi kadının ıstakozla mayonezin sofraya geldiğini haber verince, Morange neşeli bir tavırla onu yemek odasına geçirdi; balkondan manzaranın güzelliğini seyredebilmeleri için pencerenin ardına kadar açık bırakılmasını istedi. Sofrada yalnızca iki kişilik takım vardı. Reine'in her zamanki yerinde ise beyaz güllerden büyük bir demet duruyordu.

Morange candan bir tebessümle:

“Şuraya, onun sağına oturun,” dedi. “Ne de olsa üç kişiyiz.”

Yemeğin sonuna kadar böyle neşeli neşeli konuştu. Hizmetçi kadının, ıstakozdan sonra pırzola, sonra enginar getirdi. Her zaman az konuşan biri olan Morange, o gün özel olarak açık yürekli davranıyordu; sanki kaderin her şeye rağmen sonunda ödüllendirdiği, akıllı uslu, zeki ve basiretli bir adam olduğunu misafirine ispat etmek istiyordu. Karısının eski düşüncelerini tekrarlıyor, dünyaya çok çocuk getirip bunları kendine ayak bağı etmemekte haklı olduğunu, yalnızca küçük Reine'ini düşünmenin kendisi için büyük bir mutluluk olduğunu söylüyordu. Hayata yeniden başlaması mümkün olsa, yine Reine'den başka çocuk istemezdi. Uzun uzun matemini tuttuğu o feci ölüm olmasaydı, Crédit National Bankası'na girmiş olacak, bugün belki milyonlara sahip bulunacaktı. Fakat henüz bütün ümitleri mahvolmuş değildi. Bunun sebebi de bir tek kızından başka çocuğu-

nun bulunmamasıydı. Emellerini anlattı; kızı için çeyiz parası biriktirdiğini, ona layık bir koca bulmak istediğini, kendisinin de onun sayesinde toplum içinde yüksek bir mevki edineceğini, sonunda üst tabakadan biri olacağını söyledi. Meğerki Reine evlenmemeyi tercih etsindi; o zaman bu, ikisi için de umulmadık bir nimet olurdu, çünkü kızını kendi yanında alıkoymak için sinsi sinsi kurduğu tasarını ona büyük emeller besletiyordu, bunu da itiraf etti. Kızının her isteğine boyun eğiyor, onun da annesi gibi hırslı olduğunu, şatafatlı bir hayata, zevke, eğlenceye düşkün olduğunu seziyordu; o sebeple Morange, borsada oyun oynamayı, ustaca bir iki vurgun vurmayı, sonra bir araba ve şehir dışında müstakil bir ev alarak işten çekilmeyi düşünmüştü. Kendisinden daha sersem niceleri başarı kazanmıştı. Morange yalnızca iyi bir fırsat kolluyordu.

“Ne derseniz deyin aziz dostum,” dedi, “çocuk tek olmalı, bütün kazanç ihtimalleri eninde sonunda tek çocuk babası olmaya bağlı. Yürekte bir tanecik sevgili yavrunun muhabbeti bulunacak, onun hesabına bir servet biriktirmek için kollar serbest olacak.”

Hizmetçi kadın kahve getirdiği sırada, Morange sevinçle haykırdı: “Az daha unutuyordum, Reine’den mektup geldiğini size söylemedim. Öyle candan, öyle mutlu bir mektup ki! Oraya nasıl vardığına, daha ilk günü yaptığı büyük gezintiye dair bir sürü eğlenceli ayrıntı anlatıyor. Mektubu bu sabah aldım.”

O cebini karıştırırken, Mathieu o uzak, meçhul âlemden gelen buz gibi soğuk ürpertinin vücudunda bir kere daha dolaştığını hissetti. İki gündür kendini teselli etmeye, Tivoli Geçidi’ndeki karşılaşmayı iyiye yormaya çalışıyordu. Şu temiz yürekli adamla birlikte yediği bu çok neşeli öğle yemeği endişelerini bir kâbus dalgasıyla örtmüştü. Fakat beri tarafta kızın akıbeti belli oladururken, yavrusunu çok seven bu çok mutlu babanın karşısında bu yalan, Paris’ten yazıldığı besbelli bu mektup, içi cız ederek duyduğu o endişeyi yine yüreğine sokmuştu.

Morange mektubun satırlarını okuyarak yeniden konuşmaya başladı:

“Sevgili yavrum, yere göğe koyamamışlar onu, kırmızı döşemeli güzel bir oda vermişler, büyük bir karyolası varmış, içine girince

kayboluyormuş. Hem öyle böyle değil, işlemeli çarşafaları varmış, tuvalet masasının üstünde şişe şişe parfümler varmış, her tarafta halılar seriliymiş. Ah! Çok zengin insanlarmış bunlar, Barones'in bana anlattığına göre, aristokrasinin en ileri gelenlerinden... Devam ediyorum. Barones yavrucuğumu oraya varır varmaz parka götürmüştü, harikulade çiçeklerin ortasında iki saat gezinmişler. İki yanında kilise kubbeleri gibi yüksek, asırlık ağaçlar olan yollar varmış. Büyük havuzlar varmış, içinde kuğular yüzüyormuş. Limonluklar varmış, içinde nadide bitkiler yetişiyor, etrafı mis gibi kokutuyormuş. Bilirsiniz, ben kibirli bir adam değilim, ama ne de olsa kızının böyle bir şatoda misafir edilmesi insanın hoşuna gidiyor. Eğlensin canım yavrucuğum, mutlu olsun o!”

Morange sevincinden kahvesini içmeyi unutuyordu. Birdenbire kapı açıldı, olağandışı bir manzara belirdi; bu öyle beklenmedik bir şeydi ki derin bir sessizlik oldu. Barones içeriye girmişti.

Morange buna hiçbir anlam verememiş, ağzı bir karış açık bakakalmıştı:

“O da nesi? Siz misiniz? Reine geldi mi, getirdiniz mi onu?”

Düşünmeden ayağa kalkmış, kızı yan odada şapkasını çıkarmakla meşgul sanarak oraya bakmıştı. Dönüp geldi, tekrar sordu:

“Reine’i getirdiniz mi, nerede?”

Sérafine’in benzi sapsarıydı, cevap vermekte acele etmiyordu. Bununla beraber, kararlı bir edası vardı; mağrur, uzun boyu ile ayakta duruyor, en büyük tehlikeleri karşılamaya ve yenmeye hazır görünüyordu. Elini Mathieu’ye uzatmıştı; bu el buz gibi soğuktu, fakat titremiyordu. Sérafine, Mathieu’nün orada bulunmasından dolayı memnun gibiydi. Nihayet çok sakin bir edayla konuştu:

“Evet, Reine’i getirdim. Birdenbire rahatsızlandı, ben de geri getirmeyi ihtiyatlı buldum. Benim evimde.”

Morange hayretle sadece:

“Ya,” dedi.

“Biraz yol yorgunu, sizi bekliyor.”

Morange bu hikâyenin verdiği şaşkınlık içinde hâlâ ona bakıyor, bu anlatılanların doğruya benzemeyen taraflarını kavramış görün-

müyor, kızı hastaysa niçin doğrudan doğruya kendi evine getirmediklerini sormayı bile akıl etmiyordu.

“Peki, beni alıp götürmeye mi geldiniz?”

“Elbette, çabuk olun.”

“Tamam, durun, şapkamı alayım, hizmetçiye de tembih edeyim, odayı hazırlasın.”

Morange odadan çıktı, bir an kayboldu. Henüz endişeli değildi; o kadar telaş içindeydi ki Sérafine’i bekletmemek için şapkasını, eldivenlerini bulmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Morange dışarı çıkar çıkmaz, onu gözleriyle takip eden Sérafine, tahmin ettiği çetin çarpışmadan önce derin bir soluk alan savaşçı bir kadın gibi mağrur göğsünü gererek doğruldu. Solgun yüzünde, kızıl saçlarının alev rengi altında, altın benekli gözleri için için bir ateşle tutuşuyordu. Mathieu ile göz göze geldi, sessizce bakıştılar. Sérafine vahşice bir cesaret içindeydi; Mathieu, benzi ondan daha fazla atmış, korkunç bir şüpheyle titriyordu. Nihayet:

“Neler oluyor?” diye sordu.

“Korkunç bir felaket, azizim! Kızı öldü!”

Mathieu bir feryadı zor zapt etti, korku dolu bir acıma hareketiyle ellerini birleştirmişti:

“Öldü ha!.. Orada, o Sarraille denen herifin evinde, o batakhane-de öldü ha!”

Bu sefer de Sérafine titredi, hayretten ve korkudan az kalsın haykıracaktı:

“Siz bunu biliyor musunuz? Bunu size kim söyledi, bizi kim ele verdi?”

Fakat çabucak kendini toplamış, yeniden dikleşmiş, alçak sesle, çabuk çabuk, her şeyi itiraf etmişti:

“Alçak bir insan olmadığımı göreceksiniz. Gizlenecek değilim, öyle olmasa buraya, kızın babasını alıp götürmeye kendi isteğimle gelmezdim. Doğrusunu söyleyeyim, Reine gebe kalınca, onu hem bu çocuktan hem de bir daha gebe kalmaktan kurtarmak için ameliyat meselesini düşünen ben oldum. Ben bu işten mükemmelen sıyrıldıktan sonra, o niçin sıyrılmayacaktı? Gelgelelim hiç beklenmedik, çok aptalca bir kaza oldu; geceleyin penslerden birinin yayı gevşemiş, has-

tabakıcı kadın da uykudaymış, bu sabah zavallı çocuğu kanlar içinde ölü bulmuşlar. Ne cevval, ne güzel kızdı! Çok, çok seviyordum onu...”

Sesine titreklik geldi, susmaya mecbur oldu; iri yaş damlaları gözlerini her zaman alev alev tutuşturan altın benekleri söndürüyordu.

Mathieu onun böyle ağladığını hiç görmemişti, bu gözyaşları karşısında büsbütün altüst oldu, nihayet baştan sona öğrendiği haki-katin dehşeti içindeydi.

Sérafine devam etti:

“Onu demin bir kere daha kucakladım, öptüm; bembeyaz olmuş, vücudu buz kesilmişti. Sonra hemen buraya geldim. Ne olacaksa olmalı, bu zavallı adama meseleyi haber vermeli. Biliyorum, ona yalnızca ben her şeyi söyleyebilirim. Ah! Tehlikeyi kabul ediyorum. Ama mademki siz de buradasınız, bizimle gelin. Sizi sever, ikimiz beraber bulunursak daha iyi. Kaldı ki arabada onu bu feci darbeye alıştırmak gerekecek.”

Sustu, Morange odaya girmişti. Herhalde fısıldaştıklarının farkına varmıştı. Kuşkulandı, onlara baktı. Zaten eldivenleri bulmak için dört dönerken düşünmüş, biraz aklını başına toplamış olsa gerekti. Şimdi sesi bir endişe başlangıcı ile titriyordu.

“Baksanıza kuzum,” dedi, “hastalığı ağır değil ya?”

Sérafine ilk darbeyi indirmeye henüz cesaret edemiyordu.

“Yoo, hayır,” dedi.

“O halde trenden inince onu hemen buraya getirmeliydiniz. Öylesi daha kolay olurdu.”

“Tabii. Ama sizi meraka düşürmekten korktuğu için kendisi gelmek istemedi. Hazırsanız çabuk gidelim.”

Morange bir kelime daha söylemeden, zahmetli adımlarla merdivenleri indi. Şimdi kafası işliyor, itiraz edecek türlü türlü noktalar buluyordu. Kendisi sabahleyin işyerinde bulunduğuna göre, Reine eve gelemeyi miydi, hatta hemen yatamaz mıydı? Bu durumda, kendisini meraka düşürmekten korkması gerekmezdi. Endişesi o dereceyi buluyordu ki önünde uçurum gibi açılan meçhulün verdiği için için korkudan artık soru sormaya cesaret edemiyordu. Fakat Mathieu’nün de kendileriyle beraber arabaya bindiğini görünce benzi daha fazla sarardı, kendini tutamadı.

“A, siz de geliyorsunuz, niçin geliyorsunuz?” diye haykırdı.

Barones hemen lafa karıştı:

“Hayır, hayır, gelmiyor. Onu yolda bırakacağız, bir yere uğrayacakmış.”

Vakit daralıyor, Morange kıvranıyor, telaşlanıyor, korkunç ha-kikatin acısı içini gitgide daha fazla kaplıyordu. Hızla giden kupa arabası köprüyü geçmek üzereyken, Sérafine kendi evinin önünde durmadan Antin Caddesi’nden uzaklaştıklarında Morange’ın nasıl olsa bunu fark edeceğini düşündü. Ona yeni bir hikâye anlatmaya başladı, tekrar Reine’in hastalığından bahsetti; yavrucağın tehlike-li bir derde yakalandığını, muhakkak ameliyat gerekeceğini azar azar dokundurdu. Morange, yüzü elem dolu, gözleri bulanık, din-liyor, ona bakıyordu. Sonra araba Şanzelize’den geçerken, gittikleri yerin Barones’in evi olmadığını gördü; olanları aniden anlayarak, kendisine ameliyattan da bahsedildiğine göre kızının zaten ameli-yat edilmiş olduğu kanaatiyle, içi parçalanırcasına ağlamaya başladı. Mathieu onun titreyen ellerini yavaşça tutmuş, onunla beraber ağ-lıyor, Sérafine de itirafa başlamış, ameliyatın gerçekten de yapılmış olduğunu anlatıyordu. Bunu gizli tutmaları, şu sayfiye hikâyesini uy-durmaları, kendisini her türlü üzüntüden kurtarmak içindi. Sérafine onu son darbeyle yere sermeden önce, tekerleklerin birkaç devir daha yapmasını bekleyerek ona bir parça nefes aldırmağ istediğinden, bundan sonra işlerin herhalde çok iyi gideceğini iddia edecek cüreti gösterdi. Buna rağmen Morange sakinleşmiyor, bir yere kapatılmış hayvan gibi yabani hareketlerle, telaş ve heyecan içinde, arabanın bir o kapısından, bir bu kapısından dışarıya bakıyor, hangi yoldan, han-gi meçhul, korkunç yere götürüldüğünü anlamak istiyordu. Araba Boétie Sokağı’yla Pépinière Sokağı’ndan geçtikten sonra Saint-Laza-re Garı önüne varınca, Rome Sokağı’nın dörtyol ağzına kadar inen Rocher Sokağı’nın dik yokuşunu, kara evlerini birdenbire tanıdı. Bu tanıyış, onun için yine göz kamaştırıcı bir şimşek aydınlığı, bir yıldır-ım çarpması oldu. Ölmüş karısının orada, kan lekeleriyle dolu o pis yatakta uzanmış hali gözünün önüne geldi; bu feci hatıra ona bütün hakikati anlattı.

“Kızım öldü, kızım öldü, kızımı öldürdüler!” diye haykırdı.

Kupa arabası, araba ve yaya kalabalığı arasından geçip gidiyordu. Çabucak Saint-Lazare Sokağı'na geldi, Tivoli Geçidi'nin dar kemerlelerinden birinin altından döndü, rutubetli, pis ve karanlık, âdeta ıssız, dar sokağa saptı. Morange, gözleri yuvalarından fırlamış, çıldırmış gibi çırpınıyor, gözleri yaşlarla buğulanan Mathieu onun iki elini birden tutuyor, Sérafine ise gayet dikkatli, nefesine tamamen hâkim, susması için ona yalvarıyor, idama götürülen bir zavallı gibi ağlayıp sızlamaya devam edecek olursa incecik parmaklarıyla ağzını kapatmaya hazır duruyordu. Morange ne yapmak istiyordu? Bunu kendisi de bilmiyordu. Avaz avaz haykırmak, daha çabuk koşmak için arabadan atlamak istiyordu. Fakat nereye koşacağını bilmiyordu. Araba, tekerlekleri sokağın çamuru içinde, o şüpheli evin önünde durunca, çırpınmaktan birdenbire vazgeçti, kendisini yanındakilerin eline bıraktı; onu arabadan indirdiler, cansız bir cisim taşır gibi götürdüler. Fakat soğuğu bir kefen gibi omuzlarına oturan, loş ve pis kokulu geçide girer girmez, hatıra müthiş, vahşi bir kudretle uyandı. Duvarları çatlak ve küflü bu geçit öteki geçidin aynıydı; sonra, bir sarnıç dibine benzeyen, yosun tutmuş, aynı leş kokulu avluya girdiler. Bütün sahne diriliyor, korkunç facia daha acı şekilde yeniden başlıyordu. Bu mahalle, Saint-Lazare Garı'nın durmadan kaynaşan bu kalabalığı, gidiş gelişlerin bu daimi itiş kakışı, bütün dünyanın, olanca telaşıyla, başkalarını boğmak ister gibi oraya aktığı hissini veren bu geniş meydan, burası nasıl bir mahalleydi! Orada, sağda ve solda, yokuşlu Rocher Sokağı'nın bu alt başında, Tivoli Geçidi'nin bu bilinmeyen köşesinde, her tren gelişte beklenen, gözlenen bütün ayıpların içinde gizlenebildiği iğrenç iki in gibi, Rouche Kadın'ın doğumeviyle Doktor Sarraille'in kliniği, bu iki ölüm uçurumu, ne korkunç birer sefalet ve cinayet barınağıydı!

Sarraille, yarım yamalak döşeli, karanlık bir oda olan, keskin eter kokulu, daracık muayenehanesinin ortasında, ayakta bekliyordu; sırtında eski, siyah bir redingot vardı. Solgun, ablak yüzünde bakışları sert ve kararlıydı. Morange içeri girer girmez sanki çok üşümüş gibi dişleri birbirine çarparak etrafı dolaşmış, sersem, şaşkın bir tavırla her yana bakmış, haykırmaya, durmadan aynı sözü tekrarlamaya başlamıştı:

“Kızım nerede? Gösterin bana, görmek istiyorum.”

S rafine, Mathieu’n n de yardımıyla, hâlâ ona boşuna dert anlatmaya, birkaç dakika daha zaman kazanmak için güzel sözlerle dikkatini dağıtmaya çalışıyor, onu bekleyen manzaranın ağır darbesini bir parça hafifletece ini umuyordu. Fakat Morange onları itiyor,  ı-kacak yer arayan bir hayvan inadıyla odanın içinde dönerek hep aynı sözleri kekeleyordu:

“Gösterin onu bana, görmek istiyorum. Kızım nerede?”

Sonra Sarraille ona bir şeyler söylemek, onu göreceği manzara-ya kendisi de alı tırmak lüzumunu duyunca, Morange birden onu henüz görmüş gibi oldu; öfkeyle üzerine yürüdü, vurmak için yumruklarını sıktı:

“Anla ıldı, doktor sizsiniz, onu siz öldürdünüz!”

M thi  bir sahne oldu. Baba kollarını sallıyor, hakaretler, tehditler savuruyor, ağzına geleni söylüyor, y re i parçalanan aciz bir adamın öfke dolu ıstırabını haykırıyordu; doktor ise önce gayet vakarlı, gayet terbiyeli davranarak onu mazur g rd   halde sonunda o da  fkelenmi , ba ıra  a ıra konuşuyor, aldatıldı ını, bu genç hanımın oynadığı yakı ıksız tiyatrodan sonra kendisinde sorumluluk bulunmadığını söylüyordu. Ba ı lanmayacak sözler söylendi, doktor her şeyi açığa vurdu; kızın gebeli ini, ağrısı varmış numarası yaptığını, düpedüz gebe olduğu halde ur ameliyatı yaptırmak suretiyle kendisini nasıl g   bir duruma d   rd   n , hepsini anlattı. Kendisi de elbette yanılmı tı, ama bizzat  statları bile bu gibi hatalar i lemi lerdi, kul kursuz olmazdı. Sonra Morange  zerine saldırıp da ona yalancı, katil diyerek onu adaletin huzuruna s r kleyece ini haykırınca, buna razı olduğunu, meseleyi orada olduğu gibi anlataca ını söyledi. O zaman zavallı adam, bu iğrenç açıklamaların üst üste gelen darbeleriyle kendinden geçerek sendeledi, bir iskemleye yı ıldı. Aman yarabbi, kız gebeydi, kız caniydi, hem suç ortağı hem de kurbandı, öyle mi? Sanki gök başına yıkılmış, dünyanın sonu gelmişti. Morange hıçkırıyor, sanki bunca yıkıntıyı kendinden uzaklaştırmak ister gibi, kollarını acıklı hareketlerle, delicesine sallıyor, kekeleyip duruyordu:

“Hepiniz katilsiniz!.. Hepiniz, hepiniz katilsiniz!.. Zindana gideceksiniz, hepiniz zindana gideceksiniz, hepiniz!”

S rafine onun yanına oturmuş, ellerini tutmak istemişti. Onu yola getirmek için bizzat uğraşıyor, mertçe konuşuyordu.

“Hayır! Katilsiniz, hepiniz katilsiniz!.. Zindana gideceksiniz, önce siz zindana gideceksiniz.”

S rafine onu dinlemiyor, hep konuşuyor, dokunaklı sözler söylüyor, sevgili yavrucağı ne kadar sevdiğini, ona nasıl bağlı olduğunu, onu mutlu etmeyi nasıl daima istediğini hatırlatıyordu.

“Hayır, hayır! Katilsiniz!.. Zindana, bütün katiller zindana!”

Bu sırada Sarraille, S rafine’i mücadelesine yalnız bırakmış, Mathieu’y  bir kenara çekmişti, çünkü iş kötüleşirse onu şahit tutabileceğini sezinliyordu. Mathieu’ye ameliyatın nasıl yapıldığını anlattı,    dakika bile sürmeyen bir işlemlle bağları keserek doğal yolla rahmin tamamen çıkarılıp alındığını açıkladı. Ancak ne de olsa daima ciddi bir kanama tehlikesi vardı. Onun için, yaralı yerleri ancak üzerine sıkıca bastırıldığında kapanan atardamarları, hiç kullanılmamış penslerle tutturmak istemişti. Sekiz pens kullanmıştı; hatta akşamüstü penslerin yerinde durup durmadığını muayene etme ihtiyatlılığında bile bulunmuş, dışarıda kalan küçük uçları bir bir saymıştı. Aksiliğe bakın ki penslerden biri geceleyin yerinden fırlamıştı, herhalde yapılışı kusurlu olduğundan yayı gevşemişti; tek pişmanlığı vardı, o da sağlamlığından emin olamayacağı yeni pensler kullanmaktı, fazla gayretkeşliğinin cezasını çekiyordu. Üstelik hastabakıcı kadın ağır bir uykuya dalmıştı, hasta da halsizliği yüzünden bütün kanının akıp gittiğini hissetmemişti bile; uyur gibi, hiç acı çekmeden ölmüş olsa gerekti. Sarraille, yürek paralayan feryatları yüzünden numaradan sancıları tamamen gerçekmiş gibi duran genç kadının çok açık anlatımları karşısında, meslektaşlarından hangisi olsa rahmin ağırlığına aldanacağına tekrar sakın bir cüretle yemin etti.

“Benim içim rahat,” dedi. “Zaten Barones de Lowicz varken benim vaziyetim gayet sağlam, çünkü o da yalan söyledi, taşradaki akrabalarım yeğenimi yanıma yolladılar diye masal uydurdu. İsteyen beni ihbar etsin, cevap vermeye hazırım. M kemm l bir ameliyat yaptım, tam bir başarı ile bitti,  stadım Gaude görse bana gıpta ederdi!”

Böyle demekle beraber benzi hâlâ solgundu; burnu sinirli sinirli kırışıyor, iri gri gözleri talihe karşı için için beslediği bir öfkeyle tutu-

şuyordu. Kader kötülükte ısrar ediyordu; Sarraille bu işin tehlikesini, suç ortağı olan Sérafine’i ileride kendi ikbalini sağlamakta kullanma ümidiyle göze almıştı yalnızca. Halbuki işte aptalca bir tesadüf onu belki de ağır ceza mahkemesine sürükleyecekti! Bu kadının vaat ettiği bin frankı alacağına dahi artık emin değildi, çünkü onun ne kadar cimri olduğunu bilirdi, parayı ancak genç kıza olan sevgisinden dolayı ödeyecekti. Bu seferki, bozgunların en kötüsüydü; Sarraille asla servete ulaşamayacağını düşünüyor, aciz bir öfke duyuyordu.

Mathieu, nasihatleriyle, tesellileriyle Morange’ı durmaksızın oyalayan Sérafine’in yanına geldi. Sérafine, Morange’ın ellerini tekrar avuçları içine almış, aynı sözlerle onu bıktırıyor, Reine’e ne kadar bağlı olduğunu, feci matemini, eğer aklını başına alıp bu korkunç sırrı saklamazsa, ölmüş kızının aziz hatırasını çamurlara bulanmış göreceğini anlatıyordu. Kendi payına düşen sorumluluğu kabul ediyor, ne kadar kabahatli olduğunu, ebediyen vicdan azabı çekeceğini söylüyordu. Fakat ne lüzum vardı tanrım, bütün bunlar sevgili yavrucakla birlikte gömülmeli, mezarının üstünde yalnızca saf çiçekler açmalı, bu çok genç, çok masum, çok güzel çocuğa herkes acımalıydı! Morange yavaş yavaş yumuşuyor, kalbinin zaafına boyun eğiyor, takıntılı bir ısrarla durmadan söylediği katil kelimesi dudaklarından daha aralıklı çıkıyor, seyrekleşiyor, gözyaşlarının arasında boğulan bir gevelemeden ibaret kalıyordu. Kızı adaletin huzuruna sürüklenecek, vücudu açılacak, ayıbyıla beraber herkesin önüne serilecek, gazeteler cinayeti anlatacak, kızını içinde bulduğu bu mağaranın rezilliğini tarif edeceklerdi. Hayır, hayır, Morange buna razı olamazdı, bu kadın haklıydı. Kızının öcünü almaktan aciz kalışı onu büsbütün yıktı, mahvetti; dayak yemiş gibi sızlıyordu vücudu, kafasının içi bomboştu, kalbi üşüyor, belli belirsiz çarpıyordu. Âdeta çocuklaşmıştı Morange; ellerini bitıştirdi, küçük, korkak bir oğlan çocuğu gibi sızlanarak, çok ıstırap çektiği için merhamet isteyen biçare bir mahlukun bütün dehşeti, bütün tevekkülüyle kekeleyerek yalvardı:

“Kimseye fenalık etmeyeceğim, siz de bana fenalık etmeyin. Yalnız, kızımı gösterin bana, onu görmek istiyorum.”

Nihayet savaşı kazanan Sérafine ayağa kalkmak istedi. Fakat kendisi de o kadar harap, o kadar kuvvetsiz kalmıştı ki Mathieu’nün yar-

dımı olmadan kalkamadı. Yüzü ter içindeydi. Mathieu'nün uzanan koluna dayanıp bir an durdu, sonra yavaş yavaş doğruldu, sonuna kadar gayret gösterdiği için gururlanarak ona baktı; lakin zevkini müdafaa için gösterdiği azme rağmen yıpranmış, sendeliyordu. Mathieu onu bu kadar ihtiyarlamış görünce şaşı; sanki önceden de gözüne ilişen yaşlanma belirtileri birdenbire artmış, Sérafine'in solgun yüzünü bin bir kırışıkla buruşturmuştu.

Morange titrekle ellerini uzatıyor, o çocukça sızlanışına devam ediyordu:

“Yalvarırım size, bana onu gösterin, görmek istiyorum... Kimseye bir fenalık edecek değilim, onun yanında uslu uslu duracağım.”

Şimdi boyun eğmiş gibi görüldüğü için, Sarraile nihayet onun isteğini yerine getirdi. Koluna girdiler, küçük bir koridorun ucunda bulunan o korkunç odaya götürdüler. Mathieu ile Sérafine onunla beraber içeriye girdi, doktor ardına kadar açık kalan kapının eşiğinde durdu.

Burası, sekiz sene önce kocanın karısını ölü olarak bulduğu aynı dehşet ve korku dolu odaydı. Aynı tozlu pencereden içeriye yalnızca avlunun yeşilimtırak ışığı süzülüyor, benek benek kırmızı çiçekleri rutubetten sökülmüş bir duvar kâğıdıyla kaplı çıplak dört duvarın arasında, aynı şüpheli otel odası eşyası pisliğin içinde sürünüyordu. Orada, bu adiliğin içinde, o pis yatağın üstünde, bu sefer baba kızını buluyordu; küçük Reine'ini, bütün hayatını yalnızca onu taparcasına sevmekle doldurduğu o kutsal varlığı, o tanrıyı buluyordu. Yavrucağın vücudundaki bütün kan canice açılan o yaradan akıp gitmişti; balmumu gibi sararmış olan güzel yüzü, dağılan siyah saçlarının yığının arasında yatıyordu. Hayattayken çok şen ve sevimli olan, debdeb ve haz arzusıyla alev alev yanan toparlak ve körpe yüzü, öldükten sonra müthiş bir ciddiliğe bürünmüş, bu kadar feci bir şekilde bırakıp gittiği her şeyden dolayı bir keder ve pişmanlık ifadesi almıştı. Ölmüştü ve yapayalnızdı, yanında ne bir kişi vardı ne bir mum yanıyordu. Çarşafı çenesine kadar çekivermişler, temizlik namına da şilteden süzülüp geçerek yere akan, karyolanın altındaki göl gibi kanı yıkmakla yetinmişlerdi. Baştan savma kurulan kırmızımtırak döşeme tahtasında hâlâ duran o ıslak, geniş leke korkunç faciayı anlatıyordu.

Morange, acıdan sarhoş olmuş gibi, sendeleyerek durmuştu. Bu ölü, Valérie miydi, Reine miydi, ikisinden hangisiydi? Morange kızının şahsında annesinin dirilmiş olduğunu, kendisiyle birlikte o sevgi dolu hayatını bir parça daha yaşamaya devam etmek için böylece geri geldiğini pekâlâ biliyordu; şimdi kızı da annesi gibi ölüp gittiğine göre, ikisinin hep aynı kadın oldukları artık besbelliydi. Karısı bir an için parlak güneşin altında eski güzelliğiyle parladıktan sonra, aynı iğrenç kapıdan tekrar ölüme dönüyordu. Onu iki defa katletmişlerdi. Şimdi artık bitmişti, bir daha geri gelmeyecekti. Kendisi de, o biçare Morange da, hiçbir insanın çekmediği azabı, taptığı kadını iki defa kaybetmenin, o feci lekelenişe, kalbini koparıp götüren o utanç ve cinayet fırtınasına iki defa şahit olmanın azabını çekiyordu.

Dizüstü düştü, durmadan ağladı. Mathieu onu ayağa kaldırmak isteyince zar zor anlaşılan, yavaş bir sesle mırıldandı:

“Yok, yok, bırakın beni, artık bitti... Birbirlerinin peşinden git-tiler, kabahat yalnız bende. Vaktiyle Reine’e yalan söylemiş, annen seyahate gitti demiştim; bir şatoya davetli olduğu masalını anlatarak geçen gün de o bana yalan söyledi. Eğer sekiz sene önce Valérie’ciğimin divanece hareketini önleseydim, onu öldürenlerin karşısında aciz kalmasaydım, zavallı Reine’ciğim bugün aynı korkunç maceraya atılmayacaktı. Kabahat benim, onları ben öldürdüm, yalnız ben öldürdüm. Sevgili ruhlar! Onlar ne bilirdi; onları sevmek, korumak, idare etmek, mutlu etmek benim vazifem değil miydi? Onları ben öldürdüm, katil benim!”

Kendinden geçiyor, hıçkırıklarını yutuyor, vücudunu kaplayan ölüm soğukluğuyla tir tir titriyordu:

“Zavallı budala ben, onları çok fazla sevdiğim için öldürdüm. O kadar güzellerdi ki, zengin, neşeli, mutlu olmak için o kadar çok mazeretleri vardı ki! Birbiri ardınca kalbime sahip olmuşlardı, ben yalnız onlarda, onlarla ve onlar için yaşıyordum. Biri öldükten sonra bütün iradem ötekine yöneldi, annesinin yarattığı ihtiras hülyasına tekrar başladım; biricik isteğim, bütün sevgilerimi kendisinde toplayan kızım için o hülyaları gerçekleştirmektir. Halbuki ikisini de öldürdüm; yükselmek, servete ulaşmak divaneliğiyle, varlığımın en değerli tarafını feda edişim beni bu iki cinayete sürükledi. Önce bi-

çare bir mahluku zorla koparıp attık, anayı beraberinde aldı, götürdü; sonra kötü örnek karşısında bozulan, aynı ateşle tutuşan kızım aynı kan deryası içinde can verdi. Ah! Daha bu sabah, bir tek bu kız evlada sahip olup yalnız onu sevdiğim için kendimi bahtiyar görme-ye kalkıştığımı düşünüyorum da! Hayata karşı, aşka karşı ne budalaca bir küfür! İşte şimdi öldü, annesinden sonra o da öldü, yapayalnız kaldım, ne sevecek bir kimsem var ne beni sevecek bir kimse... Ne karım kaldı ne kızım, ne bir arzum ne iradem, yapayalnızım, ebediyen yapayalnızım!”

Bu, kendini bırakışın son feryadıydı. Morange kof bir paçavra gibi yere yığıldı. Ancak Mathieu’nün iki elini birden tutup sıkarak şu sözleri geveleyecek kadar takat bulabildi:

“Hayır, hayır, bırakın beni, hiçbir şey söylemeyin bana. Haklı olan sizmişsiniz. Ben hayatı teptim, hayat da sonunda elimde avcumda ne varsa aldı.”

Mathieu ağlayarak onu kucakladı, bu trajik batakhane de birkaç dakika daha kaldı; yüreğinden kan gidiyordu, ziyan olmuş hiçbir hayat o güne dek kalbini bu kadar korkunç derecede sızlatmamıştı. Nihayet çekilip gitti; zavallı Morange’ı ne isterse yaptırabileceği hasta küçük bir çocuk gibi idare eden Sérafine’i orada bıraktı.

Mathieu ile Marianne, Chantebled’de temel kuruyor, hayat yaratıyor, döl yetiştiriyorlardı. Aradan geçen iki sene içinde, varlıklarının ta kendisi demek olan, zevkleri ve kuvvetleri demek olan, aileyi ve bereketli toprağı sürekli çoğaltma faaliyetiyle, hayatın ölümle ebedi savaşında yine zafere eriştiler. Arzu, alev gibi yakıcı, gelip geçiyor, o ilahi arzu sevmekteki, iyi olma taktaki, sağlıklı olma taktaki kudretleri sayesinde onları bereketlendiriyordu; azimleri, bir şeyler yapma iradeleri, gereken emeğı, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan emeğı verme hususundaki dingin cesaretleri ise üst tarafını tamamlıyordu. Fakat bu iki sene boyunca zaferi ancak sürekli bir mücadeleyle elde edebildiler. Hâlâ zaferin çetin başlangıç devresindeydiler, çok defa ıstırap ve endişeyle ağladılar. Eski av köşkü, o daracık köşk, artık onlara yetmediğı için, binalarıyla, ahırlarıyla, tavlalarıyla, tahıl ambarlarıyla koca bir çiftlik kurmak zorunda kaldılar; bu sırada sayısız tasalara düştüler. Peşin ödenmesi gereken paralar çok yüklüydü; bazen

mahsul, müteahhitlerin hesap pusulalarını karşılayamama tehlikesi gösteriyordu. İş büyüdükçe daha fazla sayıda davara, beygire, erkek ve kadın hizmetkâra, koca bir işçi ordusuna, bir yığın malzemeye ihtiyaç duyuyorlardı; bunların günlük kontrolü meselesi, çocuklar büyüyüp de işin bir kısmını üzerlerinden alıncaya kadar onları yorgunluktan ezecek gibiydi. Mathieu ziraat işlerinin idaresini almıştı; toprağın, bağrında uyuklayan bütün hayatı kendilerine geri vermesi için, sürekli bir fikir ve hareket gayretiyle, durmadan ekim işini ıslah ediyordu. Marianne çiftliği idare ediyor, ahırlara, mandıraya, küme-se bakıyor, birinci sınıf bir muhasebeci olduğunu ispat ediyor, hesapları tutuyor, para ödüyor, para tahsil ediyordu. Yeni yeni sorunlara, kötü tesadüflere, kaçınılmaz hatalara rağmen, her gün sürüp giden aralıksız mücadelede o kadar yiğitçe ve bilgece davranıyorlardı ki hayal kırıklıkları ve kayıplar arasında talih yine de onları hep doğruluyordu.

Sonra, yeni binaların dışında, otuz hektar kumluk bayırın daha eklenmesiyle, çiftlik Monval kasabasına kadar genişledi; yayla tarafındaysa otuz hektarlık korunun eklenmesiyle Mareuil yönünde uzadı. Mathieu, çalışma sahasını büyüttükçe, bu çorak bayırlarda daha çetin, daha kahramanca bir didinmeyle uğraşıyordu. Fakat asıl dâhice fikri şuydu; bu bayırları, oraların her bir karışını sulayacak şekilde yönlendirdiği bereketli pınarlar sayesinde, her mevsim daha geniş ölçüde verimlendiriyor, güçlükleri yeniyordu. Keza yaylada, satın aldığı yeni korularda geniş yollar açarak ulaşımı sağlamıştı; orman açıklıklarını otlak haline getirip hayvan yetiştirme işine girişinceye kadar, davarlarını oralarda otlatma fikrini de bu sayede gerçekleştirecekti. Şimdi, gitgide artan yaratma gayretinin ortasında, mücadele dört bir yanda sürüyor, durmadan genişliyordu. Kesin bir zafere ulaşma ihtimalleri de böylelikle çoğalıyordu, kötü bir mahsulden doğabilecek zararları başka bir tarlanın taşkın mahsulü kapatıyordu. Çocuklar da öyleydi, arazi genişledikçe onlar da bir yandan büyüyorlardı; biraz geç kalanlar, ötekileri arkadan itiyordu âdetâ. Artık on dördüne basan ikizler Blaise'le Denis lisede hep birinci çıkıyor, Ambroise'ı bir parça utandırıyorlardı; onlardan iki yaş küçük olan Ambroise, o cin gibi zeki, hünerli çocuk, çoğu zaman derslerin-

den başka şeylerle meşguldü. Ondan sonraki dört çocuk, Gervais, iki kız Rose'la Claire ve en küçükleri Grégoire, her gün Paris'e gönderilmeleri doğru olmayacak kadar küçük oldukları için, fazla yara bere almadan açık havada gelişip büyüyorlardı. Bu iki senenin sonunda Marianne, bu sefer bir kız çocuk, Louise adını verdikleri sekizinci çocuğunu doğurduğu zaman, bereket versin ki hayatına mal olmasına ramak kalan Grégoire'in doğumundaki gibi sıkıntı çekmedi. Ama gene de bir çamaşır işi için vaktinden önce loğusa yatağından kalkmış olduğundan uzun zaman düzelemedi. Mathieu, karısını, kucığında o sevgili yavru ile birlikte ayakta ve gülümser görünce tutkuyla kucaklayarak öptü; bütün üzüntüleri, bütün kederleri bir yana bırakarak bir kere daha kıvandı. Bir çocuk daha doğmuş, servet ve kudret artmış, dünyaya yeni bir kuvvet salıverilmiş, yarın için bir tarla daha ekilmişti.

Bu, hep o büyük, o hayırlı eserdi, toprakla ve kadınla büyüyen bereketin eseri; yıkıma galebe çalıyor, yeni gelen çocuğa gıda yaratıyor, ıstırap içinde seviyor, istiyor, savaşıyor, çalışıyor, hep daha fazla hayat, daha fazla ümit yaratmaya doğru gidiyordu.

III

ARADAN İKİ SENE GEÇTİ. Bu iki sene içinde Mathieu ile Marianne'ın bir kız çocukları daha oldu. Bu sefer, ailenin kalabalıklaşmasıyla beraber Chantebled arazisi de büyüdü; yaylanın batısında, henüz kurutulmamış ve pınarları yatağa sokulmamış bataklık topraklar araziye eklendi. Şimdi çiftliğin o zamana kadar su bitkilerinden başka bir şey yetişmeyen yüz hektar toprağı aşkın kısmı alınmış, tarıma tahsis edilmiş, ürünle dolup taşıyordu. Dört bir yandan yatağa alınarak faydalanan yeni pınarlar ise kumlu bayırları bereketlendirerek şifalı hayatı oraya da taşıdılar. Bu, hayatın yenilmez zaferiydi; bereket, güneşin altında etrafa yayılıyor, emek, engeller ve ıstıraplar arasında, kayıpları telafi ederek, durmadan yaratıyor, dünyanın damarlarına her an daha fazla kuvvet, daha fazla sağlık ve neşe katıyordu.

İş icabı sürekli temasları sırasında, arazinin bir kısmını daha alması için Mathieu'yü ilk sıkıştıran bu sefer Séguin'in kendisi oldu.

Hatta bütün geri kalan kısmı, iki yüz hektara yakın bir alana yayılan koruları, fundalıkları bir çırpıda alması için onu kandırmaya uğraştı. Hep paraya ihtiyacı olduğundan ona avantajlar sunuyor, fiyatta indirim yapmayı teklif ediyordu. Fakat Mathieu çok akli başında davrandı, kabul etmedi; ilk kararından, araziye ihtiyacına ve gücüne göre kısım kısım işleme kararından dönmedi. Ayrıca doğruya doğru demiryolu boyunca devam eden fundalıkların tamamını satın alma işinde bir güçlük çıkmıştı. Orada değirmenin sahibi Lepailleur'e ait birkaç hektarlık münasebetsiz bir toprak vardı ki fundalığı ikiye bölüyordu; Lepailleur bu topraktan hiçbir zaman bir fayda elde etmemişti. O sebeple Mathieu, satın alacağı parçayı belirlemesi gerektiğinde, batı tarafında, yukarıdaki çamurlu araziden kalan kısımları seçmiş, ileride değirmenci kendi toprağını sattığı zaman o fundalıkları da memnunlukla alacağını eklemişti. Bir yandan da değirmencinin kendisini kışkandığını biliyordu; Lepailleur çiftliğin durup dinlenmeden yaratılmaya başlamasından beri ondan o kadar nefret ediyordu ki Mathieu alım işinde başarılı olamayacağına emindi, orayı satın almaya kalkışmamayı daha doğru buluyordu. Séguin itiraz etti, adamı yola getireceğini iddia etti, hatta övündü, işe kendisi karışır karışmaz değirmencinin toprağını yok pahasına alacağını söyledi. Belli ki o parçayı da ötekiyle birlikte elden çıkarmaktan hâlâ ümidini kesmediğinden, inat etti; yukarı arazinin satış sözleşmesini imzalamadan önce, kendisiyle pazarlık etmek üzere Lepailleur'ü görmek istedi.

Aradan birkaç hafta geçti. Sonra Mathieu sözleşmeyi imzalamak üzere Antin Caddesi'ndeki konağa geldiğinde, bir mektup yazarak randevuyu belirleyen Séguin olduğu halde, onu orada bulamadı. Bir uşak beyefendinin mutlaka geleceğini, misafiri bekletmelerini emrettiğini söyleyerek, onu birinci kattaki büyük salonda yalnız bıraktı.

Mathieu ayakta kaldı, dolaştı, bakındı; pahalı döşeme kumaşlarını, nadide eşya koleksiyonlarını, pirinçten heykellerini, kitap ciltlerini vaktiyle hayran hayran seyrettiği bu debdebeli salonun ağır ağır haraplaşması dikkatini çekmişti. Gerçi o nefis şeyler yine oradaydı; lakin modası geçmiş, hor görülen fantezi eşya gibi gözden düşmüşler, renkleri solarak toz bürümüşlerdi.

Séguin, dar kafalılığının verdiği ebedi can sıkıntısı içinde, yalnız kendini göstermek, aklına esen divaneliği aşırıya götürmek ihtiyacıyla yanıp tutuşuyordu; kendisini pek az eğlendiren sanat amatörü pozlarından vazgeçmiş, önce yeni sporlara, sürat tutkusuna karşı aşırı bir düşkünlük göstermiş, sonra gerçekten sevdiği biricik şeye, ata dönmüştü. Bir ahır sahibi olmak istemişti, bu işi öyle kibirli bir aşırılığa dökmüştü ki bu da iflasını hızlandırıyordu. Metreslerin ve kumarın kemirmeye başladığı o büyük serveti atlar tamamen bitirmekteydi. Şimdi mal varlığında açılan gedikleri tamir için borsada oynadığı söyleniyordu, bir yandan da bakanlardan bilgi alan nüfuzlu bir adam tavırları takınarak budalaca bir gurura kapılıyordu. Kayıpları arttıkça, ufukta görünen çöküşün tehdidini hissettikçe, Santerre'le boyuna edebiyat ve toplumsal felsefe tartışmaları yapan bu ukaladan, bu ahlak hocasından geriye yalnızca kendi kurduğu tuzağa kendi yakalanmış, kendi hayatını kendisi berbat etmiş, acı acı konuşan bir aciz, modaya uyan bir kötümser, hayata karşı gitgide gerçek olan ve şiddetlenen kininin içinde bir ahlaksızlık ve ölüm esnafı kalıyordu.

Mathieu kısa adımlarla odanın her tarafını dolaşıp bitirdiği sırada, içeriye en fazla yirmi beş yaşında, uzun boylu, sarışın, güzel bir kız girdi; üstünde sade bir zarafetle taşıdığı siyah ipekli bir elbise vardı. Etrafına bakındı, hafifçe haykırdı:

“A, çocukları burada zannediyordum!”

Sonra misafire gülümsedi, çocuklar orada olmamasına rağmen içeri girdi; nezaret ve kontrol hakkına sahip olduğunu herkesin yanında göstermek isteyen bir ev sahibi edasıyla, Séguin'e yazıhane vazifesi gören masanın üstündeki kâğıtları düzeltiyormuş gibi yaptı. Valentine'in ev işlerine karşı gitgide daha fazla isteksizlik göstermesiyle birlikte bu kızın bir seneden beri evde kendine yer edindiğini, sağa sola emirler verdiğini göre göre, Mathieu onu artık tanıdı. Adı Nora'ydı, Alman'dı, mürebbiyeydi, piyano öğretmeni idi; Valentine, Céleste'e yol vermek zorunda kalınca, bu kızı özellikle çocuklara bakması için almıştı. Céleste'e yol verilmesinin sebebi, bütün kurnazlığına rağmen yine gebe kalmış olmasıydı; bir postacıyla cileleşme budalalığında bulunmuş, bu sefer işi o kadar ters gitmişti ki gebeliğini saklamayı bile başaramamıştı. Hoş, Séguin oda hizmetçi-

sinin kovulması sırasında çok sert davrandığı, bunun bir rezalet olduğunu, iki kızının ahlakının bozulduğunu bar bar bağırıldığı halde, Nora'yı kendisi getirmiş, gülerек onun eşsiz bir nimet olduğunu, onu kadın ahablarından birinin elinden aldığını söylemişti. Nora'nın Séguin'in metresi olduğu çok geçmeden açıkça anlaşıldı; kızı herhalde onunla rahat rahat düşüp kalkmak, özellikle de dört duvar arasında tutmak için evine sokmuştu, çünkü onu delice kıskanır gibi bir hali vardı; tıpkı karısıyla arasında her türlü ilişki kesilmiş olmasına rağmen, şimdi bile bazen yumruklarını kaldırarak onun üzerine atılmasına sebep olan türden marazi bir kıskançlık besliyordu Nora'ya karşı da. Uzun boylu, güzel, sarışın kız da şehvetli dudakları, şuursuz bir hayâsızlıkla dolu gözleri, manasız ve kötücül gülüşleri ve o enfes dişi haliyle, en şiddetli endişeleri bile haklı gösterecek şekilde yaratılmıştı gerçekten.

"Mösyö Séguin'i bekliyorsunuz, değil mi?" dedi. "Size randevu vermiş, biliyorum, muhakkak gelir."

Mathieu onu pek merak etmiş, tepeden tırnağa süzüyordu. Bir deneme yapmak istedi:

"Belki Madam Séguin'le birlikte gitmiştir," dedi. "Sık sık birlikte dışarı çıkarlar, biliyorum."

Nora güldü, basit bir mürebbiyeye hiç yakışmayacak şekilde:

"Onlar mı!" diye haykırdı. "Çok yanlış bellemiştiniz mösyö! Onlar hiçbir yere birlikte gitmezler. Galiba hanımefendi kiliseye vaaza gitti, ama belki de başka yerdedir."

Sonra alaycı, yırtık bir tavırla, ortalığı bir parça derleyip toplamak istiyormuş gibi, tekrar odanın içinde dolaşmaya başladı; bir yandan da bir erkekle yalnız kalır kalmaz kendisini ona sunar gibi bir hal takınmak için duyduğu içgüdüsel ihtiyaçla, misafire etekleriyle sürtünüyordu.

Kendi kendine konuşur gibi alçak sesle devam etti:

"Aman ne ev, ne ev! Şu zavallı beyefendiyle kimsecikler ilgilenmiyor! Hanımefendi sabahtan akşama kadar meşgul olmasa daha iyi olacak!"

Meşgul dediği, Valentine'di! Bu sözdeki alaycılığın tam anlamıyla tadına varabilmek için, Valentine'in neredeyse üç seneye yaklaşan

bir bozuşmadan sonra, altı aydır Santerre'le tekrar barışmış olmanın biricik saadetine kendini tamamen kaptırdığını Mathieu gibi bilmek lazımdı. Şimdi onu kocasıyla yaşadığı eve bile kabule cüret ediyor, onunla birlikte küçük salonuna kapanıyor, öğleden başlayıp akşamlara kadar oturuyordu; mürebbiyenin bu kadar alaycı bir dille bahsettiği şey, herhalde onların orada yaptıkları işti, o önemli meşguliyetleriydi. Santerre, romancı olarak başarıya ulaşmak için Valentine'i elzem saydığı devirde, şefkatli, gönül alıcı halleriyle onu elde etmiş, sonra kendisi için gereksiz, hatta sıkıcı hale geldiği an, insafsız, haşın bir bencillikle vahşice harcamıştı. Bunun üzerine Valentine, bu bozuşmanın verdiği kederle işi sofuluğa dökmüş, vaktiyle annesinin yanında, o eski Vaugelade ailesinin evinde olduğu gibi koyu bir Katolikliğe dalarak ahbablarını hayrete düşürmüştü. Vaugelade'ların kanından olduğunu tekrar hissediyor, kocasının tanıdıkları arasında edindiği serbest tavırları bırakıp bu sefer manasız, aşırı bir sofuluk gösterişi yapıyor, tanrı adına yeni yeni divaneliklerle zihnini dolduruyordu. Wagner'in müziği gibi, Roma'nın dini de eskimiş, modası geçmiş bir şeydi; dünyadaki günahları silip süpürmek için kanlı bir deccalın gelmesine ihtiyaç duyuyordu. Valentine'in bir başka âşığı denediği söyleniyordu, fakat bu iddia ispatlanmamıştı. Dini sadece bir zariflik işi sayan Séguin, bir an karısına tekrar yaklaşmış, barışıklığı kendisi de ibadete başlayacak kadar ileri götürmüştü. Hemen arkasından karı koca kavgaları eskisinden çok daha hakaret dolu bir şekilde tekrar başlamış, artık barışma imkânı kalmamıştı; bunun üzerine Séguin, olanca kıskançlığıyla Nora ile meşgul olmaya başladıktan sonra, ahbablarının arasında hâlâ rastlayıp görüştüğü eski dostu Santerre'i yine eve getirerek bir parça huzura kavuşmayı tasarlar olmuştu. Romancı, kazandığı başarılar sayesinde sonunda burjuvalaştığı için, kadınlardan makul ölçülerde ümit edebileceği ne varsa onu aldıktan sonra, artık evlenmekten yahut başka birinin yuvasını kendisine mal etmekten başka yapacak işi kalmadığını kavradığından, bu mesele pek kolay halledilmişti. Santerre kuramları bakımından olduğu kadar şahsi kini dolayısıyla da evlenmekten henüz kaçınıyordu. O da Séguin gibi kırk bir yaşındaydı, Valentine otuz altısına basmak üzereydi; bu yaşlar, hoşgörülü insanların göz yumduğu sağlam ve sürekli ilişkiler

kurmayı düşünmenin makul olacağı, durmuş oturmuş insan yaşları değil miydi? Başka bir kadın olacağına Valentine olsun daha iyiydi, çünkü Valentine'i tanıyordu; zengindi, tanınmıştı, şimdi de sofuydu, istenebilecek bütün şartlara sahipti. Ailenin durumunun artık iyice bozulduğu o günlerde, evin hayatı bu şekilde düzene konmuştu: Baba mürebbiyeyle, anne ailenin dostuyla düşüp kalkıyor, üç çocuk da bu felaketin ortasında başıboş büyüyüp gidiyordu.

Birdenbire avaz avaz haykırışmalar oldu, müthiş bir koşuşmadan sonra oda aniden istilaya uğrayınca Mathieu şaşakaldı. Andrée dehşet içinde kaçıyor, Gaston peşinden kovalıyordu.

“Nono, Nono! Baksana şuna, saçlarımı çekecek!” diyordu küçük kız.

Andrée daha on yaşında olduğu halde cana yakın, tatlı bir cazibeye sahip minimini bir kadındı; güzel çocuk başının etrafında uçuşan ince, külrengi saçları, dünyanın en güzel saçlarıydı. Kendisinden dört yaş büyük olan erkek kardeşi, babası gibi zayıf ve sertti; kızıl saçlarla çevrili yassı, uzun yüzünde, dar ve inatçı bir alnın altında, katı bakışlı mavi gözleri vardı. Nihayet kızı yakaladı, saçlarını şiddetle çekti. Andrée ağlamaya başladı, mürebbiyenin yanına koştu, eteklerine sarıldı:

“Hain!” diye haykırdı. “Nono, tut şunu!”

Fakat Nora onu itiyor, azarlıyordu:

“Susun bakayım Andrée! İşiniz gücünüz dayak yemek. Çekilir şey değil artık bu.”

Kızcağız gözyaşları arasında derdini anlatmaya çabalıyordu:

“Ben ona bir şey demedim, kitabımı okuyordum. Geldi, kitabımı çekti aldı. Sonra üstüme atladı. Ben de koştum.”

Gaston o muzip gülüşüyle şu cevabı vermekle yetindi:

“Ne aptal bir kız, hiç oynamak istemiyor. Senin iyiliğin için saçlarını çekiyorum, çekince uzar.”

Bu cevap mürebbiyenin pek hoşuna gitmişti, onunla beraber gülmeye başladı. Gaston'a her zaman hak verir, iki kız kardeşinin üzerinde korkutucu bir efendi gibi hüküm sürmesine göz yumar, bizzat kendisine yaptığı azizlikleri, buz gibi elini sırtına sokmak yahut birdenbire omuzlarına zıplamak gibi muziplikleri bile hoş görürdü.

Mathieu hayret içindeydi, hatta hafifçe kızmaya başlamıştı; tam o sırada içeri Doktor Boutan girdi. Onun güler yüzünü ve babacanlığını seven küçük Andrée koşup doktoru karşıladı, alnını uzattı; teselli bulmuştu bile.

“Merhaba yavrum. Annenizi bekleyeceğim, bu sabah bana bir telgraf yollamış, galiba daha eve dönmedi. Hoş, ben de biraz erken geldim ya... Bak sen! Mathieu’cüğüm, siz de mi buradasınız?”

“Evet. Mösyö Séguin’i bekliyorum.”

Dostça el sıkıştılar. Doktor önce Nora’ya yan gözle baktı, sonra ona dönerek Madam Séguin’in kendisini telgrafla çağırdığına göre acaba hasta mı olduğunu sordu. Nora soğuk bir edayla haberi olmadığını cevabını verdi. Doktor, Lucie’yi Andrée ve Gaston’la birlikte orada görmediği için merak edip bu sefer de onu sorunca, Nora:

“Lucie yatıyor,” dedi.

“Nasıl yatıyor! Öyleyse hasta olan o mu?”

“Yoo! Hayır, hasta değil.”

Boutan, Nora’nın yüzüne bir kere daha baktı; kurnaz bakışları, ruhunun ta derinliğine kadar dalmak ister gibiydi. Sonra artık bir şey sormadı.

“Pekâlâ, beklerim,” dedi.

Nora, Gaston’la Andrée’yi biraz tartakladıktan sonra, onları da alarak odadan çıktı; doktorun didikleyici bakışları onu rahatsız etmiş, öfkelenmişti. Doktor, onlar kapıdan çıkıp gidene kadar, Nora’ya ve onun eline emanet edilmiş bulunan iki çocuğa bakmıştı.

Boutan, Mathieu’ye döndü. Bir an böyle karşı karşıya susup kaldılar. İkisi de biliyordu, ikisi de başlarını salladı. İlk olarak doktor yavaş sesle konuştu:

“Nasıl? Küçükhanıma ne buyrulur? Benim tüylerimi diken diken ediyor azizim. Ağzına, gözlerine dikkat ettiniz mi? Hoş, hepsi de enfes şeyler ya, o başka. Suçu hiç bu kadar muhteşem bir vücut halinde, bu kadar açıklıkta görmemiştim... İnşallah aldanmış olayım!”

Tekrar sustular. Doktor Boutan da odanın içinde dolaşmaya başlamıştı; dönüp Mathieu’nün yanına gelince, bir el hareketiyle evin terk edilmişliğini, duvarların ötesinden bile bütün evi yıkma tehdidi gösteren acıklı felaketin varlığını anlatmak istedi.

“Bu kaçınılmazdı,” dedi. “Siz bu felaketi tahmin ettiniz, aşamalarını takip ettiniz, değil mi? Biliyorum, benimle alay ediyorlar, beni zararsız bir manyak, tedavi ettiği nadir hastalıkları sabit fikir haline getirmiş bir uzman sayıyorlar. Ama ne yaparsınız? İnat edişim, haklı olduğuma inandığımdandır. Mesela Séguin’leri ele alalım; bütün fenalık, gebelikten o ilk kaçışlarından, karı kocanın artık başka çocuk yapmamakta inat edip yoldan çıkmalarından, azmalarından ileri gelmiyor mu sizce de? Bence o andan itibaren aile hayatı mahva sürüklenmişti. Buna rağmen, şuursuzca, dalgınlıkla bir çocukları daha oldu ve işte, erkek budalaca bir kıskançlıkla harap oldu, deliye döndü, kadın itilip kakıldı, ihmal edildi, bir tarafa atıldı, her türlü düşkünlükle karşı karşıya bırakıldı. Yüksek sosyete hayatının en feci tahrikleri ortasında birbirlerini sinirlendiren, zehirleyen, azgın bir didişme ile birbirini yiyen bu yaradılıştaki insanlar için bunun sonu muhakkak çifte zinaydı. Bugün aralarındaki ilişki tamamıyla kesilmiştir, aile bağı kopmuştur, beyefendinin metresiyle hanımefendinin âşığı aile yuvasına yerleşmiştir; yine gebelikten kaçmak için ellerinden geleni yapacaklar, şimdi burada dördü birden tatbik edecekleri için bu iğrenç hile çabası iyice yayılacak, artacak ve yine onun yüzünden yakında her şey yerle bir olacak. Doğrusu, bu beni çileden çıkarıyor! Size bu meseleden bahsediyorum, çünkü bu içimi rahatlatıyor, yoksa size bilmediğiniz bir şeyi öğretme iddiasında değilim tabii ki.”

Çok yumuşak bir adam olduğu halde öfkeleniyordu. Alçak sesle konuşmaya devam etti; sesi giderek berraklaşıyor, garip bir sertlikle çınılıyordu:

“Modern nevroz illetimize, yozlaşmamıza, hasta, dengesiz, şaşkın kadınların dünyaya getirdikleri, gitgide daha sıkı çocuklarımıza fazla önem veriliyor. Bunların en büyük sebebi, en başta gelen sebep, türlü hilelerle gebelikten kaçmaktır; bu, daha az vahim olan birçok sebepten önce gelir, hayatı daha kaynağındayken zehirler! Bu zamansız tükenmişliğimize yol açan, bizi bitirecek olan şey, bu hilelerdir işte; bütün dünyaya yayılan, önceden tasarlayarak, inatla, övünerek yapılan hileler!.. Düşünün bir kere! Bir uzuv aldatılır da insan cezasını çekmez olur mu? Bir mide tasavvur edebilir misiniz ki sürekli yalancı besinlerle beslensin, hazmı zor maddeler durmadan kanını

çeksin de hazmedebileceği hiçbir şey verilmesin? Doğal düzen içinde yapılmayan her iş daimi bir kargaşalık tehlikesi olur çıkar. Kadının sinirlerini oynatıyorsunuz, yalnızca vücudunun doyuma ulaşip kasılma ihtiyacını gideriyorsunuz, aslında çocuk üretimi için gerekli bir cazibe aracından başka bir şey olmayan arzusunu tatmin ediyorsunuz, ama lüzumlu ve olmazsa olmaz işe, amacın ta kendisi olan dölleme hareketine razı olmuyorsunuz. Sonra da bu aldatılan, tartaklanan, işine ket vurulan organizmada müthiş karışıklıklar, düşkünlükler, bozukluklar olmasın diyorsunuz!.. Şunu da ekleyin ki koca gebelikten kaçarsa, âşık haydi haydi kaçıyor. Her an bir saldırıdır gidiyor. Çocuk yapma korkusu artık iştahları azaltmayınca, uzuv arka arkaya yıpratıcı, kolay zevk düzeninin emrine veriliyor. Ben inanılmayacak haşinlikte azgınlık vakaları gördüm. Şüphe yok ki insanlardan kızışma mevsimleri olan hayvanlar kadar bilgelik beklemiyorum. Ama çocuğun da insafsızca önü alınmamalı, uzvun yok edilen vazifesini yine yerine getirmesi için ara sıra bir çocuk yetiştirmesine meydan verilmeli. Gebelikten kaçmaya uğraşırken hastalanmış, tahriş olmuş, harap olmuş nice kadınlar gördüm ki gebe kalarak iyileştiler! Sonra nicelerini de gördüm ki hayatı gereği gibi yaşamaktan tekrar sakınır sakınmaz aynı ıstıraplara yeniden uğradılar!.. Çünkü dostum, anlıyorsunuz ya, bütün mesele burada. Aldatılan tabiat isyan eder. Gebelikten ne kadar çok kaçılırsa o kadar yozlaşılır, nüfus da o oranda zayıflar ve düşkünleşir. Sonunda şu bizim meşhur modern nevrozumuza, yakın gelecekteki maddi ve manevi iflasımıza gelir dayanırız. Kadınlarımıza bakın, bunları eskilerin güçlü kuvvetli hatunlarıyla kıyaslayın. Bizim cinsiyetini kaybetmiş, sarsak, şaşkın kadınlarımızı, davranışlarımızla, sanatımız ve edebiyatımızla, azgın para ve iktidar hırslarına kurban edilen az çocuklu aile idealimizle, biz yaratıyoruz. Çocuğa ölüm demek kadına ölüm demektir, kendi kendimize ölüm demektir; neşe, sağlık, kuvvet namına ne varsa hepsini mahvediyoruz!.. Şimdi söyleyin bana, bir toplumun sonunu, bu evden, debdebesi sönmeye yüz tutmuş, nadide biblolarla süslü şu odadan daha kuvvetle başka hiçbir yerde hissettiniz mi? Burada, bugünün büyük dramına, hayattan tiksinden, istenerek ve önceden tasarlanarak yaratılan kısırlığın sebep olduğu ahlak bozukluğuna şahit değil misiniz?

Doğan her yaratık fazladan bir zavallı olacağına göre, yaşamak neye yarar? Gebelikten kaçmak yaratacağı yıkımı yarattı, karı kocanın ortak odasındaki kavga aile hayatının düzenini bozdu, koca bir tarafa, karısı bir tarafa ayrıldı; zavallı üç çocuk, mürebbiye olacak bu kızın eline kaldılar, gelişigüzel, en berbat tehlikelere açık, kötü büyüyorlar. Ah! Zavallı yaratıklar, asıl onlara acıyorum, ne zaman buraya gelsem yüreğime dert oluyorlar!”

Boutan sesini alçaltarak devam etti; pek güzel, pek tatlı olan küçük Andrée’yi ne kadar sevdiğini söyledi. O kadar başka bir çocuktu ki annesi bazen şaka ediyor, aileye bu kadar az benzediğine, hep sakın ve güler yüzlü olduğuna, erkek kardeşinin sürekli şakaları karşısında hiç isyan etmediğine göre, sütninesi Catiche’in onu kendi çocuğu haline getirdiğini, çift hayvanı gibi bol olan sütüyle besleyip yumuşak başlı yetiştirdiğini söylüyordu. Gaston’a gelince, doktor ondan hiç hoşlanmıyordu; dar kafalı, kaba bir çocuktü; babası gibi her şeyi ince eleyip sık dokuma huyu vardı, ama tartışılmasına bile müsaade etmediği kendi üstünlüğüne olan bencil inancı yüzünden, bunu daha inatçı, daha yavan bir üslupla yapıyordu. Fakat doktorun asıl merak ettiği, o tarihte on iki yaşında, soluk sarı saçlı, hülya dolu açık mavi gözlü, solgun ve narin, ince bir kız olan Lucie’ydi. Tüm tahminlerin aksine çok erken gelişen çocuk, kendisini kadın yapan kan seli karşısında dehşet ve tiksintiyle isyan etmiş, bu yüzünden hasta düşmüştü. Doktor Boutan kızı iyileştirdiğinden beri, onda cinsel duygulara karşı gitgide artan bir tiksinti, yaşından beklenmeyen bir tür mistiklik gibi acayip hadiseler görüyor, bunları izliyor, inceliyordu; kız, bu mistikliğin tesiriyle, gayri maddi bir saflık, bir temizlik taşıyan meleklerin, bakirelerin hayalini kurmak gibi olmadık düşüncelere kapılıyordu. Her türlü hayat, her türlü kaynaşma, bir karınca yuvası, bir arı sürüsü, tüyü bitmedik yavru kuşların bulunduğu bir yuva onu allak bullak ediyor, düpedüz bulantı verecek derecede rahatsız ediyordu. Doktor, şaka olsun diye, canlı, sıcak ve doğurgan beden karşısında nefret duyan Lucie’nin kötümserlikten yana tıpkı anasıyla babasına benzediğini söylüyordu.

Tam o sırada Valentine her zamanki gibi fırtına halinde içeri girdi; hep beklenmedik bir macera yüzünden geç kalır, hep telaşlı olur-

du. Otuz altı yaşında olduğu halde yaşını belli etmiyordu; Andr  e'ye hamile kaldığı zamanki kadar zayıftı, o zamanki kadar   evikti, sarı saçları yine şöyle taraz taraz, y  z   yine şöyle k      , ince ve kuruydu. Doktorun dediğı gibi, Valentine ba  ka kadınlardan daha talihliydi; ne   are ki o da sapkınlıklarının alevinde durmadan pi  iyor, gitgide ufalıyordu.

  Merhaba M  sy   Froment... Merhaba doktor..." dedi. "Ah doktor, sizden   ok   z  r dilerim. Rahip Levasseur'un vereceğı bir konferansın ba  ını dinlemek i  in Madeleine Kilisesi'ne gitmi  tim; size randevu verdiğim i  in sonradan savu  urum diyordum, halbuki sizi b  sb  t  n unuttum. Rahip beni o kadar cezbetti, o kadar cezbett ki kendimden ge  mi  im."

H  l   baygın baygın tavırlar alıyor, g  zleri s  z  l  yordu. Bununla beraber, rahibi biraz gev  ek bulmu  , modern fikirlere taraftar g  r  m    t  ,     nk   dinle bilim arasında bir uzla  ma olabileceğıne inanır gibi bir hali vardı.

Boutan g  l  mseyerek onun s  z  n   kesti:

"Nevralji ağırlarınız mı n  ksetti?"

"Benim mi? Hayır, hayır!.. Gelmenizi rica edi  im kendim i  in değıl, Lucie i  in. Beni pek   z  yor. Bu   ocuğı artık hi   akıl erdiremiyorum. İnanmazsınız, bu sabah yataktan kalkmak istemedi! Bana bunu haber verdiklerinde gidip onu g  rd  m;   nce bana cevap vermedi, y  z  n   duvara d  nd  . Sonra b  t  n sorularıma cevap olarak, belki on defa, belki yirmi defa, manastıra girmek istediğini s  yledi, ba  ka hi  bir a  ıklama yapmadı; y  z     ar  saf gibi bembeyazdı, g  zleri sabitti. Bu yeni   ımarıklığı ne dersiniz?"

Doktor:

"Peki, bu gece, d  n ak  şam hi  bir hadise olmadı mı?"

"Bu gece bildiğim kadarıyla hi  bir   ey olmadı. D  n ak  şam da şöyle. Ak  şam   ok sakın ge  ti. Evde yalnızdım, bir yere   ıkmadım; dostumuz Santerre erkenden gelip benimle bir fincan   ay i  mek istedi, ba  ımızı ağırtmasınlar diye   ocukları   p  p odalarına g  t  rd  kten sonra onunla beraber k       salona kapandım.   ocuklar da her zamanki saatlerinde yatmı  lardır herhalde."

"Lucie uyudu mu, bir   ik  yeti yok muydu?"

“Orasını bilmiyorum, bir yeri ağrıyormuş gibi görünmüyordu. Hasta olduğunu zannetmiyorum, eğer en ufak bir endişem olsaydı, tahmin edersiniz ki bugün öğleden sonra evden çıkmazdım. Yalnız yine de size danışmak istedim, çünkü yataktan çıkmamakta bu kadar inat edişi kanımı donduruyor. Odasına gidelim doktor, şunu iyice bir azarlayın, dimdik ayağa kaldırın.”

O sırada, Séguin de eve dönmüştü. Karısının son söylediği sözleri dinlemiş, onlar odadan çıkarken bir şey söylemeden doktorun elini sıkmakla yetinmişti. Sonra o da Mathieu’dan özür diledi:

“Sizi beklettiğim için kusurumu affediniz azizim Mösyö Froment. Atlarımdan biri hasta, eşsiz bir koşucuydu, çok şeyler ümit ettiğim bir hayvandı. Kısacası, bütün işler kötü gidiyor. Biz kendi işimizi konuşalım; hoş, onda da tamamen yaya kaldım ya.”

Böyle dedikten sonra, Lepailleur aleyhinde atıp tuttu; herif o birkaç hektarlık, mendebur, kıraç toprağına öyle fahiş bir bedel istemişti ki artık bir alım satım imkânı kalmamıştı. Zaten değirmenci, asırlardan beri çalılıklarla kaplı olan, üzerinde bir tek başak biterse alnını karışlayacağını söylediği, şimdi ise mahsulle dolup taşan o geniş, bakımsız tarlalarda Mathieu’nün kazandığı başarı karşısında için için duyduğu öfkeyi de açığa vurmuştu. Toprağına garezinden kuduruyor, bir köylü çocuğı olan kendisine bu kadar kötü davrandığı halde, gökten düşercesine gelip memleketi kökünden değiştiren şu burjuvaya bu derece iyilik gösteren o hakkaniyetsiz üvey anaya bu yüzden daha fazla kin besliyordu. Alaylı bir gülüşle, o çalılıkların şimdi altın değerinde olduğunu, çünkü taşların üstünde buğday yetiştiren sihirbazlar ortaya çıktığını söylemişti.

“Biliyorsunuz, üşenmeyip onu görmeye kendim gittim. Vaktiyle o kıraç toprak parçasını yok pahasına bana kendisi teklif etmişti de almak istememiştim; tabii, çünkü o zaman araziye elden çıkarmak istiyordum. Alay edip aptallığıma yüzüme vurmaktan da geri kalmadı. Az kalsın tokatlayacaktım... Bir kızı olmuş, öyle mi?”

Bu girişimin sonucundan önceden emin olduğu için gülümseyerek dinleyen Mathieu:

“Evet, küçük Thérèse,” diye cevap verdi. “Kendi tabiriyle, bu felaket geçen sene başına geldi. Öfkesi hâlâ geçmedi, önce kabahati

karısında buldu, sonra bütün toplumu, bütün ermişleri, hatta bizzat tanrıyı suçladı. Kendini beğenmiş ve kinci bir adam.”

“Kesinlikle öyle. Haylaz oğlu Antonin’i pohpohlamadığım için de bana gücenmiştir, güya daha on iki yaşında olduğu halde Janville ilkokulundan diplomasını almış, okulun mucize çocuğu gibiymiş.”

Mathieu hâlâ için için gülüyordu:

“Tamam, anladım, artık başarısızlığınıza şaşmıyorum. Bir gün Antonin’i ziraat okuluna göndermelerini tavsiye etmiştim de karı koca az kalsın beni dövecekti. Çocuklarını büyük adam yapmayı hayal ediyorlar.”

Sonuç olarak, iş bozulmuştu; Séguin bir türlü teselli bulamıyordu, çünkü Mathieu’nün o sene, yaylanın batısına doğru olan son batıklıklardan başka toprak satın aldığını görme ümidi suya düşmüştü. Arazinin bu bölümü için satış sözleşmesi zaten hazırды, ikisi de imzaladı. Geriye iki parça daha toprak kalmıştı; bir yanda Lillebone tarafındaki yüz hektara yakın koruluk, öte yanda Lepailleur’lere ait verimsiz toprağın böldüğü, daha önceden satın alınmış, Vieux-Bourg’a kadar olan bütün kıraç arazi vardı.

Paradan yana sıkıntıda olan Séguin:

“Size en iyi şartlarla verirdim, kârlı çıkardınız,” dedi. “Ama siz temkinli adamsınız; beklemeye, önce burayı bereketlendirmeyi başarıp sonra yeni ihtiyaçlara göre hareket etmeye karar verdinizse, sizi kandıramayacağımı biliyorum. Haydi talihiniz açık olsun, benim menfaatim onda.”

Aralarındaki ilişki öteden beri pek dürüst, biraz da haşınce olmuştu; el sıkıştıkları sırada, bir uşağın zahmet edip de haber vermesine lüzum kalmadan kapı açıldı. Ev sahibi sakince:

“A! Siz mi geldiniz?” dedi. “Dostunuz Maindron’un genel provasındasınız zannediyordum.”

Santerre, talihin hep yüzüne güldüğü, işini bilir insanlara mahsus bezgince tebessümüyle içeri girdi. Çok yağlanmış, kazandığı başarılarla şiştikçe şişmişti; güzel kara gözleri yine sevimli, hain ifadeli ağzını gizleyen sakalı hep özenliydi. Açık saçık romanların, garsoniyer maceralarının yakında iflas edeceğini herkesten önce sezmiş, Valentine’in dindarlık hevesine o da katılmış, şimdi moda icabı,

Katolik ruhunun üstün geldiği din değıştirme hikâyeleri yazıyordu. Hoş, bu da insanlık denen sürüye karşı duyduğu küçümsemeyi artırmaktan başka bir işe yaramamıştı.

“Bırakın canım şu Maindron’un piyesini,” diye cevap verdi. “Bilemezsiniz, ne kadar yavan şey! Yine bir zina hikâyesi, artık öğürtü verdi! Seyircilerin hep böyle şeyler seyrede seyrede sonunda isyan etmemeleri şaşılacak şey; eski toplumu ağlaya sızlaya gömen dertli psikologlarımız, onu herhalde ebediyen çürütmüş olacaklar ki böyle çamur içinde can çekiyor. Ben değışmiş değilim. Eğer arzunun öldürölmesi isteniyorsa, yalnızca kaide egemen olmalı. Son saadet adına, dünyayı allah yok edecek.”

Sonra Mathieu’nün, sömürdüğü züppeler âlemini yerin dibine batıran, öncü havalarında, baştan aşağıya siyah giyimli romancı sıfatıyla oynadığı eski rolü kuşkusuz hatırlayarak kendisine hayretle baktığını görünce, şu sözü de ekleyerek lafı kısa kesti:

“Tiyatrodan sıvıştım... Hava güzel, bir araba tutmuştum. Benimle beraber Pastellistes’lere gelir misiniz?”

Séguin o ilgisiz tavrıyla:

“Yoo azizim, ben herhalde gelmem,” dedi. “Pastellistes’ler kafamı şişiriyor. Gidin bakın, Valentine’in işi yoktur belki.”

Bu sözü söylerken yaptığı hareket, hiçbir şey bilmemeye azmetmiş bir kocanın güveniyle kadını teslim ediyordu. Feci kıskançlıklarla kudurarak, iğrenç ihanetlerle suçlayarak Valentine’i belki on defa öldürecek hale gelmişti. Sonra, hareketini açıklayacak makul hiçbir sebep olmadığı halde, Santerre’e hep göz yummuştu. Santerre’i herhalde ihanetten saymıyordu yahut da karısıyla onun arasındaki olası ilişkiyi uzun zaman öğrenmediyse bile, sonradan oldubittiği kabul etmişti. Hele kendisi de evde bildiği gibi yaşasın diye, karısının âşışğını tekrar oraya getirmek gibi mükemmel bir düşünceyi akıl ettiğinden beri, Santerre’in ikide bir gelmesine, eve yerleşmesine, karısıyla birlikte sokağa çıkıp birlikte dönmesine ses çıkarmıyordu; üçü bir arada canciğer, arkadaşça yaşıyor, eskisi gibi gülüp söylüyor, dünyanın düş kırıklığına uğratıp hırçınlaştırdığı zarif kimseler havasında tartışıyorlardı.

“Pastellistes’lere gidelim diye ısrar etmiyorum. Ha orası olmuş, ha başka yer. Mesele öğleden sonrayı geçirmekte. Maindron’un birinci perdesi beni mahvetti. Aman yarabbi! Ne manasız günler var!”

“Sade manasız olsa yine iyi! Sirius hasta, ahırımın düzeni bozuldu gitti, talihsizlik talihsizlik üstüne!.. İnsan ölse, canına minnet!”

“Ne? Sahi mi? Sirius hasta mı? Vah dostum vah, isterseniz beraber ölelim. Benimkisi, sürünmekten, esnemekten ibaret bir hayat!”

“Bense hayata tükürüyorum, kusuyorum. Ah! Pis şey bu hayat!”

Bir sessizlik oldu, sonra Séguin bezgin bezgin devam etti:

“E, azizim, bugün başka felaket yok mu?”

“Hayır, daha yer yarılıp içine girmedim. O da olacak!”

“İnşallah. Hal böyleyken, bu kahpe, köhne dünya, üzerinde kaynaşan iğrenç mahluklarla beraber hâlâ dönüp duruyor. Sirius hasta, bu her şeyin sonu demek!”

Canı sıkılan Mathieu gitmek için ayağa kalkmıştı ki içeri bir uşak girdi; hanımefendinin beyefendiyi çağırdığını, derhal Matmazel Lucie’nin odasına gelmesini rica ettiğini, çünkü küçükhanımın hâlâ inatla yola gelmediğini uzun uzun anlattı. Séguin o alaycı soğukkanlılığıyla şakaya devam etti, “Şu küçük kadını erkeğin mutlak kudretine geç olmadan inandırmak için bana yardım edersiniz,” diyerek misafirlerini de yanına aldı.

Lucie’nin yatak odasında görülmedik bir sahne yaşanmaktaydı. Kız sırtüstü yatmış, yorganı çenesine kadar çekmiş, karşısındakilerle mücadele etmek, bir yere kıınıldamamakta inat ettiğı yataktan kendisini çekip çıkarmalarına mâni olmak ister gibi, ufacık elleriyle onu sımsıkı tutuyordu. Yalnız, soluk renkli saçlarının yığına gömülü, beyaz, narin yüzü görünüyordu; çok açık mavi gözleri, vahşi bir kararlılık ifadesiyle, ısrarla tavana dikilmişti. Annesiyle Doktor Boutan’ın içeri girdiğini görünce, bakışları müthiş bir ıstırap gölgesiyle bulanmıştı. Fakat hiç kıpırdamamıştı, hafif hafif nefes alırken zayıf göğsü yorganı kıınıldatmıyordu bile; dakikalarca, yüzü ölü gibi, sorulara cevap vermek istememişti.

“Hasta mısınız yavrucuğum? Anneniz bu sabah yataktan kalkmak istemediğini söyledi. Nereniz ağrıyor?”

Kız hiçbir şey söylemedi, hiç kıınıldamadı, ölü gibi yatıyordu.

“Ama olur mu hiç! Böyle inat eder de sizi iyi etmek için çare bulmama olanak vermezseniz, annenizle babanızı üzmüş olursunuz; çirkin bir şey bu. Haydi, söyleyin bakayım bana, neniz var? Karnınız mı ağrıyor?”

Lucie dudaklarını aralamadı, parmağını bile kıpırdatmadı, ölü gibi yattı.

“Yoo, ben sizi daha akıllı uslu zannederdim, hepimizi çok üzüyorsunuz. Ama zorunuz nereden bilmeliyim ki sizi iyi edebileyim.”

Bu sefer doktor ilerleyip yorganı açmak ve bir elini tutmak ister gibi yapınca, Lucie öyle bir isyanla ürperdi, yorganı boynunun etrafında öyle sımsıkı tuttu ki Boutan kızı hırpalamamak için nabzına bakmaktan vazgeçti.

Sessizce bekleyen Valentine öfkelen-di:

“Doğrusu sabrımızı tüketiyorsun kızım, artık bu kadarı delilik, babanı çağıracağım, sana haddini bildirsin. Sabahtan beri yatağa çivilenmiş yatıyorsun, derdin nedir, onu bile söylemek istemiyorsun. Bari konuş, meseleyi anlat, biz de ne yapacağımızı bilelim. Bir kimseden mi şikâyetçisin?”

Lucie yine ölü gibi hareketsiz yatıp kalınca, annesi, mürebbiye Nora’yı bizzat sorguya çekmek istediğini söyleyen doktorun bu sözü üzerine kızı çağırttı. Sarışın kız gelince, Boutan çocukta tıpkı elini tutmak istediği zamanki aynı ürperti-yi, yatağa gömülmek, tamamiyle kaybolmak için duyduğu aynı ihtiyacı sezer gibi oldu.

Nora karyolanın ucunda ayakta durmuştu; sorulara güzel gözlerinin içini daima güldüren o fütursuz tebessümüyle, o şuursuz hayâsızlıkla cevap verdi:

“Benim bir şey bildiğim yok ki mösyö. Çocukları yataklarına yatan zaten ben değilim. Dün akşam Matmazel Lucie sağlıklı görünüyordu. Küçük salonda bir misafirle beraber oturan annesini öptükten sonra, her zamanki gibi, aynı saatte gidip yatmış olmalı. Ben her akşamki gibi bu odaya sonra ayaküstü uğradım, kendisine allah rahatlık versin dedim. Ne diyeyim bilmem ki. Başka bir şey bildiğim yok.”

Konuşurken iri gözlerini çocuktan ayırmıyordu, üstelik son derece fütursuzdu; halinde hem kızın hiçbir şey söylemeyeceğine, söylemeyeceğine inanmış, hem de onu kışkırtır gibi bir eda vardı. Hatta

gölünç bir şey hatırlamış gibi, içinden dudaklarına doğru bir neşe yayıldı, genç bir dişi kurdunkileri andıran dişlerini meydana çıkar-
dı. Artık bu kadarı fazlaydı; çocuk, inatla tavana dikili duran soluk
mavi gözlerini aşağıya indirip, ağırlığı altında kaldığı o çok alaycı,
alev alev gözlerle karşılaşır karşılaşmaz kesik kesik hıçkırıklarla ağ-
lamaya başladı:

“Oof! Bırakın beni, bir şey söylemeyin bana, yüzüme bakmayın!..
Manastıra gitmek istiyorum! Manastıra gitmek istiyorum!”

Bu, onun benliğinde, erken gelişen ama hâlâ çocuk kalmış, cin-
siyetinden duyduğu tiksinti her geçen gün şiddetlenen kadının daha
o sabah yükselttiği feryattı. Lucie bu feryada şimdi daha büyük bir
öfkeyle devam etti, artık susmadı. Yataktan kalkmamaktaki, bun-
dan böyle ellerinin bile görülmesine izin vermemekteki inadında,
her türlü fiziksel duyguya karşı nefretle dolu olarak, bütün beden-
sel varlığıyla gömülmek, yok olmak isteği vardı. Gün ışığı vücuduna
değmesin diye perdelerin kapatılmasını isteyebilirdi. Yaşamaktan,
etrafında ve kendisinde hayatı hissetmekten duyduğu dehşetten kur-
tulmak için, yanında bir başka varlığın sıcaklığı olmadan, bir mezar
yokluğu içinde ebediyen yalnız kalmak isteyebilirdi.

“Manastıra gitmek istiyorum! Manastıra gitmek istiyorum!”

Valentine işte o zaman kızın büsbütün çıldırdığına hükmederek
Séguin’i çağırttı. O gelinceye kadar da gayet anaç, gayet ağırbaşlı bir
tavırla nasihatler verdi:

“Doğrusu beni çok üzüyorsun... Sen yaşta bir çocuk böyle manas-
tırta girmekten bahseder mi hiç? Sanki aile yuvanda hep kederli, acılı
şeyler yaşıyormuşsun gibi. Ben hep vazifemi yerine getirdiğime ina-
nıyorum, şükürler olsun kendimde hiçbir suç görmüyorum. Benim
ne kadar dini bütün bir insan olduğumu bilirsin. Seni de dinimize
saygı terbiyesiyle büyüttüm; onun için şunu anlayabilirsin, tanrıyı
hasta bir çocuğun kaprisine karıştırmak ona hakarettir. Manastıra
söz dinleyenler gider, annelerinden hep iyi örnekler gördükleri halde
yine anneye asi olan kızları allah istemez.”

Lucie’nin gözleri şimdi annesinin bakışlarına takılıp kalmıştı; o
konuştukça, ilahi saflığın divaneliğiyle altüst olmuş bu masum kızın
zavallı gözleri korkudan büyüyor, feci bir ıstırapın, yıkılan saygının,

yok olan sevginin, bir evladın annesine duyduğu bağıllığın yerle bir olduğu küçük bir çocuk ruhunun bütün kederini ifade ediyordu.

O sırada Séguin içeri girdi, Santerre'le Mathieu de arkasındaydı. Valentine sözüne devam edip durumu kendisine anlatarak onu babalık nüfuzunu kullanmaya davet ederken, Séguin dudaklarının kenarında hafif bir alay kırışığı ile sanki “Ne yapalım sevgilim, çocukları öyle fena büyüttün ki budalaca kaprisleri var,” demek istiyordu. Valentine sözünü bitirince Séguin doktora döndü; o da bir el hareketiyle yapabileceği bir şey olmadığını anlattı, çünkü çocuk muayene olmak istemiyordu. Séguin, sonra Nora'nın da kendisi gibi bu gülünç sahneyi gülümseyerek seyrettiğini görünce, ona iltifatlı bir nazarla baktı. Hüküm vermeden önce Mathieu'yü şahit tutmak ister gibi söze başlıyordu ki, Santerre, ortalığı yatıştırmak arzusuyla, işi şakaya dökerek halledebileceğini düşündü:

“Nasıl olur! Lucette'ciğim, annenin anlattıkları doğru mu? Yok, yok, annen aldanıyor, değil mi? Sen çok akıllı bir çocuksun. Haydi gel, ben seni öpeyim, sen de beni öp, bitsin gitsin. Annenle baban seni affeder, o işi ben üzerime alıyorum.”

Kahkaha ile gülüyordu, yüzünü öne doğru uzatarak ilerledi. Fakat Lucie bu erkek yüzü karşısında, pırıl pırıl, iri gözlü, gür sakalının altında yarı yarıya kaybolmuş kalın dudaklı bu et yığını karşısında çırpındı; feci bir heyecan, dehşet dolu bir tiksinti belirtisi gösterdi.

“Yaklaşmayın, istemem... Oof! Öpmeyin beni, siz beni öpmeyin!”

Santerre aldırıyor, şaka olsun diye onu mutlaka yakalamakta ısrar ediyor, böylece kaprisini gidereceğini umuyordu:

“Niçin öpmeyecekmişim Lucette? Her gün öpüyorum ya!”

“Hayır, artık istemiyorum... Bırakın beni, allah aşkına bırakın!.. Hayır, of, hayır, siz öpmeyin beni, bir daha hiç öpmeyin!”

Santerre onun yaygaralarına rağmen şakayı sonuna kadar götürünce, Lucie doğruldu; geriye doğru atıldı, vücudunu yakan kızgın bir demirden kaçır gibi onun dudaklarından kaçtı. Boğazına sıkı sıkı bastırıldığı yorganı, telaştan iffetini unutarak, kaçmak için açmış, zayıf omuzlarını, gelişme halindeki ufacık kadın vücudunu, o narin vücudu meydana çıkarmıştı. Dehşetinden titriyor, dünyanın rezilliğinden aklını kaçıracak gibi oluyor, hıçkırıyor, kekeliyordu.

Sonra Santerre'in kendisini yakalayacağını, tutup öpeceğini anla-
yınca, sabahtan beri tek kelime konuşmadan, bundan sonra yaşama-
makta ısrar ederek, yatakta mihlanıp kalmasına sebep olan o çirkin
sırrı kusarcasına ağzından çıkarıverdi:

“Beni öpmeyin! Bir daha hiç, hiç öpmeyin! Dün akşam sizi küçük
salonda annemle beraber gördüm... Ah! Ne pislik, ne pislik!”

Santerre benzi atarak geriledi. Tavandan âdeta bir ölüm sessizliği,
bir ölüm soğukluğu dökülmüştü. Şimdi hep birden, o kaçınılmaz, o
tamiri imkânsız şeyi önlemek için tek bir hareket yapmaksızın şaş-
kın şaşkın beklediler.

Lucie, son derece öfkeli, deli gibi devam ediyordu:

“Yatacağım sırada Nono odama geldi, tuhaf bir şey göstereceğini
söyleyerek beni aldı, götürdü. Nono kapıya büyük bir delik açmış, ak-
şamları oradan içeriyi seyredip eğleniyor. Ben Gaston'la Andrée bir
maskaralık ediyorlar sandım, yalınayak, üstümde gecelikle gittim.
Orada gördüğüm şey, orada gördüğüm şey... Ah! Çok acı çekiyorum,
beni manastıra götürün, beni hemen şimdi manastıra götürün!”

Tekrar kendini yatağa bıraktı; yorganı, içine gömülmek istercesi-
ne, tamamen başına çekti, yüzünü duvara döndü; artık ne görmek ne
işitmek istiyordu. Vücudunu hâlâ sarsan sürekli titremeler dindikten
sonra, ölü gibi uzandı kaldı.

Herkesin yanında, hem de böyle bir ağızdan çıkarak açığa vu-
rulan sırrın tesiriyle, Séguin'in gözlerine kan hücum etmiş, ona ka-
rısını boğazlama hülyaları kurduran o haşın kıskançlığı dirilmişti.
Benzi kül gibi olan Santerre'i bırakmış, Valentine'e dönmüştü; öyle
tehdit dolu bir hali vardı ki Mathieu doktorla birlikte araya girmeye
hazırlanıyordu. Fakat hemen arkasından, Séguin'in nefisini yendi-
ğini, dudaklarının kenarındaki alaycı kırışığın yeniden belirdiğini
gördüler. Yatağın ayakucunda duran Nora tekrar gözüne ilişmişti;
mürebbiye bir parça sararmıştı, çocuğun meseleyi anlatma cüretini
gösterişine şaşıyordu, lakin hâlâ mağrur ve her şeye rağmen küstah
bir tavrı vardı. Yalnızca Valentine öfkelenmeye, isyanını haykırmaya
cüret etti; ne kadar bozulmuş olursa olsun, yine de Vaugelade'ların
kanından olduğunu hatırlatan bir gurur ve tahakküm ifadesi vardı
haykırışında.

Mürebbiyenin üzerine yürüdü, yüzüne karşı bağırdı:

“Bu yaptığınız iğrenç bir şey matmazel. En aşağı umumhanedeki en aşağılık fahişe bile bu namussuzluğu düşünemez, bir çocuğu bu kadar aptalca, bu kadar alçakça kirletemez, ana kız arasındaki saygıyı, sevgiyi böyle mahvedemezdi. Siz ya hastasınız yahut beterin beteri bir ahlak düşkünüsünüz... Defolun, sizi kovuyorum.”

Henüz ağzını açıp bir şey söylemeyen Séguin ancak o zaman araya girmeye tenezzül etti, nihayet evin efendisi olduğunu gösterdi. Soğuk ve gülümser edasıyla:

“Pardon, karıcığım, Nora’nın gitmesini istemiyorum. Kalacak. Bu kaçık Lucie geceleri her kâbus gördüğünde evi altüst edip rahatımızı, âdetlerimizi bozacak değiliz ya. Şuna bir müshil verin doktor, iyice bir yıkayın içini. Hem bir daha hayalet görmek, elâleme masal anlatmak yok, öfkelenirim ha!”

Doktor sakinleştirici bir ilaç yazdıktan sonra, Mathieu onunla birlikte evden çıktı; kaldırımında durup sessizce, uzun uzun el sıkıştılar. Sonra Boutan arabasına binerken dönüp:

“Tamam mı?” dedi. “Az önce size yaklaştığını söylediğim yıkılış işte bu değil mi? Normal ve sağlıklı hayata karşı beslediği kinden dolayı can çekişen bir toplum! Zararın her türlü var: Servet günden güne harap oluyor, azalıyor; aile ufalıyor, kirleniyor, mahvoluyor; beterin beteri iğrençlikler son dağılışı hızlandırıyor, kızlar on iki yaşında mistik, isterik oluyor, daha yaşları gelmeden döl bereketinden tiksinti duyuyor, teni öldüren manastır hayatına can atıyorlar! Eh! Gidiş mükemmel, bu biçareler herhalde dünyanın sonu gelsin istiyorlar!”

Mathieu ile Marianne, Chantebled’de temel kuruyor, hayat yaratıyor, döl yetiştiriyorlardı. Aradan geçen iki sene içinde, varlıklarının ta kendisi demek olan, zevkleri ve kuvvetleri demek olan, aileyi ve bereketli toprağı sürekli çoğaltma faaliyetiyle, hayatın ölümle ebedi savaşında yine zafere eriştiler. Arzu, alev gibi yakıcı, gelip geçiyor, o ilahi arzu sevmekteki, iyi olmaktadır, sağlıklı olmaktadır kudretleri sayesinde onları bereketlendiriyordu; azimleri, bir şeyler yapma iradeleri, gereken emeği, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan emeği verme hususundaki dingin cesaretleri ise üst tarafını tamamlıyordu.

Fakat bu iki sene boyunca zaferi ancak sürekli bir mücadeleyle elde edebildiler. Arazi büyüdükçe dönen sermaye çoğalıyor, bu da kaygıları artırıyordu. Gerçi başlangıçtaki borçlar ödenmişti; bu sayede, daha önce kabul etmek zorunda kaldıkları, masraflı bir yöntem olan, ortaklık ve kazançtan geri ödenmek üzere borç alma yönteminden vazgeçme imkânını buldular. Artık işin bir tek şefi, bir tek aile reisi vardı; onun da düşüncesi, ailesini bu arazi üzerinde kurmak, çocuklarından başka yardımcı, ortak almamaktı. Onların her biri için yeni bir tarla ediniyor, ufacık halkına bir vatan veriyordu. İleride çoğu dünyanın dört bucağına dağılsa, türlü türlü sosyal durumlar edinse bile, kökleri, onları bağlayan ve besleyen her şey burada olacaktı. Onun için, bu sefer, bütün yaylayı ekip biçme imkânı veren yüz hektardan geniş son bataklık kısmın alınması, çok kesin bir yayılmaydı. Bir çocuk daha doğabilirdi; onun da karnı doycak, onun da gündelik ekmeği için buğday yetiyecekti. Son pınarlar yatağa alındıktan, topraklar sulanıp nadas edildikten, tüm işler bittikten sonra gelen ilkbaharda, bol mahsulü müjdeleyen, göz alabildiğine geniş, yeşil yayla, olağanüstü bir manzaraydı. Bu manzara bütün gözyaşlarını, ilk zahmetli zamanların acı tasalarını unutturuyordu.

Mathieu'nün yarattığı bu eserin yanında, bir de Marianne'in bu iki sene içinde doğurmayı sürdürmesi vardı. Marianne sadece çiftliğin işletilmesi işinde kocasına yardım eden, hesapları tutan, ev işleriyle uğraşan becerikli çiftçi kadın olmakla kalmıyordu. Hâlâ ilahi arzusun bereketlendirdiği, tapınılmaya layık, tapınılan bir eştî; çocuğu dünyaya getirdikten sonra, onu besleyip ayağa kaldırdıktan sonra, ona aklını ve kalbini de kazandırmak için onu eğiten, ona öğreten bir anaydı. Boutan, o tatlı gülüşüyle, ona yumurtalı tavuk, anaç tavuk diyordu. Çok çocuk doğurmak şüphesiz birçok kadının sahip olduğu bedensel bir yetenekten ibarettir; asıl güzel tesadüf, bu kadınların aynı zamanda çocuklarını iyi yetiştirmek için manevi şartlara da sahip olmalarıdır. Çok akıllı, çok neşeli bir kadın olan Marianne, çocuklarına her şeyi tatlılıkla ve güzellikle yaptırmaktan gurur duyuyordu. Onların hoşuna gitmek ona yetiyordu; çok güzel ve çok iyi olduğu, çok sevildiği için sözü dinleniyor, ona tapılıyordu. Sayısı sekizi bulmuş çocuklarının ortasında işi hiç de kolay değildi, kala-

balık arttıkça vazifeleri de artıyordu. Her şeyde olduğu gibi bu işte de düzene çok önem veriyor, büyük çocukların küçüklere göz kulak olmasını sağlıyor, şefkatli otoritesinden her birine pay ayırıyor, aile hayatlarında hakikati ve hakkaniyeti hâkim kılarak en büyük güçlükleri başarıyordu. On altısına basan büyük oğlanlar Blaise'le Denis, on dördünü süren Ambroise, şimdi babalarının elinde oldukları için onlara pek yetişemiyordu. Fakat on bir yaşındaki Rose'dan iki yaşındaki Louise'e kadar, ikişer yaş araları olan Gervais, Claire ve Grégoire da dahil olmak üzere öteki beş çocuk, onu hep aynı sürü halinde kuşatıyor, her yeni gelen, kanatlandığını hissederek etmez uçan küçüğün yerini alıyordu. Bu sefer, o iki senenin ardından, Marianne dokuzuncu çocuğunu doğurdu, yine bir kız evladı oldu. Doğum çok rahat oldu, fakat Marianne on ay önce aşırı yorgunluk yüzünden bir çocuk düşürmüştü. Mathieu, karısını, kucagında o sevgili Madeleine'le birlikte ayakta ve gülümser görünce tutkuyla kucaklayarak öptü; bütün üzüntüleri, bütün kederleri bir yana bırakarak bir kere daha kıvandı. Bir çocuk daha doğmuş, servet ve kudret artmış, dünyaya yeni bir kuvvet salıverilmiş, yarın için bir tarla daha ekilmişti.

Bu, hep o büyük, o hayırlı eserdi, toprakla ve kadınla büyüyen bereketin eseri; yıkıma galebe çalıyor, yeni gelen çocuğa gıda yaratıyor, ıstırap içinde seviyor, istiyor, savaşıyor, çalışıyor, hep daha fazla hayat, daha fazla ümit yaratmaya doğru gidiyordu.

IV

ARADAN İKİ SENE GEÇTİ. Bu iki sene içinde Mathieu ile Marianne'ın bir kız çocukları daha oldu. Bu sefer, ailenin kalabalıklaşmasıyla beraber Chantebled arazisi de büyüdü; yaylanın doğusunda henüz satılmamış olan bütün korular, uzaklardaki Mareuille ve Lillebonne çiftliklerine kadar alındı. Şimdi arazinin bütün kuzey kısmı, iki yüz hektara yakın genişlikteki o koruluk alan alınmış, aralardaki geniş açıklıklar bir yol düzenlemesiyle birbirine bağlanmıştı. Civardaki pınarlarla sulanan, ağaçlarla çevrili bu çayırlar, doğal otlaklar haline getirilerek, davarı üç misline çıkarmak, büyük çaplı

hayvan yetiştirme işini denemek imkânı vermişti. Bu, hayatın yenilmez zaferiydi; bereket, güneşin altında etrafa yayılıyor, emek, engeller ve ıstıraplar arasında, kayıpları telafi ederek, durmadan yaratıyor, dünyanın damarlarına her an daha fazla kuvvet, daha fazla sağlık ve neşe katıyordu.

Kendi küçük krallıklarını kurmakla meşgul olan Froment'lar, servetlerin en sağlamına, toprak zenginliğine doğru yürüyen fatihler haline geldiğinden beri, Beauchêne'ler onların köye yerleşme konusundaki acayip niyetleriyle eskiden olduğu gibi alay etmiyor, onlara amatör köylüler, acemi çiftçiler gibi isimler takmıyorlardı. Şaşıyor, bütün başarılarını daha baştan destekliyor, hatırlarını sayıyor, artık onlara zengin akraba muamelesi ederek ara sıra ziyaretlerine gelme tenezzülünde bulunuyor, geldiklerinde de bu hareket dolu, canlı, bolluk içinde uğuldayan büyük çiftliği hayranlıkla seyrediyorlardı. Constance, işte bu ziyaretlerden birinde, eski okul arkadaşı Madam Angelin'e rastladı; hoş, kendisini hiçbir zaman büsbütün gözden kaybetmiş değildi. On sene önce oraya gelip Janville'in تنها patikalarında şen ve sevdalı dolaşan, her çitin arkasında şapır şupur öpüşen genç karı koca kasabanın çıkışında bir ev satın almış, her sene yaz mevsimini orada geçiriyordu. Fakat eski candan tasasızlıkları kalmamıştı, Madam Angelin otuz altı yaşına basmak üzereydi; otuz yaşına girdiklerinde gebelikten kaçmaktan vazgeçeceklerine dair verdikleri sözü kendisi de kocası da altı seneden beri tuttuğu halde, altı seneden beri akli başında bir karı koca gibi davranarak çocuk beledikleri halde, çocuk bir türlü doğmuyordu. Birbirlerine karşı besledikleri aşkın bütün kudretiyle çocuk istedikleri halde, sanki uzun zaman bencilce haz peşinde koşmaları yüzünden kısırlığa uğramışlar gibi, kucaklaşmaları verimsiz kalıyordu. Karı koca gitgide artan bir kedere gömülmekteydi. Erkek, o pehlivan yapılı, yakışıklı adam, saçları ağarmaya, gözleri görmemeye başlamış, yelpazelerini boyarken gözleri güçlkle seçebildiği için kederli; kadın, şen şakrakken, kocasını tehdit eden bu körlük karşısında korkuya kapılmış, ağır ağır soğuyan yuvalarını saran karanlık ve sessizlikle buz kesilmişti.

Birbirlerini yeniden bulduklarından beri, Madam Angelin işleri için Paris'e geldikçe, bazen dönüş treninden önce, saat dörde doğru,

Constance'a uğrayıp bir çay içiyordu. Bir gün ikisi yalnız kaldıkları sırada hıçkırarak ağlamaya başladı, biçareliğinin bütün ıstırabını ona itiraf etti:

“Ah! Kardeşim, ne kadar üzüldüğümüzü katiyen anlayamazsınız. Evlat sahibi olanlar, isteyip de çocuğu olmayan bir karı kocanın kederini tasavvur edemez. Ah! Bilseniz, hem de bütün kuvvetimizle istiyoruz. Zavallı kocam beni hâlâ seviyor, fakat çocuğumuzun olmamasının benim kusurum olduğuna inanıyor; bunu görüyorum, yüreğimden kan gidiyor, saatlerce yalnız başıma ağlıyorum. Kusur bendeymiş; kusurun kadında mı, erkekte mi olduğunu kesin olarak söylemeye kim cesaret edebilir? Ama kendisine bunu hiç söylemiyorum, deli oluyor. Bomboş evimizde, ikimizi yapayalnız bir görseniz, hele bozulan gözleri yüzünden somurtkan hale geldiğinden beri! Ah, bir çocuğumuz olsa, gürültü patırtı etse, hayatın içimizi üşütmeye, etrafımızı üşütmeye başladığı şu sıralarda yüreğimize hararet verse, canımızı fedaya hazırız!”

Constance büyük bir hayretle ona bakıyordu:

“Nasıl, şekerim? Daha otuz altı yaşındasınız da çocuğunuz olmuyor mu? Ben öteden beri öyle inanırım ki insan çocuk isteyince, sizin gibi sağlığı yerinde, vücudu da sağlamsa, mutlaka çocuğu olur. Hem tedavi ettirmek mümkün, gazetelerde boyuna ilanlar çıkıyor.”

Madam Angelin yeniden gözyaşlarına boğuldu:

“Size her şeyi anlatmaya mecbur ediyorsunuz beni... Ah! Kardeşim, üç seneden beri tedavi oluyorum, altı aydan fazladır Miromesnil Sokağı'nda oturan bir ebenin elindeyim, yazın beni bu kadar sık görmenizin sebebi ona muayeneye gelmem. Vaatler bol, ama ne gelen var ne giden... Bugün daha açık konuştu, ümidini keser gibi oldu, demin onun için gözyaşlarımı tutamadım. Kusuruma bakmayın.”

Sonra ellerini bitıştirdi, ateşli bir heyecanla, hazin hazin:

“Ah, yarabbi!” dedi. “Düşünüyorum da, ne mutlu kadınlar var, istedikleri kadar çocuk doğuran kadınlar... İşte mesela, kuzininiz Madam Froment! Herkes onunla ne kadar alay etti, onu ne kadar ayıpladı, başta da ben! Ama kendisinden özür diledim, böyle sakince, muzafterce, durmadan çocuk doğurmak meğer ne güzel, ne azametli bir şeymiş. Öyle kıskanıyorum ki kardeşim, bir akşam gidip, gürbüz bir

ağacın yemişleri gibi gayet doğal bir şekilde peyda oluveren o çocuklardan birini çalmayı kuruyorum! Ah, yarabbi! Acaba çok mu fazla bekledik? Acaba kabahatimiz, özsuynun kuvvetli olduğu mevsimde ağacın yemiş vermesini engelleyip dalı kurutmak mı oldu?”

Constance düşünceye dalmış, kuzini Marianne’ın lafı olunca başını sallamıştı. Onun arka arkaya gebeliklerini hâlâ onaylamıyor, bu düpedüz kepezektir diyor, günün birinde mutlaka zararını göreceğini söylüyordu:

“Yok, yok, kardeşim, ifrattan tefrite düşmeyin. Gerçi hiçbir kadın, hiçbir ana yoktur ki bir çocuğa şiddetle muhtaç olmasın, bu muhakkak. Ama böyle ahır sürüsü çocuk, yoo, bu kadarı ayıptır, delilik-tir. Marianne şimdi zengin oldu, ileriye düşünmesine gerek olmadığı cevabını verebilir şüphesiz. Bunu bir mazeret diye kabul edebilirim. Ama ne olursa olsun, dediğimden dönmem, göreceksiniz, er geç bunun cezasını müthiş surette çekecektir.”

Gelgelelim o akşam, Madam Angelin gittikten sonra, onun anlattığı şeylerle zihni bulanık Constance bu konuşmayı aklından çıkaramadı. Onların yaşında insanların istedikleri halde çocukları olamamasına hâlâ hayret ediyordu. O sırada damarlarında dolaştığını hissettiği buz gibi soğukun sebebi neydi acaba? Kalbinin en hassas ve en gizli noktası, nasıl bir meçhulün, nasıl bir gelecek korkusunun etkisiyle böyle titremişti? Gerçi bu tedirginlik belli belirsiz bir şeydi, bir önsezi bile değildi; varlığı tehlikeye giren, belki de çoktan yok olmuş doğurganlığının içgüdüsel hafif ürpertisinden ibaretti. Zavallı Morange’ın, biricik kızının feci ölümüyle yıldırım çarpmışa dönüp bir başına kaldığı gün, Constance da bir oğlan daha doğurmamış olduğuna eseflenip üzülmeseydi, şimdi bu duyguya takılıp kalmayacaktı. Bu ebedi ayrılıktan beri zavallı adam bir tür sersemlik içindeydi; işinde makine gibi dikkatli, ince eleyip sık dokuyan, vasat, çalışkan bir memur aptallığı içinde yaşıyordu. Çok az konuşuyordu; gayet dürüst, gayet sessiz sedasız, muhasebecilik vazifesine tekrar başlamıştı; maaşının sekiz bin franga yükseldiği fabrikadan dışarı artık adımını atmayacak, ebediyen mahvolmuş bir adamdı. Onun için artık haddinden fazla büyük olduğu halde bırakıp çıkmamakta ısrar ettiği, kendisini kıskançlıkla vahşi bir yalnızlığa hapsederek

dört duvar arasında yaşadığı dairesinden başka hiçbir sefahati görülmeyen, hiçbir masrafı olmayan, çok sınırlı, çok düzenli bir hayat süren bir erkek için pek fazla olan bu parayı nereye harcadığını bilen yoktu. Constance öyle kolay kolay ağlayan bir kadın olmadığı halde, bu yıkıcı acı ilk günler onu Morange'la birlikte hıçkıra hıçkıra ağlayacak derecede duygulandırmıştı. Şüphe yoktu ki bu durum ona farkında olmadan kendi hayatını düşündürtmüş, doğurabileceği halde doğurmadığı ikinci bir çocuk düşüncesi aklına takılmıştı; endişeyle uyanan analık duygusunun derinliğinden, tam olarak tarif edemediği tasaların, daha önce hiç hissetmediği ani korkuların yükseldiği bulanık anlarda, hep bu çocuk aklına geliyordu. Oysa oğlu Maurice, ergenliği büyük ihtimamlara ihtiyaç gösteren bir cıızlıkla geçtikten sonra, hâlâ biraz uçuk benizli, fakat gürbüz, on dokuz yaşında, güzel bir delikanlı olmuştu; eğitimini gayet iyi bir şekilde tamamlamış, fabrikanın idaresi işinde babasına yardım etmeye bile başlamıştı; ona tapan annesi, biricik oğlunu bu fabrikanın yarınki sahibi olarak görüyor, ailenin servetini daha da büyüteceğini, böylelikle paranın ve iktidarın krallığına sahip olacağını hayal ediyor, ona her zamankinden daha büyük ümitlerle bağlanıyordu.

Yarının kahramanı olan oğluna karşı Constance'ın bu tapınışı, kocası gözünden her gün bir parça daha düşmeye, onda horgörü ve tiksinti uyandırmaya başladığından beri büsbütün artmıştı. Bu, Constance'ın durduramayacağı, hatta kendi eliyle kaçınılmaz olarak hızlandırdığı, şaşırtıcı olmayan bir düşüştü. Başlangıçta kocasının ilk sadakatsizliklerine, uygunsuz kadınlarla birlikte dışarıda geçirdiği gecelere göz yumduğu zamanlar, bu adamın, kendisini harap eden aşırı şehvetini başkalarıyla paylaşmayı, aynı zamanda da gebe kalmak gibi bir kötü tesadüften mümkün olduğu kadar korunmayı istemişti sadece. Bununla beraber, hem vazife duygusuyla hem de kocasını elinde tutmak, onarılmayacak hatalardan korunmak için ona uzun zaman tahammül göstermişti; sonra kaçınılmaz olan cinsî anlaşmazlıklar kendini göstermiş, erkek gitgide daha kabalaşmış, dışarıdan eve döndüğü zaman ısrarlı arzular göstermeye başlamış, kadın onun tıka basa karnını doyurup bol içki ve bol yaprak sigarası içtiği akşamlara mahsus kaçamak taleplerinden zaten rahatsız

olduğundan sonunda isyan etmiş, hiçbir zevk almadığı bu şeylerden tiksinimişti. Beauchêne kırk iki yaşındaydı, çok fazla içiyor, çok fazla yiyor, çok fazla tütün kullanıyordu. Şişmanlıyor, nefesi daralıyor, dudakları pelteleşiyor, gözkapakları ağırlaşıyor, eskisi gibi kendine bakmıyor, kaba saba bir neşeyle, kötü kötü şakalarla derbederleşiyordu. Fakat asıl fenası, evin dışında aşağı tabaka ile düşüp kalkması, kendilerini hiç sakınmadan ve ağızlarını açmadan veren, kolay elde edilen kadınlara karşı öteden beri duyduğu doymak bilmez iştahın tesiriyle bayağı sefahata dalmasıydı. Bu yüzden, evinde karısıyla ilişkisi de hemen tamamıyla kesilmiş bulunduğundan, en berbat sokak maceralarına kendini veriyordu. Ortadan kayboluyor, dışarıda geceliyor, beceriksizce yalan söylüyor, hatta yalan söyleme zahmetine bile girmiyordu. Aralarındaki ilişkinin büsbütün kesilmemesi için o nefret ettiği angaryayı arada sırada kabul edecek kadar gayreti ancak gösteren Constance, bu duruma karşı nasıl mücadele edebilirdi? Kendisini aciz buluyordu; kocasının bu iğrenç zevk hayatının her tarafını bildiği halde, sonunda onu büsbütün serbest bırakmıştı. Constance'ın asıl fenasına giden şey, bu dipdiri adamın yavaş yavaş bozulmasının, kapkaç görüştüğü uygunsuz kadınlarla yaşadığı aşırılık dolu hayat yüzünden uğradığı maddi ve manevi düşkünlüğün müthiş tesirini fabrikada göstermesi, işletmenin batmaya yüz tutmasıydı. O eski çalışkan adam, o enerjik ve dayanıklı patron gevşiyor, kârlı işlerin kokusunu alma kabiliyetini kaybediyor, büyük teşebbüslere girişecek kuvveti kendisinde bulamıyordu. Sabahları yataktan geç kalkıyor, üç gün, dört gün atölyeleri dolaşmadığı oluyor, düzensizliğin, savurganlığın artmasına göz yumuyordu; öyle ki, vaktiyle çok parlak olan envanterler, şimdi seneden seneye artan zararlar göstermekteydi. Öteden beri paranın, başkalarının emeği sayesinde on misline çıkan sermayenin, arzulanmaya değer biricik kudret olduğuna inanan ve talihin tam bir cilvesiyle, haddinden fazla paranın, haddinden fazla zevkin, aheste bir iflasa, iktidarsızların kaderi olan o son kötürümlüğe sürüklediği bu çok neşeli, çok farfara zevk düşkünü için, bu bencil adam için nasıl bir akıbeti bu!

Constance son bir yara daha alacak, bu yara yüzünden kocasına karşı için için nefret dolacaktı. İşten çıkarılan hizmetkârların aşağı-

lık öçler almak için yazdıkları imzasız mektuplardan, Beauchêne'le Norine arasındaki aşk macerasını, fabrikadaki o işçi kızın kocasından gebe kaldığını, gizlice bir oğlan doğurduğunu, çocuğun ortadan kaybedildiğini öğrenmişti. Aradan on sene geçtiği halde, Constance şimdi bile bu pis macerayı düşündüğünde, bütün varlığıyla isyan ediyordu. Şüphesiz bu çocuğu kendisinden yapmasını istemezdi, ama gidip o kızıdan yapması ne ayıp şeydi, ne rezil bir işti! Çocuğu nereye atmışlardı acaba? Yaşıyor muydu? Yaşıyorsa nasıl adi bir muhitte yaşıyordu? Constance, sefahatin ve tesadüfün yol açtığı bu analığı, kocasının kendisinden çaldığı bu analığı düşündükçe allak bullak oluyor, ana olmaktan çok inatçı bir azimle kaçındığı için duyduğu yakıcı pişmanlığa kendisi de hayret ediyordu. Ondaki analık duygusu, kocasından tiksinererek uzaklaştığı nispette, bir eş olarak asla duymadığı kıskanç sevgilerle, bütün o bağlılık, fedakârlık ve ihtiras aleviyle artmıştı âdeta. Böylece, şimdi bütün hayatını taparcasına sevdiği Maurice'ine hasrediyor, onu tanrılaştırıyor, haklı kinine varıncaya kadar her şeyi ona feda ediyordu. Babasının alçaklığı yüzünden çocuğun ıstırap çekmemesi gerektiğine karar vermişti; Constance'ın görülmemiş bir ruh kuvvetiyle muhafaza ettiği o vakarlı tavırda, hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranışında, kocasına asla sitem etmeyişinde, herkesin yanında öteden beri olduğu gibi saygın bir kadın olarak kalışında oğlunun çok etkisi vardı. Kocasıyla baş başa kaldığı zamanlar bile, hatta yatak odasında dahi, bir şey söylemiyor, hesap sormaktan, kavga etmekten kaçınıyordu. Fazilet taslayan bu burjuva karısı, bu namuslu kadın, bir âşık edinmeye kalkışma, öç alma ihtimalini düşünmek şöyle dursun, tersine, erkeğin taşkınlıklarına karşı duyduğu kin yüzünden yuvaya daha sıkı bağlanmış, oğluna sımsıkı sarılmış, bir yandan oğlunun sevgisi, bir yandan da kalbinin ve teninin hissizliği onu korumuştur. Yaralıydı, tiksiniyordu; nefretini gizliyor, aileyi temize çıkaracak, kurtaracak olan bu erkek evlâdın zaferini bekliyor, onun kuvvetine karşı ateşli bir iman besliyor, akla yatkın hiçbir sebep olmadığı halde, birdenbire bilinmezden gelerek vücudunu buz kestiren, ona hatırlayamadığı eski bir suçun vicdan azabını duyuran o hafif ürpertiği hissettiği günler, hayret ve endişe içinde kalıyordu.

Madam Angelin'in kendisine açtığı sırdan yeniden ilk bahseden Constance oldu. Çok ilgili, çok üzgün davrandı. Çocuk doğurma arzusuyla çılgına dönen o acılı, kısır kadın, ebeye her gidişinde bir kere daha ümitsizliğe düştüğünü itiraf edince, Constance bir teselli arar gibi oldu, isterse ona seve seve eşlik edebileceğini söyledi.

"Müsaade eder misiniz, bir gün sizinle beraber geleyim kardeşim? Belki size söylemeye cesaret edemediği şeyi bana söyler."

Madam Angelin şaşıtı, bezgin bir el işaretiyle reddetti:

"Oh! Neye yarar? Benden fazla bir şey öğrenemezsiniz. Size boş yere vakit kaybettirmiş olurum, üzülürüm."

"Ne münasebet! Bu derece önemli bir durumda benim vaktim sizin vaktiniz demektir. Hem bana o kadar hayret verici şeyler anlatıyorsunuz ki, ne yalan söyleyeyim, o ebe kadını pek merak ediyorum."

Bunun üzerine randevulaştılar; gelecek perşembe günü, öğleden sonra, birlikte Miromesnil Sokağı'na, Madam Bourdieu'nün evine gitmeye karar verdiler.

Tesadüf, o perşembe, Beauchêne'in fabrikasındaki bir harman makinesini görmek üzere Paris'e gelmiş olan Mathieu, saat iki sularında yaya olarak Boétie Sokağı'ndan yavaş yavaş geçtiği sırada, elinde sicimle sımsıkı bağlanmış küçük bir paket taşıyan Cécile Moineaud'ya rast geldi. Cécile yirmi birine basmak üzereydi. Ameliyattan sonra vücudu hâlâ narin, çok solgun, çok zayıf olmakla beraber, sağlığında ciddi bir bozukluk yoktu. Mathieu bu kızın çiftlikte geçirdiği birkaç ıstıraplı ay boyunca ona karşı büyük bir sevgi beslemiş, sonra, artık ana olamayacak olmasının kederiyle hıçkırığa hıçkırığa ağladığı o korkunç buhran karşısında, bu sevgiye şefkatle karışık bir sızı da eklenmişti. Kız hastaneden çıkar çıkmaz Mathieu onunla meşgul oldu, onun için basit ve kolay bir iş aradı, ahbablarından bir imalatçının yanında kutu yapıştırmak gibi birtakım mukavva işleri buldu; Cécile'in, zavallı narin elleriyle, büyümeden öylece kalmış, çabucak yorulan çocuk elleriyle, bitkin düşmeden yapabileceği biricik iş buydu. Artık kadınlığı kalmadığından beri, gören, gelişme anında yarı yolda durmuş bir koca kız sanırdı onu; oysa nerede bir çocuk görse, yakalayıp öpmek, okşamak için can atardı Cécile. İn-

cecik parmakları çok becerikli olduğu için, küçük kutularından günde iki frank kadar kazanmayı başardı. Anne babasının evinde çok rahatsızdı, kazancı elinden alınıyordu; onun için, başını sokacağı bir yer tutmaktan, içinde rahat edeceği, itilip kakılmadan, mutlu yaşayacağı bir odaya yerleşmesine imkân verecek azıcık parayı bulmaktan başka bir şey düşünmez olmuştu. Mathieu ona lazım olan bu ufak parayı günün birinde kendisine vererek kıza güzel bir sürpriz yapmayı tasarlıyordu.

Neşeli bir edayla sordu:

“Böyle hızlı hızlı nereye gidiyorsunuz bakalım?”

Cécile bu tesadüften bir parça şaşalamıştı, sıkılarak önce kaçamaklı bir cevap verdi:

“Şuraya, Miromesnil Sokağı’na misafirliğe gidiyorum.”

Sonra Mathieu’nün yüzündeki iyiliği, her zaman kendisine yardım etmeye hazır olduğunu görünce, uzatmadan ona bütün hakikati söyledi. Kız kardeşi zavallı Norine, Madam Bourdieu’nün evinde üçüncü çocuğunu doğurmuştu. Bu da yine içler acısı bir hikâyeydi; kız kardeşi, kendisine güzel bir oda dayayıp döşeyen çok iyi beyefendiyle karı koca hayatı yaşarken, bu üçüncü gebelik beklenmedik bir anda ortaya çıkmış, çok iyi beyefendi haberi duyar duymaz savuştuğundan, Norine yaşayabilmek için üç parça eşyasını satmak zorunda kalmış, hastaneden dehşetli korktuğundan, elinde kalan son iki yüz frankla yine Madam Bourdieu’nün orada doğum yapabileceğine şükretmişti. Fakat yakında oradan çıkacak, o zaman yine sokak ortasında kalacaktı. Otuz bir yaşında bir kadın için pek hoş bir durum değildi.

Cécile sözüne devam etti:

“Bana hiçbir zaman kötü davranmamıştır. Gittim gördüm, çünkü haline bütün kalbimle acıyorum. Bugün ona bir parça çikolata götürüyorum. Minimini oğlunu bir görseniz, nur topu gibi.”

Gözleri pırıldadı, muhabbetle güldü, solgun, zayıf yüzü neşelendi. Bu eski sallapati yumurcağın, bu Grenelle sokakları zillisinin, o insafsız neşterin altında bu kadar ince duygulu bir mahluk haline, kız çocuğu edasını muhafaza eden, içi titreyerek seven, fazlaca kuvvetli bir gürültü olsa sırça gibi dağılacak kadar narin, düşkün bir ana

haline gelmiş olması şaşılacak şeydi. Ana olma kabiliyeti yok edilince analık duygusu kuvvetlenmiş gibiydi.

“Öbür ikisi gibi bunu da başından atmakta ısrar etmesi ne yazık! Gerçi bu sefer çocuk öyle ağlıyordu ki sonunda meme verdi. Ama şimdilik veriyormuş, çocuğun yanı başında açlıktan ölmesini istemediğini söylüyor. İnsanın bir çocuğu olsun da yanında alıkoymasın, bu alçaklık benim fenama gidiyor. O yüzden, meseleyi çok güzel bir şekilde halletmeyi kurmuştum. Ailemin evinden ayrılmak istiyordum, biliyorsunuz. Büyücek bir oda kiralayacaktım, kız kardeşimle oğlunu yanıma alacaktım. Yaptığım küçük kutuları nasıl ke-seceğini, nasıl yapıştıracağını ona gösterecektim, üçümüz bir arada gayet mutlu yaşayacaktık. İnsan kendisini tiksindiren şeyler yapmak zorunda kalmaktan kurtulunca, özgür olmanın sevinciyle öyle güzel iş çıkarır ki dağları bile devirir!”

Mathieu:

“Peki, istemedi mi?” diye sordu.

“Bana delisin sen dedi. Pek de yalan değil, öyle ya, daha oda kirasını verecek meteliğim bile yok. Ah! Bilse, bu yüzden ne kadar üzgünüm!”

Mathieu üzüntüsünü gizleyerek aynı sakin tavrıyla devam etti:

“Oda kiralamak zor değil. Size yardım edecek bir dost bulursunuz. Yalnız, kız kardeşinizi çocuğunu yanında alıkoymaya razı edeceğinizden pek şüpheliyim, çünkü bu husustaki düşüncelerini biliyorum. Bir mucize gerekir.”

Cécile, uyanık zekâsıyla, dikkatle ona bakıyordu. Dost dediği kendisiydi. Aman yarabbi! Acaba hayali gerçekleşiyor muydu? Cesaretle konuştu:

“Size bir şey söyleyeceğim efendim, bize o kadar iyi davranıyorsunuz ki sizden büyük bir lütufta bulunmanızı rica edeceğim. Hemen şimdi benimle beraber Norine’i görmeye gelin. Ona yalnız siz laf anlatabilirsiniz, belki de onu ikna edebilirsiniz... Ah, durun sakinleşeyim, öyle sevinçliyim ki nefesim tıkanıyor!”

Mathieu çok duygulanmış, Cécile’in yanından yürümeye başlamıştı. Miromesnil Sokağı’nın köşesini döndüler, doğumevinin merdiveninden çıkarlarken Mathieu’nün de kalbi çarpıyordu. On

sene olmuştu ha! Bütün o eski dehşeti tekrar duyuyordu. Efendilerinden nasıl olduğunu anlamadan gebe kalıp bir oğlan doğuran Victoire Coquelet'nin şaşkın, küçük yüzü; kendi babasının gebe bıraktığı Rosine'in trajik bir zambağı andıran masum bakire yüzü; vücudu zinanın ürünüyle harap, henüz kanlar içinde, kocasının yatağına dönen, orada yalan söyleyecek, belki de ölecek olan Madam Charlotte'un korkunç hayali gözünün önüne geldi. Ardından, zavallı çocuklar dünyaya geldiğinde, Couteau Kadın'ın o insanın tüylerini diken diken eden hayali, ortalıkta kalabalık eden çıkınlar gibi trenlere yüklenip indirilen bebeleri alıp götürmeye daima hazır olan o katil kadının hayali belirliyordu. Bütün bunlar daha dün olmuş gibiydi, çünkü ev hiç değişmemişti. Mathieu katlara açılan kapılarda aynı yağ lekelerini görür gibi oluyordu.

Üst kattaki odaya girince, oraya bir gün önce gelmiş olduğu hisini daha fazla duydu Mathieu. Oda, küçük mavi çiçeklerle benekli, parlak gri duvarla kaplıydı, tek tek kalmış eski otel mobilyasıyla, aynı odaydı. O üç demir karyola, ikisi yan yana, üçüncüsü enine olmak üzere aynı şekilde duruyordu. Karyolalardan birinin üstünde, küçük bir torbanın yanında, kayışları bağlanmış bir bavul vardı. Mathieu bu mütevazı eşyaya önce dikkat etmedi, fakat bunlar benzerliği tamamlıyordu. Güneş vurmuş pencerelerin karşısında, yüksek, gri duvarın arka tarafında, civar kışlanın aynı borazanları hep aynı askeri havayı çalıyordu.

Vücudunu bir parça hareket ettirecek kadar kuvvetlenmiş olan Norine az önce giyinmiş, bozuk yatağına oturmuş, çocuğuna meme veriyordu.

Mathieu'yü tanıyınca:

"Nasıl! Siz misiniz mösyö!" diye haykırdı. "Sizi buraya getirdiği için aferin Cécile'e... Yarabbi! Neler oldu, neler oldu! İhtiyarlıyoruz artık."

Mathieu, Norine'i tepeden tırnağa süzüyordu; onu gerçekten de hayli ihtiyarlamış buldu, otuzunu geçtikten sonra yaşı belli olmayan bazı sarışın kadınlar gibi çabuk solmuştu. Yine de hâlâ şirindi, fazlaca hantallaşmıştı, pek bezgin bir hali olmakla birlikte eski ta-

sasızlığını hâlâ korur gibiydi; yalnız, bu tasasızlık, kendini epeyce koyuvermiş olmaktan ileri gelen bir şeydi artık.

Cécile işi çabucak halletmek istedi.

“Al çikolatanı...” dedi. “Mösyö Froment’a yolda rastladım; öyle iyi bir adam ki, bana öyle ilgi gösterdi ki, senin gelip benimle beraber çalışman için bir oda tutma düşüncemle sağ olsun ilgilendi. Şu yavrucağı yanından ayırmamaya seni razı etsin diye gelip seninle konuşmasını rica ettim. Görüyorsun ya, arkandan iş çevirme niyetinde değiliz, işte sana önceden söylüyorum.”

Norine heyecanlandı, kıvrandı, itiraz etti:

“Yine mi bu hikâye! Hayır, hayır, bana eziyet etmeyin, zaten derdim başımdan aşkın!”

Mathieu hemen söze karıştı; onun yaşında zevk ve sefa içinde hayat sürmenin fena bir şey olduğunu, eğer yine sokaklara dönerse gitgide daha derin uçurumlara düşeceğini anlattı. Norine de bu noktada tıpkı onun gibi düşünüyordu; erkeklerden artık yalnızca sefalet, yalan ve dayak bekleyen, pembe düşlerden uyanmış bir kadın edasıyla, Mathieu’ye acı acı fahişelik hayatından bahsetti. Parisli nice güzel işçi kızın kurduğu zengin ve başına buyruk hayat hülyası bu acı gerçeğe çarparak darmadağın oluyordu; bu kızların daha atölyedeyken ahlakı bozuluyor, zengin mahallelerin vitrinlerinde yiyecekmiş gibi baktıkları bu lükse sahip olmak için kendilerini pahalıya satmaya çalışıyorlar, erkeklerden güzelliklerinin bedeli olarak aldıkları tek şey, kazara gebe kaldıklarında feci bir riyakârlıkla yüzüstü bırakılmaktan, dolandırılmış olmanın öfkesiyle başlarından attıkları biçare çocuklar peydahlamaktan ibaret kalıyor, sonra da sokağa düşüyorlardı. Norine şimdi öfkeden kuduruyordu; yiyecek ekmeği, yapabileceği bir mesleği, gençliği ve ümidi kalmamıştı. Fakat ne yapabilirdi? İnsan çamura batınca o çamurun içinde kalmak zorundaydı.

“Ah, evet, artık bu berbat hayattan bıktım! İnsan gençken bu hayatı pek hoş, pek eğlenceli sanıyor; oysa çoğu zaman karnını bile doğru dürüst doyuramıyorsun, türlü türlü pislikle karşılaşmak da cabası... Biliyor musunuz, bu hayat artık boynumda bağlı bir taş gibi, bırakın geberinceye kadar kalayım içinde. Zaten bu hayata bir dalan

bir daha kurtulamaz; sokaklar beni bekliyor, oraya döneceğim, ta ki beni bir köşede bulup hastaneye götürecekleri, orada da icabıma bakacakları güne dek.”

Norine, bu sözleri, elinden kurtulamayacağı alinyazısını birden-bire açıkça gören bir kadının haşin enerjisiyle söylemişti. Sonra hâlâ meme emen çocuğa baktı:

“O bir tarafa gitsin, ben bir tarafa, öylesi daha iyi. Birbirimize iyilik yapmış oluruz.”

Sesine bir şefkat gelmiş, kederli yüzüne sonsuz bir yumuşaklık yayılmıştı. Şaşıran Mathieu, Norine’de söylemediği yeni bir heyecan sezerek çabucak ekledi:

“O bir tarafa gitsin diyorsunuz ama, o yol ölüme gitmesi için en kısa yol, çünkü şimdi onu emzirmeye de başlamış bulunuyorsunuz.”

Norine yine öfkelen-di:

“Kabahat bende mi? Ben ona meme vermek istemiyordum. Benim düşüncelerimin neler olduğunu siz biliyorsunuz; Madam Bourdieu bunu getirip zorla kucağıma verdiği zaman kızdım, az daha dövüşecektim. Sonra, ne yapayım, zavallı yavrucak açlıktan öyle viyaklamaya başladı ki, ben meme vermediğim için öyle ıstırap çeker görünüyordu ki içim götürmedi; bir parçacık emzirdim, ertesi gün devam etmemeyi de aklıma koydum. Derken ertesi gün yine ağladı, yine emzirmek gerekti. Sonunda ne olduysa bana oldu. Acımadılar, beni çok, çok daha mutsuz ettiler, çünkü öbür ikisi gibi bunu da başımdan atmak zorunda kalacağım gün neredeyse geldi çattı işte!”

Norine’in gözleri yaşardı. Bu, sık yapılan bir işti; çocuğuna bağlanacağı, ondan bir daha ayrılamayacağı ümidiyle, bekâr anneler birkaç gün meme vermeye razı edilirdi. Ananın kendisinden daha iyi bir sütnine olamayacağı için, daha ziyade çocuğu kurtarma arzusuyla böyle davranılırdı. Nitekim Norine bu his tuzağını içgüdü ile sezmiş, çırpınmış, böyle bir işin başladıktan sonra bırakılamayacağını haklı olarak haykırmıştı. Razi olduğu anda yakayı ele vermişti; kalbini dolduracak olan merhamet, sevgi, ümit seli altında bencilliği yenilecekti. Zavallı yavrucak kilolu değildi; ilk memeyi emdiği gün cılız, solgun benizliydi. O günden başlayarak onu her sabah tartmışlar, ağırlık grafiğini yatağın ayakucundaki duvara asmışlardı.

Norine önce buna pek önem vermemiş, arada sırada kayıtsızca bir göz atmıştı. Fakat eğri yükseldikçe, grafik çocuğun anne sütünden ne kadar faydalandığını açıkça anlattıkça, o da gitgide daha büyük bir dikkat göstermeye başlamıştı. Eğri çocuğun bir keyifsizliği yüzünden birdenbire tekrar aşağıya inmişti; o günden itibaren Norine, tartı saatini dört gözle beklemiş, çizgi yükseliyor mu diye görmek için hemen kâğıdı kapmaya başlamıştı. Sonra eğri devamlı şekilde yükselmeye tekrar başlayınca sevincinden gülmüş, hep yukarı doğru çıkan ve çocuğunun kurtulduğunu, bu ağırlığı, kazandığı bu kuvveti, kendisinden, kendi sütünden, kendi kanından, kendi etinden aldığı ona anlatan o incecik çizgiye iyice merak sardırmıştı. Çocuğunu asıl şimdi dünyaya getiriyordu, nihayet uyanan analık duygusu onda bir aşk halinde gelişmekteydi.

Mathieu:

“Eğer onu öldürmek niyetindeyseniz, kucağınızdan bırakın, yeter,” dedi. “Bakın şuna, nasıl iştahla emiyor yavrucak!”

Gerçekten de bebek canla başla meme emiyordu. Norine o zaman hıçkırarak ağlamaya başladı:

“Ah, yarabbim! İşte yine beni üzmeye başladınız!.. Şimdi bunu başımdan atarsam seve seve mi atacağım zannediyorsunuz? Geceleyin düşündükçe ağladığım şeyleri size anlatmaya mecbur ediyorsunuz beni. Ben hiç kötü bir insan değilim, biliyorsunuz değil mi? Bu çocuğu gelip alacakları zaman yüreğim parçalanacak, hissediyorum bunu... Alın bakalım, bunu bana söylettiniz işte, ikiniz de memnun oldunuz mu? Beni bu hale koydunuz da sanki bir iş yaptınız. Kimse-nin elinden bir şey gelmez, bunun gideceği yere gitmesi lazım, ben de tekrar sürüye dönüp bir kaldırımdan süpürüleceğim günü bekleyeceğim!”

Cécile de ağlıyordu; Norine’e sarıldı, çocuğu öptü, hayalini yeniden anlatmaya koyuldu. Cennet gibi sonsuz zevklerle dolu gördüğü güzel bir odada üçünün bir arada nasıl mutlu olacağını uzun uzun açıkladı. Küçük kutuları kesmek, yapıştırmak zor bir iş değildi. Norine dayanıklıydı, işi de öğrenince belki üç frank bile kazanabilirdi. İkisinin birlikte kazanacağı beş frank servet sayılmaz mıydı? Çocuğunu büyüteceklerdi, bütün çirkin şeyler geride kalacaktı, unutul-

çaktı. Norine, gitgide daha bezgin, razı olmaya başlıyor, artık hayır demiyordu:

“Sersem ettiniz beni, artık bilmem, nasıl isterseniz öyle yapın... Ah! Sevgili yavrumu yanımda alıkoymak benim için tabii ki büyük bir mutluluk olur.”

Cécile sevinç içinde ellerini çırpı. Mathieu de pek duygulanmıştı. Norine’e yalnızca şu derin manalı sözü söyledi:

“Siz onu kurtardınız, o da sizi kurtarıyor.”

Fakat tam o sırada içeriye upuzun, kara kuru, sert suratlı, donuk gözlü, dudakları renksiz bir kadın girdi. Mathieu bu yarı yontulmuş uzun keresteyi, bu kalçasız, göğüssüz, yamyassı vücudu nerede görmüştü acaba? Birdenbire tanıdı, hayretler içinde kaldı; İngiliz kadın Amy’ydi bu. Aradan on sene geçtiği halde, Mathieu onu aynı yaşta, aynı fistanla, karnındaki yükten kurtulmak için geldiği memleketin dilini dahi bilmeyen aynı yabancı fütursuzluğuyla, tıpkı eskisi gibi bulmuştu. Şimdi Norine’in yanındaki karyolanın üstünde duran kayışları bağlanmış bavulla küçük çantayı bile tanımıştı. Amy bu doğumevinde bu sefer dördüncü çocuğunu doğurmuştu. İlkinde olduğu gibi dördüncüde de bir sabah, doğumdan bir hafta önce, haber bile vermeden çıkagelmişti; üç hafta yattıktan sonra, çocuğu çocuk esirgeme kurumuna göndererek yok ettikten sonra, geldiği vapura tekrar binip rahat rahat memleketine dönüyordu. Ufak bavulunu alıp gideceği sırada Norine:

“Aşağıda hesabı kapattınız da gidiyor musunuz?” diye sordu. “Öyleyse beni öpün, çocuğumu da öpün.”

İngiliz kadın, yavrunun çıplak tepesini, bu çok ılık, yumuşak ve körpe tenden işkillenerek dudağının ucuyla öptü. Norine:

“İyi yolculuklar,” dedi.

“Yes... İyi günler, iyi günler...”

Kadın sancılar çektiği odaya son bir defa bile bakmadan çıktı gitti. Mathieu, hiç de aşk için yaratılmamış olan, karnındaki yükten kurtulmak için belirli zamanlarda bir vapurla Fransa’ya gelip bir vapurla dönen bu sırık gibi kadının karşısında yine o eski şaşkınlığı duyuyordu. Bu kadın, hem de ne çeşit ilişkilerle peydahladığı çocuklar doğuruyordu, yarabbi! Ne fütursuz bir katı yüreklilikle davranı-

yor, giderken zerre kadar üzüntü duymuyor, başından attığı çocuğu zerre kadar aklına getirmiyordu!

O çıkıp gittikten sonra Norine:

“Yarım düzineyi bulacak herhalde,” dedi. “Gelip bizim memleketimizde çocuk doğurduğu halde Fransızca’yı bile öğrenmiyor. İngiltere’de ne iş yaptığını kaç kere sordum, ağzından dört kelime laf alamadım. Manastırda olduğu söyleniyor; eğer öyleyse, bu da ispat ediyor ki insan kötülük yapacak olduktan sonra her tarafta yapabiliyormuş. İşte asıl bunun çocuk emzirmeye ihtiyacı var, böyle ikide bir gemi yolculuğuna çıkmaz ondan sonra!”

Şimdi gülüyordu Norine, mutluydu, göğsünden ağır bir yük kalkmıştı. İnatla yataktan kalkmak, çocuğunu kucağına alıp aşağıya inmek, kız kardeşini ve dostları olan bu misafiri giriş katına kadar geçirmek istedi.

Yarım saatten beri Constance’la Madam Angelin, Madam Bourdieu ile bir odaya kapanmış, önemli bir görüşmeye dalmıştı. Constance adını söylemekten kaçınmış, nazik durumdaki bir ahabına hatıra için eşlik eden bir dost rolü oynamıştı. Fakat ebe kadın, kendisine bir sürü acayip sorular soran bu çok meraklı hanımın ileride müşteri olabileceğini, mesleği icabı sahip olduğu sezis kabiliyetiyle tahmin ediyordu. Madam Angelin’in ümitsiz ısrarlarından usandığı için, onu aldatici ümitlerle daha fazla oyalayamayacağını anlayarak, her türlü tedavinin galiba boş olduğunu söylemiş, bunun üzerine odada hazin bir sahne yaşanmıştı. Zavallı kadın kısırlığına hüngür hüngür ağlamaya başlamış, Constance da bu yaşta böyle bir şey olabilmesini hayret ve korku ile karşılayarak itiraz etmiş, açıklama istemişti. Bunun üzerine Madam Bourdieu kendi yöntemini övmüş, olağanüstü vakalar anlatmış, yaşları elliye geçmiş iki hanımın kendisi sayesinde gebe kaldığını söylemişti. Allaha şükür kısırların çoğu tedavi edilebiliyordu, on kişiden sekizinde başarı kazanıyordu ebe kadın, başaramadığını itiraf etmesi için gerçekten seyrek görülür hastalıklarla karşılaşması lazımdı. Madam Angelin bu az sayıdaki lanetli arasında bulunmanın acısıyla daha fazla ağlamaya başladı. Constance onu teselli etmek için boşuna uğraştı. Bu konuşmanın sonunda kendi yüreği ise pek rahat etmişti. Demek ki elli yaşında

bile insanın çocuğu olabiliyordu. Eğer pişmanlık duyarsa daha on sene vakti vardı. Merhametli davranıp arkadaşını aldatmaya devam etmesi için ebe kadına işaretlerle yalvardı.

İki kadın kalkıp giderken, Madam Bourdieu koyduğu fena teşhisi tamir etmek istedi. Kırk iki yaşındaydı, şişmanlamıştı; işlerinin yolunda gitmesine çok yardım eden, neşeli, toparlak yüzü hiç değişmemişti. Sevimli görünmek isteyerek:

“Biliyor musunuz madam,” dedi, “sizin vücudunuzun yapısı düzinelerle çocuk doğurmaya elverişli. Herhalde bu işi çok fazla geciktirdiniz, rahim tıkanmış, bir bozulmadan şüphe ediyorum. Fakat demin hata ettim, insan yenilgiyi hiçbir zaman kabullenmemeli. Şimdi bir de elektriği deneme fikrindeyim... Siz bana bir kere daha gelin.”

O sırada, Mathieu ile Cécile hâlâ merdiven başında, Norine’le hararetli hararetli konuşuyorlardı; çocuk, annesinin kucağında küçük bir melek gibi uyuyakalmıştı. Üçü vakit kaybetmeden bir oda kiralamayı kararlaştırmakla meşgulken, Constance’la Madam Angelin gözükte. Mathieu’ye orada, o iki kızın yanında rastlayınca öyle şaşkınlık ki onu görmezlikten geldiler. Fakat Constance hafızasını işletince Norine’i birdenbire tanıdı, Mathieu’nün on sene önce kocasına aracılık ettiğini bilmiyor değildi. Bunları hatırlayınca kan beynine sıçradı, çılgınca hayallere kapıldı. Mathieu’nün bu evde ne işi vardı? Bu kızın yine kucağında tuttuğu o çocuk kimdendi? Geçmişteki çocuğun hayali dirilmişti, Constance onu da tıpkı bu çocuk gibi kundaktaki haliyle görüyordu sanki. İkisini birbirine karıştırdı, orada gözünün önünde duran çocuğun aynı çocuk olup olmadığını bilemedi. Madam Bourdieu’nün verdiği tatlı ümitlerin neşesi tamamıyla söndü. Constance, bir anda içini ürperten o soğuk hissin nereden geldiğini anlayamadan, bir süredir etrafında hissettiği o ne idüğü belirsiz iğrençlikler kendisini kirletiyormuş ve tehdit ediyormuş gibi utançlı, öfkeli, yürüdü gitti.

Mathieu, Norine’in de Cécile’in de yüzü tülle örtülü Madam Beauchêne’i tanımadığını anlayınca sakince konuşmaya devam etti; Norine’e çocuğunu yanında alıkoymak ve emzirmek istediğine göre, sosyal yardım dairesinden bir beşik ve bebek giysileri tedarik etmeye çalışacağını, bir de acele yardım çıkarttıracağını söyledi. En az bir

sene müddetle eline ayda otuz frank kadar bir para geçecekti. Kiralamayı kararlaştırdıkları odada geçirecekleri üç kişilik hayatın özellikle başlangıcında, bu para iki kız kardeş için önemli bir yardım olacaktı. Mathieu ufak tefek birkaç parça mobilya ve taşınma için yapılacak ilk masrafları kendi üzerine alacağını ekleyince, Norine onu kucaklamak istedi.

“İyi kalpli insan böyle olur işte!” dedi. “Sizin gibi bir adam ötekilerin fenalığını bana biraz olsun unutturuyor... Alın, yavrumu da öpün, ona uğur getirirsiniz!”

Mathieu, Beauchêne’in fabrikasına gidiyordu, Boétie Sokağı’na vardıkları zaman bir araba tutmayı düşündü; Cécile’i babasının evine kadar götürmeyi teklif etti, nasıl olsa kendisi de onun oturduğu mahalleye gidecekti. Fakat Cécile önce Caroline Sokağı’nda oturan kız kardeşi Euphrasie’ye uğrayacağını söyledi. O sokak da gideceği yere çok yakın olduğundan, Mathieu kızı yine arabaya bindirdi, kız kardeşinin kapısında indireceğini söyledi.

Cécile arabada öyle şaşkındı, hayalinin nihayet gerçekleşmesinden dolayı öyle mutluydu ki Mathieu’ye nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu. Gözleri nemliydi; hem gülüyor, hem ağlıyordu.

“Ama mösyö,” dedi, “annemin babamın evinden ayrıldığım için bu kadar seviniyorum diye beni fena bir kız zannetmeyin. Babam fabrikada elinden geldiği kadar çalışıyor, karşılığını gördüğü yok. Annemin pek fazla çalışacak kuvveti yok, ama o da evde çalışabildiği kadar çalışıyor. Victor askerden döndükten sonra evlendi, onun da çocukları oldu, galiba bakabileceğinden fazla çocuğu olacak, çünkü askerde çalışma zevkini kaybetmiş gibi görünüyor. Asıl mesele, benim küçüğüm olan o tembel Irma. Çok kibar, çok narin bir çocuk, belki de her zaman hasta olduğu için öyle. Annem onun da Norine gibi kötü yola sapmasından korkuyordu, hatırlıyorsunuz değil mi? Ama hiç de öyle olmadı, aramızda işini yoluna koymasını bilen bir o çıktı; bir posta memuruyla evlenecek, saçının telini bile öptürmeden adama kendini çılgınca sevdirmesini bildi. Dolayısıyla evde bir ben, bir de Alfred kalıyor. Ooo! Alfred gerçekten haydudun biri! Doğrusu bu, ne diye yalan söyleyeyim... Geçen gün hırsızlık etmiş, komiserin elinden kurtarınca kadar akla karayı seçtik. Annemin de aksi gibi

ona zaafı var, hem öyle ki bütün kazancımı elimden almasına ses çıkarmıyor. Yok, yok! Artık bıktım! Seni döverim, seni öldürürüm diye tehdit ediyor, müthiş korkutuyor beni, çünkü biliyor, ameliyat olduğumdan beri azıcık yüksek bir ses duysam baygınlık geçiriyorum. Vallahi mademki ne annemin ne babamın bana ihtiyaçları var, onlardan ayrı, rahat yaşamak istemem pekâlâ mazur görülmeli... Hakkımdır, değil mi efendim?”

Sonra kız kardeşi Euphrasie'den bahsetti:

“Ah zavallı ablacığım, ameliyattan sonra ne hale geldi, bilseniz!.. Haydi ben neyse, bir daha çocuk doğuramayacak olma faciasından başka pek bir şikâyetim yok. Görüyorsunuz, ayaktayım, güçlü kuvvetli değilim, ama oldukça sağlamım. Bel ağrılarım da bir daha başlamadı. Fakat şurada, ensemde, bazen o şiddetli ağrıyı hâlâ duyuyorum; bir de midemden boğazıma doğru bir şey yükseliyor, nefesimi tıkıyor. Dayanılmayacak şeyler değil, zavallı Euphrasie'nin düştüğü acıklı halin yanında bunlar âdeta nimet... Tasavvur edemezsiniz, ne feci bir haldeler; aile hayatı o ameliyattan sonra berbat oldu, kocası aynı odanın içinde başka bir kadınla yaşıyor, kadın yemekleri pişiriyor, üç çocuğa bakıyor. Euphrasie yirmi yaş ihtiyarladı, vücudu pelte gibi gevşedi, eve bir süpürge bile vuramıyor. Görülecek şey, insanın tüyleri ürperiyor!”

Bir süre sustu, araba Caroline Sokağı'na yaklaşırken ekledi:

“Gelip onu görmek ister misiniz? Gönlünü alacak bir iki güzel söz söylerdiniz. Gelirseniz benim için iyi olur, çünkü oraya can sıkıcı bir iş için gidiyorum. Hiç değilse beş on kuruş kazansın diye benim gibi küçük kutular yapacak takati bulur sanmıştım, ama verdiğim işi bir aydan fazladır öylece yanında tutuyor. Eğer gerçekten bitiremeyecekse geri almak zorunda kalacağım.”

Mathieu, Cécile'le birlikte gitmeye razı oldu. Yukarı çıkıp odaya girdiklerinde, ömründe gördüğü en acıklı, en korkunç manzarayla karşılaştı.

Yatıp kalktıkları, yemeklerini yedikleri o biricik odanın ortasında bir hasır iskemlede Euphrasie oturuyordu. En fazla otuz yaşında olduğu halde elli yaşında ihtiyar bir kadın sanılırdı; öyle zayıflamış, öyle bitmişti ki suyu çekilip ağacında kuruyuveren yemişlere benzi-

yordu. Dişleri dökülmüştü, başında tek tük ak saçtan başka saç kalmamıştı. Fakat bu vakitsiz ihtiyarlığın asıl göze çarpan tarafı, kas kuvvetinin inanılmayacak derecede kaybolması, iradenin, enerjinin, hareket kabiliyetinin neredeyse tamamen mahvolmasıydı; öyle ki Euphrasie artık günlerce, aylak, sersem, parmağını kımıldatmayı bile canı istemeden, öylece oturuyordu.

Cécile fabrikanın eski başressamı Mösyö Froment diye Mathieu'nün adını söyleyince onu tanımadı bile. Artık hiçbir şeye ilgi duymuyordu. Sonra kız kardeşi ziyaretinin sebebini söyleyip kendisine vermiş olduğu işi geri isteyince, sonsuz bir yorgunluk ifade eden bir el hareketiyle cevap verdi:

“Ah! Ne yapayım? O ufacık mukavva parçalarını yapıştırmak çok uzun iş. Yapamıyorum, ter içinde kalıyorum.”

O sırada orada üç çocuğa tereyağlı ekmek dilimleri dağıtarak ikinci kahvaltılarını ettirmekle meşgul olan şişman bir kadın, sakin ve hâkim bir edayla lafa karıştı:

“O işi alıp götürürseniz iyi olur Matmazel Cécile. Kız kardeşiniz içinden çıkamayacak. Sonra kirlenecek, geri almayacaklar.”

Bu kadın, Madam Joseph isminde, kırk yaşında bir dul kadındı; o mahalledeki evlere işe giderdi. Euphrasie'nin kocası Auguste Bénard, karısı bir çocuğun ayakkabısını giydiremeyecek, bir çorba pişiremeyecek, hatta eve bir süpürge vuramayacak kadar takatsiz kalınca, önce ev işlerini görsün diye bu kadından sabahları iki saat gelmesini rica etmişti. İlk günler Euphrasie evine böyle yabancı bir kadının girmesine şiddetle karşı koymuştu; mücadele etmiş, öfkelenmiş, artık gereğini yerine getiremediği temizlik takıntısı yüzünden hasta düşmüştü. Sonra vücutça düşkünlüğü arttıkça, o yabancı kadının yavaş yavaş kendi yerini almasına katlanmak zorunda kalmıştı. Doğal olarak, ihtiyaçların en kısa yoldan giderildiği fakir aile evlerinde hep olduğu gibi, Madam Joseph, Euphrasie'nin elinden her şeyini, çocuklarının ve kocasının yanındaki yerini almakta gecikmemişti. Sakat kadın, geçici bir celallenmenin ardından, kudretsizliğine rağmen kocasını müthiş kıskandığı halde, ona kadınlık edemeyecek derecede düşkün hale gelmişti. Orada hazır başka bir kadın bulan Bénard, kendini tutmak elinden gelmeyen bu koca herif,

hiçbir kötü niyet beslemeden, doğal bir şekilde ondan faydalanıvermişti. Önce müthiş kavgalar olmuştu; nihayet günün birinde, bıçare kısır kadın kekeleyerek, titreyerek, yeryüzünden adı silinmiş bir ihtiyar gibi şaşkın bir yüzle boyun eğmek zorunda kalmıştı. Sonra yatağını kendiliğinden onlara bırakmış, hem korkudan hem de elden ayaktan düşmüş bir hayvan gibi bir yere sinip saklanma isteğiyle, çocuklarının yedek analarının yanında yatmasına göz yumarak, eskiden iki kızının yattığı karanlık aralığa sığınmıştı. Bénard'ın da, Madam Joseph'in de aslında fena kalpli insanlar olmadığı şundan da belliydi ki Euphrasie lüzumsuz hale geldiği, ayak bağı oldu halde onu yanlarında tutuyor, birçoklarının yapacağı gibi sokağa atmıyorlardı.

Odanın içinde telaşlı telaşlı dolaşırken, iskemleye çarpmamak için hep yanından sıyrılıp geçmek zorunda kalan şişman kadın birdenbire:

“Bak, yine odanın ortasında oturuyorsunuz!” dedi. “Ne tuhaf şey, bir köşeye çekilemiyor musunuz? Auguste saat dörtte ikinci kahvaltısına gelecek, peyniriyle şarap bardağını sofrada bulamazsa çok canı sıkılır.”

Euphrasie hiçbir şey söylemeden, endişeyle sendeleyerek kalktı; bin zahmetle iskemlesini bir parça geriye, masanın yanına çekti. Sonra oturdu, pek mecalsiz bir halde kendini tekrar bıraktı.

Madam Joseph peyniri sofraya getirdiği sırada, hemen yandaki yapı yerinde çalışan Bénard da çıkageldi. Hep aynı güler yüzlü, tombul genç adamdı; baldızına takıldı, Mathieu ile çok terbiyeli konuştu, zavallı karısının haliyle ilgilenmesine teşekkür etti.

“Kabahat onun değil efendim, her zaman söylüyorum,” dedi. “Asıl suçlular, bana haber bile vermeden onun içini tamamen kazıyan o haydutlardır. İlk bir sene iyileşti sandık, sonra bakın ne hale geldi... Kocası, çocukları olan bir kadının böyle berbat edilmesine izin verilmemeli, hele de kendisini geçindirecek bir geliri yoksa. Cécile'e ne yaptılar biliyorsunuz. Biri daha var, onun adamakıllı icabına bakmışlar, bir barones, tanıyor sunuzdur. Karımı görmek için geçen gün buraya geldi. Tanıyamadım, ne güzel kadındı, korkunç bir şey, yüz yaşında görünüyor! Bu adamları bize yaptıkları bu fenalıktan dolayı hapse atmalı derim ben.”

Masanın başına oturmak istediği zaman, hep o sersem ve endişeli haliyle gözlerini kendisinden ayırmayan Euphrasie'nin iskemlesine o da çarptı:

“Yine ayağımın dibinde dolaşıyorsun! Ne yapıyorsun da insan hep seninle karşılaşılıyor böyle? Haydi, biraz açıl da yer ver bakalım.”

Bunları pek korkunç bir yüzle söylememişti. Fakat Euphrasie, kemiklerini kıracak bir dayakla tehdit ediliyormuş gibi, çocukça bir korkuya kapılarak titremeye başladı. Bu defa iskemlesini yattığı karanlık aralığa kadar çekecek takati buldu. Aralığın kapısı açıktı; oraya sığındı, karanlıkta oturdu. İçeriden küçücük, bir deri bir kemik kalmış, karanlığa karışan belli belirsiz bir insan şekli, daha yıllarca ölmeyecek çok ihtiyar bir nine gibi görünüyordu.

Bir zamanlar ablasıyla, sonra da kocasıyla hep kavga eden bu öfkeli, haşın ve geçimsiz kadının kötü karakterini hatırladığı için, onun bu ihtiyaçlara mahsus korkusu, titreyerek itaat edişi, Mathieu'nün yüreğine pek dokundu. Euphrasie uzun zaman kocasına dehşet salmış, tırnaklarını göstermiş, onu her hevesine boyun eğdirmişti; şimdi tek bir öfkeli söz söylense korkudan kendisi titriyordu. Kadın; irade, emek, hayat yaratan mahluk; karılık ve analık vazifeleriyle beraber yok olmuştu. Cinsiyet yok edilince geride kala kala bu paçavra kalıyordu. Üstelik ameliyat geçirmiş bu kadın, tıp tarihine Gaude'un başarılarından, mucizelerinden biri olarak geçmişti; Gaude, evli, namuslu bir işçi olan bu kadını kesin bir ölümden kurtarmış, daha sağlıklı, daha gülbüz bir halde kocasına ve çocuklarına geri vermiş olmakla övünüyordu! Bu başarılı, parlak ameliyatların gerçek sonuçları hakkında hüküm vermek için beklemek gerektiğini söyleyen Botan ne kadar haklıydı!

Cécile bu bozulmuş aile yuvasında yine de büyüyüp gelişen üç çocuğu o coşkun sevgisiyle öptü. Gözleri yaşarıyordu; Madam Joseph mukavva işini geri verince, Mathieu'yü de sürükleyerek evden kaçarcasına ayrıldı. Sokağa çıktıkları zaman:

“Zahmet etmeyin Mösyö Froment,” dedi, “eve yürüyerek döneceğim... Ne feci şey değil mi! Lütfedip kiralamama yardım edeceğinizi söylediğiniz odada gürültüsüz patırtısız yaşamak cennette olmak gibi demiyor muydum ben size?”

Mathieu fabrikaya gidince dosdoğru atölyelere girdi, aylar önce ısmarladığı harman makinesi hakkında hiçbir bilgi alamadı. Patronun oğlu Mösyö Maurice bir iş için dışarı çıktığından, kendisine hiç kimsenin cevap veremeyeceğini söylediler; üstelik patronun kendisi de bir haftadır gözükmemişti. Mathieu, Beauchêne'in seyahatten tam da o gün döndüğünü, büyük ihtimalle yukarıda hanımefendinin yanında bulunduğunu öğrendi sonunda. Bunun üzerine, Beauchêne'lerin kapısını çalmaya karar verdi; bu kararı vermesine sebep, harman makinesi meselesinden ziyade, yüreğine dert olan bir işin, ikizlerden Blaise'in fabrikaya girmesi işinin halledilmesi idi. On dokuz yaşında olan büyük oğlu liseden çıktıktan sonra hemen evlenmeye kalkmıştı; çocukluktan beri süren bir aşk macerasının sonunda, beş parasız bir genç kız olan Charlotte Desvignes'i alacaktı. Anesiyle babası yumuşamış, vaktiyle kendileri de ilerisini düşünmeden birbirlerinin oldukları için, çocukta o aynı ilahi sevgiyi görerek onu üzmemek istememişlerdi. Fakat hemen evlendirebilmek için onu önce bir işe yerleştirmek lazımdı. İkizlerden Denis bir meslek yüksek okuluna girmiş, Beauchêne de mesele kendisine haber verilince Blaise'i yanına almayı memnunlukla teklif etmişti; "can kuzenlerim" dediği Mathieu ile Marianne'ın gitgide artan servetlerini ne kadar takdir ettiğini böylece göstereceğinden dolayı memnundu.

Constance'ın küçük sarı salonuna alınan Mathieu, onu ebe dönüşü Madam Angelin'le çay içerken buldu. Beauchêne'in beklenmedik gelişi hazin dertleşmelerini yarıda kesip canlarını sıkmış olmalıydı. Beauchêne, kısa bir seyahati bahane ederek, yine sokaktan bulunduğu ve sarışınlara olan düşkünlüğüyle tutulduğu bir kadının peşinden zamparalığa gitmiş, oradan dönüyordu; hâlâ biraz sarhoştı, dili dolaşıyordu, gözleri yorgun ve hummalı, bir sürü yalanla kadınların başını şişiriyor, utanmadan yaşama zevkini kusuyordu.

"Aman azizim," diye haykırdı, "ben de bu hanımlara Amiens'den dönüşümü anlatıyordum. Kazciğeri ezmesini öyle olağanüstü yapıyorlar ki orada!"

Sonra Mathieu, Blaise'den bahsedince, Beauchêne dostluk gösterileriyle çırpındı; bu iş kararlaştırılmıştı, delikanlıyı ona getireceklerdi, önce işletmenin mekanizmasını kavrasın diye Morange'ın

yanına verecekti onu. Bunları söylerken bir yandan da soluyor, tükürüyor, orospuların yanında üstüne sinen o tütün, alkol ve parfüm kokusunu etrafa saçıyordu; karısı, herkesin yanındayken âdeti olduğu üzere ona bakarak sevgiyle gülümsemekle beraber, Madam Angelin'in başını öteye çevirdiği anlarda sonsuz bir tiksintiyle dolu, üzgün bakışlar fırlatıyordu.

Beauchêne fazlaca konuşmayı sürdürerek harman makinesinin yapımında ne kadar ilerlendiğini bilmediğini itiraf edince, Mathieu, Constance'ın endişe ile kulak kabarttığını gördü. Blaise'in fabrikaya girmesi meselesi de onu tasalandırmıştı zaten; şimdi de kocasının fabrika işlerinden habersiz görünüşü karşısında üzülmüyordu. Sonra yine gözünün önüne Norine geliyor, bebeğin canlı hatırası bu iki adam arasında yeni bir anlaşma mı olduğu şüphesiyle onu korkutuyordu. Bunu tahmin eden Mathieu, Cécile'le karşılaşmasını, sonra da Euphrasie'yi ziyaretini anlatarak, Gaude'un yaptığı ameliyatların parlak sonuçlarını sayıp dökmeye koyuldu. Beauchêne pek hararetlelenerek can kuzenini bütün ince ayrıntıları anlatmaya zorladı, dinlerken pek eğlenir gibi bir hali vardı; kadınlar ise duyduklarından ürperdiler.

Derken Constance birdenbire bir kurtuluş çığlığıyla:

"Hah! Maurice geldi!"

Oğlu eve dönüyordu. Constance'ın şimdi bütün sevgisini, bütün gururunu bağladığı biricik tanrısı oydu; yarın hükümdar olacak, batmakta olan krallığı kurtaracak, anasını yükseklere, şeref mevkiine oturtacak olan veliaht oydu. Constance oğlunu yakışıklı, büyük, kuvvetli, efsanelerdeki şövalyeler gibi, daha on dokuz yaşında yenilmez görüyordu. Maurice babasının kötü şartlarla giriştiği can sıkıcı bir işi kârlı bir uzlaşma ile hallettiğini söyleyince, Constance onu felaketleri tamir eden, zaferler kazanan biri gibi gördü. Sonra harman makinesinin hafta sonundan önce teslim edileceğine söz verdiğini işitince büsbütün koltukları kabardı:

"Yavrucuğum, bir fincan çay içsene. Kafanı çok yoruyorsun, çay iyi gelir."

Maurice çay içmeye razı oldu. Sonra şen bir edayla:

"Haberin var mı, demin Rivoli Sokağı'nda az kalsın bir omnibüsün altında kalıyordum," dedi.

Constance'ın benzi kül gibi oldu, fincanı elinden düşürdü. Aman yarabbi! Mutluluğu bir kazanın insafına mı bağlıydı? O müthiş tehdidi, onu ta iliklerine kadar donduran, nereden geldiğini bilmediği o soğuk hissi bir kere daha duydu. Beauchêne gülerek:

“Budalalık etme canım,” dedi. “Omnibüs onu değil, o omnibüsü ezmiş, baksana macerayı anlatıyor işte... Ah! Maurice'ciğim, çok acayip bir annen var. Görüyorsun ya, ben seni nasıl sağlam yapıp yetiştirdiğimi bildiğim için yüreğim rahat.”

O gün Madam Angelin, Janville'e Mathieu ile birlikte döndü. İkisinin yalnız bulunduğu vagonda, ortada belli bir sebep olmadan, kadıncağızın gözlerinden yine yaş geldi. Özür diledi, rüya görür gibi sayıklarcasına mırıldandı:

“İnsanın bir çocuğu olup da onu kaybetmesi müthiş bir acıdır elbette. Ama ne de olsa doğmuştur, büyümüştür, çocuk sahibi olmanın eşsiz, sonsuz zevki senelerce tadılmıştır. Fakat çocuğunun olmaması, hiç, hiç olmaması... Ah! Bu yokluktansa, acıya, mateme, her şeye razıyım!”

Mathieu ile Marianne, Chantebled'de temel kuruyor, hayat yapıyor, döl yetiştiriyorlardı. Aradan geçen iki sene içinde, varlıklarının ta kendisi demek olan, zevkleri ve kuvvetleri demek olan, aileyi ve bereketli toprağı sürekli çoğaltma faaliyetiyle, hayatın ölümle ebedi savaşında yine zafere eriştiler. Arzu, alev gibi yakıcı, gelip geçiyor, o ilahi arzu sevmekteki, iyi olmaktadır, sağlıklı olmaktadır kudretleri sayesinde onları bereketlendiriyordu; azimleri, bir şeyler yapma iradeleri, gereken emeği, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan emeği verme hususundaki dingin cesaretleri ise üst tarafını tamamlıyordu. Fakat bu iki sene boyunca zaferi ancak sürekli bir mücadeleyle elde edebildiler. Oysa fethettikleri topraklar malikânenin bütün arazisini içine aldıkça, bu zafer gitgide daha büyük ve daha kesin hale geliyordu. İlk zamanlardaki sürekli endişeler kalmamıştı; artık işi tam bir sağduyuyla, tam bir hakkaniyetle idare etme zamanıydı. Kuzeyde, yayla kısmında, Mareuil çiftliğinden Lillebonne çiftliğine kadar olan bütün topraklar tamamen alınmıştı; tek bir koru parçası yoktu ki onlara ait olmasın. Aşağı yukarı iki yüz hektar olan geniş alan, hemen yandaki ekilmiş topraklara, buğday başaklarının dalgalı denizine,

asırlık ağaçlarla dolu şahane bir bahçe ekliyordu. Mathieu, belirli zamanlardaki ağaç kesimleri dışında burayı böyle kullanılmadan, sırf güzellik için elde tutmaya lüzum görmediğinden, ağaçların arasında otlak haline getirilen geniş açıklıkları yollarla birbirine bağlamayı düşünmüştü; davarları oraya salıverdiler, çok başarılı bir hayvancılık işi başladı. Hayat dal budak saldı, yüzlerce hayvanla çoğaldı, çok geçmeden ulu ağaçların arasından dışarıya taşıtı. Yeni bir bereket hamlesi oldu bu, ahırlar on misline çıkarıldı, ağıllar yapıldı, arabalar dolusu gübre toprakları muazzam bir verimlilikle besledi. Çocuklar, daha başka çocuklar da doğabilirdi. Süt sel gibi akıyordu, onları giydirmek ve beslemek için sürüler hazırды. Olgun mahsullerin yanı sıra, korular gölgelerini seriyor, parlak güneşin altında, kendi gölgelerinde filizlenen ebedi tohumlarla ürperiyordu. Krallığın tam olması için, fethedilecek tek bir parça, doğudaki son kumluk yamaçlar kalmıştı. Bu manzara, bütün eski gözyaşlarını, durup dinlenmeden çalışmakla geçen ilk yılların bütün acı tasalarını telafi ediyordu.

Mathieu toprakları fethetme işini tamamlarken, Marianne bu iki sene içinde ilk çocuğunu evlendirme sevincini tattı. Kendisi de gebeydi, hâlâ doğurmaya hazırды. Tıpkı cömert toprak gibi, kendi böğründen çıkmış tohumun da kendisi gibi hayat yaratmaya başlayacağı olgunluk günlerinde bile bereketliliğini muhafaza ediyordu. Kendisi on dokuz yaşında olan Blaise'in on sekiz yaşında, çok güzel bir kızla evlenişi, ikisi de on iki yaşındayken Chantebled'in çiçekli patikalarında doğmuş olan çiçek kadar taze bu sevda macerası, sonsuz bir ümit kaynağı, harikulade bir şenlik oldu. Öbür sekiz çocuk da düşündeydi. Büyük oğlanlar, Denis, Ambroise, Gervais eğitimlerini bitiriyorlardı; büyük kız Rose'un sağlıklı, güzel, neşeli bir kadın olacağı daha on dört yaşında anlaşılıyordu; hâlâ çocuk olan Claire, liseye henüz giren Grégoire, nihayet iki küçükler, Louise ile Madeleine de oradaydı. Bu neşeli sürünün büyük ağabeylerini belediye binasına götürüşünü görmek için civar kasabalardan meraklı insanlar koşup gelmişti. Çiçeklerle, ilkbahar tazeliğindeki tenlerle, görkemli bir alay oldu bu; gören herkesin yüreği yumuşadı. Zaten tatil günleri bütün aile kafiye halinde bir kasaba pazarına giderken, yollarda saçları rüzgârla uçuşan, kahkahaları etrafı çınlatan, arabalı, atlı, bi-

sikletli öyle bir kalabalık oluşurdu ki bu güzel manzarayı seyretmek için yoldan geçenler durup bakardı. İyi yürekli insanlar “Bak sürü geçiyor!” diye onlara takılırdı; sanki iki senede bir çocuk doğurmayaya başladıklarından beri hiçbir şeyin bu aileyi durduramayacağını, yörenin bileklerinin hakkı olarak onlara ait olduğunu söylemek istiyorlardı. Böyle neşeyle çoğalıp bütün ufku kaplayan bu sevince, bu sağlığa, bu kuvvete bütün yöre halkı ortak olmuştu sonunda. Bu defa, bu iki senenin ardından, Marianne onuncu çocuğu olarak yine bir kız doğurdu; adını Marguerite koydular. Doğum iyi geçti, yalnız sonradan Marianne ateşlendi, herkes çok endişelendi, süt düğümlemişti; Marianne son çocuğunu ötekiler gibi emzirememe korkusuyla bir an kedere kapıldı. Bu nedenle Mathieu, karısını, kucağında sevgili küçük Marguerite’le birlikte ayakta ve gülümser görünce tutkuyla kucaklayarak öptü; bütün üzüntüleri, bütün kederleri bir yana bırakarak bir kere daha kıvandı. Bir çocuk daha doğmuş, servet ve kudret artmış, dünyaya yeni bir kuvvet salıverilmiş, yarın için bir tarla daha ekilmişti.

Bu, hep o büyük, o hayırlı eserdi, toprakla ve kadınla büyüyen bereketin eseri idi; yıkıma galebe çalıyor, yeni gelen çocuğa gıda yaratıyor, ıstırap içinde seviyor, istiyor, savaşıyor, çalışıyor, hep daha fazla hayat, daha fazla ümit yaratmaya doğru gidiyordu.

V

ARADAN İKİ SENE GEÇTİ. Bu iki sene içinde Mathieu ile Marianne’ın bir oğlan çocukları daha oldu. Bu sefer, ailenin kalabalıklaşmasıyla beraber Chantebled arazisi de büyüdü; doğuda, Vieux-Bourg kasabasına kadar uzanan bütün fundalıklar araziye eklendi. Artık son toprak parçası da alınmış, Séguin’in babası olan eski ordu müteahhidinin şahane bir ikametgâh yaptırmak üzere satın aldığı, hiç ekilip biçilmemiş beş yüz hektarlık arazi sonunda tamamen Mathieu’nün olmuştu. Şimdi bu topraklar bir baştan öbür başa kadar bereketleniyor, sebatlı insan gayretiyle orada muazzam bir verimlilik açığa çıkıyordu. Bu yemyeşil yaylayı, yalnızca Lepailleur’lerin satmamakta inat ettikleri toprak, kuraklıktan harap, ince uzun bir taşlık

halinde ortadan biçmekteydi. Bu, hayatın yenilmez zaferiydi; bereket, güneşin altında etrafa yayılıyor, emek, engeller ve ıstıraplar arasında, kayıpları telafi ederek, durmadan yaratıyor, dünyanın damarlarına her an daha fazla kuvvet, daha fazla sağlık ve neşe katıyordu.

Şimdi on aylık bir kız babası olan Blaise kasım ayından beri fabrikada oturuyordu, orada annesinin vaktiyle kardeşi Gervais'yi doğurduğu eski küçük eve yerleşmişti. Karısı sarışın güzeli Charlotte, zarıflığıyla, cazibesıyla, bir çiçek demetini andıran körpeliği ve gençliğiyle Beauchêne ailesinin öyle gönlünü kazanmıştı ki Constance bile ona bağlanmış, yakınında oturmasını istemişti. Madam Desvignes, gerçekten de kızları Charlotte'la Marthe'ı iki nefis yaratık olarak yetiştirmişti. Bir borsa simsarının kâtibi olanı kocası öldüğü zaman, otuz yaşında, bitmeye yüz tutmuş bir servetle dul kalmış, azıcık gelir getiren mülkünü satıp memleketi olan Janville'e çekilme akıllılığını göstermiş, orada kendini tamamıyla kızlarının eğitim ve terbiyesine vermişti. Çocuklarının hemen hemen hiç çeyizleri olmadığını bildiği için, koca bulmalarına yarar düşüncesiyle ikisini de çok iyi yetiştirmiş, bu da talihin yardımıyla işe yaramıştı. Froment ailesiyle aralarında samimi bir ilişki doğmuş, çocuklar bir arada oynamaya başlamışlardı; Blaise'le Charlotte'un evlenmeleriyle sonuçlanan masum aşk macerası işte o ilk oyun çağlarında başlamıştı. Charlotte on sekiz yaşında evlendiğinde, on dört yaşında olan kız kardeşi Marthe, kendisiyle yaşıt, onun gibi güzel, o ne kadar sarışınsa o kadar esmer olan Rose Froment'la arkadaş olmuştu, içtikleri su ayrı gitmiyordu. Akli başında ve neşeli olan küçük kardeşinden daha ince yaratılışlı, daha zayıf olan Charlotte, Madam Desvignes'in resim derslerine devam ettirerek kızına kazandırmak istediği eğlenceli bir sanata merak sardırılmış, çalışa çalışa gayet güzel minyatür işleyecek kadar ilerlemişti. Annesi bir felaket durumunda bu becerinin onun için bir geçim aracı olacağını söylüyordu. Charlotte'un, kendisine benzeyen fakat daha güzelleştirilmiş bir madalyonunu yaptığı Constance'ın bu genç kadına sıcak davranışında, muhakkak ki kibar tabakanın iyi terbiye görmüş insanları takdir etmesinin çok etkisi vardı.

Yaratıcı bir coşkuya sahip olmak, canla başla çalışmak bakımından Froment'lara çekmiş olan Blaise, Morange'ın bürosunda kısa

bir zaman bulunduktan sonra, fabrikanın işleyişini öğrenir öğrenmez, sürekli faaliyetiyle Maurice için çabucak kıymetli bir yardımcı olmuştu. Hep kaçamak yapmakla meşgul olan babasından gitgide daha az yardım gören Maurice, kuzenini her an elinin altında bulabilmek amacıyla genç karı kocanın fabrikada oturmalarında bizzat ısrar etmişti; oğlunun karşısında el pençe divan duran annesine ise saygıyla itaat etmek düşmüştü. Constance oğlunun olağanüstü geniş zekâsına hudutsuz bir iman besliyordu. Maurice sonunda oldukça iyi sayılacak bir eğitim görebilmişti; biraz kalın kafalıydı, güç kavırıyordu, ama çocukluğundaki hastalıklar yüzünden hep gecikmiş olmasına rağmen çalışkandı. Az konuştuğu için annesi oğlunun, yapacağı işlerle kâinatı hayrette bırakacak gizli bir dâhi olduğunu düşünüyordu. Daha on beş yaşında yokken, onun hakkında hayran hayran “Ooo! O büyük bir beyindir!” derdi. Blaise’i de doğal olarak yalnızca lüzumlu bir yardımcı, alçakgönüllü bir hizmetkâr, her şeyi bilen, her şeyi isteyecek olan efendinin emirlerini yerine getirmekle görevli bir el ulağı olarak kabul etmişti. Oğlu şimdi o kadar kuvvetli, o kadar güzeldi ki; babasının yavaş yavaş düşkünleşmesinden zarar gören fabrikayı ayağa kaldırmakla meşguldü; olağanüstü bir servete, annesinin bunca senedir hayal ettiği, büyük bir gururla, büyük bir bencillikle hazırladığı biricik erkek evladın o kesin zaferine doğru yürüyordu.

O sırada hiç beklenmedik bir şey oldu. Blaise kendisini her emre boyun eğen bir makine çarkı haline getirmek istediklerini bildiği için, fabrikaya komşu olan küçük evde oturma teklifini tereddütle kabul etmişti. Sonra karısı doğurunca, bu ilk çocuğun, dünyaya gelen bu kız evladın hatırı için mertçe kararını vermiş, vaktiyle babasının çok çocuklu bir baba olma ihtimalini düşünerek yaptığı gibi canını dişine takıp mücadele etmeyi göze almıştı. Böylelikle, bir sabah Maurice’ten emir almak üzere eve çıktığında, bizzat Constance’tan Maurice’in rahatsız bir gece geçirdiği için halsiz olduğunu, bu yüzden onu yataktan kaldırmadıklarını öğrenmişti. Kadın pek endişeli görünmüyordu. Yorgunluk yüzünden olsa gerekti, iki kuzen bütün fabrikayı ayağa kaldıran çok büyük bir teslimat için bir haftadır çalışmaktan harap olmuştu. Üstelik bir gün önce Maurice, bir makine

denenirken, ter içinde, başı açık, bir hangarda cereyanda durma gafletinde bulunmuştu. Akşamına şiddetli bir humma nöbeti gelmiş, alelacele Boutan'ı çağırmışlardı. Ertesi gün hastalığın yıldırım hızıyla ilerlediğini gören Doktor Boutan, kimseye belli etmeden telaşa düşerek bir konsültasyon istedi; iki meslektaşı geldi, çabucak muatabık kaldılar. Hastalık, çok hızlı ilerleyen ve çok bulaşıcı olan bir veremdi; sanki tutuşmak için bahane arayan bir sahaya düşmüş, görülmedik derecede şiddetli bir tahribata girişmişti. Beauchêne evde yoktu, yine seyahatleydi. Constance, hakikati açıkça söylemek istemeyen hekimlerin ciddi yüzlerine rağmen, endişesi gitgide artmakla beraber ümidini kaybetmiyor, oğlunun, kahramanının, kendi hayatı için olmazsa olmaz olan tanrısının tehlikeli bir hastalığa yakalanmış olabileceğine ve ölebileceğine inanmamakta ısrar ediyordu. Daha ertesi gün, telgrafla çağrılan Beauchêne'in tam da eve döndüğü gece, Maurice annesinin kolları arasında öldü. Aslına bakılırsa bu ölüm, fakirleşmiş, daha kaynağındayken bozulmuş bir burjuva kanının son dağılışıydı; sağlık perdesi altında çocukluğundan beri hastalık çeken zavallı, vasat bir mahlukun birdenbire yok oluşundan ibaretti. Fakat bütün hesapları yerle bir olan ana baba için ne tepeden inme bir felaketti bu! Biricik vârisleri, son derece inatçı, bencilce bir hesaplara arzuladıkları o sanayi prensi bir hayal gibi geçip gitmiş, kollarının kucakladığı şey boşluktan ibaret olduğunda korkunç hakikat karşılıklarına dikilmişti. Bir saniye içinde çocuksuz kalmışlardı.

Gece yarısından sonra iki sularında, Maurice son nefesini verdiği zaman, annesiyle babasının yanında, yatağın başucunda Blaise de vardı; imkân bulur bulmaz ölüm haberini Chantebled'e telgrafla bildirdi. Çiftliğin avlusunda Marianne neye uğradığını şaşırılmış, benzi sapsarı, Mathieu'ye seslendiğinde saat dokuzu çalıyordu:

"Maurice ölmüş!.. Aman yarabbi! Bir tek evlattı, zavalılcıklar!"

Karı koca, vücutlarını buz gibi donduran bir ürpertiyle şaşalayıp kaldı. Hastalığı henüz haber almışlardı, ağır olduğunu bile bilmiyorlardı.

Mathieu:

"Ben giyineyim," dedi. "Onu çeyrek gece trenine yetiştirim. Onları yalnız bırakmamalı."

Marianne o sırada sekiz aylık gebe olduğu halde onunla beraber gitmeye karar verdi. Sonuç olarak Blaise'e ve karısına karşı çok iyi davranmış olan kuzenlerinin bu acı günlerinde yanında olmazsa pek üzülecekti. Üstelik bu felaket gerçekten de yüreğini paralamıştı. Karı koca günlük işleri adamlarına dağıtmak için vakit kaybettiklerinden, Janville Garı'na geldiklerinde on çeyrek trenine ucu ucuna yetiştiler. Tren hareket etmiş, yol alıyordu ki bir kompartımana daldılar; orada karı koca Lepailleu'lerle oğulları Antonin'in oturduğunu gördüler.

Değirmenci onların merasimle yola çıktıklarını görünce düğüne gidiyorlar zannetti, başsağlığı ziyaretine gittiklerini öğrenince:

“Demek ki tam tersi,” dedi. “Olsun, o da bir gezmedir, insanı oylar.”

Mathieu'nün başarısından, o geniş araziyi baştan aşağı ele geçirip verimli hale getirişinden beri, Lepailleu bu burjuvaya bir tür saygı gösteriyordu. Fakat elde edilen sonuçları inkâr edememekle birlikte yenilgiyi kabul etmiyor, bıyık altından sinsi sinsi gülmeye devam ederek, topraktan veya gökten kendisini haklı çıkaracak bir doğal afet bekler görünüyordu. Haksız çıkmak istemiyordu; elbet bir bildiği olduğunu söylüyor, günü gelip de artık hiçbir şey yetiştirmez hale gelen bu kahpe toprak iflas edince köylülük zanaatı zanaatların en aşağılığı mıymış, değil miymiş görürsünüz diyordu. Hoş, öcünü almıyor da değildi; bitişik araziye karşı bir protesto olsun diye ekimsiz bıraktığı o ara yerdeki toprak, orayı ikiye biçiyor, kirletiyordu. Değirmenci bunu düşündükçe kıs kıs gülüyordu. O övünge alaycılığıyla devam etti:

“Biz de Paris'e gidiyoruz işte... Niçin biliyor musunuz? Söyleyeyim! Şu beyefendiyi yerleştireceğiz.”

Oğlu Antonin'i işaret ediyordu; babası gibi uzun fakat daha biçimsiz kafalı, seyrek ve renksiz sakalı daha yeni bitmeye başlamış olan Antonin, on sekiz yaşında, kızıl saçlı bir çocuktü. Başında ipekli bir şapka, elinde eldivenler, boynunda çiğ mavi bir kravat, şehirli gibi giyinmişti. Okuldaki başarılarıyla bütün Janville'i hayrette bıraktıktan sonra, her türlü el işine karşı öyle bir tiksinti göstermişti ki babası, hep dediği gibi, onu bir Parisli yapmaya karar vermişti.

Meseleyi bilen Mathieu nezaketen sordu:

“Demek karar verdiniz, kesin olarak mı?”

“Elbette! Zerre kadar zengin olma ümidi yokken ne diye onu kanter içinde uğraştırayım? Ne babam ne de ben kenara bir metelik koyabildik, bu allahın cezası değirmenin taşları un öğütmekten ziyade çürüyor. Mendebur tarlalarımız da paradan fazla çakıltaşı veriyor. Öyleyse, mademki âlim oldu, bildiği gibi yapsın, Paris’e gidip talihi-ni denesin! İnsan ancak şehirde kendini kurtarabilir.”

Madam Lepailleur gözlerini oğlundan ayırmıyordu. Vaktiyle kocasına nasıl hayrandıysa, şimdi de oğluna hayrandı. Yüzünde bönce bir mutluluk ifadesiyle o da lafa karıştı:

“Ya, ya, öyle. Avukat Rousselet’nin yazıhanesinde işe girdi, kabul edildi. Bir de küçük oda kiraladık, mobilya aldım, çamaşır düzdüm; bugün büyük gün, bu akşam iyi bir lokantada üçümüz beraber yemek yedikten sonra gece o odada yatacak. Oh! Pek memnunum, artık yolu tuttu!”

Mathieu gülümsedi:

“Belki de yolun sonunda hükümete bakan olur,” dedi. “Kim bilebilir? Her şey mümkündür.”

Köylerin şehirlere göç edişiydi bu, çabucak servet sahibi olmak için duyulan hummalı sabırsızlıktı; bizzat ana babalar çocuklarının şehre gidişini kutluyor, memleket kaçağını yolcu ediyor, onunla birlikte günün birinde sınıf atlamak için gururlu bir telaş gösteriyordu. Chantebled’li çiftçi, şehirliyken köylü olan Mathieu, değirmencinin oğlunun Paris’e gittiğini, halbuki kendisinin toprağa, her türlü kuvvetin ve her türlü dirilişin ortak anası olan toprağa döndüğünü düşünüyor, bu tersine kovalamaca onu güldürüyordu. Özellikle Paris’teki serbest eğlence hayatının çekici geldiği Antonin de o kurnaz ve tembel edasıyla gülmeye başlamıştı.

“Yoo! Bakanlıkta gözüm yok,” dedi. “Fazla zahmetli iş... Hemen-celik bir milyon kazanıp sonra rahat etmek daha işime gelir.”

Lepailleur’ler bu kadar zekice bir cevap karşısında kahkahalarla güldüler. Oo! Oğlan çok ileri gidecekti, bu kesindi!

Marianne, yüreği kendisini bekleyen matemle dolu, susuyordu; yine de bir söz söylemek istedi, küçük Thérèse’in bu güzel güne niçin katılmadığını sordu. Lepailleur soğuk soğuk cevap verdi, daha

oturup kalkmasını bilmeyen altı yaşında bir yumurcağı başına dert etmek istemediğini söyledi. Olduğu yerde kalsa çok iyi ederdi o, evin altını üstüne getirmişti. Marianne itiraz edip Thérèse kadar zeki ve güzel bir kızın az bulunduğunu söyleyince, Madam Lepailleur daha yumuşak cevap verdi:

“Kurnazlığına kurnazdır, doğru, ama kızlar Paris’e gönderilmez, baş göz etmek lazım, o da bir sürü dert, bir sürü para işi... Neyse, bu lafı bırakalım şimdi, bu sabah sevincimiz var.”

Paris’te Kuzey Garı’na indikleri zaman, Lepailleur’ler kalabalığın gürültülü seline kapılarak sürüklenip kayboldular.

Araba Orsay Rıhtımı’nda Beauchêne’lerin konağı önünde durunca, Mathieu ile Marianne kaldırımın kenarında Séguin’lerin kupa arabasını görüp tanıdı. Arabanın içinde, camların arkasında, Séguin’lerin kızları Lucie ile Andrée’nin açık renk tuvaletleriyle sessiz, hareketsiz beklediğini gördüler. Konağın kapısına yaklaşırlarken, Valentine, her zamanki gibi telaşlı, dışarı çıktı. Fakat onları görünce son derece bir acıklı ifade takındı, duruma uygun sözler söyledi:

“Gördünüz mü? Ne korkunç felaket, bir tek evlat!”

Sonra uzun uzun anlattı:

“Siz de benim gibi koştunuz, geldiniz doğal olarak!.. Biliyor musunuz, ben felaketi tesadüfen öğrendim, bir saat var yok; talihime bakın, kızlarım giyinmişti, ben de giyiniyordum, onları bir nikâh için kiliseye götürecektim, dostumuz Santerre’in kuzini bir diplomatla evleniyor da. Üstelik öğleden sonra da çok işim var. Ayın on biri çeyrek geçe yapılacak, ama ben tereddüt etmedim, kiliseye gitmeden önce buraya geldim. Tabii yukarı yalnız ben çıktım, kızlarım arabada bekliyor. Nikâha biraz geç kalacağız. Zavallı ana babayı bomboş kalan evlerinde göreceksiniz şimdi... Cenazeyi yatağa uzatmışlar, pek güzel süslemişler, başında bekliyorlar; insanın yüreği paralanıyor.”

Mathieu, Valentine’e bakıyor, sanki çılgın hayatının ateşiyle kurumuş kalmış gibi artık ihtiyarlamadığını görerek hayret ediyordu. Séguin’le işler için devamlı temas halinde bulunduğundan karı kocanın ilişkisinin son derece bozuk olduğunu biliyordu. Séguin artık

açıktan açığa eski mürebbiye Nora'nın evinde oturuyordu; Antin Caddesi'ndeki konakta dörtlü rahat hayat bozulunca, Nora kendisi için küçük bir konak dayatıp d   tmeyi tercih etmişti. Hatta S guin, Chantebled arazisinin tamamı için kesin devir sözleşmesini imzalamak üzere Mathieu'ye metresinin evinde randevu vermişti. Gaston, Saint-Cyr'e* girdiğinden beri, Valentine iflas r zg rının iyice perila tırdı ı büyük ve debdebeli konakta iki kızıyla oturuyordu.

“Gaston gelsin de cenazede bulunsun diyorum,      babasının    ara Paris'te bulunduğuna emin değilim,” dedi. “Dostumuz Santerre de yok, o da yarın ufak bir seyahate çıkıyor. Ah, ah! Gidenler yalnız    ler değil, uzaklaşan, görünmez olan dirilerin sayısı da korkunç. Öyle değil mi hanımefendici im? Hayat çok hazin!”

Yüzünde hafif bir ürperti dola mı tı, aylardan beri yakla tı ını hissettiği ayrılı ın tehdidiydi bu; Santerre, onu kurnazca hazırlıklarla ku atarak, uzun zamandan beri sinsi bir planı olgunla tırarak, Valentine'in henüz ne olduğunu tahmin edemediği son bir buluşla bu i i bitirmeyi düşünüyordu. Sofu bir kadın gibi baygın bir el hareketi yaptı.

“Allahın hikmetinden sual olunmaz,” dedi.

Marianne, kapalı kupa arabasında hâlâ sessiz, hareketsiz oturan iki genç kıza gülümsüyordu; sözü de i tiriverdi:

“Ne kadar b y m  ler, g zelle mi ler! Andr e'niz çok cici... Lucie kaç yaşında? Neredeyse gelinlik kız olacak.”

Valentine:

“Aman,” dedi, “sakın duymasın, hüngür hüngür ağlamaya ba lar. On yedi yaşında, ama akıldan yana on iki yaşında bile yok. İnanmazsınız, bu sabah a ladı, kilisedeki nikâha gitmek istemiyor, hasta oluyorum diyor. Manastır lafı dilinden d  m yor, bu i e bir karar vermek lazım. Andr e on    yaşında olduğu halde kadın tarafı ondan çok daha fazla, ama o da koyun gibi b n. Yavaşlı ı bazen öyle sinirime dokunuyor ki bayılacak gibi oluyorum.”

Sonunda Marianne'in elini sıkıp arabaya binece i sırada onun gebe olduğunu gördü:

* 1802 yılında Napolyon Bonapart'ın emriyle kurulan üst düzey bir askerî okul. - ed.

“Sahi ya! Aklım başımda değil ki. Sağlığınıza sormadım!.. Sekiz aylıksınız değil mi? Hem de on birinci çocuğunuz. Müthiş, müthiş! Ama mademki kolay doğuruyorsunuz, mesele yok... Ah şu zavallı-cıklar, şimdi yukarı çıkınca göreceksiniz! Evleri bomboş kalacak!”

Araba hareket ettikten sonra, Mathieu ile Marianne yukarı çıkmadan önce Blaise’in evine uğramak gerektiğini düşündüler, belki çocukları onlara faydalı bilgiler verirdi. Fakat Blaise de Charlotte da orada değildi. Evde yalnızca küçük Berthe’i bekleyen hizmetçi kadın vardı. Kadın, cenazenin yanında kalan beyefendinin dünden beri yüzünü bile görmemişti. Hanımefendiye gelince, sabah karanlığında o da yukarı çıkmış, hatta bir dakika bile vakit kaybetmek istemediğinden, tekrar aşağı inme zahmetine katlanmamak için öğleye doğru, meme zamanı Berthe’i alıp getirmesini emretmişti. Marianne hayret edip sebebini sorunca, hizmetçi kadın:

“Hanımefendi kutusunu yanına aldı,” dedi. “Galiba ölen o zavallı gencin resmini yapıyor.”

Mathieu ile Marianne fabrikanın avlusundan geçerken, her zaman çok gürültülü olan bu geniş çalışma diyarında hüküm süren mezar sessizliğinden yürekleri burkuldu. Ölüm birdenbire gelmiş, bütün bu hummalı hayat bir anda durmuş, makineler soğumuş ve susmuş, atölyeler sessizleşmiş ve ıssızlaşmıştı. Çıt çıkmıyor, bir allahın kulu gözükmüyor, fabrikanın nefesi demek olan buharın soluğu bile işitilmiyordu. Sahibi ölünce o da ölmüştü. Bu mutlak ıssızlığın içinden dolaşarak fabrikadan eve geçince kederleri arttı; koridor uyukluyordu, merdivende ağır bir sessizliğin ürpertisi vardı. Yukarıda bütün kapılar, kimsenin oturmadığı, çoktandır terk edilmiş bir evin kapıları gibi açık duruyordu. Sofada hiçbir hizmetkâra rastlamadılar. Yarı karanlık salon bile onlara boş gibi geldi; işlemeli muslin storlar aşağıya kadar indirilmiş, birçok misafirin beklendiği kabul günlerinde olduğu gibi koltuklar daire şeklinde dizilmişti. Nihayet odanın ortasında kısa adımlarla dolaşan bir gölgeyle, belli belirsiz bir yüzle karşılaştılar. Bu redingotlu, başı açık adam, Morange’dı. Korkunç haberi alır almaz seğirtmiş, işinin başına gelir gibi aynı özen ve dikkatle oraya gelmişti. Kendi evindeymiş gibi davranıyor, ansızın yok oluşuyla muhakkak kendi kızının feci ölümünü hatırla-

tan bu çocuğun kaybıyla şaşkın, sersem, gelenleri karşılıyordu. Yarası tazelenmişti; uzun kır sakallı yüzü öyle solgun, öyle perişandı ki durmadan dolaşıyor, oradan ayrılamıyor, eve yayılan matem kendi matemiymiş gibi içinde duyuyordu.

Misafirleri tanıyınca onun da dudaklarından aynı söz döküldü: “Ne korkunç felaket, bir tek evlat!”

Ellerini sıkıyordu, fısıldayarak konuşuyordu. Madam Beauchêne’in halsiz kaldığı için biraz odasına çekildiğini, Beauchêne’le Blaise’in aşağıda gerekli ayrıntılarla meşgul olduklarını anlattı. Sinir hastası bir adam gibi aheste yürüyüşüne devam ederek, kapısının iki kanadı birden açık duran bitişik odayı eliyle işaret etti:

“Orada, öldüğü yatakta yatıyor. Çiçekler koymuşlar, çok güzel olmuş... Girebilirsiniz.”

Orası Maurice’in kendi odasıydı. Kalın perdeleri içerisi kapkarlık olacak şekilde örtmüşlerdi. Karyolanın yanında büyük mumlar yanıyor, uyuyormuş gibi gözleri kapalı yatan ölünün çok sakin, çok beyaz yüzünü aydınlatıyordu. Maurice hiç değişmemiş, yalnızca zayıflamış, onu alıp götüren yıldırım gibi darbenin tesiriyle sanki arınmıştı. Bitiştirilen iki eliyle bir haç tutuyordu. Çarşafın üstüne serpilen çiçekler, güller, ona bahardan bir yatak sermişti. Bütün bu trajik durgunluktan yayılan derin sessizliğin ortasında, kızgın mum kokusuna karışan çiçek kokusu bir parça geniz tıkıyordu. Loş odada yalnızca yatak görünüyor, mumların dimdik yükselen alevini hiçbir soluk titreştirmiyordu.

Mathieu ile Marianne içeri girdikleri zaman, kapının yanında, bir paravanın gerisinde, gelinleri Charlotte’un oturduğunu gördüler; küçük bir lambanın ışığında dizlerinin üzerine bir karton koymuş, ölünün güller arasındaki başının resmini yapıyordu. Bu iş, yirmi yaş yüreğine dert olacak bir iş olmasına rağmen, ananın çılgınca isteğine karşı koyamamıştı. Üç saattir oradaydı; gençliğe mahsus harikulade güzellikteki taptaze yüzüyle, altın sarısı saçlarının altında iri iri açılmış mavi gözleriyle, benzi sapsarı, dikkatle çalışıyor, iyi bir iş çıkarmaya uğraşıyordu. Mathieu ile Marianne yanına yaklaşıncı onlarla konuşmak istemedi, yalnızca başını hafifçe eğdi. Fakat yanakları bir parça pembeleşmişti, gözlerinin içi güldü; onlar orada

bir an durup elemli elemli baktıktan sonra sessizce salona dönünce, Charlotte güller ve mumlar arasında yatan ölünün karşısında yalnız kaldı, çalışmasına devam etti.

Morange salonda hep o serseri gölge haliyle dolaşıp duruyordu. Mathieu ayakta kaldı, gebeliğinden dolayı uzun yorgunluklara tahammülü olmayan Marianne kapının yanında bir yere oturdu. Artık tek kelime konuşulmadı, gölgelerle dolu bu perdeleri inik odaların boğucu sessizliğinin ortasında kasvetli bekleyiş devam etti. On dakika kadar sonra başka gelenler oldu; bunlar bir hanımla bir beydi, önce tanıyamadılar. Morange misafirleri sersem sersem karşılamış, eğilerek selam vermişti. Kadın, erkeğin elini bırakmadan, çarpmasın diye onu eşyanın arasından bir körü yürütür gibi geçirince, Marianne’la Mathieu Angelin’leri tanıdı. Geçen kış başlarına son bir felaket gelmiş, ufacık servetleri büyük bir bankanın iflasıyla neredeyse tamamen mahvolup gitmişti; Janville’deki evlerini satmış, gelip Paris’e yerleşmişlerdi. Kadın kendisine bir iş aramış, sosyal yardım dairesine temsilci olarak atanmış, yardım alan analara nezaret eden, çocukları ziyaret eden, raporlar yazan müfettişlerden biri olmuştu. Hazin hazin gülümseyerek söylediği gibi, artık kesinleşen kısırlılığının kedere boğduğu onun gibi birisi için, çocuklarla dolu bu yeri idare etmek bir teselliydi. Kocasına gelince, gözleri gitgide daha fazla bozulduğu için resim işlerini artık büsbütün bırakmaya mecbur olmuştu; mahvolan, hiçliğe yuvarlanan hayatının üzüntüsü ve hırçınlığı içinde yaşıyordu.

Madam Angelin bir çocuk götürür gibi onu Marianne’ın yanına getirdi, yandaki koltuğa kendi eliyle oturttu. Angelin bir pehlivanı andıran o çalımli edasını bırakmamıştı, fakat kaygıdan harap bir haldeydi, kırk dört yaşında olduğu halde saçları bembeyazdı. Tasasızlık ve neşe içinde Janville’in تنها patikalarında dolaşarak dilettiği gibi sevişen bu sevdalı, güzel, genç çifti hatırlayanlar için, şu sakat erkeği elinden tutup yürüten şu hüznü kadını ne elemli bir hatıraydı!

Madam Angelin titrek elleriyle Marianne’ın ellerini tutar tutmaz, o da aynı kederli sözden başka söyleyecek şey bulamadı.

“Ah! Ne korkunç felaket, bir tek evlat!” diye mırıldandı.

Gözlerine yaşlar doldu, önce odaya girip cenazenin yanında bir an durmak istedi. Dönüp geldiği zaman hıçkırıklarını mendiliyle boğuyordu; zavallı gözleri bir noktaya takılmış, kımıldamadan oturan kocasıyla Marianne'ın arasındaki koltuğa yığıldı. Makineleri susan, ıssızlaşan, donup kalan fabrikadan yükselen sarsıntının artık hissedilmediği ölü evde sessizlik tekrar başladı.

Nihayet Beauchêne gözüktü, peşinden Blaise geliyordu. Yediği ağır darbenin altında on yaş ihtiyarlamış gibiydi Beauchêne. Sanki gök birdenbire beynine inmişti; o muzaffer bencilliğiyle, o kudretli erkek gururuyla hazlarının ortasında yaşayıp giderken, böyle bir yıkılışın mümkün olabileceğine asla ihtimal vermemişti. Maurice'in hasta olduğunu kabul etmekten hep kaçmıştı; böyle bir düşünce onun kendi sağlığına, her türlü belaya meydan okuyan sağlam bir çocuk dünyaya getirdiğine olan inancına karşı bir saldırıydı. Kendini her türlü musibetten üstün sanıyordu, felaket ona gelmeye cüret edemezdi. Uygunsuzluklarla dolu hayatının, yavaş yavaş bozulan yetilerinin gevşettiği vücudu ilk darbeye kendini koyuvermiş, Beauchêne kadın gibi zaaf göstermişti. Oğlunun cenazesi karşısında kendini beğenmişliğinden eser kalmamış, bütün hesapları mahvolmuş bir halde, çocuk gibi hüngür hüngür ağlamıştı. Felaket ömrünün orta yerine düşmüş, geride hiçbir şey kalmamıştı. Bir dakika içinde hayatı yerle bir olmuş, dünya kararmış, boşalmıştı. Beauchêne iri suratı kederden şiş, kalın gözkapakları yaşla dolu, benzi sapsarı, kendinden geçmiş bir haldeydi.

Froment'ları görünce yine fenalık geçirdi; kollarını açarak, tekrar hıçkırıklarla boğula boğula, sendeleyerek onlara doğru yürüdü.

"Ah dostlarım, ne müthiş darbe!" dedi. "Üstelik burada değildim! Geldiğim zaman kendini kaybetmişti, beni tanımadı bile... Olacak şey mi bu? Oysa ne sağlıklı çocuktu! Rüya görüyorum gibi geliyor; kalkacak, benimle beraber atölyelere inecek sanıyorum."

Onu kucakladılar; kimbilir hangi eğlenceden belki de hâlâ sarhoş bir halde gelip kendini başından aşağı kaynar sular dökülmüş gibi bu korkunç matem in ortasında bulan, içtiği şarapların, uzatmalı okşayışların yorgunluğuna karışmış bir sersemliğe gömülen bu adama

acıyorlardı. Gözyaşlarıyla sıırsıklam sakalı pis pis sigara ve parfüm kokuyordu.

Sonra pek az tanıdığı Angelin'leri de kolları arasında sıktı.

“Ah! Dostlarım, ne müthiş darbe, ne müthiş darbe!” dedi.

Blaise de geldi, annesiyle babasını kucakladı. Geçirdiği korkunç geceye ve kederine rağmen güzel gözleri hâlâ parlaktı, yüzünde gençlik körpeliği vardı. Yine de her gün birlikte çalıştıkları Maurice'le yakın dost oldukları için yanaklarından aşağı hâlâ yaşlar yuvarlanıyordu.

Sessizlik tekrar başladı. Morange, sanki orada yalnızmış gibi, etrafında olup biten işlerin farkında bile olmadan, bir uyurgezer yürüyüşüyle ağır ağır dolaşmaya devam ediyordu. Beauchêne şaşkın şaşkın ortadan kayboldu, sonra elinde küçük kayıt defterleriyle tekrar geldi. Bir süre daha dolaştı, sonunda Maurice'in odasından çıkarılan bir yazı masasının başına oturdu. Kedere hiç alışıık olmadığından, kafasındaki sabit düşünceden kurtulmak için, içgüdüsel bir avunma ihtiyacıyla, çağrılacak kişilerin listesini hazırlamak üzere o küçük adres defterlerini karıştırmaya koyuldu. Fakat gözleri bulanıyordu, bir el işaretiyle Blaise'i çağırdı; Blaise karısının yaptığı resme bir göz atmış, salona dönmekteydi. Genç adam geldi, yazı masasının başında ayakta durdu, yavaş sesle isimleri okumaya başladı; o andan sonra, derin sessizliğin ortasında bu tekdüze hafif mırıltıdan başka bir şey işitilmez oldu.

Dakikalar ağır ağır geçiyordu. Ziyaretçiler hâlâ Constance'ı bekliyordu. Cenaze odasından bitişikteki odaya açılan küçük kapı usulca aralandı, Constance hiç kimse farkına varmadan gürültüsüzce içeri girdi. Mumların solgun ışığında gölgeden çıkan bir hayaletti bu. Henüz ağlamamıştı; benzi kül gibiydi, gergin yüzü buz gibi bir gazapla sertleşmişti. Taşkın bir isyanla başkaldırmış gibi, kısa boyu kaderin haksızlığı karşısında eğilmek şöyle dursun, uzamış gibi görünüyordu. Lakin bu matem onu gafil avlamamıştı; oğlunun ölümünden bir dakika öncesine kadar bu ölüme inanmamakta inat ettiği halde, bunu çoktandır beklediğini hemen hissetmişti. Bu sezgi aylardan beri ta canevinde gizli kalmıştı ve bu giz şimdi korkunç bir apaçıklık halinde patlak veriyordu, Constance meçhulden gelen o fısıltı-

ların, vücudunu buz gibi donduran o üşümelerin, bir çocuğu daha olmadığı için duyduğu o belli belirsiz ve dehşet dolu pişmanlıkların anlamını birdenbire anlamıştı. Tehdit gerçek oluyordu işte; yazdığı silinmeyen kader, bu biricik erkek evladın, tehlikeye düşen fabrikayı düze çıkaracak bu kurtarıcının, ailesinin saltanatında gururla yerini alacak olan bu müstakbel prensin kuru bir yaprak gibi uçup gitmesini istemişti. Her şeyin temelden yıkılışıydı bu, Constance uçuşuna yuvarlanıyordu. Ona en katlanılmaz acıyı veren şey ise gözlerinin kupkuru kalmasıydı, yaşlarını yakıp kurutan o öfkeydi; oysa öteden beri şefkatli bir anaydı ve çocuğunun ölümüyle zehirlenen bu şiddetli analık duyguları onu dayanılmaz bir işkenceye koyuyordu.

Charlotte'a yaklaştı, genç kadının arkasında durdu, ölmüş oğlunun çiçekler ortasındaki ince profiline baktı. Yine ağlamadı. Ağır ağır yatağı seyrediyor, gözlerini o acıklı manzara ile dolduruyor, sonra kâğıda bakıyor, sanki ertesi gün toprak oğlunu ebediyen içine aldığı zaman bu sevgili evlattan elinde kalacak olan şeyin, şu birkaç kurşunkalem çizgisinin nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyordu. Charlotte onun arkasında durduğunu hissedince başını kaldırdı, ürperdi. Korkmuştu, ona bir şey söylemedi. Yalnızca bakiştılar. Şimdi bu cenaze hazırlıklarının ortasında, içine yuvarlandığı yokluğun karşısında dururken, altın sarısı saçlarının arasında parlak bir geleceğe aday genç bir yıldız gibi yükselen o şefkat, sağlık ve güzellik dolu yüz Constance'ın ana kalbini nasıl da burkuyordu!

Fakat o esnada Constance, salonda, oda kapısının hemen önünde fısıldanan ve gayet anlaşılır şekilde kulağına gelen kısık sesli bir konuşmayı işiterek ayrıca üzüldü. Yerinden kımıldamadı, tekrar işine koyulan Charlotte'un arkasında ayakta durdu. Kapının önünde, kumaş perdenin âdeta kıvrımlarına sokulup oturmuş olan Marianne'la Madam Angelin'i fark etmiş olmakla beraber henüz kendini göstermiyor, kulak kabartmış, dinliyordu.

Madam Angelin:

"Ah! Zavallı ana," diyordu. "Bu felaketi âdeta önceden sezmişti. Kendi derdimi ona anlattığım zaman çok tasalı görmüştüm onu. Benden hayır yok artık. Ölümün ateşi ocağına düştü, şimdi artık ondan da hayır kalmadı."

Bir sessizlik oldu. Sonra Madam Angelin konuşma ihtiyacıyla usulcacık devam etti:

“Doğumunuz gelecek aya, değil mi? On birinci çocuğunuz oluyor, eğer ikisi düşmemiş olsaydı on üç olacaktı. On bir çocuk düz hesap değil, on ikiyi de yaparsınız siz.”

Yanı başındaki matemli kadını unutuyordu; için için duyduğu kıskançlık bu kadar büyük bir döl bereketi karşısında pes etmiş gibi, dudaklarında hafif bir gülümseme belirmişti.

Fakat Marianne şiddetle itiraz ediyordu:

“Yoo! Artık tamam! Zannederim on ikincisi yarı yolda kalır. Düşünün bir kere, kırk bir yaşındayım. Durma zamanı geldi, ben görevimi tamamladım. Bundan sonra çocuk yetiştirmek oğullarımla kızlarıma düşer.”

O zaman Constance gözyaşlarını kurutan şiddetli bir öfke nöbetiyle isyan ederek ürperdi. Bu ölü evine karnı yakında doğacak hayatla şişmiş halde gelen, hepsi de hayatta olan on çocuk anası olduğu halde on birinciye gebe bu anayı yan gözle bakınca görebiliyordu. Onu hâlâ genç, hâlâ körpe, neşeyle, sağlıkla, sonsuz bir ümitle dolu görüyordu. Kendisi biricik çocuğunu etinden et koparılırcasına kaybederken, o, karnından ezeli bir bereket akan, sonsuz hasatların uğurlu tanrıçası gibi hâlâ orada, ölüm döşəğinin yanında oturuyordu.

“Hem sonra,” diye devam etti Marianne gülümseyerek, “artık büyükanne olduğumu unutuyorsunuz. İşte! Baksanıza şuna! Hiçbir şey değilse bile bu beni emekliye ayırır!”

Bunları söylerken Madam Angelin’e kızı Charlotte’un hizmetçisini gösteriyordu; hizmetçi, aldığı emir üzerine, hanımı zahmet edip aşağıya inmesin diye, meme vakti gelen küçük Berthe’i kucağına alıp getirmişti. Kızcağız tereddüt içinde, bu matem dolu odaya girmeye cesaret edemeden salonun kapısı önünde durmuştu. Fakat çocuk halinden memnun, neşeli bir edayla yumuk ellerini oynattı, hafifçe güldü. Onu işiten Charlotte hemen kalktı, gürültüsüzce salondan geçti, çocuğu bitişik odaya götürüp orada meme verdi.

Madam Angelin:

“Ne şirin yavru!” diye mırıldandı. “Bu minik yaratıklar çiçek demetine benziyorlar. Girdikleri yere tazelik, aydınlık getiriyorlar.”

Çocuğu görünce Constance'ın gözleri kamaşır gibi olmuştu. Uzun mumların alevleriyle benek benek ışıyan bu yarı karanlığa, kesilip getirilen güllerin kokusuyla ağırlaşan ölü havaya birdenbire bir bahar getirmişti güler yüzlü çocuk, uzun bir hayat müjdesinin taze ve aydınlık havasını sokmuştu. Doğurgan annelerin çoğalan zaferiydi bu, çocuğun çocuğuydu, Marianne oğlunun döl bereketiyle yine bereketleniyordu. Artık büyükanne olmuş, bunu da güler yüzle karşılamıştı. Fazladan bir güzellik, fazladan bir ihtişam kazanmıştı; göğsünden akan nehir durmadan genişleyecekti. İn en baltanın sesi Constance'ın kalbinde daha korkunç bir yankıyla ötüyordu şimdi; ağaç kökünden kesilmiş, biricik filizi koparılıp atılmıştı; kendisinden hiçbir şey doğmayacaktı artık.

Yuvarlandığı bu hiçlikte, oğlundan geri kalanın yattığı bu odada, bir an daha yalnız kaldı. Sonra kararını verdi, o kaskatı hayalet yürüyüşüyle salona geçti. Herkes ayağa kalktı; onu kucakladılar, kanın artık ısıtmadığı soğuk yanaklarına temas edince ürperdiler. Sakinliği öyle korkunçtu ki hepsinin ruhunu derin bir merhamet kapladı. Teselli verici sözler arıyorlardı, fakat Constance onları kısa, sert bir el hareketiyle durdurdu.

“Bitti, ne yapalım?” dedi. “Bitti, tamamen bitti.”

Madam Angelin hıçkırıyordu, kocası bile o sabit ve bulanık gözlerini silmekteydi. Marianne'la Mathieu ağlayarak onun ellerini avuçlarında tutmuşlardı. Constance kaskatı duruyor, hâlâ ağlayamıyor, tesellileri reddederek tekdüze bir sesle:

“Artık bitti, hiçbir şey onu bana geri getiremez, öyle değil mi? O halde yapacak bir şey yok, bitti, tamamen bitti,” deyip duruyordu.

Her şeye rağmen metin olması lazımdı, daha pek çok ziyaretçi gelecekti. Fakat kader ona son bir darbe daha hazırlamıştı. O içeri girdiğinden beri tekrar ağlamaya başlayan Beauchêne gözleri bulanmış için yazı yazamıyordu. Eli titriyordu; yazı masasının başından kalktı, kendini bir koltuğa attı.

“Gel!” dedi Blaise'e. “Şuraya otur, sen devam et.”

Constance oğlunun yazı masasının başına Blaise'in oturduğunu, oğlunun yerini aldığını, kalemını hokkaya batırdığını, nice defalar yazı yazarken gördüğü Maurice'le tıpatıp aynı hareketleri yaparak

yazı yazdığını gördü. Ah o Blaise, Froment'ların şu büyük oğlu! Kuvvetli bitkiler etraflarındaki boş tarlaları nasıl kaplarsa, biçare ölü daha gömülmeden Froment'lardan biri onun yerini işte öyle alıyordu. Constance dünyayı fethetmek için etrafında kaynaşan bu hayat selindeki tehdidi daha yakıcı hissetti: Büyükanneler hâlâ gebe kalıyor, gelinler çocuklarını emzirmeye başlıyor, oğullar sahipsiz kalan krallıkları zapt ediyordu. Kendisi ise yalnız başına kalmıştı; yanında mahvolmuş, bitmiş, alçak kocasından başka kimse yoktu. Durmadan bir aşağı bir yukarı dolaşan şu takıntılı Morange, kendi yasının timsali bir hayalete benziyordu; biricik kızının feci ölümüyle bütün ruhu, kuvveti ve muhakemesi yok olup giden zavallı bir adamdı. Bomboş ve soğumuş fabrikada çıt çıkmıyordu, fabrika da ölmüştü.

İki gün sonra görkemli bir cenaze töreni yapıldı. Fabrikanın beş yüz işçisi cenazenin ardından yürüdü, bütün sınıfların ileri gelenleri çok büyük bir kfile oluşturdu. İhtiyar bir işçinin, fabrikanın en eskisi olan Moineaud Baba'nın tabut örtüsünün kordonlarından birini tutması herkesin çok dikkatini çekti. Adamcağız otuz sene durmadan çalışmanın sersemliğiyle, sırtındaki redingotu yadırgayan haliyle, bir parça ayağını sürüyerek yürümesine rağmen, bu manzara çok dokunaklı bulundu. Mezarlıkta, kabrin başında Mathieu, cenaze alayındaki bir arabadan inen yaşlı bir hanımın kendi yanına yanaştığını görünce şaştı. Kadın:

“Görüyorum ki beni tanımadınız dostum,” dedi.

Mathieu özür dileyen bir hareket yaptı. Bu kadın Sérafine'di. Hâlâ uzun boylu ve narindi, fakat öyle bir deri bir kemik kalmış, öyle harap olmuştu ki âdeta yüz yaşındaydı; masalların tahttan inmiş ihtiyar kraliçelerini andırıyordu. Kendisi de aynı ameliyatı geçiren talihsiz Cécile ona durumu önceden haber vermişti, ama Mathieu senelere meydan okuyan bu kızıl saçlı küstah güzelin bu kadar çabuk harap olacağını asla tahmin edemezdi. Nasıl bir rüzgârın hızı onu bu korkunç düşkünlüğe yuvarlamıştı?

Sérafine devam etti:

“Ah! Dostum, ben şu mezara indirilecek olan biçare ölüden daha ölüyüm. Bir gün gelsenize, konuşalım. Her şeyi söyleyebileceğim tek insan, tek sırdaş sizsiniz.”

Cenazeyi mezara indiriyorlardı, ipler gıcırdayıyordu; boğuk bir takırtı oldu, son takırtı. Akrabadan birinin yardımıyla ayakta duran Beauchêne sönük gözlerle bakıyordu. Korkunç bir cesaret göstererek mezarlığa kadar gelen Constance ağlamaktan tükenmiş bir halde düşüp bayıldı. Kaldırdılar; boş eve, düşen bir yıldırımın çıplak ve çorak bıraktığı tarlalar gibi ebediyen boş kalacak olan eve götürdüler. Toprak ne var ne yok almıştı.

Mathieu ile Marianne, Chantebled'de temel kuruyor, hayat yaratıyor, döl yetiştiriyorlardı. Aradan geçen iki sene içinde, varlıklarının ta kendisi demek olan, zevkleri ve kuvvetleri demek olan, aileyi ve bereketli toprağı sürekli çoğaltma faaliyetiyle, hayatın ölümle ebedi savaşında yine zafere eriştiler. Arzu, alev gibi yakıcı, gelip geçiyor, o ilahi arzu sevmekteki, iyi olmaktadır, sağlıklı olmaktadır kudretleri sayesinde onları bereketlendiriyordu; azimleri, bir şeyler yapma iradeleri, gereken emeğı, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan emeğı verme hususundaki dingin cesaretleri ise üst tarafını tamamlıyordu. Fakat bu iki sene boyunca zaferi ancak sürekli bir mücadeleyle elde edebildiler. Artık tam bir zafere ulaşmışlardı. Séguin bütün araziyi parça parça elden çıkarmış, Mathieu de temkinlice bir yayılışla, ailesinin rızkı için giriştiğı mücadelede elinin kuvvetlendiğini hissettikçe imparatorluğunu genişleterek buraların hükümdarı olmuştu. Tembelin hor gördüğü, ziyan ettiği servet, çalışkanın, yaratıcının eline geçmişti. Beş yüz hektarlık arazi ufku baştan başa kaplıyor, ağaçların kesilmesiyle ortaya çıkarılan şu çayırlarda sayısız sürü otluyordu; bataklıklar kurutulmuş, ürünle dolup taşan özlü bir toprak haline getirilmişti; fundalıklar, yataklara sokulup uzaklara taşınan pınarlarla sulanıyor, her sene daha verimli hale geliyordu. Yalnızca Lepailleur'lerin bakımsız fundalığı, sanki o mucizeye, mahsulüyle mutlu bir insan topluluğunu besleyen o kum ve çamur çölünü bereketlendiren o insan çabasına şahitlik etmek için, olduğu gibi duruyordu. Kimsenin hakkını yemiyordu bu küçük topluluk; kendi payını ayırmış, ekip biçmiş, ortak servete katkı yapmış, nüfusu hâlâ pek az olan ve sağlayabileceğı mutluluğun pek azından faydalanan koca dünyanın bir parçasına daha boyun eğdirmişti. Arazinin ortasında bir çiftlik peyda olmuş, yaşayanlarıyla, çalışanlarıyla, hayvanlarıyla,

çoşkulu ve muzaffer bir hayatın sürüp gittiği bayındır bir şehir gibi büyümüştü. Doğurmaktan usanmayan bu mutlu döl bereketi, on iki seneden beri çoğalan bu canlılar ve bu şeyler, varlığını bir ailenin genişlemesine borçlu olan bu istilacı şehir, bu ağaçlar, bu bitkiler, parlak güneşin altında gün geçtikçe daha da besleyici olan bu buğdaylar ve bu yemişler, bütün bunlar ne şahane bir kudretti! Tamamlanan eserin, kazanılan geleceğin karşısında, hareketin sonsuzluğuna kapı aralayan bu yaratma coşkusunun içinde, bütün acılar, bütün gözyaşları unutulmuştu.

Mathieu'nün araziyi tümünden elde ederek fethini tamamladığı o iki sene içinde, Marianne da oğlu Blaise'in bir kızının dünyaya geldiğini görme mutluluğunu tattı; kendisi de gebeydi, gene doğurması yakındı. Gürbüz ağaç dal budak salıyordu, yeri kaplayarak uzaklara kadar yayılacak şahane bir ulu meşe gibi sonsuzca çoğalacaktı bundan sonra. Çocuklarının çocukları, torunlarının çocukları, nesillerden nesillere geçerek gitgide genişleyecek olan koca bir sülale yola koyulmuştu. İlk iki çocuktan, artık yirmi bir yaşına basan ikiz Blaise ile Denis'den, en küçüğe, obur dudakları sütünü memesinden kan getirinceye kadar emen varla yok arası narin yavruya varıncaya kadar, on bir çocuğunu etrafına hâlâ nasıl bir ihtimam ve şefkatle topluyordu Marianne! Yavrularının arasında her yaştan çocuk vardı, en büyükleri baba olmuştu, okula gidenleri vardı, sabahları altlarını giydirmek gerekenler vardı; Ambroise, Gervais, Grégoire, Nicolas gibi oğlanlar vardı, neredeyse gelinlik çağına gelen Rose gibi, Claire, Louise, Madeleine gibi, yeni yürümeye başlayan Marguerite gibi kızlar vardı. Bunların sürü halinde küçük atlar gibi, boylarına göre, kimi hızlı kimi yavaş koşarak, ufkun dört bucağında birbirini kovalayarak, arazinin içinde dört dönmesi görülecek şeydi! Marianne onları hep dizinin dibinde tutamayacağını biliyordu, bir ikisi çiftlikte kalabilirse mutlu olacaktı; daha genç olanların arasında çiftlikte kendine göre bir hayat kuramayanlar olursa, onların başka yerleri fethetmek üzere gitmelerine razı olmaya kararlıydı. Bu kaçınılmaz bir yayılmaydı; toprak en kalabalık soya ayrılmış, onun için kazanılmıştı. Blaise fabrikaya gireli neredeyse iki sene olacaktı, kardeşleri daha başka taraflara yayılmaya gitmişlerdi bile. Mademki sayı

üstünlüğü onlardaydı, kuvvet de onlarda olacaktı, dünyaya onlar sahip olacaktı. Baba ile ana da her yeni çocuk doğdukça kendilerini daha kuvvetli hissetmişlerdi. Her çocuk onları birbirlerine daha fazla yaklaştırmış, daha fazla birleştirmişti. Çok büyük dertlerle karşılaşmalarına rağmen daima kazandılarsa, bu sürekli zaferi aşklarına, çalışmalarına, kalplerinin ve iradelerinin devamlı yaratışına borçluydular. En büyük zafer döl bereketinindi, toprağı kalabalıklaştıracak egemenlik altına alan barışçı kahramanları o yaratıyordu. Hele bu sefer, o iki senenin ardından, Marianne on birinci çocuğı olarak Nicolas adını verdikleri bir oğlan doğurduğı zaman, Mathieu onu tutkuyla kucaklayarak öptü; bütün üzüntüleri, bütün kederleri bir yana bırakarak bir kere daha kıvandı. Bir çocuk daha doğmuş, servet ve kudret artmış, dünyaya yeni bir kuvvet salıverilmiş, yarın için bir tarla daha ekilmişti.

Bu, hep o büyük, o hayırlı eserdi, toprakla ve kadınla büyüyen bereketin eseri; yıkıma galebe çalıyor, yeni gelen çocuğa gıda yaratıyor, ıstırap içinde seviyor, istiyor, savaşıyor, çalışıyor, hep daha fazla hayat, daha fazla ümit yaratmaya doğru gidiyordu.

BEŞİNCİ KİTAP

I

BÜYÜK YAS devam ededursun, fabrikada hayat yavaş yavaş tekrar başladı. İlk haftalar Beauchêne, altında ezildiği müthiş darbenin tesiriyle dışarı çıkmaz oldu; bütün arzuları tükenmiş, mahvolmuş biri gibi evinde oturuyordu. Yola gelmiş gibiydi; yalan söylemiyor, yaşı ilerledikçe büsbütün azgınlaşan bir ihtiyaçla duyduğu ani kadın açlıklarını dışarıda dindirmek için iş bahanesiyle arka arkaya seyahatlere çıkmıyordu. Tekrar işe koyulmuştu; fabrikasıyla meşgul oluyor, yine her sabah atölyelere iniyor, sadık ve çalışkan bir yardımcı olan Blaise'in yardımıyla dolaşüyor, genç adamın omuzlarına her gün biraz daha fazla iş yüklüyordu. Fakat aileye yakın olanların asıl dikkatini çeken şey karı koca arasındaki yakınlaşmaydı. Constance kocasının üstüne titriyor, Beauchêne de artık karısının yanından ayrılmıyordu; akrabalarından başka kimseyi kabul etmedikleri, âdetâ karalara bürünmüş, kapısı bacası örtülü küçük konaklarında, ikisi gayet iyi anlaşır bir halde, herkesten uzak yaşıyorlardı.

O müthiş acının, Maurice'in ani ölümünün ertesinde, kolu kanadı kırılan, yüreğinden kan giden Constance, bir uzvu kesilip de sakat kalan birinin o korkunç hislerini duymuştu içinde. Artık bütün bir insan değildi; kendisini biçimsizleşmiş, noksanlaşmış hissettikçe utanıyordu. Analık vasfını kaybettiğinden beri, imparatorluğu ele alacak veliaht yanından gittiğinden beri, bu küçülüş o kadar fenasına gidiyordu ki hayal kırıklığına uğrayan analık sevgisinin hıçkıra hıçkıra ağladığı bu kederde şiddetle isyan eden gururunun da etkisi vardı. Oğlunu servetin biricik sahibi, yarının kudretli hükümdarı olarak görme isteğiyle tek evlatla ısrar etmişti. Münasebetsiz ölüm onu elin-

den çalmıştı; evi eskisi kadar onun değildi sanki, fabrika avuçlarının arasından kayıp gidiyordu; hele ki şimdi şu Blaise'le karısı, çocuğu, her gittikleri yere yayılan şu Froment'ların kalabalık dölü gelip yerleştiğinden beri hepten böyleydi bu. Onları kabul edip orada oturttuğuna pişmandı; malını, mevkiini, krallığını yeniden elde etmek için varlığını savunmaktan, oğlunu diriltmekten, bir erkek evlat anası daha olmaktan başka bir isteği yoktu. Şüphe yok ki Maurice'i taparcasına sevmişti; hatta kocasının okşamalarını boyun eğişle karşılayan soğuk bir eş olarak, hayatta ondan başka kimseyi sevmemişti. Fakat o zamana kadar donuk, sessiz ve derinden olan analık sevgisi, şimdi bütün varlığını tutuşturan ani bir humma ateşiyle yanıyordu. Bir tek evlada hasrederek âdeta bozduğu bu şiddetli, bu ısrarlı analığın sürekli azabını duyuyordu şimdi. Aldatılmış, soyulmuş bir anaydı o; çocuğu elinden alınan, çocuğunu isteyen, başka bir çocuk isteyen anaydı. Duyduğu bu şiddetli sevmeye ihtiyacını yine ana olmak dışında başka hiçbir şey gideremeyecekti. Kalbine, gururuna, tenine olduğu kadar ihtirasına da bir çocuk lazımdı, ona bir çocuk lazımdı. Bu sebeple hesapsızca, hatta içgüdüyle tekrar kocasına yaklaştı.

Sımsıkı örtülü evin, siyah giysilerin matemi içinde, bir balayı dirilişi oldu bu. Artık gebelikten kaçınarak hareket etmiyorlardı, ikisi de önceleri büyük bir güvenle bekledi. Constance daha yeni kırk birine basmıştı. Ondan altı yaş büyük olan Beauchêne, hâlâ koca bir âlemi çocukla doldurmak kudretinde, dipdiri bir babayiğitmiş gibi kendine güvenen tavırlar içindeydi. Artık ikisi hep bir arada görü-lüyordu. Erkenden yatıyorlardı. Altı ay boyunca düzenli, sıkı fıkı bir hayat yaşadılar; aralarında bir uyum olduğu, bütün iyi niyetlerini, bütün kuvvetlerini bu ortaklaşa eseri başarmaya ayırdıkları anlaşılıyordu. Fakat o özlenen, beklenen çocuk bir türlü gelmedi. Altı ay daha geçti, ondan sonra aralarındaki dirlik bozulur gibi oldu; karı koca ilişkilerinde endişeler, sitemler, öfkeler başlamış olsa gerekti, çünkü Beauchêne ara sıra hava alma bahanesiyle yine sıvışıyor, Constance gözleri kıpkırmızı, yürek çarpıntıları içinde, evde bir başına kalıyordu.

Bir gün Mathieu gelini Charlotte'u ziyarete gelip de bahçede dizlerine tırmanan küçük Berthe'le oyuna daldığı sırada, Constance'ın

aşağı indiğini görerek şaşırmişti; kendisini herhalde bitişik konağın penceresinden görmüş olacaktı. Constance bir bahaneyle Mathieu'yü alıp götürdü, meramını söylemeye bir türlü karar veremeden onu on beş dakika kadar yanında alıkoydu. Sonra birdenbire:

“Azizim Mathieu,” dedi, “kusuruma bakmayın, size bahsedeceğim şey ikimiz için de üzücüdür. Neredeyse on beş seneye yaklaşıyor, kocamın fabrikadaki kızların birinden bir çocuğu oldu, biliyorum. O zaman kendisine yardım edip aracılık yaptığınızı, o kızla ve çocuğuyla ilgilendiğinizi de biliyorum. Bir oğlan doğurmuştu, değil mi?”

Bir cevap bekledi. Fakat Mathieu onun her şeyi bu kadar iyi öğrenmiş olduğunu görerek hayretler içinde kalmış, bunca seneden sonra bu can sıkıcı mesele hakkında neden kendisine başvurduğunu anlayamamış, hayretini ve endişesini açığa vuran bir hareket yapmakla yetinmişti.

Constance:

“Yook,” diye devam etti, “size hiçbir sitemde bulunacak değilim. O işteki rolünüzün gayet dostça olduğundan eminim, hatta ucu bana dokunabilecek bir rezalet çıkmasından korkmanız bana olan sevginizi gösteriyor. Hem tahmin edersiniz ki bu kadar eski bir ihaneti şimdi dilime dolamak niyetinde değilim. İstedğim şey sadece bilgi edinmek. Bu meseleyi öğrenmemi sağlayan ihbarları uzun süre derinleştirmek istemedim. Şimdi bu olay yeniden hatırıma geliyor, aklıma takılıyor; size başvurmam da gayet doğal, çünkü kocama bu konu hakkında tek kelime söylemedim; ondan zorla bir itiraf koparmanın, ayrıntıları sormanın, tamiri artık mümkün olmayan bu hatayı onun ağzından dinlemenin karı koca huzurumuz için pek zararlı olacağı kanaatindeyim. Madam Angelin’le birlikte Miromesnil Sokası’ndaki ebe kadına gittiğim gün sizinle karşılaştığımı hatırlayınca size danışmaya karar verdim; sizi orada o kızla beraber görmüştüm, kucağında yine bir çocuk vardı. Demek onu yine gördünüz, o zaman ne halde bulunduğunu, ilk çocuğunun hâlâ yaşayıp yaşamadığını, yaşıyorsa nerede olduğunu, ne yaptığını biliyor olmalısınız.”

Mathieu yine cevap vermedi. Constance’ı yavaş yavaş yakmaya başladığını gördüğü ateş karşısında sakınıyor, her zaman çok mağrur, çok temkinli olan bu kadının bu pek acayip girişiminin sebebini

araştırıyordu. Ne oluyordu acaba? Niçin kendisini sonuçlarını tahmin edemediği bir sırdaşığa çekmeye uğraşıyordu? Constance delici gözleriyle yüzüne dik dik bakınca, kaçamaklı, tatlı sözler aradı Mathieu:

“Beni çok güç durumda bırakıyorsunuz. Zaten sizi ilgilendirebilecek herhangi bir şey bilmiyorum. Bu uzak maziyi kurcalamak kocanızın, hele de sizin ne işinize yarayacak? Beni dinleyin, size söylenen şeyleri ne olursa olsun unutun, siz çok sağduyulu, çok akli başında bir kadınsınız...”

Constance onu susturdu, ellerini yakaladı, sıcak ve titrek avuçlarında sımsıkı tuttu. Daha önce hiç bu kadar candan, bu kadar kendini veren bir hareket yaptığı olmamıştı.

“Bir kere daha söylüyorum size, ne kocamın ne o kızın ne de çocuğun, kimsenin benden çekinmesine lüzum yok. Anlasanıza! Yalnızca azap içindeyim, olanları bilmediğim için üzülüyorum, bilirsem derhal rahat edeceğim gibi geliyor bana. Kendim için soruyorum bunu size, kendi rahatım için... Ah! Bir bilseniz, bir bilseniz!”

Mathieu durumu tahmin etmeye başlamıştı, Constance’ın ona her şeyi söylemesine lüzum yoktu. Karı kocanın birbirine yaklaşması zaten bir şeyler anlatıyordu; Maurice’in ölümünün ertesinde onun yerine başka bir çocuk koymak için duydukları ateşli arzuyu, bir erkek çocuk sahibi daha olmak için harcadıkları çabaları tahmin etmişti. Bir senedir bekledikleri halde bu erkek evlat gelmeyince, acizlikleri yüzünden uğradıkları hayal kırıklığını, gitgide artan kederlerini, ardından öfkelerini, acılarını ve kavgalarını derece derece izleyebilmişti. Şimdi de yaşlanan zevcenin bu acayip kıskançlık nöbetine, kocasının vaktiyle o kızı gebe bıraktığı halde şimdi kendisini gebe bırakmamasından dolayı yakalandığı çocuk saplantısına şahit oluyordu. O kızın kadın olarak artık bir önemi yoktu onun için; Constance sıksa, sarı benizli, vaktinden önce soğuklaşmış bir kadinken, onun güzel, körpe, nefis vücutlu olduğunu biliyordu; buna rağmen öfkeli davranmamış, tek kelime söylememişti. İstirap çeken yalnızca analık duygusuydu, kalbi burkularak kışkandığı şey çocuktı. Onu hatırasından söküp atamıyor, boşuna beklediğini her anlayışında, yeni bir ümidin yıkılışına her şahit oluşunda, o çocuk hep bir alay gibi, bir hakaret gibi gözünün önüne geliyordu. Hayal

kırıklığı her geçen ay büyüyor, öteki kadının çocuğunu daha büyük bir ihtirasla düşünüyor, onu istiyor, onun nerede olduğunu, ne halde olduğunu, sağlıklı olup olmadığını, babasına benzeyip benzemediğini düşünerek hırçınlaşıyordu.

“Sizi temin ederim azizim Mathieu,” diye devam etti, “bana cevap verirseniz hayırlı bir iş yapmış olacaksınız. Yaşıyor mu çocuk? Yalnızca yaşayıp yaşamadığını söyleyin, ama yalan söylemeyin... Eğer ölmüşse, zannederim bundan sonra içim durulacak. Ama allah biliyor ya, fenalığını da istemiyorum!”

Constance’ın sözlerinin pek dokunduğu Mathieu, ona doğruyu olduğu gibi söyleyiverdi:

“Mademki ruhunuzun rahata kavuşması için ısrar ediyorsunuz, mademki konuştuklarımız aramızda kalacak ve aile hayatınız bu yüzden zarar görmeyecek, öyleyse ben de bildiğimi size söylemekte bir sakınca görmüyorum. Ama tekrar edeyim, pek az şey biliyorum. Çocuk benim gözümün önünde çocuk esirgeme yurduna teslim edildi. O zamandan beri anası çocuk hakkında hiçbir haber almadı, çünkü zaten sormadı. Kocanızın da bu konuda derin bir bilgisizlik içinde olduğunu eklememe hacet yok herhalde, çünkü o da bu çocukla öteden beri meşgul olmak istemedi. Onun için, yaşıyor mu, nerededir, bunları size söyleyemeyeceğim. Adamakıllı araştırma yapmak gerek. Ama benim fikrimi sorarsanız, bu zavallı yavrucaklar arasında ölüm vakaları o kadar çok ki ölmüş olması ihtimali yüksek.”

Constance dikkatle onun yüzüne bakıyordu:

“Doğru söylüyorsunuz değil mi, benden hiçbir şey gizlemiyorsunuz?”

Mathieu sitem edecek gibi olunca:

“Peki, peki, size inanıyorum,” dedi. “Demek siz öldüğü kanaatindeyiz, öyle mi? Ah! Ölen bütün o çocuklar! Halbuki içlerinden bir tanesini kurtarabilse, bir tanesine sahip olsa mutluluktan havalara uçacak öyle çok kadın var ki! Neyse, doğruluğu kesin değilse bile gene de bir bilgidir, teşekkür ederim.”

Ondan sonraki aylar içinde Mathieu defalarca Constance’la yalnız kaldı, fakat Constance bu konuyu bir daha hiç açmadı. Yine bilmiyormuş gibi görünüyor, çaba göstererek unutmak ister gibi dav-

ranıyordu. Bununla beraber Mathieu, onun aklının hâlâ bu konuda olduğunu seziyordu; bir çocukları olması ümidini, onları birbirlerine yakınlaştıran bu biricik ümidi kaybettikçe, karı kocanın aralarının daha fazla açıldığını tahmin etmek de güç değildi. Herkesin içinde hâlâ iyi geçiniyor gibi davranmalarına rağmen, olaylar her hafta vahimleşerek ağır ağır yaklaşan bir ayrılığın, yeni bir bozuşmanın varlığını ispat ediyordu. Beauchêne, karı koca hayatının hiçbir işe yaramadıkları için daha da zevksiz olan o pek tatsız angaryalarından usanmış, siniri zıplamış bir erkek olarak, yine eskisi gibi hayatını neredeyse tamamen dışarıda geçirmeye başlamıştı. Constance her şeye rağmen mücadele ediyor, Beauchêne'in tek sahibi olduğunu anlatan bakışlarının ele verdiği o savaşçı kadın sertliğiyle, atsan atılmaz satsan satılmaz hale gelinceye kadar başından atmamaya kararlı olduğu kocasını sıkı sıkı tutuyordu. Buna imkân var mıydı? Angelin'lerin iktidarsızlığına onlar da mı düşmüşlerdi? İçine doğup da korktuğu her şey başına gelecek ve ahabının yuvasının gömüldüğünü gördüğü o korkunç boşluğa kendi aile hayatı da mı yuvarlanacaktı? Bu acizlik halini düşündükçe çileden çıkıyor, bir ayıbı, vücudunda bir kusuru varmış gibi utanıyordu. Kendi hesabına bu acizliği kabul etmiyordu. Kocasını belki öyle olabilirdi, çünkü gücünü israf etmiş, kendini orada burada tüketmişti. Nihayet karı koca kavgasının patlak verdiği o öfkeli an geldi, boşa giden birleşmelerinin taşan öfkesiyle ikisi de birbirini kısırlıkla suçladı.

Beauchêne iktidarsızlığın tedavi edileceğini söylüyordu. Fakat kime danışmalıydı? Boutan'ın adını söylediğinde Constance önce itiraz etti, çünkü ondan ürküyordu. Kendisinin uzun zaman çürütmeye çalıştığı kuramlarıyla onun haklı çıkmasından korkuyordu. Sonra her zamanki iffet gösterisiyle, kendisini tanıyan doğum doktorundan başkasına muayene olmak istemediğinden, razı oldu.

Boutan çağrıldığı sabah karı kocayı, Maurice'in hastalıklı geçen çocukluk çağında defalarca muayeneye geldiği için çok iyi tanıdığı küçük sarı salonda buldu. Kapılar sımsıkı kapandıktan sonra, Beauchêne ilk açıklamaların utandırıcılığından sıyrılmak için işi şakaya dökmek istedi. Boutan'ı sapsarı benzi, ciddi mi ciddi yüzüyle ayakta duran karısının karşısına götürdü.

“Doktor,” dedi, “işte karşınızda tekrar yeni gelin olma arzusunda bir hanımefendi... Bir çocuk istiyor, ona nasıl yapıldığını tarif etmeniz gerek.”

Babacan doktor bu şakayı memnunlukla karşıladı. Hep aynı tatlı bakışlı, ablak yüzlü, iyi adamdı; çok önceden tahmin ettiği bir felaketin gerçek olmasından dolayı zerre kadar övünür görünmüyordu. Neşeli neşeli gülmekle yetindi:

“Çocuk istiyorsunuz ha, mükemmel! Ama nasıl çocuk yapıldığını siz de benim kadar bilirsiniz.”

Beauchêne gevrek gülüşüyle devam etti:

“Vallahi bilmiyoruz doktor! Daha doğrusu unuttuk, çocuğumuz olsun diye bir seneye yakındır gereken her şeyi yapıyoruz, yavrucak gelmemekte inat ediyor.”

Sonra sağlam bir erkeğin yapması gerekeni yapamamış olduğu düşünülmesin diye, gururuna mağlup olarak, doktorun cevabını beklemeden şu sözü söyleme gafletinde bulundu:

“Öyle sanıyorum ki annede bir bozukluk var, size başvurmanızın nedeni kendisini bir muayene edip bu bozukluğu düzeltmenizi rica etmek...”

O ana kadar bir şey söylemeyen Constance, kocasının doktor muayenesini bu şekilde sokmasından gocundu. Yüzüne birden kan hücum etti, öfkeyle lafa karıştı:

“Kabahati niçin bana buluyorsun? Sen ne biliyorsun ki? Doktor, bana kalırsa anayı değil, babayı muayene ve tedavi etseniz daha doğru olur.”

“Aman karıcığım, seni üzme için söylemedim.”

“Üzüntü mü, ah! Ne önemi var! Her gün sabahtan akşama kadar ağlıyorum zaten ben. Ama daha ilk lafında kederimizin bütün sebebini bende bulmanı istemiyorum. Mademki beni mecbur ediyorsun, ben de doktoru uyarmak zorundayım, en azından senin hakkında nasıl davranacağını bilsin.”

Beauchêne onu sakinleştirmek için boşu boşuna uğraştı. Constance hırçınlaşıyor, ölçüyü kaçıyordu:

“Eskiden nasıl bir kocaydın, şimdi nasıl bir kocasın, bunları daha bugün mü öğrendim sanıyorsun? Ah zavallı, senin rezil hayatını başından beri biliyordum ben.”

Beauchêne bir sinir nöbeti geldiğini sezerek endişelendi. Onu susturmak, ellerini tutmak istedi:

“Sus artık! Manasızlık etme, ne lüzum var bu laflara?”

“Bana elini sürme, senden nefret ediyorum! Doktor var diye mi susacağım? Bana sen kendin söylemedin mi? Doktor günah çıkartan papazdan farksızdır, ona her şey itiraf edilir, her şey gösterilir diyen sen değil misin? Hem senin o ahlaksızca davranışlarını kendisi de bilmiyor mu zannediyorsun? Herkes biliyor... Yirmi seneden fazladır beni kör sandığını, budala sandığını düşünüyorum da! Neden? Su-suyordum çünkü!”

Kısacık boyu, kara kuru vücuduyla onun karşısına öfkeyle dikilmişti. Dedikleri doğruydı, kahramanca bir güç göstererek yirmi sene susmuştu. Yalnızca elâlemin yanında şüphelerini, öfkelelerini göstermemekle, ihmal edilen, damarına basılan bir kadın gibi davranmamakla kalmamış, yatak odasının mahremliği içinde de her türlü sitemden, her türlü öfkeli hareketten sakınmıştı. Gururu, vakarı onu böyle, küçümser ve sessiz, ayakta tutmuştu. Hem sonra sevmediği, haşın okşayışlarından hırpalandığı ve tiksindiği ahlaksız babadan ona neydi? Oğlu, kendisine sığındığı tanrısı olan oğlu vardı ya! Hayatı, zevki, gururu ondan ibaret değil miydi? Ölse şikâyet tenezzül etmeyecekti! Şimdi o uzun sessizliğine son vermesinin tek sebebi, kaderin yapacağını yaparak, kendisine o kahramanca metinliği veren çocuğu ondan koparıp alması, onu bomboş, şaşkın, fırtınaların elinde oyuncak edip bırakmasıydı. İşte o zaman patlamıştı bu sessiz kadın; ağzındaki baklayı çıkarıyor, yirmi senelik ihanetleri, nefretini, tiksintisini, çok uzun zamandan beri sakladığı için onu boğan her şeyi bu taşkınlık arasında haykırıyordu:

“Seni zavallı, evlendiğimiz daha üçüncü ayına varmadan senin zamparalığa başladığını tahmin etmiştim. Önemli bir şey değildi, ufak tefek ihanetlerdi sadece, akli başında kadınların göz yumduğu türden şeyler... Ama çok geçmeden iş büyüdü, bana hayâsızca yalan söylemeye başladın, söylediğin her yalan başka bir yalanı getirdi. Nihayet sokağa düştün, orospuların en adilerine tenezzül ettin, geceleysin ben uykudayken eve döndün, bazen körkütük sarhoş, rezil

sefahatlerde kirlenmiş bir halde koynuma geldin... Hayır deme, yine bir yalan bulmaya da çalışma! Görüyorsun işte, her şeyi biliyorum!”

Beauchêne’in üstüne yürüyor, onu duvara doğru itiyor, tek bir söz söylemesine meydan vermiyordu:

“Şimdi benden yapamadığın o çocuğu dışarılarda peydahladın ama, hangi orospuların gönlünü edebildinse onları gebe bıraktın. Karşına ilk çıkan, kaldırımda rastladığın kadın, canı istedi miydi senden bir çocuk kazanabiliyordu. Keyfin için tohumunu saçıyor-dun, çocuk mu olacaktı, varsın olsun! Sende çocuktan bol bir şey olmasa gerek! Neredeler? Söylesene, neredeler? Ne? Gülüyorsun ha! Çocuğun olmadı mı? Ya! Peki o Norine’in, o işçi kızın doğurduğu çocuk ne öyleyse? Burada, fabrikanda, benim burnumun dibinde ayartacak kadar bayağılaştığın o kız hani! Doğum masrafını sen vermedin mi, doğan çocuğu çocuk esirgeme yurduna yollamadın mı? Artık yalan söyleme, görüyorsun, her şeyi biliyorum! Bu çocuk nerede peki! Nerede, söyle?!”

Beauchêne sapsarı kesilmiş, dudakları titriyor, artık şaka etmi-yordu. İşin sonunu bekleyerek sakince oturan Boutan’dan bakışla-rıyla yardım dilemişti önce. Doktor, gebelikten kaçmak için yapılan hilelerin sebep olduğu bu gizli faciaların doğal sırdaşı sıfatıyla, kim-bilir buna benzer ne sahnelere, hatta daha kabalarına, daha tehli-kelilerine şahit olmuştu. Onun için, kavga edenleri kendi hallerine bırakmayı usul edinmişti; onlardan gerçek bilgileri koparabilmek için biricik fırsatın bu anlar olduğunu tecrübe ile biliyordu, çünkü soğukkanlılıklarını ele alır almaz hep yalan söylüyorlardı.

Beauchêne çok üzülmüş gibi yaparak:

“Sevgili karıcığım, sahiden insafsızsın,” diye cevap verdi sonun-da. “Kendini de, beni de büsbütün harap etmek mi istiyorsun? Bazı hatalar işledimse bile, inan ki acı pişmanlık yaşları döküyorum. Ama beni yerden yere vurmak, bütün felaketimizi benden bilmek de reva değil. Zamparalık ettim diye beni ayıplıyorsun, beni zamparalı-ğa iten sen değil misin? Kabahat biraz da sende.”

“Nasıl kabahat bende?!”

“Öyle tabii... Kendin de itiraf ediyorsun, göz yumuyormuşsun, yoldan çıkmama hoşgörü gösteriyormuşsun. Beni zapt edemez miy-

din? Ne malum, belki de azarlasaydın yahut yumuşak davransaydın yola gelirdim! Bir erkeğin yaşamak için sevgi dolu, kendisine bağlı bir kadına ihtiyacı vardır; bu kadını evinde bulamayan erkeğin, hele de benim gibi zevkine düşkün bir erkekse, gözünün dışarıda olmasını mazur görmek gerek. Kabahat sende.”

“Kabahat bende ha! Kendimi senden hiç sakındım mı ki?”

“Oo! Kadın teslim olur da, yine de kendini bir sakınışı vardır. Tartışılacak bir şey değildir bu, bir his meselesidir. Diyeceğim o ki, madem açık söylememi istiyorsun, bir kadın kocasını kendisine bağlamak için ne yapması gerektiğini bilmezse, metreslerin var diye sistem etmekte de haksızdır. Ben bir melek değilim. Bana sokulmalı, beni istemeliydin, bana öyle bir davranmalıydın ki zevki dışarıda arama düşüncesi aklıma gelmemeliydi.”

Constance öfkeden kendini kaybetmiş bir halde onu dinliyordu:

“Ne iğrenç laflar ediyorsun böyle! Demek karından yeteri kadar zevk almadığın için o zevki bütün sokak orospularında aradın, öyle mi? Hem de ne zevk! Böyle düşündüğünü ne bilirdim, ben vazifemi yerine getirmedi mi? Haydi namusuma, ahlakıma da kabahat bul, seni böyle hakir, budala ve aciz bir mahluk haline getiren o sefil karılardan olmayışına da kabahat bul!”

Beauchêne aczi yüzüne vurulunca kırbaç yemiş gibi olmuş, karısının sıskalığından, kupkuru cildinden, teninin kurşuni renginden öteden beri duyduğu tiksintiyi suratına karşı söyleyip içini dökecek hale gelmiş, sert bir el hareketiyle onu susturmuştu. Böyle bir kadının, kolları arasında bir kez olsun hararetlenmemiş olan, aşkta bu kadar beceriksiz, bu kadar soğuk, yüzü hiç gülmeyen, hiç mutlu olmayan bu kemik torbasının, onu yüzüne karşı bu kadar kınamaya hakkı var mıydı?

Constance:

“Haydi bakalım! Şimdi de beni döv de tamam olsun!” diye haykırdı. “Mademki sence öylesi uygun değilmiş, mademki başka şeyler istiyormuşsun, ne diye açık açık söylemiyordun? Çocuk istemiyorduk, gereken tedbirleri almaya mecburduk elbette. Zaten bunları bana sen öğrettin, sen ne yap dedinse yalnız onu yaptım ben. Çocuk istediğini de iddia edemezsin ya!”

“Hayır, ama yine de bu bahiste söylenecek çok şey var.”

“Nasıl? Çocuk mu istiyordun?”

“İstemiyorsam bile herhalde boyuna tetikte durup en küçük hareketlerimi hesaplamıyordum, bir dalgınlığıma gelirse olası sonuçlarının ne olacağını düşünerek yürek çarpıntısı geçirmiyordum. Böyle olacak olduktan sonra sırtını dönüp yat daha iyi. Aman karıcığım, iyi düşün rica ederim! Eğer sen mâni olmasaydın, kaç defa kendimi serbest bırakıyordum, öyle değil mi?”

Bu son iddia Constance’ı büsbütün çileden çıkardı:

“Yalan söylüyorsun, yine yalan söylüyorsun! Ah! Anlıyorum, bugün zavallı Maurice’ciğimizin boş bıraktığı yeri dolduracak başka bir oğlumuz olmamasının benim yüzümden, sırf benim yüzümden olduğuna kendini inandırmak istiyorsun. Evet, bütün kabahati bana yükleyecek kadar korkaksın!.. Ah tanrım! Zavallı Maurice’ciğimiz! Onu zengin, mutlu, şanlı şöhretli görmek istediğimiz için değil mi ki bugün bu kadar yas içindeyiz? Günah işledikse, aşırı sevgimizden, taparcasına sevgimizden işledik. Sen de benimle aynı şeyi söylüyordun ve hep benim gibi hareket ettin!”

Beauchêne geri adım atmadı, bu kez yalan söylemediğini bildiği için daha da kuvvetle üstüne gitti:

“Senin gibi değil! Tekrar ediyorum, sen başıma kâhya kesilmeseydin mesele yoktu, oluyordu. Hem sonra, başka ne aldatmacalar kullanıyordun kimbilir, bir taraftan da sen tedbir alıyordun.”

“Ben mi?! Ben mi?!”

“Elbette sen! Hatta bir akşam, üstü kapalı söyledin bile. Ani bir divanelik ederim korkusuyla kendini sakınıyordun, ona göre tedbir alıyordun. Kadınların içlerine neler tikiştirebileceklerini bilirim ben, dünkü çocuk değilim.”

Constance doğrulmuş, Beauchêne’i ezecek en şiddetli darbeyi arıyordu. Fakat bir hadiseyi acı acı hatırladı, Beauchêne bu sefer doğruyu söylüyordu; kocası çok çocuk isteyen, kendisi ise hiç doğurmak istemeyen bir ahababının tavsiyesi üzerine vaktiyle, gebe kalma ihtimallerini önlemek için, ona hiç söylemeden aşırı ihtiyat tedbirleri almış olduğu aklına geliyordu. O gecelerde belki ikinci bir çocuğu olabileceğini düşününce, bu hatıra onu altüst etti, şiddetli bir vicdan

azabıyla yüreği yandı. O çocuğu kendisi öldürmüştü, şimdi bunun cezasını çekiyordu; dünyada yapayalnız kalmış, yüreği paralanmış, anne olma imkânı yok olmuştu. Gururu itirafta bulunmasına engel olduğu için titreye kekeleye şu sözleri söyledi:

“Beni deli ediyorsun... Görüyorsunuz ya doktor, evimiz artık cehenneme döndü. Kusuruma bakmayın, artık tahammül edemiyorum, tahammül edemiyorum!”

Sonra çıktı gitti, kapıları şiddetle çarptı. Odasına kapandığını, kilit kilit üstüne vurduğunu işittiler.

Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlayan Beauchêne, biraz sustuktan sonra Boutan’ın yanına geldi. Omuzlarını silkti:

“Bunların hepsi böyledir, bu iş başka türlü bitemezdi. Burada kalmakla hata ettim, çıkıp gitmeli, muayenede hazır bulunmamalıydım. Neyse, bir daha geleceksiniz doktorcuğum. Kendisini yalnız görürsünüz, daha iyi olur.”

Sonra, yaşamaktan memnun adam halini tekrar çabucak takınarak:

“İktidarsızlığın bende olduğuna inanmış. Sizi çağırışındaki asıl maksat, kendisini haklı çıkarmanız. Kötülüğünü istemiyorum onun, hatta eğer sakinleşecekse, bir parça huzura kavuşacaksa, rica ederim siz de onun fikrine katılın. Ama laf aramızda, asıl hasta olan odur, siz bunu benden daha iyi biliyorsunuz.”

Gerçekten Boutan da bu inançtaydı. Vakayı iyi biliyor, hastaları arasında hep rastlıyordu. Karısı gebe kalmasın diye her tür hileyi yapmış olan kocanın itiraflarına hiç ihtiyacı olmadığı halde yine de Beauchêne’e sorular sordu. Gebeliği engelleyen hileler normal bir mahiyette oldukları zaman bile fazilet gösterişçisi burjuvaların aşk hayatlarını feci şekilde bozuyordu. Sıklıklarıyla, bedeni sarsan çırpınışlarıyla kötü tahriplere sebep oluyor, kronik tıkanmalara yol açıyorlardı. Doktor, özellikle Constance’taki lokal bir iltihabı tedavi etti edeli, böyle bir şeyden şüphelenmekteydi. Bunun sonu tedavisi olmayan kısırlıktı.

Beauchêne onu yolcu ederken:

“Artık ben karışmak istemiyorum, siz kendisiyle yeni bir randevu ayarlarsınız,” dedi. “Tedavisini yapın, imkânsız olmasa gerek, çünkü

âdeta el değmemiş olduğunu söylerken haklı, benim gibi aşırılıklara bulaşmadı hiç. İstendiği zaman çocuk doğurabilmek için sürekli çocuk doğurmak gerektiğini söyleyen kuramınıza inananlardan değilim, biliyorsunuz. İnsan biraz hile yapmazsa yaşama imkânı kalmaz.”

“Bir adam düşünün ki,” diye cevap verdi doktor, “sahip olduğu elma ağacının çiçeklerini her açışında koparıyor, sonra günün birinde ağaç elma vermedi diye hayret ediyor. Siz ağacı hırpalamışsınız, meyve vermiyor artık.”

Boutan iki gün sonra Constance’ı muayene etti. Teşhisini doğrulamakla beraber bunu ancak son derece yüksek ihtimalli bir varsayım olarak ileri sürebilirdi, ne de olsa hayat kaynakları o kadar karanlıktı ki bu konularda tam bir kanaatle hüküm verme imkânı yoktu. Kadını büsbütün ümitsizliğe düşürmek istemediği için gayet ihtiyatlı, sözlerinde gayet ölçülü davrandı. Hatta bir an onun kocası hakkındaki şikâyetlerini, kötü kadınlarla düşüp kalkması yüzünden, sefahatler, yorgunluklar yüzünden Beauchêne’in vaktinden önce yıpranmış olabileceğine dair sözlerini onaylar gibi oldu. Fakat ne olursa olsun, döl yetiştirme konusunda biricik ümidini, hayatını israf etmiş olmasına rağmen vücudu hâlâ sağlam olan bu adama bağlamak zorundaydı. Doktor, Constance’ı rahminde bir bozukluk bulunduğuna, bunu tedavi edeceğine, büyük olasılıkla iyileştireceğine inandırdı. Tabii ki çok uzun sürecekti, sabretmek gerekiyordu. Önce doktorun kendisi de aldanmış olmayı, inatla sürdürülecek bir tedaviyle hakkından geleceği alelade bir kanama vakasıyla karşı karşıya olmayı umdu. Lakin ağzından tıkanma tabirini kaçırıldığı bir gün, Constance korkuya kapılınca, bu lafı hemen düzeltmek zorunda kaldı. Aradan aylar geçti. Boutan haftada iki defa tedaviye geliyor, bu tedavi endişeli bir bekleyiş içinde büyük bir özenle uygulanıyor, fakat ayın sonunda hep aynı hayal kırıklığıyla, gitgide artan feci ümitsizlik buhranlarıyla bitiyordu.

Bir an geldi ki kendisine ilmiyle analık vermeyi bile başaramayan bu doktora Constance’ın artık inancı kalmadı. Onu fazla yumuşak, tedavi yaklaşımını fazla ihtiyatlı, kullandığı yöntemleri fazla dürüst buluyordu. Ayrıca kendisine açık olmadığını da seziyor, aslında bütün bu gayretlerin nafileliğine inandığı için, kendisini sürekli ertele-

nen vaatlerle avuttuğunu anlıyordu. Bunun üzerine başka bir şey denemeyi aklına koydu, bir gün Madam Bourdieu'yü ziyarete gittikten sonra kendisini onun eline bıraktı. Ebe kadın onu muayene ettikten sonra şiddetle haykırarak onu iyi edeceğine dair kesin taahhüt verdi; Madam Angelin'in durumunun büsbütün başka olduğunu, onun suistimallerle, tahrip edici ertelemelerle rahmi yavaş yavaş bozmuş olduğunu anlattı. O andan sonra yeni bir tedavi düzeni, yeni bir bekleme devresi başladı. Constance aylarca Miromesnil Sokağı'na gidip geldi, en sert tedavilere, en can yakıcı uygulamalara katlandı. Fakat hâlâ bir şey olduğu yoktu, onca zaman aldatılan tabiat ona yeniden doğurganlık vermek istemiyordu. Constance sürekli ümitten ümitsizliğe geçmekten bitap düşerek, mahvolan analık kabiliyetinin acısına yeniden gömüldü. Bu sefer de telaşa kapıldı. Kocakarı ilaçları peşinde koşmaya, bir ilaç tarifi, bir eczane adresi bulmak için her sabah gazeteleri okumaya başladı; nasıl ki fazla doğuran analar üzerinden vurgunculuk yapan yerler varsa, kısır anaları da istismar ederek para kazanan şüpheli eczaneler vardı. Bir akşam Rouche Kadın'ın evine gitti. Rouche Kadın, yeni doğan çocukları öldürme konusundaki uzmanlığına, müzmin kısırlığa birebir gelen, müşterilerin isteğine göre ya çocuğu yok eden ya da çocuk doğurtturan bir ilaç satışını da eklemişti. Constance, pek namuslu geçinen bu burjuva kadın, vaktiyle kendisini doğum doktoruna bile göstermek istemediği halde, şimdi şarlatan kliniklerine girip çıkıyor, aralıksız muayene oluyordu; gökten inme bir mucize ile gebe kalacağına inanmış olsa, umumi bir meydanda çırılçıplak soyunacaktı. Dönüp dolaşıp aynı sabit fikre saplanıyor, arzusunu yerine getirememesi, analık sevgisini tatmin edememesi onu öfkeden deliye döndürüyor ve bütün bunlar o kadar ıstıraplı oluyordu ki bazı geceler uluya uluya ağlamamak için yastığını ısırdığını gören kocası onu deli zannediyordu. Her çareyi sınadıktan, mevsiminde kaplıcalara gitmeye, dokuz günlük yortularda perhiz tutmaya, ermiş bakirelere mum yakmaya varıncaya kadar her şeyi yaptıktan sonra, yine de aczini kabul etmek istemedi; uzun zaman mucize beklemekte ısrar etti, kaderi zorla kendi lehine çevirmeye ant içti.

Beauchêne çok bunalmıştı. Constance artık onu iktidarsızlık-la suçlamıyor, yanından bir an olsun ayırmıyor, kapıları kapıyor ve

onun her ihanetinin kendi ümidinden bir parça daha çaldığını düşünerek onu tamamıyla kendine istiyordu. Üstelik bu işi en ufak bir sevgi göstermeden, sert, askerce tavırlarla yapıyordu; hareketlerinde kocasına karşı hep aynı küçümseme, aynı tiksinti ifadesi vardı. Onu içmeye razı olduğu o mide bulandırıcı ilaçlar gibi kabul ediyor ve istiyordu; bazen öyle iğreniyordu ki onu kovsa, alışık olduğu çöplüğe geri gönderse, derin bir oh çekecekti. Ona yalnızca istediği, dört gözle beklediği çocuktan bahsederek, yüksek sesle hayaller kurarak, neler yaptığını, neler umduğunu bıktırıncaya kadar anlatarak da işkence ediyordu. Sonra ümitlerinin her boşa çıkışında müthiş kavgalar oluyor, eski sitemler silsilesi başlıyor, meçhul piçler yüze vuruluyordu; bu acı talihsizliği, kocasının başka kadınlarla erkekliğini gösteren sonuçlar aldığı halde kendisiyle hiçbir başarıya erişememesini bir ölüm çanı gibi her defasında tekrarlıyordu. Acaba karı koca birbirlerini bozuyorlar mıydı, birbirlerine eş yaratılmamışlar mıydı? Bir ara kısırlığın sahiden kendisinde olup olmadığını anlamak için tek yolun zina olduğu düşüncesiyle kıvranarak, sadece denemiş olmak için bu çareye başvurmayı düşündü. Fakat bir türlü karar veremiyor, bütün varlığı, mizacı, terbiyesi buna karşı çıkıyor, isyan ediyordu. Bu son şüphe, ebediyen karanlık kalacak olan bu nokta, azabını artırarak onu büsbütün çileden çıkardı.

Constance, iki seneye yakın bir zamandan beri böyle çırpınıp dururken, bir ümide daha kapıldı, son bir çareye başvurmak aklına geldi. Ailesiyle yeniden yakınlaşan Sérafine ona dert yanmıştı. Bu kadın şimdi öyle sık hastalanıyordu, öyle yorgun, öyle ihtiyardı ki evinde yalnız kalmaktan ödü patladığından başkalarının evinde uzun uzun oturuyordu. Constance meşhur cerrah Gaude'un yaptığı ameliyatları acı acı anlatan Sérafine'i dinleyince, çocukların doğmasına engel olmak için böyle mucizeler yapabilen bir insanın, o sihirbaz parmaklarıyla çocuk doğurtmaya da muktedir olması gerektiğini düşündü. Boutan'ın kullandığı tıkanma tabiri hâlâ aklındaydı; bu söz onu harap ediyor, zihninde bir engel, tıkalı ve kapalı bir yol hayali uyandırıyor. Fakat madem bu iş bir cerrahlık işiydi, öyleyse niçin Gaude'a başvurmamalıydı? Doktora tekrar danışmak bile istemedi, bu ziyaretten fayda çıkmayacağını söyleyip cesaretini

kırmasınlar diye dosdoğru Gaude'a gitmeye karar verdi. Gelgelelim o müthiş operatöre kendisiyle birlikte gelmesi için Sérafine'e yalvardığı zaman, o bu teklifi şiddetle reddetti; Gaude'un yüzünü tekrar görürse, o kadın celladı, şehvet katili herifin iğrenç etinden bir parça koparmadan duramayacağını söyledi. Bunun üzerine fikrinden vazgeçer gibi görünen Constance iyice heyecanlandı; bu başvuruyu büyük bir gizlilik içinde yalnız başına yapmak için cesaretini toplayacağı zamanı beklemeye başladı.

Bir gün Beauchêne'lerden dönen Sérafine yolda Mathieu'ye rastladı, haline öyle acındırdı ki onu evine gelmeye ikna etti. Bu bir ihtiyaçtı, Mathieu'ye belki on defa söylediği çok eski bir ihtiyaçtı; onu sırdaş edinmek, hayatının faciasını, kimselere anlatamadıklarını ona açarak ferahlamak istiyordu. O, eski âşığı, yirmi yaş dostu, kendisini dinlerdi.

Vaktiyle çok mahrem, çok haz uyandırıcı bir yer olan Marignan Sokağı'ndaki zemin katı daireye onu alırken:

"Ah dostum," dedi, "evin içi karmakarışık, kusura bakmayın, hayatım hayat değil ki."

Mathieu hayretler içindeydi. Herhalde Sérafine artık orada esrarlı ziyaretçilerini ağırlamıyordu, oysa bu dairenin varlık sebebi o ziyaretçilerdi. Ağır perdelerle örtülü, kalın halılarla döşeli, kapalı ve soğuk odalar toza boğulmuştu, içeride hayat yok gibiydi. Mathieu özellikle pek sevdiği o küçük salonu tanıyamadı. Pencereleeri gözükmeyen, mezar sessizliğine gömülü bu odaya güpegündüz iki büyük şamdanın ışığında alındığı günü hatırlıyordu. Odanın baş döndürücü kokusu genzinden çıkmamıştı, sarhoş olduğu bir akşam çılgınca bir arzu nöbetine tutularak oraya tekrar dönmesine ramak kaldığı aklına geliyordu. Ama bu salon şimdi aynı salon değildi; perdesiz bir pencereden donuk bir ışık giriyor, içerisi buz gibi, yıpranmış, utanılacak derecede karmakarışık görünüyordu.

Sérafine:

"Ah dostum!" dedi yine. "Bulduğunuz yere oturun. Artık bir evim yok, buraya ancak pişmanlık ve öfke içinde can çekişmek için geliyorum."

Eldivenlerini, şapkasını ve tülünü çıkardı. Bundan önce birkaç defa karşılaştıklarında nasıldıysa yine öyle görünen Sérafine'in yüzüne yakından bakıp da ne kadar çöktüğünü inceleyen Mathieu'nün bakışlarına bir ürküntü yerleşti. Onu birkaç sene önce otuz beş yaşındayken o küstah güzelliğiyle, ışıltılı kıvılcak saçlarıyla, uzun mağrur endamı, tahrik edici sinesi ve omuzlarıyla, tek kırışığı olmayan yüzüyle gözünün önüne getiriyordu. Nasıl müthiş bir fırtına esmişti de onu böyle harap etmiş, böyle birdenbire ihtiyarlatmış, bir hayalet yokluğuna yuvarlamıştı! Sanki ölüm çoktan oradan geçmişti de Mathieu karşısında vaktiyle tanıdığı o göz alıcı kadının etleri dökülmüş iskeletini görüyordu. Sérafine sanki yüz yaşındaydı.

“Ya, hâlâ bakıyorsunuz, inanamıyorsunuz. Ben de kendimi aynada görünce öyle oluyorum, korkuyorum. Nitekim görüyorsunuz ya, buradaki aynaların hepsini örttüm, hayaletimle karşılaşmaktan işte bu kadar korkuyorum.”

Mathieu pek alçak bir kanepeye oturmuştu. Sérafine yanına gelip oturdu, ellerini incelmış parmakları arasında dostça tuttu:

“Artık sizi zorlarım diye korkmuyorsunuz değil mi? Bakın ne kadar ihtiyarladım, onun için size her şeyi söyleyebilirim. Maceramı biliyorsunuz. Doğrusu ana olacak, hatta bir erkeğe eş olacak yaratılıştan değilim. İki defa çocuk düşürdüm, katiyen acımadım. Kocama gelince, onun arkasından da ağlamadım, zırdelinin biriydi. Sonra dul bir kadın olarak dilediğim gibi yaşamakta serbesttim, değil mi ya? Yüzüme vurulacak hiçbir rezaletim olmadı, mevkiimi muhafaza ettim, kapılarımı kapayıp keyfimin istediğini yaptım. Yalnızca bir aşk, güzellik ve şehvet kadını, evet böyle olmayı hayal ettim, bütün kuvvetimle, içimde yanan bütün arzuyla bunu istedim. Bir şey daha var, çaresizce razı olmuş gibi görüldüğüm ameliyatı mazur göstermek için size hasta olduğumu söylediğimde yalan söylemiştim. Hoş, kanmamışsınızdır, vaziyet çok aşikârdı. Ah! İtiraf ediyorum! Zevkimin efendisi olmak, o budalaca çocuk korkusuyla engellenmeden, endişelenip durmadan, dilediğim gibi, dilediğim kadar zevk etmek divaneliğine kapıldım. Ve tabiatı kurtulmuş, onun kanunlarının dışında, bir tanrıça vücudu gibi üstün bir insan olmak için ameliyat oldum. İnsan hazzının, her çeşit birleşme içinde, zarar görmeden ne-

reye kadar yükselebileceğini anlamaktan başka emelim yoktu. İtiraf ediyorum, itiraf ediyorum! Mahvolmuş olmama rağmen eğer yarın aynı tecrübeyi tekrarlamak gerekse yine yaparım, hazzın sonsuzluğunu deneme ihtiyacına yine karşı koyamam.”

Ağzından dökülen bu feryat onu vah  bir tür heyecanla yerinden doğrultmuşt . Devam etti, ameliyattan sonra taze ne ter yaralarının etkisi altında olsa da önce arzularının arttığını duyduğu zamanki sevincini anlattı. Gerçekten de tabiat alt olmuşt , zevk kasılmaları on misli artmıştı, bütün  şıkları tehlikesizce koynuna alabiliyordu. Sonra yavaş yavaş   k   başlamış, vakitsiz bir ihtiyarlamanın belirtileri birer birer meydana çıkmıştı. Artık kadın değildi; budanan cinsiyeti ona güzellik veren, kadınlık  anı veren ne varsa hepsini alıp götürmüştü. Mademki artık ne e  ne ana olabiliyordu, eşlerin ve annelerin gönül fetheden güzelliğine ne ihtiyacı vardı? Saçları döküldü; dişlerinin sararmaya, sallanmaya ba ladığını gördü; gözlerine ağır ağır bir zayıflık indi; neredeyse aralıksız uğuldayan kulakları onu deli etmeye başladı. Fakat en fazla deh ete düştüğü şey, onu kurutan, bir deri bir kemik bırakan, her yerini kırı ıklarla dolduran, cildini sert, sarı, par  men gibi gevrek hale getiren  u zayıflıktı. Acılar içinde can  eki en kadın olanca hay sızlığıyla korkunç bir hareket yaptı, iki eliyle bluzunu koparırcasına açarak:

“Ah, daha bir şey görmediniz dostum... Bakın,  u hale bakın!” dedi.

Gerdanı, omuzları, mahvolmuş güzelliğinin bütün felaketi, vaktiyle sıcacık, mis kokulu, ı ıl ı ıl iken şimdi dalından d   p çürüyen fazla olgun bir yemi  gibi çatlamış, etleri d   lm   teninin korkunç matemi ortaya  ıktı. Kadın vücudunun o mahrem çıplaklığı harap olmuş, bu vücutta a k ebediyen bozguna uğramıştı. S rafine bu erken gelen ihtiyarlığı, vücudunu kemiren iğrenç bir sır gibi gizlemek için korkuyla tekrar   t n rken, elleri çökeli bir utançla titredi:

“İ te dostum, şimdi ben ne yapayım? Ellerim bile artık benim değilmiş gibi geliyor, onları neyle meşgul edeceğimi bilemiyorum. Bir tek arzum kaldı, hep uyumak, rüya görmeden uyumak istiyorum. Fakat içim geçer geçmez korkunç k buslar görüyorum. Gecelerimi de g nd zlerim gibi sürekli artarak hayatı büsbütün tahammül edilmez

hale getiren bir öfke içinde o iskemleden bu iskemleye dolaşmakla geçiriyorum. Bütün bunlar yine bir şey değil. İhtiyarlığı, vücudumun harap olmasını kabul edebilirdim. Şu Gaude denen adam sadece buruşuklarımı, zaten kaçınılmaz olan ihtiyarlığımı çabuklaştırmakla kalsaydı kendi düşen ağlamaz der, onu yine affederdim. Beni deli eden şey, hislerimi, yaşamamın biricik sebebi olan zevkimi öldürmüş olması. İşte bu dostum, bu bir cinayettir, işkencelerin en fecisidir.”

Ayağa kalkmıştı. Şimdi gitgide daha cüretli kelimelerle konuşarak Mathieu'nün karşısında dolaşıyor, öyle bir ıstırapla kıvranıyordu ki itiraflarının yüz kızartıcılığı vahşi bir azamet ortaya koyuyordu. Sanki dinleyen erkek değilmiş gibi açık saçık ayrıntılar veriyor, aczinin bu öfke dolu haykırışı insanın sefaletini öyle kuvvetle ifade ediyordu ki Mathieu duyduklarından incinmiyor, merhametle karışık bir dehşetle ürperiyordu. Ah! Ameliyat olan öteki kadınlara, her şeylerini kaybederken arzularını da kaybedenlere, mesela teni buz gibi soğuklaşarak içi boş bir kabuk gibi kalan şu Euphrasie Moineaud'ya ne kadar da gıpta ediyordu Sérafine! Onlar artık cansız birer cisim haline gelmişlerdi, böyle yaşayabilirlerdi, tıpkı şu küçük Cécile gibi, hiçbir şey bilmeyen, asla da bilmeyecek olan şu bakire kız gibi... Fakat o, zavallı bir halde, ölmüş hislerin acısıyla harap oluyor, azgın, dinmemiş arzusu hâlâ içinde yanıp tutuşuyor, o arzuyu artık tatmin edemiyordu. Yalnızca hiçliği kucaklamanın, zevki boşu boşuna gevelemenin, peşinde ne kadar gayretle, ne kadar ısrarla koşa da ona erişememenin nasıl şeytani bir işkence olduğunu yaşamayan hayal edebilir miydi? Yoruluyor, sonunda bitkin düştüğü sinir nöbetleri geçiriyor, fakat zevki asla ama asla bulamıyordu! Halbuki zevkini öldüren bu budalaca ameliyata razı oluşunun sebebi sonsuz zevk ihtiyacıydı, dilediği gibi yaşayacağı, bedelini ödemeyeceği zevk ihtiyacı! Öyle feci bir alay vardı ki bu durumda, aldatılan tabiatın bu aç alan misillemesi, kadınlığı budayarak şehveti öldürdüğü kanaati onu müthiş öfkelen diriyordu. Ey ulu tanrı! Daha on beş yaşındayken merakı yüzünden kendini bir erkeğe teslim eden o! Evliliğini bir sefahat âlemi gibi yaşayan o! Dul kaldıktan sonra azgınlığı yüzünden sokaktan geçenlere varıncaya kadar nice âşıkları yere seren o! Vicdan ya da ahlak kaygısına düşmeden taşkın bir zevk süren o, şehvetin

mutlak aczi içinde bu akıbetle mi karşılaşacaktı! Kendisini solduran fırtınadan engin bir ses işitir gibi oluyordu, şöyle haykırıyordu o ses: “Artık çocuk yok, fakat ten hazzı da yok!” Açlığı asla doymayacak bir kadın olarak, kaybettiği bu hazzı ağlıyor, vaktiyle içinde sıcak gölgelere gömülü, kokularla mest, nice coşkun saatler yaşadığı, şimdiyse tozlu, buz gibi soğuk küçük salonda tatminsiz bir halde bir yukarı bir aşağı dolaşıyordu.

Birdenbire Mathieu’nün karşısında durdu:

“Çıldıracağım, anlıyor musunuz... Paris’te benim gibi kısırlaştırılmış yirmi binden fazla kadın varmış. Toplasalar yaman bir kalabalık olur. Hepsini tanımak, hepsini toplayıp Gaude’un kliniğine götürmek isterdim. Hoş bir sohbet olurdu, değil mi?”

Sonra tekrar kanepeye, Mathieu’nün yanına bıraktı kendini.

“Ah, o Gaude!” dedi. “Constance belki hamile kalmasını sağlar ümidiyle kendisini ona muayeneye götürüyüm diye bana yalvardı, söyledim miydi size? Zavallı Constance... Maurice’in yerini doldurma fikrine öyle tutulmuş ki benim gibi kaçık o da. Beni sırdaş edindi, bana olmadık şeyler anlatıyor; ben en çılgın zamanlarımda bile Paris sokaklarını onun kadar aklım başımdan gitmiş bir halde arşınlamamıştım. Doğrusu bu ana olma arzusu, diğer arzu, o büyük arzu kadar, benim arzum kadar şiddetli, onun kadar tahrip edici olsa gerek! Ama ne olursa olsun, yine de en fazla ıstırap çeken benim. Gerçi Constance da ümitsizce didiniyor, her çareye başvuruyor, fakat kaybettiğim zevki ele geçirmek için bir de benim yaptığım korkunç mücadeleyi size anlatsam! Rezilce şeyleri bile denedim, iğrenç insanların koynuna girdim! Yok, hiçbir şey yok, hayvanca şehvetin karşısında bile buz gibi bir ölüm soğüğundan başka bir şey yok. Çocuk! Çocuk istiyormuş! Onun yerine başka bir şey konabilir, insan bir köpek yavrusu alır! Fakat arzuyu tatmin etme ihtiyacı, o hayati ihtiyaç! Vücut beslenmeden yaşanır mı? Tenin haz ateşini tutuşturmadan yaşanır mı? Asıl işkence çeken, çarmıha gerilen benim, çünkü bundan daha büyük bir ıstırap olamaz!”

Hıçkırıklara boğuldu. Bu kederli feryatla kendisi de altüst olan Mathieu, onu teskin etmek için ellerini tuttu. Ömründe bundan daha acıklı, daha derinden kopup gelen bir feryat işitmemişti. Do-

ğurganlığını öldürmek isteyen, fakat kendisi ölen arzusunun bu vahşi yüzü karşısında ürperip kaldı.

İkisi hâlâ konuşurken, beklenmedik bir misafirin gelmesi Sérafine’i hayretler içinde bıraktı. Bu Constance’tı. Gaude’a gitmeye nihayet karar vermiş, tam da oradan geliyordu. Bu saatte Marignan Sokağı’ndaki bu eve geldiği hiç olmazdı. Fakat cerrahın sözleri yüreğine işlemiş, akli başından gitmişti; sokağa çıkınca kendini öyle yalnız hissetmiş, konuşmak, derdini dökmek için öyle bir ihtiyaç duymuştu ki farkında olmadan, akli fikri büyük tutkusunda, dosdoğru oraya koşmuştu.

Kapıdan girer girmez, Mathieu’nün orada bulunuşuna hayret etmeden, ona aldırmadan, hararetli hararetli konuşmaya başladı:

“Ah, şekerim! Sizi bulamayacağım diye korkuyordum. Sizin Gaude bana ne söyledi, biliyor musunuz? ‘Madam, sipariş üzerine çocuk doğurtamam’ dedi. Böyle söylerken de gülüyordu! Hem nasıl kuvvetli görünüyordu, yakışıklı görünüyordu!.. Ah! Alçak adam!”

Sérafine:

“Ben size önceden söylemiştim,” dedi. “Sizinle alay etmiş, böyle olacağına emindim. Sipariş üzerine çocuk doğurtamaz tabii! Çünkü verilmiş siparişleri bile bozar kendisi!”

Constance dizleri gevşeyerek kanepede görümcesinin boş bıraktığı yere oturmuştu. Doktoru ziyaretini başından sonuna kadar anlattı, Gaude’u yine de kendisini muayene etmeye nasıl zorladığını açıkladı. Umutsuzluğa düşmesinin sebebi, doktorun bundan böyle katiyen çocuğu olmayacağını sakince ve dobra dobra söylemiş olmasıydı. Bu duruma mahkûmiyeti kesindi, onu ancak şarlatanlar yalanlarla aldatarak istismar edebilirdi. Doktorun birbirini takip eden ve müzminleşen iltihaplar sonucunda borularının tıkanmış olduğuna hiç şüphesi yoktu. Artık ümit kalmamıştı. Gaude onun yaşında yaşanacak gecikmiş bir gebeliğin felaket olacağını anlattığı zaman Constance’ın kederlendiğini görünce hayret ederek gülmüştü. Müşterisi olan hanımlar arasında niceleri bu müjdeyi alsalar ne kadar sevinirlerdi! Bu neşeli erkek güzeli operatör, bu kadınların yüzlercesini kısırlaştırmış, hâlâ da yüzlercesini kısırlaştırmaya devam ediyordu;

zaman zaman dediği gibi, o küçük bıçaklarının insanların zenginliği ve hazzı uğrunda çalıştığına emindi.

“Yalan söylüyor, yalan söylüyor!” diye haykırdı Sérafine öfkeyle. “Katildir o, benim zevkimi öldürdü.”

Constance sözünü şöyle tamamladı:

“Oradan çıktıktan sonra merdivenden inerken yuvarlanacağım sandım. Zarar yok, yüzüme karşı doğruyu söylediğine iyi etti. Artık işin aslını biliyorum, her şey bitti, ebediyen bitti!”

Bu sefer de o hıçkırıklara boğularak ağlamaya başladı. Sérafine zevkine ağlarken Constance da analığına ağladı. Mathieu şimdi ikisinin birbirlerine sarılışlarını seyrediyordu; fazilet gösterişçisi kadınla iffetsiz kadın, ana ile âşık aynı aciz keder içinde birbirine yaklaşmış, âdeta bir olmuştu.

Constance görümcesinin yanından ayrılırken, Mathieu’den kendisine eve kadar eşlik etmesini rica etti. Arabasını savmıştı, yüreği sıkılıyordu, yürümek istiyordu.

Mathieu, Constance’ın fırsattan faydalanıp kendisini böyle alıp götürmesindeki hikmeti çok geçmeden anladı. Tenha rıhtıma varıp kısa adımlarla yürümeye başladıkları zaman, Constance birdenbire:

“Kuzenciğim,” dedi, “üzücü bir bahsi tazeleyeceğim, kusurumu affedin, fakat çok acılıyım, bu son darbe beni mahvetti. Kocamın çocuğu, o kızıdan olan çocuğu hiç aklımdan çıkmıyor; zihnim, kalbim onun azabıyla dolu. Bana büyük bir iyilik yapmak ister misiniz? Bana söylediğiniz o araştırmayı yapın, yaşıyor mu, ölmüş mü, öğrenip bana haber getirmeye çalışın. Öğrenirsem rahat edecektim gibi geliyor.”

Mathieu hayret etmişti; az kalsın, bu çocuk bulunsa bile, artık doğurmaktan ümidini kestiği çocuğun yerini tutamayacağını söyleyecekti. Constance’ın nasıl bir acı ile kıvrandığını sezmişti. Bu acının sebebi, Blaise’in fabrikada Maurice’in yerini aldığını, özellikle de Beauchêne’in eski ahlaksızlıklarına tekrar başlayalı fabrikadaki bütün işleri onun omzuna yüklediğini, ona her gün biraz daha fazla yetki verdiğini görmesiydi. Genç karı kocanın yuvası geliyordu, Charlotte yine doğurmuş, bu sefer bir oğlu olmuştu; artık kısırlaşan Constance bundan böyle asla meşru bir vârise sahip olamayacağı, ya-

bancı istilasını önlemek için üstüne titrediği o veliahtı da kaybettiği için, bu yeni yuvanın döl bereketi gözüne daha da istilacı görünüyor, çok yakında her şeyi ellerinden alacakları tehdidini hissettiriyordu. Mathieu, Constance'ın beslediği o acayip duyguyu tam olarak anlayamadan, onun sadece kendisini yoklamak, oğlu Blaise'le birlikte onların ellerindekini avuçlarındakini almak için tuzak kurup kurmadıklarını anlamak istediğini tahmin etti. Belki de telaşa düşeceğini, herhangi bir araştırma yapmak istemeyeceğini düşünüyordu. Bu düşünce ile kararını verdi; aşağılık ihtiras hesaplarına değil, yalnızca hayatın kuvvetine inanıyordu.

“Emrinize amadeyim kuzinim,” dedi. “Yeter ki böyle bir incelemeden bir parça gönül ferahlığı umasınız. Eğer çocuk hayattaysa alıp size getireyim mi?”

“Yoo! Hayır, hayır, istediğim o değil.”

Sonra şaşkın bir hareketle, kekelercesine:

“Ne istediğimi ben de bilmiyorum,” dedi. “İstiraptan öleceğim!”

Yalan söylemiyordu, onu kırıp geçiren o fırtına içinde kesinleşmiş hiçbir projesi yoktu. Acaba bu çocuğun vârisliği ihtimalini aklına getiriyor muydu? Dışarıdan gelecek istilacıya karşı duyduğu kin, uğradığı hakarete rağmen, kadınlığının isyanına rağmen, adice bir fuhuşla kirlenen piçliğe duyduğu burjuva tiksintisine rağmen, bunu kabul edecek kadar ileri gidecek miydi? Bu çocuk, kendinden değilse bile, hiç olmazsa kocasının kanındandı. Saltanatlarını kurtarma, fabrikayı vârisin ellerine teslim etme düşüncesi belki de onu kuruntularının ve kinlerinin üstüne çıkarmaya başlamıştı bile. Fakat henüz yalnızca belli belirsiz birtakım duygular kasırgasıydı bu; Constance'ın ruhu bir daha asla çocuğu olmayacak olan, başka bir kadının kayıp çocuğunu bulmaya muhtaç hale gelen, onu biraz olsun kendisine mal etmek gibi divanece bir hülya ile avunan bir ananın ıstırabıyla doluydu hâlâ.

Mathieu:

“Araştırmalarımı Beauchêne'e anlatmalı mıyım?” diye sordu.

“Nasıl isterseniz öyle yapın. Ama öylesi daha iyi olur.”

Hemen o akşam Constance kocasıyla adamakıllı bozuştı. Onu yataktan kovdu, odadan kovdu. Mademki onun artık kayıp bir adam

olduğunu, fabrikayı idareden aciz hale geldiğini görüyordu, mademki artık ondan çocuk beklemiyordu, bunca seneden beri onun koynunda yatmaktan duyduğu bütün tiksintiyi, ona duyduğu bütün küçümsemeyi yüzüne karşı haykırabilirdi. Bu adamın artık vücuduna elini sürmeyeceğini düşünmekte kendisi için öyle kuvvetli bir kurtuluş hissi vardı ki bir saat boyunca Beauchêne'in üzerine sinen fuhuş kokusundan hep ne kadar midesi bulandığını, ondan ne kadar iğrendiğini sayıp dökerek öç almanın zevkini tattı. Constance artık ona mâni olmayacağını, isterse çöplüğüne dönebileceğini, hatta orada kalmakta, oraya iyice batıp bir daha çıkmamakta serbest olduğunu haykırdığı zaman, bütün kara kuruluğuna rağmen Beauchêne onu o kadar kocaman ve korkunç gördü ki korktu, yatmaya dışarıya gitti. Bütün bu olanlar mantığın gereğiymiş, kaçınılmaz bozgun tamamlanıyordu; önce paranın bencil kibri ikisini de gebelikten kaçınmak için ne gerekiyorsa yapmaya zorlamış, kocanın yarım yamalak tatmin edilen şehvetini bir parça sefahatle bastırmasına tahammül edilmiş, sonra o aklı başında erkek, zevk çirkefine yuvarlanan o çalışkan adam ağır ağır düşkünleşmeye başlamış, nihayet biricik erkek evladın ölümünden sonra karı koca arasında dirlik kalmamış, ana kısırlaşmış, baba kovulmuş, bunaklığın son kertesine doğru yuvarlanmıştı. Ve hayat devam ediyordu.

II

MATHIEU gizlice araştırmalarına başladığı zaman ilk aklına gelen şey, Beauchêne'e bile danışmadan, doğrudan doğruya çocuk esirgeme yurduna başvurmak oldu. Eğer düşündüğü gibi çocuk ölmüşse, mesele kapanacak demektir. Bereket versin en küçük ayrıntılar bile aklındaydı; çocuğun Alexandre-Honoré olan iki adını da, yurda kaydedildiği tam tarihi de, Couteau Kadın'ı araba ile götürdüğü günkü bütün ufak tefek olayları da hatırlıyordu. Yurt müdürünün yanına çıkıp kendi adını vererek araştırmasının gerçek nedenini anlatınca, aldığı çabuk ve açık cevap karşısında şaşırdı: Alexandre-Honoré, Rougemont'da sütnine Loiseau Kadın'ın yanına verilmiş, önce inek çobanlığı yapmış, sonra çilingirliğe heves etmişti; üç aydan beri de

civar köylerden biri olan Saint-Pierre köyünde Montoir isimli bir arabacı ustasının yanında çıraklık ediyordu. Çocuk hayattaydı, on beş yaşındaydı, hepsi bu kadar. Mathieu çocuğun ne fiziksel görünüşüne ne de ahlakına dair başka bir bilgi alabilmişti.

Mathieu bir parça sersemlemiş bir halde sokağa çıktığı zaman, Couteau Kadın'ın bir hastabakıcıdan çocuğun Rougemont'a gönderileceğini duyduğunu, bunu da kendisine söylediğini hatırladı. Çocuğun orada öldüğünü, yenidoğanları kırıp geçiren fırtınanın onu da alıp götürdüğünü, Parisli yavrucakların doldurduğu o sessiz kasaba mezarlığında yattığını hayal etmişti hep. Onu böyle, katliamdan kurtulmuş olarak bulmak kaderin bir cilvesiydi; Mathieu daha beter felaketleri haber veren belli belirsiz bir yürek sıkıntısı duyuyordu. Fakat mademki çocuk hayattaydı ve kendisi şimdi onu nerede bulacağını biliyordu, içine bir kuruntu girdi; araştırmayı daha ileri götürmeden önce Beauchêne'e haber verme gereğini duydu. İş ciddileşiyordu, çocuğun babasından izin almadan hareket etmenin doğru olmayacağını düşündü.

Chantebled'e dönmeden önce alalecele fabrikaya gitti, talihi varmış ki Blaise'in yokluğunda çalışma odasına mihlanıp kalan patronu orada buldu. Beauchêne oradan bir yere kıpırdayamadığı için çok somurtkandı; esniyor, soluyor, âdeta uyukluyordu. Saat üçtü, öğle yemeğinden sonra dışarı çıkıp dolaşmazsa yediklerini hazmedemediğini söylüyordu. İşin aslı, karısıyla bozuştüğundan beri öğleden sonraki bütün zamanını kendisine dayalı döşeli bir daire tuttuğu birahane garsonu bir kıza ayırmaya başlamıştı.

Gerinerek:

"Ah, aziz dostum," diye iç geçirdi. "Galiba kanım pelteleşiyor. Hareket etmem gerek, yoksa post elden gidecek."

Fakat Mathieu ziyaretinin sebebini çok açık bir dille anlatınca kendine geldi. Hikâyeyi o kadar inanılmaz, o kadar saçma bulmuştu ki önce anlayamadı:

"Ne? Ne diyorsunuz? Bu çocuktan size karım mı bahsetti? İnceleme yapılmasını, çocuğun aranmasını isteyen o mu, bu şahane fikir ona mı ait?"

Kanın hücum ettiği yüzü allak bullak oluyor, Beauchêne büyük bir öfkeyle kekeliyordu. Karısının kuzenine yüklediği kesin vazifeyi öğrenince köpürdü:

“Deli olmuş bu kadın! Zırdeli diyorum size! Böyle vehim görül-müş şey midir? Her sabah beni delirtmek için yeni bir şey, yeni bir işkence icat ediyor.”

Mathieu sakince sonuca geldi:

“Dediğim gibi, çocuk esirgeme yurdundan geliyorum, çocuğun hayatta olduğunu oradan öğrendim. Adresini aldım. Şimdi ne yapmak gerekiyor?”

Bu son darbe oldu. Beauchêne burnundan soluyarak yumruklarını sıktı, kollarını havaya kaldırdı:

“Aman ne güzel! Şimdi tam olduk işte!.. Allahım sabır ver! Bu çocuğu ortaya sürüp de benim canımı sıkmasının ne anlamı var? Çocuk kendisinden değil ki, onun da benim de yakamızı bıraksın! Benden olan çocuklar beni ilgilendirir. Karımın sizi bu çocukların peşinde koşturması yakışık alır mı, sorarım size? Hem neye yarayacak sanki? Çocuğu alıp ona getirecek değilsiniz umarım, değil mi? Belki de türlü ahlaksızlığı olan bu köylü çocuğu ne işimize yarayacak? Onu bizim evde bir gözünüzün önüne getirin. Bu kadın deli diyorum size, deli, deli!”

Öfkeyle bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştı. Birdenbire durdu:

“Azizim, benim hatırım için bir şey yapın, ona çocuk ölmüş deyin.”

Fakat yüzü bembeyaz kesildi, geriledi. Constance kapının eşiğinde duruyordu, söylediği sözleri işitmişti. Bir süreden beri böyle sessiz sedasız fabrikanın kalem odalarında dolaşıyor, denetlemek ister gibi pat orada pat burada gözüküyordu. Mathieu ile Beauchêne’in şaşkınlığını görünce bir an susup kaldı. Sonra kocasının yüzüne bile bakmadan kısaca sordu:

“Yaşıyor, değil mi?”

Mathieu doğruyu söylemekten başka bir şey yapamazdı. Onaylayan bir işaretle cevap verdi. Beauchêne ümitsizlikle son bir gayret gösterdi:

“Rica ederim karıcığım, makul ol. Tam da onu söylüyordum, bu çocuğun nasıl birisi olduğunu bile bilmiyoruz. Durup dururken hayatımızı bulandırma.”

Constance sert ve soğuk duruyor, haşın bir tavırla ona bakıyordu. Kocasına arkasını döndü, çocuğun adını, arabacı ustasıyla köyün adını sordu:

“Pekâlâ, Calvados’ta, Rougemont civarında, Saint-Pierre köyünde, arabacı ustası Montoir’ın yanında, Alexandre-Honoré, öyle mi? O halde dostum, rica ediyorum, araştırmalarınıza devam edin, bu çocuğun hayatı ve mizacı hakkında bana net bilgiler getirmeye gayret edin. Ağzı sıkı davranırsınız, isim vermezsiniz, olmaz mı? Şimdi-den teşekkür ederim, benim için girdiğiniz zahmetlerden dolayı size çok teşekkür ederim!”

Başka bir şey demeden, aklında ne olduğunu kocasına bile söylemeden çekilip gitti; belki de kafası çok karışık olduğu için henüz kendi de ne düşündüğünü bilmiyordu. Beauchêne bu ezici hor görülme karşısında sakinleşmişti. Artık evinde bir deli kadın vardı, ne diye ona kafa tutarak bencil zevkler üzerine kurduğu hayatını berbat edecekti? Şapkasını giyip sokağa çıkar, her zamanki gibi keyfine bakardı vesselam... Bunları düşünerek sonunda geniş omuzlarını silkti.

“Adam sen de, isterse yanına alsın, budalalık onda kalır,” dedi. “Dediğini dinleyin azizim, araştırmalarınıza devam edin, istediğini yapın. Belki benim de yakamı bırakır böylelikle. Bugünlük artık tahammülüm kalmadı. Allahaismarladık, çıkıyorum ben!”

Rougemont hakkında bilgi almak için Mathieu’nün aklına ilk gelen, eğer bulabilirse Couteau Kadın’a başvurmak oldu. Kadın mesleği icabı sıkı ağızlıydı, konuşturmak için para vermek gerekirdi. Hemen ertesi gün Miromesnil Sokağı’na, Madam Bourdieu’nün müessesesine gidip soruşturmayı tasarladığı sırada, Mathieu’nün aklına daha emin gibi gördüğü başka bir iz geldi. Chantebled arazisinin tamamen kendisine geçmesinin ardından Séguin’leri uzun bir süre görmemiş, sonra apayrı sebeplerle yeniden ilişki kurmuş, Valentine’in yanında eski oda hizmetçisi Céleste’i görüp şaşakalmıştı; vaktiyle oradan kovulan bu hizmetçi, birkaç ay önce affedilip tekrar hizme-

te alınmıştı. Mathieu'nün hatıraları diriliyordu, Céleste vasıtasıyla doğrudan doğruya Couteau Kadın'a ulaşmaya karar verdi.

Séguin'lerle Froment'lar arasında kurulan bu yeni bağ baştan başa mutlu bir maceraydı. İkizlerin bir küçüğü, yirmi birine basmak üzere olan Ambroise, on sekiz yaşında, liseyi bitirir bitirmez, Séguin'in amcası ve Paris'in en zengin ticaret komisyoncularından biri olan Thomas du Hordel'in yanına girmişti. İşletmesini hâlâ gençlik ateşiyle idare eden bu çok yaşlı fakat hâlâ dinç ihtiyar, ticaret zekâsı parlayan bu çok kabiliyetli çocuğa karşı gitgide artan bir sevgi beslemeye başlamıştı. Adamın yalnızca iki kızı olmuş, birisi erkenden ölmüş, öteki delinin biriyle evlenmiş, kocası kendi kafasına bir kurşun sıkıp ahreti boylamış, kızı da arkasında çocuksuz, kendisi gibi kaçık bir halde bırakmıştı. Du Hordel'in ayağına gelen bu nimete, teninin beyazlığı, iri siyah gözleri, yaratılıştan kıvrıkcık siyah saçları, özellikle de kusursuz inceliği, zarıflığı ile Froment ailesinin en güzel çocuğu olan bu Ambroise'a karşı duyduğu şiddetli büyük-baba sevgisi bu yüzdendi. Fakat onu asıl cezbeden şey, delikanlının olağanüstü girişimcilik kabiliyeti, yaşayan dillerden dördünü su gibi konuşması, ticareti dünyanın beş kıtasına yayılan bir işletmenin idaresini günün birinde tam yetkiyle ele alacağını besbelli olmasıydı. Daha çok küçük yaşlardayken bile erkek kardeşleriyle kız kardeşleri arasında en gözü pek olanı, en şirini, en girgini oydu. Ötekiler belki ondan daha başarılıydı, ama o, geleceğin keyif ehli ve kendini sevdiren erkeği, hırslı ve boğazına düşkün sevimli yumurcak haliyle hepsini alt ediyordu. Nitekim böyle olmuştu, ihtiyar du Hordel onun her güçlüğü yenen zekâsındaki çekiciliğe kapılıp birkaç ay içinde ona sevgi ile bağlanmıştı; Ambroise ileride de kendine boyun eğdirmek istediği her şeyi, insanları ve olayları, böylece fethetmekte hiç zorluk çekmeyecekti. Onun kuvveti, hoş gitmesinde ve faal olmasındaydı; zarafetini hep koruyarak çok inatçı bir gayretle çalışmasındaydı.

Evin içinde divanelik rüzgârları esmeye başladığından beri Antin Caddesi'ndeki konağa ayak basmaz olan amcasıyla Séguin arasında o sıralarda bir yakınlaşma oldu. Görünürdeki bu barışma, aslına bakılırsa gizli tutulan bir facia sonucunda olmuştu. Borç içinde yüzen Séguin, iflasın yaklaştığını sezen Nora tarafından silkilip atılmış, sö-

mürücü fahişelerin ondan daha beter olan ellerine düşmüş, sonunda da at yarışlarında namuslu insanların hırsızlık dediği türden kötü bir iş yapmıştı. Durumdan haberdar edilen du Hordel koşup gelmiş, korkunç rezaleti önlemek için parayı ödemiş, vaktiyle refah içinde bir ev olan yeğenin evini inanılmayacak derecede berbat bir halde görünce öyle şaşalamıştı ki kendi rahatını bozmamak için, bencilliği yüzünden yeğeninden uzaklaşmaya karar verdiğinden beri orada olup biten işlerden kendini biraz sorumlu hissetmiş gibi acı bir vicdan azabı duymuştu. Fakat kalbini asıl cezbeden, gelinlik çağına girmiş, on sekizine yaklaşmış cici bir kız olan küçük yeğeni Andrée olmuştu; ihtiyar, yeğenin tehlikeli bir şekilde başıboş bırakıldığını görüp o kadar üzülüyordu ki artık onu bu evde tutmaya yalnız Andrée'nin varlığı yeterdi. Kızın babası büsbütün dışarılarda sürter olmuştu. Annesi Valentine, evli bir âşığı olmasının faydalarını görmediği halde yükünü taşımaktan usanarak çok zengin bir yaşlı kadınla evlenmeye karar veren Santerre'le ilgisini kesin olarak kesmiş, bu durumun ardından düştüğü feci bir sinir buhranından henüz kurtulmuştu; çözülmekte olan bir toplumun budalalılığını para kazanma vasıtası yapan, kötümser aydın havalарının arkasında çok aşağılık ve çok arsız bir ruha sahip olan kurnaz kadın istismarcısı Santerre'in akıbetinin böyle olması mantığın gereğiydi. Yaşı kırk üçü bulan Valentine artık sevimleyeceği korkusuyla telaşa düşmüş, kendini büsbütün dine vermişti; o dünyada, ağzı sıkı insanlar arasında, hemen teselli bulmuşa benziyordu. Şimdi o da sabahtan akşama kadar ortadan kayboluyor, bir Katolik propaganda cemiyeti başkanı olan ihtiyar Kont Navarède'in çalışmalarına canla başla katıldığı söyleniyordu. Saint-Cyr'den çıkmalı üç ay olan Gaston, Saumur Askerî Okulu'nda askerlik mesleğine öyle hararetle sarılmıştı ki daha şimdiden bekâr yaşayacağından bahsetmeye, bir subayın kılıcından başka bir aşkı, ondan başka meşru karısı olamaz demeye başlamıştı. Lucie on dokuz yaşına basmış, nihayet Ursulines* rahibelerinin manastırına girmişti; orada rahibe olacak

* 1535 yılında İtalya'nın Lombardiya bölgesindeki Brescia kentinde rahibe Angèle Mérici (1574-1540) tarafından kurulan Katolik tarikatıdır. Yalnızca kadınlardan oluşan ilk Katolik topluluk olan Ursulines rahibeleri, temel olarak genç kızların eğitimi konusıyla ilgilenmiştir. -ed.

tı, tiksintisinden divaneye döndüğü vücudunu kurban edeceği için son derece memnundu; cinsiyetsiz, şehvetsiz, kısır bir insan olmanın mistik heyecanına kaptırmıştı kendini. Şimdi baba, ana, abla, ağabey gitmiş, o boş koca konakta esen çılgınlık rüzgârlarının tehdidi altında yalnızca güzel ve şirin Andrée kalmıştı; kız öyle biçare bir haldeydi ki onun durumu karşısında içi parçalanan du Hordel amcanın aklına iyi bir fikir gelmiş, kızı geleceğin tuttuğunu koparan işadamı Ambroise'la evlendirmeyi kararlaştırmıştı.

İşte tam o sıralarda Céleste'in tekrar eve gelmesi bu evlenme tasarısını hızlandırdı. Valentine'in üçüncü defa gebe kalan, büyüyen karnını gizleyemez hale gelen oda hizmetçisini kapı dışarı etmek zorunda kaldığı tarihten bu yana sekiz sene geçmişti. El kapısında çalışmaktan usanan Céleste, bu sekiz sene içinde birtakım karanlık işler denemişti, bunları hiç anlatmıyordu. Önce loğusa kızlara sözümona ucuz fiyatla kundak bezi satmıştı; bu sayede ebe kadınların evlerine girip çıkıyor, sırdaşlık, komisyonculuk, aracılık gibi işler görüyor, bazen bol ücret alıyordu. Sonra Normandiya'dan sütninelerin arasında genç, güzel ve uysal köylü kızları da getiren Couteau Kadın'la birlikte daha açık iş görmüş, bir genelevde kâhyalık etmişti. Fakat bu ev bir sürü belaya bulaştığından, Céleste bir polis baskınından pencereden atlayarak kurtulmuş, ortadan kaybolmuştu. Ondan sonra yer yarılmış da içine girmiş gibi kimsenin ondan haber almadığı bir buçuk senelik bir ara vardı. Nihayet kendi memleketi olan Rougemont'da hasta, sefil mi sefil, karnını doyurabilmek için evlerde gündelikle çalışmaya gider bir halde tekrar ortaya çıkmıştı. Aşırı sofuluğu ile gözüne girdiği köy papazının himayesi sayesinde durumu yavaş yavaş düzelmiş, üst baş edinmişti. Bitişik komşusu tuhafiyeci Madam Menoux ile hâlâ görüşen Couteau Kadın vasıtasıyla Séguin'lerin evinde olup biten işleri öğrenmesi ve tekrar o eve girmeyi tasarlaması o sıralarda olsa gerekti. Valentine, Santerre'le bozuşmasının hemen ertesinde, bütün hizmetkârlarını bir kere daha kovduğu o ümitsiz ve öfkeli günde Céleste'in çıkageldiğini görmüştü; eski oda hizmetçisi o kadar pişman, öyle vefalı ve ciddi gözüküyordu ki bu hali Valentine'in yüreğine dokunmuştu. Ona işlediği suçu hatırlatmış, bir daha katiyen kimseye kanmayaca-

ğına allahın huzurunda yemin etmesini söyleyerek onu ağlatmıştı; Céleste şimdi günah çıkartıyor, kiliseye gidiyordu, hatta Rougemont köy papazından derin sofuluğuna ve iyi ahlakına şahitlik eden bir belge getirmişti. Bu belgeyi görünce Valentine artık kararını verdi; evin derdinden tasasından usandığı, yaşamaktan gitgide daha büyük bir dehşet duyduğu için, bu kızın kendisine ne kadar kıymetli bir yardımcı olacağını anlamıştı. Céleste de zaten yetkinin böylece kendi eline bırakılacağına güvenmekteydi. İki ay sonra, Lucie'yi aşırı ibadetlerinde destekleyerek büsbütün manastıra itmeyi başarmıştı. Gaston artık izin günlerinden başka zaman ortada gözükmiyordu. Böylece evde yalnızca Andrée kalıyor, varlığıyla Céleste'in yapmayı hayal ettiği büyük yağmaya engel oluyordu. Oda hizmetçisi kadın bu nedenle küçükhanımın evlenmesinde en faal rolü oynayan kişi oldu.

Herkesin sevgisini kazanan Ambroise, Andrée'nin de gönlünü çoktan fethetmişti. Du Hordel yeğeniyle Ambroise'ı evlendirmeyi daha düşünmeden önce, genç kız delikanlıyla bir yıldan beri amcasının ticarethanesinde karşılaşıyordu. Çok şirin bir çocukcağızdı Andrée, annesinin dediği gibi beyaz bir koyundu. Kendisine pek şefkatli davranan bu güler yüzlü yakışıklı delikanlı aklından çıkmamaya, yalnızlıktan ve kimsesizlikten ıstırap duyduğu zamanlarda sığındığı bir ümit olmaya başlamıştı. Gerçi artık erkek kardeşinden dayak yemiyordu, fakat dağılan ailede huzursuzluğun arttığını hissetmişti; etrafını kuşatan bütün ayıpların ve şüpheli işlerin kendisini de tehlikeye attığını tam kavrayamamakla beraber seziyordu. Onun için amcası genç kızı içinde bulunduğu durumdan kurtarmayı tasarlayarak evlilikle ilgili, Ambroise ile ilgili üstü kapalı sorular sormaya girişince, genç kız minnet ve itiraf gözyaşları dökerek onun kollarına atılmıştı. Durumu sezen Valentine önce biraz şaşaladı. Froment ailesinin oğlu ile kendi kızı nasıl evlenirdi? Chantebled'i almışlardı, şimdi de kızlarından birini mi almak istiyorlardı? Fakat sonra, evini barkını yıkıp geçen iflası düşününce, bu evliliğe karşı çıkmak için akla yatkın hiçbir gerekçe bulamadı. Andrée'yi hiçbir zaman sevmemişti, sütninesi Catiche Kadın'ın çift hayvanı gibi bol olan sütüyle onu emzirip kendisine benzettiğini söylerdi. Her zaman dediği gibi, pek yumuşak başlı, pek cana yakın olan bu koyun, bir Séguin değil-

di. Céleste de çocuğu savunur gibi görünmekle beraber anasını onun aleyhinde kışkırtıyor, ona kızı çabucak evlendirip kurtulma, hayatını başka tutkulara adama ümidi aşıliyordu. Du Hordel, Mathieu ile uzun uzun konuştu; o da bu evliliği kabul edeceğine söz verdikten sonra, ana ve babaların resmî görüşmesinden önce Séguin'in rızasını almaktan başka iş kalmadı. Fakat Séguin'i uygun şartlar içinde yakalamak kolay değildi. Haftalarca vakit kaybettiler; o istilacı dehasıyla, bu çok sevimli ve çok sade yavrucağın, elbisesinin kıvrımları arasında kendisine gizlice getirdiği müstakbel krallığı da şüphesiz tahmin ederek pek sevdalı hale gelen Ambroise'i teskin etmek zorunda kaldılar.

Mathieu, Antin Caddesi'nden geçtiği bir gün, Séguin'in meydana çıkıp çıkmadığını öğrenme arzusuyla konağa girmeyi düşündü. Séguin günün birinde birdenbire çıkıp gitmiş, sebebi anlaşılmadan ortadan kaybolmuştu; İtalya'ya gittiği sanılıyordu. Evde Céleste'le yalnız olduğunu gören Mathieu, Couteau Kadın'ı bulmak için mükemmel bir fırsat saydı bunu. Kısa bir süre kadınla sohbet etti, sonra da iyi bir sütnine arayan bir ahababı olduğunu söyleyerek kılavuz kadın hakkında havadis sordu.

“Talihiniz varmış,” dedi oda hizmetçisi nazikçe. “Couteau Kadın bugün komşu Madam Menoux'ya bir çocuk getirecek. Saat dörde geliyor, tam da bu saatte geleceğini söylemişti. Madam Menoux'nun dükkânını biliyorsunuz, ilk sokakta, sola sapınca üçüncü dükkân.”

Sonra onunla beraber gelemediği için özür diledi:

“Evde yalnızım. Beyefendiden hâlâ haber yok. Çarşamba günleri hanımefendi cemiyet toplantısına başkanlık ediyor, küçükhanımı da amcası aldı götürdü, galiba gezmeye gittiler.”

Mathieu hemen Madam Menoux'nun dükkânına koştu. Tuhafigeci kadını uzaktan dükkânın kapısı önünde gördü; yaşı ilerledikçe daha da ufalmış, kırk yaşlarında olduğu halde küçük bir kız gibi zayıflamış, yüzü ince uzun bir şey olmuştu. Sessiz sedasız gayretinden kavruk kalmış gibiydi; yirmi senedir iki meteliklik iplik, üç meteliklik iğne satmak için harıl harıl çalıştığı halde para sahibi olamıyor, kocasına ağız tadıyla yemek yedirebilmek için ufacık kazancını her ay onun maaşına eklemeyi mutluluk biliyordu. Kocası

romatizmaları yüzünden herhalde müzedeki görevinden ayrılmak zorunda kalacaktı; eğer kendisi ticaretine devam etmezse birkaç yüz frank emekli aylığı ile halleri nice olurdu? Hem talihleri de yoktu; ilk çocukları ölmüştü, ikincisi geç doğmuştu, gerçi çok istekle karşılaşmışlardı bu çocuğu, ama yine de sırtlarında ağır bir yükü; hele şimdi sütineden tekrar yanlarına almaları gerekince bu yük daha da ağırlaşıyordu. Mathieu onu işte böyle, dükkânın kapısı önünde, bekleyişin büyük heyecanı içinde, bakışları uzağa dalmış, caddenin köşesini gözler durumunda bulmuştu.

“Sizi Céleste gönderdi, öyle mi mösyö? Hayır, Couteau Kadın daha gelmedi. Ama ben de şaşıtm, her an gelmesini bekliyorum. Lütfen buyurun, içeri girip oturun.”

Mathieu üç müşterinin güçlkle ayakta durabildiği dar girişi tıkayan tek iskemleye oturmak istemedi. Camlı bir bölmenin gerisinde karı kocanın ev olarak kullandıkları karanlık oda gözüktüyordu; burası hem mutfak hem yemek odası hem yatak odası olarak kullanılıyor, lağım bacasına benzeyen rutubetli bir avludan azıcık hava alabiliyordu.

“Görüyorsunuz ya mösyö, yerimiz daracık. Ama işte, yalnızca seviz yüz frank kira veriyoruz, bu fiyata başka yerde dükkân bulabilir miyiz? Üstelik yirmi seneye yakındır bu mahallede az buçuk müşteri edindim. Hoş, benim şikâyetim yok, şişman değilim, bana yetecek kadar yer her zaman var! Kocam da akşamdan akşama eve geliyor, koltuğına oturup piposunu içiyor, fazla rahatsız olduğu söylenemez. Ona elimden geldiği kadar iyi bakıyorum, daha fazlasını istemeyecek kadar da akıllı başındadır. Ama bir de çocuk olunca, sığılmıyor.”

İlk çocuğı Pierre’i hatırladı, gözleri yaşardı:

“Bakın mösyö, bundan on sene önceydi. Couteau Kadın’ın çocuğı bana getirişi hâlâ gözümün önündedir, tıpkı birazdan ötekini getireceğı gibi! Bana öyle masallar anlatıyorlardı, Rougemont’un güzel havasını, çocukların sağlıklı hayatını, benimkinin kırmızı yanaklarını öyle övüyorlardı ki burada onu sığdıracak yerim olmadığına üzüle üzüle yavrumu beş yaşına kadar orada bırakmıştım. Sütne benden ne hediyeler kopardı, ne paralar verdim bilemezsiniz, iflas ettim! Sonra çocuğı yanıma almamla kaybetmem bir oldu. Bana öyle

zayıf, öyle uçuk benizli, öyle mecalsiz bir çocuk getirdiler ki âdeta ömründe has ekmek yememiş. İki ay sonra kucağımda öldü. Babası kederinden hasta oldu efendim, düşünüyorum da eğer birbirimizi sevmiyor olsaydık, muhakkak gider, kendimizi nehre atardık.”

Gözlerinin yaşını şöyle bir silerek, heyecanla yine dükkânın kapısı önüne gitti; caddeye sabırsızlıkla bir kere daha göz attı, gelen giden olmadığını gördü, geri döndü.

“Onun için,” diye başladı tekrar, “iki sene önce, yaşıım otuz yediyi geçmiş olduğu halde bir oğlan daha doğurduğum zaman ne kadar heyecanlandığımızı bilemezsiniz. Yeni evliler gibi sevinçten deliye döndük. Ama yine de öyle bir dert, öyle bir tasa ki! Çocuğu yanımızda alıkoyamayacağımız için onu da sütnine yanına yollamak gerekti. Hatta Rougemont’a göndermemeye yemin ettiğimiz halde, ne de olsa orayı biliyoruz, başka tarafta olacağına orada olsun dedik sonunda. Yalnız, Pierre’ciğimi bana o biçimde geri veren Loiseau Kadın’ın artık adını işitmek istemediğim için, bunu Vimeux Kadın’ın evine yolladım. Bu sefer güzel teklifleri, bol vaatleri dinlemedim; çocuk iki yaşına basınca, nereye sığdıracağımı bilemediğim halde, onu bana getirmelerini istedim. Bir saattir onu bekliyorum, bir felaketle karşılaşacağım diye öyle korkuyorum ki tir tir titiriyorum.”

Dükkânda duramıyordu; kapının önünde dikildi, başını uzattı, sokağın köşesini izlemeye başladı. Birdenbire yürekten kopan bir feryatla haykırdı:

“Hah! Geliyorlar işte!”

Couteau Kadın, çok yorgun ve somurtkan, telaşsızca içeri girdi, uyuyan çocuğu Madam Menoux’nun kucağına verdi.

“Georges’unuz turp gibidir, emin olabilirsiniz,” dedi. “Bu sefer çocuğumu bana iskelet halinde geri getirdiler diyemezsiniz.”

Heyecandan titreyen, sevinçten dizlerinin bağı çözülen Madam Menoux oturmamak zorunda kalmıştı; çocuğu kucağına oturtmuş, öpüyor, muayene ediyor, sağlıklı olup olmadığını, yaşayıp yaşayamayacağını anlamak istiyordu. Solgunca, kocaman bir yüzü olan çocuk semiz, gürbüz görünüyordu. Fakat endişeden titreyen elleriyle kundağı çözünce, bacaklarıyla kollarını cılız, karnını şiş buldu. Gülmesi bitti, yeni bir korkuyla yüzü tasalandı.

“Karnı pek şiş,” diye mırıldandı.

Couteau Kadın:

“Şikâyet edin bakalım!” diye haykırdı. “Öteki fazla zayıftı, bu da fazla şişman... Anneleri memnun etmek mümkün değil.”

Mathieu bir bakışta çocuğun çorbayla beslenen, idareli olsun diye tıka basa ekmek ve suyla doyurulan, küçük yaştaki çocuklara mahsus türlü mide hastalıklarının kurbanı o zavallılardan biri olduğunu anlamıştı. Bu biçare yaratığa baktıkça, korkunç Rougemont kasabası, her gün öldürülen masum yavrucaklarıyla, vaktiyle kendisine anlatıldığı şekilde hafızasında diriliyordu. Bir Loiseau Kadın vardı ki evi iğrenç bir pislik içinde yüzüyor, yeni doğan bebeler orada gübre üstünde çürüyordu; bir Vimeux Kadın vardı ki asla bir damla süt satın almıyor, köyün ekmek kabuklarını toplayıp evindeki çocuklara domuzlara verir gibi kepek bulamacı yediriyordu; bir Gavette Kadın vardı ki hep tarlaya gidiyor, çocukları kötürüm bir ihtiyara emanet ediyor, o da bazen çocuklardan birini ateşe düşürüyordu; bir Cauchois Kadın vardı ki bakacak kimsesi olmadığından çocukları beşiklerine bağlıyor, tavuklarla bir arada bırakıp gidiyor, tavuklar sürü halinde içeri girip çocukların sinekler üşüşmüş gözlerini gagalıyordu. Ölüm vakaları birbirini kovalıyor, kitlesel halde çocuk öldürülüyor, Paris’ten gönderilen yeni çıkınlara daha çabuk yer açmak için kapılar ardına kadar açılıp dizi dizi beşikler cereyanda bırakılıyordu. Lakin hepsi ölmüyordu, nitekim işte şu çocuk geri gelmişti. Fakat çocuklar diri olarak geri getirildiği zaman da çoğunlukla beraberlerinde geldikleri yerdeki ölümden bir parça getiriyor, toplumsal ben-cilliğin canavarca tanrısına sayısız kurban da sonradan veriliyordu.

Couteau Kadın tezgâhın gerisindeki dar sedire yerleşerek:

“Aman halim kalmadı, oturayım,” dedi. “Oof! Ne meslek ama! Üstelik sanki vicdansız insanlarmışız, canıymışız, hırsızmışız gibi hep asık suratlarla karşılanıyoruz.”

O da yaşlanmış, yüzü kuş gagası gibi esmerleşmiş, köseleşmişti. Fakat azgın bir hainlikle pırıldayan keskin bakışlı gözleri hâlâ aynıydı. Herhalde gerektiği kadar çabuk zenginleşemiyor olmalıydı ki sızlanmaya devam etti; zanaatından, ana babaların gitgide artan cimriliğinden, hükümetin dayatmalarından, kılavuz kadınlara karşı

dört bir taraftan açılan savaştan şikâyet etti. Bu kılavuzluk zanaatı artık zanaatlıktan çıkmıştı; kırk beş yaşına geldiği halde, bir kenara para bile koyamadan hâlâ bu işe devam ettiğine göre allah kendisinden yüz çevirmiş olmalıydı.

“Bu uğurda gebereceğim, sonuna kadar gıdım gıdım para kazanmakla kalacağım, hep de fena söz işiteceğim. Haksızlığı görüyorsunuz işte, tosun gibi bir çocuk getiriyorum da memnun olmuyorsunuz. Doğrusu, iyilik ettiğine pişman oluyor insan!”

Şikâyeti belki de tuhafiyeci kadından mümkün olduğu kadar büyük bir hediye koparmak içindi. Madam Menoux bu şikâyetlerin karşısında şaşaladı. Çocuk uyanmış, ciyak ciyak ağlamaya başlamıştı. Bir parça ılık süt içirdiler. Kılavuz kadın hesap görüldükten sonra on frank bahşiş alacağını anlayınca yumuşadı. Veda edip gitmeye hazırlanırken, Madam Menoux:

“Bu bey bir iş için sizi bekliyordu,” dedi Mathieu’yü göstererek.

Couteau Kadın bu beyi en son yıllar önce gördüğü halde pekâlâ tanıdı. Fakat dönüp ona bakmamıştı bile; onun çok fazla işe karışmış olduğunu, ağzından bir şey kaçırıp çıkarına zarar verebileceğini biliyordu. O sebeple kesip attı:

“Mösyö, meselenin ne olduğunu lütfen söylerseniz, emriniz baş üstüne.”

Mathieu:

“Beraber çikalım,” dedi. “Hem yürür hem konuşuruz.”

“Mükemmel, öyle daha iyi olur, çünkü acele işim var.”

Sokağa çıktılar. Mathieu kadını kandırmamaya karar verdi. En iyisi, ne istediğini açıkça söylemek, sonra da sus payı vermektir. Couteau Kadın daha ilk sözde işi anladı. Çocuk esirgeme yurduna düzinelerle çocuk götürmüş olmasına rağmen, Norine’in çocuğunu gayet iyi hatırlıyordu; o özel koşullar, konuşulan sözler, araba yolculuğu, hepsi hatırında kalmıştı. Kaldı ki çocuğu beş gün sonra Rougemont’da tekrar görmüştü, hatta ahababı olan hastabakıcı kadının onu getirip Loiseau Kadın’a bıraktığını hatırlıyordu. Fakat ondan sonra bu çocukla meşgul olmamıştı, daha birçoklarıyla beraber onun da öldüğünü zannediyordu. Saint Pierre köyünden, arabacı ustası Montoir’dan, büyük olasılıkla orada çıraklıkla uğraşan on beş

yaşındaki şu Alexandre-Honoré'den bahsedildiğini işitince çok hayret etmiş göründü.

“Aldanıyorsunuz zannederim efendim,” dedi. “Saint-Pierre köyündeki Montoir'ı tanırım. Yanında gerçekten de bu dediğiniz yaşta bir evlatlık var, ama onu Cauchois Kadın'dan aldı. Diğerinden birkaç gün önce gelen, Richard isminde, sarışın bir koca oğlan bu. Annesinin kim olduğunu da öğrendim. Ha sahi, o kadını benim gibi siz de gördünüz: Şu İngiliz kadın, hani Madam Bourdieu'nün evinin gediklisi Amy var ya, işte o. Bana dediklerine göre, oraya tam üç kere gelmiş bu kadın. O kızıl saçlı oğlan sizin Norine'in çocuğu olamaz. Alexandre-Honoré esmerdi.”

“O halde,” dedi Mathieu, “arabacı ustasının yanında başka bir çırak daha var. Aldığım bilgi kesindir, resmî kaynaktan aldım.”

Couteau Kadın ne diyeceğini şaşırdı, bu iş hakkında bir şey bilmediğini anlatan bir hareket yaptı, hemen yola geldi:

“Olabilir, Montoir'ın yanında belki de iki çırak vardır. Sağlam ticarethanedir, aylardan beri de Saint-Pierre'e gitmediğim için kesin bir şey diyemem doğrusu. Her neyse, benden istediğiniz nedir efendim?”

Mathieu ona yapacağı işi gayet açık olarak anlattı. Çocuk hakkında mümkün olduğunca etraflı bilgi alacak, sağlığını, mizacını, ahlakını, okuldaki öğretmeninin kendisinden hoşnut olup olmadığını, patronunun da keza memnun görünüp görünmediğini öğrenecek, kısacası tam bir araştırma yapacaktı. Fakat asıl önemlisi, araştırmayı ne çocuğun ne de etrafındakilerin kuşkulananacağı şekilde idare etmesi gerekiyordu. Bu işi mutlak surette gizli tutması şarttı.

“Bütün bu işler kolay efendim. Ne istediğinizi tam olarak anlıyorum, bana güvenebilirsiniz. Biraz süreye ihtiyacım var. En iyisi, yapacağım araştırmaların sonucunu on beş gün sonra Paris'e tekrar geldiğim zaman kendi ağzımla anlatayım size. Beni bundan on beş gün sonra saat ikide, Roquépine Sokağı'ndaki Broquette müessesesinde bulun lütfen. Orası benim evim sayılır, hem de öldürseniz sırcıkılmaz bir yerdir.”

Birkaç gün sonra Mathieu, oğlu Blaise'le birlikte fabrikada bulunduğu sırada, Constance'ın gözüne ilişti. Constance onu çağırırdı,

öyle tepeden inme sorular sordu ki Mathieu neler yaptığını, kendisine havale edilen araştırma işinin ne safhada olduğunu anlatmak zorunda kaldı. Constance onun gelecek hafta çarşamba günü Couteau Kadın'la buluşacağını öğrenince kararlı bir sesle:

“Gelip beni de alın,” dedi. “O kadını kendim sorguya çekmek istiyorum. Emin olmaya ihtiyacım var.”

Roquépine Sokağı'ndaki Broquette işletmesi aradan on sene geçtiği halde aynı kalmıştı; şu biricik farkla ki, Madam Broquette ölmüş, yerine kızı Herminie geçmişti. Önce bu pek vakarlı sarışın hanımın birdenbire ölmesi, işletmenin heybetini, gösterişli, ahlaklı ve burjuva şöhretini etkileyecek gibi görünmüştü. Fakat görüldü ki sütinelerin göğüslerinden taşan sütlerin ortasında yavan bekâretini oradan oraya tembel tembel gezdiren, kafasının içi romanlarla tıklım tıklım dolu olan o solgun benizli, sırık Herminie'nin de müşterileri cezbeden seçkin bir hali vardı. Otuz yaşına bastığı halde henüz evlenmemişti Herminie; isteksizdi, kucakları viyaklayan çocuklarla dolu bu koca göğüslü kadınlardan tiksindir gibiydi. Gerçi babası Mösyö Broquette altmış beş yaşını doldurduğu halde hâlâ işletmenin ruhu gibiydi; nüfuzunu ve faaliyetini gizlice sürdürüyor, içeride düzeni sağlıyor, yeni gelen sütinelere kura erleri gibi talimat veriyor, ne idüğü belirsiz, şüpheli işletmesinin üç katını da durmadan dolaşarak burnunu her işe sokuyor, her tarafa yetişiyordu.

Couteau Kadın, Mathieu'yü giriş kapısının önünde bekliyordu. Tanımadığı, yüzünü o zamana kadar hiç görmediği Constance'ı fark edince şaşırdı. Bu hanım kimdi acaba, bu işle ne ilgisi vardı? Yine de gözlerinde yanıp sönen şiddetli merak pırıltısını derhal söndürdü. Herminie rehabetli bir kibarlıkla kalem odasında oturmuş, iki erkek müşteriye birkaç sütine göstermekle meşgul olduğu için, kılavuz kadın misafirlerini o sırada boş olan, leş gibi yemek kokulu yemekhaneye aldı.

“Kusura bakmayın mösyö, siz de madam, başka boş yer yok. Evin içi tıklım tıklım dolu,” dedi.

Sonra keskin bakışlarını Mathieu'den Constance'a çevirdi. İşin içine yeni bir kimse daha karıştığı için, lafa başlamadan önce onların soru sormasını tercih ediyordu.

“Serbest konuşabilirsiniz. Size havale ettiğim araştırmayı yaptınız mı?”

“Elbette efendim. Gereken her şey yapıldı, hem zannederim iyi yapıldı.”

“Öyleyse bize sonucu söyleyin. Tekrar ediyorum, hanımefendinin yanında konuşabilirsiniz.”

“Pek öyle uzun bir şey değil mösyö. Sizin dediğiniz doğrumuş, Saint-Pierre’deki arabacı ustası Montoir’ın yanında gerçekten de iki çırak varmış ve birisi gerçekten de o sarışın güzelin çocuğu Alexandre-Honoré imiş, yani sizinle beraber zamanında öbür taraftan alıp götürdüğümüz çocuk... Daha önce üç dört işe girip çıktıktan sonra oraya geleli henüz iki ay olmuşmuş, ben onun için bilmiyormuşum. Yalnız, nasıl daha önce hiçbir yerde kalıcı olmadıysa, üç hafta önce oradan da savuşmuş...”

Constance kendini tutamayıp endişeyle haykırmış, kadının lafını yarıda kesmişti:

“Nasıl, savuşmuş mu?”

“Evet madam. Yani kaçmış demek istiyorum, hem bu sefer bölgeyi büsbütün terk ettiğine eminler, çünkü patronu Montoir’ın üç yüz frank parasını da beraberinde götürmüş.”

Couteau Kadın’ın cırlak sesi bir balta indiriyormuş gibi çıktı. Karşısındaki hanımefendinin birdenbire sararmasından, heyecana ve ümitsizliğe düşmesinden bir şey anlamamakla beraber, bu halden zalim bir zevk duyduğu belli oluyordu.

Constance çarpınarak devam etti:

“Aldığınız bilgilerin doğruluğundan emin misiniz? Sakın bunlar kasabada çıkan dedikodulardan ibaret olmasın?”

“Dedikodu değil madam, hayır! Ben bir işi üzerime aldım mıydı ciddi uğraşırım. Jandarmalarla konuştum, bütün yöreyi karış karış dolaşmışlar, Alexandre-Honoré üç yüz frangı alıp savuşurken adres bırakmamış, bu kesin. Gidiş o gidiş. Bu bilgilerin doğruluğundan yana bileğimi keserim.”

Bu, Constance için en şiddetli darbe oldu. İzini bulduğunu sandığı, hayalini kurduğu, onun üzerinden itiraf edemeyeceği, edemediği nice öç alma planları yaptığı bu çocuk birdenbire yine elinden kaç-

mış, yine o şüpheli, meçhul âlemine dalmıştı. Constance bu haberi alınca kaderin gazabına, tamiri imkânsız yeni bir hezimete uğramış gibi şaşırıp kaldı. Sorguya kendisi devam etti:

“Yalnızca jandarmalarla konuşmadınız herhalde, size herkesten soruşturun diye tembih edilmişti.”

“Ben de öyle yaptım madam. Kasaba öğretmenini gördüm, çocuğu daha önce çalıştıran öteki patronlarla konuştum. Hepsı de sağlam ayakkabı değildir dediler; öğretmenin aklında kaldığına göre yalan-cı, hoyrat bir şeymiş. Eh, sonunda hırsızlığa da başlamış, tamam olmuş. Ben ne yapayım! Başka türlü söyleyemem ki, işin doğrusunu öğrenmek istediniz çünkü.”

Karşısındaki hanımın üzüntüsünün arttığını gördükçe üstüne gidiyordu. Bu suçlamaların tek tek her birinin Constance’ın kalbine indirdiği darbe ne garip bir acıydı; sanki kısırlılığının verdiği keder içinde, kocasının çocuğu bir parça da kendi etinden gibi olmuştu! Sonunda kılavuz kadını susturdu:

“Teşekkür ederiz. Çocuk artık Rougemont’da değilmiş demek, öğrenmek istediğimiz bundan ibaretti.”

Couteau Kadın bunun üzerine Mathieu’ye döndü, aldığı paranın karşılığını verme isteğiyle devam etti:

“Öteki çırağın da ağzını aradım, hani şu İngiliz’in oğlunun, Richard’ın... Hatırlıyorsunuz değil mi, size bahsettiğim o kızıl saçlı oğlan... O da matah bir şey değil hani. Ama arkadaşının nereye savuştuğunu bilmiyor, orası kesin. Jandarmalar Alexandre’in Paris’te olduğunu düşünüyor.”

Bu sefer de Mathieu ona teşekkür etti, eline elli franklık bir banknot tutuşturdu. Couteau Kadın sustu, gülümsedi, yerlere kadar eğildi, kendi tabiriyle mezar gibi sıkı ağzılı oldu. O sırada içeriye üç sütnine girerek kasaplık vücutlarını teşhire başladı, mutfakta da Mösyö Broquette’in köyden getirilen pisliğin nasıl temizleneceğini öğretmek için dördüncü bir sütninenin ellerini fırça ile hatır hatır yıkadığı işitiliyordu. Constance’ın içi bulanmış, midesi ağzına gelmişti; arkadaşının peşinden hızlı hızlı yürüdü. Fakat sokağa çıkınca hemen arabasına binmedi, son işittiği söz kulağında çınlayarak dalgın dalgın durdu:

“İşittiniz ya, zavallı çocuk Paris'teymiş.”

“Mümkündür, hepsi dönüp dolaşıp buraya düşer.”

Constance yine sustu; düşünür gibi, tereddüt eder gibi oldu. Nihayet kararını verdi, sesi bir parça titreyerek:

“Peki, annesi nerede oturuyor, biliyor musunuz?” dedi. “Onunla meşgul olduğunuzu söylemiştiniz, öyle değil mi?”

“Evet, doğrudur.”

“Öyleyse dinleyin... Lütfen şaşmayın dostum, hatta bana acıyın, çünkü sahiden çok azap içindeyim. Aklıma bir şey geldi, diyorum ki çocuk eğer Paris'teyse, belki annesini bulmuştur, belki onun evindedir, yahut annesi nerede olduğunu biliyordur. Yok, yok! İmkânsız demeyin. Her şey mümkündür.”

Mathieu bu çok soğukkanlı kadının böyle hülyalara kapıldığını görüp şaşmış, üzülmüştü; onu daha fazla heyecanlandırmak istemedi, bilgi toplayacağına söz verdi. Fakat Constance hâlâ arabaya binmiyor, gözlerini dikmiş, kaldırıma bakıyordu. Başını kaldırdı; sıkılarak, pek alçakgönüllü bir tavırla Mathieu'ye yalvardı:

“Ne yapalım biliyor musunuz? Kusuruma bakmayın, bu iyiliğinizi hiç unutmayacağım. Bilmek istediğim şeyi hemen öğrenip biraz huzura kavuşmayı diliyorum. Yani anlayacağınız, hemen gidelim şu kızın evine. Yoo! Ben içeri girecek değilim! Siz yukarı yalnız çıkar-sınız, ben sizi sokağın köşesinde arabada beklerim. Belki bir şeyler öğrenirsiniz.”

Bu delice bir şeydi. Mathieu onu buna ikna etmek istedi önce. Sonra Constance'ın yüzüne bakınca, onu öyle yalnız, öyle zavallı, itiraf edemediği azabından dolayı öyle acılı gördü ki içi elvermedi; hiçbir şey söylemeden isteğini yerine getirmeye razı oldu. Arabaya binip yola çıktılar.

Norine'le Cécile'in birlikte yaşadıkları büyük oda Grenelle'de, Champ-de-Mars civarında, Fédération Sokağı'nın ucundaydı. Altı yıla yakındır oradaydılar, başlangıçta çok sıkıntı ve sefalet çekmişlerdi. Beslemek ve kurtarmak zorunda oldukları bir çocuk vardı, fakat asıl çocuk onları kurtarmıştı. Norine'in içinde uyuklayan analık duygusu, bu küçük mahluka meme verip onu etiyile kanıyla beslemeye, ona kol kanat germeye, onu öpüp koklamaya başlayalı şiddetli bir

şekilde uyanmıştı. Cécile'in de ebediyen kısır kalacak bir bakirenin ümitsizliğiyle çocuğu nasıl bağrına bastığı, ona nasıl kendi çocuğu gözüyle baktığı görülecek şeydi. Çocuğun, sırf kendisiyle meşgul iki annesi vardı. Gerçi Norine ilk aylar, günlerini küçük kutuları yapıştırarak geçirmekten yılmış, hatta kaçma arzularına kapılmıştı, ama boynuna dolanan incecik iki kol onu hep alıkoymuştu. Şimdi artık sakinleşmiş, makul, çalışkan bir kadın olmuştu; Cécile'in kendisine öğrettiği bu hafif mukavva işinde pek becerikli çıkmıştı. İkisinin neşe içinde, anca beraber kanca beraber, manastırda gibi erkeksiz yaşayışları görülecek şeydi doğrusu; yaşamalarının, çalışmalarının ve mutlu olmalarının biricik sebebi olan sevgili yavruyu aralarına alıp küçük masanın iki başında sabahdan akşama kadar oturuyorlardı.

İki kız kardeşin edindiği tek büyük dost Madam Angelin'di. Madam Angelin sosyal yardım dairesinin temsilcisi olarak Grenelle'in bir mahallesine bakıyordu, teftiş etmekle görevli olduğu kayıtlar arasında Norine de vardı. Çifte anneler dediği bu sevimli aileye sevgi duymuş, çocuğa bağlanan aylık otuz franklık küçük geliri üç sene uzatmayı başarmıştı. Sonra çocuk üç yaşına basınca ona okul yardımı da sağlamış, üstelik her geldiğinde öteberi, çamaşır gibi hediyeler getirmiş, hatta para bile vermişti; yardım dairesinin dışında merhametli kimselerden dişe dokunur paralar topluyor, bu paraları en çok hak eden fakir analara dağıtıyordu. Şimdi bile ara sıra hâlâ geliyor, orada, o sakin çalışma bucağında, çocuğun kahkahaları ve oyunlarıyla neşelenerek bir saat vakit geçirmekten hoşlanıyordu. Orada dünyadan uzaklaşıyor, harap olan analığının acısını daha az duyuyordu. Norine de onun ellerini öpüyor, o olmasa çifte anneler ailesinin asla yaşayamayacağını söylüyordu.

Mathieu çıkagelince sevinçli haykırışmalar oldu. O da bir dost, bir kurtarıcıydı; büyük odayı kiralayıp döşemekle aileyi o kurmuştu. Bu büyük oda beyaz perdeleriyle çok temiz, çok süslü döşenmişti; güneş batarken altın huzmelerinin içeri dolduğu iki geniş pencereden bol aydınlık alıyordu. Norine'le Cécile masalarının başında çalışıyor, mukavva kesiyor, yapıştırıyordu; okuldan dönen çocuk da ikisinin arasında yüksek bir iskemlede ciddi bir tavırla oturuyor, elinde bir makas, onlara yardım ettiğini sanıyordu.

“Ooo! Siz mi geldiniz! Aman ne iyi ettiniz de bizi görmeye geldiniz, sağ olun!.. Beş gündür evimize kimse uğramadı. Ama şikâyetimiz yok. Yalnızlığımızdan öyle memnunuz ki!.. Irma bir işçiyle evleneli bize tenezzül etmiyor. Euphrasie artık evinin merdivenini inemiyor, Victor karısıyla beraber cehennemin dibinde oturuyor. Alfred haylazına gelince, o buraya ancak çalınacak öteberi var mı diye bakmaya uğruyor. Beş gün oluyor, annem geldi; bir gün önce babam fabrikada az kalsın ölüyormuş, onu haber verdi. Zavallı anneciğim! Öyle yorgun ki yakında adım atamaz hale gelecek.”

Birbirlerinin sözünü telaşla keserek, birinin başladığı lafı öteki devam edip bitirerek ikisi birden konuşturlarken, Mathieu Norine’i seyrediyordu. Genç kadın, bu düzenli ve sakin hayat içinde, otuz altı yaşında, durulmuş bir tazeliğe, güneşte pembeleşmiş nefis bir meyve olgunluğuna erişmişti. Cécile bile ebediyen bir kız çocuk gibi kalacak incecik vücuduyla gürbüzleşmiş, bu çocuk vücudunda kuvvetli bir aşk ifadesi taşımaya başlamıştı.

Cécile birdenbire dehşetle haykırdı:

“Ayol, bu zavallıcık elini kesmiş!”

Böyle diyerek çocuğun elinden makası kaptı. Çocuk, parmağının ucunda bir damla kan, gülüyordu.

Sapsarı kesilen Norine:

“Ay, aman! Eli yarıldı sandım,” dedi.

Mathieu kendisine verilen acayip vazifeyi sonuna kadar yerine getirmek gerekip gerekmediğini düşündü bir an. Sonra orada, nihayet kurduğu çalışma hayatının ortasında huzurla yaşadığını gördüğü genç kadına hiç olmazsa haber vermeyi doğru buldu. İhtiyatla konuşmaya başladı, hakikati yavaş yavaş anlattı. Lakin bir an geldi ki ona Alexandre-Honoré’nin doğumunu hatırlattıktan sonra, bu çocuğun hâlâ hayatta bulunduğunu söylemesi gerekti. Norine allak bullak olmuştu, ona baktı:

“Hayatta ha!.. Bana bunu niçin söylüyorsunuz? Bilmediğim için ne rahattım!”

“Şüphesiz, ama bilmeniz daha iyi. Hatta çocuğun çok büyük olasılıkla Paris’te olduğunu söylediler bana. Ben de acaba sizi buldu mu, gelip gördü mü diye düşündüm.”

O zaman Norine büsbütün telaşa düştü:

“Ne? Beni görmeye mi?! Beni görmeye kimse gelmedi. Siz gelebilir mi diyorsunuz? Gelmesin, istemem! Aklımı oynatırım! Tanımadığım, sevmediğim, on beş yaşında kazık kadar oğlan, böyle damdan düşer gibi, nasıl olur?.. Yoo! Hayır, mâni olun, istemem, istemem!”

Hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Yanında oturan çocuğu panikle yakalamış, bağına basıyor, onu sanki ötekine karşı, o yabancıya, küçüğün yerinin bir parçasını çalma tehdidiyle dirilen o meçhul çocuğa karşı koruyordu.

“Hayır, hayır! Benim bir çocuğum var, ben bir tek çocuk seviyorum, ötekini istemem, katiyen, katiyen!”

Cécile çok üzölmüş, kardeşini sakinleştirmek için ayağa kalkmıştı. Ya çocuk gelirse, nasıl kapı dışarı atılırdı? Bu terk edilmiş çocuğa karşı duyduğu kaygılı merhamete rağmen, o da şimdi kendi mutluluklarına ağlıyordu. Mathieu çocuğun gelmesine hiç ihtimal vermediğini yeminle söyleyerek onları yatıştırmak zorunda kaldı. Mesele- nin doğrusunu söylemeden, onlara çocuğun kaybolduğu hikâyesini anlattı; muhtemelen anasının adını dahi bilmediğini söyledi. Mathieu yanlarından ayrılırken, iki kız kardeş, yürekleri ferahlamış, insan resimleri kessin diye makası yine çocuğun eline vermiş, ona bakıp gülererek tekrar küçük kutularını yapıştırmaya koyulmuşlardı.

Constance aşağıda, sokağın köşesinde, feci bir sabırsızlık içinde, başını arabadan dışarı uzatıp uzaktan kapıyı gözetliyordu.

Mathieu yanına gelir gelmez:

“Ee, haberler ne?” diye sordu ürpererek.

“Haber yok, annesi bir şey bilmiyor, kimseyi görmemiş, zaten belliydi öyle olacağı.”

Constance ümitlerinin son yıkılışı altında kalmış gibi omuzlarını düşürdü, solgun yüzünü elem kapladı:

“Evet belliydi, hakkınız var. Ama insan ümit etmeden duramıyor işte.”

Sonra bitkin bir hareketle:

“Artık her şey bitti,” dedi. “Tuttuğumu kurutuyorum, son hayalim de söndü.”

Mathieu onun elini sıkmış, arabacıya söylemek için bir adres vermesini bekliyordu. Fakat Constance hâlâ şaşkın haldeydi, nereye gideceğini kendisi de bilmiyor gibiydi. Sonra Mathieu'yü gideceği yere bırakma teklifinde bulununca, Mathieu Séguin'lere gideceğini söyledi. O zaman Constance, hemen yalnız kalacak olmaktan duyduğu dehşetin tesiriyle olsa gerek, Valentine'i çoktan beri görmediğini hatırlayarak onu ziyaret etmeyi düşündü.

"Binin, Antin Caddesi'ne beraber gidelim," dedi.

Araba yola çıktı, ağır bir sessizlik başladı; konuşacak bir tek sözleri kalmamıştı. Fakat gidecekleri yere vardıkları sırada, Constance acı acı:

"Kocama müjdeyi verirsiniz," dedi. "Çocuğun kaybolduğunu söylersiniz. Ah! Yüreği ne kadar da ferahlayacaktır!"

Mathieu, Séguin'lere giderken, bütün aileyi orada toplanmış bulacağını umuyordu. Bir hafta önce Séguin nihayet kimbilir nereden dönüp geldiği için Andrée'yi resmen isteme imkânı bulunmuş, o da du Hordel Amca ile konuştuktan sonra pek kibar davranarak razı olmuştu. Hatta nikâh tarihini de derhal tespit etmiş, bir parça geciktirip mayıs ayına bırakmışlardı, çünkü o tarihte Froment'lar büyük kızları Rose'u da kocaya verecekti. Enfes bir şey olacaktı, Chantebled'de çift düğün yapılacaktı. O andan itibaren nişanlı olarak kabul edilen Ambroise, sevinçten havalara uçarak, her akşam saat beşe doğru gelip nişanlısıyla ve onun ailesiyle yakınlaşıyordu. Mathieu'nün bütün aileyi orada görebileceğini umması bundan dolayıldı.

Fakat Constance, Valentine'i sorunca, bir uşak hanımefendinin dışarı çıktığını söyledi. Mathieu de Séguin'i sordu, uşak beyefendinin de evde olmadığı cevabını verdi. Yukarıda yalnızca nişanlısıyla beraber Matmazel Andrée vardı. İki misafir yukarı çıktı.

Mathieu, Andrée ile oğlunu birinci kattaki geniş salonun ucunda, dar bir kanepede yan yana oturmuş görünce:

"O da ne! Sizi yapayalnız mı bırakıyorlar böyle?" diye haykırdı.

Andrée şirin bir gülüşle:

"Evet öyle, evde yapayalnızız," dedi. "Çok da memnunuz."

Çok cana yakın, çok şirin olan Andrée ile özellikle zarıflığıyla gönül alan, kuvvetli bir erkek cazibesine sahip Ambroise'ın böyle

birbirine sokulup oturuları pek latif bir manzara oluşturunuyordu. Sanki uzun yolculuklarına çıkmak üzere kol kola ayağa kalkacaklarmış gibi, oturdukları yerde hoş bir şekilde birbirlerinin koluna girmişlerdi.

“Bari Céleste evde mi?”

“Hayır, Céleste bile yok! Kayboldu, nereye gittiğini bilmiyoruz.”

Böyle derken ikisi de gülüyor, serin ve تنها bir ormana salıverilmiş başıboş, geveze kuşlar gibi neşeleniyorlardı.

“Peki ama, burada yapayalnız ne yapıyorsunuz?”

“Oo! Hiç sıkılmıyoruz, yapacak o kadar çok işimiz var ki! Bir kere, konuşuyoruz. Sonra birbirimizi seyrediyoruz. Böylece sürüp gidiyor işte, hep de böyle olacak!”

Constance yüreğinden kan giderek onlara hayran hayran bakıyordu. Ah! Bu ne güzellik, ne sağlık, ne ümitti! Kısırlık fırtınası kendisinde her şeyi vurmuş, her şeyi yok etmişken, bu Froment’ların bereketli nesli hep böyle çoğalacak, böyle yayılacak mıydı? Öyle ya, yarın sahibi olacakları bu debdebeli konakta artık yalnız başlarına bırakılan bu iki gencin serbestçe sevişmesi de yine bir zaferdi.

“Büyük kızınızı da evlendiriyorsunuz, değil mi?” diye sordu.

Mathieu neşeyle cevap verdi:

“Rose’u, evet. Önümüzdeki mayısta Chantebled’de büyük şenlik var! Siz de gelmelisiniz.”

Kalabalık olmanın kuvveti, hayatın zaferiydi işte bu. Chantebled kazanılmış, Séguin’lerin elinden alınmıştı; konaklarına yakında Ambroise yerleşecekti, fabrika bile yarı yarıya Blaise’in eline geçmişti.

“Geliriz,” dedi Constance titreyerek. “Talihiniz hep böyle açık olsun, sizin için bunu diliyorum.”

III

ROSE, âdeta Chantebled’in şanlı bir kutsama töreni demek olan çifte düğünün sevinciyle, merasimden on gün önce bir pazar günü bütün aileyi orada toplamayı düşünmüştü. Sabah erkenden aile fertlerini peşine takıp nişanlısıyla birlikte Janville Garı’na giderek öteki çifti, Ambroise’la Andrée’yi karşılayacaktı; onları bir debdebeyle çiftliğe

getirecek, orada öğle yemeği yiyeceklerdi. Şirin gülüşüyle, “Prova yapmış oluruz,” diyordu. Konuşup anlaşıacaklar, büyük günün programını birlikte düzenleyeceklerdi. Bu fikrinden dolayı öyle mutluydu, bu ilk şenlik gününü öyle neşeli geçirmek istiyordu ki kızlarını deli gibi seven Mathieu ile Marianne razı oldular.

Rose’un evlenmesi, uzun bir refaha kavuşma döneminin en son gelişmesi gibi, evin mutluluğunu tamamlıyordu. Rose, siyah saçlarıyla, buğday teniyle, yuvarlak ve körpe yüzüyle, gülen gözleriyle, sevimli ağzıyla kızlarının en güzeliydi. Hep aynı yumuşaklığı, aynı şakrak kahkahasıyla bu canlı ve büyük çiftliğin ruhuydu; âdeta oranın bereket perisi, zafer şarkısıydı. Fakat ona sabahtan akşama kadar şarkı söyleten bu sürekli neşesine rağmen, nişanlısını seçmekteki basireti ne kadar akıllı başında, ne kadar sevgi dolu olduğunu göstermişti. Mathieu sekiz yıldan beri komşularından küçük bir çiftçinin oğlunu yanına almıştı. Gürbüz bir çocuk olan bu Frédéric Berthaud, Chantebled’deki yaratıcı çalışmaya şevkle sarılmış, orada kendini geliştirmeye, seyrek görülen bir çalışkanlık ve zekâ ortaya koymaya başlamıştı. Hiçbir serveti de yoktu. Onun yanı başında büyüyen Rose, Frédéric’in babasının en gözde yardımcısı olduğunu biliyordu; askerlikten döner dönmez tekrar çiftlikteki işinin başına gelince, kendisini sevdiğini bildiği için genç adama aşkını kolaylıkla itiraf ettirmişti. Rose kendi kaderini kendisi çiziyordu; anasından babasından ayrılmamaya, o zamana kadar onu hep mutlu eden bu çiftlikte kalmaya karar vermişti. Ne Mathieu ne de Marianne buna hayret etti. Gözleri dolacak kadar duygulanarak, her açıdan bilgece bir sevginin ifadesi olduğunu düşündükleri bu seçimi onayladılar. Aile bağı daha da kuvvetlenmiş gibiydi, evin içine daha fazla neşe girmişti.

Her şey ayarlandı. O pazar günü Ambroise’in, nişanlısı Andrée ile nişanlısının annesi Madam Séguin’i on treniyle Janville’e getirmesi kararlaştırılmıştı. Saat sekizden itibaren Rose, nişanlıları karşılamak üzere gara gidecek olan kafileye bütün ailenin katılması için didinmek zorunda kaldı. Marianne sakın bir sesle:

“A çocuğum, deli misin?” diyordu. “Birimiz burada kalmalı. Ben kalıp Nicolas’ya bakacağım, beş yaşındaki çocukların sokak sokak sürmesine hacet yok. Gervais ile Claire de benimle beraber kalsın.

Ötekilerin hepsini al götür, bir itirazım yok, baban da sizinle beraber gelir.”

Fakat Rose kahkahalarla gülüyor, ayak diriyor, pek hoşuna giden o muzip fikrini gözden çıkarmak istemiyordu:

“Hayır, hayır, anne! Geleceksin, herkes gelecek, söz vermiştiniz. Şöyle düşün, Ambroise’la Andrée, tıpkı masallardaki gibi, komşu bir ülkenin kraliyet çiftidir. Kardeşim Ambroise yabancı bir prensesle evlenmiş, onu bize takdim etmeye getiriyormuş. Eh tabii biz de, Frédéric’le ben, kendi krallığımızda onları ağırlamak için saraydaki bütün maiyetimizi yanımıza alıp onları karşılamaya gidiyoruz. Siz saray takımısınız, gelmezlik edemezsiniz... Hep beraber dönüş yolundan gelirken ne debdebeli bir manzaramız olacak, öyle değil mi?!”

Bu taşkın neşe Marianne’a da sirayet etmişti; nihayet güldü, razı oldu.

“Alay sırası şöyle olacak,” diye devam etti Rose. “Ben her şeyi düzenledim, göreceksin bak... Frédéric’le ben bisikletle gideceğiz, öylesi daha modern olur. Nedimelerim olan üç küçük kız kardeşimi, on bir, dokuz ve yedi yaşlarındaki Louise, Madeleine ve Marguerite’i de bisikletle götüreceğiz. Arkamdan boy sırasıyla gelirler, güzel bir manzara olur. Erkek kardeşlerimden Grégoire’ı da bisikletli kabul edebiliriz, on üç yaşında bir nedim olur, biz haşmetlilerin maiyet erkânının en sonunda gelir. Saray halkından geri kalanların hepsi arabaya dolarlar, sekiz kişi alan, evin büyük brik arabasına* demek istiyorum. Sen, ana kraliçe, son çocuğun olan Nicolas’yı kucağında tutabilirsin. Babama gelince, o yalnızca hanedan reisi kral kişiliğini taşıyın vakarla. On yedi yaşındaki genç Herkül kardeşim Gervais arabayı sürer, on beş yaşında üstün bir zekâ ile gelişmekte olan kız kardeşim Claire de arabacı yerinde onun yanında oturur. İki büyükleri, ünlü ikizlerimiz, kudretli senyörler Blaise’le Denis’yi de Janville’de Madam Desvignes’in evinden alırız, bizi orada bekliyorlar çünkü.”

Coştı, el çırparak zıpladı, şarkı söyledi:

“Yaşasın! Güzel bir maiyet alayı ancak bu kadar olur işte!”

* Brik arabası: Önde çok yüksek bir oturma yeri, arkada da boylamasına yerleştirilmiş oturma yerleri bulunan, dört tekerlekli yaylı at arabası. –ed.

Öyle neşeliydi, öyle acelesi vardı ki kafilesini vaktinden çok önce yola çıkardı, saat daha dokuz buçukta Janville'e vardılar. Gerçi oradan ailenin geri kalan üyelerini alacaklardı.

Madam Desvignes'in kocası öldükten sonra başını sokup on iki senedir oturduğu, felaketten kurtarılan küçük gelirlerle geçinerek kendini tamamıyla iki kızının terbiyesine verdiği, gayet sakin, gayet münzevi bir hayat sürdüğü ev, yol üstünde, kasabanın ilk eviydi. Blaise'le evlenmiş olan büyük kızı Charlotte, açık havaya ihtiyaç duyan iki çocuğunu, Berthe'le Christophe'u alarak, bir ay kalmak üzere bir hafta önce oraya gelmişti; bir akşam önce Blaise de fabrikayı pazartesiye kadar kendi haline bırakarak, pazar gününü çoluk çocuğuyla beraber geçireceği için son derece memnun, gelip onlara katılmıştı.

Ablası bebekleri de yanına alarak eski yuvasında böyle birkaç hafta kalmaya geldiği, içine iki beşik yerleştirilen genç kızlık odasına kavuştuğu zaman küçük Marthe pek seviniyordu. Eskisi gibi yine gülüp oynamaya başlıyorlardı. Büyükanne olmanın gururunu taşıyan Madam Desvignes, o güne kadar büyük bir ihtiyatla sürdürdüğü görevini Marthe'ı da evlendirerek sona erdirmekten başka bir şey düşünmüyordu artık. Aslına bakılırsa bir ara Chantebled'de çift düğün yerine üç düğün yapılacağı tahmin edilmişti. Meslek yükseltilerinden çıktıktan sonra yeni bir fen eğitimine atılan Denis, çoğu zaman çiftlikte yatıyor, çifte kumrular diye anılan Rose'la onunla aynı yaştaki Marthe'ı hemen her pazar görüyordu; kardeşi Charlotte gibi sarışın ve güzel, fakat ondan daha pratik zekâlı, muhakemesi daha soğukkanlı olan genç kız o kadar hoşuna gitmişti ki Denis onda büyük servetlerin yapılmasına yardım eden metin bir hayat arkadaşının meziyetlerini görmüş, çeyizsiz de olsa kızla evlenmeye karar vermişti. Ancak iki âşık da konuşmalarında o kadar akıllı uslu, öyle dingin bir inançla doluydu ki hiç acele etmiyorlardı; hele Denis gayet metotluydu, sağlam bir mevki temin etmedikçe bir kadının mutluluğunu tehlikeye atmak istemiyordu. Üç düğün birden yapılacağını düşündükçe sevinçten kabına sığmayan Rose'un heyecanlı ısrarlarına sakin tebessümlerle karşı koyarak evliliklerini kendileri ertelemişlerdi. Bununla beraber Denis, Madam Desvignes'nin evine yavuklusunu görmeye yine gidiyor, bu konuda onlar gibi güvenli

ve temkinli davranan Madam Desvignes de onu bir evlat gibi karşılıyordu. Hatta o sabah Denis, Blaise'in ailesiyle beraber mışıl mışıl uyuduğu evine baskın yapacağını söyleyerek daha sabahın yedisinde çiftlikten ayrılmış olduğu için, onu da Janville'den alacaklardı.

Tesadüf bu ya, Janville panayırı da mayısın ikisine rastlayan o pazar gününe denk geliyordu. Garın önündeki büyük meydan tahta beygirlerle, seyyar meyhanelerle, barakalarla ve nişan talim kulübe-leriyle dolmuştu. Gece yağmur sağanakları gökyüzündeki bulutları sıyırarak, gökyüzü masmavi olmuş, mevsime göre fazla sıcak, pırıl pırıl bir güneş doğmuştu. Onun için meydanda şimdiden kalabalık vardı; kasabanın bütün işsiz güçsüzleri, çocuk sürüleri, bir an önce etrafı görmek isteyen bütün civar köylüler oradaydı. Froment ailesi, başta bisikletliler, sonra brik arabası, en sonda da kasabanın girişinden alınarak sıranın arkasına geçen büyük ağabeyleriyle işte bu kalabalığın tam ortasına düştü.

Rose bisikletten atlayarak:

"Umduğum etkiyi yapıyoruz," dedi.

Bu tartışmasızdı. İlk seneler bütün Janville kasabası Froment'lara, nereden geldikleri bilinmeyen, asırlardan beri içinde taştan başka bir şey bitmeyen toprakta buğday yetiştirme küstahlığında bulunan bu burjuvalara karşı sert davranmıştı. Sonra o mucize, eşi görülmemiş o zafer, gururları incitmek suretiyle daha uzun zaman nefretleri körüklemişti. Fakat her şey eskir, başarıya kin beslenmez, zengin olan insanlar sonunda hep haklı çıkarlar. Şimdi Janville, orada büyüyen bu kalabalık aileye hoşgörüyü gülümsüyor, vaktiyle her yeni çocuğun mahalle karıları için yeni bir dedikodu konusu olduğunu unuttuyordu. Zaten bu pazar panayırında olduğu gibi bütün aile, yolları, sokakları, meydanları kaplayarak paldır küldür gelince, bu istilanın o sevinçli kuvvetine, neşesine nasıl karşı durulurdu? Ana, baba, altısı erkek, beşi kız on bir çocuk, daha şimdiden iki torun, on beş ediyordu. En büyük olan ikizler yirmi dört yaşındaydı; birbirlerine hâlâ o kadar benziyorlardı ki bir zamanlar beşikte yataarken Blaise'in gözleri açık renk, Denis'ninkiler kara diye ayırt edebilmek için gözlerini açmak gerektiği günlerdeki kadar benzeşmemelerine rağmen bazen ikisini birbirine karıştıranlar oluyordu. Ta öbür uçtaki en küçükle-

ri Nicolas daha beş yaşında, şipşirin bir çocuktı; insanın garibine giden bir enerjiye, bir cesarete sahip, büyümüş de küçülmüş bir erkekti. İki büyük erkek kardeşten bu küçüğe kadar arada sekiz çocuk ikişer yaş arayla sıralanıyordu: Geleceğin baştan çıkarıcı kocası Ambroise, istediği her şeyi elde etmeye doğru yol almaktaydı; canlılık saçan Rose, kadın olmak, anne olmak arifesindeydi; geniş alınlı, pehlivan yapılı Gervais, yakında büyük ölçekli tarım için hayırlı bir mücadeleye atılacaktı; Claire, güzel değildi, sessizdi, çalışkandı, sağlam yürekliydi, akıllı uslu bir ev kadınıydı; Grégoire, dikbaşlı bir öğrenciydi, iradesi hep uyanık, dağ tepe dolaşır, macera arardı; son olarak da üç kız, Louise yumuk yumuktu, Madeleine narin ve hülyalıydı, Marguerite aralarında en az güzel, en şefkatli olanıydı. Baba ile ananın arkasından on biri birden, peşlerinde artık bir sonraki nesil demek olan Berthe ve Christophe’la birlikte, dizi halinde gözüktüler miydi, o güzel pazar günü, panayır yerinin kalabalığıyla dolu Janville meydanında olduğu gibi upuzun bir kuyruk oluşturunyorlardı. Karşı konulması bir manzara değildi bu; sanki hayatla dolup taşan toprağın ta kendisi onları yarının ebedi ümitleri adına boy boy doğurmuş gibi, beraberlerinde o kadar sağlık, neşe ve kudret getiriyorlardı ki Chantebled’de yaratılan muazzam eseri çekemeyenler bile onların böyle koşuştuklarını, birdenbire gelip yerleştikleri memleketi istila ettiklerini gördükçe hoşlanıyor, gülüyordu. Rose neşeyle haykırdı:

“Daha kalabalık olan varsa çıksın! Sayışalım.”

Arabadan inip Nicolas’yı yere bırakan Marianne:

“Sussana canım!” dedi. “Sonunda yuhalatacaksın bizi.”

“Yuhalatmak mı?! Baksana, hepsi bize beğenerek bakıyor! Ne tuhafsin anne, kendinle de bizimle de daha çok övünmelisin!”

“O kadar övünüyorum ki başkalarının gücüne gidecek diye korkuyorum.”

Hepsi birden gülmeye başladı. Oğullarıyla kızlarına tatlılıkla “kutsal tabur” adını takan Mathieu, kalabalık içinde onlarla beraber bulunduğu zamanlar sakın ve babacan edasını muhafaza ettiği halde, şimdi Marianne’ın yanında o da ailesine gururla bakıyordu. İyi kalpli Madam Desvignes de yüzünde bir gülümsemeyle onlara katılmıştı; kızı Charlotte’un -sonra da sıra Marthe’a gelecekti- hayat

eserini devam ettirmeye, hep büyüyen ve sonunda bir ordu haline gelecek olan tabura asker yetiştirmeye başlamasından beri o da ailenin bir parçasıydı. Bu henüz başlangıçtı; ileride muzaffer dölün durmadan yayıldığı, sonu gelmeksizin kalabalıklaştığı, torunlar, torun çocukları yetiştirdiği görülecekti. Dünyanın mutluluğu ve güzelliği adına elliye, yüze, iki yüze çıkacaklardı. Janville'in bu bereketli aileye gösterdiği hayranlıkta, hoşgöründe, büyük milletleri yaratan kuvvete ve sağlığa duyulan bilinçsiz hayranlığın da etkisi vardı kuşkusuz.

"Zaten artık herkes bizim dostumuz," dedi Mathieu. "Herkes bizi seviyor."

"Herkes mi, amma yaptın ha!" diye mırıldandı Rose. "Şurada, şu barakanın önünde duran Lepailleur'lere baksana."

Gerçekten de Lepailleur'ler, baba, ana, Antonin, Thérèse, bütün aile oradaydılar. Froment'ları görmemek için, cırlak renklerle boyalı porselenlerle dolu bir fırıldak oyununu merakla seyrediyormuş gibi yapıyorlardı. Zaten artık onlara selam vermez olmuşlardı; ufak bir tartışmayı bahane etmiş, dur durak bilmeyen bu bolluk karşısında duydukları aciz öfke ile Froment'larla ilişkiyi kesmişlerdi. Lepailleur, Chantebled'in yaratılmasını şahsına bir hakaret sayıyordu, çünkü çakıl taşından başka hiçbir ürün vermeyeceğini söylediği bu çorak toprak hakkındaki alaylı konuşmalarını, meydan okuyuşlarını unutmuyordu. Porselenleri yeterince inceledikten sonra aklına küstahlaşmak geldi, döndü, çok erken geldikleri için tren gelinceye kadar on beş dakika vakit öldürmeleri gereken, bu nedenle neşeli neşeli panayır yerinde dolaşmaya başlayan Froment ailesine dik dik baktı.

Değirmencinin kötü mizacı, oğlu Antonin'in acınası bir halde Janville'e dönmesinden dolayı iki aydır daha da berbatlaşmıştı. Oğlan bir sabah Paris'i fethetmiş, güzel yazısından dolayı başarılı olacağına körü körüne inanan ana babası onu oraya güzelce yerleştirmiş, delikanlı dört sene boyunca Avukat Rousselet'nin yazıhanesinde kalın kafalı, tembellikte eşsiz bir kâtip yamağı olarak kalmıştı. Hiç ilerlemediği gibi yavaş yavaş da işi eğlenceye dökmüş, önce kahvehaneye, sokak kızlarına kapılmış, sonra kaçınılmaz uçuruma doğru kayarak alkole, kumara, adi kadınlara dadanmıştı. Fethettiği Paris,

kasabada hayalini kurduğu, oburca bir arsızlıkla, ölçüsüzce yaşadığı aşâğılık zevklerden ibaretti. Bütün parası oraya gidiyordu; harcadığı parayı aralıksız başarı vaatleriyle anasından çekiyor, o da bu yalanı, oğlunun karşısında tanrı huzurundaymış gibi tam bir iman duyarak, sofuca kabul ediyordu. Derken bu yolda sağlığını da kaybetti Antonin; öyle zayıfladı, öyle sararıp soldu ki daha yirmi üç yaşındayken saçları döküldü. Annesi de korkudan bir akşam onu alıp eve getirdi; oğlunun çok fazla çalıştığını, böyle kendini öldürmesine göz yumamayacağını söylüyordu. Sonradan öğrenildi ki Avukat Rousselet onu kapı önüne koyuvermişti. Fakat bu zoraki istirahat, baba ocağına bu felaketli dönüş, işi anlamaya başlayan Lepaillieur'ün ne de olsa biraz homurdanmasına neden oldu. Henüz açıktan açığa öfkelenmemesi, gururundan, Antonin'in parlak geleceğinden duyduğu şüpheyi itiraf etmek istememesinden ileri geliyordu. Kapalı kapıların ardında hıncını karısından çıkarıyor, onun oğluna boyuna para yolladığını anladığından beri müthiş kavgalar çıkarıyor, yakasını bırakmıyordu. Karısı ise ona kafa tutuyor, vaktiyle kocasına hayran olduğu gibi şimdi de oğluna hayran olduğu ve oğlunun daha ileri olan eğitimi karşısında iyice afalladığı için, babayı oğula feda ediyordu. Böylece aile yuvasında anlaşmazlık başlamıştı; anlaşmazlığın asıl sebebi, pek kurumlu bir ümitle koltuklarını kabartan kibar bir beyefendiyi, bir Parisliyi vâris edinmeye kalkışmalarıydı. Antonin ise alay ediyor, omuz silkiyor, vücudunun, ahlaksızlıklarına tekrar başlayabilecek kadar kuvvetlenmesini bekleyerek, o çirkin hastalıklı haliyle ortalarda dolaşıp duruyordu.

Froment'lar geçerken Lepaillieur'lerin kasılışları, onlara yiyecek gibi bakışları görülecek bir manzaraydı. Erkek alay etmek ister gibi dudak büktü, kadın meydan okurcasına baş salladı. Oğlan ayakta, elleri ceplerinde, şimdiden dazlaklaşmış kafası, kamburlaşmış sırtıyla, gençliğini yutan solgun, çökmüş yüzüyle acıklı bir görünümdeydi. Üçü de acaba nasıl bir tatsızlık etsek diye düşünürken karşılarında bir fırsat çıktı.

Lepaillieur Kadın birdenbire:

“O ne! Thérèse nerede?” diye haykırdı. “Demin buradaydı, yine nereye gitti? Bu kalabalıkta yanımdan ayrılmasını istemiyorum.”

Gerçekten de Thérèse bir süredir ortadan kaybolmuştu. On yaşı-na girmişti küçük kız. Şipşirin, tombul tombul, minik bir sarışındı; kabarık saçları, mum ışığı gibi pırıl pırıl yanan kara gözleri vardı. İnsan gözünün önüne pembe pembe, altın sarısı, değirmenin unları içinde bembeyaz olmuş bir yavru geliyordu. Fakat o, insanı titretecek kadar yabanıl, ele avuca sığmaz, korkusuz davranıyor, kaçıp saatlerce ortadan kayboluyor, dere tepe dolaşıp kuş, çiçek, yabani yemiş arı-yordu. Annesinin Froment'lar geçerken böyle telaşa düşüp onu ara-maya koşması, bir hafta önce büyük bir rezalete tanık olmasındandı. Thérèse'in en büyük hayali bir bisiklete sahip olmaktı; hele ana babası bu zırlıtların burjuvalara mahsus olduğunu, namuslu kızlara yakış-madığını söyleyerek ona bisiklet almaktan ısrarla kaçtığından beri, bu isteği büsbütün kuvvetlenmişti. Derken bir öğleden sonra, her za-manki gibi kendini kırlara vurduğu sırada, pazardan dönen annesi onu ıssız bir yol üzerinde, kendisi gibi haylazın, haytanın biri olan küçük Grégoire Froment'la birlikte görmüştü; ikisi bu şekilde, yalnız kendilerinin bildiği köşelerde bucaklarda sık sık buluşurdu. Birbiri-ne tam uygun bir çiftti bu; patikalarda, ağaçların altında, dereler bo-yunca güle oynaya, çalataban koşar dururlardı. O günkü fecaat şuydu ki, Grégoire, Thérèse'i kendi bisikletine yerleştirmiş, sımsıkı beline sarılmış, yanı sıra koşuyor, ona bisiklet sürmeyi gösteriyordu. Kısa-cası küçük çapkın kıza mükemmel bir ders veriyor, küçük kaltak da bu dersi canı gönülden kabul ediyordu; sonu pek fenaya varabilecek olan kahkahalar, el şakaları, çocuk cilveleri gırla gidiyordu. Thérèse akşam eve döndüğü zaman iki yaman tokat yemişti.

Lepailleur Kadın hâlâ haykırıyordu:

“Bu şırfıntı nereye savuştu şimdi? Gözünü üstünden ayıramıyor-sun, fırlayıp gidiyor.”

Antonin başını uzatıp porselenci kulübesinin arkasına bakmış, elleri yine cebinde, ayağını sürüye sürüye gelmiş, bıyık altından o hayâsızca gülüşyle:

“Anne, şuraya bak. İş kızışıyordur,” demişti.

Annesi kulübenin arkasında Thérèse'le Grégoire'ı yine bir ara-da yakaladı. Oğlan bir eliyle bisikletini tutmuş, galiba mekanizması hakkında açıklama yapıyor, kız da hayranlık ve hırsıyla taş kesilmiş,

parıltılı gözleriyle makineyi seyrediyordu. Arzusuna karşı koyamamıştı; Grégoire onu bir dakika bisikletin üstüne oturtmak için ufaklık erkek kollarının arasına alıp kaldırdı. Thérèse memnundu, gülüyordu. Tam o sırada annesinin müthiş sesi gürledi:

“Seni şıfırtı seni, yine ne yapıyorsun orada? Çabuk buraya gelecek misin, yoksa haddini bildireyim mi sana?”

Mathieu durumu görmüş, o da sert sert Grégoire’ı çağırmıştı:

“Git bisikletini ötekilerin yanına bırak, hem sana yasakladığım bir şey vardı, biliyorsun, bir daha yapma.”

Harp ilan edilmişti. Lepailleur iğrenç kelimelerle hayâsızca tehditler homurdandı, bir laternanın birdenbire yükselen sesi bu tehditleri bastırdı. İki aile birbirinden ayrıldı, yabancıklarını giyip gezmeye gelenlerin giderek çoğalan kalabalığı ortasında uzaklaştı.

Rose neşeli sabırsızlığıyla ikide bir meydanın öbür ucundaki gar saatine dönüp bakıyordu:

“Allah allah! Bu tren gelmeyecek mi kuzum! Daha on dakika var. O zamana kadar ne yapacağız?”

Tam o sırada, bir kaldırımın kenarında ayakta karides satan bir adamın önünde durmuştu. Bir sepet dolusu karides ayaklarının dibinde kaynaşıp duruyordu. Bu karidesler üç fersah ötedeki Yeuse nehrinin kaynağından geliyor olmalıydı. İri olmayan, fakat pek lezzetli karideslerdi; Rose daha önce ırmak boyunca bunlardan birkaç tane avlamış olduğu için biliyordu. Oburluğu tuttu, aynı zamanda aklına bir de oyun gelmişti:

“Ne olur anneciğim, bu sepeti olduğu gibi satın alalım. Misafirlerle vereceğimiz hoş geldin ziyafeti için, anlıyorsun değil mi, beklediğimiz şahane çifte hediye olarak veririz. Komşu ülkenin haşmetlileri misafirlğe geldikleri zaman bizim haşmetlilerimizin onları gereği gibi karşılamadığını iddia edemesin kimse. Eve gidince karidesleri ben pişireceğim, görürsünüz bakın, ne güzel pişiririm!”

Bunun üzerine herkes Rose’a takıldı; ana baba, hayatı neşe dolu gören, mutluluğunun ortasında kendisini hangi eğlenceye vereceğini bilemeyen bu koca çocuğun isteğine hayır diyemediler. Fakat Rose vakit geçirmek için inat edip karidesleri saymaya kalkışınca, bu çetin bir iş oldu; birkaç tanesi elini kıstırdı, Rose hafifçe çığlık atarak ka-

ridesleri elinden attı; derken sepet devrildi, bütün karidesler tabanları kaldırdı. Çocuklar karideslerin peşine düştü, bir kovalamacadır başladı, ailenin aklı başında fertleri bile işe karıştı. Büyüğüyle küçüğüyle bu mutlu aile halkının gülüşmeleri, karidesleri kovaladıkça heyecanlanmaları o kadar komik, o kadar neşeli, öyle cana yakın bir görüntüydü ki Janville'liler yine etraflarında toplanarak iyi niyetle eğlenceye katıldılar.

Birdenbire uzaktan bir tekerlek gürültüsü işitildi, bir tren düdüğü çaldı. Rose telaşla:

"Eyvah! Geliyorlar!" dedi. "Çabuk, çabuk! Karşılayamayacağız!"

Bir itiş kakış oldu, adamın parasını verdiler, sepeti çabucak örtüp arabaya koydular. Bütün aile koşuyor, küçük garı dolduruyor, perona düzenlice sıralanıyordu.

Rose onların yerlerini değiştirerek:

"Hayır, hayır! Öyle değil," diyordu. "Sıra düzenine uygun davranmıyorsunuz. En başta kocası olan kralla birlikte ana kraliçe, sonra boy sırasıyla prensler gelecek. Frédéric benim sağımda duracak. Biz nişanlılarız. Ayrıca 'hoş geldiniz'i ben söyleyeceğim, ona göre."

Tren durmuştu. Ambroise'la Andrée trenden inip de bütün ailenin bir tören havasında sıraya dizilip böyle kendilerini beklediğini görünce şaşakaldılar. Fakat Rose onlara tumturaklı bir nutuk vermeye başlayıp da nişanlı küçükhanıma bir uzak diyar prensesi gibi hitap ederek kendisini babasının ülkesine adımını atarken selamlamakla görevli olduğunu söyleyince nişanlılar gülmeye başladı, aynı lisanla cevap vererek şakayı uzattılar. Gar memurları ağızları bir karış açık bakıyor, dinliyorlardı. Çılgınlar gibi eğlendiler, hepsi de bu sıcak mayıs sabahı bu kadar çocuklaştıkları için son derece memnundu.

Lakin Marianne hayretle haykırdı:

"O da ne! Madam Séguin sizinle beraber gelmedi mi? O kadar söz veriydi!"

Gerçekten de Ambroise'la Andrée'nin peşinden yalnızca oda hizmetçisi Céleste inmişti trenden. Meseleyi o anlattı:

"Hanımefendi gerçekten çok üzgün olduğunu iletmemi emretti. Daha düne kadar sözünde duracağı ümidindeydi. Yalnız dün akşam

Mösyö de Navarède kendisini ziyarete geldi, bugün cemiyet tarafından verilen bir konferansta başkanlık edecekmiş, hanımefendi de tabii orada hazır bulunmazlık edemedi. Gençleri size getirme işini bana emanet etti. Görüyorsunuz, her şey pek yolunda gitti, onları sağ salim getirdim işte.”

Aslına bakılırsa köy hayatından sıkılan Valentine’in gelmeyişiine kimse üzülmemişti. Mathieu nazıkçe üzüntü beyan ederek genel düşünceyi özetledi:

“Her ne hal ise, kendisini ne kadar özlediğimizi söylersiniz... Haydi bakalım, yola çıkalım!”

Fakat Céleste tekrar lafa karıştı:

“Affedersiniz mösyö, ben sizlerle beraber kalamayacağım. Hayır, hanımefendi hemen dönüp yanına gelmemi söyledi, giyinmek için bana ihtiyacı varmış. Hem yalnız kalırsa fazlaca sıkılıyor. Onu çeyrek geçe Paris’e bir tren var, değil mi? Ona bineceğim. Akşam da saat sekizde burada olurum, küçükhanımı alıp götüreceğim. Tren tarifesine bakarak düzenledik bu işleri. Akşama görüşürüz mösyö.”

“Pekâlâ, görüşürüz.”

Oda hizmetçisini ıssız küçük garda bırakıp hep beraber çıktılar, brik arabasıyla bisikletlerin durduğu kasaba meydanına döndüler.

Rose:

“Tamamız, hiç eksikimiz yok!” diye haykırdı. “Şimdi artık sahici şenlik başlıyor. Babamızın şatosuna tören alayıyla dönmek üzere kafilenin düzenlenmesi işini bana bırakın.”

Marianne:

“Kafilen korkarım ıslanacak,” dedi. “Karşıya bak, yağmur geliyor.”

Az önce masmavi olan gökyüzü, bir süreden beri, sert bir rüzgârla kamçılana kamçılana batıdan yükselen külrengi iri bir bulutla örtülmüştü. Bir gece önceki şiddetli, fırtınalı sağanağın devamı gibiydi bu.

Genç kız azametle:

“Yağmur mu? Biz yağmura aldırmayız ki!” dedi. “Biz evimizden içeri girmeden cesareti varsa yağsın hele.”

Böyle dedikten sonra, komik bir amir tavrıyla, herkesi bir hafta öncesinden kafasında hazırladığı sıra ile yerleştirdi. Kafile hareket

etti, kapı önlerine koşuşan bütün dedikoducu kadınların hayran te-
bessümleri arasında Janville'den geçti; bereketli tarlalardan dolaşa-
rak, keskin cıvıltıları göğe yükselen tarlakuşu sürülerini kaldırarak
beyaz yol boyunca ilerledi. Sahiden muhteşem bir manzaraydı.

Başta, Rose ve Frédéric çifti yan yana bisikletle gidiyor, görkem-
li bir tavırla düğün alayına öncülük ediyordu. Onların arkasından
üç nedime, üç küçük kız kardeş Louise, Madeleine ve Marguerite,
boylarına uygun bisikletlere binmiş, en küçükleri önde, en büyükleri
arkada, boy sırasıyla geliyorlardı; başlarında bereleriyle, rüzgârdan
uçuşan saçları sırtlarını döverek böylece giderken, yeri yalayarak ge-
çen, müjdelere getirmiş haber kırlangıçları gibi şirinlerdi. Nedimleri
Grégoire'a gelince, o hep telaş içinde, var gücüyle pedal çeviriyor,
arada bir durumu iyi idare edemeyip önde giden kraliyet çiftini ge-
cecek kadar dalgınlıyor, o zamanlarda kendi saygılı ve mütevazı
safına dönüp görevini hatırlayana kadar şiddetli ihtarlar alıyordu.
Ne zaman ki üç nedime yakışıklı prensin sarayına doğru yola çıkan
Külkedisi'nin şarkısını okumaya başladı, kraliyet çifti yalnızca o za-
man, duruma uygun düşen bu şarkıyı kuralların dışına çıkma paha-
sına beğenme lütfunda bulundu. Derken Rose, Frédéric ve Grégoire
da aynı şarkıyı avaz avaz söylemeye başladı. Engin ve asude kırlarda
bu şarkı dünyanın en güzel müziği gibi yankılanıyordu.

Arkadan, biraz arayla, şimdi tıklım tıklım dolu olan, ailenin eski
brik arabası geliyordu. Kararlaştırılan programa göre, arabayı Ger-
vais sürüyor, onun solunda, deri kaplı arabacı yerinde Claire oturu-
yordu. Gervais de müziğe katılmak istediği için atların kulakları üs-
tünde kamçısını neşeli neşeli şaklatıyor, kuvvetli hayvanlar olan iki
beygir buna rağmen yine de kös kös gidiyordu. Arabanın içinde altı
kişilik yer olduğu halde yedi kişiydiler, üç yumurcak o kadar kıpır-
daniyordu ki üç kişilik yerden azını tuttukları söylenemezdi. Araba-
da önce Ambroise'la Andrée vardı, bu görkemli hoş geldin töreniyle
onurlandırılan nişanlılar karşılıklı oturtulmuştu. Sonra memleketin
yüce efendileri olan Mathieu ile Marianne karşı karşıya oturuyordu.
Marianne küçük Nicolas'yı, hanedanın son prensini dizlerine oturt-
muştu; pek neşeli olan ufaklık sığa gibi anırıyordu. Son olarak, boş
kalan iki yeri de yüce efendilerin biri kız, öbürü oğlan iki torunu,

Matmazel Berthe’le Mösyö Christophe almışlardı; ikisi de henüz uzun yol yürüyebilecek yaşta değildi. Yağmurun yaklaştığı korkusuyla şimdiden beyaz perdeleri yarıya kadar çekildiği halde yine de tantanalı bir yavaşlıkla ilerliyordu araba, perdeleri çekilince uzaktan bir saman arabasını andırmıştı.

Daha arkadan, artçı mevkiinde ise Blaise, Denis, Madam Desvignes ve iki kızı Charlotte ve Marthe’tan oluşan bir grup yaya olarak gelmekteydi. Bir araba tutmayı katiyen istememişler, Janville’den Chantebled’e kadar olan iki kilometrelik yolu geze geze gitmek çok hoş olur demişlerdi. Yağmur yağarsa elbet bir yere sığınarlardı. Zaten Rose da bu fikri pek mükemmel bulmuştu; kafilenin gerektiği kadar görkemli olması, gereken manayı taşıması için arkasından yürüyerek gelenler olması şarttı. Bu beş kişi halk kalabalığını oluşturuyordu, hükümdarlarını alkışlayarak takip eden o muazzam halk yığınıydılar. Ya da olmazsa olmaz muhafızlardı bunlar; en büyük ağabeyler, hain bir komşunun muhtemel saldırısını boşa çıkarmak üzere geriden gözcülük eden silahşorlardı. Aksi gibi Madam Desvignes hızlı yürüyemediği için artçılar çabucak geride kaldı, öyle ki az sonra uzakta belli belirsiz seçilen küçücük bir küme oldular.

Fakat aksiliklerle karşılaşıkça kahkahası daha da yükselen Rose bu duruma üzülmeydi. Yolun ilk dönemecinde bisikletinin üstünde arkasına dönüp baktı, artçılarını üç yüz metreden daha uzakta kalmış görünce hayran hayran bağırdı:

“Ooo! Bakın, Frédéric. Ne uçsuz bucaksız bir alay! Ne uzun yer tutuyoruz! Uzadıkça uzuyor, uzadıkça uzuyor, kırların uzunluğu yetmeyecek bize.”

Üç nedime ile küçük nedim alay edip gülmeye kalkışınca:

“Siz bana baksanıza, biraz daha saygılı olun bakayım...” dedi. “Hele bir saysanıza! Öncü olarak altı kişiyiz, değil mi? Arabada da dokuz kişi var, etti on beş! Beş artçıyı da ekleyin, yirmi eder. Böyle aile buldunuz da aldınız! Bizi geçerken seyreden tavşanların hayretten ve utançlarından dilleri tutuluyor.”

Gülmeye başladılar, hep birden yakışıklı prensin sarayına doğru giden Külkedisi’nin şarkısına tekrar başladılar.

Yeuse Köprüsü'ne vardıklarında ilk yağmur damlaları iri iri dökülmeye başladı. Müthiş bir rüzgârın ittiği külrengi bulut gökte alabildiğine koşuyor, havayı bir fırtına uğultusuyla dolduruyordu. Hemen peşinden damlalar daha da irileşti ve arttı; öyle bir sağanak başlamıştı ki sanki tepelerinde müthiş bir bent kapısı yıkılmış gibi sular birdenbire sel halinde döküldü. Yirmi metre ilerisi görünmüyordu. İki dakika içinde yol bir sel yatağı gibi taştı.

O zaman kafilede kaçan kaçana bir hal başladı. Talihin artçılara yardım ettiğini sonradan öğrendiler, yağmura yakalandıkları zaman bir köylü evinin önünde bulundukları için rahatçacık oraya sığınırvermişlerdi. Arabadakiler de sadece perdeleri kapatıverdi. Bu şiddetli sağanakta atların ürkmesinden korkarak, yolun kenarındaki bir ağacın altına sığındılar. Önlerinden giden bisikletlilere de seslenerek durmalarını, bu yağmuru göz göre göre yemenin delilik olacağını söylediler, fakat sesleri suların şakırtısı arasında kaybolup gitti. Gerçi küçük kızlarla nedim kendiliklerinden bu makul yolu tutarak bisikletleriyle birlikte kalın bir çitin arkasını siper almışlardı. Fakat nişanlı çift önleri sıra çılgın gibi yola devam ediyordu.

İkiliden daha aklı başında olan Frédéric mantıklı davranmış:

“İhtiyatsızlık ediyoruz,” demişti. “Rica ederim, biz de ötekiler gibi duralım.”

Fakat Rose coşmuş, o taşkın mutluluğuna iyice kapılmış, vücudunu kamçılایan yağmuru hissetmiyor gibiydi.

“Adam sen de! Artık sıırıslıkılam ısılandık,” diye cevap verdi. “Asıl durursak hastalanırız. Koşalım! Koşalım! Üç dakika içinde evde olacağız, bu mıymıntılar ta bir çeyrek saat sonra gelecekler, o zaman onlarla alay ederiz.”

Yeuse Köprüsü'nü aşmışlardı. Yol çetinleşiyor, yüksek kavak ağaçları arasından geçerek bir kilometre uzunluğunda bir yokuş halinde geliyordu, fakat onlar yine de yan yana olanca hızlarıyla uçuyorlardı.

Frédéric tekrar:

“Emin olun, hata ediyoruz,” dedi. “Bana kızacaklar, hakları da var.”

Rose:

“Aman!” diye haykırdı. “Ben çok eğleniyorum! Bu bisiklet banyosu çok matrak! Beni peşimden gelecek kadar sevmiyorsanız yakamı bırakın.”

Frédéric ona sokuldu, yandan vuran yağmura karşı bir parça korumaya çalışarak peşinden gitti. Bütün şiddetiyle dökülen, saldıran, uğuldayan bu su yığınının âdeta kapılıp ayağı yerden kesilen, sürüklenen, bu bitişik, dirsek dirseğe, delice bir hızla koşan çiftin yarışı çılgınca, divanece bir yarış oldu. Sanki fırtına onları da gümbürtüsü içine alıp sürüklüyordu. Çiftliğin avlusunda bisikletten indikleri zaman yağmur birdenbire dindi, gök tekrar mavileşti.

Rose kıpkırmızı kesilmiş, nefes nefese, kahkahadan kırılıyordu; öyle ıslanmıştı ki giysilerinden, saçlarından, ellerinden sular akıyor, testisini kendi üstüne devirip sular altında kalmış bir su perisine benziyordu.

“Nasıl? Şenlik tamam oldu değil mi?.. Ama herkesten önce biz geldik.”

Fırladı, saçlarını tarayıp üzerini değiştirmek için yukarı çıktı. Fakat karidesleri pişirmek için acelesinden, birkaç dakika vakit kazanayım diye, kuru çamaşır giyme zahmetine girmediğini gizledi. Aile halkı gelmeden önce suyu ateşe oturtmak, haşlamanın beyaz şarabını, havucunu, baharatını eklemek istiyordu. Gidiyor, geliyor, ateşi yelliyor, maharetini göstermekten memnun, halis bir ev kadını gibi mutfağı hamaratlığıyla dolduruyordu; nişanlısı da aşağı inmiş, hayran hayran onu seyrediyordu.

Nihayet bütün aile, brik arabasıyla gelenler, hatta yayalar da çiftliğe varınca, hayli sert bir tartışma oldu; anayla baba kızgındı, yağmur altındaki şu yarış onları çok endişelendirmişti.

Marianne:

“Kızım,” diyordu, “bu yaptığın iş hiç akıl kârı değil. Bari çamaşırını doğru dürüst değiştirdin mi?”

Rose:

“Elbette, elbette,” diye cevap verdi. “Karidesler nerede?”

Bir yandan da Mathieu, Frédéric’e çıkışlıyordu:

“Düşüp boynunuzu kırabilirdiniz, hem terliyen vücuda bu kadar soğuk su yemek iyi bir şey değildir. Rose’u durdurmalıydınız.”

“Ne mümkün! Dinlemedi, yürüdü gitti; ben de bilirsiniz ki onun bir dediğini iki edemiyorum.”

Nihayet Rose şirin bir edayla sitemlere son verdi:

“Haydi, haydi, bu kadar azar yeter, kabahat bende... Yaptığım haşlamadan dolayı beni tebrik edecek kimse yok mu? Ömrünüzde bu kadar güzel kokan karides haşlaması gördünüz mü?”

Yemek taşkın bir neşe içinde yendi. Yirmi kişiydiler; düğünün sahici bir provasını yapmak istediklerinden, sofrayı her zaman yemek yedikleri odanın bitişiğindeki büyük odaya kurmuşlardı. Bu oda henüz boştu, fakat yemek boyunca burayı fidanlarla, yapraktan çelenklerle, kucak dolusu çiçekle nasıl süslemeyi düşündüklerini konuşuştular. Hatta yemeğin sonunda duvarlara süslemelerin ana hatlarını çizmek üzere bir merdiven bile getirttiler.

O zamana kadar çok geveze olan Rose bir süredir susuyordu. Halbuki yemeğini pek iştahlı yemişti. Fakat hâlâ ıslak duran gür saçlarının altında yüzünde kan kalmamış, benzi balmumu gibi sararmıştı. Bir süsleme motifi göstermek için merdivene çıkmak istediği sırada sendeledi, ani bir baygınlık geçirdi. Onu çabucak bir iskemleye oturtular, herkes telaşa düşmüştü. Rose birkaç dakika baygın yattı. Kendine geldikten sonra, bir tür yürek darlığıyla bir müddet daha tıkanıklık geçirdi; konuşamadı, olup bitenin farkında değil gibiydi. Mathieu ile Marianne çok telaşlanmış, ona üst üste sorular soruyor, meseleyi anlamak istiyorlardı. Mutlaka soğuk almış olacaktı, o manasız koşunun sonucuydu işte bu. Neyse ki genç kız düzeliyor, tekrar gülümsemeye başlıyordu; bir ıstırapı olmadığını, birdenbire göğsüne koca bir kaldırım taşı konmuş gibi bir ağırlık hissettiğini, fakat sonradan bu ağırlığın geçtiğini, şimdi daha rahat nefes almaya başladığını söyledi. Nitekim biraz sonra ayağa kalktı, salonun süslenmesi meselesine dair fikirlerini söyledi; nihayet herkesin içi rahatladı, öğleden sonrayı neşe içinde planlar çizmekle, dünyanın en güzel projelerini yapmakla geçirdiler. Öğleyn karideslere o kadar rağbet göstermişlerdi ki akşam yemeğinde az yendi. Sonra saat dokuzda Céleste, Andrée'yi almaya gelince ayrıldılar. Ambroise hemen o akşam Paris'e dönüyordu. Blaise'le Denis ertesi gün saat yedide ilk trenle gideceklerdi. Rose, Madam Desvignes'le kızlarını yola kadar geçirdiği sırada, ailenin

yakında yapılacak mutlu düğünler için randevulaşmasının verdiği coşkun neşeyle çınlayan bir sesle, gecenin karanlığında hâlâ gülerek, yakında görüşürüz diye haykırıp duruyordu.

Lakin ne Mathieu ne de Marianne hemen yattı. Birbirlerine bile söylemek istemedikleri halde, Rose'u bulanık gözleriyle, sarhoşa benzeyen haliyle bir tuhaf buluyorlardı. Eve dönerken yine sendelemişti, sadece bir parça nefes darlığı olduğundan şikâyet etmesine rağmen onu yatmaya razı ettiler. Rose onların yatak odasına bitişik olan kendi odasına girdikten sonra beklediler. Annesi birkaç defa gidip iyice örtünmüş mü, rahat uyuyor mu diye baktı; babası da uyuyamıyor, lambanın karşısında endişeli ve dalgın bekliyordu. Nihayet Rose uyudu; bunun üzerine ikisi, ara kapıyı açık bırakarak, birbirlerini sakinleştirmek isteğiyle bir an alçak sesle konuştular. Bir şeycik değil, rahat bir uyku uyursa düzelir diyorlardı. Sonra onlar da yattı, bütün çiftlik sustu, ilk horoz sesi işitilinceye kadar derin bir uykuya gömüldü. Fakat saat dörde doğru, daha şafak sökmeden, birdenbire "Anne! Anne!" diye boğuk bir ses, bir inilti işitip uyandılar. Titreyerek yataktan atladılar, yalınayak, el yordamıyla mumu aradılar.

Rose boğuluyordu, son derece şiddetli yeni bir nöbetle çırpınmaktaydı. Birkaç dakika sonra ikinci defa olarak kendine geldi, rahat etmiş göründü; anne baba, çok şiddetli bir kaygı içinde olmalarına rağmen, kimseye seslenmemeyi, günün doğmasını beklemeyi daha uygun buldular. Asıl korkuları, kızlarının tanınmaz hale gelmiş olmasındandı; Rose'un yüzü şişmiş, değişmiş, sanki bir iblis onu bir gece içinde başkalaştırmış, ellerinden çalmıştı. Bununla beraber Rose, bitkin bir halde, tekrar uykuya dalmıştı. Onun bu rahatını bozma korkusuyla hiç kıpırdamıyor, uyanık duruyor, bekliyor, çiftliğin gün ısıdıkça artan canlılığına kulak veriyorlardı. Saatler geçti, beş oldu, altı oldu. Saat yediye yirmi kala civarı Mathieu, yedi treniyle Paris'e dönecek olan Denis'yi avluda görünce, aceleyle aşağı indi; ona Boutan'a uğramasını, bir dakika vakit kaybetmeden koşup gelmesi için rica etmesini söyledi. Oğlu gittikten sonra, hâlâ kimseyi çağırmak, hatta kimseye haber vermek istemediği için, yine Marianne'ın yanına çıkmıştı ki üçüncü bir nöbet daha geldi. Hem bu sefer yıldırım gibi gelmişti.

Rose yatağında doğrulmuş, kollarını uzatmış, ağzını alabildiğine açmış, inliyordu:

“Anne! Anne!”

Sonra bir isyan hamlesiyle, son bir hayat ateşiyle yatağından fırladı; yürümek istedi, doğan güneşin tutuşturduğu pencereye kadar gitti. Bacakları çıplak, omuzları çıplak, vücudunu şahane bir kaftan gibi örten çözükle gür saçlarıyla, saf bir bakire çıplaklığı içinde, bir an pencereye abandı. Hiçbir zaman bu kadar güzel, bu kadar aşk ve kuvvet ışıltısı içinde görünmemişti.

“Of! Çok ıstırabım var! Artık bitti, öleceğim.”

Babası seğırtmişti; annesi onu tutuyor, her türlü tehlikeye karşı, sarsılmaz bir zırhla korumak ister gibi iki koluyla birden kucaklıyordu.

“Sus, deli çocuk! Bir şey değil, yine nöbet geldi, geçecek. Allah aşkına yatağına yat! İhtiyar dostun Boutan yola çıktı, yarın ayağa kalkacaksın.”

“Yok, yok! Öleceğim, artık bitti!”

Onların kolları arasına düştü, yatağına zor yetiştirdiler. Ondan sonrası çok hızlı oldu; bir kelime söylemeden, gözünü açıp bakmadan, birkaç dakika içinde bir akciğer kanamasından öldü.

Bu, bir vuruşta bütün baharı kökünden baltalayan manasız yıldırım, kör tırpandı. Ölüm o kadar ani, öyle beklenmedik bir şiddetle gelmişti ki önce şaşkınlık acıya baskın çıktı. Marianne’la Mathieu’nün feryatları üzerine bütün çiftlik koştu, korkunç bir uğultuyla doldu; sonra ölümün derin sessizliğine gömüldü, her türlü iş, her türlü hayat durdu. Öteki çocuklar, henüz bir şey anlamayan küçük Nicolas, bir gün öncenin nedimi Grégoire, üç nedime Louis, Madeleine ve Marguerite, en fazla acı duyan büyükler Claire’le Gervais, hepsi orada, şaşkın, harap, duruyordu. Fakat yollarda daha başka çocuklar da vardı; büyükler, Blaise, Denis ve Ambroise, tam o anda, bu beklenmedik olaydan, ailenin tepesine inen müthiş baltadan habersiz, Paris’e doğru yol alıyorlardı. Korkunç haber acaba onları nerede yakalayacaktı? Nasıl acı bir keder içinde dönüp geleceklerdi? Ya koşu koşu gelecek olan doktor? Sonra birdenbire, ilk anların dehşet dolu kargaşasının ortasında, Frédéric’in, matemini haykıran

nişanlının feryatları yükseldi. Zavallı deli oluyor, kendini öldürmek istiyor, katilin kendisi olduğunu söylüyor, Rose'un sağanak yağmur altında çiftliğe dönmesine meydan vermemeliydim diyordu. Onu zorla ayırdılar, ikinci bir felaket olmasından korkarak çiftlikten uzaklaştırmak zorunda kaldılar. Delikanlının ani çılgınlığı yürekleri paralamıştı, hıçkırıklar yükseldi; zavallı ana baba, erkek kardeşler, kız kardeşler, bu büyük felaketin vurduğu, ölümün ilk defa ziyaret ettiği bütün Chantebled ağlamaya başladı.

Aman yarabbi, bu ölen Rose'du ha! Şu ölüm döşeğinde bembeyaz, soğuk vücuduyla yatan ölü, Rose'du! En güzelleri, en şenleri, en sevilenleri! Bütün ötekilerin karşısında hayran kaldığı, gurur duyduğu, aşk duyduğu kız! Hem de düğünden on gün önce, uzun bir ömür ve sarsılmaz bir mutluluk ümidi içindeyken, hem de o kadar şakalaştığı, o kadar güldüğü, çılgınca bir neşeyle dolu o güzel günün ertesinde! Onu o mutlu çocuksu hülyalarıyla, prensi karşılama töreniyle, kraliyet kafilesiyle, çok canlı, çok sevimli canlandırıyorlardı gözlerinde. Yakında yapılacak olan çifte düğün, ailenin uzun süredir devam eden mutluluğunun çiçek açması, uzun refah döneminin son bir sevinçle taçlanması olacaktı. O zamana kadar elbette nice zahmetler çekilmiş, bazen gözyaşı dökülmüştü, fakat her zaman birbirlerine sokulmuş, birbirlerinde teselli bulmuşlardı; bütün dertleri unutturan o candan akşam kucaklaşmalarında o güne kadar hiçbiri eksik kalmamıştı. Halbuki işte en iyileri gitmişti şimdi; ölüm, hiç kimse için mutlak bir neşenin mevcut olmadığını, en yiğit, en mutlu insanların bile bütün ümitlerini tam manasıyla başarıya ulaştırmayı başaramayacaklarını söylüyordu. Ölümsüz hayat yoktu. İnsanın aczinden paylarına düşen borcu bir defa daha ödüyorlardı. Çok yaşamak için çok yaratarak, kendilerine daha geniş bir hayat payı ayırdıkları için, bu borcu daha pahalıya ödüyorlardı. İnsanın etrafında her şey filizlenirken, her şey mahsul verirken, insan kayıtsız şartsız bereketi, devamlı döl yetiştirmeyi isterken, tepeden inme gelen felaketin ilk mezarı kazdığı, sevgili bir varlığı alıp götürdüğü gün, içinde bir dünyanın hazırlandığı o karanlık ve ezeli uçurumu hatırlamak ne feci şeydi! Ani bir kırılıştı bu; sonsuz zannedilen ümitle-

rin zorla elden alınışı, sonsuza kadar yaşamanın ve sevip sevilmenin imkânsız oluşunun verdiği derin bir hayretti.

Ah! Sonraki iki gün ne kadar korkunç oldu. Çiftlik de Rose'la beraber ölmüştü, davarların soluğundan başka çıt çıkmıyordu; bütün aile koşup gelmiş, biçare kızın cenazesi orada, çiçek yığınlarının ortasında yattığı müddetçe acılı bir bekleyişle harap olmuş, gözyaşlarıyla yanmış kavrulmuştu. Acılarını artıran bir şey daha olmuştu; cenaze töreninden bir gün önce, tabuta yerleştirilen ceset, çifte düğünde yapılacak büyük şenlik için en mükemmel nasıl süsleneceğini konuşarak çok neşeli bir öğle yemeği yedikleri salona indirilmişti. Cenazenin evde geçireceği son gece, başı ucunda orada beklediler; odada yeşil fidanlar yoktu, yapraklardan yapılmış çelenkler de öyle; yalnızca dört büyük mum yanıyor, sabahtan toplanmış güller soluyordu. O son gece ne ana ne de baba uyumak istedi. Toprağın ellerinden geri aldığı evlatlarının başucunda yan yana beklediler. Onu Chantebled'deki av köşküne ilk taşındıkları zaman, on altı aylıkken, memeden kesildiği, geceleyin kalkıp üstünü örttükleri o minimini haliyle gözlerinin önüne getiriyorlardı. Daha sonra Paris'te, yine ufacıkken, sabahleyin koşup bir marifet yapmış gibi kahkahalarla gülerken karyolaya tırmandığı, yatağı altüst ettiği haliyle görür gibi oluyorlardı. Özellikle de büyümüş, güzelleşmiş haliyle görüyorlardı onu; Chantebled büyüdükçe o da büyümüş, gitgide verimlileşen bu toprağın bütün sağlığını, bütün güzelliğini alarak serpilmişti sanki. Halbuki işte ölmüştü; onu bir daha asla görmeyeceklerini düşündükçe, elleri birbirini arıyor, feci bir kavuşma ile kenetleniyor, bir arada kanayan kalplerinde açılan o aynı yaradan bütün ömürleri, bütün gelecek günleri hiçliğe doğru akıp gidiyormuş gibi geliyordu. Artık gedik açıldığına göre, öteki mutlulukları da bunun arkasından sürüklenip gitmeyecek miydi? Beş yaşındaki ufaklıktan yirmi dört yaşındaki büyüklere kadar öbür on çocuk, siyahlar giymiş, gözleri yaşlı, uyuyan kız kardeşlerinin etrafında son bir saygı duruşunda bulunan acılı bir bölük asker gibi beklemesine rağmen, ana ile baba artık onları görmüyor, sayılarını bilmiyordu; giden, vücutlarından bir parçayı da beraberinde götüren kızlarının ölümüyle yürekleri paramparçaydı. Derken dört mumun yarım yamalak aydınlattığı çıp-

lak, büyük odada, cenazenin başında bekleyenlerin üzerine, bütün ailenin bu son vedasının üzerine şafak söktü.

Yüksek kavakların arasından, yeşil başakların ortasından geçerek, Rose'un sağanak yağmur altında çılginca tırmandığı o beyaz yolda ilerleyen cenaze alayı da bir başka acıklı manzara oldu. Bütün akraba, eş dost gelmişti; bütün kasaba bu ani ölümden duyduğu üzüntüyü gösteriyordu. Kafile bu sefer sahiden uzağa kadar yayılıyor, parlak güneşin altında beyaz güller açmış bir büyük çalılık gibi duran, beyazlara bürünmüş arabanın arkasında gerilere kadar uzuyordu. Bütün aile bu cenaze alayının önünde yürümek istemişti; bizzat ana, hatta kız kardeşler, sevgili ölülerinden ancak mezarın başında ayrılacaklarını söylemişlerdi. Arkadan ailenin yakınları, Beauchêne'ler, Séguin'ler geliyordu. Fakat ne Mathieu ne de Marianne, yorgunluktan bitkin vücutlarıyla, ağlamaktan şişmiş gözleriyle, acıdan harap bir halde, etraflarındaki insanları tanıyorlardı. Ancak ertesi gün, galiba Morange'ı görmüş olduklarını hatırladılar; ağlayarak ellerini sıkın, bir gölge gibi şöyle bir görünüp kaybolan sessiz, silik adamın gerçekten Morange olduğuna emin değillerdi yine de. Mathieu bir de Constance'ın sıska yüzünün, kuru profilinin, mezarlıkta, cenaze kabre indirildikten sonra yanına yaklaştığını, kendisine belli belirsiz birtakım teselli sözleri söylediğini, fakat bu sırada sanki gözlerinin iğrenç bir sevinçle ışıldar gibi olduğunu korkunç bir rüyayı hatırlar gibi hatırladı.

Ne söylemişti şimdi bilemiyordu. Duruma uygun sözler olsa gerek, nitekim tavrı da kederli bir akraba tavrıydı. Fakat Mathieu'nün zihninde bir başka acı hatıra canlandı; Constance'ın çifte düğüne geleceğine söz verdiği gün, acı bir tebessümle, Chantebled'in talihinin hep yaver gitmesini dilediğini söylerkenki sözlerini hatırlıyordu. Demek döl bereketleri dillere destan o bahtiyar Froment'lar da nihayet acının sillesini yemişlerdi! Belki de talihleri ebediyen kapanmıştı! Mathieu bunu hatırlayınca tepeden tırnağa ürperdi; geleceğe olan inancı sarsılmış, artık gedik açıldığına göre, mutluluklarının, döl bereketlerinin kesilip sona ereceği korkusu yüreğine düşmüştü.

BİR SENE SONRA, Ambroise'la Andrée, oğlan olan ilk çocukları Léonce'u vaftiz ettirdiler. Rose öldükten bir buçuk ay sonra, aile arasında, düğün yapmadan evlenmişlerdi. Bu vaftiz, uğradıkları müthiş darbenin tesirinden henüz kurtulamamış, hâlâ yas tutan Mathieu ile Marianne'ı evden dışarı çıkartacak ilk mutlu bahane olacaktı. Törenden sonra genç karı kocanın evinde bir öğle yemeği yenmesi, herkesin ondan sonra işine gücüne gitmesi kararlaştırılmıştı. Bütün aile gelemeyeceğine göre, törende büyükanne ile büyükbabadan başka iki büyük kardeş Denis ile Blaise bulunacak, Blaise karısı Charlotte'la beraber gelecekti. Vaftiz babası olan Beauchêne, vaftiz analığına Madam Séguin'i seçmişti, çünkü söylediğine göre zavallı Constance, oğulları Maurice öldüğünden beri, bir çocuğa elini sürmeyi aklından bile geçirse tüyleri ürperiyordu. Bununla beraber öğle yemeğinde bulunmayı kabul etmişti, Séguin ise yemeğe gelemeyeceğini söyleyerek özür dilemişti. Bu halde bile on kişiydiler, karı kocanın ileride zengin olacakları günü beklerken oturdukları Boétie Sokağı'ndaki mütevazı dairenin küçük yemek odasını doldurmaya yeterlerdi.

Çok güzel bir gün oldu. Bu sevinçli günde bile siyah giysilerini çıkarmak istemeyen Mathieu ile Marianne, dünyaya gelişi ümitlerini tazeleyen bu torunun beşiği karşısında nihayet biraz olsun neşelendiler. Kış başında aileyi bir başka matem daha sarsmıştı. Blaise küçük Cristophe'unu kaybetmiş, yavrucak iki buçuk yaşındayken kuşpalazına kurban gitmişti. Fakat Charlotte o kaybı telafi ederce-sine şimdi yine gebeydi, hatta dört aylık olmuştu bile; ilk günlerin acısının yerini heyecanlı bir bekleyiş almıştı. Daracık daire sarışın, zarif Andrée'nin etrafa yaydığı güzel kokularla mis gibi kokuyor, Ambroise'ın gönülleri fetheden cazibesiyle ıslıl ıslıl parlıyordu; birbirine tapan, cesaretle, kol kola, dünyayı fethetmek üzere yola çıkan güzel ve sevdalı bir çiftlerdi. Ayrıca yemeği vaftiz babası Beauchêne'in doymak bilmez iştahıyla bol kahkahaları şenlendirmişti; vaftiz annesi Valentine'le pek meşgul oluyor, şakalaşıyor, ona abartılı bir dille kur yapıyor, kırk beş yaşında ve büyükanne olduğu halde hâlâ genç

kızlık taslayacak kadar narin vücutlu olan Valentine'in de pek hoşuna gidiyordu. Yalnızca Constance ciddi duruyor, ince dudaklarının kenarını hafifçe bükerek gülmeye tenezzül ediyor, yakın geçmişteki matemlere rağmen yenilmez bir geleceğe uzanan yeni bir kuvvetin yükseldiği bu neşeli sofraya göz gezdirdikçe, kağşamış yüzünde ara sıra feci bir ıstırap gölgesi dolaşıyordu.

Saat üçe doğru Blaise sofradan kalktı, Beauchêne'in bir likör daha içmesini istemiyordu. Beauchêne nihayet söz dinledi:

"Doğru, çocuklar, Blaise'in hakkı var. Evinizde insan pek rahat ediyor, ama bizim mutlaka fabrikaya dönmemiz gerek. Denis'yi de alıp götüreceğiz, büyük bir yapı işi için onun bilgisine ihtiyacımız var. Bizler böyleyizdir işte. Vazife oldu muydu nazlanmayız."

Constance da kalkmıştı:

"Araba aşağıda olmalı, sen alacak mısın?"

"Hayır, hayır, biz yürüyerek gideceğiz, kafamız da biraz yerine gelir."

Hava kapalıydı; ortalık da gitgide karardığı için Ambroise pencereye yaklaşmış:

"İslanacaksınız," diye haykırmıştı.

"Aldırma! Sabahtan beri yağmur sıkıntısı var zaten havada, o yağınca kadar biz fabrikaya nasıl olsa varırız."

Constance'ın Charlotte'u arabaya alıp fabrikanın yanındaki evinin kapısına bırakması kararlaştırıldı. Valentine'in acelesi yoktu, hava açılır açılmaz iki adım ötedeki Antin Caddesi'ne rahat rahat giderdi. Marianne'la Mathieu'ye gelince, onlar da Andrée'nin yalvarmalarına dayanamamış, bütün günü orada geçirip akşam yemeğini de yedikten sonra son trenle Chantebled'e dönmeye razı olmuşlardı. Böylelikle eğlence tam olacaktı; genç karı koca son derece memnundu, sevinçle zıplıyor, el çırpıyorlardı.

Fakat diğerleri giderken bir olay, Constance'ın yaptığı bir yanlışlık, hepsini bir kere daha güldürdü; zengin yemeğin ardından herkes pek neşeliyken bu yanlışlık pek komik oldu. Constance, Denis'ye dönmüş, donuk renkli gözleriyle ona bakarak sakince:

"Blaise, dostum, boyun kürkümü versenize, galiba yan odada unuttum," demişti.

Hepsi gülmeye başladı, Constance bu gülmenin sebebini anlayamadı. Sonra istediği şeyi getiren Denis'ye aynı sakinlikle teşekkür etti:

“Mersi Blaise, zahmet ettiniz.”

Bunun zerine hepsi birden kakhahayı koyuverdi, katıla katıla gülüyorlardı; Constance'ın sakin ve kendinden emin tavrı çok gülünçtü. Ne oluyordu? Ne diye hep bir ağızdan böyle alay ediyorlardı? Nihayet yanıldığından şüphelendi, genç adama daha dikkatlice baktı:

“Ha! Sahi, Blaise değil, Denis'ymiş. Ne yapayım? Ben ikisini hep karıştırıyorum, hele sakallarını aynı biçimde kestirmeye başladıklarından beri.”

Böyle hep birlikte glşmenin biraz alaycı bulunması ihtimalini önlemek için Marianne, aile arasında herkesin bildiği bir öyküyü kibarca hatırlattı; ikizler küçükken kendisinin bile onları farklı göz renklerine göre ayırt ettiğini, bu yüzden bir arada uyuduklarında kimin kim olduğunu anlamak için onları uyandırdığını anlattı. Sonra tekiler, Beauchne'le Valentine de lafa karışıp ikizleri karıştırdıkları durumları anlattılar; iki kardeş o kadar benziyordu ki bazı günler, bazı ışıkların altında bu benzerlik ayırt edilemez hale geliyordu. Sarmaş dolaş kucaklaşmalardan ve el sıkışmalardan sonra, bu coşkun neşe ortasında vedalaşıldı.

Eve dönerlerken arabada Constance, fazla uzayan öğle yemeğinin artırdığı şiddetli baş ağrısını bahane ederek, Charlotte'la ancak bir iki kelime konuştu. Bitkin bir halde, gözleri yarı kapalı, düşünüyordu. Rose'un ölümünün ardından küçük Christophe'un da Froment'ların yüreğindeki yarayı derinleştirerek gittiği sıralarda, Constance'ın ümidi dirilir gibi olmuştu. Bir nöbet gelmiş, Constance bütün varlığının uyandığını sanmıştı. Yüzüne kan hücum ediyor, vücudunda sıcak ürpertiler dolaşıyordu; o güne kadar hiç böyle şeyler hissetmediği halde arzu dolu geceler geçirdi. Yoksa doğurganlığı, ana olma kabiliyeti canlanıyor muydu? Yapraklarını çoktan dökmüş olan gürbüz ağaçlar bazen güzel sonbahar mevsimlerinde yeniden yapraklanıp ieklenmez miydi? Delice bir neşe duymaya başladı. Gaude'un bir daha ocuk doğuramayacağını yüzüne karşı pattadak

söylediği o feci gün geride kaldıkça, onun bir hekim olarak sözünden daha fazla şüphe eder oluyor, kendi yetersizliğine inanamayarak, ne kadar yetkin olursa olsun herkesin hata yapabileceğine inanmayı tercih ediyordu. Mutlaka öyleydi, Gaude herhalde yanılmıştı. Constance damarlarında atan hayatı dinledi; kanının geçirdiği bu buhranı, vücudundaki bu yangınları, bu sıkıntıyı ihtirasla izlemeye başladı; bu hallere bir mana veremiyor, cinsiyetinin geç kalmış bir uyanışı olduğunu sanıyordu. Hatta bir gece kocasının eve geldiğini işitince, çocuk doğurabileceğine iyiden iyiye inandığı için, heyecanla kalkıp onu yatağına çağırmasına ramak kalmıştı. Sonra şiddetli sancılar başladı, Boutan'a danışmak zorunda kaldı; doktorun sözleri Constance'ın ümitlerini tamamen yıkan son darbe oldu. Boutan bunun sadece vaktinden erken, henüz kırk altı yaşında bir âdetten kesilme hadisesi olduğunu söyleyerek, gebelikten kaçmak için yapılan hilelerin bu hadiseyi çabuklaştırmış olma ihtimali bulunduğunu ima etti. Bu sefer hayat ağacı artık sahiden ölmüştü, kuruyan dal artık hiç yemiş vermeyecekti; Constance bu dalda kalan son çiçeklerin döküldüğünü görüyordu.

Constance, iki aydır, artık kadın olmamanın azabını işte böyle için için duymaktaydı. Sabahleyin şu vaftiz esnasında ve şimdi arabada, bu gebe kadının yanında, ayıp bir illet gibi gizli tutarak hâlâ itiraf etmediği bu düşkünlüğü, gülüşüne ağı katıyor, rengini sarartıp ahlakını bozuyor, onu en müthiş fenalıkları işlemeye elverişli hale getiriyordu. Kaybettiği çocuk, artık bir daha doğuramayacağı çocuk, uzun zaman boyunca atıl kalmaktan hoşnut olan, bugün ise aldatıldığını anlayan, doyurulamayan analık duygusu onu gerçekten marazi bir ahlak bozukluğuna sürüklüyor, Constance kendi kendine dahi itirafa cesaret edemediği feci oç alma arzuları besliyordu. Bütün dünyayı, olayları, insanları, kendisini ezmek için anlaşmış olmakla suçluyordu. Kocasını hainlerin en alçağı, en budalasıydı, çünkü fabrikayı şu Blaise'e her gün bir parça daha kaptırarak karısına ihanet ediyordu; o Blaise ki karısı bir oğlunu kaybederse, hemen arkasından bir oğlana daha gebe kalıyordu. Hiçbir kocalık vazifesi beklemeden, hatta yanında bulunmasını bile istemeden dışarıdaki aşağılık zevklerine terk ettiği kocasını bu kadar neşeli, bu kadar mutlu görmek

öfkelen diriyordu Constance'ı. Beauchêne hâlâ o muzaffer üstünlük edasını muhafaza ediyor, hiç değişmediğini söylüyordu. Doğruydu da; o eski faal patron, adım adım genel felce* doğru giden ihtiyar bir sürtük haline gelmiş olmasına rağmen, hâlâ hayatından mümkün olduğunca fazla haz almaya çalışan o pratik zekâlı bencil adamdan başka bir şey değildi. Uçurumdan aşağı tam yol gidiyordu; Blaise'ı sağ kolu yapmıştı, çünkü kendi yorgun omuzlarına artık ağır gelen dertlerden onu kurtarıyordu Blaise, üstelik zevkine harcayacağı parayı da ona sağlıyordu. Beauchêne böyle zeki ve çalışkan bir çocuğa rastlamış olmaktan dolayı mutluydu.

Constance eninde sonunda bir ortaklık projesinin ortaya çıkacağını biliyordu, hatta kocası kendisinden gizlediği aptalca birtakım işlerden, rezilce borçlardan ileri gelen açıkları kapamak için şimdiden büyükçe bir meblağ almış olmalıydı. Araba yürürken Constance, gözleri kapalı, bu işleri düşünerek büsbütün zehirleniyor, öfkeden haykırarak, bu genç kadının, yanında oturan şu Charlotte'un, bu sevilen eşin, bu doğurgan annenin üstüne atılmak, onu tokatlamak, yüzünü paralamak istiyordu.

Sonra tekrar aklına Denis geldi. Onu niçin fabrikaya götürüyorlardı? O da mı kendisini soyup soğana çevirecekti? Halbuki genç adamın henüz bir mevki sahibi olmadığı halde, fabrikada iki kişiye yer olmadığı düşüncesiyle kardeşiyle birlikte çalışmayı reddettiğini biliyordu. Denis mekanikte çok etraflı teknik bilgiye sahipti ve geniş bir inşaat şantiyesinin başına geçmek emelindeydi; bu bilgisi dolayısıyla, fabrikada yeni model bir tarım makinesi yapılacağı zaman, kıymetli bir danışman olarak öne çıkıyordu. Constance onu düşünmeyi bıraktı, endişelerinde onun bir yeri yoktu, çünkü Denis bir saatliğine uğrayıp geçen bir misafirden ibaretti, belki ertesi gün Fransa'nın öbür ucuna gidip yerleşecekti. Blaise'in hayali boğucu bir düşünce halinde tekrar zihnine musallat oldu; Constance, üç erkek fabrikaya varmadan önce hızlıca oraya giderse, Morange'ı çalışma odasında yalnız görebileceğini, onu konuşturup bir şeyler öğrenebileceğini düşündü birden. Morange muhasebeci olduğu için, henüz

* Genel felç: Frenginin beyne yayılması sonucunda bilişsel süreçler ve devimsel becerilerde baş gösteren çöküntü. -ed.

tasarı halinde dahi olsa ortaklık sözleşmesini biliyor olmalıydı. Bu aklına gelir gelmez heyecanlandı, fabrikaya varmak için sabırsızlıktan yanıp tutuşmaya başladı. Morange'ı konuşturacağına emindi, onu istediği gibi kullanabileceğini düşünüyordu.

Araba Léna Köprüsü'nden geçerken pencereden baktı:

“Aman, bu araba da ne kadar yavaş gidiyor!.. Bari yağmur yağsaydı, belki başımın ağrısı bir parça geçerdi.”

Şiddetli bir sağanağın birlikte gelen üç erkeği bir garaj kapısına sığınmak zorunda bırakarak kendisine daha fazla vakit kazandıracığını düşünüyordu. Nihayet fabrikanın önüne gelince arabayı durdurdu, yol arkadaşını evine kadar götürmedi bile:

“Şekerim, kusuruma bakmazsınız değil mi? Sokağın köşesini döner dönmez evdesiniz.”

Arabadan indiler. Charlotte gülümseyerek, şefkatle onun elini tuttu, bir iki saniye bırakmadı:

“Elbette, binlerce teşekkürler. Çok nazıksınız. Kocama beni eve bıraktığınızı söyleyin lütfen, çünkü tekrar hamile kaldığımdan beri beni hemencecik merak ediyor.”

Constance da tebessüm etmek zorunda kaldı, yeniden samimi dostluk gösterilerinde bulunarak bu görevi mutlaka yerine getireceğine söz verdi.

“Allahaısmarladık, yarın görüşürüz.”

“Evet, evet, yarın görüşürüz, güle güle.”

Morange karısı Valérie'yi kaybedeli on sekiz sene, kızı Reine öleli dokuz sene olmuştu. Sırtından çıkarmadığı siyah giysileri, herkes-ten uzak, dört duvar arasında mahpus, ancak zaruri sözleri söyleyip başka lakırdı etmeden geçirdiği hayatıyla, hâlâ bu felaketlerin ertesi gününde yaşıyormuş gibi görünüyordu. Yine o iyi ve örnek memur haline gelmiş, hep saatinde işinin başına gelen, otuz seneye yakın bir zamandır her sabah oturduğu çalışma odasındaki koltuğa çivilenmiş gibi yaşayan, dürüst, dikkatli muhasebeci olmuştu. “Benim iki kadını-m” diye bahsettiği sevgili ölüleri, onun iradesini, emellerini, onlar uğruna bir an için kurmaya çalıştığı başarı, servet, debdebeli ve parlak hayat hülyasını alıp götürmüşlerdi. Artık yapayalnız kalan, eski zayıflığına, eski çocuk çekingenliğine tekrar yuvarlanan Morange,

alıştığı bu loş köşecikte ölmekten, dolap beygiri gibi her sabah yeniden başına oturduğu bu silik işten başka bir şey beklemiyordu hayat-tan. Fakat evinde, bırakmamakta ısrar ettiği Grenelle Bulvarı'ndaki o dairede esrarlı bir hayat sürdüğünden, endişeli bir kıskançlıkla gizli tuttuğu saplantıları olduğundan şüphe ediliyordu. Hizmetçi kadın içeriye kimseyi sokmamak üzere emir almıştı. Kaldı ki o da bir şey bilmiyordu. Morange onun yemek odasıyla salonda dolaşmasına izin vermekle beraber, eskiden karı koca odası olan kendi yatak odasıyla Reine'in odasına adım atmasına tahammül edemiyor, bu odalara yalnız kendisi giriyordu. Bu odaları temizlemek için girip kapanıyor, orada ne temizliği yaptığını kimse tam olarak bilmiyordu. Bu odalar, ateşli bir sofı gibi tek başına ayin yaptığı, biricik rahibi olduğu kutsal, korkunç mabetler gibiydi. Hizmetçi kadın oralara bir göz atmaya boşu boşuna uğraşmış, Morange tatil günleri o odalardan dışarı adımını at-mazken boşuna kulağını kapıya verip dinlemişti; hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyordu. Bu tapınaklarda hangi kutsal emanetlerin dur-duğunu, Morange'ın buraları hangi ibadetlerle şereflendirdiğini bilen bir allahın kulu yoktu. Şaşkınlık yaratan diğer bir şey de gitgide daha fazla hasisleşmesiydi; bütün masrafı bin altı yüz frank kira ile hizmetçi kadının aldığı aylıktan, bir de kadının Morange'ın elinden yiyecek ve evin bakımı için binbir güçlkle koparabildiği günlük birkaç kuruş-tan ibaretti. Morange'ın maaşı sekiz bin franga çıkmıştı, bunun yarı-sını bile harcamadığı kesindi. Tadını çıkarmak istemeyip biriktirdiği bu büyük paraları ne yapıyordu acaba? Hangi gizli kovuğa tıkıyordu? Hangi gizli ihtiras, hangi delice sevgi hülyası uğrunda saklıyordu? Ga-yet halim selim, gayet temiz görünüyordu Morange; artık bembeyaz olmuş sakalı gayet özenliydi. İşinin başına dudaklarında hafif bir te-bessümle geliyor, bu çok düzenli, çok metotlu adamın halinde, ruhun-daki çöküntüyü, yaşadığı felaketin yüreğinde bıraktığı kül yığını, tam sönmemiş yangını belli eden hiçbir şey görülüyordu.

Constance'la Morange arasında yavaş yavaş bir bağ oluşmuştu. Kızının ölümünden sonra onun harap halde fabrikaya dönüşünü gör-düğünde, bu adama karşı derin bir acıma duymuştu Constance; bu acımaya belli belirsiz, için için bir de şahsi kuruntu karışmıştı. Oğlu Maurice'in ölmesine daha beş sene vardı, fakat Constance'a o zaman-

dan malum olmuştu; Morange’a ne zaman rastlasa hafif bir ürperti geçirir, vücudu buz kesilirdi. Bu adam, biricik evladını kaybetmiş bir adamdı. Aman yarabbi! Demek ki böyle bir felaket olması mümkündü, öyle mi? Sonra aynı felaket kendi başına da gelip o müthiş yası, birdenbire açılan, tedavisi imkânsız yarayı kendisi de tadınca, bu dertli kardeşe yaklaşmış, ona hiç kimseye göstermediği bir iyilikle davranmıştı. Bazen Morange’ı akşamı beraber geçirmek üzere eve davet ediyor, karşılıklı konuşuyorlar, hatta çoğu zaman hiçbir şey söylemiyor, sessizlik içinde çaresizliklerini paylaşıyorlardı. Constance daha sonraları bu samimilikten faydalanarak, kocasının kendisine söylemek istemediği, fabrikaya ait işleri ondan öğrenmeye başlamıştı. Hele kocasının işletmeyi fena idare ettiğinden, hatalar yaptığından, borçlandığından kuşkulananmaya başlayalı, muhasebeciyi sırdaşı, hatta casusu yapmaya uğraşüyor, bozulduğunu sezdiği idareyi mümkün olduğunca eline almasına yardım etmesini istiyordu. İşte o gün de Morange’la yalnız kalma fırsatını yakalamak için aceleyle fabrikaya varmaya çalışmıştı, patronlar yokken onun ağzından laf alacağından emindi.

Eldivenleriyle şapkasını dar çıkardı. Morange’ı ufacık çalışma odasında, hiç değişmeyen yerinde oturmuş, önünde açık duran her zamanki defterinin üzerine eğilmiş buldu.

Morange hayretle:

“Aa!” dedi. “Vaftiz bitti mi? Ne çabuk!”

Constance lafa girmek için konuyu hemen evirip çevirerek:

“Evet, evet,” dedi. “Daha doğrusu müthiş bir baş ağrısına yakalandığım için ben dönüp geldim. Ötekiler orada kaldılar. Baktım, burada ikimiz yalnızız, sizinle biraz sohbet etmek başımın ağrısına iyi gelir diye düşündüm dostum. Sizi ne kadar takdir ettiğimi bilirsiniz... Ah! Mutlu değilim, hiç mutlu değilim!”

Başkalarının mutluluğunu göre göre çoktan beri tuttuğu göz yaşlarına boğularak bir iskemleye yığılmıştı. Morange onu bu halde görünce üzülmüş, kendisinin de eli ayağı kesilmiş, Constance’ın bayılacağı korkusuyla hizmetçi kadını çağırmaya kalkmıştı. Fakat Constance ona engel oldu.

“Sizden başka kimsem yok dostum,” dedi. “Herkes beni silkip atıyor, herkes benim aleyhimde. Pekâlâ anlıyorum, beni mahvediyorlar,

benim felaketim için çalışıyorlar, sanki evladımı kaybetmekle felaketlerin en büyüğüne uğramamışım gibi... Onun için, mademki bir siz varsınız, bir siz biricik kızınızı kaybettiğiniz için benim çektiğim azabı biliyorsunuz, allah aşkına benimle birlik olun! Bana gerçeği söyleyin. Söyleyin ki hiç değilse kendimi koruyabileyim.”

Morange, Constance’ın kızından bahsettiğini işitince, onunla beraber ağlamaya başlamıştı. Constance artık onu sorguya çekebilirdi; hatırlattığı bu müşterek acıyla harap olarak cevap verecek, her şeyi söyleyecekti Morange. Nitekim Blaise’le Beauchêne arasında gerçekten de bir sözleşme yapılacağıнын haberini verdi, fakat bu tam bir ortaklık sözleşmesi değildi. Beauchêne fabrikanın kasasından itiraf edemeyeceği birtakım harcamalar için çok büyük paralar kaldırmıştı; bir şantaj hikâyesi olduğu söyleniyordu, bir küçük kızın annesi ağır ceza mahkemesine başvurmaya kalkışmış diye rivayetler vardı. Bunun üzerine Beauchêne, faal elleriyle işletmeyi kendi yerine idare eden Blaise’e açılmak zorunda kalmış, onu kendisine ödünç para verecek birini bulmakla görevlendirmiş, genç adam da o zaman bu parayı kendisi ödünç vermişti; bu para herhalde oğlu adına fabrikaya para yatırmaktan memnuniyet duyan Mathieu Froment’dan geliyordu. Şimdi vaziyeti düzenlemek için işletmenin mülkiyetini altı hisseye bölmeye, bu hisselerden birini borcun ödemesi olarak Blaise’e bırakmaya karar vermişlerdi, o kadar. Demek ki Blaise fabrikaya altıda bir oranında sahip oluyordu, üstelik Beauchêne bir süre sonra bu altıda bir hisseyi ondan geri satın alabilirdi. Asıl büyük tehlike, Beauchêne’in bundan sonra borçtan kurtulacağı yerde, yuvarlanıp gittiği israf ve budalalık uçurumu yolunda öteki hisseleri de birer birer satma hevesine kapılması ihtimaliydi.

Constance ürpertiler geçirerek dinlemiş, sapsarı kesilmişti:

“İmzalandı mı bu sözleşme?”

“Hayır, daha imzalanmadı. Ama kâğıtlar hazır, bugünlerde imzalanacak. Zaten akla yatkın tek çözüm yolu bu, başka çare yok.”

Fakat Constance besbelli bu fikirde değildi; öfkeyle isyan ediyor, varlığının bütün kuvvetiyle bir engel arıyor, iflasa ve utanca mâni olmak için nasıl önüne geçilmez bir çare icat edeceğini araştırıyordu.

“Yarabbi! Ne yapsam? Nasıl hareket etsem?”

Sonra hiçbir çare bulamamanın, aciz kalmanın verdiği öfkeyle ağzından şu feryat döküldü:

“Ah! O alçak Blaise!”

Zavallı Morange bu sözü işitince pek üzüldü. İşin içyüzünü henüz anlamamıştı. Nitekim soğukkanlılıkla onu sakinleştirmeye çalıştı; Blaise’in mert bir çocuk olduğunu, bu meselede çok dürüst davrandığını, rezaleti önlemeye uğraştığını, hatta hiçbir menfaat kaygısı gütmemediğini anlattı. Constance istediği şeyi öğrendiğine memnun olmuş, yaya dönen üç erkeğin kendisini orada bulmasını istemediğinden ayağa kalkmıştı. O kalkınca muhasebeci de kalktı, Constance’ın dairesine gitmek için geçmek zorunda olduğu galeriyi onunla beraber yürüdü:

“Namusum hakkı için madam, bu genç hiçbir çirkin hesap gütmemiştir. Bütün evrak elimden geçiyor, bendeki bilgiler hiç kimsede yok. Eğer herhangi bir dolap çevrildiğinden şüphelenseydim, iyiliklerinizin karşılığını vermek için sizi mutlaka uyarırdım.”

Constance onu artık dinlemiyor, başından savmaya çalışıyordu. Tam o sırada, uzun süredir ha yağdı ha yağacak olan şiddetli yağmur inmeye, camları kuvvetle dövmeye başladı. Gökyüzünü öyle siyah bir bulut kaplamış, ortalık öyle kararmıştı ki saat henüz dört olduğu halde âdeta gece çökmüştü. Constance yoldakilerin bardaktan boşanırcasına yağan bu yağmura yakalanınca bir araba tutacaklarını düşündü. Adımlarını hızlandırdı, muhasebeci hâlâ peşinden geliyordu.

Morange:

“Bakınız, size bir misal,” diye devam etti. “Sözleşme kaleme alınacağı zaman...”

Birdenbire sözünü yarıda kesti, boğuk bir feryat kopardı, dehşet ifade eden bir hareketle Constance’ı geriye itip durdurdu:

“Aman, dikkat edin!”

Ayaklarının dibinde bir boşluk vardı. Orada, galerinin sonunda, konakla fabrika arasında geçit vazifesi gören koridora varmadan, bir yük asansörü bulunuyordu. Çok kuvvetli bir asansördü bu; buharla işliyor, iri parçaları ambalaj dairesine indirmek için kullanılıyordu. Her zaman değil, bazı günler işlerdi. Asansör yuvasının geniş kapağı

hep kapalı durur, asansör işlediği anlarda o işle görevli bir bekçi başında bekler, iniş çıkışı idare ederdi.

Vücudu buz kesilen Morange korkuyla:

“Dikkat edin! Dikkat edin!” diyordu hâlâ.

Asansör yuvasının kapağı indirilmişti, koca delik apaçık duruyordu. Onları uyuracak, müthiş bir yuvarlanışla aşağı uçmalarına mâni olacak ne bir parmaklık ne de başka bir şey vardı. Yağmur hâlâ camlarda şaklıyor, galeride karanlık öyle zifiri bir hal alıyordu ki önlerini görmeden, ayaklarına güvenip yürüyorlardı. Bir adım daha atsalar yuvarlanıp gideceklerdi. Muhasebecinin karanlığın artmasından, orada olduğunu bildiği için görmekten ziyade hissettiği o uçurumdan işkillenmesi bir mucizeydi.

Lakin Constance işi henüz anlamamış, kendisini heyecanla durduran Morange’ın elinden kurtulmak istemişti.

“Baksanıza canım!” diye haykırdı Morange.

Aynı zamanda eğildi, eğilip çukura bakması için onu da zorladı. Çukur, karaltılarla dolu bir kuyu gibi yerin üç kat dibine dalıyordu. İçeriden rutubetli bir mahzen havası yükseliyor, derinde belli belirsiz, kocaman demir eşya şekilleri seçiliyordu. Yalnız ta aşağıda, sanki uçurumun derinliğini ve dehşetini daha iyi göstermek için uzak bir ışık, bir fener yanmaktaydı. İkisi de benizleri atarak geriledi.

Morange öfkelenmişti şimdi:

“Ne saçma şey bu! Ne yapıyor bunlar? Yönetmeliğe niçin saygı göstermiyorlar? Usulen burada bir adam bulunur, bu işe mahsus bir adam, kapak örtülmedikçe yerinden ayrılamaz. Nerede, ne halt karıştırıyor bu herif?”

Deliğe yaklaştı, öfkeyle seslendi:

“Bonnard!”

Hiç cevap veren olmadı; delik dipsiz, karanlık ve boş duruyordu. Bu sessizlik Morange’ı çileden çıkardı:

“Bonnard! Bonnard!”

Yine hiç cevap gelmedi, çıt yoktu. Yalnız, karanlıkların rutubetli soluğu, bir mezarın koyu sessizliği gibi yükselmeye devam ediyordu.

O zaman Morange zorlu bir karar verdi:

“Aşağıya ineceğim, Bonnard’ı bulmak lazım. Dibi boyladığınızı bir gözünüzün önüne getirsenize. Yok, yok, bu kabul edilemez. Ya şu kapağı örtsün yahut da yerinde otursun. Ne halt ediyor? Nereye gitmiş olabilir?”

Asansör yuvası boyunca bütün katlardan geçerek aşağıya inen küçük, dönemeçli merdivene ayağını atmıştı bile. Gitgide sönen bir sesle tekrar seslendi:

“Rica ediyorum madam, beni bekleyin, oradan ayrılmayın da bir geçen olursa uyarın.”

Constance yalnız kalmıştı. Yağmur hâlâ boğuk bir şakırtı ile camları dövüyordu, fakat sert rüzgâr bulutları sürüp götürdüğü için solgun bir gün ışığı yeniden belirmeye başlamıştı. Tam o esnada, bu soluk ışığın ortasında, galerinin öbür ucundan Blaise gözüktü. Fabrikaya dönmüştü, bir şey sormak için atölyelere inmek üzere ötekileri bir an yalnız bırakmıştı. Zihni meşguldü; kendisini yine tamamıyla işe vermiş, başı eğikçe, sakın adımlarla ilerliyordu. Constance onu görünce yüreğinde yalnızca kinin yakıcı tesirini, öğrendiği haberin, ertesi gün imzalanacak ve kendisini soyup soğana çevirecek sözleşmenin sebep olduğu şiddetli öfkeyi duydu. Blaise kendi evinin içinde onun düşmanıydı, onun aleyhinde çalışıyordu. Constance, bütün varlığı isyan ederek onu yok etmek, hilekâr ve yalancı bir zorba gibi kapı dışarı etmek istiyordu.

Blaise ilerliyordu. Constance koyu bir karaltının içinde, duvarın dibinde duruyordu; Blaise onu göremezdi. Fakat o, ağır ağır yaklaşan Blaise’i, solgun ışığa gömülü olarak acayip bir netlikle görüyordu. Constance onun alnındaki kudreti, gözlerindeki zekâyı, ağzındaki kuvvetli irade manasını o zamana dek hiç bu derece yoğun hissetmemişti. Derken birdenbire durumu şimşek hızıyla anlayıverdi. Blaise çukuru görmüyor, oraya doğru yürüyordu. Eğer onu durdurmazsa, muhakkak içine yuvarlanacaktı. Kendisi de biraz önce onun gibi o taraftan gelmişti, eğer bir dost eli tutmasaydı o da çukura yuvarlanacaktı; damarlarında hâlâ o korkunun feci ürpertisi dolaşüyor, hâlâ dipteki küçük fenerle o rutubetli, karanlık uçurumu görüyordu. O korkunç ihtimal gözünün önüne geldi, apaçık belirdi; ayakların boşluğa gidişini, büyük bir feryatla çukura düşüşü, hurdahaş oluşu hayalinden geçirdi.

Blaise ilerliyordu. Böyle bir şeyin olmasına şüphesiz imkân yoktu, buna mâni olacaktı, çünkü ufacık bir el hareketi yapsa yeterdi. Blaise yanına ulaştığında, kolunu uzatacak kadar vakit bulamayacak mıydı? Bununla beraber, varlığının karanlık bir köşesinden, son derece açık, son derece soğuk bir ses yükseliyor, kısa ve sert sözler söylüyor, Constance bu sözleri kulaklarının dibinde trompetler çalıyormuş gibi işitiyordu. Blaise ölürse iş tamamdı, fabrikaya asla sahip olamayacaktı. Onun fabrikayı ele geçirmesine mâni olacak bir engel bulamadığı için kederle çırpınan Constance, işi tesadüfün yardımına bıraksa olur biterdi. Ses, şiddetli bir ısrarla, başka hiçbir söz eklemeden bunu söylüyor, bunu tekrarlıyordu. Sonra, hiçbir şey yoktu. Sonra, paramparça olmuş, ortadan kalkmış bir insan ile sıçrayan kanlara bulanmış karanlık bir kovuk vardı yalnızca; Constance bu kovukta artık hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey tahmin etmiyor, hiçbir muhakeme yürütmüyordu. Ertesi gün ne olacaktı? Bunu hiç bilmek istemiyordu, hatta ertesi gün bile yoktu. Kendisine emir veren o sesin istediği şey, yalnızca o şiddetli ve hemen olacak hadiseydi. Blaise ölürse iş tamamdı, fabrikaya asla sahip olamayacaktı.

Blaise ilerliyordu. O zaman Constance içinde korkunç bir mücadele yaşadı. Bu mücadele ne kadar sürdü? Günlerce mi? Yıllarca mı? Herhalde birkaç saniyecik. Blaise'i yarı yolda durdurmaya hâlâ kararlıydı; kesin hareketin yapılacağı an gelince, o feci düşünceyi yeneceğine emindi. Fakat bu düşünce yine de ruhunu kavırıyor, fiziksel bir ihtiyaç gibi, susuzluk gibi, açlık gibi, etinde maddileşiyordu. Constance buna susamıştı; insana cinayet işleten, sokaktan geçen birini bir köşe başında soydurtan, boğazlatan türden ani, şiddetli bir istek duyuyor, rahatsız oluyordu. Eğer bu iştahını gideremezse, bu uğurda kendisi ölecekmiş gibi geliyordu ona. Blaise'in yaklaştığını gördükçe, bu adamı yok etmek için ateşli bir tutkuya, şiddetli bir arzuya kapılıyordu. Onu şimdi daha iyi görüyor, gördükçe öfkesi artıyordu. Blaise'in alnı, gözleri, ağzı onu nefretle kıvrandırılıyordu. Bir adım, bir adım daha, sonra bir tane daha, artık tam önüne varmış olacaktı. Bir adım daha ve o zaman elini uzatacak, kendisine değdiği anda Blaise'i durduracaktı.

Blaise ilerliyordu. Ne olmuştu ki yarabbi? Genç adam tam önüne varıp da dalgınlıktan farkına varmadan kendisine süründüğü zaman Constance taş kesildi. Eli kaskatı olmuştu, koluna fazla ağır geliyordu, kaldıramadı. Vücudunu kavuran ateşe rağmen buz gibi bir ürperti ile çakılıp kalmış, sersemlemiş, içinden yükselen büyük bir uğultu kulaklarını çınlatmıştı. Hiçbir tereddüdü kalmadı; irade göstermesini ve harekete geçmesini engelleyen o iç sesin ısrarlı tahakkümü altında, bu ölüm ihtiyacı kemirici ve yenilmez, öylece duruyordu. Blaise ölecek, fabrikaya sahip olamayacaktı. O zaman duruvarı yamyassı yapıştı, kaskatı durdu, soluk almadı, onu durdurmadı. Blaise'in hafif nefesini duydu; önce yandan yüzünü, sonra ensesini gördü. Geçmişti. Bir adım daha, bir adım daha. Halbuki bir seslenese, bu son saniyede kaderi yine değiştirebilirdi. Buna niyetlendiğini sandı, fakat dişlerini kıracak gibi sıkıyordu. Blaise tanıdık bir zemin üzerinde o güvenli ve sakin yürüyüşüyle, etrafına göz bile atmadan, zihni tamamen işiyle meşgul, bir adım daha attı. Ayağı boşluğa gitti, müthiş bir feryat koptu; düşüşün ani rüzgârı, uçuşunun dibinde, karanlıklarda paramparça olan vücudun boğuk gürültüsü işitildi.

Constance kımıldamıyordu. Bir an taş kesilmiş gibi durdu; hâlâ dinliyor, bekliyordu. Fakat uçuşunda derin bir sessizlikten başka bir şey yoktu. Constance yeniden şiddetlenen yağmurun camları dövdüğünü işitiyordu yalnızca. Sonra kaçtı, koridora daldı, evinin salonuna girdi. O zaman kendine geldi, düşündü. Bu iğrenç şeyin olmasını istemiş miydi? Hayır, iradesinin bunda hiçbir tesiri yoktu. İradesi kesinlikle kötürümleşmiş, hareket edemez hale getirilmişti. O hadise olabilmişse, kendisinin dışında olmuştu, çünkü kendisi kesinlikle orada mevcut değildi. Bu söz, sözün kuvveti ona teselli verdi. Bu söz tutundu, tekrarlardı. Evet, tam olarak böyleydi, evet, kendisi orada mevcut değildi. Hiçbir suç işlemeyen, kötü bir davranışta bulunmadan yaşadığı hayat başından sonuna kadar gözünün önünden geçiyordu. O güne kadar hiç günah işlememişti, vicdanında bir kabahatin yükü olsun yoktu. Kocasının taşkınlıkları karşısında namuslu, vakarlı bir kadın olarak kalmıştı. Oğlunu çılgınca seven bir ana olarak, onun ölümünden beri çile çekiyordu. Yalnızca Maurice'in bu hatırası sert yüreğini bir an yumuşattı; sanki divaneliğinin sebebi,

işlediği suçun arayıp da bulamadığı izahı bundaymış gibi gözyaşları dökülmeye başlayıp boğazını düğümledi. Yeniden başı dönüyordu; oğlu ölmüş, öteki onun yerine başa geçmişti. Tek evlat sahibi kalma ihtirasının doğurduğu o fesat, küçük prensin hakkının gasp edilmesi, için için mayalanan o zehirli öfke dengesini bozmuş, onu cinayet işleyecek kadar deliye döndürmüştü. İçinde filizlenen bu ifrit beynini de mi sarmıştı? Bir damla kan bir vicdanı karartmaya yeterdi. Fakat Constance orada değilmiş gibi davranmakta ısrar ediyordu; gözyaşlarını zapt etti, hissizleşti. Hiçbir vicdan azabı duymuyordu. Olan olmuştu, iyi olmuştu. Bunun böyle olması lazımdı. Blaise'i kendisi itmiş değildi, o kendiliğinden düşmüştü. Eğer o orada bulunmasaydı, yine düşecekti. O halde, mademki orada değildi, dimağı, kalbi mademki orada değildi, öyleyse bu işin ona dokunur tarafı yoktu. Aynı söz yine kulağında çınlıyor, onu günahattan sıyrıyor, zafer türküsu çağırıyordu: Blaise ölmüştü, fabrikayı eline geçiremeyecekti.

Bu sırada Constance salonun ortasında ayakta durmuş, kulak kabartmış, dinliyordu. Niçin hiçbir şey işitmiyordu? Aşağı inip Blaise'i kaldırmakta ne kadar da ağır davranıyorlardı! Fabrikadan gitgide artarak yükselecek olan dehşet feryatlarını, sert adımlarla, bağırان seslerle karışık patırtıyı bekliyor, yüreği çarparak nefesini tutuyor, en küçük gürültüde bile ürperiyordu. Fakat sonsuz bir durgunluk vardı, sessizlikten başka bir şey duyulmuyordu. Aradan yine dakikalar geçti, Constance salonunun ılık sessizliğinden hoşnutluk duydu. Burası namuslu bir burjuvanın debdebeli ve vakarlı sığınağı gibiydi; kendisini burada himaye altında, kurtulmuş hissediyordu. Şahsına ait birtakım eşya, opal taşıyla süslü bir cep lavanta şişesi, bir kitap arasında kalmış gümüş bir kâğıt bıçağı yüreğini büsbütün rahatlattı. Onlara yeniden kavuşmuştu; sanki yeni birer mana almışlar gibi, onları görünce sevinmiş, duygulanmıştı. Sonra hafifçe ürperdi, ellerinin buz gibi soğuk olduğunu fark etti. Usul usul birbirine sürtüp bir parça ısıtmak istedi. Niçin şimdi bu kadar büyük bir yorgunluk hissediyordu acaba? Uzun bir yol yürümüş, bir kaza atlatmış, her yanını yara bere içinde bırakan bir dayak yemişti sanki. Çok fazla acıkıp da çok fazla yemiş, karnı tika basa doyduktan sonra bir gevşeklğe gömülmüş gibiydi. Çapkınlıktan döndüğü zamanlar kocası da bazen

böyle olurdu; nefsi o kadar tatmin edilmiş olurdu ki nihayet huzura kavuşur, ne bir istek ne pişmanlık duyar, ayakta uyurdu. Kendisi de onun gibi vücudunu uyuşturan bir yorgunluk içinde artık hiçbir şey istemiyor, yalnızca ne olduğunu bilmediği bir şeye hayret ediyor, hadiseler karşısında sersem duruyordu. Yine de tekrar ortalığa kulak kabarttı; eğer bu korkunç sessizlik devam ederse oturup gözlerini kapayacak, uykuya dalacaktı. Çok uzaklardan hafif bir gürültü, neredeyse bir nefes sesi duyar gibi oldu. Acaba neydi? Hayır, daha bir şey yoktu. Belki de o korkunç kâbusu, o yürüyen adamı, uçurumu, o müthiş feryadı hayalinde canlandırmıştı. Hiçbir şey işitmediğine göre belki de bütün bunların aslı yoktu. Halbuki aşağıdan doğru bir vaveylanın gitgide büyüyen bir dalga halinde yükselmesi, merdivenden ve koridorlardan telaşlı telaşlı koşuşanların kendisine ölüm haberini getirmesi lazımdı. Sonra yine o hafif gürültüyü duydu; çok uzaktan geliyor, fakat yaklaşıyordu. Bir kalabalık gürültüsü değildi; olsa olsa bir kişinin, herhalde rıhtımda dolaşan birinin ayak sesiydi. Ama hayır, gürültü fabrikadan geliyordu, şimdi pek açık seçikti, önce merdivenlerden tırmanmıştı, sonra koridor boyunca ilerliyordu. Derken ayak sesleri hızlandı, soluk soluğa kalmış birinin nefes alışı işitildi; o kadar trajik bir nefes alışı ki bu, Constance nihayet o feci şeyin geldiğini hissetti. Kapı sertçe açıldı. İçeriye Morange girdi. Yalnızdı, şaşkındı, benzi kül gibiydi. Kekeleyerek konuşuyordu:

“Daha nefes alıyor, ama kafası varılmış, ümit yok.”

Constance:

“Neniz var?” diye sordu. “Ne oluyor?”

Morange ağzı bir karış açık ona baktı. Kafasını karmakarışık eden böyle bir felaket karşısında aklı öylesine başından gitmişti ki ondan bir açıklama istemek için koşa koşa yukarı çıkmıştı. Constance’ın neler olduğundan habersiz görünüşü, soğukkanlılığı onu büsbütün afallatmıştı.

“Ama ben sizi kapağın yanında bırakmıştım!” diye haykırdı.

“Kapağın yanında bırakmıştınız, evet. Siz aşağı indiniz, ben de doğruca buraya geldim.”

Morange çaresizce bir öfkeyle:

“İyi ama, aşağı inmeden önce sizden rica ettim, beni orada bekleyin, kovuğa göz kulak olun, kimse düşmesin dedim.”

“Yoo! Bundan haberim yok! Bana hiçbir şey söylemediniz, daha doğrusu ben buna benzer bir şey işitmedim, böyle bir şey anlamadım.”

Morange hâlâ dehşetle onun gözlerinin içine bakıyordu. Constance muhakkak yalan söylüyordu. Bütün sakinliğine rağmen, Morange onun sesinin titrediğini işitiyordu. Sonra besbelli meydandaydı, kaza esnasında Constance’ın orada olması lazımdı, çünkü kendisi aşağı inmeye bile zaman bulamamıştı. Birdenbire konuştukları şeyleri hatırladı; Constance’ın sorduğu sorular, kuyunun dibinde kanlara bulanmış bir halde çıkardıkları Blaise aleyhindeki kin dolu feryadı aklına geldi. Zavallı adam vücudunu buz gibi donduran bir dehşet içinde yalnızca şu sözü söyleyebildi:

“Her neyse madam, sizden sonra zavallı Blaise gelmiş, düşmüş, kafası patlamış.”

Constance rolünü kurnazca oynadı, titrete ellerini havaya kaldırdı, kesik kesik:

“Aman yarabbi! Aman yarabbi! Ne müthiş felaket!” dedi.

Tam o sırada binanın içinde gittikçe artan bir uğultu işitiliyordu. Salonun kapısı açık kalmıştı; birtakım seslerin, ayak patırtılarının gitgide daha yakından, daha uğultulu bir kalabalık halinde yaklaştığı işitiliyordu. Merdivenden bazı emirler verildi; ıkınmalar, solumalar oldu; sarsmadan taşınan ağır bir yükün yaklaştığını belli eden sesler duyuldu.

Constance’ın benzi attı, muhasebeciye işin içyüzünü büsbütün gösteren bir feryatla elinde olmadan haykırdı:

“Onu yukarı mı çıkarıyorlar? Buraya, benim evime mi getiriyorlar?!”

Morange balta gibi kafasına inen bu darbe altında sersemlemiş gibiydi, bu sorunun cevabını o vermedi. Birdenbire Beauchêne gözükmüştü, cesedin önü sıra geliyordu; ölümün bu ani ziyareti, her anını mutlu geçirmek isteyen bu adamın yüreğine öyle bir korku salmıştı ki onun da benzi kül gibi olmuştu, bitkin bir haldeydi.

“Sevgili karıcığım,” dedi, “Morange korkunç felaketi sana anlatmıştır. Bereket versin, ailesine karşı yapılması gerekenleri yapmak için

Denis buradaydı. Zaten biçareyi kendi evine götürmemize de yine Denis mâni oldu, karısı o gebe halinde can çekişen kocasını görürse onun da ölümüne sebep oluruz diye haykırdı. Bunun üzerine onu buraya getirmekten başka çarem kalmadı elbette, anlıyorsun değil mi?”

Telaşlı hareketlerle Constance’ın yanından ayrıldı, tekrar merdiven başına gitti; orada titrek sesi tekrar işitildi:

“Yavaş, yavaş...” diyordu. “Tırabzana çarpmayın.”

Hazin kafiye salona girdi. Kafası patlayan Blaise’i üzerine şilte serili bir sedyeye yatırmışlardı. Denis, yüzü çarşaf gibi bembeyaz, sedyenin arkasından geliyor, gözleri kapalı yatan kardeşinin alnından iplik gibi kan sızan başının altındaki yastığı tutuyordu; fabrika işçilerinden dört kişi sedyenin kollarına yapışmıştı, iri kunduraları halıları eziyordu. Dehşetin ve korkunun yayıldığı salonun narin mobilyaları sedyeye yol açmak için itilip kakıldı.

Sedyeyi taşıyanları idareye devam eden Beauchêne, şaşkınlığı arasında bir şey düşündü.

“Yok, yok, oraya bırakmayın...” dedi. “Yandaki odada bir karyola var. Şilteyle beraber yavaşça kaldıralım, olduğu gibi karyolaya yatıralım.”

Yandaki oda Maurice’in odasıydı, karyola Maurice’in öldüğü karyolaydı; Constance ana sevgisiyle odayı olduğu gibi muhafaza etmiş, oğlunun bıraktığı şekilde onun hatırasına adanmıştı. Fakat ne diyebilirdi? Kendi öldürdüğü Blaise’in de son nefesini orada vermesine nasıl mâni olabilirdi?

Bu durumun iğrençliği, kaderin bu hatırayı kirleterek öç almak isteği Constance’ı öyle isyan ettirdi ki ayakta durduğu halde âdeta kırbaç yemiş gibi oldu; döşeme tahtası ayaklarının altından kaydı, bir baş dönmesiyle yere serilecek hale geldi. Lakin eşsiz bir kuvvet, bir irade, küstah bir cesaret gösterdi. Yaralıyı önünden geçirdikleri sırada sıksa vücudu kasıldı, âdeta boyu uzadı. Blaise’e baktı; hareketsiz, sapsarı yüzünde, kırpışan kirpiklerinden, ağzının sol kenarında istemeden ortaya çıkıp yüzünü hafifçe buruşturan asabi bir tikten başka hiçbir kıpırdanma olmadı. Hepsi bu kadardı. Constance hareketlerine, sesine mükemmel surette sahip oldu; hiç telaş göstermeden, yalnızca bu ani felaketten çok etkilenmiş gibi, gerekeni söyledi ve yaptı.

Bu arada odada yaralının karyolaya taşınması işi bitmiş, sedyeyi taşıyanlar üzgün bir halde çekilmekteydi. Kaza olur olmaz aşağıda Moineaud Baba'ya hemen bir arabaya atlayıp Doktor Boutan'a koşması, yolda bir cerrah bulursa onu da alıp ikisini birlikte getirmesi söylenmişti.

Beauchêne karyolanın başucunda, kurulmuş bir makine gibi: "Yerin dibinde olacağına burada olması daha hayırlı ne de olsa," deyip duruyordu. "Hâlâ nefes alıyor, bakın, çok hafifçe belli oluyor. Kimbilir... Boutan belki de kurtarır onu."

Fakat Denis hiç hayale kapılmıyordu. Kardeşinin soğuyan ve pelteleşen ellerinden birini avuçları içine almıştı; bu elin de düşüş esnasında sahibiyile beraber paramparça olmuş, hayattan ayrılmış gibi cansız bir cisim haline geldiğini hissediyordu. Elini elinde sıkıca tutarsa, can çekişen kardeşine kendi kalbinden bir parça kan verebileceğini umarak, bu çılgınca ümitle, orada, o ölüm döşeğinin yanında bir an daha hareketsiz durdu. İkisindeki de aynı kan değil miydi? İkiz kardeş olarak o kanı aynı kaynaktan içmiş değiller miydi? Varlığının yarısı ölüyor demekti. Denis aşağıda korkunç bir feryat koparmış, ondan sonra ağzını bıçak açmamıştı. Birdenbire konuştu:

"Ambroise'ın evine gidip annemle babama haber vermek lazım. Mademki daha nefes alıyor, belki ölmeden yetişirler."

Beauchêne kibarca sordu:

"Ben koşup getireyim ister misin?"

"Hayır, hayır! Teşekkür ederim. Önce benim de aklıma bunu sizden rica etmek gelmişti, ama sonra düşündüm, bu feci haberi anne-m ancak ben verebilirim. Charlotte'a da haber verilmesin. Ben gidip geldikten sonra düşünürüz. Ölüm de bir parça sabretsin, dönüşümde zavallı kardeşimi bir kere daha göreyim!"

Eğilmişti; kımıldamadan, gözleri kapalı yatan, hâlâ hafif hafif nefes alan Blaise'i öptü. Sonra acıdan kendini kaybedecek gibi elini alıp dudaklarına götürdü ve çıkıp gitti.

Constance gidip geliyor, oda hizmetçisini çağırıyor, ölüm döşeğindeki hastanın kana bulanmış alnını yıkamak için ılık su istiyordu. Ceketini sırtından çıkartmak olacak iş değildi, doktor gelinceye kadar üstüne olabildiğince çekidüzen vermekle yetindiler. Bu hazır-

lıklar esnasında Beauchêne tekrar kaza bahsine döndü, öfke dolu bir sesle aklından çıkaramadığı bu meseleyi konuştu:

“Akıl erecek gibi değil! Kaderin ne saçma cilveleri var!.. Aşağıda bir transmisyon kayışı yerinden fırlayacak, makinist asansör kapağını örtemeyecek. Yukarıda Bonnard öfkelenecek, seslenecek, cevap alamayınca sinirle aşağı inmeye kalkacak. Sonra Morange gelecek, o da öfkelenecek, Bonnard’a seslenip seslenip cevap alamayınca büsbütün kızıp o da aşağı inecek. Derken Blaise gelecek, düşecek... Zavallı Bonnard! Hıçkırı hıçkırı ağlıyor, şaheserini gördüğü zaman kendini öldürmeye kalktı.”

Birdenbire sözü yarıda kesti, Constance’a sordu:

“Peki sen nerelerdeydin? Morange seni yukarıda, asansör kapağının yanında bıraktığını söyledi bana.”

Constance onun karşısında ayakta, pencereden giren gün ışığının ortasında duruyordu. Gözlerini kırıştırdı, dudağının sol kenarı o asabi çekilişle hafifçe büküldü:

“Ben mi? Ben koridora girdim, dosdoğru buraya geldim. Morange pekâlâ biliyordu.”

Morange bacaklarının takati kesildiği için bir süredir bitkin bir halde bir iskemleye yığılmıştı. Hiçbir işe yardım edecek hali kalmadığı için susuyor, hadisenin sonunu bekliyordu. Constance’ın bu kadar fütursuzca yalan söylediğini iştince ona baktı. Katil oydu, artık şüphesi kalmamıştı. Tam o anda içinden bunu söylemek, avazı çıktığı kadar haykırmak geldi.

Beauchêne devam etti:

“Tuhaf şey! Morange’ın aklında kaldığına göre uzaklaşmamanı, orada nöbet beklemeni rica etmiş senden.”

Constance soğuk bir tavırla cevap verdi:

“Ama ben bir kelimesini bile iştmedim. Yoksa benden öyle bir şey isteseydi yerimden kımıldar mıydım hiç?”

Sonra muhasebeciye döndü, soluk gözleriyle onun yüzüne bakma cesaretini gösterdi:

“Hatırlasanıza Morange... Siz deli gibi aşağı indiniz, bana hiçbir şey söylemediniz, ben de yoluma devam ettim.”

Morange gözlerinin ta içine bakan, çelik kadar sert bu soluk gözler karşısında gerçekten korktu. Bütün zayıflığı, korkaklığı ve yumuşak başlılığı yine kendini gösteriyordu. Constance'a bu kadar korkunç bir suçu yükleyebilir miydi? Böyle bir suçlamanın kabul edilemeyecek sonuçlarını gözünün önüne getirdi. Hem sonra kendisi de pek iyi hatırlamıyordu, takıntılarla dolu zavallı zihni dağılmıştı.

“Olabilir, belki de bana söyledim gibi geldi,” diye bir şeyler geveledi. “Neyse, olan oldu, değiştiremeyiz ya!”

Sonsuz bir bitkinlik içinde tekrar sessizliğe gömüldü. Suç ortaklığını bile isteye kabul etmiş oluyordu. Bir ara Blaise'in hâlâ nefes alıp almadığını görmek için ayağa kalkmak istedi. Sonra cesaret edemedi. Odanın içini derin bir sessizlik kaplamıştı.

Ah! Denis, Mathieu ile Marianne'ı getirirken, arabada o ne heyecan, o ne azaptı! Önce onlara sadece bir kaza olduğunu, Blaise'in tehlikeli bir düşüş sonucunda yaralandığını söylemişti. Fakat araba ilerledikçe, onların sordukları kederli sorular karşısında kendisine hâkim olamamış, ağlayarak doğruyu söylemişti. Nihayet fabrikaya vardıkları zaman, Mathieu ile Marianne'in artık şüphesi kalmadı; çocukları ölmüştü. Fabrikada iş durdurulmuştu. Maurice'in ölümünün ertesi günü oraya gelişlerini hatırladılar. Şimdi aynı durgunluğun, aynı mezar sessizliğinin içine giriyorlardı. Bütün o uğultulu faaliyet birdenbire durmuş, makineler soğumuş ve susmuş, atölyeler karanlık ve ıssız kalmıştı. Çıt çıkmıyor, bir allahın kulu gözükmüyordu. İşletmenin ruhu demek olan buharın soluğu tamamen kesilmişti. Baştaki adam ölünce o da ölmüştü. Bu mutlak ıssızlığın içinden dolaşarak fabrikadan eve geçerken korkuları daha da arttı; galeri uykuda gibiydi, merdivende ağır bir sessizliğin ürpertisi vardı, yukarıda bütün kapılar çoktan beri kimsenin oturmadığı terk edilmiş bir evin kapıları gibi açık duruyordu. Sofada hiçbir hizmetkâra rastlamadılar. Aynı ani ölüm faciasını yeniden görüyor, bir kere daha yaşıyorlardı, fakat bu sefer ölen oğullarıydı; onu aynı odada, aynı karyolada, buz gibi soğumuş, benzi sararmış, cansız halde bulacaklardı.

Blaise son nefesini vermişti. Boutan orada, ölünün başucunda duruyor, cansız elini tutuyordu; nabzın son atışları durmak üzereydi. Karmakarışık salondan geçerek ölümün kokusunu tanıdıkları bu

odaya içgüdüyle koşan Mathieu ile Marianne'ın içeri girdiğini görünce gözleri yaşla dolarak şu sözleri mırıldanabildi:

“Zavallı dostlarım, çocuğunuzu kucaklayın, son nefesinin kokusunu hâlâ alabilirsiniz.”

Hafif son nefes yeni dinmişti; biçare ana ile biçare baba atılmış, hayat ürpertisinin uçup gittiği bu dudakları öpüyor, hıçkırıyor, acılarını haykırıyorlardı. Yavruları Blaise ölmüştü. Rose'dan bir sene sonra, tıpkı onun gibi, bir kutlama gününde birdenbire ölmüştü. Yüreklerrinin henüz tamamıyla kapanmayan yarası trajik bir yırtılışla yeniden açılıyordu. Uzun süren mutlulukları boyunca gördükleri, insanın aczini duyuran ikinci müthiş ihtardı bu; sağlıklı ve mutlu ailenin en verimli anında inen ikinci balta darbesiydi. Dehşetleri artıyordu; kötü kadere olan birikmiş borçlarını ödeyip bitirmemişler miydi? Şimdi üst üste gelen bu ölümler aheste bir yıkılışa mı işaret etti? Daha sevgili yavruları Rose'un çiçekler ortasında mezara götürüldüğü gün, gediğin artık açıldığını görerek, refahlarının ve bereketlerinin kesilip sona ermesinden korkmuşlardı. O kanayan gedikten bugün de oğulları Blaise, kaderin kıskanç öfkesi altında ezilircesine, feci bir şekilde çıkıp gidiyordu. Yarın belki bir başka çocukları, sevinçlerinin ve güzelliklerinin kefaretiini ödemek üzere ailenin canevinden koparılıp alınacaktı.

Mathieu ile Marianne karyolanın ayakucuna diz çöküp uzun uzun hıçkırdılar. Constance birkaç adım ötede, üzgün bir tavırla ürpererek, sessiz duruyordu. Beauchêne, kendisini tir tir titreten ölüm korkusunu yenmek ister gibi, Maurice'in kutsal bir hatıra gibi salon-da tutulan küçük yazı masasının başına geçmiş, işçilere fabrikanın cenaze töreninin ertesi gününe kadar kapalı kalacağını haber veren bir bildiri yazmaya uğraşıyordu. Yazacağı kelimeleri arıyor, ama bulamıyordu; o sırada, gözlerinde yaş kalmayıncaaya kadar ağladıktan ve kardeşini bütün kalbiyle son bir defa daha öptükten sonra odadan çıkan Denis'yi gördü. Seslendi, kendisine yardım etmesini rica ederek onu oyalamak ister gibi:

“Gel! Şuraya otur, sen devam et.”

O sırada salona giren Constance bu sözü işitti. Vaktiyle, zavallı Maurice'in cesedi henüz bitişik odadaki karyolada yatarken onun

yerinin Blaise'e verildiği gün, kocası Blaise'i bu aynı yazı masasına oturtmuş, aynı sözü söylemişti. Constance, Denis'yi bu masanın başına oturmuş yazı yazarken görünce bir dehşet duydu, geriledi. Acaba Blaise dirilmiş miydi? Daha o gün öğleden sonra, o neşeli vaftiz yemeğinin ardından ikizleri nasıl ayırt edemediyse, şimdi yine anneleriyle babalarının bile uzun zaman ancak göz renklerine bakarak ayırt edebildiği kadar birbirinin benzeri olan iki kardeşi karıştırıyor, Denis'yi Blaise zannediyordu. Bu Blaise'di, dirilmişti; kendisi onu öldürdüğü halde yine eski yerini alıyordu, fabrikaya sahip olacaktı. Constance aldanmıştı, Blaise ölmüş de olsa fabrikayı ele geçirecekti. Bu Froment'lardan birini öldürse, ardından başkası çıkıyordu. Birinden biri öldü müydü gediği bir diğeri tıkıyordu. İşte o zaman, işlediği suç ona o kadar boşuna, o kadar budalaca göründü ki aptallaştı Constance; ensesindeki tüyler diken diken oldu, korkudan soğuk terler dökerek hayaletle karşılaşmış gibi geriledi.

Beauchêne:

"İşçiler için bir bildiri," diyordu. "Kapıya yapıştıracağız."

Constance cesur görünmek istedi, yaklaştı.

"Bu işi kendin yapsana kuzum," dedi kocasına. "Böyle bir zamanda niçin bu zahmeti Blaise'e yüklüyorsun?"

Blaise demişti, dehşetin o soğuk ürpertisini tekrar duydu. Diğer evde, kapı girişinde söylediği sözü istemeden tekrar iştirir gibi oldu: "Blaise, boyun kürkümü nereye koydum acaba?" Sonra boyun kürkünü Denis getirmişti kendisine. Mademki Denis hayattaydı, Blaise'i öldürmesi neye yaramıştı? Ölüm bu hayat erlerinden birini öldürünce, boş kalan yeri almak için daima bir başkası vardı.

Fakat Constance'ı son bir bozgun daha bekliyordu. Marianne'la Mathieu tekrar gözüktü; Morange durduğu yerde duramıyor, bir yukarı bir aşağı dolaşıyor, o zavallı dar kafacığının dengesini büsbütün bozan korkunç acıların, adını koyamadığı şeylerin şaşkınlığı ortasında sersem sersem geziniyordu. Marianne gözyaşlarını silmeye çalışarak, ayakta durmaya uğraşarak kekeledi:

"Ben aşağı iniyorum. Charlotte'u görüp alıştırma alıştırma felaketi haber vereceğim. Ona söylenecek sözleri yalnızca ben bulabilirim, karnındaki yavrucakla kıza bir hal olmasın."

Mathieu, bütün acısına rağmen, karısını bu yeni badireden sakınma isteğiyle, endişe içinde onu durdurmaya çalışıyordu:

“Hayır, olmaz, rica ederim! Denis insin, yahut ben gideyim.”

Marianne sakın bir inatla hep merdivene doğru yürüyordu:

“Bu durumu ona benden başka kimse haber veremez, emin ol. Kendimde o metaneti bulurum ben.”

Derken birdenbire bir fenalık geldi, Marianne bayıldı. Onu salondaki kanepelerden birine yatırmak zorunda kaldılar. Sonra benzi kül gibi, yüzünde seğirmelerle ayıldığında, müthiş bir öğürtü geldi, bağırsakları ağzına gelircesine kusmaya başladı.

O zaman Mathieu, Constance’ın endişeli bir ilgi ile seğirttiğini, oda hizmetçisini çağırıp küçük ecza çantasını getirttiğini görünce, o zamana kadar karı koca arasında gizli kalmış bir hakikati itiraf etti.

“Gebe,” dedi. “Dört aylık, Charlotte’la ikisinin ayı günü bir. Bu yaşta, kırk üç yaşında gebe kaldığı için biraz utanıyor da, ondan kimseye söylemiyorduk. Ah, sevgili kadınım! Ne yiğittir o, gelinini şiddetli bir sarsıntıdan korumak isterken bari kendisine bir şey olmasa!”

Gebe ha, aman yarabbi! Constance bu haberi alınca kafasına topuz yemiş gibi büsbütün sersemlemişti. Demek oluyor ki şimdi bıraksa da Denis de ölse, yerine gelecek bir Froment daha yetişiyordu! Hep bir tane daha, bir tane daha, bitip tükenmek bilmiyorlardı! Bu öyle tükenmez bir kuvvet, bir hayat kaynaşmasıydı ki ona karşı her türlü mücadele imkânsız hale geliyordu. Constance gediğin açılır açılmaz bu şekilde tamir edildiğini görüp serseme dönmüştü; kısırlılığının biçare aczini, kofluğunu hissetti. O zaman kutsal bir dehşete kapılarak pes etti; her şeyin hakkından gelen bu sonsuz, taşkın döl bereketi onu kısıkırak yakalayarak âdeta süpürüp silmişti.

V

ON DÖRT AY sonra Chantebled’de şenlik vardı. Fabrikada Blaise’in yerine geçen Denis, Marthe Desvignes’le evleniyordu. Ailenin o acı matemi boyunca ilk gülümseyişi bu; sert kışın ardından gelen parlak, ılık ilkbahar güneşi gibiydi. O güne kadar karalar giyen acılı Mathieu ile Marianne, hayatın bu ezeli ve ebedi tazelenişi karşısında, duygulu

bir heyecan içinde neşeleniyorlardı. Anne biraz daha açık renk bir elbise giymeye razı olmuş, baba aylarca önce kararlaştırılan ve her bakımdan gerekli hale gelen bir evliliği daha fazla geciktirmemeye çaresiz karar vermişti. İki seneden fazladır ki Rose, Janville'in küçük mezarlığında yatıyordu; Blaise de onun yanı başına geleli bir seneden fazla olmuştu. Orada, her zaman tazelenen çiçeklerin altında uyuyorlardı. Bütün ailenin ziyaret ettiği, herkesin kalbinde yaşayan sevgili ölülerin hatırası da aile arasında kendilerine ayrılan yerde şenliğe katılacaktı; sanki yokluklarından duyulan acı yeniden çoğalmanın ve yaratmanın zevkini daha fazla engellemesin diye, anne babalarıyla birlikte düğün saatinin çaldığına kendileri karar vermişlerdi.

Denis'nin fabrikaya yerleşmesi doğal bir şekilde olmuştu. Üç sene okuduğu meslek yüksekokulundan çıkar çıkmaz oraya girmemesinin sebebi, o zaman o mevkide kardeşinin bulunmasıydı. Yoksa gördüğü fen eğitimi onu oraya layık kılıyordu. Sabahtan akşama kadar orada, kendisine tam uygun olan görevinin başında kalıyordu. Felaketin dehşeti içinde minik Berthe'ini alarak oradan kaçıp Chantebled'e sığınan Charlotte'un boşalttığı eve yerleşmişti. Denis'nin fabrikaya girişi, Beauchêne'e borç verilen büyük miktardaki parayla ilgili meseleyi de halletmiş oluyordu; bu para, fabrika mülkiyetinin altında bir hissesiyle ödenecekti. Para ailenin parası olduğu için, bir kardeş öteki kardeşin yerini alıvermiş, ötekinin imzalayacağı sözleşmeyi kendisi imzalamıştı. Ayrıca Denis dürüst ve düşünceli davranarak, kardeşinin dul karısı Charlotte'a da kârdan bir pay ayrılmasını istedi. Bu işler, olayların mantığı içinde, tartışmaya meydan vermeden, bir hafta içinde halledilmişti. Constance, kolu kanadı kırık, sersem bir halde olduğu için mücadeleye bile girişememiş, kocası onu susturmuştu. Beauchêne boyuna "Ne yapayım yani?" diyordu, "Bana bir yardımcı lazım, ha Denis ha başka birisi... Hem bir seneye kalmadan o hisseyi ondan geri alacağım, o zaman baktık canımı sıkıyor, kapı dışarı ederim olur biter!" Constance ise fabrika duvarlarının parça parça kendi üstüne yıkıldığını hissederek, çaresizlik içinde, kocasının alçaklığını yüzüne karşı haykırmamak için susuyordu.

Denis önceden kararlaştırdığı Marthe Desvignes'le evlenme işini gerçekleştirme zamanının geldiğine işte bu sıralarda hükmetti.

Charlette'un küçük kardeşi olan, Rose'la içtikleri su ayrı gitmeyen bu kız, aydınlık tebessümü, cana yakın ve akıllı uslu haliyle üç seneye yakındır kendisini bekliyordu. Çocuk yaşta tanışmış, Janville'in üçra patikalarında birbirlerine sözler vererek bağlanmışlardı. Fakat acele etmemeye karar vererek, ömür boyu mutlu olmanın ciddi bir aile yuvası kuracak yaşa ve kuvvete gelinceye kadar sabretmeye değer bir şey olduğuna kanaat getirmişlerdi. Daha yirmi altı yaşında olduğu halde gayet yüksek bir mevkide bulunan, geleceği bu kadar parlak bir gencin, kendisine bir metelik bile çeyiz getirmeyen bir kızla evlenmekte böyle ısrar etmesine herkes şaşıyordu. Mathieu ile Marianne, oğullarının haklı sebeplerle böyle davrandığını bildikleri için gülümseyerek bu evliliğe razı oluyorlardı. Denis kendisine çeyizinden daha pahalıya mal olacak zengin bir kız istemiyordu; kendisine her anında yardımcı olacak, teselli verecek bir hayat arkadaşı, becerikli ve sağduyulu, güzel ve çok sağlıklı, çok akıllı başında bir kadın bulduğu için son derece memnundu. Marthe sözkonusu olduğunda herhangi bir sürprizle karşılaşmaktan korkusu yoktu, onu iyice tartmıştı; genç kız hem cazibenin hem aklın hem de iyiliğin timsaliydi, bir aile yuvasının sarsılmaz saadetini sağlayacak her meziyete sahipti. Denis de gayet iyi huylu, gayet akıllı başında bir delikanlıydı, hatta fazla akıllı başında olduğunu söylüyorlardı; Marthe da bunu biliyor, sağduyulu bir aşkın o parlak ve ilahi güneşi altında, hayatın sonuna kadar aynı sakin adımlarla beraber yürüyeceklerine emin, mutlu, onunla kol kola yola çıkıyordu.

Nikâhtan bir gün önce Chantebled'de büyük hazırlıklar yapıldı. Yine de düğün, yaşları hâlâ çok taze olduğu için yalnızca aile arasında yapılacaktı. Aile üyeleri dışında bir tek Séguin'lerle Beauchêne'ler davet edilmişti, onlar da zaten kuzendi. Yirmi kişiden fazla olmayacaktı ve yalnızca bir öğle yemeği verilecekti. Yine de herkes o gün sevimli olmayı, güzel olmayı arzuluyor, kalpler arasındaki sıkı bağları daha kuvvetlendirmek ister gibi yeni bir sevimlilik, yeni bir güzellik bulmaya uğraşıyordu. O sebeple sofraya meşgul oluyorlar, sofranın nerede kurulacağını, ne şekilde süsleneceğini düşünüyorlardı. Temmuzun o ilk günleri öyle güneşli, öyle sıcak geçiyordu ki fazlaca düşünmeden sofrayı dışarıya, ağaçların altına kurmayı kararlaştırdılar.

Orada, ana babanın vaktiyle Janville'e geldiklerinde oturdukları kaba saba bir köşk olan eski av köşkünün önünde, nefis bir yer vardı. Bu av köşkü ailenin yuvası gibi bir şeydi, sonraları bütün civar topraklara bu aile ocağından yayılmışlardı. Mathieu köhnelikten yıkılmaya yüz tutan köşkü tamir ettirmiş ve genişletmişti; niyeti, yakında çiftliği oğlu Gervais'ye bırakınca, yanlarına yalnızca Charlotte'la çocuklarını alarak, Marianne'la birlikte oraya çekilmektir. Erkenden işten elini ayağını çekip orada mutlu bir dede gibi, verdiği öğütlerde hikmet bulunduğu için hâlâ sözü dinlenen, tahttan inmiş bir hükümdar gibi yaşayacağını düşündükçe memnun oluyordu. Eski bakımsız bahçenin yerine şimdi koskoca bir çimenlik uzanmaktaydı; körpe otlarla örtülü bu geniş, dört köşe yeri, büyük ve iyi niyetli bir dost kalabalığını andıran ulu karaağaçlar ve gürgenler çevreliyordu. Bu ağaçları kendisi dikmiş, büyüdüklerini görmüştü; her biri onun varlığından bir parça idi. Fakat asıl sevgili yavrusu, kalbinin gözdesi, çimenliğin tam ortasında dikili olan gürbüz meşe ağacıydı; neredeyse yirmi yaşına basacak olan bu ağacı, Chantebled çiftliğinin temelini attıkları gün, incecik bir dal halinde, Marianne'ın yardımıyla toprağa daldırmış, kendisi küreği kullanırken Marianne da fidanı tutmuştu. Kendi eserleri olan bu meşe sürmüş, kan ter içinde harcadıkları çaba gitgide artan bir özsu seli halinde fışkırırcasına, her ilkbaharda dallarını etrafa yaymıştı. Böylece sarsılmaz ailelerinin bir parçası olup çıkan bu meşenin yanı başında, sularını yatağa aldıkları yayladaki pınarların aktığı bir havuz vardı; havuzun billur şırıltısı oraya sürekli bir neşe saçıyordu.

Düğünden önce orada toplanıp müzakere ettiler. Mathieu ile Marianne yapılacak hazırlıkları tespit etmek üzere herkesten önce gelmişlerdi; Charlotte'u orada buldular, dizlerinin üzerine bir defter koymuş, ulu meşenin krokisini bitirmek üzereydi.

"Ne o, bir sürpriz mi?"

Charlotte sıkıldı, hafifçe utanarak gülümsedi:

"Evet, evet, sürpriz, göreceksiniz."

Sonra on beş günden beri düğün ziyafeti için suluboya resimli yemek listeleri hazırlamakla meşgul olduğunu itiraf etti. Tatlı ve inceciklikli bir şey düşünmüş, listelere yalnızca oyun oynayan çocuk başları çizmiş, ailenin bütün çocuklarını eski fotoğraflara bakıp benzerleri-

ni çizerek sıralamıştı. Büyük meşe ağacı krokisi, en son dünyaya gelen iki çocuğun, küçük Benjamin'le küçük Guillaume'un resimlerine fon vazifesi görecekti.

Mathieu ile Marianne, gözlerinin önünden geçtikçe çok iyi tanıdıkları bu pembe yüzlü afacanlar geçidi karşısında şefkat ve sevinçle hayran kalmışlardı. Henüz beşikte, sarmaş dolaş yatan ikizler; arkasında zıbını ile, yitirdikleri sevgili yavruları Rose; güneşin altında çırılçıplak, otlar üzerinde oynaşan Ambroise'la Gervais; saksagağanların yuvalarından yavru aşırın okul kaçağı Grégoire ile Nicolas; çiftliğin içine başıboş salıverilmiş, tavuklarla didişen, bacaklarını ayırıp atların sırtına zıplayan Claire ve diğer üç kız, Louise, Madeleine, Marguerite. Fakat Marianne'ı asıl duygulandıran, tam dokuz aylık olan en küçük oğlu Benjamin oldu; Charlotte onun resmini, onunla yaşıt olup bir hafta sonra doğan kendi oğlu Guillaume ile beraber meşenin altında, aynı küçük arabanın içinde yapmıştı.

Mathieu:

“Amca ile yeğeni,” diye takıldı. “Olsun! Amca yine de büyük, bir hafta önce doğdu.”

Marianne gülümserken gözleri tatlı tatlı yaşarmıştı. Suluboya resim sevinçli elleri arasında hafifçe titriyordu.

“Sevgili yavrularım!” dedi. “Sevgili oğlum, sevgili torunum! Ben de bu sevimli yavrucaklar sayesinde bir kere daha anne, bir kere daha büyükanne oldum!.. Ah! Bu iki yavrucak en büyük tesellimiz oldu, yaramıza merhem oldu, yeniden ümitlenip gayrete gelmemizi onlara borçluyuz!”

Doğru söylüyordu. Charlotte'un fabrikadan ayrılıp çiftliğe sığındığı ilk günler ne derin bir matem, ne büyük bir keder içindeydiler! Marianne gibi dört aylık gebe olan Charlotte, Blaise'in kurban gittiği feci kaza yüzünden az kalsın ölüyordu. Kederini ilk hafifleten şey, Paris'te biraz cılızlaşmış olan kızı Berthe'in, Chantebled'in açık havasında yanaklarının dolgunlaşıp pembeleşmesi oldu. Charlotte hayatı hakkında karar vermişti; burada, bu konuksever evin huzuru içinde ihtiyarlayacaktı; kendisine yardım edecek, destek olacak bu pek şefkatli büyükanne ile büyükbabanın varlığından dolayı çok mutlu, kendini tamamen iki çocuğuna verecekti. Öteden beri hayatın bir parça

dışında duran biriydi Charlotte, sevmekten ve sevilmekten başka bir ihtiyaç duymayan bir hayal düşkünüydü. Kaynanası ve kaynatasıyla birlikte, Mathieu'nün üçü için düzenlediği eski köşke yerleştikten sonra, yavaş yavaş hayata tekrar ısınmaya başladı. Hatta yeniden çalışmaya koyuldu, fabrikadaki kâr hissesinin dışında da bir işle meşgul olmak istedi ve minyatürler yapıp Paris'te bir dükkâna satmaya başladı. Fakat özellikle çocuğunu doğurduktan sonra teselli buldu, büyük acısını yavrusu Guillaume dindirdi; kocasının ölürken kendisine hediye ettiği bu çocuk, ölen babanın ruhunu diriltiyor, sanki bu ruhu onu çok seven eşine iade ediyordu. Marianne da Benjamin'i doğurduktan sonra böyle olmuştu, kaybettiği oğlunun yerini tutan bir oğlan daha doğurmuştu; bu çocuk Marianne'ın gözünde de öldükten sonra dirilen bir evlattı, ananın kalbinde boş kalan yeri dolduruyordu. Böylelikle bu iki kadın, bu iki ana, kendilerine teselli veren bu iki sevgili yavruyu bir arada emzirmekten sonsuz bir haz duydular. Onlara bakıp kendilerini unutup, yan yana büyüyenlerini seyrediyor, onları birbirlerinden ayırmamak ister gibi ikisine de aynı saatte meme veriyor, ikisinin de çok gülbüz, çok yakışıklı, çok iyi yürekli olmasını diliyorlardı. Biri diğerinden hemen hemen iki misli yaşlı olduğu halde kız kardeş gibiydiler, ikisinin de bereketli göğsünden aynı besleyici süt geliyordu. Böylece matemlerinin kara rengi aydınlanıyordu, melek yavruları gülerken onlar da gülmeye başlamıştı; bu kaynana ile bu gelinin böyle kaynaşması, analık duygularının sonsuz gelişimi içinde çocuklarını tek beşikte yatırmaları hem çok sevinçli hem de çok dokunaklı bir şeydi.

“Dikkat, resimlerinizi saklayın,” dedi Mathieu. “Gervais ile Claire masa için buraya geliyor.”

Gervais on dokuz yaşına basmış, dev yapılı bir delikanlı olmuştu; ailenin en iriyarı, en gülbüz çocuğuydu; kısa kesilmiş, kıvrırcık, siyah saçları, iri elâ gözleri, dolgun, iri kemikli bir yüzü vardı. Mathieu ona takılır, “Kibele'nin oğlu” derdi; o böyle dediği zaman Marianne gülümser, Chantebled arazisi henüz bugünkü bereketli halini almamış uyuklarken, rüzgârla titreşen çimenlerin arasında ona gebe kaldığı geceyi hatırlardı. Gervais hâlâ babasının gözdesiydi, verimli toprağın çocuğuydu; Mathieu günün birinde eseri devam ettirebilmesi için

onu toprak sevgisi aşılayarak, önüne çıkan her zorluğu alt eden akıllı bir tarım tutkusu aşılayarak büyütüyordu. Daha şimdiden işlerin bir kısmını ona havale etmişti, bütün çiftliğin idaresini bırakmak için onu evlendireceği günü bekliyordu. Claire çiftlik işlerinden payına düşen kısımla meşgul olabilecek, gürbüz ve iyi bir gençle evlendiği zaman, onu da kardeşinin yanına katmayı düşünmüştü. Her geçen gün büyüyen bir işletme için iyi anlaşılan iki kişi fazla sayılmazdı. Annesi tekrar çocuk emzirmeye başlayalı, Claire onun yerini almıştı; on yedi yaşındaydı, güzel değildi fakat sağlığı yerindeydi, annesi gibi neşeliydi. Daha çok mutfak işleriyle ve evin idaresiyle uğraşıyor, hesapları tutuyordu; kafalı kızdı, sıkı tasarruf ediyordu, ailenin eli açık fertleri onunla hep alay ederdi.

“Demek sofraya buraya kurulacak,” dedi Gervais. “O halde ben çimenleri biçtireyim.”

Claire’in kafası misafir sayısıyla, sofraya konacak takımlarla meşguldü. Gervais bir tırpan atsın diye Frédéric’i de oraya çağırdığından, üçü birlikte nasıl bir düzenleme yapılacağını tartıştılar. Rose öldükten sonra nişanlısı Frédéric çiftlikten ayrılamamış, Gervais’nin yanındaki işine devam etmiş, onun arkadaşı, en çalışkan ve en zeki yardımcısı olmuştu. Mathieu ile Marianne delikanlının birkaç aydan beri Claire’in etrafında dönmeye başladığını fark etmişlerdi; sanki büyüğü elinden gidince, onun kadar güzel değilse de gürbüz ve iyi bir ev kadını olan küçüğüne razı oluyordu. Önce buna üzölmüşlerdi. Sevgili yavruları nasıl unutulabilirdi? Sonra duygulanmışlardı; aile bağının biraz daha sıkılaşacağını, bu çocuğun kalbine yabancı bir kadının sevgisinin girmeyeceğini, onu iki defa bağırırlarına basacakları için büsbütün evlatları sayabileceklerini düşünmüşlerdi. Bu düşünceyle olanlara göz yumuyor, Claire’in kocaya varacak yaşa gelmesini bekliyor, Gervais’nin muhtaç olduğı iş ortağı kayınbiraderin Frédéric’in ta kendisi olduğunu görerek gülüşüyorlardı.

Tam sofraya meselesi halledildiğı sırada, yüksek otların arasından meşenin altına doğru ani bir hücum oldu; güneşte uçuşan etekler, çözülmüş saçlar gözüktü. Louise’in sesi işitildi:

“Hiç gül bulamadık!”

“Yok! Bir tek beyaz gül yok!” diye ekledi Madeleine.

“Hem de bütün gül ağaçlarını yokladık,” diye onları doğruladı Marguerite. “Bir tek beyaz gül yok, güller hep kırmızı!”

Biri on üç, öbürü on bir, üçüncüsü dokuz yaşındaydı. Louise etine dolgun, neşeli bir kızdı, şimdiden genç bir kadına benziyordu. Narin, güzel bir kız olan Madeleine, gözleri hülya dolu, saatlerce piyanosunun başında vakit geçirirdi. Fazla iri burunlu, kalın dudaklı, harikulade altın sarısı saçlı Marguerite, kışın soğukta kalmış kuşları bulup ılık avuçlarında ısıtırdı. Üçü birden çiçeklerle zerzevatların birbirine karıştığı bostanı karış karış dolaşmış, elleri boş çıktıkları bu araştırmadan ümitsizliğe düşerek böyle bir koşu gelmişlerdi. Düşünde beyaz gül bulunmaması bir felaketti. Geline hangi çiçeği hediye edeceklerdi? Sofraya ne koyacaklardı?

On beşinde olduğu için müthiş muzip olan Grégoire, elleri cebinde, alaycı yüzüyle, üç kızın arkasından çıkagelmişti. Bu oğlan ailenin en patırtıcı, en yürek oynatan çocuğuydu; durmadan şeytanlıklar icat ederdi. Sivri burnu, ince dudakları hem macera düşkünlüğünü hem de azmini ve aklına koyduğunu yapmaktaki maharetini gösteriyordu. Üç kız kardeşinin eli boş dönüşüne pek neşelenmişti, onlara takılmak için boş bulunarak haykırdı:

“Ben nerede beyaz gül var biliyorum, hem de en güzelleri!”

“Nerede bakayım?” diye sordu Mathieu.

“Değirmende tabii ki, değirmen dolabını geçtikten sonra, küçük avluda. Bembeyaz gül dolu üç büyük ağaç var. Lahana iriliğinde güller.”

Babası sert sert yüzüne bakıp:

“Ne?! Sen hâlâ değirmenin etrafında mı dolaşıyorsun? Sana oraya gitmeyeceksin diye sıkı sıkı tembih etmiştim. Avluda beyaz güller bulunduğunu bildiğine göre, demek içeriye de girdin ha?” deyince kızardı, şaşaladı:

“Hayır, girmedim, duvarın üstünden baktım.”

“Duvara tırmandın, öyle mi? Bir bu eksikti. Sen benim başımı Lepailleur’lerle, o ahmak ve kötü insanlarla belaya mı sokmak istiyorsun? Senin içinde sahiden bir şeytan var oğlum.”

Grégoire’in söylemediği bir şey vardı ki, o da değirmenin avlusuna değirmencinin kızı küçük Thérèse’le buluşmaya gittiği idi; bur-

nunda hep gülünç bir şekilde un bulaşığı bulunan bu on üç yaşında-ki, pembe yanaklı sarışın kız da onun gibi bir macera düşkünüydü. Gerçi oyunları hâlâ gayet masum çocuk oyunlarından ibaretti. Av-lunun dip tarafında, elma ağaçlarının altında pek hoş bir yer vardı; orada güle söyleye birlikte çok eğleniyorlardı.

“İşitiyor musun?” diye devam etti Mathieu. “Bir daha Thérèse’le oynamaya gittiğini iştımayeyim. Yavrucak pek şirin. Ama o ev se-nin gidebileceğin bir yer değil. Şimdi de dövüşmeye başlamışlar diye işittim.”

Doğruydı bu. Antonin, Janville’in dedikoducu kadınlarının dili-ne düşen kötü hastalığının geçtiğini sandıktan sonra, Paris’i özleyip sıkılmaya başlamış, oradaki aylak eğlence hayatına dönmek için elin-den geleni yapmıştı. Gözü açılan Lepailleur, aldatıldığı için öfkelenerek, önce buna şiddetle karşı koymuştu. Fakat bizzat kendisinin toprağa karşı kin aşılıyarak, yarı yarıya çürümüş köhne değirmeni hor görerek büyüttüğü bu koca herif köyde ne işe yarardı? Üstelik karısı da artık kendisine karşıydı; oğlunun bilgisi karşısında safça bir hay-ranlık duyan kadın, onun bu sefer iyi bir mevki sahibi olacağına inat-çı bir iman besliyordu. Baba nihayet boyun eğmek zorunda kalmıştı; Antonin, Paris’te, Mail Sokağı’nda bir tacirin yanında kâtip olarak çalışıyor, her geçen gün kendi sonunu hazırlıyordu. Gelgelelim karı koca arasında kavga büyümekteydi; özellikle Lepailleur karısının kendisinden para aşırıp oğlu olacak koca haylaza yolladığından şüp-heye düştüğü zamanlar, hepten birbirlerine giriyorlardı. Bazı günler küfürler ve tokat şaklamaları ta Yeuse Köprüsü’nden duyuluyordu. Kuvvetini ve mutluluğunu ziyan eden bir ailenin mahvoluşuydu bu.

Mathieu gerçekten öfkelenmiş, devam ediyordu:

“Mutlu olmak için her şeyleri vardı bu insanların! İnsan bu kadar budala olamaz, bu kadar ısrarla kendi sefaletini isteyemez... Oğlumu-zu bir beyefendi olarak yetiştireceğiz diye, bu övünçten yüzünden tek erkek evlat sahibi oldular! Buyurun bakalım, gördüler beyefendi oğullarını, şimdi memnun olsunlar!.. Toprağa gazez oluşları, fi tarihinden kalma tarım usulüne saplanışları, bakımsız bıraktıkları o toprağı şüphesiz bizim nadasların iyi sonuçlarını protesto etmek için bana satmayıp kısır bırakmakta ısrar edişleri farklı mı sanki? Bundan

daha aşığılık, daha aptalca iş olur mu? Değirmeni de öyle, eskilik-
ten yıkılıyor da budalalığı yüzünden, tembelliğı yüzünden, karşısına
geçmiş, seyrine bakıyor. Eskiden hiç değilse bir sebep gösteriyordu,
memleket neredeyse buğday ekmekten vazgeçtiğı için köylüler de-
ğirmeni işletecek buğday getirmiyor diyordu. Ama bugün sayemizde
buğday dolup dolup taşarken, onun da o köhne değirmeni kaldırıp
atması, yerine sağlam bir buhar makinesi koyması gerekmez mi? Ah!
Şu adamın yerinde ben olsam, çoktan oraya yepyeni, daha büyük,
yeni baştan yapılmış, Yeuse nehrinin suyuyla işleyen, ucuza mal edi-
lecek bir yolla Janville Garı'na bağlanan bir değirmen kurmuştum!”

Grégoire, fırtınayı atlattığına memnun, dinliyordu. Marianne üç
kızını beyaz gül bulamadıklarından dolayı canları sıkılmış görünce
teselli etti:

“Yarın sabah sofraya için en az kırmızı olan güllerden, soluk renk-
lilerden toplarsınız, pekâlâ olur.”

O zaman Mathieu de sakinleşti, şu neşeli sözle konuyu kapatarak
çocukları güldürdü:

“Kırmızı gülleri de toplayın, en kırmızılarında olsun. Hayatın
kanıdır bu.”

Bu arada, Marianne’la Charlotte bütün bu hazırlıklarla ilgili ko-
nuşmaya devam ederken, otların üzerinde yine ayak pıtırtiları işi-
tildi. Nicolas, yedi yaşının verdiği gururla, altı yaşında kocaman bir
kız olan yeğeni Berthe’i elinden tutmuş getiriyordu. İkisi çok iyi an-
laşıyordu. O gün evde Benjamin’le Guillaume’un beşiğinin yanından
ayrılmamış, iki çocuğun kendi bebekleri olduğunu söyleyerek evci-
lik oynamışlardı. Fakat çocuklar uyanmış, acıktıkları için ağlamaya
başlamışlardı. Bunun üzerine Nicolas ile Berthe korkmuş, koşa koşa
annelerini çağırmaya gelmişlerdi.

Nicolas:

“Anne!” diye seslendi. “Benjamin seni çağırıyor. Susamış.”

Berthe de:

“Anne, anne!” diyordu. “Guillaume susamış. Çabuk gel, duramıyor.”

Marianne’la Charlotte güldüler. Sahiden de ertesi gün yapılacak
düğün onlara sevgili yavrularını unutturmuştu. Aceleyle eve döndü-
ler, meme saati gelmişti.

Ah! Ertesi gün, o mutlu düğün günü, nasıl da sevgi dolu bir samimilik içinde geçti! Yeşilliklerle süslü kuytu bir salonu andıran, dost gürgenler ve karaağaçlarla çevrili çimenliğin ortasındaki büyük meşe ağacının altında topu topu yirmi bir kişiydiler. Bütün aile hazırды. Çiftlikte yaşayanların hepsi oradaydı; sonra fabrikadan bir yere ayrılamadığı için yüzünü pek seyrek gördükleri yeni damat Denis vardı; sonra Paris'teki hareketli hayatın gereklilikleri yüzünden keza seyrek gelip giden Ambroise'la karısı Andrée vardı, çocukları küçük Léonce'u da getirmişlerdi. Çoktan uçup giden bu yavru kuşların aile yuvasına dönüşleri, hayatın herkesi sürekli bir yana savurmasına rağmen bu eksiksiz toplanabilme mutluluğu sevinçli bir şeydi. Aile dışında yalnızca akrabalar davet edilmişti; Beauchêne'le Constance, Séguin'le Valentine gelmişlerdi; yeni gelin Marthe'in annesi Madam Desvignes de oradaydı elbette. Sofrada yirmi bir kişiydiler, fakat üç kişi daha vardı; en minikler, on beş aylıkken memeden kesilen Léonce'la henüz meme emen Benjamin ve Guillaume küçük sofraları halkını oluşturunuyordu. Şenliğe onlar da katılsın diye arabalarını sofraya yaklaştırmışlardı, masa başında olmasalar da bir yerleri vardı. Böylece toplam yirmi dört kişi ediyordu, yuvarlak hesap iki düzine insan... Güllerle süslenen sofraya, yaprakların arasından süzülen yaz güneşinin altın huzmeleri altında, serin gölgelikte, mis gibi kokuyordu. Parlak temmuz göğü ufka bir uçtan öbür uca göz kamaştırıcı bir mavi çadır geriye bırakıyordu. Marthe'in beyaz gelinliği, küçük ve büyük kızların açık renk elbiseleri, o parlak tuvaletler, o sağlık taşıyan gençlik, bu yemyeşil mutluluk köşesinde açmış çiçekler gibiydi. Yemek neşe içinde yendi, sonunda köylü usulü kadeh tokuşturuldu, genç evlilere ve orada hazır bulunan herkese türlü türlü mutluluklar temenni edildi.

Hizmetkârlar sofrayı toplarken, hayvan yetiştirme işiyle çok ilgilenmiş gibi davranan Séguin, Mathieu'den kendisine tavlalarını göstermesini istedi. Yemek esnasında da attan başka laf etmemişti, özellikle ev sahibinin olağanüstü kuvvetlerini övdüğü çift hayvanlarını görmek istiyordu. Beauchêne'i de onlarla beraber gelmesi için kandırdı. Üçü birlikte giderken, yapacak işleri olmayan ve bu kadar çabuk palazlanmasına hâlâ şaşırdıkları çiftliği merak eden Constance'la Valentine de diğer aile fertlerini bu güzel şenlik günü

öğleden sonrasının şen huzuru içinde ağaçların altında bırakarak erkeklerin peşi sıra gitmeye karar verdiler.

Tavllarla ahırlar sağ taraftaydı. Fakat oraya gitmek için bütün araziye ayaklar altına seren geniş avludan geçmek gerekiyordu. Başarılan eserin büyüklüğü güneşin ışığında öyle göz kamaştırıyordu ki orada aniden hayranlıkla durdular. Çalılıklarla kaplı bu kuru, kıraç toprağı tanımışlardı; oysa şimdi onu dalgalanan uçsuz bucaksız bir buğday denizi halinde, her mevsim daha da bollaşan ekinlerle kaplı görüyorlardı. Yukarıda, eskiden bataklık olan yaylada, asırların yığıldığı humuslu toprak öyle bereketliydi ki henüz gübre istemiyordu. Sonra vaktiyle kumluk olan yamaçlar, şimdi kaynakların boyuna artan bereketli sularıyla özlenererek sağlıklı sollu yemyeşil uzanmaktaydı. Uzaktaki korular bile ağaçsız geniş alanlar açılarak havalandırılıp düzenlendiği için, sanki etraflarında on misli canlanan hayat sayesinde kuvvet ve kudretleri artmış gibi, daha fazla özsuyla dolup taşıyorlardı. Bütün araziden işte bu kuvvet, bu kudret yükseliyordu; bu arazi, doğurulan ve yaratılan hayatın eseri idi; çorak toprağı bereketlendiren, her geçen gün genişleyerek dünyayı fetheden bir insanlık için toprağı besleyici servetler doğurtan insan emeğı idi.

Uzun bir sessizlik oldu. Séguin kendi iflasının acı acı keskinleştirdiğı bir alaycılıkla, ince, cansız sesiyle:

“İyi iş çıkardınız. Buna asla ihtimal vermezdim,” deyip sustu.

Sonra tekrar yürümeye başladılar. Fakat tavllarda, inek ahırında, ağılda, bu kuvvet ve kudret hissi daha da arttı. İnekler, koyunlar, tavuklar, tavşanlar, orada kaynaşan ve devamlı bir doğuş halinde kıpırdayan ne varsa hepsi capcanlı bir yaratımın sürüp gittiğinin göstergesiydi. Bu Nuh’un gemisi her sene doluyor, sonra ufak geliyor, başka parklara, başka binalara ihtiyaç gösteriyordu. Hayat hayatı çoğaltıyordu; daima loğusa bir kalabalığın ortasında yürüyordu burada insan, her tarafta yeni yavrularını uçuran kuluçkalar, yuvalar, yeni yeni sürüler vardı; arka tarafta ise tohumlar çoğalıyor, doğum yeniden başlıyor, yığın hep taşıyor, kabarıyordu. Burası da tükenmez döl bereketinin muzaffer zenginliğiyle doluydu.

Tavllarda Séguin kuvvetli beygir çiftlerini, bu işten çok iyi anlayan bir adam tavrıyla, pek beğendi. Sonra lafı yine hayvan yetiştirme

konusuna getirdi, ahbablarından birinin birtakım aykırı çiftleştirmeler yaparak görülmedik sonuçlar aldığını söyledi. Sonra yine eski kanaatlerine dönerek, açıklamak için ekledi:

“Doğrusu hayvanlar sözkonusu olduğunda ‘Artınız, çoğalınız’ emrinin doğruluğunu kabul ediyorum, ne de olsa ya ihtiyaçtan ya meraktan bizler maydanoz oluyoruz hayvanların işine.”

Kıs kıs güldü, söylediği sözü pek komik bulmuştu. Sonra Valentine’le Constance, çevrelerinde fışkıran o buram buram kokulu hayattan bir parça tiksinererek, seslerini çıkarmadan usulca geri dönerken, o da asrın aleyhinde atıp tutmaya, damdan düşercesine eski kuramlarını sayıp dökmeye başladı. Belki de için için duyduğu kıskançlık ve gazez yüzünden, bütün çiftliğin âdeta avaz avaz haykırdığı hayat zaferi aleyhinde bir şeyler söyleme ihtiyacı duyuyordu. “Ah! Bu nüfus azalması işi gerektiği kadar çabuk yürümüyor,” diyordu. “Ölmek isteyen şu Paris’in muradına ermesine daha çok var,” diyordu. Yine de bazı iyi belirtiler görmüyor değildi, zira iflas her tarafta vahimleşmekteydi, ilimde, siyasette, hatta edebiyat ve sanatta bile. Hürriyet çoktan ölmüştü. Demokrasi, ihtiras içgüdülerini azdırarak, iktidar uğruna sınıf kavgalarını zincirinden boşandırarak, toplumun hızla yıkılmasına yol açıyordu. Cehalet ve sefalet ocağı olan gübreliklerinde budalalıkları yüzünden hâlâ çocuk peydahlayanlar, yalnızca yoksul, kendi halinde ayak takımıydı. Seçkinler sınıfına, zekilere, zenginlere gelince, onlar gitgide daha az çocuk doğuruyorlardı; bu da insanda bir ümit yaratıyordu, insanlığın nihai yok oluşundan, o mutlu olaydan önce, medeniyete benzer son bir devre görme imkânı olacaktı; pek az insan, kendi aralarında kalmış birkaç erkek ve kadın, his inceliğinin son noktasına erişecek, yalnızca kokularla yaşayacak, yalnızca ilhamdan zevk duyacaklardı. Fakat Séguin usandığını söylüyordu, bir türlü gelmek bilmeyen o devri göremeyeceğine kanaat getirmişti artık.

“Bari Hristiyanlık ilk inancına dönse de kadını kirli, şeytani ve uğursuz bir yaratık olarak bellese,” diyordu. “O zaman yine gidip çölde keşiş hayatı yaşardık, bu iş de daha çabuk biterdi. Beni çileden çıkartan şey, bu siyasi Katolikliğin, kendisi ayakta kalabilsin diye evlilik denen rezalete bir düzen veriş ve göz yumuşu, pislikten ve

suçtan başka bir şey olmayan çocuk doğurma olayını böylece örtbas edişti... Ben de işledim bu günahı, dünyaya fazladan birkaç zavallı daha getirdim, ama allaha çok şükür, onların evlatsız kalıp benim günahımın kefaretinin ödeyeceklerine inanarak teselli buluyorum. Gaston evlenmeyeceğini söylüyor, bir subayın kılıcından başka kadını olmamalıymış; Lucie'ye gelince, o da Ursulines manastırında rahibelik andı içtiği günden beri gönlüm rahat... Neslim son buldu, ona seviniyorum.”

Mathieu gülümseyerek dinliyordu. Edebiyat yapmaktan ibaret bu kötümserliği iyi biliyordu. Vaktiyle yüksek doğum oranlarıyla savaşan medeniyet gibi, en akıllı ve en kuvvetli sınıfın nispeten çocuksuz kaldığı gibi iddialar onu rahatsız etmişti. Fakat aşk uğrunda mücadeleye başladığı andan itibaren, boş durmamanın, bir şeyler yapmanın zevki onda bir iman haline gelmiş, iyi bir şey yaptığına her geçen gün daha çok inanmıştı. Onun için alaylıca bir eda ile:

“İyi ama, kızınız Andrée ile oğlu Léonce neci?” demekle yetindi.

Séguin bu kızı kendinden saymıyormuş gibi bir el hareketi yaparak:

“Adam sen de! Andrée!” diye cevap verdi.

Valentine durmuş, başını kaldırıp ona dik dik bakmıştı. Aralarında ortak hiçbir şey kalmadığı, ikisinin de kendi bildiği gibi yaşamaya başladığı zamandan beri Valentine, Séguin'in o çılgınca kabalığına, delilik nöbetlerini andıran eski kıskançlık hallerine tahammül göstermez olmuştu. Yok olan servetlerine dair bazı hesaplar sorar korkusuyla karısından çekiniyordu Séguin.

“Evet, Andrée var,” dedi. “Ama kızlar sayılmaz.”

Tekrar yürümeye başlamışlardı ki şahsi hayatındaki o korkunç faciadan dolayı bu bahiste susmak zorunda hisseden, bu nedenle o ana kadar solumakla ve ağzında yaprak sigarasını çiğnemekle yetinen Beauchêne daha fazla susamadı; kendini unutarak, ona her zaman bir küstahlık, üstünlük ve gurur veren o akıl almaz şuursuzluğa yine kapıldı. Yüksek perdeden uluorta konuştu:

“Ben Séguin'in kanaatinde değilim. Bununla beraber çok doğru sözleri var. Bu yüksek doğum oranları meselesi, bilmezsiniz, beni hâlâ ne kadar ilgilendiriyor. Bu meseleyi avcumun içi gibi bilmekle

övünebilirim. Mathieu'nün haklı olduğu besbelli, önce neyle besle-
yeceğini bilmeden habire çocuk çıkartmaya kimsenin hakkı yoktur.
Fakirler açlıktan geberiyormuş, kabahat kendilerinde, bizde değil,
karılarını gebe bırakan biz değiliz ya!”

Bir kahkaha kopardı. Sonra devam etti, bu mesele hakkında her
zaman verdiği konferansı yine yumurtladı. Akıllılık ederek nefesine
hâkim olanlar yalnızca yönetici sınıflardı. Bir memleket ancak be-
lirli miktarda gıda maddesi üretebilirdi, bu nedenle de belirli oran-
da nüfusa sahip olmak zorundaydı. Fakirler ot minderleri üzerinde
lüzumundan fazla gönül eğlendirince sefalet baş gösteriyordu işte.
Servetin adaletsiz dağılımından şikâyet ediliyordu; iyi ama, hiç pat-
ronu olmayan, herkesin kardeş olduğu, eşit haklara sahip işçilerin
her şeyi aralarında bir düğün pastası gibi paylaştığı, evrensel mutlu-
luğun parçası olan ütöpik bir memleket ummak divanelikti. O halde
kabahat muhakkak ki yoksulların basiretsizliğindeydi. Bununla be-
raber Beauchêne, patronların kendilerine gerekli olan işçileri ucuza
çalıştırmak için bu fazla nüfusu kullandıklarını da kaba bir açıksöz-
lülükle itiraf ediyordu.

Derken heyecanlandı, kendi fikirlerini pek beğenmenin verdiği
gurur ve inatla geçmişini unuttu, paldır küldür kendi durumunu ele
aldı:

“Bize siz yurtsever insanlar değilsiniz diyorlar, peşimizde alay
alay yumurcak yokmuş da ondan. Saçma! Herkes vatana başka türlü
hizmet eder. Fakirler asker veriyorsa, bizler de sermayelerimizi ve-
riyoruz, endüstrimizin, ticaretimizin çabasını veriyoruz. Sonuçta,
herkes kendi işini bilir, değil mi ya? Kolumuzu kanadımızı kıracak,
zengin olmamıza mâni olacak, yarattığımız eserleri bizden sonra
aralarında paylaşarak mahvedecek çocuklar peydahlayacağız diye
iflas bayrağını çekersek, vatan bundan pek mi kârlı çıkar! Bu ka-
nunlar, bu örfler bizde oldukça, sağlam servet ancak tek erkek evlada
kalan servettir. Ah tanrım, tabii ya! Tek erkek evlat şarttır, biricik
akıllı iş budur, biricik mutluluk ihtimali bundadır.”

Durum öyle elemli, öyle üzücü bir hal alıyordu ki hepsi ezilip bü-
zülüyor, susuyordu. Beauchêne ise onları ikna ettiğini sanarak bö-
bürleniyordu:

“Nitekim ben...”

Constance onun konuşmasını yarıda kesti. Önce onu ezen, yenilgisini iyice ağırlaştırarak onu utandıran bu söz kalabalığı karşısında başı eğik yürümüştü. Şimdi yanaklarından iki iri yaş damlası yuvarlandı, yüzünü yukarı kaldırmıştı:

“Alexandre!”

“Ne var şekerim?”

Hâlâ anlamıyordu. Sonra karısının ağladığını görünce, o azametli kasılışına rağmen nihayet şaşaladı. Diğerlerine baktı, son bir söz söylemek istedi:

“Ha! Evet, zavallı çocuğumuz... Ama istisnalar kaideyi bozmaz, kanaatler değişmez.”

Ağır bir sessizlik oldu, zaten diğerlerini bıraktıkları çimenliğe yaklaşmışlardı. Mathieu davet ettiği halde özür dileyerek gelmeyen Morange’ı düşünüyordu deminden beri. Sanki başkalarının bu neşesi karşısında dehşet duymuştu Morange; aynı zamanda böyle uzun bir yolculuktan da korkmuştu, sanki o yokken esrarengiz mabetinin türlü türlü saldırılara uğramasından endişe ediyordu. Acaba Morange da eski fikirlerinde ısrarcı mıydı? Acaba tek evlat kuramını, karısının ve kızının hayatına mal olan o uğursuz ihtiras hesabını hâlâ savunuyor muydu? Zavallı vasat dimağına fazla şiddetli gelen fırtınanın altında şaşalamış yüzü, kül gibi benziyle Morange gözü-nün önüne geliyor, Mathieu adamcağızın meczup adımlarıyla dolaştığını, sonu tımarhane olan esrarlı bir akıbete doğru gittiğini görüyordu. Fakat bu kasvetli hayal dağıldı; çimenlik pırıl pırıl güneşin altında yine uzanıyor, ulu ağaçlardan oluşan çerçevenin ortasında öyle bir sağlık, öyle bir mutluluk ve öyle parlak bir güzellik tablosu arz ediyordu ki Mathieu kendini tutamayıp haykırarak o matem sessizliğini bozdu:

“Bakın hele, şuna bakın! Şu sevgili kadınlar, şu sevgili çocuklar, bu yeşilliğin ortasında nasıl da neşe saçıyorlar, ne kadar latif görünüyorlar! İnsanlara yaşamının ne kadar sağlıklı, ne kadar güzel bir şey olduğunu öğretmek için bu manzaranın resmini yapmalı.”

Beauchêne’lerle Séguin’ler tavlaları gezmeye gittiğinden beri, çimenlikte oturanlar vakit kaybetmemişti. Önce Charlotte’un çok zarif

suluboya resimlerle süslediği yemek listeleri paylaşılmıştı. Yemekte bu sürpriz hepsinin çok hoşuna gitmişti; tam bir sofra takımını süsleyecek kadar kalabalığın karşısında, Gigogne Ana'nın çoluk çocuğunu andıran bu bir sürü çocuk başı resmi karşısında tatlı gülüşmeler hâlâ devam ediyordu. Sonra hizmetçi kadınlar sofrayı toplarken, Grégoire yakındaki bir fundalıktan bulup o ana kadar gizli tuttuğu enfes beyaz güllerden yapılmış bir demeti çıkarıp geline hediye edince pek alkışlanmıştı. Demeti meydana çıkarmak için babasının bir yerlere kaybolmasını beklemiş olmalıydı. Bunlar değirmenden koparılmış güllerdi, Thérèse'in yardımıyla avludaki gül ağaçlarını yolmuş olsa gerekti. Marianne oğlunun işlediği bu suçun dehşetini kavradığı için onu azarlamak istedi. Fakat nasıl da güzel beyaz güllerdi bunlar, oğlanın dediği gibi her biri bir lahana iriliğindeydi! Grégoire'in hakkı vardı, övünse yeriydi, bunlar masadaki biricik beyaz güllerdi; Grégoire bir yeni gelini beyaz çiçeklerle süslemek için duvarlar aşmasını, küçük kızları ayartmasını bilen çapkın ve şövalye ruhlu bir yumurcak olarak onları alnının teriyle ele geçirmişti.

Kendinden emin bir eda ile:

“Güller çok güzel,” dedi. “Babam bir şey demez.”

Bu söz herkesi güldürdü, etrafa yeni bir canlılık geldi. Benjamin'le Guillaume uyanmış, açlıktan bağıryorlardı. Gülüşerek artık sıranın onlara geldiği söylendi. Büyük sofradakiler mademki iştahlı iştahlı yemeklerini yemişti, şimdi de küçük masadakilerin karnını doyurmaktan daha yerinde bir iş olamazdı. Ailece oturulduğu için bu iş sıkıntısızca, uluorta yapıldı. Marianne ulu çamın gölgesine oturdu, Benjamin'i kucağına aldı, göğsünü çözdü, güleç ve ciddi edasıyla ona meme verdi; yanı başında, sağında da Charlotte, aynı dinginlikle aynı şeyi yapmış, çok obur olduğu için annesinin memesini hemen kapan Guillaume'u emzirmeye başlamıştı; onun soluna da Andrée gelip oturdu, küçük Léonce kucağındaydı, bir haftadır memeden kesildiği için artık süt emmiyordu, fakat okşanmak istiyor, o zamana kadar kendisine hayat veren bu ılık göğse yaslandıkça mutlu oluyordu. Laf emzirmeden açılmıştı. Ambroise, karısı Andrée'nin çocuk emziremeyeceğine, sütü olmayacağına nasıl da inanmış bulunduğunu anlattı; bu inancı öyle kuvvetliydi ki eğer kendisi teşvik etmese, bir deneme

bile yapmayacaktı; sonra süt pekâlâ da gelmiş, Andrée çocuğunu gayet güzel emzirmişti. İstedikten sonra her şey oluyordu elbette.

Andrée gülerек:

“Doğru söylüyor,” dedi. “Emzirmekten öyle korkuyordum ki! Bütün arkadaşlarım bu işin imkânsız olduğunu söylüyordu. Önce zahmetli geldi, ama şimdi öyle memnunum ki!”

Léonce’un yüzüne kocaman bir öpücük kondurdu. Bunun üzerine, yeni gelin Marthe kendini tutamadı; içten gelen, etraftakilerin neşesini artıran bir haykırışla:

“Duyuyor musun anne!” dedi. “Üçüncü çocuğunu emzirmeye başlayan Charlotte ablam kadar güçlü kuvvetli değilim, ama zararı yok, ben de kendi çocuğumu emzireceğim.”

Tam o sırada, Marthe’in birdenbire kızaran yüzünün daha artırdığı kahkahalar arasında, Beauchêne’ler ve Séguin’ler Mathieu ile birlikte gözüktü. O pek hoş, dokunaklı manzaranın karşısında hayran hayran durdular. Ulu ağaçların çerçevesi içinde, yılanmış meşenin altında bütün aile, aynı özlü topraktan doğmuş gibi, sık çimenlerin ortasında, gülbüz bir soy halinde, neşe, kuvvet ve güzellik saçan bir küme oluşturunuyordu. Bir an yerlerinde oturmayan Gervais ile Claire, toplanan sofraya kahveyi getiremeyen hizmetçi kadınları gayrete getirmek için Frédéric’le beraber uğraşıyorlardı. Üç kız kardeş, şövalye Grégoire’in yardımıyla, sofrayı yeniden başka türlü süsleyecek bir şekil düşünüyor, dördü birden turuncu, pembe, kırmızı güllerden oluşan bir çiçek yığını içine gömülmüş, çalışıyordu. Birkaç adım ötede yeni evliler Denis ile Marthe yavaş sesle konuşuyor, an-neleri Madam Desvignes de son derece tatlı, çekingen bir gülümse-yişle, sessizce onları seyrediyordu. Herkesin ortasında ise Marianne, yüzü ıslıl ıslıl, on ikinci çocuğunu emziriyor, hâlâ taze olan beyaz teniyle, hep aynı kuvvetli dinginlik, aynı sağlıklı irade içinde hâlâ güzel, sütünü bir kere daha son damlasına kadar emen Benjamin’ine gülüyordu; öteki dizine, annesinin göğsünü kıskançlıkla kendisine saklamak isteyen sondan bir önceki çocuğu Nicolas’ı oturtmuştu. İki gelini de kendisinin devamı gibiydi; Andrée solunda oturuyordu, Ambroise onun yanına gelmiş, küçük Léonce’la oynuyordu; sağında iki çocuğuyla Charlotte vardı, Guillaume kucağında meme emiyor-

du, Berthe dizinin dibindeydi. Hayata karşı inanç, durmadan artan ve taşan bir bereket, bir servet yaratmış, mutlu döl bereketinin o muhteşem gelişimini ortaya çıkarmıştı.

Séguin, Marianne’a dönerek takıldı:

“Demek bu küçük beyefendi emzirdiğiniz on dördüncü çocuk, öyle mi?”

Marianne da neşeli neşeli gülmeye başladı:

“Yoo, bende yalan yok... On dört olacaktı, ama ikisini düşürdüm. On iki çocuk emzirdim, sayı tastamam bu.”

Kasıntı tavrına yeniden bürünen Beauchêne bir kere daha lafa karışmaktan kendini alamadı:

“Neyse ne, on iki çocuk, yine de çılgınlık!”

Mathieu de gülmeye başlamıştı.

“Ben de bu fikirdeyim doğrusu,” dedi. “Çılgınlık değilse bile, sa-
hiden hesapsızlık... Karımla yalnız kaldığımız zaman biraz aşırıya
gittiğimizi kendimize itiraf ediyoruz. Hoş, herkes bize uysun fikrin-
de de değiliz, yoo, böyle bir şey yok!.. Ama adam sen de, bu devir-
de biraz aşırıya gitmekten korkmaya lüzum yok. Gereğinden fazla
çocuk ihtiyaca ancak yeter. Biz biraz abartılı bir örnek olduksa bile,
çılgınlığımız yaygın hale geldiği gün, zavallı memleketimiz bundan
fayda görecektir. Korkulacak bir tek şey var, o da aklı başında davra-
nanların üstün gelmesi.”

Marianne hep gülümseyerek dinliyor, bir yandan da gözleri yaşa-
rıyordu. Sevecenlikle karışık bir hüzne gömülüyordu; yüreğinin hâlâ
kanayan yarası, kendi etinden olan, kendi sütüyle beslenen çocuk-
ların hepsini orada, etrafında toplanmış görmenin o kırk yılda bir
tattığı zevki ortasında tazelenmişti.

“Evet,” diye mırıldandı titrek bir sesle, “on iki çocuğum olacaktı,
ama on tanecik kaldı. İkisi toprağın altında bizi bekliyor.”

Annelerinin Janville’in o çok sessiz küçük kabristanını, bütün
çocukların birbiri ardınca yan yana yatmayı ümit ettikleri aile me-
zarlığını anması kimseye ürküntü vermedi, bu neşeli düğünde güzel
bir vaat gibi tatlı oldu. Ölen iki kardeşin kıymetli hatırası canlılığını
koruyordu; aradan geçen aylar yaraya merhem olmuş, hepsinde ne-
şeli anlarında bile üzerlerinden atamadıkları dokunaklı bir ciddiyet

kalmıştı. Ölüm olmazsa hayat olabilir miydi? Herkes dünyaya payına düşen işi görmeye geliyor, sonra günü tamam olunca, büyük insan kardeşliğinin gerçekleştiği ebedi uykuda ağabeyleriyle ablalarıyla buluşmaya gidiyordu.

Alaylı alaylı bakan şu Beauchêne'le Séguin'in karşısında Mathieu'nün dilinin ucuna bir sürü laf geliyor, onlara cevap vermek, uğradıkları yenilgiye rağmen hâlâ savunmaya cüret ettikleri yalancı kuramları yerle bir etmek istiyordu. Dünyanın aşırı kalabalığından, fazla hayatın kıtlığa sebep olmasından korkmak budalaca bir şey değil miydi? Onlar da onun yaptığını yapsalar, dünyaya her çocuk getirdiklerinde onun muhtaç olduğu yiyeceği de yaratsalar yeterdi; bunu düşündükçe, onlara eseri olan Chantebled'i göstermek, insanoğlu yetiştikçe güneşin altında buğdayın da yeşerdiğini anlatmak istiyordu. Çocuklarını başkalarının payını yemekle suçlayamazlardı, çünkü onlardan her birisi dünyaya gelirken azığını da beraber getirmişti. Daha milyonlarca yeni varlık doğabilirdi, dünya büyüktü, üçte ikisinden fazlası ekilip biçilmeyi bekliyordu, dünyada uçsuz bucaksız insanlık âlemimiz için sonsuz bir bereket vardı. Hem sonra, bütün medeniyetler, bütün ilerlemeler, insan sayısının çoğalmasıyla olmamış mıydı? Yalnızca fakirlerin tedbirsizliği, ihtilalci kalabalıkları, gerçeği, adaleti, mutluluğu zorla kazanmaya teşvik etmişti. İnsan seli her geçen gün daha fazla iyiliği, daha fazla hakkaniyeti, evrensel emeği düzenleyecek dürüst kanunlarla servetin mantıklı bir şekilde paylaşımını gerektirecekti. Eğer medeniyetin aşırı doğuma gem vuracağı doğru ise, bu olay zaten çok ilerdeki asırlarda, baştan başa insanla dolacak olan dünyanın bir nevi ilahi hareketsizlik içinde yaşayacak kadar bilge olacağı, böylelikle son dengenin vücut bulacağı bir devrin ümidini verebilirdi. Fakat bu, şu zamanın gerekleri karşısında, son ve kesin bir insanlık federasyonu kuruluncaya kadar yeni baştan milletler kurmak, o milletleri genişletmek zorunluluğu karşısında bir hayalden ibaretti. Marianne'la kendisinin yaptığı, örf-leri değiştirmek için, ahlak akidesini, güzellik akidesini değiştirmek için, işte bu mertçe örneği, bu gerekli örneği ortaya koymaktı.

Mathieu tam ağzını açmak üzereydi. Birdenbire, kendi eliyle diktiği ulu meşenin altında hâlâ bir çocuğunu emzirmekte olan, etrafını

gürbüz çocuklar almış ananın oluşturduğu enfes tablo karşısında, tartışmanın yararsızlığını anladı. Marianne dünyanın durmadan devam etmesi, durmadan yaratılması için üstüne düşeni mertçe yapıyordu. Üstün güzellik ondaydı.

O zaman Mathieu, tek bir şeyi yapmayı yararlı ve yeterli buldu, o da karısını bütün düğün halkı karşısında sıkıca sarıp öpmekti:

“Gel! Sevgili karıcığım, sen kadınların en güzeli, en iyisisin. Hepsi sana benzeseler keşke!”

Marianne da onu öpünce bir alkıştırdı, kahrkahr etrafı çınlattı. İkisi de hayata inanmaları sayesinde, çalışma azimleri, sevmeye güçleri sayesinde, hayatlarını büyük bir mertlikle yaşamış iki kahramandı. Sonunda Constance da bunu kavradı, döl bereketinin fethedici kuvvetini anladı; Froment’ların, Denis vasıtasıyla fabrikaya, Ambroise eliyle Séguin’lerin konağına, öteki çocukları aracılığıyla da bütün bölgeye sahip olacaklarını sezdi. Sayı çokluğu zafer demekti. O zaman olduğu yerde küçüldü, artık tatmin edemediği bir sevginin ateşiyle kavruldu; kaderin feci bir intikam alacağına hâlâ güvenmekle beraber, yenilmenin acısını içine akıtarak, kavruk yanaklarını yakan sıcak iki damla yaşı saklamak için başını öteye çevirdi; hiç ağlamayan bu kadın şimdi ağlıyordu.

Benjamin’le Guillaume, rahatlarını hiçbir şey bozmayan, boğazına düşkün bu iki insan yavrusu, hâlâ meme emiyordu. Marianne oğluna öteki memesini vermişti. Charlotte da fazla ısırmasın diye kendi yavrusuna dikkat ediyordu. Eğer o kadar yüksek sesle gülünmeseydi, sütün aktığı, toprağı yerinden oynatan, kızgın temmuz güneşinde ulu ağaçları ürperten özsu seli arasında o küçük ırmağın şırıldadığı duyulabilirdi. Bereketli hayat, her taraftan tohumları sürükleyip götürüyor, yaratıyor, doğuruyor, besliyordu. Sonsuz hayatı yaratmak için sonsuz bir süt nehri yeryüzünden akıp gidiyordu.

ALTINCI KİTAP

I

BİR PAZAR SABAHİ, Norine'le Cécile ortaklaşa kullandıkları küçük masanın başında karşılıklı oturmuş, tatil günü olduğu halde, yaklaşan yılbaşının hediyeleri için harıl harıl mukavva kutular yapmaya çalışıyordu ki o sırada gelen bir misafir ikisinin de hayretten ve dehşetten benzini soldurdu.

Gözlerden uzak, gizli hayatları o zamana kadar durgun geçmişti; haftanın sonunu getirebilmekten, her üç ayda bir verilen kira taksidini bir kenarda biriktirmekten başka dertleri yoktu. Champ-de-Mars civarında, Fédération Sokağı'nda, pencerelerinden bol aydınlık alan, temizliği ve şirinliği ile övündükleri büyük odada birlikte oturmaya başladıkları sekiz seneden bu yana, Norine'in çocuğu kendisini aynı sevgi ve şefkatle seven iki annenin arasında büyümüş, aslan gibi olmuştu. Gitgide ikisini birbirinden ayırt edemez olmuştu çocuk; birine Norine Anne, ötekine Cécile Anne diyor, hangisinin daha fazla annesi olduğunu pek kestiremiyordu. Artık yalnız bu çocuk için çalışıyor, yalnız onun için yaşıyorlardı. Biri kırk yaşına geldiği halde hâlâ güzeldi, geç anne olmakla erkeklerden kurtulmuştu; öteki neredeyse otuzuna girecek olmasına rağmen küçük bir kız gibi kalmış, hiçbir zaman yaşayamayacağı sevgililik ve evliliğin bütün tutkusunu bu çocuğa bağlamıştı.

İşte o pazar günü, saat ona doğru, kapı iki defa sertçe vuruldu. Açıldılar, on sekiz yaşlarında bodur bir oğlan içeri girdi. Esmer, ablak yüzlü, iri çeneli, gözleri soluk gri renkli bir çocuktü. Sırtında lime lime bir eski ceket, başında kullanıla kullanıla kızılılaşmış, siyah çuhadan bir kasket vardı.

“Affedersiniz,” dedi, “mukavva işleri yapan Moineaud kız kardeşler burada mı oturuyor?”

Norine ayaktaydı, ona bakıyordu; ansızın içine bir sıkıntı girmişti. Bir tehdit karşısında kalmış gibi yüreği sıkıştıyordu. Bu yüzü muhakkak ki bir yerde görmüştü, fakat hafızasını araştırdıkça, ona hayatını zehretmek için daha da büyüyerek geri gelen eski bir tehlikenin yankısından başka bir şey bulamıyordu.

“Evet, burada oturuyorlar,” dedi.

Delikanlı telaşsızca odanın içini süzüyordu. Daha fazla refah ummuş olacaktı ki yüzünü hafifçe buruşturdu. Uslu uslu kitap okuyarak eğlenirken başını kaldırıp bu yeni gelen ziyaretçiyi inceleyen çocuğa çevirdi gözlerini. Sonra da birdenbire karşılarına dikilen bu yabancıyı Norine gibi endişeli gözlerle izleyen o pek zayıf, pek çelimsiz öteki kadına bir göz atarak incelemesini tamamladı.

“Bana dördüncü katta soldaki kapı demişlerdi,” diye devam etti. “Ama yine de aldanmaktan korktum, çünkü söyleyeceğim şeyi öyle herkese söyleyemem. Pek kolay söylenecek bir şey değil, buraya gelmeden önce uzun uzadıya düşündüm tabii.”

Kelimeleri uzatarak konuşuyor, öteki kadın fazla genç olduğu için aradığı kadın olmadığına bir kere daha kanaat getirdiğinden, donuk bakışlarını Norine’den ayırmıyordu. Onun gitgide artan bir endişeyle ürperdiğini, besbelli hafızasını araştırdığını görünce işi bir an uzattı. Sonunda kararını verdi:

“Ben Rougemont’da sütnine yanına verilen çocuğum, adım Alexandre-Honoré,” dedi.

Daha fazla bir şey söylemesine lüzum kalmadı. Norine’in biçare vücudu tepeden tırnağa titremeye başlamıştı; ellerini bitiştiirdi, ovuşturdu, aynı anda yüzü değişti, benzi soldu. Aman yarabbi! Beauchêne’di bu! Beauchêne’e benziyordu, hem de yırtıcı hayvan bakışlı gözleriyle, en aşağılık açgözlülüklere yuvarlanmış, keyfine düşkün adamlarda görülen iri kemikli çenesiyle o kadar çarpıcı şekilde benziyordu ki Norine onu görür görmez ismini haykırmadığına şaşıyordu şimdi. Dizlerinin bağı çözüldü, oturmak zorunda kaldı.

Alexandre kısaca:

“Demek sizsiniz,” dedi.

Norine hâlâ titriyor, bu haliyle her şeyi itiraf ediyordu; çaresizlikten ve korkudan öyle nefesi sıkışmıştı ki tek kelime söyleyemiyordu. Oğlan, açtırdığı kapıyı daha ilk hamlede yüzüne kapattırmamak için, ona biraz olsun güven verme gereğini duydu:

“Bu kadar şaşalamayın canım, benden korkmanıza lüzum yok, sizi üzme niyetinde değilim. Yalnız, nerede oturduğunuzu haber alınca, hani sizi tanımak istedim, doğal bir şey bu. Hatta beni görünce memnun olursunuz zannettim. Sonra işin doğrusunu söyleyeyim, sıkıntıdayım. Üç sene var ki aptallık edip Paris’e geldim, burada hiçbir iş beceremiyorum, açlıktan gebereceğim! İnsan karnını doyurmadığı günler, kendisini sokağa atan anasını babasını bulma isteği duyuyor, ne de olsa bir kâse çorba vermeyecek kadar hainlik etmez onlar diye düşünüyor.”

Norine’in gözleri yaşardı. Bir zamanlar terk edilen bu zavallının, kendisini suçlayan, açım diyen bu iriyarı, rahat kaçırıcı oğlanın dönüp gelişi her şeyin üstüne tüy dikiyordu. Alexandre, Norine’in hâlâ titreyip hıçkırmaktan başka bir şey yapmadığını görünce öfkelenmişti. Cécile’e döndü:

“Siz kız kardeşisiniz, biliyorum,” dedi. “Söylesenize, böyle üzüm üzüm üzülmesin, budalalığa lüzum yok. Onu öldürecek değilim ya. Beni görünce amma da sevindi ha!.. Ama ben patırtı çıkarmak için gelmedim, yemin ederim ki aşağıdaki kapıcı kadına hiçbir şey söylemedim.”

Cécile ona cevap vermeden Norine’in yardımına koşunca, Alexandre ilgisini yine çocuğa çevirdi; iki annesinin birden kederlendiğini görünce o da korkmuş, yüzü sapsarı olmuştu.

“E, bu yumurcak benim kardeşim mi?”

Fakat Norine birdenbire ayağa kalkarak çocukla onun arasına girdi. Bir felaket olacak, bir şeyler yıkılacak da hepsi altında kalacak gibi delice bir düşünceye kapılmıştı. Sert davranmak istemiyordu, hatta güzel sözler bulup söylemek istiyordu. Oysa bir isyan, hınç ve düşmanlık duygusu ayaklandırıyordu ruhunu; öfkeden aklı büsbütün başından gidiyordu:

“Gelmişsiniz, pekâlâ... Yalnız, bu öyle zalimce bir şey ki, ben ne yapabilirim? Aradan bunca sene geçmiş, birbirimizi tanımıyoruz,

birbirimize söyleyecek sözümüz yok... Hem görüyorsunuz ya, zengin değilim.”

Alexandre odanın içini bir kere daha gözden geçirdi:

“Görüyorum... Peki, babamın adını da söyleyemez misiniz bana?”

Norine şaşkın şaşkın duruyordu, tekrar benzi attı. Beriki devam ediyordu:

“Öyle ya, babamda para varsa, zorla almasını bilirim ben. Çocuk dediğin öyle sokak ortasına bırakılmaz.”

Mazi birdenbire Norine’in gözünün önüne gelmişti. Genç kadın, Beauchêne’i, fabrikayı, oğlu Victor’u orada bırakıp sakat bir halde iş-ten çıkan Moineaud Baba’yı görür gibi olmuştu. Beauchêne’in adını verirse başına müthiş işler açacağını, belki de bütün mutlu hayatının bu karışıklıklar ortasında berbat olacağını düşündü, bir içgüdü ile ihtiyatlılık gösterdi. Tembelliği ve ahlaksızlığı yüzünden akan bu ne idüğü belirsiz oğlandan korkusu ona bir fikir verdi:

“Babanız öleli çok oldu.”

Alexandre’in herhalde bir şey bildiği yoktu. Babasına dair bir haber almamıştı, Norine de bu sözleri öyle kuvvetli bir ifadeyle söylemişti ki hiçbir şeyden şüphelenmedi. Yalnızca sert bir hareket yaptı, bu arsızca teşebbüsten beklediği ümidin böyle mahvolmasından duyduğu öfkeyi belirtti:

“Açlıktan gebereceğiz desenize!”

Norine yürek çarpıntısı içindeydi. Kan ağlayan zavallı yüreciği aynı anda hem vicdan azabı ve merhametle, hem de korku ve dehşetle öylesine doluydu ki kendisine acı veren tek bir isteği vardı, o da Alexandre’in karşısından çekilip gitmesi, varlığıyla ona büt-bütün azap vermemesiydi. Bir çekmeceyi çekti, üç aydır biriktirip çocuğun yılbaşı hediyesi için ayırdığı on franklık sikkeyi aldı. Onu Alexandre’a vererek:

“Dinleyin,” dedi, “sizin için elimden hiçbir şey gelmez. Bu odada üç kişi oturuyoruz, yiyecek ekmeği zor buluyoruz. Yoksulluğunuza çok üzıldüm. Ama bana güvenmeyin... Siz de bizim gibi yapın, çalışın.”

Alexandre on frangı cebe indirmişti; bir süre daha durdu, iki yanına salındı, bunun için gelmedimdi dedi, ben halden anlarım

dedi. İnsanlar ona iyi davranırsa, o da herkesle iyi geçinirdi. Norine kibar davrandığına göre, kendisinin niyetinin de kepazelik çıkarmak olmadığını tekrar sözlerine ekledi. Verdiği para on frankçık da olsa, varını yoğunu kendisiyle paylaşan, vazifesini yerine getiren bir ana idi.

Nihayet çıkıp giderken:

“Beni öpmek istemez misiniz?” dedi.

Norine, kalbi hissiz, dudakları buz gibi, öptü onu. Alexandre’ın kendi yanaklarına gürültülü bir gösterişle kondurduğu iki kuvvetli öpücüğün hafif ürpertisi yanaklarından gitmek bilmedi.

“Eh, yine görüşürüz, değil mi? Ne kadar fakir de olsak, bir arada oturamasak da, şimdi birbirimizin hayatta olduğunu biliyoruz, ara sıra uğrayıp size bir merhaba derim tabii.”

O çekilip gidince, oraya beraberinde getirip bıraktığı sonsuz kederin ortasında, uzun bir sessizlik oldu. Norine bu felaketin altında ezilmiş gibi bir sandalyeye yığılmıştı. Cécile de bitkin bir halde onun karşısında oturup kalmıştı. Daha o sabah mutluluklarına yuva olan o koca odanın matemli havasında ilk konuşan, hayretini, isyanını dile getiren o oldu:

“Ama hiçbir şey sormadın ki ona, hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Nereden geliyor, ne iş yapıyor, ne istiyor? En önemlisi de, seni nasıl bulmuş? Merak edilip sorulacak şeyler asıl bunlardı.”

Norine:

“Ah, ne yapayım?” dedi. “Adını söyleyince vücudum buz kesildi, bittim! Ne kadar da o, ne kadar benziyor babasına, sen de gördün değil mi? Haklısın, hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, bundan sonra hep bu tehdit altında, sürekli evin başımıza çökmesinden korka korka yaşayacağız.”

Halsiz kalmış, bütün cesaretini yitirmişti. Hıçkırmaya başladı, gözyaşlarıyla boğula boğula, kekeler gibi konuşabiliyordu:

“Damdan düşer gibi gelmiş, on sekiz yaşında koskoca bir oğlan! Sahiden de sevmiyorum onu, çünkü tanımiyorum bile... Beni öptüğü zaman kalbim dondu sandım, buz gibi bir soğukluktan başka bir şey hissetmedim. Ah, yarabbi! Öyle üzüliyorum ki! Ne kadar çirkin şeyler bunlar, ne kadar pis, ne kadar acı şeyler!”

Çocuğu onun ağladığını görüp de korkuyla, gözyaşları içinde, koşarak kucağına atılınca, Norine onu kolları arasında kuvvetle sıktı:

“Zavallı yavrum! Zavallı yavrum! Bari bu yüzden sana zarar gelmese, bu suçun vebalini sen çekmesen!.. Çok şiddetli bir ceza olur bu! İnsan sonradan başının ağrımamasını istemiyorsa, iyisi mi baştan dürüst hareket edecek!”

O günün akşamı, bir parça sakinleşen iki kız kardeş, Mathieu’ye mektup yazmaları gerektiğine karar verdiler. Norine, Mathieu’nün birkaç sene önce ziyarete geldiğini, Alexandre’ın kendisini arayıp aramadığını sorduğunu hatırladı. Meseleyi yalnız o biliyordu, nereden bilgi alınacağından yalnız onun haberi olabilirdi.

Mathieu onlardan aldığı mektupla işi öğrenir öğrenmez Fédération Sokağı’na seğırtti; Beauchêne’in durumu her geçen gün biraz daha kötüye giderken, böyle bir maceranın fabrika üzerinde yapacağı etkiyi düşünerek endişeye düşmüştü. Norine’i uzun uzadıya sorguya çektikten sonra, Alexandre’ın, anasının adresini Couteau Kadın’dan aldığını tahmin ettiyse de, olayların mantık silsilesini hâlâ pek iyi kavrayamamıştı, çünkü boşluklar, eksiklikler pek çoktu. Nihayet tam bir ay boyunca sürdürdüğü ihtiyatlı araştırmalardan, Madam Menoux’yla, Céleste’le, hatta bizzat Couteau Kadın’la konuşmalardan sonra, olup bitenleri az çok tespit etmeyi başardı. Oğlanı uyandıran şey, kendisinin kılavuz kadına verdiği Rougemont’daki tahkikat işi olmuştu herhalde; kadın, arabacı ustası Montoir’ın yanında çalışan çocuk hakkında bilgi toplamak için Saint-Pierre köyüne gittiği zaman etrafa ipucu vermişti. Fazla gevezelik etmiş, hele öteki arabacı çırağına, o Richard olacak oğlana lüzumundan fazla şeyler söylemişti; çocuk esirgemededen çıkma bir oğlan olan bu Richard öyle kanı bozuk bir tipti ki o da yedi ay sonra Alexandre gibi patronunu soyup sıvışmıştı. Köyde seneler geçer, böyle çocukların izleri kaybedilirdi. Fakat sonradan bu iki hayta herhalde Paris kaldırımında tekrar buluşmuştu; o zaman kızıl saçlı büyük oğlan, küçük esmere olup bitenleri olduğu gibi anlatmış, ailesinin kendisini nasıl arattığını, hatta belki de annesinin kim olduğunu söylemiş, bütün bunların içine bir sürü dedikodu, olmadık uydurmalar katmıştı. Yalnız bu kadarı yeterli değildi; Mathieu çocuğun adresi nasıl bul-

duğunu anlayabilmek için, Céleste'ten birçok şeyi öğrenen Couteau Kadın'ın bu adresi ona vermiş olduğu varsayımını kabul etti, çünkü iri çeneli, bodur bir adamın iki defa gelip kılavuz kadınla konuştuğunu Broquette'lerden öğrenmişti. Gerçi birtakım olaylara hâlâ akıl erdiremiyordu, ne de olsa macera Paris batakhanelerinin o trajik karanlığında geçmekteydi, buraların çamurunu karıştırmak da akıl kârı olmasa gerekti. Sonunda meseleyi aşağı yukarı anlamakla yetindi; büyük şehrin sokaklarına salıverilmiş, nerede sabah orada akşam yaşayan, tembel ve ahlaksız bu iki haydudun daha şimdiden kabarık olan dosyası karşısında kendisi de ürkmüştü. Teselli bulduğu bir tek şey vardı, o da çocuğun anası Norine'in kim olduğunun bilinmesine karşılık, babası Beauchêne'in ismiyle mevkiini herhalde hiç kimse'nin bilmemesiydi.

Mathieu, Norine'i tekrar gördüğü zaman, vermek zorunda kaldığı bazı ayrıntılarla onu korkuttu.

"Aman, rica ederim, yalvarırım size, bir daha buraya gelmesin," diyordu Norine. "Bir çare bulun, gelmesini önleyin... Onu görünce çok fena oluyorum."

Mathieu'nün elinden hiçbir şey gelmezdi elbette. Uzun uzadıya düşündükten sonra, bütün gayretini Alexandre'in Beauchêne'i bulmasına engel olmakla sınırlandırmaya karar verdi. Oğlan hakkındaki öğrendikleri öyle akıl almaz, öyle aşağılık ve acınacak şeylerdi ki böyle bir şantajın feci rezaletinden Constance'ı da korumak istiyordu. Kadının tanımayı o kadar tutkuyla istediği, ihanete uğrayan analık sevgisinin saplantıya dönmesi yüzünden peşine düşüp aradığı bu çocuğun alçaklığı karşısında betinin benzinin attığı gözünün önüne geliyor, onun hesabına utanıyor, bu sırrı bir mezar sessizliğine gömmenin zorunlu olduğuna, merhametin gereği olduğuna hükmediyordu. Fakat bir yandan da kendi kendisiyle mücadele içindeydi, çünkü sefil oğlanı sokak ortasında bırakmaya da gönlü razı olmuyordu. Acaba onu kurtarmaya hâlâ imkân var mıydı? Bunu hiç sanmıyordu. Kim bu oğlanı şifa buluncaya, namuslu olup çıkıncaya kadar yanında çalıştırmaya razı olurdu ki? Mathieu fırtınada denizin ortasına atılacak bir mahluk daha diye düşünüyor, akla yatkın

bir kurtuluş çaresi olduğundan şüpheli olmakla beraber, onu sefaletle mahkûm edeceği için yüreğinden kan gidiyordu.

“Bana kalırsa,” dedi Norine’e, “şimdilik babasının adını ondan gizleyin. İleride düşünürüz. Bugün bu isim söylenirse, korkarım herkes için üzücü sonuçlar doğar.”

Norine bu fikri hararetle onayladı:

“Yooo! Merak etmeyin. Zaten babasının ölmüş olduğunu söyledim. Sonra bütün iş benim üstüme kalır, oysa beni yavrumla beraber köşemde rahat bırakmalarını öyle çok istiyorum ki!”

Mathieu, yüzü kederli, hâlâ düşünüyor, çocuğu kendi haline terk etmeye bir türlü razı olamıyordu:

“Eğer çalışmak isterse, ona bir iş bulabilirim pekâlâ. İleride, kendi çocuklarımı zehirlemesinden korkum kalmazsa, çiftliğe bile alırım. Araştıracakım bakalım, bir arabacı ustası tanıyorum, onu yanına alacaktır mutlaka; vereceği cevabı size yazarım, tekrar sizi görmeye geldiği zaman nereye başvurması gerektiğini kendisine söylersiniz.”

Norine ümitsizce haykırdı:

“Tekrar gelirse ne demek? Gelecek mi diyorsunuz? Eyvahlar olsun! Eyvahlar olsun! Artık bundan sonra bana rahat, huzur yok!”

Alexandre gerçekten de tekrar geldi. Fakat Norine arabacı ustasının adresini verince omuz silkti, bıyık altından güldü. Paris’teki arabacı ustalarını tanırdı, sömürücü adamlardı, elin fakir fukarasını kendi hesaplarına çalıştıran tembel heriflerdi. Hem daha çıraklığını bitirmemişti, ancak ayak işlerine bakabilirdi; büyük bir mağazada bir iş olursa razıydı. Mathieu onun istediği bu işi de buldu, ama oğlan orada on beş günden fazla kalmadı, bir akşam kendisine emanet edilen paketlerle beraber ortadan kayboldu. Ondan sonra sırasıyla fırıncı çıraklığı etti, duvarcılarının yanında çalıştı, halde çalıştı, hiçbir yerde tutunamadı; hamisini bezdirdi, ayrılıp gittiği yerlerdeki çeşit çeşit ahlaksızlıklarının hesabını temizlemek zorunda bıraktı. Böylelikle kendisini kurtarma fikrinden vazgeçmeye mecbur oldular. Yalnız, sırtında paçavralarla, aç bilaç ortaya her çıkışında, sırtına bir ceketle karnını doyuracak ekmek alması için para vermekle yetiniyorlardı.

Artık Norine hep bu dayanılmaz endişe içinde yaşıyordu. Alexandre ölmüş gibi haftalarca ortada gözüküyordu. Ama Nori-

ne yine de sahanlıkta çıt olsa ürperiyordu. Alexandre hep kapının önündeymiş gibi geliyordu ona; sonra birdenbire kapıyı çaldığı zaman, onun yumruklayışını tanıyor, sanki kendisini dövmeye gelmiş gibi tir tir titremeye başlıyordu. Alexandre zavallı kadına nasıl büyük bir dehşet verdiğini sezmişti; bu halden faydalıyor, çekmecelerinde sakladığı ne varsa elinden çekip alıyordu. Norine, Mathieu'nün oğlana sadaka olması için gizlice verdiği beş frangı eline tutuşturduğu zaman, Alexandre bununla yetinmiyor, çekmeceleri karıştırmaya kalkıyordu. Bazen kendini kaybetmiş bir halde çıkageliyor, eğer on frank bulamazsa o akşam hapse gireceğini söylüyor, odada ne var ne yok kırar dökerim diyor, küçük duvar saatini götürüp satmaya kalkıyordu.

Cécile, incecik ve çok çelimsiz olduğu halde gayet gözü pek, araya girmeye, onu kapı dışarı etmeye mecbur oluyordu. Alexandre çıkıp gidiyor, fakat birkaç gün sonra yine geliyor, yeni yeni istekler ileri sürüyor, istediği on frangı vermezlerse kim olduğunu merdivende avazı çıktığı kadar haykırarak anlatacağı tehdidini savuruyordu. Bir gün annesi meteliği olmadığı için ağlayınca, Alexandre, "Biriktirdiğin paraları şiltenin arasına saklıyorsun," diyerek şilteyi sökmeye kalktı. İki kız kardeşin mütevazı yuvası cehenneme dönmüştü.

Fakat asıl felaket, Alexandre'in Fédération Sokağ'ında Moineaud'ların en son doğan çocukları, Norine'in en küçük erkek kardeşi Alfred'le tanışması oldu. Alfred o tarihte yirmi yaşındaydı, daha ilk tanışmalarında şaka yollu "yeğenim" dediği Alexandre'dan iki yaş büyüktü. Serserinin bundan beteri bulunamazdı; tüysüz, kirpiksiz yüzüyle, kırpışık gözleri, eğri ağzıyla, bu soluk benizli haydut, Paris'in fışkısı içinde sere serpe büyümüş, tam manasıyla çirkefin mahsulü olup çıkmıştı. Daha yedi yaşındayken kız kardeşlerini soyuyor, cumartesi günleri Cécile'in çelimsiz ellerinden haftalığını koparmak için ona dayak atıyordu. İşten güçten yorgun düşen Moineaud Ana ona hiç göz kulak olamamış, onu ne okula göndermeyi ne de sonra çiraklık ettiği yerde tutundurmayı becerebilmişti; Alfred anasını öyle çileden çıkartırdı ki kadın başını dinlemek için sonunda onu sokağa kendisi savardı. Büyük kardeşleri ona tekmeler savururdu, baba sabahtan akşama kadar işteydi; manevi bakımdan başboş

bırakılan çocuk dışarıda, erken olgunlaşıp dalından düşen elmalar gibi hep bir arada çürüyen kendi yaşındaki küçük oğlan ve kız çocukların arasında, ahlaksızlık etmek, suç işlemek üzere yetişmişti. Yozluk içinde büyümüştü; fakir ailenin gözden çıkarılan aşırılığıydı o, lağıma dökülen fazlalıktı, başkalarını da çürüten çürük yemişti.

Alexandre gibi o da artık tesadüfler sayesinde geçiniyordu. Moineaud Ana sefalet içinde haddinden fazla çocuk doğurmaktan ve çetin ev işleri altında ezilmekten tükenip hastanede öldüğünden beri, nerede yattığını dahi bilen yoktu. Moineaud Ana öldüğünde henüz altmış yaşında olduğu halde yüz yaşındaymış gibi haraptı, iki büküm yürüyordu. Ondan iki yaş büyük olup onun gibi beli bükülen, bacakları kötürümlükten eğrilen, elli senelik insafsız çalışmanın hazin enkazı Moineaud Baba da fabrikadan ayrılmak zorunda kalmıştı. Böylelikle ev boşalmış, üç beş sefil pılı pırtı dört bir yana dağılmıştı. Moineaud Baba, bereket versin, Denis'nin merhametli kararına borçlu olduğu bir küçük emekli maaşı alıyordu. Fakat uzun seneler boyunca dolap beygiri gibi durmadan çalışmış olan ihtiyar sersemlemiş, çocuklaşmıştı. Aldığı beş on kuruşu içkiye veriyor, yalnız kalamıyordu; ayakları tutmuyordu, elleri öyle titriyordu ki piposunu yakamıyordu. Bu nedenle iki kızının, Norine'le Cécile'in evine sığınmıştı; aile içinde yalnızca onlar onu yanlarına kabul edecek kadar iyi kalpli çıkmışlardı. Kendi odalarının üstünde, beşinci katta, küçücük bir oda kiralamış, ona bakıyor, az buçuk emekli maaşını, kendi ceplerinden de bir hayli para ekleyerek, yiyeceğine içeceğine, üstüne başına harcıyorlardı. Yiğitçe bir neşeyle söyledikleri gibi, artık birisi minimini, öteki pinpon iki çocukları vardı; sabah-tan akşama kadar mukavva kutu yapıştırarak beş frank kazanan iki kadın için bu ağır bir yükü. Moineaud Baba'nın bula bula Norine'in evinde, vaktiyle kovduğu, ahlaksızlığından dolayı lanet okuduğu bu kızın, namusunu iki paralık eden bu şıfıntının, bu kaltağın evinde kendine yer bulması da kaderin alaycı bir cilvesiydi; şimdi piposunu yakarken, burnunun ucunu tutuşturur korkusuyla kendisine yardım ettiği zaman, kızının ellerini öpüyordu.

İşte böylelikle, Moineaud'ların sallantıda olan eski yuvası hepten harap olmuş, tekmi aile uçup gitmiş, kaderin savurduğu yerlere

dağılmıştı. Yalnızca Irma, bir memurla yaptığı iyi evlilik sayesinde rahat yaşıyor, hanımefendilik taslıyordu; öyle kurum satıyordu ki artık ne erkek ne de kız kardeşleriyle görüşüyordu. Victor fabrikaya girip babasının hayatını sürmeye başlamıştı, babasının çevirdiği çarkı aynı kör ve inatçı gayretle şimdi kendisi döndürüyordu. Evlenmişti, daha otuz altısına girmeden üçü oğlan üçü kız altı çocuk babası bile olmuştu; karısına annesi Moineaud Kadın'ın hayatını yaşatıyor, ekmezsiz geçen günlerin ardından düşüncesizce cilveleşmelerle dolu geceler, çetin ev işlerinin yorgunluğunu artıran peşi sıra loğusalıklar yüklüyordu; ikisi de sonunda ana babaları gibi iki büküm kalacak, bu kez de onların çocukları farkına bile varmadan bir lanetli açlar soyunu daha fıkır fıkır dünyaya çıkartacaktı. Kaçınılmaz alinyazısı Euphrasie'nin evinde daha trajik idi. Ameliyat geçiren zavallı kadın, ölmek bahtiyarlığına bile erememişti. Kadınlık tarafını kaybedeli iğne ipliğe dönmüş, yavaş yavaş yatalak olmuş, parmağını kımıldatacak mecali kalmamıştı; yine de canlıydı, konuşulanları dinliyor, bakıyor, anlıyordu. İçinde yattığı üstü açık mezardan, aylarca, yuvasından artakalanın yıkımına şahit olmuştu. Artık kocasının hakaretler savurduğu, kocasının metresi haline gelen Madam Joseph'in işken-ce ettiği, sabahtan akşama kadar susuz bıraktığı, altındaki saman yığını bile değiştirilmeyen hasta bir hayvana verir gibi önüne kuru ekmek parçaları attığı hissiz bir vücuttu Euphrasie. Düşkünlüğünün verdiği korku ve acz yüzünden kendi payına bunlara yine de boyun eğiyordu. Asıl fenası, kocasıyla metresinin başlarından attığı üç çocuğun, ikizlerle oğlanın çirkefe sürüklenmekte, sokağa düşmekte olmalarıydı. Yuvasının uğradığı felaket karşısında beyni dönen kocası Bénard, kolu kanadı kırık bir halde, Madam Joseph'le birlikte içmeye başlamıştı. Sonra dövüşmüşler, ellerine geçeni kırıp dökmüşler, çocukları evden kovmuşlardı; çocuklar artık eve çamurlara bulanmış bir halde, paçavralar içinde, cepleri çaldıkları şeylerle dolu geliyordu. Bénard iki defa ortadan kayboldu, bir hafta gözükmedi. Üçüncü defasında hiç gelmedi. Kira taksitini ödeme zamanı gelince, bu sefer de Madam Joseph başka bir erkekle beraber çıkıp gitti. Bu iş de böylece sona erdi. Euphrasie, Salpêtrière Hastanesi'ne gitmek zorunda kaldı; evsiz kalan çocuklar da sokağa atıldılar. Oğlan bir batağa sürüklenip

orada kalmış gibi bir daha meydana çıkmadı. İkizlerden birini sokaktan kurtardılar, çocuk ertesi kış hastanede öldü. Öteki, Toinette, çelimsiz haline rağmen müthiş bir şey olan, dişleri ve gözleri kurda benzeyen, sıska, sarışın kız, köprü altlarında, taş ocaklarında yatıp kalkıyordu; on yaşında fuhuş batakhanelerinde yaşamaya başlamış, on altı yaşındayken çapulculukta ve hırsızlıkta ihtiyarlamıştı. Onun macerası Alfred'inkinden de beterdi. Kız manevi bakımdan terk edilmiş, sokak hayatıyla zehirlenmişti; suç işlemesi an meselesiydi. Dayı ile yeğen buluşmuş, bir arada yaşamaya başlamışlardı; nerede yattıklarını bilen yoktu, belki de alçı fırınlarının olduğu Moulineaux taraflarında kalıyorlardı.

Derken bir gün, Norine'e uğrayan Alexandre, orada Alfred'e rast geldi; Alfred, Moineaud Baba'dan on metelik koparmak için ara sıra oraya gelirdi. İki genç hayta evden beraber çıktı. Konuştular, tekrar buluştular. Buradan koskoca bir ortaklık vücut buldu. Alexandre, Richard'la birlikte yaşıyordu; Alfred, onlara Toinette'i getirdi. Dört kişi oldular. Derken sıska Toinette, dev gibi bir oğlan olan Richard'a tutuldu; Alfred de kızı arkadaşça ona bıraktı. O günden itibaren Toinette, beş frank para getirmediği takdirde, her akşam yeni efendisinden tokat yedi. Fakat bir fiske vursalar, vuranın suratını bir dişi kedi gibi tırmalayacak olan Toinette'in hoşuna gidiyordu bu iş. Benzerleri pek yaygın olan hikâye işte böyle başladı: Önce dilencilik yaptılar, üç serseri, yaşı henüz küçük olan kızı avuç açmaya sevk ediyor, kendileri gözcülük yapıyordu, akşamları loş sokak köşelerinde eve geç kalmış burjuvaları sadaka vermeye zorluyorlardı; sonra orospuluk başladı, yaşı büyüyen kız rastladığı erkekleri tahata perdelerin gerisine çekiyor, para vermeyen olursa arkadaşlarına teslim ediyordu; arkasından hırsızlığa koyuldular, önce ufak tefek hırsızlıklar yaptılar, raflarda sürünüp duran şeyleri yağmaladılar, sonra daha önemli vurgunlara kalkıştılar, sahici harp planları gibi önceden tasarlanmış, çalışılmış seferlere çıktılar. Çete üyeleri kâh şüpheli evlerde kâh boş arsalarda, nereyi bulurlarsa orada yatıyorlardı. Yazın banliyödeki korularda sonu gelmez serserilikler ediyor, Paris'i onların yağmacı ellerine teslim eden gece karanlığını bekliyorlardı. Halin çevresinde, kalabalık bulvarlarda, şüpheli meyhane-

lerde, ıssız caddelerde, kısacası talihin kokusunu aldıkları, tembel kısmetine konacakları, başkalarına zarar vererek ahlaksızlığın tadına varacakları her yerde buluşuyorlardı. Medeniyetin göbeğine salıverilmiş, kanundışı yaşayan bir yabaniler sürüsüydü bu; atalardan kalma ormanda cirit atan yabani hayvan yavrularıydı; doğar doğmaz kaderine terk edilmiş, tarihöncesi çağlardan miras yağmacılık ve yırtıcılık içgüdülerine kapılmış, barbarlığa geri dönmüş hayvani insanlardı. Arsız otlar gibi sık sürüyor, her gün biraz daha cüret buluyor, çalışan budalalardan gitgide daha fazla haraç istiyor, hırsızlıklarını artırarak cinayete doğru ilerliyorlardı.

Beşerin tohumu bir şehvet anında tesadüfen fırlıyor, çocuk kimse-
nin aklına dahi gelmeden büyüyor, rasgele doğuyor, sonra da en ufak bir gözetim, en ufak bir himaye olmadan sokağa atılıyordu. Sokakta çürüyor, müthiş bir sosyal çözülmenin mayası haline geliyordu. Fazla kedi yavruları lağıma atılır gibi sokağa atılan bütün bu küçükler, bu terk edilmiş çocuklar, dilenen, fuhuş yapan, hırsızlığa alışan bütün bu kaldırım serserileri, içinde suçun filizlendiği gübre olup çıkıyordu. Sefalet içindeki çocukluk, Paris batakhanelerinin trajik karanlığına yerleşmiş korkutucu bir hastalıktı. Bu kadar düşüncesizce sokağa atılan bu tohumun hasadı da haydutluk oluyor, bu korkunç mahsul bütün toplumu sarsıyordu.

Norine, çetenin marifetlerini, kendisini hayrete düşürmekten zevk alan Alexandre'la Alfred'in farfaralıkları ile sezince, öyle bir korkuya kapıldı ki kapısına bir emniyet kilidi taktırdı. Ortalık kararır kararmaz, isim verilmedikçe kapı açmıyordu. İki seneye yakın bir zamandır bu işkence devam ediyor, Alexandre'in her an gelmesi ihtimaliyle sürekli ürpertiler içinde bekliyordu. Alexandre yirmi yaşındaydı; emrederek konuşuyor, eli boş dönmek zorunda kaldığı zamanlar onu korkunç intikamlarla tehdit ediyordu. Bir gün elbise dolabına saldırdı, Cécile mâni olamadan bir çıkın çamaşır, mendil, havlu, çarşaf aldı, satmaya götürdü. İki kız kardeş şaşkın bir halde kalarak gözyaşları içinde birer sandalyeye yığıldı, peşi sıra inip merdivende onu yakalamaya cesaret edemedi.

Kış çok şiddetli oldu. Eski dostları Madam Angelin'in sürekli yardımları olmasaydı, bu şekilde haraca bağlanan zavallı iki işçi kız,

her Şeye rağmen iyi baktıkları sevgili yavrucakla birlikte, soğuktan, açlıktan lebilirlerdi. Madam Angelin hâlâ sosyal yardım dairesi temsilcisiydi, sefaletin kemirdiği o korkunç Grenelle mahallesinde, evlilik dıŐı doğuran anaların çocuklarıyla ilgileniyordu. Fakat ne zamandır idare adına Norine'e hiçbir hizmette bulunamaz olmuştu. Her ay ona yirmi frank getiriyordu getirmesine, ama hayırsever insanların kendi sadakalarını onun eliyle dağıtmasından ileri geliyordu bu; Madam Angelin'in, vazifesi gereği içinde yaşadığı korkunç cehennemde, eline geçen parayı en faydalı Şekilde dağıtacağını bildiklerinden, ona oldukça yüklü paralar emanet ediyordu insanlar. Kadıncağız en büyük zevkini, hüzünlü, çocuksuz hayatının büyük tesellisini, kendisini elleri kolları güzel Şeylerle dolu olarak gelirken gördüklerinde sevinçten gülücükler atan çocukların yoksul analarına böyle sadaka taŐımakta bulmuştu.

Bir gün, yağmurlu ve rzgrlı berbat bir havada, Madam Angelin, Norine'in evinde biraz fazlaca oturup kalmıştı. Saat henüz ikiydi, mahalleyi dolaşmaya yeni çıkmıştı, dağıtacağı altın ve gümüş paralarla dolu çantası kuşağında duruyordu. Moineaud Baba da oradaydı, onun karşısında bir iskemleye kurulmuş oturuyor, piposunu içiyordu. Madam Angelin onunla meşgul oluyor, kendisine bir aylık bağlatarak yardımda bulunmayı pek istediğini söylüyordu.

"Fakat bilseniz," dedi, "yoksullar kıŐta kıyamette ne kadar sıkıntı çekiyorlar! Baş edemez hale geldik, hepsine yardım edemiyoruz. Siz yine mutlular arasındasınız. Isınacak bir parça kömürü olmayanları, yiyecek bir lokma patates bulamayanları, köpekler gibi taş üstünde yatanları görüyorum. Ya o zavallı yavrucaklar, allahım! Bit içinde yüzen yığınla ocuk, ne üstte var ne başta, veremden lmezlerse gi-decekleri yer ya hapishane ya giyotin!"

rperdi; yoksul anaların, fuhŐun, açlığın bu cehennemi içinde durmadan dolaŐtıķa temas ettiği sefaletlerin, ayıpların, suların korkunç hayalinden kurtulmak için gözlerini kapadı. Böyle günler evine yüzü sapsarı, dili tutulmuş bir halde dönüyor, insanlık faciasının dibine kadar indiği için her gördüğünü söylemeye dili varmıyordu. Bazen nasıl bir felaketin bu lanetli Őehirden intikam alıp onu yutacağını düşünüyor, titreyerek göğe bakıyordu.

“Ah!” diye mırıldandı yine. “Öyle ıstırap çekiyorlar ki! Allah tak-siratlarını affetsin!”

Moineaud anlamamış gibi görünüyor, sersem sersem dinliyordu. Piposunu ağzından zahmetle çıkardı; elli sene mengenede ve örste demirle uğraştığı halde, bu hareketi yapmak için büyük bir çaba sarf etmeye mecburdu şimdi. Boğuk bir sesle:

“Dürüstlükten başka yol yoktur,” diye kekeledi. “İnsan çalışınca mükâfatını görür.”

Fakat piposunu tekrar ağzına yerleştirmek isteyince beceremedi. Demir aletler kullana kullana parmakları uyuşan eli çok fazla titri-yordu. Norine ayağa kalkıp ona yardım etmek zorunda kaldı.

Kutuların mukavvalarını kesmekle meşgul olan Cécile işine ara vermeden:

“Şu zavallı babam!” dedi. “Biz yanımıza almasaydık hali nice ola-caktı? Şapkalar, ipek fistanlar giyen Irma mı evine kabul edecekti?”

Norine’in küçük oğlu Madam Angelin geldiğinden beri karşısına dikilmiş duruyordu, cici madamın geldiği günler akşam yemeğinde tatlı olduğunu biliyordu çünkü. Güneş rengi kabarık saçlarının çer-çevelediği sarışın, güzel yüzünde parlak gözleriyle gülümsüyordu. Madam Angelin çantasını açmasını çocuğun nasıl sevinçli bakışlarla beklediğini görünce duygulandı.

“Gel beni öp küçük dostum,” dedi.

Bir parça sevinç götürdüğü fakir evlerdeki çocukların bu öpücü-ğünden daha tatlı bir ödül yoktu onun için. Çocuk sevinçle boynuna atılınca gözleri yaşla doldu.

“Yok, yok,” dedi anneye dönerek, “halinizden şikâyet etmeyin, sizden çok daha zavallılar var. Bir kadın tanıyorum ki şu yavrucak kendisinin olsun, kendi çocuğu olsun diye sizin sefaletinize de, sa-bahtan akşama kadar şu kutuları yapıştırmaya da, bu tek göz fakir odada mahpus hayatı yaşamaya da gerçekten razıdır. Ne de olsa bir çocuğun varlığı bu odayı güneş ışığıyla doldurmaya yeter. Ah! Ya-rabbi! Keşke siz isteseniz de yerlerimizi değiştirebilsek!”

Hıçkırığa hıçkırığa ağlama korkusuyla bir an sustu. Önce ileride olur diye geciktirilen, sonra da çok istendiği halde olmayan çocuk onun hiç kapanmayan yarasıydı. Şimdi karı koca Lille Sokağı’nda bir avlu-

ya bakan daracık üç odada oturuyor, acı bir yalnızlık içinde ihtiyarlıyor, servetlerinden kurtarabildiklerine eklenen temsilcilik maaşı sayesinde böyle münzevi yaşayıp gidiyordu. Pek mağrur bir adam olan eski yelpaze ressamı şimdi adamakıllı kör olmuştu, âdeta cansız bir cisim halindeydi; öyle zavallı bir şeydi ki karısı onu sabahleyin bir koltuğa oturtuyor, dışarıda müthiş sefaletlerin, suçlu anaların, mazlum çocukların arasında dört dönüp de akşam eve döndüğü zaman yine orada buluyordu. Angelin, karısı olmazsa ne yemek yiyebiliyor ne yatağa yatabiliyordu, ondan başka kimsesi yoktu; ikisini de ağlatan kederli bir alaycılıkla dediği gibi, karısının çocuğu idi. Çocuk mu? İyi ya, sonunda bir çocuğu olmuştu işte, oydu çocuğu! Daha ellisine gelmeden seksen yaşında gözüken, yalnız geçirmek zorunda olduğu uzun saatler boyunca, bitmez tükenmez zifiri gecesinin karanlığında güneşi sayıklayan, çökmüş, ihtiyar bir çocuk! Madam Angelin bu fakir işçi kadının yalnız çocuğuna değil, bir kenarda piposunu içen bu ihtiyara, çalışmaktan sakatlanmış babasına da gıpta ediyordu; bu adam hiç değilse görüyor, hayatın tadını hâlâ alıyordu.

Madam Angelin'in içlendiğini, yüreğinin kabardığını görünce endişelenip üzülen Norine:

“Hanımefendiyi rahatsız etme,” dedi oğluna. “Git, oyna.”

Hikâyeyi Mathieu'den dinlemişti, biraz biliyordu. Velinimetine karşı minnet besliyor, sevgiyle karışık bir saygı duyuyor, onun böyle hep siyahlar içinde, uzun boyu ve kibar haliyle, henüz kırk altı yaşında olduğu halde gözyaşlarıyla harap, güzelliğinden artakalanlarla geldiğini gördükçe çekingen ve saygılı bir tavır takınıyordu. Madam Angelin onun gözünde korkunç ve haksız acılar içinde tahtından düşmüş bir kraliçe gibiydi.

“Git oyna tatlım. Hanımefendiyi yoruyorsun.”

Madam Angelin üzüntüsünü yendi:

“Yormak mı? Ne münasebet!” diye haykırdı. “Tersine, hoşuma gidiyor. Öp beni, bir daha öp, güzel yavrum.”

Sonra silkindi, kendine geldi:

“İyi ama ben geç kalıyorum, akşam olmadan daha kaç yeri dolaşacağım! Size bugünlük şunu verebileceğim.”

Sonunda küçük çantasından bir altın çıkardığı sırada kapı yumruklandı. Norine sapsarı kesildi. Alexandre'ın yumruğunu tanımıştı. Şimdi ne yapacaktı? Açmazsa haydut oğlan kapıya vurmaya devam edecek, rezalet çıkartacaktı. Açmak zorunda kaldı, fakat korktuğu gibi facialı bir durum olmadı. Alexandre orada bu hanımı görünce şaşırmış, ağzını bile açmamış, kapıdan içeri süzülerek duvara dayanıp durmuştu. Müfettiş hanım başını kaldırıp bakmış, bu şekilde içeri alınan bu çocuğun bir ahbap, bir akraba olduğunu anlayarak gözlerini başka yere çevirmişti. Saklamaya lüzum görmeden devam etti:

“Buyurun yirmi frank, daha fazla veremiyorum... Yalnız söz veriyorum, gelecek ay bu paranın iki mislini vermeye gayret edeceğim. Gelecek ay kira ayı, her yere başvurdum, herkes elinden gelenin en fazlasını verecek. Ah, ah! Acaba yeterli parayı toplayabilecek miyim, öyle çok isteyen var ki!”

Küçük çantası dizlerinin üzerinde açık kalmıştı. Alexandre pırıldayan gözleriyle çantanın içini araştırıyor, oradaki fakir hazinesini, altın paraları, gümüş paraları, hatta deri çantayı şişiren metelikleri bile şavulluyordu. Hep suskundu; kadının çantayı kapamasını, zincirini koluna geçirmesini, sonra sandalyesinden kalkmasını seyretti.

Madam Angelin:

“Eh, allahaısmarladık,” dedi. “Gelecek ay görüşürüz, olmaz mı? Ayın beşinde mutlaka gelirim. Herhalde dolaşmaya sizden başlayacağım. Ama belki de geç vakit gelirim, çünkü tesadüf, o gün zavallı kocamın doğumgünü. Haydi bakalım, allah kuvvet versin, iyi çalışın.”

Onu kapıya kadar geçirmek için Norine'le Cécile de kalkmıştı. Orada da sonu gelmez teşekkürler ettiler, çocuk hanımefendiyi ufakık kalbinin bütün sevgisiyle iki yanağından tekrar öptü. Alexandre'ı görünce dehşet içinde kalan iki kız kardeş derin bir nefes aldı. Hatta macera oldukça iyi bir şekilde sona erdi, çünkü Alexandre uysal davrandı; Cécile para bozdurup gelince, getirdiği beş franklık dört sikkeden biriyle yetindi. Her zamanki gibi onları üzme için uzun uzadıya oturmada, parayı alınca bir av havası tutturarak, ıslık çala çala hemen çıkıp gitti.

Ertesi ayın beşine rastlayan cumartesi günü, kasvetli kışın en yağmurlu, en karanlık günlerinden biri oldu. Saat daha üç olur ol-

maz ortalık çabucak karardı, âdeta gece çöktü. Fédération Sokağı'nın bu ıssız köşesinde geniş bir arsa, bir inşaat arsası vardı ki rutubetten çürümüş bir tahta perdeyle senelerden beri kapalı dururdu. Bu tahta perdenin bazı kısımları kopmuş, bir ucunda bir gedik açılmıştı. O gün, durmadan yağmur yağmasına rağmen, orada öğleden akşama kadar sıska bir kız ayakta bekledi; herhalde soğuktan korunmak için olacak, yüzünü gözlerine kadar örten, delik deşik bir eski atkıya sarınmıştı. Haline acıyan bir yolcudan sadaka koparmak ya da fazla naz etmeyecek bir serseriye ayartmak türünden bir tesadüf bekliyor olsa gerekti; sabırsızlanıyor, pusuda bekleyen bir hayvan gibi sürtündüğü tahta perdeden ikide bir ayrılıyor, sansar suratına benzeyen uzun yüzünü ileri uzatarak Champ-de-Mars tarafını gözlüyordu.

Saatler geçti, üçü vurdu; kurşuni göğü öyle kara bulutlar kaplamıştı ki kızın kendisi de karanlıklara atılan bir enkaz parçası gibi görünmez olmuştu. Ara sıra başını kaldırıyor, pırıl pırıl yanan gözleriyle kararan gökyüzüne bakıyor, pusu kurmaya elverişli bu ıssız köşeyi bu kadar karanlığa gömdüğü için ona âdeta teşekkür ediyordu. Tam o sırada, tekrar sağanak yağmur boşandığı anda, siyahlar giymiş, açık tuttuğu şemsiyesinin altında kapkara bir kadın gözüktü. Hızlı yürüyor, araba parası vermemek için yaya giden, işi acele bir kimse gibi su birikintilerinin üzerinden atlıyordu.

Toinette onu uzaktan görünce, eşkâliyle ilgili birtakım bilgilerden kim olduğunu anlamış olsa gerekti. Bu, Madam Angelin'di. Lille Sokağı'ndan geliyor, telaşlı telaşlı yürüyor, çantasının zincirini bileğine geçirmiş, fakirlerinin yanına koşuyordu. Kız bu çelik zincirin pırıltısını görünce artık şüphesi kalmadı, hafif bir ısıklık çaldı. Anında boş arsanın karanlık bir köşesinden feryatlar, iniltieler yükseldi; kızın kendisi de acıklı imdat çağlıkları atarak inlemeye başlamıştı.

Şaşıran, ne olduğunu anlayamayan Madam Angelin durmuştu:

“Nen var kızım?”

“Yetişin madam, kardeşim düştü, bacağı kırıldı.”

“Nasıl düştü? Nereden düştü?”

“Düştü madam, şurada bir sundurma var, odamız olmadığı için orada yatıyoruz biz. Tepemize yağın yağmuru durdurmak için eski bir merdivene çıkmıştı, düştü, bacağı kırıldı.”

Bunu dedikten sonra hıçkırarak ağlamaya, halimiz nice olacak diye sızlanmaya başladı; on dakikadır orada çaresizce beklediğini, bu yağmurda, bu çivi gibi soğukta hiç kimsenin yardıma gelmediğini söylüyordu. Bu esnada boş arsadan gelen acıklı feryatlar, can acısıyla inlemeler artmıştı.

Madam Angelin yüreği burkulmakla beraber kuşkulandı, bir te reddüt geçirdi.

“Koşup bir doktor çağırmak lazım yavrum,” dedi. “Ben bir şey yapamam.”

“Oh, madamcığım, yaparsınız, ne olur gelin... Doktor nerede bulunur, ben bilmem ki... Gelin onu yerden kaldıralım, ben tek başıma bu işi yapamam, hiç değilse sundurmanın altına götürürüz de yağmur altında kalmaz.”

Bu sefer kızın sesindeki ahenk ona o kadar gerçek gözüktü ki razı oldu. Sefaletin gübresi üzerinde cinayetin filiz verdiği izbelerde dolaşa dolaşa cesur olmuştu. Yırtık pırtık atkısı boynunda, başı açık, kedi gibi ince ve kıvrak, önü sıra seğirten kızın peşinden, kopmuş tahtaların arasındaki delikten içeri süzölmek gerekince şemsiyesini kapamak zorunda kaldı.

“Elinizi bana verin madam... Dikkat edin, su birikintileri vardır. İşte şurada, dipte. Nasıl canı yanıyor zavallı kardeşimin, işitiyor musunuz? Tamam, geldik.”

O zaman yıldırım gibi hızlı ve vahşice bir şey oldu. Karanlıkta sinmiş bekleyen Alexandre, Richard ve Alfred, o üç haydut, fırladı; Madam Angelin’in üstüne öyle aç kurt gibi saldırdılar ki kadın yuvarlandı. Lakin Alfred ödleliği yüzünden kadını öbür ikisine bıraktı, gözcölük etmek için Toinette’le birlikte tahta perdenin delik yerine koştı. Mendilini tıkaç yapmış hazır tutan Alexandre, feryatlarını boğmak için onu kadının ağzına tıkamişti. Niyetleri Madam Angelin’i yalnızca sersemletmek, ondan sonra da küçük çantayı kapıp kaçmaktı. Fakat mendil kaydı, kadın haykırdı, müthiş bir feryat kopardı; tam o sırada delikte bekleyen öbür ikisi ıslıkla tehlike işareti verdi, herhalde yaklaşan birileri vardı. İş bitirmek gerekiyordu. Alexandre mendili kadının boynuna doladı, Richard da yumruğuyla feryadını gırtlığına tıkamişti. Gözlerini kan bürümüştü; ikisi birden

mendili bükmeye, sıkmaya, kadını arsanın çamurları içinde artık kı-mıldamaya mecali kalmayınca kadar sürüklemeye başladı. Sonra tehlike ıslığını tekrar işitince çantayı kaptılar, cesedi boynunda mendille orada bıraktılar, dördü birden tabana kuvvet koştular. Grenelle Köprüsü'ne kadar geldiler; ufak paraları, gümüş sikkeleri, sarı liralara ceplerine tıktıktan sonra çantayı Seine nehrine fırlattılar.

Mathieu cinayetin ayrıntılarını gazetede okuyunca dehşetten donakaldı, Fédération Sokağı'ndaki eve koştı. Madam Angelin'in hüviyeti çabucak tespit edilmişti. Cinayetin iki kız kardeşin oturduğu evden yüz metre ötedeki o boş arsada işlenmiş olması Mathieu'yü müthiş bir önsezi ile sarsıyordu. Kapıyı üç defa çalmak zorunda kaldı, Cécile titreyerek geldi açtı, onu tanıyınca içeri aldı; o zaman Mathieu korkularının haklı olduğunu derhal hissetti. Norine hastaydı, çarşaf gibi bembeyaz yüzüyle yatakta yatıyordu. Hıçkırarak ağlamaya başladı, titreyerek meseleyi anlattı; Madam Angelin'in ziyaretini, Alexandre'in birdenbire içeri girdiğini, çantayı gördüğünü, ertesi ay yapılacak yardım vaadini, tarihini ve saatini işittiğini anlattı. Zaten şüpheyi yer yoktu, maktulün boynunda bulunan mendil kendi mendillerinden biriydi, Alexandre'in kendisinden çaldığı bir mendildi; büyük mağazalarda binlercesi satılan, fakir süsü, ucuz bir şeydi, kenarında adının baş harfleri işliydi. Cinayetin biricik ipucu buydu; bu ipucu da o kadar silik, o kadar umumi bir şeydi ki zabıta birçok izin üzerinde yolunu kaybetmiş, hâlâ arıyor, sonuç elde etmekten ümidi kesiyordu.

Mathieu yatağın yanına oturmuş, donup kalmıştı. Aman yarabbi! Zavallı Madam Angelin! Onu genç, şen şakrak haliyle gözünün önüne getiriyordu; Janville'de kocasıyla birlikte korularda dört döner, ıssız patikalarda dolaşır, Yeuse nehri kenarındaki söğütlerin kuytu gölgelerinde oturup kalır, öyle bir sevda cümbüşü içinde ömür sürerdi ki öpücükleri dalların altında kuş cıvıltıları gibi cınlardı. Mathieu onu daha sonraki haliyle de gözünün önüne getiriyordu; o çılgınca sevda mevsiminin düşüncesizlikleri yüzünden çoktan cezasını bulmuş, iş işten geçtikten sonra istediği çocuğu doğurmaktan ümidini kesmişti; yavaş yavaş bastıran bir sakatlık sırtına kör bir koca yük-lüyor, mutluluklarından artakalan ne varsa o da bu kör gözlerin ge-

cesiyle kararıyordu. Mathieu birdenbire o zavallı körü de görür gibi oldu; o akşam, yemeğini yedirip yatağına yatırsın diye karısının eve dönmesini kimbilir nasıl bekleyen zavallı ihtiyar çocuk şimdi anasız, kimsesiz kalmıştı; karanlığının ortasında bundan sonra tek başına, öldürülen karısının kanlı hayaliyle baş başa yaşayacaktı. Vaatlerle dolu parlak bir hayattan sonra, kaderlerinde böyle bir akıbet, böyle bir ölüm vardı demek!

Mathieu, Constance'ı düşünerek:

“Bu alçaktan babasının adını gizlemekte haklıymışız,” dedi. “Ne korkunç şey!.. Bu sırrı kalbimizin en derin köşesine gömmeliyiz.”

Norine'in vücudunda yine ürpertiler dolaştı.

“Oh! Hiç korkmayın,” dedi. “Ölürüm de yine söylemem.”

Aradan aylar, yıllar geçti; küçük çantalı hanımın katilleri hiçbir zaman bulunamadı. Norine seneler senesi kapısının her sertçe yumruklanışında ürperti. Fakat Alexandre herhalde Fédération Sokağı'nın o köşesinden korktuğu için bir daha gözükmedi, karanlık ve ulaşılmaz derinliklerle dolu Paris'in engin denizinde kaybolup gitti.

II

AKIP GİDEN on sene içinde, Froment ailesinin gürbüz soyu, aralıksız zenginleşen Chantebled arazisi üzerinde, neşeli ve kuvvetli, şifalı bir üreme halinde devam etti. Oğullar ve kızlar büyüdükçe yeni evlilikler oldu, yeni çocuklar doğdu; beklenen hasat alındı, dünyayı fethetmeye hazır döl sonsuzca çoğaldı.

Önce Gervais evlendi, civarda büyük bir çiftçinin kızı olan Caroline Boucher'yi aldı. Caroline yüz çizgileri güzel, neşeli ve güçlü kuvvetli, sarışın bir kızdı; maiyetindeki hizmetçilere emir vermek için yaratılmış yaman bir ev hanımıydı. Paris'teki yatılı okuldan çıktıktan sonra akıllı davranmış, topraktan utanmamış, onu tekrar sevmiş, hayatının esaslı mutluluğunu onda bulmak istemişti. Çeyiz olarak Lillebonne tarafından bir çayırılık getiriyor, bu çayırılık Chantebled arazisini otuz hektar kadar genişletiyordu. Asıl getirdiği şey ise neşesi, sağlığı, sabah erken kalkması, hep ayakta olup herkesten

sonra yatması, gayretli ve hamarat bir ev kadını olarak kümese, inek ahırına, bütün ev işine bakması idi.

Sonra Claire kocaya vardı, Frédéric Berthaud ile çoktandır tasarlanan evliliği nihayet gerçekleşti. Düğün günü, belediye dairesinden dönüşte, Janville mezarlığından geçerken hüznü gözyaşları döktü; Frédéric'in sevdiği, evlenmek üzere olduğu Rose'un hatırası yürekleri burktu. Fakat bu eski aşk, bu vefalı delikanlının çiftlikte çalıştığı uzun seneler boyunca beslediği sürekli sevgiyi küçük kız kardeşe vermesi, fazladan bir bağ daha değil miydi? Frédéric'in hiç serveti yoktu; o yalnızca bu sarsılmaz sadakatini, aynı sabana koşmuş yorulmak bilmez iki öküz gibi yan yana toprağı sürdükleri sayısız mevsim boyunca Gervais ile aralarında oluşan kardeşlik duygusunu getiriyordu beraberinde. Bu kalpten kimsenin şüphesi yoktu; bu delikanlı hem vazgeçilmez bir yardımcı hem de çiftliğe mutlak bir dirlik, kesin bir mutluluk getirecek olan koca idi.

Artık çiftliğin idare şekli tespit edilmişti. Mathieu henüz elli beş yaşında olduğu halde krallığını Gervais'nin ellerine, gülerek dediği gibi, toprağın çocuğuna bırakıyordu; Gervais çiftlikte doğup büyüyen ilk çocuğuydu, yanından hiç ayrılmayan, kolu, dimağı, kalbi her an yanında bulunan oğluydu. Şimdi Frédéric de Gervais'nin düşüncesine ve çabasına katılacak, ortak çalışmada onun sadık yardımcısı vazifesini görecek. Artık ikisi babanın eserini sürdürecekti, tarım usullerini mükemmelleştirecek, Beauchêne'in fabrikasında Denis aracılığıyla yeni makineler yaptıracak, topraktan verebildiği kadar bol ürün alacaktı. Kadınlar da imparatorluğu aralarında paylaşmışlardı; Claire kendisinden daha güçlü kuvvetli, daha hareketli olan Caroline'e enerji gerektiren gözetim işini devretmiş, kendisi yalnızca hesaplarla, diş dokunur para alışverişleriyle, masraflar ve gelirlerle ilgileniyordu. En küçük bir anlaşmazlık yaşamaksızın mümkün olduğunca fazla iş başaran bu iki karı koca âdeta hünerle seçilerek yan yana getirilmişti. Sahiden de mükemmel bir iş ortaklığı oldu bu, ortaklaşa bir iradeyle en iyiyi istiyor ve daima gerçekleştiriyorlardı; lütufkâr güneşin altında Chantebled'in neşesi ve serveti durmadan artıyordu.

Mathieu, yetkisini fiilen başka ellere devretmekle beraber, yine yaratıcı tanrı olarak, kendisine danışılan, sözü dinlenen, itaat gören

en büyük karar sahibi olarak her zaman hazır ve nazırdı. Tadil edilip büyütülen, geniş ve kullanışlı bir ev haline getirilen eski av köşkünde Marianne'la birlikte mutluluk içinde yaşıyordu; etraflarında geniş soylarının, çocuklarının çocuklarının büyüdüğünü görmekten başka zevkleri kalmadığı için, dünya işlerinden elini ayağını çeken ihtişamlı hanedan kurucuları gibiydiler. Claire'le Gervais'den başka, yuvadan ilk uçan Denis ve Ambroise da vardı ki talihlerini Paris'te deniyorlardı. Mutlu evde ana baba ile beraber üç kızları, yakında gelinlik çağına gelecek olan Louise, Madeleine ve Marguerite, bir de en küçük üç erkek çocukları, başına buyruk Grégoire, dediğim dedik Nicolas ve hayalci Benjamin yaşıyordu. Bütün bu çocuk kalabalığı yuvanın kenarında, açılan hayat penceresinin önünde büyüyor, sırası gelince her biri uçmaya hazırlanıyordu. Blaise'in dul karısı Charlotte da iki çocuğu Berthe ve Guillaume'la beraber oradaydı, üçü bir arada üst katta oturuyordu, anneleri resim atölyesini de oraya yerleştirmişti. Denis'nin fabrikanın kârından kendisine ayırdığı ufacak hissesi seneden seneye arttıkça Charlotte zengin oluyor, ama yine de minyatür yapıp satmaya devam ediyordu; gülerек bu işten elde ettiği gelirin kendisinin cep harçlığı olduğunu söylüyor, evlendikleri gün bu parayı çocuklarına hediye edeceğini söylüyordu. Berthe'i evlendirmeyi düşünmeye başlamışlardı bile. Mathieu ile Marianne'ın ilk kocaya varacak torunları herhalde o olacaktı; büyük dede ve büyük nine olacaklarını düşündükçe tatlı tatlı neşeleniyorlardı.

Dört sene sonra yuvadan ilk uçan Grégoire oldu. Bu gidiş sırasında epey üzüntüler yaşandı, ana babanın çoktandır beklediği facia sonunda patlak vermişti. Grégoire makul davranmıyordu. Öteden beri ailenin en haşarı, en kaygı verici çocuğu olmuştu; pırıl pırıl gözlerinin ışıldattığı alaycı yüzüyle, gürbüz, bodur vücutlu bir şeydi. Çocukluğu okuldan kaçıp Janville korularında dolaşarak geçmişti; sonra Paris'te pek kötü bir eğitim hayatı olmuş, oradan neşeli, sağlıklı bir halde dönmüş, herhangi bir zanaat veya meslek seçmemişti. Yirmi dört yaşına bastığı halde ava gitmekten, balık tutmaktan, at sırtında yöreyi dolaşmaktan başka bir şey bildiği yoktu; budala ya da sersem değildi, fakat inatçı ve keyfine düşküncü; kafasının dikine gidiyor, keyfince yaşıyordu. Asıl fenası da değirmencinin kızı

Thérèse Lepailleu'le olan gençlik arkadaşlığını diriltmesi, akşamları Yeuse söğütlerinin altındaki gölgeli kuytuluklarda birlikte görülüklerinin bütün Janville halkının ağzına sakız olmasıydı.

Bir sabah Mathieu, Mareuil tarafında yeterli sayıda keklik palazı kuluçkası olup olmadığına bakmaya giderken Grégoire'ı da beraberinde götürdü. Yayladaki baltalıklarda yalnız kalır kalmaz:

“Biliyor musun oğlum,” dedi, “senden hiç memnun değilim. Burada hepimiz çalıştığımız halde senin aramızda tembellik etmenden bahsetmeyeceğim yine. Ekim ayını bekliyorum, çünkü o ay sana en uygun gelecek mesleği seçmek için bir karar vereceğine bana kesin olarak söz verdin. Ama kulağıma yine birtakım şeyler geldi, Lepailleu'ün kızına randevular veriyormuşsun, beraber buluşuyormuşsunuz, nedir bu konu? Başımıza bela mı açmak istiyorsun?”

Grégoire sakın sakın gülmeye başladı:

“Amma yaptın baba, güzel bir genç kızla arkadaşlık ediyor diye oğlunu mu azarlayacaksın? Hatırlasana, on seneden fazla oluyor, ona ilk bisiklet dersini ben vermiştim. Hatırla, Denis'nin düğününde değirmen avlusundan o güzel beyaz gülleri aşırarak için de o bana yardım etmişti.”

Hâlâ gülüyor, coşuyor, o eski çocukluk sevdasını, küçük ırmak boyunca oynadıkları kovalamacaları, korulukta kimsenin bulamayacağı gizli kovuklarda kendilerine çektikleri yabani dut ziyafetlerini bir kere daha yaşıyordu. Bu uzak şeylerden söz açarken yüzü öyle pembeleşiyor, gözleri öyle parlıyordu ki sevgisinin yeniden canlandığı, artık içini kavuran bir yangına dönüştüğü anlaşıyordu.

“Zavallı Thérèse'le senelerdir yüz yüze bakmayacak derecede dargındık, çünkü bir akşam Vieux-Bourg panayırından dönerken ben onu bir su birikintisine itmiştim de elbisesi kirlenmişti. Bu bahar, Monval korusunda burun buruna geldik de barıştık, doğru. Ama babacığım, birbirimize rast geldiğimiz zaman konuşmaktan zevk alıyorsak, bu bir suç mu?”

Mathieu onun kendini nasıl da ateşli ateşli savunduğunu görüp daha fazla endişelenerek işi açıklamak istedi:

“Eğer merhabalaşmaktan ibaretse, suç değil tabii. Ama ortalık karardıktan sonra sizi sarmaş dolaş gördüklerini söylüyorlar, hatta

Yeuse kıyılarındaki yüksek otların içine yatıp yıldızları seyrettiğini-
zi gördüğünü iddia eden var.”

Bu sefer Grégoire cevap vermeden genç bir kahkaha ile gülünce,
Mathieu ciddileşti:

“Dinle oğlum, çocuklarımın peşinde dolaşıp zaptiye memurluğu
etmek hiç hoşuma gitmez. Lepailleur’lerle başımızı derde sokarsın,
bunu istemiyorum. Durumu biliyorsun, canımızı sıkmaya bayılırlar.
Onun için, gelip de şikâyet etmelerine vesile verme, kızlarının peşini
bırak.”

Delikanlı ani bir itirafla:

“Ben ihtiyatlı davranırım,” diye haykırdı. “Zavallı kızcağız! Tokat
bile yedi. Onu benimle beraber gördüklerini babasına da gidip an-
latmışlar, o da kızını bana vermektense dereye atacağını söylemiş.”

“Görüyorsun ya,” dedi Mathieu. “Anlaşıldı, değil mi? Uslu dura-
cağına güveniyorum.”

Mareuil yoluna kadar tarlaları dolaştılar. Sağdan soldan sürü
sürü keklik yavruları henüz çekingen bir uçuşla kanatlanıyordu. Av
bol olacaktı. Ağır adımlarla dönerlerken uzun bir sessizlik oldu. İkisi
de düşünüyordu.

Mathieu birdenbire:

“Aramızda anlaşmazlık olmasını istemiyorum oğlum,” diye söze
başladı tekrar. “Senin gönlünün istediğiyle evlenmene engel olacağı-
mı, mutlaka zengin bir kız almanda ısrar edeceğimi sanma. Zavallı
Blaise’ciğimiz çeyizsiz bir kız almıştı. Denis de öyle. Kız kardeşin
Claire’i ise çiftliğimizde basbayağı bir yamak olan Frédéric’e ver-
dim. Anlayacağın Thérèse’i hakir görmüyorum. Tersine, güzel bu-
luyorum. Yörenin en güzel kızlarından biri, boylu boslu değil, ama
pespembe, ufacık yüzüyle, değirmenin bütün ununa bulanmış gibi
darmadağın sarı saçlarıyla çok canlı, çok azimli bir çocuk.”

Grégoire tutkuyla:

“Değil mi baba?” dedi. “Hem bilsen ne kadar sevecen, ne kadar
yiğittir! Erkek gibidir, allaha bile kafa tutabilir... Onu tokatlamakla
hata ediyorlar, çünkü buna asla razı olmaz. Bir şeyi yapmak istedi
miydi yapar, ben bile önleyemem.”

Mathieu düşüncelerine dalmış, onu âdeta iştmiyordu.

“Hayır, hayır, değirmenlerini küçümsemiyorum,” dedi. “O değirmenden bugün koskoca bir servet elde etmemek için insan Lepailleur kadar aptalca bir inat tutturmuş olmalı. Bizim kazandığımız başarı sayesinde buğday ekimi memlekette tekrar rağbet görmeye başlayalı, yosun içinde bırakıp çürüttüğü değirmen dolabının sadece köhne mekanizmasını değiştirseydi tıklar tıklar para kazanırdı. Hatta ben onun yerinde olsam, kuvvetli bir buhar makinesi yerleştirir, değirmeni de bir demiryoluyla Janville istasyonuna bağlardım.”

Konuşmaya devam etti, fikrini baştan sona anlattı. Grégoire tekrar neşelenmiş, işi alaya alarak dinliyordu onu.

“O halde baba, madem sen benim mutlaka bir zanaat sahibi olmamı istiyordun, mesele halledildi,” dedi sonunda. “Thérèse’i alırsam, değirmenci oldum gitti.”

Mathieu şaşaladı, itiraz etti:

“Hayır, hayır! Ben laf olsun diye söylüyorum... Makul olacağına söz verdin oğlum. Tekrar ediyorum, hepimizin rahatı için Thérèse’in peşini bırak, çünkü Lepailleur’lerden bize yalnız dert gelir.”

Çiftliğe gelmişlerdi, konuşmaları kesildi. O akşam baba, oğlunun itirazını anasına da söyledi; Marianne daha çok endişelendi, çünkü içi zaten hiç rahat değildi. Herhangi bir vahim hadise olmadan aradan bir ay daha geçti.

Derken bir sabah Marianne, Grégoire’in odasını boş bularak şaşırdı. Oğlu akşamdan onu her zamanki gibi öpmüştü. Sabahleyin erken kalkıp civarda bir gezinti yapmaya çıkmıştı belki de. Bir akşam önce yatağa gireceği sırada, işi şakaya vurarak kendisini iki defa kucakladığı anki heyecanlı halini hatırlayınca ürperdi Marianne. Etrafa bakarken şöminenin üzerinde kendi adına yazılmış bir mektup buldu; tatlı bir dille yazılmış olan bu mektupta çocuk, onu çok üzeceğinden dolayı özür diliyor, kendi adına babasından da özür dilemesini rica ediyor, bir süre için onlardan ayrılmak zorunda olduğundan başka ayrıntı vermiyordu. Birbirine kuvvetle bağlı olan aile arasındaki bu ayrılış, en şımarık çocuklarının bu çirkin davranışı, ani bir delilik nöbetiyle aile bağını ilk olarak koparışı karı koca için çok acı bir darbe oldu.

Asıl korktukları şey ise onun yalnız gitmediğini tahmin etmelerinden kaynaklanıyordu. Bu üzücü macerayı gözlerinin önüne getiriyorlardı. Charlotte, Grégoire'ın hizmetçi kadınlar daha kapıları kapamadan, erkenden aşağı indiğini duymuştu, hatırlıyordu. Herhalde koşup gitmiş, Thérèse'i kimbilir hangi çalılığın dibinde bulmuş, oradan gece on ikiyi yirmi beş gece Paris'e hareket eden son tren'e yetişmek üzere Vieux-Bourg'a kadar taban tepmişti. Sahiden de böyle olmuştu. Öğleyin Lepailleur'ün Thérèse kaçtı diye müthiş bir rezalet kopardığını, hemen koşup polise haber verdiğini, suçlu kızı, kendisini ayartan çapkınla beraber elleri kelepçeli geri getirmelerini istediğini haber aldılar. O da kızının odasında bir mektup bulmuştu; Thérèse dobra dobra yazdığı mektupta meseleyi açıkça anlatıyor, bir gün önce yine tokat yediğini, artık tahammülü kalmadığını, kendi isteğiyle çıkıp gittiğini, Grégoire'ı kaçıranın kendisi olduğunu, yirmi iki yaşında koca bir kız olduğu için ne yaptığını bildiğini söylüyordu.

Lepailleur'ün müthiş öfkesi kimseye göstermeye cesaret edemediği bu mektuptan ileri geliyordu. Üstelik karısı Lepailleur Kadın, oğulları Antonin'den dolayı onunla mücadele halinde bulunduğundan, Thérèse'e veryansın ediyor, alaycı gülmelerle bu işin böyle olacağı zaten belliydi diyor, kızı olacak bu sürtüğün aşüfteliğine kocasının sebep olduğunu söylüyordu. Dövüştüler; kasaba halkı da bir hafta boyunca Chantebled'in sahibinin oğullarından biriyle değirmencinin kızı kaçmış diye dedikodu yaptı durdu. Mathieu ile Marianne bu dedikoduları işittikçe çok üzülüyor, acılı yürekleri en çok da bu kadar çirkin bir hadise yaşandığı için ıstırapla kavruluyordu.

Beş gün sonra bir pazar günü işler büsbütün kötüledi. Araştırmalar boşa gittiği için Lepailleur hınçtan çılgına dönmüş bir halde çiftliğe kadar çıktı, yolun ortasında durdu ve içeri girmeden bir sürü iğrenç küfür kustu. Tesadüfen Mathieu çiftlikte değildi. Marianne, terbiyesiz sözlerini onun gırtlığına tıkamak isteyen Gervais ile Frédérick'i güç zapt etti. Mathieu akşama çiftliğe döndüğü zaman çok canı sıkıldı. Gece yatağa girecekleri sırada karısına:

“Bu durum böyle devam edemez,” dedi. “Gizleniyormuşuz gibi bir halimiz var, sanki kabahatli biziz. Yarın gidip şu adamı göreceğim. Tek bir hal çaresi var, o da bu çocukcağızları evlendirmek. Biz

bu işe razıyız, öyle değil mi? Bu adamın da bizim gibi razı olması kendi menfaatine olur. Yarın bu işi bitirmek gerek.”

Bunun üzerine Mathieu, o pazartesi saat ikide değirmenin yolunu tuttu. Fakat orada kendisini çok karışık bir durum, beklenmedik bir dram bekliyordu. Lepailleur’le karısı arasında Antonin’den dolayı senelerden beri sinsi, inatçı bir didişme büyüyüp durmaktaydı. Babası oğlanın Paris kaldırımlarında sürdüğü, aşağılık sefahatlerle ve tembellikle dolu hayata gitgide daha fazla öfkelenildiği halde, anası cahil bir kadın inadıyla onu savunup durmuş, çocuğun güzel yazısına körü körüne iman beslemiş, yanlarına gelmeyişiinin nede-ninin işinden yeterli parayı kazanamaması olduğuna kanaat getirmişti. Son derece pinti olmasına rağmen hâlâ fedakârlıklar yapıyor, evin masraflarından çalışıyor, oğluna yirmi frank göndereceği sırada suçüstü yakalanırsa bu parayı elinden kaptırmamak için pençeleri açık, dişleri ısırmaya hazır, bekliyordu. Her seferinde yeniden kavgaya başlıyorlar, köhne değirmeni yıkacak gibi dövüşüyorlardı. Derken Antonin, daha otuz altı yaşında olmasına rağmen bitik, çürümüş bir halde tekrar hastalandı. O zaman Lepailleur, eğer oğlu aynı pis hastalıkla dönüp gelirse onu değirmen dolabının üstünden aşırıp ırmağa fırlatacağını söyleyerek kestirip attı. Hoş, Antonin de hiç eve dönme niyetinde değildi; köy hayatından nefret etmenin yanında, babasının eline geçip köpek gibi zincire bağlanmaktan korkuyordu. Bunun üzerine annesi onu Batignolles taraflarında bir eve pansiyoner olarak yerleştirdi; orada bir mahalle doktoru kendisini tedavi ediyor, Lepailleur Kadın her on beş günde bir onu görmeye gidiyordu. Perşembe günü yine gitmiş, pazar akşamı Antonin’in onu yanına çağırdığı bir telgraf almıştı. Pazartesi günü, yani Mathieu’nün değirmene geldiği günün sabahı, Lepailleur’le müthiş bir kavga ettikten sonra oraya gitmişti. Lepailleur, haylaz oğullarının onlarla alay ettiğini, bir avuç toprak belleyecek kadar bile gayret göstermeden ellerindeki üç kuruşa konduğunu söylemiş, bu işin daha ne kadar süreceğini sormuştu.

O sabah değirmende yalnız kalan Lepailleur öfkesini bir türlü yemiyordu. Kendini tutmasa, başına gelen felaketlerin öcünü almak

için, hınçtan çılgına dönmüş bir halde, çekiçle vura vura arabayı paralayacak, baltayı kaptığı gibi köhne değirmen dolabına saldıracaktı. Mathieu'nün içeri girdiğini görünce, meydan okumaya geldi sanarak hafakanlar geçirdi.

Chantebled çiftliğinin sahibi ise dostça bir edayla:

“Gel komşu,” dedi. “İkimiz de makul olmaya çalışalım... Dün bize gelmişsiniz, ben de karşılığında sizi ziyarete geldim. Ne var ki kötü sözle iyi iş başarılmaz, iyisi mi bir felakettir olmuş, bir an önce tamirine çalışalım. Şu yaramaz çocukları ne zaman baş göz etsek acaba?”

Lepailleur doğrudan doğruya yapılan bu hücumun sakince babayaniği* karşısında şaşırды, hemen cevap vermedi. Kızı evlendirmek değil, bütün Froment ailesini hapse tıktırmak için dava açmak istediğini avaz avaz haykırarak önüne gelene söylemişti. Ama bu büyük çiftlik sahibinin oğlu da yabana atılacak bir damat değildi.

“Baş göz etmek mi? Baş göz etmek ha?” diye kekeledi. “Evet, ikisinin de boynuna aynı taşı bağlayıp birlikte suya atmalı. Ah! Cenabetler, onun da ötekinin de derisini yüzeceğim!”

Yine de sakinleşiyor, hatta konuşmaya razı oluyordu; tam o sırada Janville kasabasından küçük bir çocuk koşa koşa avludan geçerek yanlarına geldi.

“Sen de ne istiyorsun?”

“Mösyö Lepailleur, size bir telgraf var.”

“Pekâlâ! Ver bakalım.”

Çocuk bir metelik bahşişini alıp sevine sevine gitti; değirmenci, telgraf almaya alışık olmayan kimselere mahsus kuşkulu bir tavırla, elindeki telgrafı hâlâ inceliyordu. Sonunda açmak zorunda kaldı. Telgrafta şu iki kelimedenden başka bir şey yoktu: “Oğlun öldü.” Bu kısa ve tepeden inme haberde, bu beklenmedik balyoz darbesinde, ananın soğukkanlı gazabı, kızının kaçışından dolayı olduğu gibi oğlunun ölümünden dolayı da suçladığı babayı, kocasını derhal öldürme ihtiyacı seziliyordu. Lepailleur bunu hissetti, yediği darbeye sendeledi; elinde tuttuğu o mavi kâğıt parçası karşısında sersemlemiş, onu

* Babayani: Gösterişi ve özentisi olmayan. –ed.

tekrar okumuş, nihayet anlamıştı. Elleri titremeye başladı, önce bir küfür savurdu:

“Hay allah belasını versin! Yine nedir bu başımıza gelen? Şimdi de oğlan öldü işte, her şey yerle bir oluyor!”

Sonra yüreği burkuldu, gözlerinde yaşlar birikti; dizlerinin bağı çözülmüş, bir iskemleye yığılmıştı; üst üste telgrafı okuyor, “Oğlun öldü... Oğlun öldü...” diye tekrarlıyor, devamını, telgrafta olmayan şeyleri arıyordu. Oğlan belki de annesi oraya varmadan ölmüştü. Belki de öldüğü sırada annesi henüz gelmişti. Lepailleur kekeleyerek böyle düşünceler ileri sürüyor, karısının on biri on geçe treniyle gittiğini, yarıma doğru Batignolles’e varmış olması gerektiğini tekrarlayıp duruyordu; telgrafı biri yirmi geçe çektiğine göre, demek oluyor ki Antonin’i ölü bulmuştu.

“Hay allah bin türlü belasını versin! Bu telgraf denen şeyden hem bir mana çıkmaz hem de adamın canına okur. Biriyle haber yollasaydı olmaz mıydı sanki!.. Kalkıp gitmeli. Bir bu eksikti. Of! Bir insan bu kadar felakete tahammül edemez ki.”

Lepailleur öyle öfkeli ve kederli feryat etmişti ki Mathieu acıdı, müdahale etti. Bu acı olayın yarattığı ani sarsıntı karşısında şaşır-mış, susup beklemişti; şimdi kendisine yardımda bulunmak istiyor, Paris’e beraber gitmeyi teklif ediyordu. Fakat gerilemek zorunda kaldı; değirmenci onu hâlâ orada, evinde görünce öfkeyle, çılgın gibi ayağa kalkmıştı:

“Ha sahi, siz gelmiştiniz... Ne diyordunuz bakayım? Şu mende-bur çocukları evlendirmeli diyordunuz, değil mi? Tabii ya, baksanıza ben de düğüne gidiyorum zaten! Oğlum öldü, tam da gününü bulmuşsunuz... Çekilin gidin şuradan, gidin yoksa elimden bir kaza çıkacak.”

Yumruklarını havaya kaldırıyor, bütün hayatının yıkıldığı o anda Mathieu’nün orada bulunması onu deliye döndürüyordu. Sonradan köylülüğü benimseyip bir servet kazanmayı başaran bu burjuvanın, kibar bir beyefendi yapmayı kurduğu, bunun için topraktan tiksindirerek, tembellik ve ahlaksızlık içinde gebersin diye Paris’e gönderdiği oğlu Antonin’in ölümünü beyninden vurulmuşa dönerek haber aldığı o dakikada Lepailleur’ün evinde bulunması müthiş bir şeydi.

Lepailleur hata ettiğini, aleyhinde ileri geri konuştuğu, ihtiyar ve kısır bir metres muamelesi ettiği toprağın, onu sevmesini bilen insan için ne kadar şefkatli, ne kadar genç ve ne kadar bereketli olduğunu gördükçe öfkeden kuduruyordu. Ailesini dar tutmak gibi budalaca bir hesap yüzünden etrafında yıkıntıdan başka bir şey kalmamıştı; oğlu yüz kızartıcı bir hastalıktan ölmüş, kızı zengin çiftlik sahibinin oğullarından biriyle kaçmıştı; kendisi ise şu anda, başka şeyler gibi onu da hakir gördüğü, köhnelikten yıkılmaya yüz tutmuş ıssız değirmenin ortasında tek başına ağlıyor, avaz avaz haykırıyordu:

“Kulağınızı açın da beni dinleyin, Thérèse ayaklarımın dibinde sürünse bile onu sizin hırsız oğlunuza katiyen vermeyeceğim. Veririm de kasaba halkı benimle alay etsin değil mi, başkalarını yiyip bitirdiğiniz gibi beni de yiyip bitiresiniz değil mi?”

Mevcut durumu belli belirsiz bir şekilde de olsa aniden bir tehdit gibi görmüş olmalıydı. Mademki Antonin ölmüştü, demek ki Thérèse’le evlenirse değirmene Grégoire sahip olacaktı. Sonra şu fundalığı, çiftliğin o kadar istemesine rağmen Lepailleur’ün vahşi bir sevinçle onlara vermeyip elinde tuttuğu, Chantebled arazisinin ortasında kalan o toprağı da ele geçirecek ve malın sahibi olur olmaz onu hiç şüphesiz hemen çiftliğe bırakacaktı. Chantebled’in kendi tarlalarını da içine alıp daha da genişleyebileceği düşüncesi değirmenciye büsbütün çileden çıkarttı:

“Oğlunuzu kürek cezasına gönderteceğim, sizi de hemen buradan çekilip gitmezseniz kapı dışarı atacağım... Defolun şuradan, defolun, gidin!”

Bu zırdelinin karşısında sapsarı kesilen Mathieu, kısa adımlarla geri geri çekiliyordu. Sonra sakın bir sesle şu sözleri söyleyerek çekilip gitti:

“Siz zavallı bir adamsınız. Sizi affediyorum, çünkü acınız büyük. Ama benim içim rahat, makul olan neyse eninde sonunda kendiliğinden olur.”

Bir ay daha geçti. Derken, yağmurlu bir ekim sabahı, Madam Lepailleur’ü değirmenin ahırında asılı buldular. Janville’de bazı kimseler Lepailleur’ün karısını kendi eliyle astığını söyledi. Aslına bakılırsa, kadın Antonin’in ölümünden beri melankoli alametleri

gösteriyordu. Öte yandan aile hayatları çekilmez hale gelmişti; karı koca oğullarının ölümünü, kızlarının kaçmasını her gün birbirinin başına kakıyor, aynı kafese kapatılıp kendi hallerine terk edilmiş iki hayvan gibi birbirlerine saldırıyordu. Yalnız, bu kadar haşın, bu kadar cimri bir kadının malını mülkünü bırakıp da hayattan ayrılmaya razı oluşuna herkes şaşıtı. Thérèse annesinin öldüğünü haber alır almaz pişman oldu, babasının bu çifte matem ortasında öyle yalnız başına kalmasını istemediğinden koşup geldi, onun yanında eski yerini aldı. Başına gelen felaketleri kör talihin eseri belleyerek öfkeden kuduran bu hoyrat adamın yanında geçirdiği ilk günler kız için korkunç oldu. Fakat Thérèse sarsılmaz bir cesareti olan, süratli kararlar alan bir kızdı. Nitekim birkaç hafta sonra Grégoire'la evlenmesine babasını razı etmişti. Mathieu'nün dediği gibi, biricik makul çözüm buydu. Thérèse'le birlikte kaçan delikanlının bir daha gözükmeye cesaret edemediği çiftlikte herkes derin bir nefes aldı. İki gencin Paris'in ücra bir mahallesinde yaşadıklarına dair bir şeyler duymuşlar, hatta açık fikirli Ambroise'in kardeşçe araya girerek onlara kendi cebinden yardımda bulunduğunu sezmişlerdi. Kasvetle dolu evinde günün birinde yine yapayalnız kalmak gibi bencilce bir korkuya kapılan Lepailleur, malı çalınmış bir adam gibi somurtkan ve endişeli, bu nikâha razı olmuş, çocuklarından birinin bu isyanı ile yürekleri yaralanarak çok acı çeken Mathieu ile Marianne da şüpheli bir durumun bu şekilde bir hal çaresi ile sona ermesine pek sevinmişlerdi.

Gariptir ki nikâhtan sonra karısı Thérèse'in arzusuyla değirmene yerleşen Grégoire, kaynatasıyla umulduğundan çok daha iyi anlaşılmıştı. Bu anlaşma, Lepailleur'ün Grégoire'ı sıkboğaz ettiği bir sırada sağlanmıştı. Lepailleur yenilmiş köylü inadıyla o zamana kadar bakımsız bir halde bıraktığı fundalığı kendisi öldükten sonra çiftlik ahalisine, yani erkek veya kız kardeşlerine asla vermeyeceğine dair Grégoire'a yemin ettirmek istiyordu. Grégoire yemin etmedi, fakat gülerek karısını mirasının en mükemmel kısmından mahrum edecek kadar budala olmadığını söyledi. O fundalıkları ekip biçmek, iki üç seneye varmadan o yörenin en bereketli arazisi haline getirmek niyetindeydi. Kendisine ait olan bir şey başkalarının malı olamazdı, kendi küçük imparatorluğunu koruyup korumayacağını göre-

ceklerdi! Değirmen meselesi de böylece halledildi. Grégoire önce değirmenin eski düzeneğini elden geçirmekle yetindi, değirmencinin eski biçimde işleyen işini bir hamlede sarsmak istemedi; buhar makinesi yerleştirmeyi, Janville istasyonuyla değirmen arasında bir bağlantı yolu yapmayı sonraya bıraktı. Mathieu'ye ait bütün bu fikirler onun cüretli genç kafasında mayalanmaktaydı artık. Böylece yeni bir Grégoire ortaya çıktı, o haşarı delikanlı duruldu, delişmen gençliğinden geride yalnızca başarılı teşebbüsleri için her şeyi göze alma huyu kalmıştı; enerjik ve sarışın Thérèse'den de çok yardım görüyordu. Sarmaşıklerle kuşatılmış romantik köhne değirmende birbirlerini çılgınca sevmekten son derece mutlu, orayı büyük bir kararlılıkla yıkacakları günü bekliyorlardı; onun yerine, başarıya ulaşma hırsıyla hayalini kurdukları, yepyeni ve devasa değirmen taşlarıyla donatılmış, geniş, beyaz bir un fabrikası kuracaklardı.

Sonraki yıllar içinde Mathieu ile Marianne başka çocuklarının da çıkıp gittiğini gördüler. Sıraları geldi, üç kız, Louise, Madeleine ve Marguerite arka arkaya aile yuvasından uçtu. Üçü de yöre halkından kimselere varmıştı. Sağlığın ve neşenin ta kendisi olan gür saçlı, iri gözlerinin içi gülen, tombul, esmer Louise, Janville'de noter Mazaud ile evlendi; sakin, durmuş oturmuş, ufak tefek bir adam olan Mazaud'nun bu kadar şen şakrak bir kızla evlenmekten duyduğu memnunluğu seyrek görülen kıs kıs gülüşleri ele veriyordu yalnızca. Louise'den daha narin, daha hülyalı bir güzel olan, müzisyenliğinin ince zevkiyle yetişmiş, açık kestane rengi saçlı Madeleine sevişerek evlendi. Tam anlamıyla bir aşk macerası yaşadığı mimar Herbert, şöretini yapmış, zarif ve yakışıklı bir erkekti; Monval civarında bir bahçesi vardı, Paris'teki büyük işlerinin yorgunluğunu orada atıyordu. İkisinden daha az güzel, hatta çirkin denebilecek, fakat iyi yürekliliğin cazibesini taşıyan Marguerite'i ise Doktor Chambouvet seçmişti. Pek neşeli ve yumuşak başlı bir adam olan doktor, babası öldükten sonra onun muayenehanesini işletmeye başlayarak Vieux-Bourg'a yerleşmişti. Büyük beyaz bir bina olan bu muayenehane fakirlerin yuvası haline gelmişti. Üç kızın da evlenmesiyle ağır ağır boşalan yuvada, Mathieu ile Marianne'ın yanında yalnızca son iki erkek çocukları Nicolas ve Benjamin kalmıştı.

Bu arada, uçup giden sevgili çocuklardan daha başka çocuklar yetişmiş, birçok evlenen olmuş, durmadan genişleyen bir kaynaşmadır gitmişti. Fabrikanın başına geçmiş olan Denis, sekiz seneye yakın bir zamanda üç çocuk babası olmuştu; bunlardan ikisi oğlandı, isimleri Lucien ve Paul'dü, diğeri de Hortense adını verdikleri bir kızdı. Ambroise bir yandan yüksek ticaret âlemini avcu içine alırken, bir yandan da oğlu Léonce'a Charles isminde bir küçük erkek kardeşle, Pauline ve Sophie isimlerinde iki kız kardeş verecek zaman bulmuştu. Çiftlikte Gervais'nin Léon ve Henri isimli iki oğlu olmuştu bile, daha genç olmakla beraber işte daha aktif olan Claire ise üç çocuk sahibiydi; birisi oğlandı, adı Joseph'ti, ötekiler Lucile ve Angèle isminde iki kızdı. Grégoire'ın da değirmende Robert adını verdiği tombul bir oğlu olmuştu. En son evlenenlerden Louise'in iki yaşında Colette isimli bir kızı, Madeleine'in Hilaire adı verdikleri altı aylık bir oğlu vardı; Marguerite gebeydi, doğurdu doğuracaktı, çocuk oğlan olursa adını Sébastien, kız olursa Christine koyacaklardı. Aile ağacı dört bir taraftan dallarını uzatıyor, gövdeden yeni dallar sürüyor, çoğalıyor, her yeni mevsimde eski dallara yeni dallar ekleniyordu; Mathieu henüz altmışına, Marianne elli yedisine gelmedikleri halde, neşeleri, sağlıkları, kuvvetleri hâlâ yerindeydi; kendilerinden süren bu beşeriyet köşesinin durmadan genişlediğini, bir tek ağaçtan vücut bulmuş bir orman gibi etraflarındaki toprağı kapladığını gördükçe hep sevinç duyuyorlardı.

Fakat o tarihte Chantebled'e asıl bayram yaşatan mutlu olay, Berthe evlendikten dokuz ay sonra yeni bir doğum daha olması, bir küçük torunun dünyaya gelmesi oldu; Mathieu ile Marianne'ın ilk torun çocukları olan bu yavru yine kız doğmuştu, adını Angeline koydular. Ölümüne hâlâ yandıkları Blaise bu pembe kızın şahsında tekrar yaşıyordu, minik yavru doğduğundan beri Blaise'e öyle benziyordu ki henüz kırk iki yaşında büyükanne olan Charlotte onu görünce ağladı. Madam Desvignes, yıkılan servetinin enkazı altında iki kızını yetiştirmek ve evlendirmekten ibaret gibi görünen vazifesini bitirdikten sonra, altı ay önce ölmüş, yaşadığı gibi sessiz sedasız gitmişti. Yine de dünyadan ayrılmadan önce torunu Berthe için beklenen kocayı o bulmuştu, Mareuil civarında bir devlet fabrikasına

müdür yardımcısı olarak atanan Philippe Havard isminde genç bir mühendisti bu. Doğum Chantebled’de oldu, loğusa yatağının kalktığı gün bütün aile büyük dede ile büyük nineyi kutlamak için bir kere daha toplandı.

Marianne beşiğin yanında duruyordu, neşeli bir edayla:

“Eh,” dedi, “kanatlanıp uçan çocuklar oluyor, ama bir yandan da doğanlar var, yuva hiç boş kalmayacak anlayacağınız!”

Mathieu duygulanmıştı, yalnızlığı ve ölümü alt eden bu sürekli zaferin verdiği gururla:

“Hiç boş kalmayacak, hiç!” diye tekrarladı. “Hiç yalnız kalmayacağız.”

Ne var ki çocuklardan biri daha gidecekti, onun arkasından çok gözyaşı döküldü. En küçük çocuklarının bir büyüğü Nicolas yirmisine basacaktı, hayatın bu dörtyol ağzında hangi yolu tutacağını henüz kararlaştırmamıştı. Geniş ve güler yüzlü, esmer, gürbüz bir çocuktü. Çocukluğunda seyahat hikâyelerine bayılır, uzaklarda geçen maceralardan hoşlanırdı; öyle gözü pek, öyle dayanıklı bir bacaksızdı ki bitmez tükenmez gezmelerden ayakları su toplamış halde döner, hiç şikâyet etmezdi. Üstelik düzeni pek sever, mal kıymeti bilir, ufak tefek eşyasını çekmecelerine yerleştirip sınıflar, kız kardeşlerinin kaprislerini hor görürdü. Sonra büyüdükçe düşünceli olmaya başlamıştı, sanki hem yeni bir toprak keşfetmek hem de orada hayatını güzelce düzene koymak gibi ikili bir ihtiyacı yerine getirmek için çevresinde bir çare arıyor da bulamıyordu. Kalabalık bir ailenin son doğan çocuklarından olduğu için, iradesinin genişliğini ve kuvvetini sığdırabileceği kadar boş bir alan bulamıyordu. Erkek ve kız kardeşleri daha sıra ona gelmeden civardaki bütün toprakları almışlardı. Nicolas bunalıyordu, aç kalma tehdidiyle karşı karşıyaydı; ekip biçeceği, ekmeğini çıkaracağı, hayalindeki tarlayı arıyordu. Yer olmayınca yiyecek de yoktu; önce nereye gideceğini bilemedi, aylarca arandı, tereddüt etti. Parlak kahkahası evi hâlâ neşelendiriyordu; kaderini belirleme işinde ne anasını ne babasını yordu, çünkü onu bizzat tespit edebilecek güçte olduğunu düşünüyordu.

Gervais ve Claire çiftliğin bütün işlerini ele aldıklarından, orada artık Nicolas’ya yer kalmamıştı. Denis fabrikaya yetiyor, orayı dü-

rüst bir işçi gibi idare ediyordu; küçük kardeşlerden herhangi birinin oradan pay istemeye hakkı yoktu. Grégoire değirmene ancak sığıyordu, burası henüz o kadar küçücük bir krallıktı ki toprağının yarısını başkasına veremezdi. Nicolas sonunda sırf yüksek ticaret dünyasına alıştırmak için kendisini deneme mahiyetinde yanına almayı nezaketle teklif eden Ambroise'ın bu önerisini birkaç ay için kabul etti. İhtiyar du Hordel amca komisyon şirketini kendisine bırakarak öldüğünden beri Ambroise'ın serveti katlanarak artmıştı, şirketin bu yeni sahibi dünya üzerindeki bütün memleketlerle çalışarak işini yıldan yıla büyütüyordu. Üstün cüreti, geniş ve uluslararası görüşüyle hudutları deviriyor, dünyanın dört bir yanından akan servetle zengin oluyordu. Nicolas çeşit çeşit göğün altında ele geçirilmiş, uzak diyarlara ait servetlerin yığıldığı Ambroise'ın geniş ambarlarında yine bunalmakla beraber, nihayet kabiliyetinin sesini duydu; bu ses onu birdenbire uzaklara, ötelere, henüz kısır duran, iskân bekleyen, bellenmek ve gelecekteki ürünler için tohum ekilmek isteyen uçsuz bucaksız toprakların meçhul âlemine çağırdı.

Olgunlaştırmakta olduğu kararına dair iki ay boyunca kimseye hiçbir şey söylemedi Nicolas. Harekete geçmeden önce düşünen bütün azimli insanlar gibi onun da ağzı çok sıkı idi. Mademki baba bu çağında ne yer ne güneş kalmıştı, elbette çıkıp gitmek lazımdı. Fakat yalnız başına gitmek, yeni bir toprağı insanla doldurmak ve ekip biçmek gibi çetin bir iş için noksan, verimsiz bir gitmek olmaz mıydı? Janville'de Lisbeth Moreau isminde, boylu boslu, güçlü kuvvetli, on dokuz yaşında bir genç kız tanıyordu; kızın kan damlayan yanakları, ciddiliğı ve çalışkanlığı öteden beri çok hoşuna giderdi. Nicolas gibi bu kız da kaderin kendisini hapsettiğı daracık köşede bunalıyor, uzak diyarların açık havasına hasret duyuyordu. Yetimdi, kasabada küçük bir tuhafiyeci dükkânı işleten halasının eline bakıyordu, o zamana kadar o loş dükkânda hatır için kapanıp yaşamıştı. Fakat hala şimdi ölmüş, ona on bin frank kadar para bırakmıştı. Elindekileri satıp savıp oradan gitmek ve nihayet yaşamak biricik emeliydi. Bir ekim ayı akşamı, Nicolas ile Lisbeth daha önce hiç kimseye söylemedikleri şeyleri birbirlerine söylediler ve anlaştılar. Azimle el ele verdiler, yeni bir hayata başlamaya, yeryüzünün bir yerinde, bilme-

dikleri bir uzak meçhul diyarda, yeni bir dünya ve yeni bir aile yaratmak için çetin bir savaşa girişmeye söz verdiler. Cesaret ve iman dolu güzel bir nişanlanma oldu bu.

Ancak her şey halledildikten sonradır ki Nicolas konuştu, memleketten gideceğini babasına ve annesine haber verdi. Kışın ilk serinlikleri ile ürperen, henüz ılık bir sonbahar akşamı idi. Ortalık kararıyordu. Meseleyi anlar anlamaz Mathieu ile Marianne büyük bir acı duydular. Bu seferki gidiş, bir yavrunun ortak ormanın civar ağaçlarından birine kendi yuvasını yapmak için aile yuvasından uçmasından ibaret değildi; bu uçuş, denizaşırı bir uçuştı, ebediyen gidişti, dönüş ümidi olmayan bir kopuştu. Öteki çocuklarını tekrar görecekti, halbuki bu ebediyen veda ediyordu. Rız olurlarsa, paylaşına düşen acı fedakârlığı yapmış, hayata karşı en büyük bağışta bulunmuş, hayatın sevgilerinden ve kanlarından istediği vergiyi ödemiş olacaktı. Durmadan fetheden hayatın zaferine, kanlarından canlarından bu parçayı, taşan, yayılan, dünyayı egemenliği altına alan kalabalık ailenin bu taşkın damlasını feda etmeleri gerekiyordu. Ne cevap verebilirlerdi, nasıl reddedebilirlerdi? Varlıksız kalan oğul uzaklaşıyordu; bundan daha mantıklı, daha akıllıca bir iş olamazdı. Yurdun ötesinde hâlâ ıssız, geniş kıtalar vardı, gökyüzünün esintisiyle taşınan tohumlar sınır tanımıyordu. Soy vardı, ama onun ötesinde bir de insanlık âlemi vardı; sonsuzca yayılan ve bütün yeryüzü tek bir gerçek ve adalet beldesi haline geldiği zaman mükemmellik devrine ulaşacak olan tek ve kardeş halk vardı. Hem sonra, şairlerin ve kâhinlerin bu büyük hülyası dışında, Nicolas her zamanki pratikliğiyle kendince sebeplerini heyecanla ve gülerек anlatıyordu zaten. Asalak olmak istemiyordu, bir başka toprağı fethetmeye gidiyordu; mademki kendisine dar gelen vatanında ona göre tarlalar yoktu, o da başka topraktan ekmeğini çıkaracaktı. Zaten vatanını beraberinde canlı olarak götürüyordu, uzaklarda zenginliğinin ve kuvvetinin sınırsız artışıyla büyötmek istediğı yine bu vatandı. Bugün artık keşfedilmiş, bir baştan öbür başa kadar girilmiş bulunan eski esrarengiz Afrika çekiyordu onu. Önce Senegal'e gidecekti, sonra herhalde Sudan'a, bakir toprakların ta göbeğine kadar uzanacaktı; orada yepyeni bir Fransa düşlüyor, kendi toprağından vererek ihtiyarlayan ırkı

gençleştirecek o muazzam sömürge imparatorluğunu hayal ediyordu. Oradaki geniş toprakları ekime hazırlayarak kendine bir krallık ayırmak, Lisbeth’le birlikte bir başka Froment’lar hanedanı kurmak, kızgın güneşin altında on misli büyümüş, kendi çocuklarının kalabalığıyla dolmuş bir Chantebled yaratmak emelindeydi. Bunu öyle neşeli bir cesaretle anlatıyordu ki Mathieu ile Marianne yürekleri paralandığı halde gözyaşları arasında nihayet gülümsediler:

“Git yavrum, seni alıkoyamayız. Hayat seni nereye çağırıyorsa, nerede en sağlıklı, en neşeli, en kuvvetli yaşayacaksan oraya git. Orada senden hayat bulacak her şey yine bizden gelen sağlık, neşe ve kuvvet olacaktır, biz de onunla iftihar ederiz. Hakkın var, ağlamak olmaz, sen giderken bayram etmeliyiz, çünkü aile dağılmıyor, yayılıyor, dünyayı kaplıyor ve fethediyor.”

Yine de Nicolas ile Lisbeth’in nikâhının ardından veda günü geldiğinde, Chantebled’de yürek paralayıcı bir saat yaşandı. Aile halkı son defa bir arada yemek yemek için toplanmıştı; maceraya doğru giden genç karı kocanın ihtiyar ana baba bucağından ayrılması zamanı gelince, metin davranmaya karar verdikleri halde hepsi hıçkırma başladı. Nicolas, karısının çeyiz parası olan on bin franktan başka, ilk zamanlar işini düzene koymak için gerekecek bir on bin frank daha almakla yetinmişti; hafif bir yük ve ümit dolu çıkıyordu yola. Zaferin sağlam işçileri cesaret ve emek olacaktı!

Fakat bu gidiş en fazla Benjamin’e, ailenin en küçük çocuğuna dokundu. Henüz on iki yaşında yoktu, narin ve şirin bir çocuktu; annesiyle babası onu zayıf sandıkları için pek nazlı büyütüyorlardı. Tatlı bakışlı parlak gözleri, kıvrırcık güzel saçlarıyla onu o kadar cici buluyorlardı ki yanlarından ayırmamaya azmetmişlerdi. Benjamin, bu çok kuvvetli, çok çalışkan ailenin sevimli bir kefareti gibi, delice sevilerek, annesinin etekleri dibinde nazlı nazlı, hayalci ve aylak büyüyordu.

“Dur, seni bir daha öpeyim Nicolas’cığım... Ne zaman döneceksin?”

“Hiç dönmeyeceğim Benjamin’cığım.”

Çocuk ürperdi:

“Hiç mi, hiç mi? Ooo! Çok uzun zaman! Gel, bir gün yine gel de seni yine öpeyim.”

Nicolas’nın da yüzü sararmıştı.

“Hiç dönmeyeceğim,” dedi tekrar. “Hiç, hiç dönmeyeceğim!”

Sonra gözyaşları dökülmeye başlayan çocuğu kollarının arasına alıp kaldırdı. Bu hepsi için en büyük acı oldu; baltanın indiği o feci dakikaydı bu, ebedi ayrılık anıydı.

“Elveda küçük kardeş! Elveda, hepiniz hoşça kalın!”

Mathieu müstakbel fatihi son kez başarı dileyerek yolcu ederken, Benjamin, gözleri yaşlarla bulanmış, çılgın gibi Marianne’ın eteklerine sığındı. Marianne onun da çıkıp gitmesinden korkuyormuş gibi çocuğa sıkı sıkı sarıldı. Aile yuvasında kala kala bir o kalmıştı.

III

CONSTANCE FABRİKADA, tek başına hüküm sürdüğü, rıhtıma bakan debdebeli konağında, hayatının ve ümidinin sürekli yıkılışı içinde dimdik ve inatçı tavrıyla neredeyse on iki seneden beri yazgısını bekliyordu.

Bu on iki sene içinde Beauchêne aynı yokuştan yuvarlanmaya devam etmiş, düştükçe düşmüştü. Şimdi yokuşun alt başında, aşağılık hayatının son kertesinde idi. Gözü dışarıda bir koca olarak önce sadece zevk aramakla işe başlamış, sonra karısının yatağından kovulmuş, birlikte kararlaştırdıkları hileli karı koca ilişkileri yüzünden sokak tesadüflerine muhtaç kalmış, şehvet düşkünlüğünü böyle tatmin etmeye alışa alışa artık evine bile dönmez olmuş, kaldırımında rastladığı fahişelerin evinde yaşama yolunu tutmuştu. Bu kadınlardan hala ile yeğen olduklarını söyleyen ikisini seçmişti sonunda; onlarla oturuyor, ikisinin birden kolları arasında tükenip gidiyordu. Altmış beş yaşına geldiği halde yine açgözlüydü, ölümün son bir titreme anında yüz kızartıcı bir şekilde canını almak için gözlediği acınacak bir insan paçavrası halinde idi. Beauchêne’in bu iğrenç enkaz yığını haline gelmesine o büyük serveti zar zor yetişmişti; ihtiyarladıkça parayı daha bol israf etmiş, kepezeliklerini örtbas etmek zorunda kaldığı şüpheli maceralarda muazzam paralar batırmıştı.

Fakirdi, devamlı gelişen fabrikanın durmadan artan kârları üzerinden pek az bir hisse alıyordu.

Bu yıkım, Constance'ın şifa bulmayan gururunu çok incitmekteydi. Beauchêne oğlunun ölümünden beri kendini daha fazla koyuvermiş, bencil zevklerine tamamen teslim olmuş, orospu peşinde koşmak için işletmesini ihmal etmişti. Bu işletmeyi genişletip, zenginleştirip eline teslim edecek bir vâris mevcut olmadığına göre, orayı korumanın ne faydası vardı ki? Böylelikle fabrikayı ortağı Denis'nin eline parça parça teslim etmiş, onu yavaş yavaş işletmenin tek sahibi yapmıştı. Denis fabrikaya ilk geldiği zaman, işletmenin mülkiyetini teşkil eden altı hisse üzerinden sözleşme gereğince yalnız bir hisse alıyordu; kaldı ki bu hisseyi belli bir süre içinde ondan tekrar satın alma hakkı da Beauchêne'deydi. Fakat satın alma tarihi geldiğinde, o imkâna sahip olmak şöyle dursun, itiraf edemeyeceği birtakım borçlardan kurtulmak için genç adama yeni bir hisse daha bırakmak zorunda kalmıştı o. Ondan sonra bu artık bir âdet olup çıkmış, Beauchêne iki senede bir böylece bir hisse satmış, önce üçüncü hisse ikincinin yanına gitmiş, arkasından sıra dördüncüye, ondan sonra beşinciye gelmiş, öyle ki şimdi yaptıkları son uzlaşma gereğince, Beauchêne kendisine tam bir hisse bile alıkoymamış, altıncı hissenin sadece bir kırıntısıyla, pek pek yüz bin frank kadar bir şeyle yetinmişti. Kaldı ki bu pay bile aslında hayalî bir paydı, çünkü Denis bu parayı ona bir gelir sağlama bahanesi olsun diye ayırmıştı ve zaten yarısını her ay Constance'a ödüyordu.

Constance durumu bilmez değildi. Nefret ettiği Froment'ların şu oğlunun, artık atölyelerde bile gözükmeyen eski mal sahibini sepetlemek istediği gün fabrikaya düpedüz sahip olacağını biliyordu. Gerçi sözleşmenin bir maddesinde, bu sözleşme feshedilmediği müddetçe bütün hisselerin bir seferde geri alınabilmesi imkânı kabul edilmişti. Constance'ı böyle dimdik ve inatçı, yazgıyı bekler halde tutan şey acaba bu çılgınca ümit miydi, bir mucize olacağına inanması, gökten bir kurtarıcı ineceğini beklemesi miydi? Boşuna bir bekle-yişle, birbirini kovalayan hezimetlerle geçirdiği bu on iki sene, her şeye rağmen günün birinde zafer kazanacağına dair beslediği inancı sarsamamış görünüyordu. Chantebled'de Mathieu ile Marianne'ın

başarıları karşısında gerçi gözlerinden yaş gelmişti, fakat sonra kendini toplamıştı; beklenmedik bir olayın, sonunda kendi döl fukaralığına hakkını vereceği ümidiyle yaşıyordu. Ne umduğunu sorsalar açıkça anlatamazdı; yalnız, mezarda yatan oğlundan, çirkefte yüzen kocasından, kendi isteğiyle içine yuvarlandığı ve ıstırabını çektiği bu iğrenç hayattan yana mazur görölmek için, bu kalabalık ailenin başına bir felaket geldiğini görmeden önce ölmemekte inat ediyordu. Yüreği kan ağlamasına rağmen namuslu burjuva kadın gururu onu öfkeyle isyan ettiriyor, yanlış yaptığını kabul etmek istemiyordu. İşte böylelikle, tek başına oturduğu için kendisine fazla büyük gelen muhteşem konakta, kaderin öç almasını bekleyerek günlerini geçirmekteydi.

Konakta hayatını sınırlandırmak zorunda kalmıştı, yanında kalan tek hizmetçi olan ihtiyar bir kadınla beraber sabahtan akşama kadar yalnızca birinci kattaki odalara kapanıp oturuyordu. Maurice'in matemini ebediyen taşımak ister gibi hep siyahlar giyiyor, hep ayakta, gururlu bir sessizlik içinde kaskatı, katiyen şikâyet etmiyor, halbuki için için büyüyen bir öfkeyle hasta düşüp yüreği yanıyor, bazen müthiş buhranlarla boğulacak gibi olup bunu herkesten gizliyordu. İhtiyar hizmetçi kadın bir gün koşup Doktor Boutan'ı çağırarak olmuştu da Constance hizmetçiyi az kalsın kovacaktı. Doktorun sorularına cevap vermiyor, ümidi kadar uzun yaşayacağına emin, tedavi olmayı reddediyordu. Oysa boş evin içinde yapayalnız, oğulsuz, kocasız, kimsenin gelmeyeceğini bildiği için kimseye seslenmeden, birdenbire boğulacak gibi olduğu zamanlar ne büyük bir ıstırap çekiyordu! Sonra nöbet geçince, önünde durulamaz bir inatla direnerek ayağa kalkıyor, Denis'nin fabrikaya sahip olup orada tek başına hüküm sürmesine yalnızca kendi varlığının engel olduğunu düşünerek, tavanlar üstüne yıkılıp da kendisi ölmedikçe bu adamın konağa sahip olamayacağını, bir zafer havasıyla oraya yerleşemeyeceğini kendi kendine tekrarlıyordu.

Constance kafasında her dakika o saplantılı fikirle, yalnızca fabrikayı göz hapsinde tutmak, orada neler olup bittiğini günü gününe öğrenmek için bu mahpus hayatını yaşıyordu artık. Kendisine sırdaş edindiği iyi kalpli Morange, hemen her akşam işten çıktıktan

sonra gelip onunla konuşuyor, aklından hiç kötülük geçirmeden ona bilgi veriyordu. Constance her şeyi onun ağzından öğrenmiş, hisse-lerin arka arkaya satıldığını, Denis'nin bütün mülkiyeti yavaş yavaş ele geçirdiğini, Beauchêne'le kendisinin artık yeni mal sahibinin eli açıklığı sayesinde yaşadığını ondan haber almıştı. İhtiyar muhasebeciyi kendisi farkına varmadan bu işte kullanacak şekilde bir casusluk düzeneği hazırlamış, ondan Denis ile karısı Marthe'in, çocukları Lucien, Paul ve Hortense'in özel hayatlarını, genç karı kocanın kazandıkları servete rağmen hiç hırs duymadan, güzel konakta oturmak için hiç mi hiç acele etmeden, neşe içinde yaşamaya devam ettikleri orta halli evde neler yaptıklarını, neler konuştuklarını, hepsini öğrenmişti. Kendisi içinde âdeta kaybolduğu, mateminin büyük bir kasvete bürüdüğü bu çok geniş konakta tek başına oturduğu halde, onlar fabrikanın yanındaki o daracık evde üst üste yaşadıklarının farkında değilmiş gibi görünüyordlardı. Constance onların gösterdiği bu saygı karşısında, kendisinin ve kocasının bitişini böyle sakince beklemeleri karşısında öfkeden kuduruyor, çünkü onların kendisine öfkelenmeyişi kendi adına son bir yenilgi olarak görüyor, yaşadığı mutlu hayattan dolayı onlara minnet beslemeye, kendisine çiçek getirdikleri zaman çocukları öpmeye mecbur kalıyordu.

Böylelikle aylar yıllar geçiyordu. Morange hemen her akşam Constance'ın yanına kısa süreliğine uğradığında, onu aynı sessiz küçük salonda, sırtında aynı siyah fistanla, aynı inatçı bekleyiş tavrıyla dimdik oturur buluyordu. Ne kaderin öç aldığı vardı, ne de büyük bir sabırla umduğu halde diğerlerinin başına bir felaket geliyordu. Fakat buna rağmen Constance'ın zafere erişeceğinden zerre kadar şüphe etmez gibi bir hali vardı. Tersine, olaylar onu ne kadar fazla ezse, Constance o kadar fazla dikleşiyor, kadere meydan okuyor, kaderin nihayet kendisini haklı çıkaracağını güveniyle ayakta duruyordu. Hiç değişmiyor, yorulmak bilmiyor, mucizeye güveniyordu.

On iki sene boyunca, Morange her akşam yanına geldiğinde, söze hep aynı şekilde başladılar:

“Dünden beri yeni bir şey yok mu azizim hanımefendiciğim?”

“Hayır dostum, hiçbir şey yok.”

“Neyse, sağlığını yerinde olsun da her işin başı o. Daha iyi günler gelir elbet.”

“Ah! Kimsenin sağlığı yerinde değil, ama yine de herkes bekliyor işte.”

Derken on iki senenin sonunda bir akşam, Morange içeri girdiğinde küçük salonun havasının değiştiğini, o ezeli sessizliği içinde bir neşe ürpertisiyle dolduğunu hissetti.

“Dünden beri yeni bir şey yok mu azizim hanımefendiciğim?”

“Var dostum, yeni bir şey var.”

“İyi bir yeniliktir umarım, beklediğiniz mutlu bir hadise mi?”

“Evet, beklediğim bir şey! İnsan sabredince muradına eriyor.”

Morange hayretler içinde ona bakıyordu; Constance’ı gözleri pırıltılı, hareketleri canlı, başka türlü görünce âdeta endişelenmişti. Mateminin içinde donup kalmış görüldüğü bunca günden sonra, nihayet hangi dileği yerini bulmuştu ki bu derece canlanmıştı? Constance gülümsüyor, kuvvetle nefes alıyordu; o kadar uzun zamandan beri yüreğini ezen, onu dört duvar arasına kapatan koskoca yükten kurtulmuştu. Morange bu büyük mutluluğun sebebini sorunca:

“Dostum,” dedi, “size henüz cevap vermek istemiyorum. Belki de sevinmekle hata ediyorum, çünkü şimdilik pek belirsiz, pek şüpheli bir şey bu. Yalnız bu sabah birisi bana bazı olaylardan bahsetti, önce işin aslını öğrenmem, özellikle de kafamı toplayıp düşünmem gerek. Sonra bunu elbette size açacağım, pekâlâ biliyorsunuz, zira size her şeyi söylerim, kaldı ki bu sefer herhalde yardımınıza da ihtiyacım olacak. Sakince bekleyin, bir akşam gelirsiniz, beraber yemek yeriz, yemekten sonra rahat rahat konuşuruz. Ah, yarabbi! Acaba doğru mu, acaba beklediğim mucize bu mu?”

Aradan üç haftaya yakın zaman geçtiği halde Morange hiçbir şey öğrenemedi. Constance’ı çok meşgul, çok heyecanlı görüyor, ona soru bile sormuyordu; kendi münzevi, âdeta makine gibi yaşayışına çekilmişti. Altmış dokuz yaşına girmişti. Karısı Valérie öleli otuz sene olmuştu, kızı Reine onun yanına gideli de yirmi seneden fazla oluyordu; Morange, hayatının yıkıntısı altında, dakikası dakikasına işinin başında bulunarak, hâlâ intizamla yaşayıp gitmekteydi. Hiçbir kimse bu kadar ıstırap çekmiş, bu kadar facialar geçirmiş, bunca vic-

dan azabına uğramış olamazdı; oysa Morange hep o hesaplı adımlarıyla tıpış tıpış gidip geliyor, ıstırabın ayakta tuttuğu, unutulmuş, kaybolmuş bir şey gibi, o vasatlığın içinde sonsuza dek yaşayacak gibi görünüyordu. Bununla beraber, zihninde bir takım endişe verici kırılmalar olmuş olsa gerekti. Pek acayip meraklara yakalanıyordu. Eskiden karısı ve kızıyla beraber oturduğu o lüzumundan büyük daireyi bırakmadığı gibi, hizmetçi kadına da yol vermiş, orada tek başına yaşıyor, çarşıdan öteberiyi kendisi alıyor, yemeği kendisi pişiriyor, kendi işini kendi görüyordu.

On yıldan beri bu daireye giren olmamıştı, evin iğrenç bir bakımsızlık içinde olduğu tahmin ediliyordu; öyle ki mal sahibi tami-rat yaptırmak için boşu boşuna uğraşmış, fakat kapıdan içeri adımını atmayı başaramamıştı. Gerçi ihtiyar muhasebeci, şimdi göbeğine kadar inen kar gibi beyaz sakalıyla, temiz pak gzmeye hâlâ son derece dikkat etse de, berbat bir redingot giyiyor, herhalde geceleri bu redingotun aşınmış yerlerini tamirle vakit geçiriyordu. İlet halindeki hasisliği o dereceyi bulmuştu ki dört günde bir satın aldığı, daha az yemek için bayatlattığı kara ekmek dışında kendisi için en küçük bir masrafa bile girmiyordu. Bu durum herkeste merak uyandırıyor, hafta geçmiyordu ki kapıcı kadın bu kadar düzenli yaşayan, sekiz bin frank maaş alan, bir metelik bile harcamayan böyle bir beyefendinin bu parayı ne yaptığı sorusunu sormasın. Hatta Morange'ın kimbilir hangi deliğe sakladığı parayı hesap ediyorlar, belki yüz binlerce frank parası birikmiştir diyorlardı. Sonra daha vahim bir kırılma oldu, Morange'ı iki defa muhakkak bir ölümden kurtardılar. Bir gün Denis, Grenelle Köprüsü'nden geçerek fabrikaya döndüğü sırada, onu köprü'nün korkuluğundan eğilmiş, akan suyu seyrederken gördü. Redingotundan yakalamasa tepetaklak yuvarlanacaktı. Morange başının döndüğünü söylemiş, o yumuşak gülüşünü takınmıştı. Sonra başka bir gün fabrikada Victor Moineaud onu işleyen bir makinenin yanından çekip uzaklaştırdı; hipnotize olmuş gibi, çarklardan birinin paralayıcı dişleri arasına kendini kaptırmak üzereydi. Morange yine gülümsemiş, çarkların çok yakınından geçmekle hata işlediğini itiraf etmişti. Onun için, aklının ara sıra gidip geldiğini düşünerek kendisine göz kulak oluyorlardı. Denis'nin onu hâlâ mu-

hasebe şefi olarak tutması, her şeyden önce uzun yıllar hizmet etmiş olmasına bir karşılıktı, fakat asıl şaşılacak iş şuydu ki Morange işini emsalsiz derecede iyi görüyor, inatçı bir titizlikle kuruş yanlışlıkla-rını bile buluyor, en uzun toplamalarda bile eksiksiz dikkat gösteriyordu. Yüreği sanki hiçbir fırtınanın sarsıntısına uğramamışçasına sakin ve rahat bir ifade vardı yüzünde, kendi halinde bir manyak gibi makineden farksız yaşamaya devam ediyordu; belki zırdeliydi, fakat bilen yoktu.

Lakin birkaç senedir Morange'ın hayatında büyük bir macera olmuştu. Constance'ın sırdaşı olmasına rağmen, kadın iradesinin zorbalığıyla onu kendisine boyun eğdirmiş olmasına rağmen, Morange yavaş yavaş Denis'nin küçük kızı Hortense'a tutkuyla bağlanmıştı. Büyüdüğüne tanık olduğu bu küçük kızda, ölümüne o kadar ağladığı kızı Reine'i bulur gibi olmuştu. Hortense dokuz yaşına girmişti. Morange her karşılaşmalarında heyecanlanıyor, onu taparcasına seviyordu; aslında Reine ile bu çocuk birbirlerine hiç benzemiyordu, biri çok esmer, öteki âdeta sarışındı; Morange'ın sevgisi pişmanlıklarından doğan basit ve ilahi bir yanılsamadan ibaretti, bu bakımdan da çok daha dokunaklıydı. Son derece cimri olmasına rağmen, Hortense'ı her fırsatta oyuncak bebeklere, şekerlemelere boğuyordu. Bu sevgi Morange'ı o kadar meşgul etmeye başlamıştı ki Constance bundan gocunur oldu. Bunu da ona dokundurdu, tamamen kendisiyle olmayan kimse kendisinin aleyhinde demekti. Morange söz dinler gibi göründü, çocuğu gizli gizli öpmek için fırsat kolladı, engellenen bir tutkuya yakalanmışçasına onu daha fazla sevdi. Constance'la hemen hemen her gün devam eden ilişkisinde, fabrikanın bu eski hanımına karşı gösterdiği açık sadakatte bir boyun eğiş vardı; Morange onun kendisini öteden beri ezen kuvvetli eli altında biçare bir yaratık gibi korku duyuyordu. Aralarında eski bir akit vardı, ikisinden başka kimsenin bilmediği o müthiş şey vardı, lafını hiç etmedikleri, fakat ikisini birbirine sımsıkı bağlayan o suç ortaklığı vardı. Morange zayıf ve duygusaldı; o hadise yüzünden kendinden geçmiş, korkak bir hayvan gibi sahibinin emrine amade olmuştu. Zaten o korkunç günden sonra daha başka şeyler de öğrenmişti, evin sırlarından bilmediği yoktu. Bunca senedir orada yaşıyordu, takıntılı bir adamın

o sessiz, hafif adımlarıyla o evin içinde o kadar çok dolaşmış, her şeyi öyle çok işitmiş, öyle çok görmüş, her sırrı öyle öğrenmişti ki! O karanlık facianın tam göbeğinde bırakılan, neler olduğunu bilen ve susan bu deli, küçük dostu Hortense'ı gizli gizli öpmeye mecbur olduğundan beri için için isyan ediyordu. Kalbi bu sevgiyle dolup taşıyordu ve tutkusuna dokunan olursa öfkelenmeye hazırdı artık.

Derken Constance bir akşam onu birdenbire yemeğe alıyordu. Morange onun zaferden artık emin bir savaşçı kadın gibi kısacık boyu ile dikilmiş titrediğini görünce, vaat edilen sırrın açığa vurulması saatinin geldiğini sezinledi. Lakin hizmetçi kadın bir iki çeşitten ibaret yemeğin hepsini birden getirip bıraktıktan sonra onları yalnız bıraktığı halde, Constance önemli konuyu sofrada açmadı. Fabrikadan konuştu, lafı döndürüp dolaştırıp Denis'ye, karısı Marthe'a getirdi, kadını yerdı, hatta Hortense için terbiyesiz, çirkin, zariflikten uzak deme hatasını işledi. Muhasebeci bütün varlığı öfkeyle isyan ettiği halde itiraza cüret edemiyor, yüreksizce onu dinliyordu.

Constance lafını:

“Herkes yerli yerine yerleştirildikten sonra göreceğiz bakalım,” diyerek bitirdi.

Küçük salona dönecekleri zamana kadar bekledi; ancak kapılar örtüldükten sonra, ateşin başına geçip oturdukları vakit, bu kış gecesinin derin sessizliği içinde konuştu:

“Dostum,” dedi, “galiba daha önce söylediğim gibi, size ihtiyacım olacak... Koruduğum bir genci fabrikada işe almanız lazım. Hatta beni memnun etmek isterseniz, kendi kaleminize alırsınız.”

Morange şöminenin öte tarafında, onun karşısında oturuyordu; hayretle yüzüne baktı:

“İyi ama, ben fabrikanın sahibi değilim ki, patrona başvurun, ne isterseniz yerine getirecektir.”

“Hayır, Denis'ye hiçbir şey borçlu olmak istemiyorum. Hem öyle si kafamdaki tasarıya uymaz. Bu delikanlıyı siz tavsiye edeceksiniz, yardımcı olarak alacaksınız, yerleştireceksiniz, ona iş öğreteceksiniz. Bir memur alınmasını isteyecek yetkiniz vardır herhalde, öyle değil mi? Sonuçta ben böyle istiyorum.”

Constance buyururcasına konuşuyordu. Morange boyun eğdi, ezelden beri boyun eğmeye alışmıştı; önce karısına, sonra kızına itaat etmişti; şimdi de bir süredir içinde büyüyen belli belirsiz isyan arzusuna rağmen, yüreğine dehşet salan bu tahtından düşmüş ihtiyar kraliçeye itaat ediyordu. Soru soracak oldu:

“Şüphesiz alabilirim... Kimdir bu delikanlı?”

Constance hemen cevap vermedi. Bir odunu kımıldatmak ister gibi ateşe eğilmişti, aslında biraz daha düşünmek için zaman kazanmak niyetindeydi. Morange’ı bir anda her şeyden haberdar etmek neye yarayacaktı? Eğer onu tamamen kendine bağlamak, kendi maksadı için kullanmak isterse, günün birinde elbette her şeyi söylemek zorunda kalacaktı. Ama acelesi yoktu, Constance yalnızca işi hazırlamakla pek kurnazca davranmış olacağına inandı:

“Bazı hatıralardan dolayı hayatı beni ilgilendiren bir delikanlı... Belki hatırlarsınız, burada bir kız çalışıyordu. Ooo! Çok eskiden, en az otuz sene var, Norine Moineaud isimli bir kız, Moineaud Baba’nın kızlarından biri, tanıdınız mı?”

Morange hızla başını kaldırmış, hafızasını birdenbire aydınlatan ani bir şimşek ışığı ile gözleri büyümüş, ona bakıyordu. Sözlerini tar-tamadan, bir hayret nidası ile, bütün bildiğini ağzından kaçırdı:

“Alexandre-Honoré, Norine’in oğlu, Rougemont’daki çocuk!”

Constance afalladı, maşayı elinden bıraktı. Morange’ın bakışlarını aradı, onu ruhunun derinliğine kadar kurcaladı:

“Ya! Biliyorsunuz demek... Ne biliyorsunuz peki? Bana söylemeniz gerek, hem de hiçbir şey gizlemeden. Her şeyi söyleyin, ben öyle istiyorum.”

Ne mi biliyordu? E, her şeyi biliyordu. Bir rüyanın içinden konuşur gibi ağır ağır, uzun uzun konuştu. Her şeyi görmüş, her şeyi haber almıştı; Norine’in gebeliğini, Bourdieu Kadın’ın evinde doğurması için Beauchêne’in verdiği parayı, çocuğun çocuk esirgeme-yeye götürüldüğünü, Rougemont’da sütüne yanına verildiğini, sonra üç yüz frank çalarak oradan kaçtığını, hepsini biliyordu. Hatta genç haylazın Paris kaldırımına düştüğünü, orada son derece rezil bir hayat sürdüğünü de biliyordu.

İçine endişe düşen Constance hiddetle haykırdı:

“Peki ama, bütün bunları size kim söyledi? Hepsini nasıl biliyorsunuz?”

Morange geniş ve belirsiz bir el hareketiyle etrafını, bütün fabrikayı gösterdi. Biliyordu, bunlar etrafında olup biten işlerdi, ötekinden berikinden işitmişti, kendiliğinden sezmişti. Hatta bunların kulağına nereden çalınmış olabileceğini açıklıkla hatırlamıyordu bile. Biliyordu işte.

“Malum ya,” dedi, “insan aynı yerde otuz seneden fazla kalırsa, sen istemesen de olup biten kafana bir yerden girer... Her şeyi biliyorum, her şeyi biliyorum.”

Constance ürperdi, derin bir sessizlik oldu. Gözleri ateşe takılıp kalan Morange, o titiz muhasebeci ağzı sıkılığıyla ruhunda taşıdığı hazin maziye dalmıştı. Constance da düşünüyor, durumun böyle hemen net bir şekilde ortaya çıkmasını daha doğru buluyordu. Mademki Morange işi biliyordu, o halde onu bütün iradesi, bütün gözü pekliğiyle, itaatli bir alet gibi kullanmaktan başka yapılacak iş yoktu.

“Alexandre-Honoré, Rougemont’daki çocuk, evet! Nihayet o çocuğu buldum işte... Bundan on iki sene önce yaptığım teşebbüsleri, onu bulmaktan ümidimi kestiğimi, artık öldüğüne hükmettiğimi de biliyor musunuz?”

Morange başını sallayarak onayladı. Constance devam etti, eski tasarılarından çoktan beri vazgeçmişken, kaderin birdenbire kendini gösterdiğini anlattı:

“Ne kadar beklenmedik bir şey olduğunu anlıyorsunuzdur... Beni pek heyecanlı bulduğunuz o günün sabahı idi. Görümcem Sérafine yılda dört defa bile ziyaretime gelmediği halde daha saat onda çıkagelmişti, şaşmış kalmıştım! Biliyorsunuzdur, kendisi gayet acayipleşmiş, önce bana anlattığı masalı dinlemedim, bir hanım kendisini bir delikanlıyla tanıştırmış, fena insanlarla düşse kalka mahvolmuş, biçare bir gençmiş bu, yardımına koşup onu kurtarmak lazım. Derken o ne azizim! Meseleyi açığa vurup da tesadüfen öğrendiği gerçeği söyleyince afalladım... Diyorum ya, kader uyanıyor ve vuraçağı darbeyi vuruyor.”

Gerçekten acayip bir hikâyeydi. Sérafine hiç zararını görmeden serbestçe yeni zevkler tatmak gibi bir mucize beklediği o manasız

ameliyatın verdiği erken ihtiyarlanmanın, buruşup solmanın öfkesiyle büsbütün dengesini kaybetmişti senelerdir. Kaybettiği hazzın peşinde oradan oraya dolaşmaya, araştırmaya, bayağının da aşağısı insanlarla düşüp kalkmaya, hilkat garibelerini sınamaya başlamıştı. Hakkında olmadık maceralar rivayet ediliyordu. Bu sırada, hayırsever bir kadın vasıtasıyla, hapishaneden çıkan genç mahpuslara yardım etmek, onların ahlakını düzeltmek işiyle uğraşan bir derneğin başına geçmek gibi acayip bir fikre kapılmıştı. Hatta bunlardan bazılarını evine almış, Marignan Sokağı'ndaki o esrarlı zemin katında barındırmış, onlarla kapalı kapıların pencerelerin ardında bir deli saraylı gibi sıkı fıkı yaşamıştı. Derken bir akşam, genç bir erkek ahababı ona Alexandre'ı alıp getirmişti; otuz iki yaşında koskoca bir herif olan Alexandre, bir islahevinde altı sene mahpus kaldıktan sonra, bir gün önce serbest bırakılmıştı. Alexandre bir ay sefa sürmüş, sonra bir sabah Sérafine'e açılmış, asıl macerasını anlatmıştı; Rougemont'dan bahsedip annesinin adının Norine olduğunu, son derece zengin bir adam olan babasını bulmak için boşuna uğraştığını söyleyince, Sérafine birdenbire işi anlamış, delikanlının, üzerinde bıraktığı, daha önce kendisini bir yerde görmüş olma hissinin sebebini bulmuş, Beauchêne'le olan benzerliğine şimdi birdenbire uyanmıştı; kendisini gayri meşru yeğeninin kollarına atan bu tesadüf, trajik bir kaderin ifadesi olan bu şüpheli çiftleşme onu silkeleyip her zamanki aleladelikten bir parça çekip çıkarmış, bir günlüğüne eğlendirmişti. Zavallı çocuk! Sérafine onu evinde alıkoyamazdı; hatta keşfettiği hakikatten de kendisine bahsetmemiş, gereksiz üzüntülere sebep olmaktan korkmuştu. Yalnız, Constance'ın vaktiyle yaptığı hararetli araştırmaları bildiğinden, meseleyi ona anlatmaya gelmişti. Alexandre'dan artık usanmış, tatmin edilemeyen arzusunun cehennemine tekrar yuvarlanmıştı bile; ne sokakta rasgele bulduğu erkekler ne de hilkat garibeleri doyurabiliyordu onu.

“Yani Alexandre henüz bir şey bilmiyor,” diye bitirdi sözlerini Constance. “Görömcem beni ona ahababım diye tanıtacak, kendisine iyi bir iş bulacağımı söyleyerek onu bana gönderecek. Söylediğine göre, artık çalışmaktan başka bir isteği yokmuş. Suç işlemiş işlemesine, ama zavalılığın bir sürü mazereti var! Hem benim

elime geçer geçmez onu benden sorsunlar artık, emrimden dışarı çıkmayacaktır.”

Sérafine kendi şahsi macerasını sessizlikle geçiştirdiyse de, Constance onu iyi tanıdığı için, Alexandre’ı nasıl bir gayya kuyusundan, artık boşluktan başka bir şey kucaklamayan yorgun kollarından geçirip kendisine getirdiğini anlıyordu. Alexandre, Sérafine’e ancak kendi uydurduğu hikâyeyi anlatmıştı; güya bir kadın uğrunda altı sene hapis yatmıştı, asıl suçlu o kadındı, delikanlı kibarlık göstererek bu metresin sırrını ele vermek istememişti. Fakat bunlar gözden kaybolduğu on iki senelik zaman diliminin yalnızca bilinen yıllarıydı; bilinmeyen yılların dehşet verici gizemi içinde en beter rezaletlere, karanlıkta kalmış suçlara bulaşmış olabilirdi, insan her şeyden korksa yeriydi. Hatta hapishane onun için güzel bir dinlenme yeri vazifesi görmüş gibiydi. Oradan daha sakinleşmiş, daha arınmış bir halde, hayatını daha fazla berbat etmeme azmiyle çıkmıştı. Sérafine onun yüzünü gözünü yıkamış, onu giydirip kuşatmış, terbiye etmiş, âdeta insan yanına çıkabilecek bir genç adama çevirmişti.

Morange kor gibi yanan iri gözlerini kaldırıp dikkatle onun yüzüne baktı:

“Pekâlâ, bu genci ne yapmak istiyorsunuz? Bir şeyler biliyor mu bari? Yazısı işe yarar mı?”

“Evet, yazısı iyi... Çok bir şey bildiği yok şüphesiz, zaten ben de kendisini bu sebeple sizin yanınıza veriyorum. Onu adama benzeteceksiniz, ona her şeyi öğreteceksiniz. Bir iki sene içinde fabrikanın her özelliğini fabrika sahibiymiş gibi bilmesini istiyorum.”

İşte o anda bu son söz muhasebeciyi aydınlattı, şuuru birdenbire uyandı. Takıntılarının istilasıyla yavaş yavaş yiten aklı, somut rakamlarla uğraşan bir insan zekâsı mahiyetini henüz yitirmemişti.

“İyi ama azizim hanımefendiciğim,” diye itiraz etti, “mademki size yardım etmemi istiyorsunuz, bana tam olarak aklınızdakini söyleyin, bu çocuğu hangi işte kullanacağımızı anlatın. Onun sayesinde fabrikayı tekrar kazanmayı, yani hisseleri geri satın alıp tekrar mal sahibi ve tek yönetici olmayı ümit etmiyorsunuz umarım?”

Sonra mükemmel bir açıklıkla, mükemmel bir mantıkla, bu hül-yanın divanelik olduğunu ispat etti; rakamları sıraladı, muzaffer bir

adam olarak fabrikaya yerleşen ve artık orada kendi evinde demek olan Denis'yi borcunu verip fabrikadan göndermek için gereken muazzam meblağa geldi:

“Hem pek iyi kavrayamıyorum, azizim hanımefendiciğim, ne diye bu çocuğu alıyorsunuz da başka birini almıyorsunuz? Hiçbir medeni hakka sahip değil, bunun farkındasınız değil mi? Burada ancak bir yabancı olarak kalacak, böyle bir durumda ben zeki, namuslu, imalata akıllı eren bir kimseyi tercih ederim.”

Constance tekrar maşayla odunları karıştırmaya başlamıştı. Sonra başını kaldırdı, kısık ve sert bir sesle Morange'ın yüzüne:

“Alexandre kocamın oğludur, mirasçı odur,” diye çıkıştı. “Yabancı o değil ötekidir, Denis'dir, malımızı elimizden çalan o Froment'ların oğludur. Yüreğimi paralıyorsunuz dostum, bana zorla söylediğiniz bu sözlerle beraber bütün kanım akıp gidiyor.”

Burjuva ve muhafazakâr düşüncenin haykırışıydı bu, onun kanaatine mirasın yabancıya gideceği yerde piçe kalması daha doğrudu. Kendisinin de itiraf ettiği gibi, bir kadın, bir eş ve bir ana olarak şüphe yok ki yüreği kanıyordu, fakat Constance bütün bunları kinine feda ediyordu; hayatı pahasına da olsa yabancıyı kovacaktı. Hem sonra, belli belirsiz bir duygu halinde, kocasının bu oğlunu bir parça da kendisinden sayıyordu; öyle ya, bu çocuk kendisinin de bir erkek evlat, bu çocuğun büyüğü olan, ölen bir erkek evlat doğurduğu o adamdan değil miydi? Zaten bu piçi evlat edinecekti. Ona yol gösterecek, onu yalnız kendisinin olmaya, kendisine tabi olmaya ve kendisi için yaşamaya zorlayacaktı.

“Onu burada hangi işte kullanacağımı mı öğrenmek istiyorsunuz? Bunu ben de bilmiyorum. Ödenmesi gereken yüz binlerce frangı da öyle hemen yarın bulabilecek değilim elbette. Rakamlarınız gayet doğru, belki de fabrikayı satın alacak parayı asla bulamayacağız. Yine de neden mücadele etmeyelim, neden bir denemeyelim? Hem şunu da kabul ediyorum, mağlup mu olduk, öteki düşünsün! Çünkü size söz veriyorum, eğer bu çocuk benim sözümü dinlerse, bundan böyle fabrikanın içine sokulmuş bir yıkım vasıtası, oç alacak bir ceza vasıtası olacak ve fabrikayı yerle bir edecek.”

Duvarları göstererek yıkıntı ifade eden bir el hareketiyle bu iğrenç ümidini anlattı. Kin üzerine kurduğu bulanık projeleri mahvolsa, hayalindeki son mücadele işte buydu. Sefil Alexandre'ı yıkıcı bir kuvvet gibi kullanacak, onun vereceği zararlarla bir parça içi rahatlayacaktı. Bu çılgınca arzuya gelip dayanmıştı Constance; biricik oğlunun kaybıyla içine yuvarlandığı hudutsuz kederin ortasında kakırdamış, artık tatmin edemediği bu sevgi ile yanıp kavrulmuş, ağı katılan analık duygusunun tesiriyle delilik derecesine gelerek cinayet işleyecek kadar sapkınlaşmıştı. O inatçı haşinliğiyle şu son hükmünü verdiği zaman Morange'ın tüyleri ürperdi:

“On iki yıldır kaderin bir cilvesini bekliyorum, o da kendini gösterdi işte!.. Bu son şansın verdiği fırsattan faydalanmamaktansa ölürüm daha iyi!”

Eğer kader de öyle isterse, Denis'nin mahvı demekti bu; Constance buna and içmiş, iyice hazırlanmıştı. İhtiyar muhasebeci felaketi gözünün önüne getirdi, babaları yüzünden mahvolacak masum çocukları düşündü, bu korkunç adaletsizlik yumuşak kalbini isyanla doldurdu. Bildiği şeyi haykırmadan bu yeni cinayetin işlenmesine gözü mü yumacaktı? Öteki cinayet, o ilk cinayet, geçmişe gömüp birbirlerine bahsetmedikleri o canavarca olay Morange'ın hatırına gelmiş, o feci dakikada gözlerini bulandırmış olacaktı, çünkü Constance'ın Morange'a boyun eğdirmek isteyen sabit bakışında onun gözlerinde gördüğü manzaranın ürpertisi dolaştı. Bir an böyle göz göze orada, o katil asansör kapağının yanında, uçurumun soğuk rüzgârıyla iliklerine kadar donarak durduklarını hissettiler tekrar. Bu dakikada yine Morange mağlup oldu, kadının iradesi altında ezilen biçare bir adamın zayıflığıyla ağzından tek söz çıkmadı.

Constance yumuşak bir sesle:

“Şu halde dostum, mesele kararlaştıdır,” dedi. “Alexandre'ı önce memur olarak fabrikaya almak için size güveniyorum. Kendisini bir akşam saat beşte, ortalık karardıktan sonra burada, bu odada göreceksiniz, çünkü ona gösterdiğim ilgiyi önceden belli etmek istemiyorum. Öbür gün akşam olur mu?”

“Hayhay, öbür akşam madam, siz nasıl isterseniz.”

Ertesi gün Morange o kadar heyecanlı göründü ki onu gözetleyen kapıcı kadın endişelendi, korkularını kocasına da söyledi. Kiracıları herhalde bir buhran geçirmek üzereydi, çünkü su almak için aşağıya indiğinde pabuçlarını giymeyi unutmuştu; yüzü bir tuhaftı, kendi kendine konuşuyordu. Asıl garibi şuydu ki o gün öğle yemeğinden sonra Morange işinin başına bir saate yakın bir gecikmeyle geldi, bu düzensizlik o zamana kadar görülmuş şey değildi, fabrikada hiç kimse bunun bir örneğini daha gösteremezdi. Morange kasırgaya tutulmuş gibi dosdoğru yürüyüp gitmiş, Denis'nin bir gün kendisini suyun çekimine kapılmaktan kurtardığı o Grenelle Köprüsü'ne varmıştı. Sonra orada bir kuvvet onu yine aynı noktaya çekmiş, Morange aynı parmaklıktan sarkmış, akan suyu aynı şekilde seyre dalmıştı. Bir gün öncesinden beri ağzına aynı sözler doluyor, zihninden çıkmıyor, ona azap veriyor, Morange bu sözleri hafif sesle geveliyordu: Bildiği şeyi haykırmadan bu yeni cinayetin de işlenmesine göz mü yumacaktı? O sabah pabuçlarını giymeyi unutmasına sebep olan da, biraz önce sanki fabrikanın kapısını unutmuş gibi işinin başına dönmesine engel olacak derecede onu sersemleten de zihninden çıkıp atamadığı bu sözlerdi. Artık bu işe bir son vermek için duyduğu şuursuzca ihtiyaçla, beynini altüst eden inatçı kelimelerinin işkenesini orada boğmak için duyduğu içgüdüsel bir ümitle bakmıyormuydu bu suya? Orada, suyun dibinde, kelimeler nihayet susacaktı; Morange onları bir daha tekrar etmeyecek, onda olmayan bir iradeyi göstermesi için kendisini zorladıklarını bir daha işitmeyecekti. Suyun tatlı bir çağrısı vardı; daha fazla mücadele etmemek, zavallı bir adam gibi, lüzumundan fazla yaşamış zayıf ve yumuşak kalpli bir insan gibi kendisini böylece alınyazısına terk etmek ne güzel olurdu!

Morange daha fazla eğiliyor, nehrin şarıltsısının kendisini kavrarmaya başladığını hissediyordu ki arkasından genç ve neşeli bir ses onu çağırırdı:

“Nereye bakıyorsunuz Mösyö Morange? Kocaman balıklar mı var?”

Hortense'tı bu; on yaşına göre fazla boylu, pek cici bir şeydi. Bir hizmetçi kadın onu Auteuil'e küçük arkadaşıyla oynamaya götürüyordu. Muhasebeci şaşkın bir halde arkasına dönünce, bu görüntü

karşısında, kendisini bu kadar uzaktan geri çağırın bu sevgili melek yavru karşısında bir an elleri titreyerek, gözleri yaşlarla sıırıslıklam, durakladı:

“Vay, sen misin cicim! Hayır, hayır, kocaman balıklar yok. Galiba dipte saklanıyorlar, çünkü kışın su çok soğuk olur. Misafirliğe gidiyorsunuz öyle mi? Aman, bu kürklü manto da ne yakışmış!”

İhtiyar dostun sesinde öyle titrek bir sevgi ifadesi vardı ki çocuk seilmekten, okşanmaktan memnun, gülmeye başladı:

“Evet, evet, çok mutluyum, misafirliğe gidiyorum, orada tiyatro oynayacağız. Aman, mutlu olmak ne güzel şey!”

Çocuk bu sözü vaktiyle kızı Reine nasıl söylediyse öyle söylemişti; Morange diz çöküp bir tanrıçaymış gibi küçük kızın ellerini öpmek istiyordu:

“Elbette, her zaman mutlu olmalısın. Çok güzelsin, gel seni öpeyim.”

“Peki, öpün Mösyö Morange. Ha! Haberiniz var mı? Bana verdiğiniz bebeğin adı Margot, öyle de uslu ki inanmazsınız... Bir gün gelin de görün.”

Morange çocuğu öpmüştü; onun solgun kış gününün aydınlığında uzaklaşıp gitmesini yüreği yanarak, kendini fedaya hazır seyretti. Büyük bir alçaklık etmiş olacaktı, çocuğun mutlu olması lazımdı. Köprüden yavaş yavaş uzaklaştı; kelimeler yine kulaklarında ötüyor, büyük bir açıklıkla çınıyor, cevap bekliyordu. “Bildığı şeyi haykırmadan bu yeni cinayetin de işlenmesine göz mü yumacaktı?” Hayır, hayır, buna imkân yoktu, söyleyecekti, harekete geçecekti. Yine de bu kararı henüz bulanıktı; nasıl söylemeli, nasıl davranmalıydı? Sonra kalem odasına döner dönmez acayıplığı büsbütün ileri götürüp kırk senelik alışkanlıklarını tamamen çiğneyerek, bitmez tükenmez rakam toplama işine gireceği yerde, uzun bir mektup yazmaya başladı. Mathieu’ye yazdığı bu mektupta bütün macerayı, Alexandre’in yeniden ortaya çıkışını, Constance’ın niyetlerini, kendisinin yapmayı kabul ettiği yardımı anlatıyordu. Bütün bunları yüreğini ferahlatan bir itiraf gibi, kaleminin ucuna geldiği şekilde yazıveriyor, omuzlarına çok ağır gelen bu adalet sağlayıcısı rolünde kendisine bir tutum tayin etmiyordu. Mathieu durumu bilirse, bir yerine iki kişi-

nin iradesi işleyecekti. Mathieu'den ertesi gün gelmesini rica ederek mektubu bitirmiş, fakat altıdan önce gelmemesini söylemişti, çünkü Alexandre'ı tanımak, görüşmenin nasıl geçeceğini, Constance'ın ondan ne talepte bulunacağını öğrenmek istiyordu.

O geceyi de ertesi günü de berbat halde geçirmiş olsa gerekti. Kapıcı kadının sonradan anlattığına göre, dördüncü kattaki kiracı, Morange'ın bütün gece tepesinde gezindiğini işitmişti. Kapılar açılıp kapanıyor, mobilyalar evden taşınırcasına oradan oraya dolaştırılıyordu. Hatta hayaletlere seslenen bir delinin kendi kendine konuşmasını, kendisine rahat vermeyen ölümler için esrarlı bir ayın yapan bir sofunun gizemli ibadetini andıran feryatlar, hıçkırıklar bile işitilir gibi olmuştu. Ertesi gün fabrikada sıkıntısını ve ruhunu tamamen kaplayan karanlığı açığa vuran endişe uyandırıcı emareler gösterdi. Gözleri bulanıktı, ruhundaki mücadelenin azabı gözlerine yansımıştı; sebepsiz yere belki on defa aşağıya indi, işleyen makinelerin karşısında uzun uzun durdu, sonra tekrar yukarı çıktı, hesaplarının başına oturdu, binbir zahmetle aradığı şeyi bulamamaktan şaşkın bir haldeydi. O karanlık kış günü, saat dörde doğru hava kararınca, kalem odasında onunla birlikte çalışan iki memur Morange'ın işi bıraktığını gördüler. Gözlerini saate dikip bekledi. Saat beşi çalınca, bir toplamın doğru olup olmadığına son bir kere daha baktı, kalktı, odadan çıktı; dönüp sonraki toplamın da doğru olup olmadığına bakacakmış gibi hesap defterini açık bırakmıştı.

Morange bitişik konakla atölyeler arasındaki koridora çıkan galeriye girmişti. Bu saatte fabrika baştan başa aydınlıktı; elektrik lambaları etrafı gündüz gibi aydınlatıyor, makinelerin gümbürtüsü duvarları sarsıyor, fabrikanın faaliyeti her yanı inletiyordu. Koridora varmadan karşısında birdenbire asansörü, o müthiş oyuğu, on dört sene önce Blaise'in içinde parça parça olduğu o cinayet kovuğunu gördü. O felaketten sonra tekrar böyle bir şey olmasın diye asansör yuvasının kapağını bir demir parmaklıkla çevirmişlerdi; demir parmaklığın bir kapısı vardı, bu kapıyı özellikle açıp boşluğa isteyerek atlamadıkça kazara düşme imkânı kalmıyordu. Kapak da tesadüfen o an açılmış bulunuyordu. Kapı kapalıydı. Morange kendisinden üstün bir kuvvetle itilerek yaklaştı, boşluğa doğru eğildi, uzun bir

ürperti geçirdi. Bütün o sahne şimdi olduğu gibi gözünün önüne geliyordu; bu korkunç boşluğun dibinde parçalanan vücudu görüyor, kesin olan, isteyerek işlenen, saklı tutulan cinayet karşısında tıpkı o günkü dehşet rüzgârıyla buz kesildiğini hissediyordu. Mademki bu kadar ıstırap çekiyordu, mademki uyku uyumuyordu, mademki o iki ölü kadına onların yanına geleceğini vaat etmişti, bu işe niçin artık bir son vermiyordu? Daha geçen gün, köprünün parmaklığına aban-
dığı sırada, zihnine musallat olan bu arzuyu yine duymuştu. Dengesini bir kaybetti miydi kurtuldu demekti, nihayet toprağın sessizliğinde iki kadının arasında yatabilecekti. Derken birdenbire, iki günden beri ne yapması gerektiğini araştırmaktan azan deliliği arasında, sanki uçurum kendisine o müthiş hal çaresini fısıldıyormuş gibi, aşağıdan bir sesin, Blaise'in sesinin, "Ötekini de al gel! Ötekini de al gel!" dediğini işitir gibi oldu. Tir tir titreyerek doğruldu, sabit fikrinin ulaştığı karar onu yıldırım gibi çarpmıştı. Divaneliği, bunu, işi kökten halledecek biricik makul, mantıklı ve kesin hal çaresi olarak görüyordu. Bu karar ona öyle basit görünüyordu ki bu kadar çok aradığına şaşıyordu. O andan itibaren bu zayıf ve yumuşak başlı adam, bu zavallı çılgın, son derece net bir muhakemenin ve ince bir kurnazlığın yardımıyla, demir gibi bir irade, üstün bir kahramanlık gösterdi.

Önce her şeyi hazırladı, kendisi orada yokken asansör kapağını örtmesinler diye emniyet kilidini taktı, parmaklık kapısı kolayca açılıp kapanıyor mu diye muayene etti. Ne yapacağına karar vermiş olmanın verdiği bir kuvvetle, âdeta ayakları yerden kesilmiş gibi hafifçe yürüyordu. Bakışı keskindi, tetikteydi; görülmek, işitilmek istemiyordu. Sonra elektrik lambalarının üçünü de söndürdü, galeriyi zifiri karanlıkta bıraktı. Aşağıdan, açık duran oyuktan, fabrikanın makinelerin uğultusuyla karışık faaliyet gürültüsü yükseliyordu hâlâ. Morange ancak her şeyi hazır ettikten sonradır ki konağın küçük salonuna gitmek üzere koridora daldı.

Constance, Alexandre'la birlikte onu orada bekliyordu. Delikanlıyı yarım saat önce getirtmiş, konuşturmaya çalışmıştı; kendisinin fabrikada ona tahsis ettiği asıl duruma dair hiçbir şey söylemek istemiyordu şimdilik. Bir çırpıda kendisini onun eline bırakmayı lü-

zumsuz gördüğünden, akrabası olan Barones de Lowicz'in tavsiyesi üzerine ona bir iş bulmak istediğini göstermekle yetinmişti. Genç adamı bastırmaya çalıştığı bir tutkuyla incelemiş, onu karşısında sapasağlam, kararlı, sert yüzlü, intikam müjdeleyen müthiş gözlere sahip görünce mutluluktan havaya uçmuştu! Onu büsbütün yontup adam edecekti, delikanlı gayet uygun bir insan olacaktı. Alexandre neler olup bittiğini iyice anlayamadan bir şeyler sezinliyor, kaderinin tayin edildiğini hissediyor, sonradan bütün ağılı rahat rahat mideye indirmek için önce ehlileştirilmeye razı gelen bir kurt yavrusu gibi, kesin olan ziyafeti bekliyordu. Morange içeri girince gözüne lişen şey, Alexandre'la Beauchêne arasındaki benzerlik oldu yalnızca; bu tıpatıp benzerlik Constance'ı da altüst etmiş, yüreğini kanatmıştı; Morange bu benzerlik karşısında dondu kaldı, kafasındaki sabit fikirle eski patronunu mahkûm etmiş gibi hissediyordu.

"Sizi bekliyordum dostum, geç kaldınız, oysa çok titiz bir insan-sınızdır."

"Evet, bir küçük iş vardı, onu bitirmek istedim de."

Constance şaka ediyordu, çok mutluydu. İş i hemen halletti.

"Pekâlâ," dedi, "işte size bahsettiğim bey bu. Önce yanınıza alıp iş i öğretirsiniz, başlangıçta yalnız atölye işlerinde çalıştırırsınız... Tamam, değil mi?"

"Elbette azizim hanımefendiciğim. Kendisiyle meşgul olacağıma emin olabilirsiniz."

Sonra Constance ertesi gün iş e başlayabileceğini söyleyerek Alexandre'ı yolcularken, Morange delikanlıyı kendi kalem odasından ve henüz açık bulunan atölyelerden geçirmeyi teklif etti neza-ketle:

"Böylelikle fabrikayı tanımış olur, yarın da doğrudan bana gelir."

Constance muhasebecinin bu hatırsınaslığı karşısında rahatlayarak tekrar güldü:

"İyi düşündünüz dostum, çok teşekkür ederim. Siz de güle güle gidin mösyö, eğer uslu olursanız burada geleceğinizi elbirliğiyle kuracağız."

Fakat o esnada budalaca, zirzopça bir olay onu yıldırımla vurulmuşa döndürdü. Küçük salondan Alexandre'ın ardı sıra çıkan Mo-

range ona dönmüş, sanki kafasının içinde bir çatlak varmış da birdenbire meydana çıkıp yüzünün şeklini bozuyormuş gibi ani bir deli alaycılığıyla bakmıştı. Laubali ve sırtkan, burnunun dibinden alçak sesle konuştu:

“Ha ha hay! Blaise kovuğun dibinde! Konuşuyor, benimle konuştul.. Ha ha hay! Takla! Sen istedin taklayı! Madem öyle yine takla olacak, yine takla olacak!”

Bunları söyledikten sonra Alexandre’la birlikte ortadan kayboldu. Constance ağzı bir karış açık dinlemişti onu. Bu öyle akla hayale gelmez, öyle divanece bir şeydi ki önce anlayamadı. Fakat sonra, o ne şimşek hızıyla kavrayıştı! Morange o cinayeti söylüyordu, o zamana kadar asla lafını etmediği şeyi, on dört seneden beri içlerine gömdükleri, yalnız bakışlarıyla birbirlerine itiraf ettikleri o korkunç olayı söylüyordu; işte şimdi Morange onu birdenbire bir deli alaycılığıyla suratına fırlatıvermişti. Biçare adamın bu iblisçe isyanının, Constance’ın uçurumdan esen bir rüzgâr gibi temasını hissettiği karanlık tehdidin sebebi neydi? Yüzü bembeyaz oldu; kaderin, tam da o anda ele geçirdiğini sandığı kaderin korkunç bir öç alacağını için için sezdi. Evet, buydu. Constance on dört sene geriye gitti, kendisini yine bu salonda gördü ve titreyerek, vücudu buz kesilerek ayakta bekledi; fabrikadan yükselen gürültüleri dinliyor, tıpkı berikinin parçalanışını dinlediği ve beklediği o uzak günkü gibi, düşüşün feci çatırtısını bekliyordu.

Bu arada Morange o tıpış tıpış yürüyüşüyle Alexandre’ı götürüyor, sakın ve iyi sesiyle konuşuyordu:

“Önünüze geçtim, affedersiniz, size yol göstermek zorundayım. Böyle fabrikalar çok girintili çıkıntılı olur, merdivenlerin, koridorların, dönemeçlerin haddi hesabı yoktur! Görüyorsunuz ya, şimdi de koridor sola dönüyor.”

Sonra zifiri bir gece karanlığına gömülü galerinin sonuna varınca öfkелendi, pek doğal bir sesle:

“Haydi buyurun bakalım!” dedi. “Hiç başka marifetleri yoktur, elektrikleri yakmamışlar, düğme de ta uzakta, diğer uçta... Bereket versin, kırk senedir buradan geçtiğim için basacağım yeri biliyorum. Dikkat, peşimden ayrılmayın.”

O andan sonra her adımda nasıl hareket edeceğini ona ihtar etti, ahengi hiç değişmeyen o nazik sesiyle ona yol göstermeye devam etti:

“Peşimi bırakmayın, sola dönün... Şimdi dosdoğru yürüyeceğiz artık. Yalnız durun, galeri ortasından bir demir parmaklıkla bölünmüştür, bir de kapısı vardır. Tamam, geldik. İşitiyorsunuz ya, kapıyı açıyorum. Peşim sıra gelin, ben önden gidiyorum.”

Morange sakince karanlıklara, boşluğa adımını attı. Gık demeden dibe yuvarlandı. Arkasından, izini kaybetmemek için âdeta ona değercesine yakınından yürüyen Alexandre, ayaklarının altından kaçan bu zeminin verdiği ani dehşet içinde uçurumun boşluğunu, düşüşün rüzgârını hissetti. Fakat bir kere adımını atmıştı, o da yürüdü, bir çılgılık kopardı, aşağı yuvarlandı. İki vücut uçurumun dibinde yamyassıydı, ikisi de derhal öldü. Lâkin Morange birkaç saniye daha nefes aldı. Alexandre, tam Blaise’i ölü buldukları noktada, kafası yarılmış, beyni dağılmış bir halde serili yatıyordu.

Kazanın sebebi bir türlü anlaşılamadı, orada bulunan iki ölü müthiş bir şaşkınlık uyandırdı. Morange sırrını beraberinde götürmüştü; deliliğinin ona rasgele yaptırdığı bu korkunç adalet sağlayıcılığı işini belki Constance’ı cezalandırmak, belki de eski hatayı tamir etmek için, vaktiyle kardeşinin ölümüyle mateme gömülen Denis’nin şimdi kızı Hortense’la mükâfatlanması, kızcağızın o çok uslu ve güzel bebeğiyle, Margot’suyla mutlu yaşaması için yapmıştı. Cinayetin aletini ortadan yok etmekle muhtemel yeni bir cinayeti de yok etmiş oluyordu Morange. Sabit fikrin tesiri altında uyguladığı, idrakini aşan, insan hayatlarını biçerek bir kasırganın fütursuz zalimliği ile geçip giden bu kıyamet adaletini düşünce taşına kararlaştırmamıştı şüphesiz. Bilerek bir şey yapmış değildi, sadece harekete geçmişti. Fakat fabrikada herkes aynı şeyi düşündü, Morange muhakkak deliydi; kazaya yalnızca kendisi sebep olmuş olmalıydı, çünkü kimse elektriklerin söndürülmüş olmasına, demir parmaklıklı kapının ardına kadar açık bulunmasına, Morange’ın orada olduğunu gayet iyi bildiği bu kovuğa düşmesine, yanındaki biçare gencin de onun peşinden yuvarlanmasına akıl erdiremiyordu. Nitekim sonraki günler kapıcı kadın onun son divaneliklerini anlatınca, hele de bir polis komiseri dairesini gezince, Morange’ın deliliğinden kimsenin şüphesi

kalmadı. Deliydi, zincirlik deliydi. Bir kere bu kadar bakımsız bir ev daha olamazdı, mutfağın ahırdan farkı yoktu, salon kendi haline bırakılmış, XIV. Louis stili mobilyası tozdan külrengi olmuştu; yemek salonu altüsttü, eski meşe ağacından mobilyası sebebi anlaşılmaz bir şekilde pencerenin önüne yığılmış, içeriyi kapkaranlık ediyordu. Yalnız Reine'in odası düzenliydi, bir mabet gibi sofuca temizlenmişti, kızılçam ağacından mobilyaları her gün ovulduğu için pırıl pırıldı. Fakat Morange'ın deliliğini asıl ispat eden şey, bir hatıralar müzesi şekline sokulmuş olan, duvarları karısının ve kızının fotoğraflarıyla kaplı yatak odası oldu. Pencerenin karşısında bir masanın üstü bir nevi mihrap haline getirilmiş, duvar gözükmüyordu; Morange'ın vaktiyle Mathieu'ye gösterdiği bu mihrabımsı şeyin tam ortasında, Valérie ile Reine'in ikiz kardeşler gibi, aynı yaşta, yirmi yaşında çekilmiş resimleri duruyordu; bu iki portrenin etrafına sayısız başka portreler, yine Valérie'nin, yine Reine'in çeşit çeşit pozlarda, çeşit çeşit saçlarla, çocukluk, genç kızlık, kadınlık çağlarında çekilmiş resimleri iki sıra olarak dizilmişti. Bir de orada, masanın üstünde, tıpkı bir mihraba konmuş adaklar gibi, altın paralardan, gümüş paralardan, hatta meteliklerden oluşan, yüz bin franktan fazla bir para koskoca bir yığın halinde bulundu; bu, Morange'ın senelerden beri fakir bir adam gibi kuru ekmeğe kanaat ederek biriktirdiği servetti. Nihayet biriktirdiği paraların nereye gittiği anlaşılmıştı; bunları iki kadınına veriyordu, bu kadınlar onun hâlâ bütün iradesi, bütün ihtirası, bütün emeliydi. İkisini de zengin etme hülyasıyla öldürdüğünü düşünerek vicdan azabından kurtulamıyor, o kadar çok istedikleri, yaşasalardı büyük bir şevkle harcayacakları bu parayı onlara ayırıyordu. Parayı hâlâ onlar için kazanıyor, onlara getiriyor, önlerine tepeleme yığıyor, büyük bir acıyla tapındığı hayaletlerinin ruhlarını rahat ettirmek, onları sevindirmek isteğiyle, kendi zevkine zerre kadar bir şey ayırmıyordu. Metelik metelik biriktirilerek masa üstüne yığılan, yirmi senedir karısıyla kızının resimlerine bir çiçek demeti gibi sunulan koskoca bir servetin yanı başında sefalet içinde ölen deli ihtiyarın hikâyesini bütün mahalle anlata anlata bitiremedi.

Mathieu saat altıya doğru fabrikaya geldiği zaman, felaketin uyandırdığı dehşet ve telaşla karşılaşmıştı. Morange'ın mektubu

zaten sabahtan beri içini sıkıyordu. Alexandre'ın meydana çıkması, Constance'ın onu evine buyur etmesi, fabrikaya sokmak istemesi, bütün bu olmayacak hikâye onu çok hayrette bırakmış, endişelendirmişti; mektup çok açık olmakla beraber acayip saçmalıklar da yok değildi, anlaşılmayacak şekilde laftan lafa atlıyor, Mathieu'nün yüreğini iyice sıkıştırıyordu. Mektubu üç defa üst üste okumuştı, hadise öyle bulanık tehditlerle dolu görünüyordu ki her okuyuşta yeni ve gitgide daha korkutucu varsayımlar yürütmüştü. Sonra verilen randevuya geldiğinde, Victor Moineaud'nun kaldırıp yan yana uzattığı o iki kanlı cesetle karşılaştı. Makineleri durduran ölümün ürpertisi içinde koşa koşa gelerek bu anlaşılmaz felaketi, acayip huylu ihtiyar muhasebeci ile gökten inercesine gelmiş, hiç kimsenin tanımadığı genç adamın üst üste yuvarlanıp paramparça oluşlarını telaşla kendisine anlatan oğlu Denis'yi ses çıkarmadan, vücudu buz kesilerek dinledi. Mathieu, Alexandre'ı derhal tanıdı; böyle dehşet içinde, beti benzi atarak susması, bunca belirsizliğin karşısında içinden şimdilik varsayım halinde yükselen düşünceleri hiç kimseye, hatta oğluna bile açmak istememesinden ileri geliyordu. Galerideki lambaların söndürülmüş olması, hep kapalı duran, ancak bu işe alışık bir kimsenin düğmeyi çevirerek açmış olabileceği, gizli bir yayla sıkıştırılmış parmaklıklı kapı meselesi gibi birkaç kesin gözlemi gitgide artan bir endişeyle dinlemişti. Sonra Victor Moineaud önce kesinlikle ihtiyarın düştüğünü, çünkü gencin bir bacağının onun karnı üzerine uzanmış olduğunu söyleyince, Mathieu birdenbire on dört sene geriye gitti; Moineaud Baba'yı hatırladı, oğlunun şimdi Morange'la Alexandre'ı çıkardığı yerden babasının Blaise'i çıkardığını görür gibi oldu. Blaise! Mathieu'nün kafasında yeni bir ışık yanmıştı, düşüncelerini el yordamıyla açıklığa kavuşturmaya çalıştığı bu korkunç karanlığın içinde feci bir şüphenin ışığı gözlerini kamaştırdı. Denis'yi işleri yoluna koymak üzere aşağıda bırakarak Constance'ın yanına çıkmak istedi.

Fakat yukarıda, ara koridora gireceği sırada, asansörün yanında tekrar durdu. On dört sene önce, Morange'ın asansör yuvasının kapağını açık bulup haber vermek üzere aşağı indiği yer burası idi. O indikten sonra Constance sakince evine döndüğünü söylüyordu; tam

o sırada da Blaise, karanlık koridorun öte başından doğru gelmiş, çukura yuvarlanmıştı. Herkesin nihayetinde kabullendiği bu masalın yalan olduğunu Mathieu şimdi anlıyor, bazı bakışları, sözleri, susuşları hatırlıyor, o zaman kavrayamadığı şeyler şimdi korkunç bir mana alarak onu ani bir kesinliğe götürüyordu. İçinde daima iğrenç bir sır perdesi kalan sinsî cinayetlere, kallesçe cinayetlere mahsus korkunç bir belirsizlik var olmakla beraber bunun böyle olduğu muhakkaktı. Nitekim bu durum şimdiki olayı, aşağıda duran o iki ceset meselesini, mantıklı bir muhakemenin bir delinin hareketini boşlukları ve karanlık noktalarıyla açıklayışı gibi meydana çıkarıyordu. Buna rağmen Mathieu şüphe etmek için kendini zorladı. Constance'ı görmek istiyordu.

Constance küçük salonun ortasında, yüzü balmumu gibi sarı, ayakta, kımıldamadan durmuştu. On dört sene önceki bekleyiş yineleniyor, öyle bir ıstırap içinde uzuyordu ki Constance daha iyi işitmek için soluk bile almıyordu. Fabrikadan henüz ne bir gürültü ne ayak sesi işitilmişti. Ne oluyordu acaba? O kadar korktuğu o korkunç olay yersiz bir kâbustan mı ibaretti? Halbuki Morange onun yüzüne karşı alay etmiş, Constance ne demek istediğini pekâlâ anlamıştı. Bir feryat sesi miydi acaba bu, yıkılan bir şeylerin gürültüsü müydü? Şimdi makinelerin uğultusunu artık duymuyordu; ölümdü bu, fabrika soğumuş, ondan uzaklaşmıştı. Birdenbire hızlı hızlı yaklaşan ayak sesleri işitti, kalbinin atışı durdu. İçeriye Mathieu girdi.

Constance, hayalet görmüş gibi benzi sapsarı, geriledi. Mathieu gelmişti, niçin gelmişti acaba? Nasıl oluyor da orada bulunuyordu? Bütün felaket habercileri arasında en beklemediği o idi. Gelen onun ölmüş oğlu olsa, Constance babasının görüntüsü karşısında olduğu kadar sarsıntı geçirmezdi. Bir şey söylemedi. Mathieu kısaca:

“Düştüler,” dedi. “İkisi de öldü, Blaise gibi öldüler.”

O zaman Constance yine bir şey söylemeden onun yüzüne baktı. Bir an göz göze kaldılar. Mathieu onun bakışından her şeyi anladı; bu ikinci cinayetti, işlenmiş ve bitmişti. Aşağıda cesetler üst üste ezilmiş yatıyordu.

“Zavallı kadın, nasıl böyle canavarca yoldan çıktınız, ellerinizde kaç kişinin kanı var!”

Constance bir gayret sarf ederek son bir gururla doğruldu, boyu uzadı; karşısındakini yine yenmek, katilin elbette kendisi olduğunu, daima haklı olduğunu ve haklı olacağını haykırmak istedi. Fakat Mathieu son bir hakikati daha açığa vurarak onu harap etti:

“Bu alçak Alexandre’ın ahababınız Madam Angelin’in katillerinden olduğunu bilmiyor musunuz? Bir kış akşamı parasını çaldılar, zavallı kadını boğdular. Size için endişelendiğimden, üzülmeyi istemediğimden bunu sizden gizlemiştim. Eğer konuşsaydım şimdi zindanda olacaktı! Bugün konuşursam siz de aynı yere gidersiniz!”

Bu, en müthiş darbe oldu. Constance bir şey söylemedi; devrilen bir ağaç gibi kaskatı, halının üstüne serildi. Bu seferki bozgun onu mahvetmişti; beklediği alinyazısı aleyhine dönüyor, onu yere çarpıyordu. Tek çocuğa bağladığı sevginin yoldan çıkardığı bir ana daha eksiliyordu; aldatılan, soyulan, öfkeden kuduran, avutamadığı analık duygusunun divaneliğiyle cinayet işlemeye kadar giden bir ana... Orada sıska ve kupkuru, tatmin edemediği sevgilerle zehirlenmiş bir halde, boylu boyunca yatıyordu.

Mathieu telaşlandı, ihtiyar hizmetçi kadın koşup geldi. Mathieu’nün yardımıyla Constance’ı yatağına götürdü, sonra soydu. Bu süre zarfında Constance’ın, ara ara nefes alamadığı türden bir baygınlık içinde, hâlâ ölü gibi yattığını görünce, Mathieu bizzat Boutan’a koştı. Talihi varmış ki doktoru tam da eve yemeğe geldiği saatte yakaladı, hemen alıp getirdi. Yetmiş iki yaşına yaklaşan Boutan artık hekimlik yapmıyor, hayata karşı duyduğu ümidin sakin neşesi içinde yaşıyor, yalnızca dostları olan çok eski hastalarına gidiyordu. Çağırıp geri çevirmeyerek hastayı muayene etti. Ümitsiz ve ne anlama geldiği öyle açık bir hareket yaptı ki endişesi gitgide artan Mathieu, karısı ölerken bari yanında bulunsun diye Beauchêne’i aramaya koyuldu. İhtiyar hizmetçi kadına adamın nerede olduğunu sordu, kadın kollarını havaya kaldırdı, beyefendinin nerede olduğunu bilmiyordu, beyefendi hiç adres bırakmazdı. Sonra o da dehşete kapıldı; baktı ki olacak gibi değil, şu hanımların, şu hala ile yeğenin evine koştı. Acil meselelerde bizzat hanımının kendisini oraya gönderdiği olmuştı, o sebeple evin yerini gayet iyi biliyordu. Fakat orada hizmetçi kadına hanımefendilerin bir gün önce beyefendiyle birlikte

bir haftalığına Nice'e tatile gittiğini söylediler. Kadın aileden birini yanına almadan dönmek istemediği için, dönüşte beyefendinin kız kardeşi Barones de Lowicz'e uğramayı akıl etmiş, onu âdeta zorla arabasına alıp getirmişti.

Boutan boşu boşuna acele imdat tertibatı almıştı. Constance gözlerini açınca dikkatli dikkatli onun yüzüne baktı, herhalde tanıdı, tekrar gözlerini kapadı. Ondan sonra inat etti, sorulan sorulara cevap vermek istemedi. Herhalde işitiyordu, yanında olup kendisini tedavi eden insanları tanımamasına imkân yoktu; kendisiyle meşgul olmalarını istemiyor, ölü gibi durmakta, zerre kadar hayat belirtisi göstermemekte ısrar ediyordu. Hezimetinin sessiz ıstırabı içinde artık dünyadan çekilmiş gibi, ne dudakları ne gözleri açılıyordu.

O akşam Sérafine çok acayıptı. Leş gibi eter kokuyordu, şimdi de eter içmeye başlamıştı. İki kişinin hayatına mal olan kazayı, Constance'ın kalp krizine sebep olan Morange'la Alexandre'in ölümünü haber alınca, yüzünde sadece kaçıklara mahsus hafif bir kırışıklık belirdi. Sanki elinde olmadan gülümsedi.

“Öyle mi! Komik!” dedi.

Eldivenleriyle şapkasını çıkarmadan bir koltuğa yerleşti yine de. Eski güzelliği korkunç bir şekilde mahvolduğundan beri, yüzünde biricik canlı yeri olarak kalan altın pullu kara gözleri açık, bekliyordu. Altmış iki yaşında olduğu halde yüz yaşında görünüyordu; küstah yüzü fırtınalarla çatlak çatlak olmuş, güneş kızılı saçları kül yağmurları altında sönmüş gibiydi. Vakit gece yarısına yaklaştığında o hâlâ orada, sanki farkında değilmiş gibi davrandığı bu ölüm döşeginin yanında, dalıp giderek bir eşya gibi öylece kalakaldığı bu ürperti dolu odadaydı; kendisini oraya niçin getirdiklerini bile bilmiyormuş gibi bir hali vardı.

Ne Mathieu ne Boutan oradan uzaklaşmak istemişti; beyefendi şu kadınlarla, hala ve yeğenle birlikte Nice'teyken, Constance'ı ihtiyar hizmetçi kadınla yalnız bırakmamak için geceyi orada geçirmeye karar vermişlerdi. Gece yarısına doğru kısık sesle konuştukları sırada, Sérafine'in tam üç saatlik sessizlikten sonra nihayet konuştuğunu işitip şaşakaldılar:

“Biliyorsunuz değil mi, öldü.”

Kim ölmüştü acaba? Nihayet Gaude'dan bahsettiğini anladılar. Gerçekten de meşhur cerrahı muayenehanesindeki divanın üstünde, sebebi pek de bilinmeyen bir şekilde aniden ölmüş halde bulmuşlardı. Birtakım acayip, açık saçık rivayetler dolaşıyordu; hatta bunlardan bazıları saçma ve trajik şeylerdi. Gaude altmış sekiz yaşına geldiği halde hâlâ uslanmamış, bekâr hayatı yaşıyor, gayet zinde olduğu söyleniyor, müşterileri arasındaki genç kadınlardan, kendisine minnettar kalan ameliyat hastalarından fingirdeyenler olursa hâlâ gönül eğlendiriyordu. Mathieu, Sérafine'in bir gün gözünün önünde kurduğu o feci hayali hatırlamıştı; cerrahın neşteri altında cinsiyetiyle beraber şehvetini de kaybetmenin öfkesiyle "Ah!" demişti kadın, "Bir akşam hepimiz, kısırlaştırdığı bütün kadınlar onun muayenehanesine gitsek, biz de onu hadım etsek!" Binlerce ve binlerce kadın, Sérafine onların hepsini kendisiyle birlik, kendi arkasında görüyordu; bir sürü, bir ordu, bir millettiler; yüz bin kısır kadın saldıracak, alacakları intikamın vahşiliği muayenehanenin duvarlarını sarsacaktı.

Mathieu'yü heyecanlandıran şey, Gaude'un ani ölümü hakkında ortalıkta dolaşan garip rivayetlerden birine göre, onu sedirin üstünde, giysileri soyulmuş, sakatlanmış, kan içinde bulmuş olmalarıydı. Mathieu'nün, bir ölünün başucunda bekledikleri bu gecenin ürpermesiyle, kendisine kâbus geçirir gibi baktığını görünce:

"Öldü," dedi. "Hepimiz oradaydık."

Delice bir şeydi bu, inanılacak gibi değildi, imkânsızdı. Ama doğru da olabilirdi, yanlış da olabilirdi. O zaman Mathieu ürkütücü bir soğuşun, o esrarlı soğuşun, bilinmeyen ve asla bilinmeyecek olan şeyin soğuk temasını duydu.

Boutan yavaşça Mathieu'nün kulağına eğilerek:

"Bir haftaya kalmaz çıldırır, zırdeli olup tımarhaneye girer," demişti.

Bir hafta sonra Barones de Lowicz'e deli gömleğini giydirdiler. Kısırlaştırma ameliyatı, artık tatmin edemediği iştahın yıkıcı tesiriyle, beynine vurmuştu. Kendisini tecrit ettiler; yanına kimseyi çıkaramıyorlardı, çünkü buhranlarının müstehcen anlarında iğrenç sözler söylüyor, rezilce hareketler yapıyordu.

Mathieu ile Boutan, Constance'ı sabaha kadar beklediler. Kadın dudaklarını kıpırdatmadı, gözlerini bir daha açmadı. Güneş doğarken duvara doğru döndü, öldü.

IV

ARADAN YİNE SENELER GEÇTİ. Mathieu altmış sekiz yaşına, Marianne altmış beş yaşına girmişlerdi ki hayata karşı besledikleri imana, ümitlerini uzun yıllar boyunca koruma cesaretlerine borçlu oldukları, her geçen gün artan servetlerinin ortasında son bir mücadele, hayatlarının en acı mücadelesi, ikisini de neredeyse yere serecek, ümitsiz, tesellisiz, mezara sokacak dereceye getirdi.

Marianne bir akşam tir tir titreyerek, aklını yitirir gibi yatağa düşmüştü. Aile arasında büyük bir parçalanma başlamıştı ve vahimleşiyordu. Gitgide çirkinleşen feci bir kavga, Grégoire'ın idaresi altındaki değirmenle Gervais ve Claire'in idare ettiği çiftliği birbirine düşürmüştü. Ambroise hakem tayin edilmiş, o da Paris'teki ticarethanesinden, büyük işadamı azametiyle, tutuşan ihtirasları hesaba katmadan hüküm vererek ateşi daha fazla körüklemişti. Marianne annelik duygusuyla çocuklarını barıştırmak istemiş, gizlice Ambroise'la görüşmeye gitmişti. İşte bu görüşmenin dönüşünde, yüreği yaralanmış bir halde, gelecekte korkarak yataklara düşmüştü. Ambroise ona âdeta haşın davranmıştı; Marianne, kavga eden, birbirini yiyen nankör oğullarının kendi etinden et kopardıklarını hissederek, büyük bir acıyla dönmüştü çiftliğe. Sonra da yataktan kalkmamış, Mathieu'ye susması için yalvarmış, doktor çağırmanın bir işe yaramayacağını söylemiş, hiçbir ıstırabı, hiçbir hastalığı olmadığına yemin etmişti. Günden güne sönüyordu. Mathieu onun her gün kendisini bir parça daha terk ettiğini, büyük kederinin onu öldürdüğünü hissediyordu. Olacak şey miydi bu? Kolları arasında okşanarak büyüyen, zaferlerinin neşesi ve gururu olan bu sevilmiş ve sevgi dolu çocuklar, aşklarından doğan, sadakatlerinde birleşen, kutsal ve kardeşçe bir topluluk olarak çevrelerini sımsıkı saran bütün bu çocuklar şimdi dağılıyor, birbirlerini yiyecek derecede birbirlerine saldırıyorlardı! Aile çoğaldıkça nankörlük de artar dedikleri doğruy-

du demek, bir insanın mutlu mu mutsuz mu olduğuna hükmetmek için ölümünü beklemek gerekir sözü ne kadar da yerindeydi!

Mathieu karyolanın yanına oturmuş, Marianne'ın ateşler içinde yanan elini avcunun içinde tutuyor:

“Ah!” diyordu. “Bu kadar uğraş didin, zaferler kazan, sonra gel bu en büyük ıstıraba, bizi her şeyden çok harap eden bu ıstıraba uğra! Şurası kesin, son nefesini verinceye kadar çarpışmak lazım; mutluluk ancak ıstırapla, gözyaşıyla kazanılıyor. Hep ümit etmek, hep sa-
vaşmak, zafere koşmak, yaşamak lazım!

Marianne metanetini kaybetmiş, artık yıkılmış gibiydi:

“Yok yok, artık kudretim kalmadı, yenildim... Dışardan gelen yaraları hep iyi ettim. Ama bu yara benim kendi kanımdan geliyor; kanım da içimde akıyor, boğuyor beni. Bütün eserimiz mahvoldu. Son gün, sevincimizin, sağlığımızın, kuvvetimizin yalan olduğu ortaya çıktı.”

Mathieu beklediği felaketin ıstırap veren korkusuyla Marianne'ın öldüğünü, kendisinin yalnız kaldığını gözünün önüne getiriyor, bitişik odaya girip ağlıyordu.

Değirmenle çiftlik arasındaki bu manasız kavga Lepailleur'ün fundalığı yüzünden, Chantebled'i ortadan ikiye bölen o arazi yüzünden çıkmıştı. Yosunlu, köhne değirmen dolabıyla sarmaşıkların arasında kaybolmuş o romantik, eski değirmen yıkılalı seneler oluyordu. Grégoire babasının düşüncesini nihayet gerçekleştirmiş, binayı yıktırmış, onun yerine bir demiryoluyla Janville istasyonuna bağlanan, geniş müstemilatlı, buhar makineleriyle işleyen büyük bir un fabrikası kurmuştu. Civardaki buğdayların hepsi öğütölmek üzere oraya gelmeye başladığından bol para kazanıyordu. Kendisi de şaşılacak derecede durulmuş, kırkına yaklaşan iriyarı bir adam olmuş, gençliğindeki haşarılığından yalnızca çabuk öfkelenme huyu kalmıştı; bu öfkelerini de yalnızca yumuşak kalpli ve metin bir kadın olan karısı Thérèse dindirebiliyordu. Yetmiş yaşında kendini naza çeken kayınbabası Lepailleur'le defalarca bozuşacak dereceye gelmişti Grégoire. İflasın kesin olduğuna dair kehanetlerine rağmen yeni binalar yapılmasını önleyemeyen eski değirmenci onunla alay ediyor, gitgide gelişen büyük un fabrikasına atıp tutuyor, haksız çıkmaktan dolayı

öfkeleniyordu. Şimdi bir kere daha yenilmişti. Chantebled'in muaz-zam mahsulleri, onun çalışmaktan bezmiş, süratle para kazanmaya can atan, basmakalıp iş gören köylü aklıyla, üzerinde artık hiçbir mahsul yetişmediğini iddia ettiği o kahpe toprağın iflasını yalan-lamakla kalmıyor, hakir gördüğü, işe yaramaz bir enkaz dediği de-ğirmeni de diriliyor, devleşiyor, damadının elinde büyük servet sağ-layacak bir araç haline geliyordu. Asıl kötüsü, Lepailleur'ün kendi devamlı yenilgisine şahit olmak istercesine, yenildiğini asla itiraf etmemekte ayak diremesiydi. Bir tek zevki kalmıştı, o da Grégoire'ın fundalık araziyi çiftliğe satmamak üzere verdiği ve tuttuğu sözdü. Hatta Lepailleur o toprağın ekilmemesini de istemiş, Grégoire'ı buna razı etmişti. Çorak kalan, o yemyeşil, güzel araziye sefil bir toprak şe-ritle ikiye bölen bu fundalığı gördükçe, komşudaki bereketi yalanla-yan bir delil ortaya çıkmış gibi hınç dolu bir sevinç duyuyordu. Onu sık sık oralarda, çakılların ve çalılıkların ihtiyar hükümdarı gibi, toprağın bu sefaletinden memnun, sıska uzun vücudunu iyice dik-leştirerek dolaşırken görüyorlardı. Ayrıca kavga etmek için bahane kolladığı da anlaşılıyordu; nitekim küstah bir tahrikçilik gayretiyle yaptığı bu gezintilerden birinde, çiftliğin fundalığa tecavüz ettiğini keşfeden de o oldu; bu hadiseyi söylene söylene o kadar büyüttü, öyle feci sonuçlara vardırırdı ki Froment'ların yıllardır süregelen mutlulu-ğu bu yüzden bir anda mahvoldu.

İş sözkonusu olduğunda, Grégoire'da hakkından hiçbir zaman zerrece feda etmeyen hırslı bir adamın haşinliği vardı. Kayınbabası çiftliğin kendi fundalıklarından üç hektara yakın bir kısmını utan-madan bellediğini, mâni olunmazsa niyetlerinin herhalde bu güzel hırsızlık marifetine devam etmek olduğunu söyleyince, arazisinin bu şekilde istilasına razı olamayacağından meseleyi derhal incele-mek istedi. İşin kötüsü, hudutlar bulunamadı. Böylelikle çiftlik iste-meyerek aldandığını, hatta kendi sınırlarını aşmadığını iddia edebi-lirdi. Fakat Lepailleur öfkeden kudurarak aksini iddia ediyor, kesin konuşuyor, bir sopa ile hudut çizgisini çiziyor, hesabının aşağı yukarı on santimetre farkla tamam olduğuna yemin ediyordu. Gervais ile Grégoire arasında geçen bir tartışma üzerine iş büsbütün alevlendi; bu tartışma esnasında Grégoire köpürdü, affedilmez sözler söyledi.

Ertesi gün çiftlikle ilişkisini kesti, dava açtı. Gervais buna derhal de-
ğirmene bir buğday tanesi bile göndermeyeceği tehdidiyle karşılık
verdi; her türlü alışverişe böylece son verilmesi vahim bir kayıptı,
çünkü Chantebled'in müşteri olması yeni un fabrikasını gerçekten
de çok geliştirmişti. O günden sonra durum her gün daha kötüleşti,
çok geçmeden uzlaşma imkânı kalmadı; üstelik bir anlaşma zemi-
ni bulmakla görevlendirilen Ambroise da köpürdü, her iki tarafın
da hoşnutsuzluğuna sebep olmaktan başka bir şey yapamadı. Kar-
deş kavgası berbat tahribatını genişletiyordu, şimdi üç kardeş birden
çarpmışlardı. Bu her şeyin sonu değil miydi, bu yıkıcı öfke bütün
aileye yayılmayacak mıydı, bunca sene makul, sağlıklı, kuvvetli ve
sevgiyle yaşadıktan sonra, bu delilik ve kin fırtınasına yakalanıp yer-
le bir olmayacaklar mıydı?

Mathieu doğal olarak araya girmeye kalkıştı. Fakat daha ilk söz-
de, eğer başarı kazanamazsa, babalık nüfuzu tanınmazsa, yıkılışın
tamir edilemez bir hal alacağını sezmişti. Onun için bekliyordu;
kendi hesabına mücadeleden vazgeçmemişti, uygun bir fırsat ya-
kalamak istiyordu. Ancak anlaşmazlıkla geçen her gün endişesini
artırmaktaydı. Bütün eseri, yarattığı o küçük millet, iyilikle parla-
yan güneşin altında kurduğu o küçük krallık, birdenbire mahvolma
tehdidi ile karşı karşıyaydı. Bir eser ancak aşkla yaşayabilirdi, onu
ancak yaratıcı aşk ebedileştirebilirdi, kardeşlik dayanışmasının bağı
kopar kopmaz eser de yıkılırdı. Mathieu kendi eserini iyilik, neşe
ve kuvvet içinde serpilir halde bırakacağına, daha kendisi ölmeden,
parça parça olup yere serilmiş, kirlenmiş, ölmüş olarak görecekti.
Halbuki taşkın bereketi mevsimden mevsime artan Chantebled çift-
liği, hatta yine onun zekâsından doğan o çok büyümüş, çok gelişmiş
değirmen, bunların yanı sıra fethe giden oğulları sayesinde Paris'te
ve daha uzaklarda kazanılan öteki büyük servetler, bütün bunlar o
zamana kadar ne bereketli, ne zengin bir eser oluşturmuştu! Hayata
karşı beslenen imanın yarattığı bu hayranlık uyandıran eseri, haya-
tın aleyhindeki bu kardeş kavgası mahvedecekti.

Eylülün son günlerine rastlayan bir akşam, hüzünlü bir alacaka-
ranlıkta, Marianne sessiz sedasız yatarak kederden ölmekte olduğu
divanı pencerenin önüne sürdü. Ona Charlotte bakıyordu; eski

av köşkünün yerine yapılan, şimdi gereğinden fazla büyük olan evde, yalnızca en küçük oğlu Benjamin kalmıştı. Aile fertleri birbirini yemeye başlayalı Marianne bu evin kapısını kapamıştı; eğer bütün çocukları barışır da hep birlikte gelip onun yanında kucaklaşma mutluluğunu, bu büyük mutluluğu günün birinde kendisine tattırarak olurlarsa, kapıyı ancak o gün açacaktı. Fakat böyle bir iyileşmeden, kendisini hayata geri döndürecek olan bu biricik zevkten ümidini kesti kesiyordu. O solgun akşam Mathieu gelip yanına oturduğu ve âdetleri olduğu üzere el ele tutuştukları zaman, önce konuşmadılar; karşılarında uzayıp giden ovaya, uçsuz bucaksız tarlaları pusun altında kaybolan çiftliğe, ta ötede, Yeuse kenarında tüten yüksek bacasıyla değirmene, bir demirci ocağının muazzam ateşini andıran kızıl bir bulutun yükseldiği ufkun gerisindeki Paris'e baktılar.

Dakikalar geçiyordu. Mathieu yorulup derdini unutmak için öğleden sonra uzun uzun yürümüş, Mareuil ve Lillebonne çiftliklerine kadar gitmişti. Nihayet kendi kendine konuşur gibi hafif bir sesle:

“Çift sürmek için bundan daha elverişli şartlar bulunamaz,” dedi. “Şu tarafta, yaylada, toprağın kalitesi yeni tarım usulü sayesinde daha da düzeldi, eski bataklıkların çamurlu toprağı saban vurula vurula inceldi; şu kısımda, yamaçlarda da kumlu topraklar pınarların dağıtımını yeniden düzenleyen Gervais'nin girişimi sonucunda çok zenginleşti. Çiftlik onunla Claire'in ellerine geçti geçeli âdeta iki misli değer kazandı. Sürekli bir gelişme var, emek sayesinde zaferin hududu yoktur.”

Marianne:

“Sevgi kalmadıktan sonra neye yarar?” diye mırıldandı.

Mathieu bir an sustuktan sonra devam etti:

“Sonra Yeuse'e kadar indim, uzaktan gördüm; Grégoire, Denis'nin kendisi için yaptığı yeni makineyi getirtmiş. Avluya indiriyorlardı. Bu makine, kuvvetin üçte birini tasarruf eden bir hareketle döndürüyormuş değirmen taşlarını. Böyle aletlerle toprak sayısız milletleri doyuracak buğday ummanları yetiştirebilir. Herkes yiyecek ekmek bulur. Değirmene yerleştirilen bu makine düzenli işleyişiyle yine servet yaratacak.”

Marianne tekrar:

“Kardeşler birbirlerinden nefret ettikten sonra neye yarar?” dedi.

O zaman Mathieu sustu. Fakat gezinti esnasında karar verdiği gibi, yatarken karısına ertesi günü Paris’te geçireceğini söyledi; Marianne’ın hayret ettiğini görünce bir iş bahane etti, eski bir alacağı olduğunu, bir hesap göreceğini söyledi. Marianne’ın, kendisini azap içinde bırakarak, böyle aheste aheste ölmesi olacak şey değildi. Harekete geçmek, son bir kez barış girişiminde bulunmak istiyordu.

Ertesi gün Mathieu, sabah onda Paris’e varır varmaz, Kuzey Garı’ndan bir arabaya binip dosdoğru Grenelle’deki fabrikaya gitti. Her şeyden önce, o güne kadar kavgaya katılmayan Denis’yi görmek istiyordu. Denis, Constance öldükten sonra, karısı Marthe ve üç çocuğuyla birlikte rıhtımdaki konağa yerleşmiş, çoktan beridir orada oturuyordu. Böylelikle fabrikanın tamamına sahip olmuş, mal sahibinin hüküm sürdüğü muhteşem sarayı kesin olarak zapt etmişti. Bu arada Beauchêne daha senelerce yaşayacaktı, fakat işletmenin unvanında artık onun adı bulunmuyordu; son mülkiyet hissesini, kendisine aydan aya ödenen bir gelire karşılık satmıştı. Nihayet bir akşam, tıka basa öğle yemeği yedikten sonra, o hala ile yeğenin evinde bir sedirin üzerinde inme inerek ansızın öldüğünü haber almışlardı; aşırı yemek yiyerek, o kadınlarla artık onun yaşına uygun olmayan şekilde aşırı gönül eğlendirerek, çocuklaşmış bir halde öldüğü anlaşıyordu. Bu ölüm, bencil erkeğin, kaldırımlarda sürten havai kocanın ölümüydü; nesli tüketip lağıma fırlatan son süpürge vuruşuydu.

Denis babasını görünce neşeyle haykırdı:

“Vay! Hangi rüzgâr attı seni? Kahvaltıya mı geldin? Hâlâ bekâрім, Marthe’la çocukları pazartesi günü gidip alacağım, Dieppe’deler, orada harika bir eylül ayı geçirdiler.”

Sonra annesinin hastalandığını, durumunun tehlikeli olduğunu öğrenince ciddileşti, endişelendi:

“Annem hasta mı, tehlikeli mi? Neler söylüyorsun? Ben onu sadece yorgun sanıyordum, önemsiz bir rahatsızlığı var sanıyordum! Söylesene baba, nesi var? Benden sakladığınız bir kederiniz mi var?”

Sonra Mathieu’nün kendisine açık bir dille başından sonuna kadar anlatmaya karar verdiği meseleyi dinledi. Bundan büyük bir üzüntü duydu; sanki her an olabilecek bir felaketi keşfetmişti de

onun tehdidiyle bundan böyle gözüne uyku girmeyecekti. Öfkelen-di, söylendi:

“Ne? Kardeşlerim bu manasız kavga yüzünden bu marifeti yaptılar ha! Aralarında anlaşılmadıklarını biliyordum, öğrendiğim ayrıntılar canımı sıkıyordu, ama annemle senin eve kapanıp bu yüzden ölecek dereceye geldiğinize asla ihtimal vermezdim. Yoo! Yoo! Bu işi yoluna koymak lazım! Derhal Ambroise’ı görmeliyim. Haydi, öğle yemeğine ona gidelim, bu işi halledelim!”

Vereceği birtakım emirler vardı, Mathieu onu beklemek için fabrikanın avlusuna indi. Orada dalgın dalgın dolaştığı on dakika içinde bütün uzak geçmiş gözünde canlandı. Kendisini fabrikada memur olduğu tarihte, cebinde otuz metelik öğle yemeği parasıyla, Janville’den gelip her sabah bu avludan geçerken hatırlıyordu. Krallığın bu köşesi, tepesinde koca saatiyle, ana binası, atölyeleri, sundurmalarıyla, durmadan tüten iki muazzam bacanın altında küçük bir şehre benzeyen külrengi binalarıyla hiç değişmemişti. Oğlu bu çalışma şehrini daha da genişletmiş, Fédération Caddesi’ndeki ve Grenelle Bulvarı’ndaki üç köşe geniş arsayı yeni binalarla doldurmuştu. Uçta, rıhtımın kenarında, Constance’ın çok övündüğü sarı ipek kumaş döşeli küçük salonunda sanayi kraliçesi edasıyla misafirlerini karşıladığı, cephesi beyaz taşlarla çevrelenmiş tuğla konak yine mevcuttu. Fabrikada sekiz yüz işçi çalışıyor, zemin sürekli bir faaliyetle sarsılıyordu; fabrika Paris’in en büyüğü olmuştu. Toprağın en güçlü işçileri olan büyük tarım makineleri oradan çıkıyordu. Talih oğlunu makine yapıcılığı dünyasının tartışılmaz prensi yapmıştı; sarı ipekli kumaşla döşeli küçük salonda, aslan gibi üç çocuğuyla misafirleri kabul eden şimdi kendi gelini idi.

Mathieu hatıralarla duygulanarak sağ kolda Marianne’la birlikte oturdukları, Gervais’nin dünyaya geldiği küçük eve baktığı sırada, oradan geçen ihtiyar bir işçi kendisini selamladı:

“Günaydın Mösyö Froment.”

Mathieu, Victor Moineaud’yu tanıdı. Elli beş yaşına gelmişti Victor; vaktiyle Moineaud Ana’nın oğullarının henüz körpecik olan tenini canavara sunmaya geldiği tarihteki babasından daha ihtiyar, çalışmaktan daha harap bir haldeydi. Fabrikaya on altı yaşındayken

girmiş, o da kırk seneye yakın demir ocağıyla, örsle çarpışmıştı. İnsafsız kaderin tekrarlanışından ibaretti durum; bütün o ezici iş dolap beygirinin sırtına yükleniyor, babadan sonra oğul da sefalet ve haksızlık değirmeninin taşı altında ezilerek sersemliyordu.

“Günaydın Victor, nasıl, hep iyisiniz ya?”

“Ah Mösyö Froment, gençlik gitti artık. Bir taraflarda mezarımı hazırlamaya bakmalı. Şayet bir omnibüs altında kalmazsam tabii!”

Grenelle Sokağı'nda bir omnibüsün altından iki bacağı kırılmış, kafası patlamış olarak çıkarılan Moineaud Ana'nın ölümünü ima ediyordu.

“Adam sen de!” dedi sonra. “Öyle de böyle de sonu ölüm değil mi! Hatta öylesi daha çabuk oluyor. Babamın talihi varmış ki Norine’le Cécile’i buldu. Yoksa omnibüs değil, açlık icabına bakacaktı.”

“Norine’le Cécile iyiler mi?” diye araya girdi Mathieu.

“Evet Mösyö Froment, bildiğime göre öyleler, çünkü malum, bir-birimizi pek sık göremiyoruz. Kaç çocuktuk, kala kala bir o ikisi, bir de ben kaldık; Irma’yı saymıyorum tabii, kibarlaştı kibarlaşalı yüzümüze bakmıyor o. Euphrasie öldü, kurtuldu. Alfred haydudu kayboldu, biz de rahat bir nefes aldık, çünkü sonunun kürek mahkûmluğu olmasından korkuyordum. Norine’le Cécile’den havadis aldıkça ne de olsa hoşuma gidiyor. Bilirsiniz, Norine benim ablam, altmışına yaklaştı. Ama öteden beri vücudu sağlamdır, oğlu da yüzünü güldürüyormuş diyorlar. Kısacası, ikisi de hâlâ çalışıyor. Cécile hâlâ hayatta, halbuki bir fiske vursan ölecek gibiydi. Çok hoş bir aile, iki anneli koca bir oğlan, çocuğu da iyi yetiştirdiler.”

Mathieu başıyla onaylıyordu. Sonra gülererek:

“Ama sizin de oğullarınız, kızlarınız oldu Victor,” dedi. “Şimdi onlar da ana baba olmuşlardır.”

İhtiyar işçi manası anlaşılamayan bir el hareketiyle uzakları gösterdi:

“Sekiz çocuğum yaşadı, babamdan bir fazla... Dediğiniz gibi, ana baba oldular, sonra da hepsi gitti Mösyö Froment. Rasgele bir yerlere gittiler, yaşamak zorundalar. İçlerinde ağzına hiç beyaz ekmek koymamış olan var. Kollarımda takat kalmadığı gün, Norine’le Cécile’in babamı yanlarına aldıkları gibi, beni de yanına alacak bir evlat bu-

labilecek miyim acaba? Her neyse, ne yaparsın, bahtsız adamın soyu da bozuk çıkıyor, iyi bir şey peydahlayamıyoruz.”

Bir an sustu; yorgun sırtı, çalışmaktan çatlak çatlak olmuş, iki yanına sarkık elleriyle fabrikaya doğru yoluna devam ederek:

“Allahaismarladık Mösyö Froment,” dedi.

“Güle güle Victor.”

Denis vereceği emirleri vermişti, tekrar babasının yanına geldi. Antin Caddesi'ne kadar yaya gitmelerini teklif etti; yolda yürürlerken Ambroise'ı da yalnız, bekâr bulacaklarını haber verdi, çünkü onun da karısıyla dört çocuğu hâlâ Dieppe'teydi. İki elti, Andrée ile Marthe, mevsimi birlikte geçirmişlerdi.

Ambroise'ın serveti on sene içinde on misline çıkmıştı. Henüz kırk beş yaşında olduğu halde Paris piyasasını elinde tutuyordu. Du Hordel amcanın ölümü üzerine komisyon şirketinin vârisi ve tek sahibi o olmuş, girişimci ruhu sayesinde orayı büyütmüş, dünyanın dört bir yanından gelen ticaret mallarının uğrağı olan gerçekten evrensel bir ticarethane haline koymuştu. Onun gözünde hudutlar yoktu; dünyanın ganimetiyle zengin oluyor, özellikle sömürgelerden verebildikleri bütün muazzam serveti çekmeye çalışıyor, bunu da öyle başarılı bir cüretle, öyle kendinden emin bir uzak görüşlülükle yapıyordu ki en gözü pek girişimleri bile başarıyla sona eriyordu. Verimli faaliyetiyle savaşlar kazanan bu tacirin, tembel, iktidarsız, kısırlığa uğramış Séguin'leri eninde sonunda yutması kaçınılmazdı. Servetleri mahvolup karı koca ve aile dağıldığı zaman, Ambroise kendi payını koparmış, Antin Caddesi'ndeki konağı istemişti. Séguin senelerden beri orada oturmuyordu bile. Karısıyla dostça ayrıldıktan sonra, her zaman gittiği kulüpte yatıp kalkmak, orada bir oda edinmek gibi acayip bir fikre saplanmıştı. Çocuklardan ikisi çıkıp gitmişti; Gaston şimdi uzak bir garnizonda binbaşydı, Lucie rahibe olup Ursulines manastırına kapanmıştı. Yalnız kalan Valentine'in canı sıkılmış, hayatını gereği gibi yaşayamaz olmuş, bunun üzerine o da konağı bırakmış, Malesherbes Bulvarı'nda çok aydınlık, çok şık, küçük bir daireye taşınmıştı. Cemiyet hayatını orada sofu ve her zaman şefkatli bir yaşlı kadın gibi geçiriyordu, Oeuvre des Layettes isimli hayır derneğinin başkanıydı; kendi çocuklarını yanında

tutamamış, şimdi sabahtan akşama kadar başkalarının çocuklarıyla meşgul oluyordu. Ambroise konağı bomboş, ipotek ipotek üstüne bir halde almıştı; öyle ki Séguin'in mirası sayıldığı zaman, şüphesiz vârisler, yani Valentine, Gaston ve Lucie de ona borçlu kalacaklardı.

Mathieu, Denis ile birlikte Antin Caddesi'ndeki bu şahane konağa girince, yine ne hatıralar uyandı! Fabrikada olduğu gibi burada da kendisini o eski fakir haliyle, yoksul kiracı haliyle gelmiş, öngörüsüz-lük suçu işleyip de yüklendiği dört çocuk yağmurdan ıslanmasınlar diye damın tamirini rica ederken görüyordu. Bina, cadde üzerinde, sekiz tane yüksek penceresi bulunan iki katlı, muhteşem rönesans cepheli aynı binaydı; kış bahçesinin devamı olan zemin katındaki geniş salona, bronzlar ve mermerlerle süslü bir holden giriliyordu; hele birinci katın orta kısmını olduğu gibi kaplayan, Séguin'in eski çalışma odası, eski vitraylardan yapılma bir camla aydınlanan uçsuz bucaksız oda hiç değişmemişti. Mathieu bu odayı eski kumaşlardan, altın ve gümüş takımlardan, çinilerden oluşan yığınla antika cici bicileriyle, zengin kitap ciltleri ve ünlü modern pirinç eşyasıyla gözünün önüne getiriyordu. Sonraları evin içine düştüğü ihmal manzarasını, aheste aheste ölüme yaklaşan, toz içindeki, harap ve mahvolmuş halini de anımsıyordu. Şimdi ise karşısında mutlu ve muhteşem görünüyordu ev; Ambroise oraya üç ay boyunca duvarcılar, marangozları, döşemecileri doldurmuş, konağı çok daha sağlam ve çok daha sağlıklı bir debdebe ile yeni baştan düzenlemişti. Artık bütün konak eskisinden daha büyük bir lüks içinde yaşıyor, kışın bir şenlik gürültüsüyle doluyor, dört çocuğun kahkahalarıyla, başarı gayretinin durmadan tazelediği o canlı servetin parlaklığıyla neşe saçıyordu. Artık Mathieu oraya hiçliğin işçisi tembel Séguin'i değil, yaratıcı bir enerjiyle dolu olan kendi oğlu Ambroise'ı görmeye geliyordu; hayatın kuvvetleri de Ambroise'dan yana çıkmış, onu bu mağlubun evine efendi olarak yerleştirerek zaferini desteklemişti.

Ambroise sokağa çıkmıştı, ancak öğle yemeği zamanı dönecekti. Mathieu ile Denis onu beklediler; bir ara Mathieu evin yeni düzenle-mesini görmek üzere bekleme salonundan tekrar geçtiği sırada, orada oturmuş sabırla bekleyen bir kadın yolunu kesti. Mathieu şaşırdı, bu kadına hiç dikkat etmemişti.

“Bakıyorum beni tanımadınız Mösyö Froment.”

Mathieu belirsiz bir hareket yaptı. Kadın iriyarı ve şişmandı, herhalde altmışını geçkindi, fakat bakımlıydı, yüzü gülüyordu; insanda saygı uyandıran beyaz saçların çerçevelediği, dolgun, uzun bir yüzü vardı. Gören, tören kıyafetini giymiş, kalantor bir taşra burjuvası sanırdı.

“Céleste... Madam Séguin’in eski oda hizmetçisi Céleste’im ben.”

O zaman Mathieu kadını gayet iyi tanıdı, fakat bu mutlu son karşısında duyduğu hayreti gizledi. Onu kimbilir hangi çirkefin dibinde sanıyordu. Kadın dingin ve neşeli bir eda ile mutluluğunu anlattı:

“Ah! Hayatımdan çok memnunum... Memleketim olan Rougemont’a çekilmiştim, orada emekli bir deniz subayıyla evlendim, epeyce bir maaşı var, ilk karısından da biraz para kalmış. İki büyük oğlu var, küçüğünü ticarethanesine alsın diye Mösyö Ambroise’a rica etmiştim, lütfedip kabul etti. Ben de Paris’e ilk gelişimde uğrayıp kendisine bütün kalbimle teşekkür etmek istedim.”

Emekli deniz subayıyla ne şekilde evlendiğini söylemiyordu; önce orta hizmetine bakmak üzere onun yanına girmiş, sonra hem hizmetçilik hem metreslik etmiş, arkasından da ecelini çabuklaştırdığı ilk karısının ölümünden sonra nikâhlı karısı olmuştu. Fakat ne de olsa adamı pekâlâ mutlu ediyordu, hatta Paris’teki hatırlı tanıdıkları sayesinde onu başına dert olan oğullarından bile kurtarıyordu. Hatıralarla duyulanan iyi yürekli bir kadın gibi gülerек anlatmayı sürdürdü:

“Demin buradan geçtiğinizi gördüğüm zaman ne kadar sevindim, bilemezsiniz. Eee! Elbette ya, sizi burada ilk defa görme şerefine nail olduğum günden bugüne yıllar geçti!.. Couteau Kadın’ı hatırlarsınız, değil mi? Hep şikâyet ederdi ya hani, şimdi halinden çok memnun, kocasıyla birlikte kendilerine ait bir küçük eve çekildiler, biriktirdikleri paraları rahat rahat yiyorlar. Artık genç değil, ama az adam gömmedi, daha da gömer. İşte mesela Madam Menoux! Madam Menoux’yu hatırlıyorsunuz değil mi, hani şu yan sokaktaki tuhafiyeci kadın? Talihsizin biri de o! İkinci çocuğu da öldü, çok sevdiği kocası da öldü, onun arkasından kendisi de altı ay içinde kederinden sizlere ömür... Bir ara onu Rougemont’a götürüyim diye ak-

lımdan geçti, oranın havası sağlığa çok iyi gelir. Kasabamızda doksan yaşında ihtiyarlar vardır. Couteau'ya baksanıza, istediği kadar yaşamak kendi elinde... Ooo! Çok güzel memlekettir, âdeta cennet!"

O iğrenç Rougemont, o kanlı Rougemont, düz ovanın ortasında yükselen asude çan kulesiyle, sayısız cinayetlerin o feci ölü yığını yabani çiçekler altında gizleyen, Parisli çocuklarla dolu mezarlığıyla, Mathieu'nün hafızasında canlandı.

Mathieu bir şey söylemek istedi, gözünde canlanan kâbusun arasında yalnız şu soruyu sorabildi:

"Evlendikten sonra çocuğunuz olmadı mı?"

Céleste yine güldü, hâlâ bembeyaz duran dişlerini gösterdi:

"Yok Mösyö Froment, o yaşım geçti artık. Hem öyle şeyler vardır ki insan tekrarlamaz. Çocuk dediniz de aklıma geldi, Madam Bourdieu vardı ya, hani siz de tanıyordunuz, şu ebe kadın, işte o da bizim orada öldü; epeyce önce bir yer almıştı, orada yaşıyordu. Bir de Rouche Kadın vardı, o zavallının onun kadar talihi yokmuş, halbuki pek iyi kadındı, ama fazla kibardı. Mahkemesini gazetelerde okumuşsunuzdur, Sarraille isimli bir doktorla beraber gerçekten birtakım pis işler yapmışlar, onunla beraber hapse mahkûm olduydu."

Rouche Kadın! Sarraille! Mathieu birbirini bulması kaçınılmaz bu iki toplum haininin davasını izlemişti elbette. Bu iki isim ona başka iki ismi hatırlatarak zihninde maziden gelen büyük bir yankı uyandırıyordu. Bu iki başka isim Valérie Morange ile Reine Morange'dı. Mathieu daha fabrikanın avlusunda Morange'ın, bir felaket ve cinnet rüzgârıyla ne olduğu belirsiz karanlıklara sürüklenen, o görevine bağlı, çekingen ve sessiz muhasebecinin hayaletinin belli belirsiz geçtiğini görür gibi olmuştu. Morange serseri bir gölge gibi, bir devrin bütün budalaca ihtirasının, bütün dizginsiz zevk düşkünlüğünün rahat yüzü görmeyen kurbanı gibi, birdenbire tekrar gözükmişti burada; zavallı basit adam, başkalarının cinayetinin cezasını öyle vahşice çekmişti ki kendini kan revan içinde, bacakları kırılmış bir halde fırlattığı mezarda herhalde uyuyamıyordu. Mathieu aynı anda Sérafine'in hayalinin, kısır arzusunu tatmin edemeyen ve bu yüzden ölen kadının ıstıraplı ve yabani yüzünün de geçtiğini gördü oradan.

“Neyse Mösyö Froment, sizi yolunuzdan alıkoydum, kusura bakmayın... Sizi tekrar gördüğüme memnun oldum, pek memnun oldum.”

Mathieu hâlâ ona bakıyordu, yanından ayrılırken iyimserliğinin eseri olan hoşgörülükle:

“Mademki mutlusunuz, talihiniz hep açık olsun,” dedi. “Talih kime ne mutluluk vereceğini biliyor olsa gerek.”

Fakat insafsız tabiatın gözle görülen haksızlıklarını düşününce, yüreğinde bir ezginlik duydu Mathieu. Çok ağır bir kedere uğrayan, oğullarının imansızca kavgası yüzünden yatağa serilen karısı Marianne’ı hatırlamıştı. Ambroise nihayet sokaktan gelip Céleste’in teşekkürlerini dinledikten sonra babasını neşeyle kucakladığında, Mathieu büyük bir iç sıkıntısı duydu; ailenin kardeşçe bir kurtuluşa erip eremeyeceğini kesin olarak gösterecek çok önemli bir andı bu.

Lakin her şey çabucak olup bitti. Önce babasıyla birlikte öğle yemeğine geldiklerini söyleyen Denis, sonra vakit geçirmeden uluorta meseleye girişti:

“Buraya sırf seninle öğle yemeği yeme zevki için gelmedik. Annem hasta, haberin var mı?”

“Hasta mı?” dedi Ambroise. “Önemli bir hastalık değil ya?”

“Önemli. Çok hasta, hayatı tehlikede... Hem biliyor musun, Grégoire’la Gervais arasındaki kavgadan sana bahsetmeye geldiği, senin de anlaşılan ona neredeyse haşın davrandığın günden beri hasta!”

“Ben mi haşın davranmışım? İşlere dair konuştuk, işadamı lisanıyla biraz sert cevap vermiş olabilirim belki.”

Sessiz ve sapsarı bekleyen Mathieu’ye döndü:

“Sahi mi baba, annem hasta mı, durumu seni endişelendiriyor mu?”

Babası başını uzun uzun sallayarak evet deyince, Denis’nin fabrikada hakikatin ilk kelimesini iştirir iştirmez yaptığı gibi o da heyecanla haykırdı:

“Ah! Aptalca bir hal aldı artık bu hikâye! Bence Grégoire haklı, Gervais haksız. Yalnız, bana vız gelir bu, eğer anneciğim bir dakikalığına olsun ıstıraptan kurtulacaksa sarmaş dolaş olup barışsınlar...

Siz de ne diye derdinizi gizlediniz, büyük bir keder içinde olduğunuzu ne diye söylemediniz? Düşünürdük, anlardık.”

Birdenbire hızlıca bir kararla babasını kucakladı, hakikatin ışığıyla aydınlandığı anda hızla karar verebilmek ticaret işlerinde de en kuvvetli yönüydü.

“En akıllımız hâlâ sensin, her şeyi bilen, her şeyi önceden düşünen sensin... Grégoire, Gervais aleyhine dava açmakta haklı bile olsa, bu işi yapması saçma olur, çünkü bu küçük ve şahsi menfaatin çok üstünde hepimizin, ailemizin menfaati var; bu menfaat de yenilmezliğimizi korumak istiyorsak birlik halinde kalmamız, birbirimize sıkı sıkı sarılmamız, böylelikle her türlü saldırıdan korunmamızdır. Bizim en büyük kuvvetimiz dayanışmamızdır. Şu halde, mesele gayet basit. Çabucak yemeğimizi yer, trene atlarız. Denis ile ben Chantebled’e seninle beraber geliriz. Bu akşam barış yapılmalıdır. Bu işi ben üstüme alıyorum.”

Yüzü gülen Mathieu nihayet oğullarında kendini bulduğu için mutluydu, o da oğlunu neşeyle kucaklamıştı. Yemekten önce, Ambroise’ın eğlenceler düzenlemek için büyütmeye giriştiği kış bahçesini görmeye indiler. Ambroise konağı daha da süslemekten, orada ihtişamlı bir prens gibi yaşamaktan zevk alıyordu. Sonra yemekte, sofranın mükellef görünmesine rağmen, misafirlerini bekâr bir erkek gibi ağırladığından dolayı özür diledi; lokanta yemeklerinden haklı olarak tiksindiği için, Andrée ile çocuklar evde yokken bile bir kadın aşçı bulunduruyordu.

“Marthe çoluğu çocuğu alıp Dieppe’e gitti gideli konak kapalı, ben lokantada yiyorum,” dedi Denis.

Ambroise sakın ve samimi edasıyla:

“Sen akıllı bir insansın da ondan,” diye cevap verdi. “Ben zevkine düşkün adamım, bilirsin... Şimdi, kahvenizi çabucak yuvarlayın da kaçalım.”

İki treniyle Janville’e vardılar. Ambroise’la Denis ilk olarak Chantebled’e gidip önce Gervais ile konuşmayı tasarlamışlardı, çünkü onun daha yumuşak başlı olduğunu biliyor, kendisiyle bir uzlaşma zemini bulacaklarını umuyorlardı. Sonra Grégoire’in oraya gidecekler, ona nasihat verecek, fikir birliğiyle tespit ettikleri barış

şartlarını zorla kabul ettireceklerdi. Fakat çiftliğe yaklaştıkça, işin zor tarafları gözlerine daha büyük, daha endişe verici gelmeye başlamıştı. Barıştırmaya işinin sandıkları kadar kolay olmayacağı kesindi. Olabildiğince çetin bir mücadeleye hazırlandılar.

“Önce dosdoğru yukarı çıksak da annemi görsek,” diye teklif etti Denis. “Onunla kucaklaşır, cesarete gelirdik.”

Ambroise bu teklifi çok beğendi:

“Evet çıkalım, hem annem bize hep iyi fikirler vermiştir. Kendine göre bir düşüncesi vardır elbette.”

Evin birinci katına çıktılar, Marianne’ın bütün günlerini pence-
renin yanına uzanarak geçirdiği geniş odaya girdiler. Şaşıp kaldılar.
Marianne divanda oturuyordu, Grégoire karşısında oturmuş, elleri-
ni tutuyordu. Öbür yanda da Gervais ile Claire ayakta durmuş, ses-
sizce gülüyorlardı.

Ambroise afallamıştı:

“O da ne?” diye haykırdı. “İş halledildi mi yoksa?”

Denis şaşkın bir hareketle:

“Biz de halledemeyeceğiz diye ümitsizliğe düşüyorduk,” dedi.

Onlar kadar şaşırp kalan Mathieu, sevincinin arasında, Paris’te-
ki iki büyük kardeşin birdenbire çıkagelmesinin yarattığı hayreti gö-
rerek durumu açıkladı:

“Bu sabah ben gidip buldum onları, bizi sarmaş dolaş edip barış-
tırsınlar diye de aldım getirdim.”

O zaman neşeli bir kahkaha koptu. Büyük ağabeyler çok geç kal-
mıştı! Onların ne bilgeliklerine ne de diplomasilerine ihtiyaç vardı.
Buna ağabeyler de çok güldü, mücadele etmeden zafer kazandıkları
için yürekleri ferahladı.

Gözleri nemlenen Marianne son derece mutluydu. O kadar mut-
luydu ki âdeta iyileşmiş gibiydi. Mathieu’yü kısaca yanıtladı:

“Görüyorsunuz dostum, mesele halledildi. Ben de daha fazla bir
şey bilmiyorum. Grégoire geldi, beni öptü, derhal Gervais ile Claire’i
çağırtmamı söyledi. Sonra beni bu kadar kederlendirmekle üçünün
de divanelik ettiğini, anlaşmaları gerektiğini söyledi kendiliğinden.
Onlar da kucaklaştılar. Oldu, bitti.”

Grégoire gülerek lafa karıştı:

“Dinleyin, bu meselede ben fazla asil bir durumda görünüyorum. Size doğruyu söylemeliyim. Barışmayı ilk isteyen ben değilim, karım Thérèse istedi. Çok mert kadındır, katır gibi de inatçıdır; öyle inatçıdır ki bir şeye karar verdi miydi sonunda ben mutlaka onu yapmaya mecbur olurum. Dün akşam kavga ettik, çünkü nasıl olmuş bilmiyorum, annemin üzüntüden hastalandığını öğrenmiş, buna canı sıkıldı, bu kavganın manasızlığını, hepimizin bu yüzden zarara gireceğini bana ispata uğraştı. Bu sabah tekrar başladı, tabii beni kandırdı. Zaten anneciğimin bizim yüzümüzden hastalandığını düşünmekten gece uyku uyuyamamıştım. Geriye Lepailleur Baba’yı kandırmak kalıyordu. Thérèse bunu da üzerine aldı, hatta ihtiyarın kendisini galiplerin şahı sanması için emsalsiz bir yöntem buldu. O allahın belası fundalığı size ateş pahasına satmaya razı etti onu, böylece önüne gelene övünebilecek işte.”

Çiftçi kardeşlerine dönerek alaylı bir şekilde ekledi:

“Sevgili Gervais’ciğim, sevgili Claire’ciğim, rica ederim, ses çıkarmadan kazıklanın. Evimin dirliği bu işe bağlı. Bırakın, kaynatam yalnızca kendisi haklı olduğunu, bizim öteden beri budala olduğumuzu zannedip sevin sin!”

Gervais gülerek cevap verdi:

“Ooo! Para mı, istediği kadar olsun. Tarlaları taşlık, çakıllık bir yara izi gibi ortadan biçen bu toprak çiftliğin namusuna bir lekedir zaten. Çoktan beri onu güneşin altında mahsullerini rahatça dalgalandıran eksiksiz bir tarla halinde canlandırıyoruz hayalimizde. Chantebled şanının bedelini ödeyebilir.”

Mesele hallolmuştu, yeni bir tarlanın eklenmesiyle genişleyen çiftliğin taşkın buğdayları öğütölmek üzere tekrar değirmene gönderilecekti. Anneleri de iyileşecekti; hayatın şifalı kuvveti, sevgi ihtiyacı ve bütün aileye, zaferlerini kaybetmek istemeyen bütün bu insanlara gereken dayanışma baskın çıkmış, bir an için birbirlerine düşüp kuvvetlerini mahvetme divaneliği gösteren oğulların kardeşçe yaşamalarını istemişti.

Denis, Ambroise, Gervais, Grégoire, dört büyük erkek kardeş ve büyük abla Claire’in bir araya gelip kesin olarak barışmalarından doğan sevinç, Charlotte’un kasabalılarla evlenen öteki üç kızı,

Louise’i, Madeleine’i ve Marguerite’i alıp gelmesiyle daha da arttı. Louise annelerinin hasta olduğunu duyunca öbür iki kız kardeşini de çağırmış, birlikte haber almaya gelmişlerdi. Sıra halinde içeri girdiklerinde aman ne gülüşmeler oldu!

Ambroise neşeyle:

“Herkes burada ha!” diye haykırdı. “Aile tam takım toplandı, âdeta büyük kral konseyi toplantısı!.. Görüyorsun ya anne, sağlıklı olman lazım senin, bütün saray halkı dizlerinin dibinde, hepsinin dileği aynı, annelerinin alelade bir baş ağrısı bile olmasın.”

Üç kız kardeşin arkasından en küçükleri Benjamin de çıkagelince gülüşmeler arttı.

“Benjamin’i unutuyorduk!” dedi Mathieu.

Marianne şefkatle:

“Gel yavrum, gel sen de beni öp,” dedi. “Sen yuvanın en küçük yavrusu olduğun için büyükler alay ediyorlar... Seni şımartıyorsam, bu ikimizin bileceği iş, değil mi? Sabahtan öğleye kadar beraber olduğumuzu, ben gezmeye gitmeni istediğim için gittiğini söyle şunlara.”

Benjamin sakın haliyle, bir parça mahzun, gülümsüyordu:

“Bir yere gitmemiştim, aşağıdaydım anne, hepsinin arka arkaya yukarı çıktığını gördüm. Ben de gelmek için kucaklaşma işini bitirmenizi bekledim.”

Benjamin yirmi birine basmıştı; beyaz teni, iri siyah gözleri, uzun kıvrıkcık saçları, seyrek ve kıvrıkcık sakalıyla narin bir güzelliği vardı. Hiç hastalık yüzü görmemiş olmasına rağmen annesi onun çelimsiz olduğunu söylüyor, üstüne titriyordu. Zaten hepsi onun zarıflığına, sevecen cazibesine hayrandı. Benjamin sanki bir tür rüya içinde, ifade edemediği bir arzu ile dolu, hep meçhulü, sahip olmadığı bir şeyi arayarak büyümüştü. Anasıyla babası onu hem her türlü mesleğe karşı isteksiz hem de evlenmeyi de yadırgar gibi gördükleri halde, buna hiç canları sıkılmıyordu; tersine, bu en küçük çocuklarını, hayatın bu geç kalmış, güzeller güzeli, iyiler iyisi hediyesini kendi yanlarında alıkoymak gibi gizli bir planları vardı. Bütün öteki çocuklarını vermemişler miydi? Bu çocuklarını, evlenmeyecek, hiçbir iş görmeyecek, dünyaya sırf onlar tarafından sevmek ve onları sevmek gibi tatlı bir gaye ile gelmiş olan bu çocuklarını yalnızca

kendilerine saklasalar, sevgiden kaynaklanan bu bencillikleri mazur görülemez miydi? İhtiyarlık demlerinin hülyası idi bu, uzun seneler evlat yetiştirmelerinin mükâfatı olarak istedikleri hisse idi; her şeyi veren ve her şeyi geri alan kıyıcı hayatta kendilerine de bir pay ayırmak istiyorlardı.

“Dinle Benjamin,” dedi Ambroise birdenbire, “sen bizim yiğit Nicolas’ya pek bağlısındır, sana ondan havadis vereyim ister misin? İki gün önce haber aldım. Hem ondan bir parça bahsetmenin de tam sırası, çünkü annemin deyişiyle yuvanın yavrularından bir o yok burada.”

Benjamin hemen heyecanlandı:

“Sahi mi? Sana mektup mu yazmış? Ne diyor? Ne yapıyormuş?”

Nicolas’nın Senegal’e gidişi onda kuvvetli bir etki bırakmıştı. O tarihte on iki yaşında bile yoktu, neredeyse dokuz sene olacaktı, fakat o sahne, Nicolas’nın sonsuza dek veda ederek, zamanın ve ümidin sonsuzluğuna doğru kanatlanışı hafızasında hep tazeydi.

Ambroise anlatmaya başladı:

“Biliyorsunuz, Nicolas ile ticari ilişkilerim var. Ooo! Eğer sömürgelerimizde onun gibi zeki ve cesur birkaç babayiğit bulunsa, bu bakir topraklarda boşu boşuna uyuyan dağınık servetleri çabucak kürek kürek toplardık. Benim servetim on misline çıkmışsa, bunun nedeni ambarlarımı bu servetlerle doldurmamdır. Bizim Nicolas, tam kendine uygun bir eş olan Lisbeth’le beraber Senegal’e yerleşmişti. İkisinin ortaklaşa sahip olduğu birkaç bin frank sayesinde bir ticarethane kurmuşlardı, işleri genişliyordu. Ama ben hissediyordum, orada saha pek dardı; karı koca daha geniş sahalar ele geçirmeyi, bilinmedik toprakları işlemeyi tasarlamış olsalar gerek. Derken birdenbire Nicolas bana Sudan’da henüz açılan Nijer* vadisine hareket edeceğini bildirdi. Karısıyla dört çocuğunu da beraberinde götürüyordu; hepsi de yeni bir dünya kurma ihtiyacıyla kıvranarak, cüretkârlığın canlı birer timsali gibi, talihe güvenerek fethe çıkıyordu. Biraz tasalanmadım değil, çünkü düpedüz delilikti bu. Ama ne olursa olsun bizim Nicolas’nın gözü pektir; egemenliği altına alarak

* Nijer nehri, Batı Afrika’nın en büyük nehridir. Gine, Mali ve Nijer ülkelerinden geçerek Atlas Okyanusu’yla birleşen Gine Körfezi’ne dökülür. –ed.

iskân edeceğine emin olduğu meçhul bir toprağa doğru bu şekilde yola çıkan bu cesur kardeşin yaratıcı enerjisi, takdire şayan inancı beni çok heyecanlandırdı.”

Bir sessizlik oldu. Ta uzaklardan, bakir ovaların esrarı içinden bir esinti gelir gibi olmuştu. Aile kendilerinden birini, engin göğün altında yol alarak bereketli insan tohumunu çöllere götüren çocuğunu takip ediyordu.

Benjamin güzel gözlerini iri iri açmış, uzaklara, dünyanın ta öbür ucuna dikmişti.

“Ah!” diye mırıldandı. “Başka nehirler, başka ormanlar, başka güneşler göreceksin, ne mutlu ona!”

Fakat Marianne ürpermişti:

“Hayır, hayır, yavrum, Yeuse’den başka nehir yoktur, bizim Lillebonne ormanlarından başka orman yoktur, Chantebled’in güneşinden başka güneş yoktur. Gel, beni bir kere daha öp, hepimiz bir daha öpüşelim, bir daha birbirimizden hiç ayrılmayacağız, hiç!”

Gülüşerek tekrar kucaklaştılar. Bu, büyük bir gün oldu, bir zafer günü oldu; ailenin anlaşmazlıklar yüzünden mahvolmaya meydan vermeyerek kendi kendisine karşı kazandığı en kesin zaferin tarihi oldu. Artık bu aileyi hiçbir şey sarsamazdı, egemenlik ondaydı.

O günün akşamı, ortalık kararırken, Mathieu ile Marianne bir gün önceki gibi el ele pencerenin önünde buluştular; oradan bakınca çiftliğin ufka kadar uzandığını görüyorlardı, ufkun ilerisinde Paris engin soluğunu dev bir ocağın kızgın buğusu gibi üflüyordu. Fakat bu sakın akşam bir önceki akşama ne kadar da az benziyordu; nasıl büyük bir mutluluğa gömülüyor, bundan böyle ilelebet yaşayacağı kesin olan hayırlı eserlerine nasıl sonsuz bir ümitle bağlanıyorlardı.

“Kendini daha iyi hissediyor musun? Vücudunun kuvvetlendiğini, kalbinin daha rahat çarptığını duyuyor musun?”

“Oh! İyileştigimi hissediyorum dostum, beni öldüren üzüntü idi. Yarın kuvvetim yerine gelecek.”

O zaman Mathieu, zaferinin karşısında, batan güneşin altında sonsuzca uzanıp giden bu çiftlik karşısında derin bir hülyaya daldı. Hatıralar yeniden canlanıyordu; idareli olsun diye oturdukları, orman eteğindeki harap av köşkünde, Marianne’la çocukları otuz

metelikle bıraktığı, o kırk sene önceki sabahı hatırlıyordu. Borçları vardı; durmadan acıkan bu dört küçük ağza, aşklarından ve hayata olan inançlarından dolayı serbestçe dünyaya akıttıkları bu kız ve oğlan çocuklarına rağmen neşeliydiler. İlahi bir öngörüsüzlük içindeydiler. Sonra aynı akşam eve dönüşünü, üç yüz frank aylığını, korkakça bir endişeye kapılıp Paris'te işittiği zehirli bencillik sözleriyle zihni bulanarak yaptığı hesapları hatırlıyordu. Fabrikalarıyla ve geleceğin prensi diye büyüttükleri biricik erkek çocukları Maurice'leriyle Beauchêne'ler, kendisine de karısına da minimini yavrularına da kapkara bir sefaleti, kuru tahta üstünde ölümü yakıştırmışlardı. O zamanki ev sahipleri Séguin'ler de milyonlarını, harikulade mobilyalarla dolu muhteşem konaklarını onun önüne sermiş, onu ezmiş, kendileri akıllı davranarak bir erkek ve bir kız evlatla yetindikleri için onu haline acıyarak alaya almışlardı. Hatta o biçare Morange'lar bile o tarihte, on iki bin franklık bir gelire sahip olma hülyasıyla, kalabalık ailelerin kendi kabahatleri yüzünden sefalete düştüğünü söyleyip onları küçümseyerek, kızları Reine'e şahane bir çeyiz vereceklerinden bahsetmişlerdi. Hatta şu değirmenin sahipleri Lepailleur'ler bile, kendilerine süt ve yumurta parası olarak on iki frank borçlu olan bu burjuvaya kuşkuyla bakmış, insan karısına bu kadar çok çocuk doğurtturacak derecede hayatını berbat ederse borcunu ödeyebilir mi diye düşünmüşlerdi. Ah! Onlara hak vermişti Mathieu, kendisinin hata yaptığını düşünmüştü; o zamanlar ne bir fabrikaya ne bir konağa hatta ne de bir değirmene sahip olabileceğini, asla on iki bin frank kazanmayı başaramayacağını söylüyordu. Başkalarının her şeyi vardı, kendisinin hiçbir şeyi yoktu. Diğerleri, zenginler, sırtlarına kalabalık aile yükü almayacak kadar akıllıydılar; kendisi fakir olduğu halde hesap etmeden, üst üste, çocuk derdi açmıştı başına. Çılgınca bir şeydi bu. Sonra çok zevkli bir hatırayı daha anımsıyordu; bütün bu birbirinden güzel muhakemelerin ardından, bir sevgi ve ümit çılgınlığı içinde, bir çocuk daha isteyen, dünya durdukça hep yeniden doğacak olan varlıklar arasında bir varlık daha isteyen üstün arzusunun ateşiyle, inançlı ve yiğit Marianne'in kolları arasına atmıştı kendini.

İşte kırk sene sonra, divaneliğinin akıllılık olduğu anlaşılmıştı. Mathieu o ilahi öngörüsüzlüğü sayesinde üstün gelmişti; fakir zen-

ginleri yenmişti, gelecekte emin, tohumu avuç avuç atan çalışan rençber şimdi bütün mahsulü topluyordu. O sabahtan beri yaşadığı güzel gün zaferini tazeliyor, gözleri önüne seriyordu. Beauchêne'in fabrikasına bugün oğlu Denis sayesinde kendisi sahipti; orayı harıl harıl işleyen makineleriyle, örsleri üzerinde dövülen, biriken milyonlarıyla, faaliyet halinde bir şehir gibi gözünün önüne getiriyordu. Séguin'lerin konağına da oğlu Ambroise vasıtasıyla sahipti; şimdi konak dünyanın dört bucağından gelen ticaret mallarıyla zenginleşmiş olarak daha da debdebeliydi. Lepailleur'ün değirmeni de oğlu Grégoire aracılığı ile onundu; önemi on misli artıp yeni bir gelişme safhasına varan değirmen, talihin çalışana, zafere uzanan gayrete kendiliğinden verdiği son bir hediye gibiydi. Zavallı Morange ailesini ise, trajik ve ölçüsüz bir ceza, bir kan ve cinnet fırtınası içinde sürükleyip götürmüştü.

Mathieu'nün gözünün önünden batağa yuvarlanan başka toplum artıkları geçiyordu: Hiçbir işe yaramayan Sérafine zevki uğrunda mahvolmuştu; Moineaud'lar dağılmış, çürümüş, çevrenin zehri içinde yok olmuştu. Yalnızca Mathieu, Marianne'la birlikte, bir zamanlar Séguin'lerden aldıkları, şimdi çocukları Gervais ile Claire'in yöneterek soylarının hanedanlığını sürdürdüğü bu Chantebled çiftliği karşısında dimdik ve muzaffer duruyorlardı. Burası onların krallığıydı; tarlalar göz alabildiğine uzuyor, akşam garipliğinde mucizevi bir verimlilikle dalgalanıyor, hayatlarını dolduran mücadeleyi, kahramanca yetiştirdikleri evlatları anlatıyordu. Bu, onların eseri; sevmekte kudretli, enerjilerinde azimli bu insanların, severek, isteyerek, çalışarak, bir dünya yaratarak, hayatın kendisinden, varlıktan ve eşyadan doğurdukları eserdi. Mathieu geniş bir el hareketiyle:

"Şuna baksana," dedi. "Bütün bunlar bizden doğdu, bütün bunların yaşaması için yine sevişmemiz, yine mutlu olmamız lazım."

Marianne neşeyle:

"Bunlar artık ebediyen yaşayacak," diye cevap verdi, "çünkü biraz önce hepimiz zafer içinde kucaklaştık."

Zafer! Kalabalık ailenin doğal ve kaçınılmaz zaferi! Kalabalık aile sayesinde, nüfusun kaçınılmaz çoğalışı sayesinde, nihayet her tarafı ele geçirmiş, her şeye sahip olmuşlardı. En büyük ve yenilmez

fatih, döl bereketi idi. Üstelik bu fetih kendiliğinden olmuştu, onu ne istemiş ne de düzenlemişlerdi; bunu o dingin dürüstlüklerine, uzun yıllar boyunca vazifelerini yerine getirmiş olmaya borçluydular. Karı koca, iyi ve kuvvetli oldukları için, çok evlat yetiştirdikleri, çok şey yarattıkları, bitmeyen mücadelelerin ve bitmeyen gözyaşlarının içinde dünyaya çok zevk, çok sağlık, çok ümit verdikleri için, eserlerinin karşısında heybetli kahramanlar gibi el ele vermiş duruyorlardı şimdi.

V

MATHIEU ile Marianne daha yirmi seneden fazla yaşadılar; Mathieu doksan yaşına, Marianne seksen yaşına gelmişti. Üç büyük oğulları, yanı başlarında hep dimdik duran Denis, Ambroise ve Gervais, ana babalarının yetmişinci evlenme yıldönümünü, bütün aileyi Chantebled'de bir araya toplayan bir eğlence düzenleyerek kutlamayı tasarladılar gizlice.

Bu öyle ufak iş değildi. Aile fertlerinin listesini kaleme aldıkları zaman, Mathieu ile Marianne'dan yüz elli sekiz evlat, torun ve torun çocuğu dünyaya gelmiş olduğunu gördüler; en son dünyaya gelen, dördüncü göbekten birkaç yavruyu da saymıyorlardı. Evlilik yoluyla dışarıdan gelen karı kocaları ekleyince üç yüz kişiyi buluyorlardı. Dede ile ninenin şerefine tasarladıkları koskoca ziyafet masasını kuracak kadar büyük odayı çiftliğin neresinde bulacaklardı? Yıldönümü 2 Haziran'a rastlıyordu; o sene ilkbahar, eşsiz bir letafet, bir ihtişam taşımaktaydı. Onun için yemeği dışarıda yemeye, sofrayı eski av köşkünün karşısına, muhteşem karaağaçların ve gürgenlerin arasında yeşilliklerle kaplı muazzam bir salonu andıran büyük çimenliğin ortasına kurmaya karar verdiler. Ailenin tüm nesillerinin mutlu döl bereketlerini kutlayacağı dede ile ninenin diktiği, dev gibi büyümüş, tam göbekteki meşenin altında, vefalı toprağın kucağında, kendi evlerinde gibi olacaklardı.

Eğlence büyük bir aşk ve neşeyle kararlaştırıldı ve düzenlendi. Ak saçlı ihtiyarlardan hâlâ başparmaklarını emen bebeklere kadar hepsi bu eğlenceye katılmak için can attı, hepsi bu zafer randevusu-

na koşarak geldi. Engin mavi gök ile alev alev yanan güneş de, şırıl şırıl akan pınarlar ile bereketli mahsulü müjdeleyen çiçek açmış tarlalar da, bütün çiftlik bu eğlencede hazır bulunmak istiyordu. Otların ortasına geniş bir at nalı biçiminde kurulan bu kocaman masa, göz kamaştıran takımlarıyla, kar gibi beyaz örtüsüyle, yaprakların arasından benek benek dökülen güneş zerreleriyle harikuladeydi. Şanlı çift, baba ile ana, meşenin altında, tam ortada yan yana oturacaktı. Sonra öteki karı kocaları da ayırmamaya karar verdiler, hepsini kuşak sırasıyla yan yana oturtmanın tatlı ve hoş bir şey olacağını düşündüler. Delikanlılarla genç kızlara, kız ve erkek çocuklara gelince, onları rasgele, keyifleri nasıl isterse öyle oturmakta serbest bırakacaklardı.

Ailenin farklı yerlere dağılmış üyeleri sabahleyin erkenden kafile kafile gelmeye, ufkun dört bucağından ortak yuvalarına dönmeye başladılar. Fakat ne yazık ki ölüm yine tırpanını atmıştı, gelemeyecek olanlar vardı. Şefkatli bir rüya ıssızlığı içindeki o sakin, bol çiçekli Janville mezarlığında ebedi uykuya yatanlar her sene artıyordu. İlk önce giden Rose ile Blaise'in yanında ebedi uykularını uyumaya daha başka gidenler olmuştu; her seferinde oraya ailenin yüreğinden bir parçasını daha götürmüş, o kutsal toprağı bir ibadet, bir ebedi hatıra toprağı haline getirmişlerdi. Önce uzun zaman hastalık çeken Charlotte, Blaise'in yanına gitmişti; oğullarını ikinci defa kaybediyormuş gibi yürekleri paralanan Mathieu ile Marianne'in yanında kendi yerini tutması için kızı Berthe'i bıraktığı için mutlu ölmüştü. Sonra kızları Claire onları bırakıp gitmiş, çiftliği kocası Frédéric'le kardeşi Gervais'ye terk etmişti; ertesi sene Gervais de dul kalmıştı. Arkasından değirmen sahibi oğulları Grégoire'i kaybetmişlerdi, onun dul karısı Thérèse kalabalık evlatlarının arasında hâlâ değirmeni idare ediyordu. Sonra yine kızlarından biri, Doktor Chambouvet'nin karısı olan iyi kalpli Marguerite'cik, fakir bir işçi kadının kuşpalazından hasta iki çocuğunu da evine aldığı için ölmüştü. Daha başka kayıpların, aileye evlilik yoluyla giren karı kocaların, özellikle de çocukların ölümlerinin haddi hesabı yoktu. Beşer mahsulünü kıran bu fırtınalar hayatın felaketli yanı idi; hayatta kalanlar, hayattan ayrılmış olan bu sevgili insanların arkasından ağlıyor, onların varlığı bağrında yattıkları toprağı kutsallaştırıyordu.

Sevgili ölümler orada derin bir sessizliğin içinde uyuyadursun, o sabah Chantebled'e ulaşan yollarda ne neşeli bir patırtı vardı, hayatın nasıl bir zaferi çınliyordu! Doğanlar ölenlerden fazlaydı, her ölüden sayısız evlat dünyaya gelmiş gibiydi. Babaların faydalı çalışmaları sonunda yorulup yattıkları topraktan düzinelerle çocuk yetişiyordu. Kırlangıçlar ilkbaharda mavi göğü dönüş neşesiyle doldurarak nasıl eski yuvalarını bulmaya gelirse, onlar da öylece dört bucaktan dönüp geliyorlardı. Çiftliğin önüne gelip duran arabalardan durmadan yeni yeni karı kocalar iniyor, beraberlerinde gelen sürü sürü çocuğun sarışın başları gitgide artan bir yığın oluyordu. Kar gibi ak saçlı büyük dedeler, yeni yeni yürümeye başlamış miniminilerin elinden tutmuş, onları getiriyorlardı. Çok şirin ihtiyar kadınlar vardı, körpelikleri parlaklık saçan genç kızlar yardım ederek onları arabadan indiriyordu. Gebe anneler vardı, hoş bir davranışla kızlarının nişanlılarını davet etmiş olan babalar vardı. İçinden çıkılmaz bir yumak gibi hepsi birbirinden doğmuş akrabalar, babalar, anneler, erkek kardeşler, kız kardeşler, kaynata, kaynanalar, kayınbiraderler, baldızlar, oğullar, kızlar, dayılar, amcalar, halalar, teyzeler, kuzenler, kuzinler, dördüncü göbeğe kadar her yaştan, her dölden insan vardı. Bir tek aile, bir küçük millettiler; sevinç ve gururla, pek nadir görülen, mucizevi bir şey olan, bütün bu kalabalığın kendilerinden doğduğu, hayatın zafer tacı giydirdiği iki kahramanın elmas yılını* kutlama düşüncesiyle bir araya gelmişlerdi. Üstelik destansı bir sayım işi olacaktı bu; çiftliğe girenlerin hepsinin isimleri, yaşları, akrabalık dereceleri, dünyaya getirdikleri sağlık, kuvvet, ümit nasıl sayılıp dökülebilirdi bakalım!

Önce çiftliğin kendi ahalisi, orada yetişenler, orada büyüyenler vardı. Altmış iki yaşında olan Gervais'ye iki büyük oğlu Léon'la Henri yardım ediyordu, onlar ikisi bir arada on çocuk babası idiler; daha sonra doğan ve yöre halkından kişilerle evlenen üç kızının, Mathilde'in, Léontine'in ve Julienne'in toplamda on iki çocukları ol-

* Fransa'da da birçok kültürde olduğu gibi evliliğin yıldönümlerine çeşitli isimler verilir. Her yıldönümü için ayrı bir isim olmakla birlikte, en bilinenler 25. yıla gümüş yılı, 50. yıla ise altın yılı denmesidir. Elmas yılı aslında evliliğin 60. yılı için söylenir, fakat Zola burada 70. yılı da bu isimle anıyor. -ed.

muştı. Claire'in dul kocası, Gervais'den beş yaş büyük olan Frédéric, sadık yardımcı vazifesini oğlu Joseph'e bırakmıştı; iki kızı Angèle'le Lucile ve en sonra olan oğlu Jules de çiftlikte çalışıyordu; dördünün bir arada kızılı oğlanlı on beş çocukluk küçük bir sürüsü vardı. Sonra, dışarıdan gelenler arasında en önce değirmendekiler geldiler; Grégoire'in dul karısı Thérèse, değirmeni annesinin emri altında idare eden oğlu Robert'i, üç kızı Geneviève'i, Albine'i, Nathalie'yi yanına almış, kızlarının on çocuğu ile Robert'in dört çocuğunu da sürü halinde peşine takmış, bütün sülalesiyle birlikte geldi. Sonra noter Mazaud'nun karısı Louise, mimar Herbert'in karısı Madeleine, onların arkası sıra da Marguerite'çiğin dul kocası Doktor Chambovet gözüktüler; bunlar da üç yiğit aile idiler, birincinin en büyükleri Colette olmak üzere dört kızları, ikincinin başta Hilaire olmak üzere beş oğlu, üçüncünün ise yalnızca Sébastien isimli bir oğlu ile Christine isimli bir kızı vardı; arkalarında yirmi torun çocuğuyla bu kalabalık da kaynaşıp duruyordu. Şimdi Paris'tekiler gelmeye başlamıştı. Denis ile karısı Marthe büyük bir kabile halinde geldiler, Denis yetmişine yaklaşıyordu, kızları Hortense ve Marcelle'den yana büyük dede olmuştu, şimdi kırkını aşmış olan büyük oğulları Lucien'le Paul'e fabrikayı verdiğinden beri görevini tamamlamış olmanın zevkli huzurunu tadıyordu; oğullarının oğulları da şimdi servete doğru yol almaktaydı, tam manasıyla yayılmacı bir kabile olan bu kalabalık aile de karı koca, dört çocuk, on beş torun, ikisi kundakta üç torun çocuğu toplam beş arabadan inip gelmişlerdi. Son olarak da Ambroise'in küçük kafilesi içeri girdi; Ambroise ne yazık ki karısı Andrée'yi erkenden kaybetmişti, kendisi öyle dinç bir ihtiyardı ki altmış yedi yaşında olduğu halde hâlâ komisyon şirketini idare ediyor, oğulları Léonce'la Charles orada çalışıyor, kızları Pauline'le Sophie'nin kocaları olan damatları onun karşısında titriyordu; tartışmasız bir hükümdardı Ambroise, herkesten itaat görüyordu; daha şimdiden sakalları çıkmış, aslan gibi yedi oğlanla dokuz gülbüz kızın büyükbabasıydı; kızlardan dördü Ambroise'i, ağabeyi akıllı uslu Denis'den de önce büyük dede yapmışlardı. Bu aile de altı arabayla gelmişti. Geçit iki saat sürmüş, çiftlik parlak haziran güneşinde, neşeli, sevinçli, güleç bir kalabalıkla dolmuştu.

Lakin Mathieu ile Marianne henüz meydana çıkmamıştı. Eğlencenin baş düzenleyicisi olan Ambroise, kendisi gidip onları çağırınca kadar, halklarından gizlenen hükümdarlar gibi odalarında kapalı oturacaklarına dair söz almıştı onlardan. Törenle ortaya çıkmalarını istiyordu. Bütün millet tamam olunca, onları çağırmak üzere odalarının önüne geldiği sırada, kapının eşiğinde bir muhafız gibi odayı bekleyen kardeşi Benjamin'i gördü. Bütün bu kalabalık arasında, canını dişine takarak mucizevi bir atılımla çoğalmış olan bu kabilenin içinde, tek tembel, tek evlatsız Benjamin kalmıştı. Kırk üç yaşında olduğu halde kadınsız ve çocuksuzdu; babasıyla arkadaş olarak, anasına sofuca taparak, sırf aile yuvasının neşesini sağlamak için yaşıyordu; babası da anası da sevgilerinin bencilliğiyle onu yanlarında alıkoymuş, onun yalnız kendilerine ait olmasını istemişti. Bunca çocuk verdikleri hayatın, bunu, yuvanın bu son yavrusunu kendilerine bağışlayabileceğini söylüyorlardı. Önce evlenmesine en ufak bir ses çıkarmamışlardı, fakat sonra Benjamin'in tereddüt ettiğini, sevdiği biricik kadını kaybettikten sonra da hiçbir kadınla evlenmek istemediğini görünce gizli ve büyük bir sevinç duymuşlardı. Ne var ki büyük bir cömertlikle geçen hayatlarının son deminde hasisleşmeye başlayan Mathieu ile Marianne, onun varlığından ihtiyarlıklarına tat veren bir define gibi zevk alarak bahtiyar yaşayıp giderken, gel zaman git zaman, itiraf edemedikleri vicdan azapları duymaya başlamışlardı. Yavruları Benjamin böyle bir tekel içine alınmaktan, onların keyfi için evin dört duvarı arasına kapanmaktan acaba ıstırap çekmiyor muydu? Öteden beri hep endişeli, hül-yalı görünmüştü Benjamin; güzel gözleri hep etraftaki manzaranın ötesini, uzaklarda, ufkun ötesinde, doyumun o meçhul diyarını arar gibiydi. Yaşının ilerlediği, artık gençliğinin kalmadığı şu sıralarda, sıkıntısı daha da artmış gibi görünüyordu; sanki boşuna ömür sürmüş, mutluluğu tatmamış olmanın, ölmeden önce meçhul şeyleri sınamamamanın gizli acısını duyuyordu.

Benjamin kapının önünden çekildi, Ambroise emirler verdi. Sonra güneşin altında, çiçekli çayırılıkta, Mathieu ile Marianne gözüktü. Candan kahkahalarla, alkışlarla, haykırışmalarla karşılandılar. Orada bulunan neşeli ve heyecanlı kalabalık, çoluk çocuk bütün aile:

“Yaşasın babamız! Yaşasın annemiz! Uzun ömürler, babamıza da annemize de uzun ömürler!” diye haykırıyordu.

Mathieu doksan yaşında olduğu halde hâlâ dimdik, gayet ince endamlı idi; genç bir yeni evli gibi siyah redingot giymişti, başı açıktı; vaktiyle kısa kestirdiği saçlarını, ihtiyar ve gürbüz ağacın yeniden filiz sürmesi gibi son bir süs merakıyla uzatmıştı, şimdi kar gibi beyaz, gür saçları vardı. Yüzü yaşlandıkça kurumuş, buruşmuş, yıpranmıştı, fakat gözleri yine gençliğindeki, aynı gülümseyen, iri ve parlak, keskin ve olgun bakışlı gözlerdi; bu gözler çok sade, çok neşeli, çok iyi kalpli bir fikir ve hareket adamını ifade ediyordu hâlâ. Seksen yedi yaşında olan Marianne da beyaz bir gelin elbisesi giymişti; o da eski sağlıklı güzelliğini andıran bir biçimde, kaç çocuğu taşımış olan kuvvetli böğrü, onları beslemiş olan sağlam göğsü ile dimdik, metin ve güzeldi. O da ak pak olmuştu, mülayimleşen yüzü halis ipek gibi saçlarının altında son bir şefkatle aydınlanmıştı; zamanın, çizgilerini derinleştirdiği halde, o dingin hayat ihtişamını harap edemediği mermerden tanrı heykellerine, sapasağlam yapısıyla topraktan çıkarılan, iri siyah gözlerinin tatlı bakışıyla gün ışığına kavuşmuş, doğurgan bir Kibele heykeline benziyordu.

Mathieu ile Marianne, birbirlerinden asla ayrılmadan, yetmiş yıl yan yana yürümüş, çok uzak yollardan gelmiş sevgi dolu bir çift gibi, kol kola, yan yana, gözleri yaşlarla nemli, aşklarından vücut bulan ve hâlâ kendilerini alkışlayan evlatlarına, bu kalabalık aileye neşeyle gülüyorlardı.

“Yaşasın babamız! Yaşasın annemiz! Uzun ömürler, babamıza da annemize de uzun ömürler!”

Sonra tebrik ve çiçek verme töreni yapıldı. Bu işi beş yaşında sapsarı bir kız olan Rose’a vermişlerdi. Onu dördüncü göbekten olan çocukların en büyüğü diye seçmişlerdi. Rose Angeline’in, Angeline Berthe’in, Berthe de Blaise’in karısı olan Charlotte’un kızıydı. Çocuğun elinde koca çiçek demetiyle kendilerine doğru ilerlediğini gören dede ile ninenin heyecanları arttı, sevinç gözyaşları dökerek hatıralarını andılar:

“Oh! Minimini yavrumuz Rose!.. Oğlumuz Blaise, kızımız Charlotte!”

Bütün mazi diriliyordu. Çocuğa, ilk ölen, küçük mezarlıkta ebedi uykusunu uyuyan, arkasından çok ağladıkları öteki Rose'un hatırasını anmak için Rose adını vermişlerdi. Blaise de o mezarlığa gidip yatmıştı, arkasından da Charlotte gitmişti. Kızları Berthe, Philippe Havard'a varmış, Angeline'i doğurmuştu. Daha sonra Georges Delmas ile evlenen Angeline, Rose'u dünyaya getirmişti. Çocuğun arkasında Berthe'le Philippe Havard, Angeline'le Georges Delmas ayakta duruyorlardı. Rose bütün bu kalabalığı temsil ediyordu, ölüleri ve dirileri temsil ediyordu; uzun ve bereketli bir soy, nice acılar ve nice sevinçler, bütün o yiğitçe doğurma çabası, bütün o hayat seli, bu incecik, içinde geleceğin pırıldadığı şafak gözlü, sarışın, sevgili meleğe varıyordu.

"Oh! Yavrumuz Rose, yavrumuz Rose!"

Rose minicik ellerinin arasında iri çiçek demetini tutarak ilerlemişti. On beş gündür çok güzel bir tebrik cümlesi ezberliyordu. Daha o sabah bunu annesine hiç yanlıışsız okumuştı. Fakat oraya gelip de bütün o kalabalığın ortasına dalınca öyle bir heyecanlandı ki söyleyeceği sözün tek kelimesi bile aklına gelmedi. Ama buna aldırmadı bile. Şimdiden pek cesur bir minicik insandı. Elindeki demeti ortaya bıraktı, Mathieu ile Marianne'ın boyunlarına sarıldı, flüt gibi incecik sesiyle haykırdı:

"Büyükbaba, büyükanne, bugün sizin bayramınız, sizi bütün kalbimle kucaklarım."

Gayet de mükemmel olmuştu bu. Hatta herkes bu sözü tebrik cümlesinden çok daha iyi buldu. Yine kahkahalar koptu, eller çırpıldı, alkışlar etrafı çınlattı. Hemen arkasından sofraya oturuldu. Fakat oturmak da bir meseleydi; at nalı şeklindeki koskoca masa, meşe ağacının altında, otları biçilmiş dört köşe alanın üzerinde uzayıp gidiyordu. Önce Mathieu ile Marianne, hep kol kola, törenle ilerlediler; sırtlarını ulu meşeye dayayıp ortaya oturdular. Karı kocaları birbirinden ayırmama kararı verildiği için, Marthe'la Denis, Louise'le kocası noter Mazaud, Mathieu'nün soluna yerleştiler. Marianne'ın soluna da hepsi dul olan Ambroise, Thérèse, Gervais ve Doktor Chambouvet oturdular; sonra yine bir karı koca, Madeleine'le kocası mimar Herbert, sonra da tek başına Benjamin oturdu. Sonra kuşak sırasıyla öte-

ki karı kocalar yerleştiler. En sonda da kararlaştırıldığı gibi gençler ve çocuklar müthiş bir itiş kakışla, diledikleri gibi oturdular.

Ah! Mathieu ile Marianne için ne yüce bir şeref anıydı bu! Kendilerini rüyada görseler inanmayacakları bir başarı içinde görüyorlardı. Hayat, sanki kendisine inandıkları için, kendisini olanca gayretleriyle dört bir tarafa yaydıkları için onları ödüllendirmek üzere, eserlerinin ne kadar büyüdüğünü kendi gözleriyle görsünler diye, ömürlerini doğal sınırların ötesine uzatmıştı. Bütün Chantebled, orada kurdukları, yarattıkları faydalı ve güzel ne varsa, hepsi bu eğlenceye katılıyordu. Bataklıklar kurutularak kazanılan ekilmiş tarlalardan yakında alınacak bol ürünlerin engin ürpertisi geliyordu; uzaklardaki koruların ötesinde bulunan otlaklardan, davarların, sayısız sürülerin, Nuh'un gemisinin boyuna artan halkının sıcak soluğu geliyordu; artık bol bol ürün veren kıraç toprakları bereketlendirmek için yataklara aldıkları pınarlardan, yüksek bir ses, toprağın kanı demek olan suyun şarılıtısını işitiyorlardı. Toplumsal eser tamamlanmış, ekmek kazanılmış, gıda yaratılmış, bakımsız toprakların yokluğundan çekilip çıkarılmıştı. Mutlu ve minnettar soyları, onların şerefine bu eğlenceyi, bütün kalpleriyle sevdikleri bir dekor içinde veriyordu! Çayırılığı geniş ve yeşil bir salon haline getiren bu karaağaçlarla bu gürgenleri kendileri dikmiş, çocuklarının en sakinleri ve en gürbüzleri gibi gördükleri bu ağaçların günden güne büyüdüklarine tanıklık etmişlerdi. Hele pınarlardan birinin durmadan döküldüğü havuzun duru suyu sayesinde bugün dev gibi büyümüş olan o meşe ağacı, onların büyük oğullarıydı; Chantebled'in temeli atıldığı gün, Mathieu çukuru kazmış, Marianne körpe fidanı elinde tutmuş, o ağacı oraya birlikte dikmişlerdi. Şu anda onları muazzam yeşilliğiyle gölgelendiren bu meşe, bütün ailenin şahane bir sembolü değil miydi? Tıpkı onun gibi, aile de sayılamayacak kadar çoktu; o da onun gibi çoğalmış, dallarını sonsuzca genişletmiş, toprağı ötelere kadar kaplamıştı; aile de onun gibi bir tek gövdeden çıkmış, aynı özsu ile yaşamış, aynı sağlıktan kuvvet almış, şarkılarla, melle ve güneşle dolu, tek başına koca bir orman olmuştu. Mathieu ile Marianne dev gövdeye yaslanmış, onun ihtişamı içine karışıyor, onun dallarının sayısında insan yetiştirdiklerinden, yaprakları nasıl

ağacın özsuyuyla yaşıyorsa, onlar da kendi varlıkları sayesinde yaşıyan çocuklarına hükmettiklerinden, aynı şahane eda ile meşenin ululuğuna katılıyorlardı. Sağlarında ve sollarında oturan üç yüz davetli aynı hayat ağacının devamından ibaretti; onların aşklarından doğmuşlar, hâlâ da bütün damarlarıyla onların canevlerine bağlıydılar. Kendilerini kutlamaktan şeref duyduklarını, ihtiyarların duygu-landığını, gençlerin heyecana geldiğini, hepsinin neşelendiğini hissediyorlardı. Yemek sonunda yenecek pastaların karşısında coşarak gülüşen sarışın yavruların yüreklerinde bile kendi kalplerinin atışını duyuyorlardı. Meşenin dev gibi tepesi nasıl kubbeleniyorsa, onların yarattıkları insani eser de karşılarında ve ruhlarında öylece toplanmış bulunuyor ve diğer eserleri, topraktan yarattıkları eser, kendileri çoğaldıkça genişleyen ve bereket bulan bu tabiat onları dört bir yandan kuşatıyordu.

O zaman Mathieu ile Marianne'ın güzellikleri, yetmiş sene birbirlerini sevmelerindeki ve şu anda da hâlâ ilk günkü gibi birbirlerine tapmalarındaki güzellik meydana çıkmıştı. Yetmiş sene boyunca hiç öfkelenmeden, hiç vefasızlık göstermeden, yan yana, kol kola yürümüşlerdi. Aynı güvenli ve emin adımlarla çok uzaktan gelmişlerdi; gerçi büyük kederler yaşadıklarını hatırlıyorlardı, fakat bu kederler onları hep dışarıdan vurmuştu. Bazen hıçkırıklara boğulmuşlardı, ama her zaman birlikte ağlayarak teselli bulmuşlardı. Ak saçlarının altında yirmi yaşındaki imanlarını muhafaza etmişlerdi. Kalpleri düğünlerinin ertesi gününde olduğu gibi birbirlerine aitti; her biri kendi kalbini ötekine vermiş, bir daha da geri almamıştı. Bu biricik evlilik çözülemez bir sevgi bağıydı; bütün hayat onun güvencesi altındaydı, çünkü mutluluk yalnızca ebedilikte mevcuttu. İkisinin de sevmeye kudretine, harekete geçme azmine, alevi dünyalar yaratan ilahi arzuya sahip olması mutlu bir tesadüftü. Erkek karısına tapmış, yaratma tutkusundan başka zevk tanımamış, meydana getirdiği ve getireceği eseri varlığının biricik hikmeti, ödevi ve ödülü olarak görmüştü. Kadın kocasına tapmış, ona bir hayat arkadaşı, bir eş ve bir ana olmak istemiş, önce Boutan'ın deyişiyle tam bir yumurtalı tavuk, anaç tavuk olmuş, sonra da güçlükleri çözen, ince muhakemeli, iyi bir danışman olup çıkmıştı. Böylece her çocuk doğdukça daha da

sıkılaştan bir bağla birbirlerine yaklaşmış, sonunda bir olmuşlardı. Onlar aklın, sağlığın, kuvvetin sembolüydü. Engellerin ve gözyaşlarının arasında durmadan tazelenen sevgilerinin onları yenilmez hale getiren zırhı içinde, ancak bu sürekli uyumları, bu ortaklaşa sadakatleri sayesinde zafere ulaşmışlardı. Yenilmezlerdi; her şeyi birliklerinin kuvveti sayesinde, istemeden elde etmişlerdi. Ömürlerini el ele, billur kadar saf, birer kahraman gibi, mutluluk fatihleri gibi tamamlıyorlardı; çok büyük ve çok güzellerdi, bir tek aşkla dopdolu olan o çok uzun hayatla daha da büyüyor, daha da güzelleşiyorlardı. Orada bulunan sayısız evlatlarının, onların etinden kanından doğmuş o fetihçi kabilenin, onlardan miras aldığı birlik olma kuvvetinden, atalardan çocuklara bırakılan o dürüst aşktan başka kuvveti yoktu; bu dayanışmalı sevgi ile birbirlerine yardım ediyor, kardeş bir millet halinde, daha güzel bir hayat uğrunda çarpışıyorlardı.

Neşeli haykırışmalar oldu, yemek servisi nihayet başlıyordu. Bu işle çiftlik hizmetkârlarını görevlendirmişler, aralarına bir tek yabancı insan sokmak istememişlerdi. Bu hizmetkârların hemen hepsi çiftlikte büyümüştü, onlar da ailedendi. Servisten sonra onların da sofrası kurulacaktı, onlar da elmas yılını kutlayacaklardı. Yaygaralar ve neşeli gülüşler arasında ilk yemek tabakları gözüktü.

Servis henüz başlamıştı ki birdenbire durdu. Derin bir sessizlik olmuştu, beklenmedik bir olay vardı. Çayırılığın ortasında, at nalı biçimindeki masanın iki başı arasından, hiçbirinin tanımadığı bir genç adam ilerliyordu. Neşeyle gülümseyen bu genç uca kadar yürüdü, ancak Mathieu ile Marianne'ın karşısına gelince durdu. Sonra gür bir sesle:

“Merhaba büyükbaba! Merhaba büyükanne!” dedi. “Bir tabak daha koymanız lazım, çünkü ben de sizi kutlamaya geldim.”

Kimseden ses çıkmıyordu, herkes büyük bir hayret içindeydi. Hiç kimsenin görmediği bu genç acaba kimdi? Herhalde aileden olamazdı, olsa adını bilir, yüzünü tanırlardı. Öyleyse dede ile nineyi niçin o mübarek isimle, büyükbaba ve büyükanne diye çağırıyordu? Gitgide artan hayretin asıl sebebi, gencin Mathieu'ye şaşılacak derecede benzemesiydi; parlak gözleriyle, yuvarlak ve açık alnıyla Froment ailesinden olduğu muhakkaktı. Tıpkı Mathieu'nün Chantebled'i ele

geçirmeye başladığı yirmi yedi yaşında çekilmiş olan ve aile arasında saygıyla muhafaza edilen gençlik resmine benziyordu.

O zaman Mathieu titreyerek ayağa kalktı. Marianne herkesten önce işi anlamış, ilahi bir tebessümle gülümsüyordu.

“Beni büyükbaba diye çağıran, üstelik bana bir kardeş kadar benzeyen sen de kimsin yavrum?”

“Ben annem Lisbeth’le beraber o özgür ve geniş ülkede, öteki Fransa’da yaşayan oğlunuz Nicolas’nın büyük oğlu Dominique’im.”

“Peki, kaç yaşındasın?”

“Önümüzdeki ağustosta, oralarda Nijer nehri denen o bonkör devin suları uçsuz bucaksız tarlalarımızı tekrar sulamaya geldiği zaman, yirmi yedi yaşına basacağım.”

“Peki, söyle bakalım, evli misin, çocukların var mı?”

“Senegal’de doğmuş bir Fransız kadınıyla evlendim. Kendi ellerimle yaptığım tuğla evimizde, Sudan’ın kızgın güneşi altında dört çocuk büyütüyorum.”

“Peki, şunu da söyle bakalım, erkek kardeşlerin, kız kardeşlerin var mı?”

“Babam Nicolas ile annem Lisbeth’in on sekiz çocukları oldu, ikisi öldü. Biz on altı kardeşiz, dokuzu erkek, yedisi kız.”

Mathieu, elli yaşındaki oğlu Nicolas’nın, kendisi kadar, hatta kendisinden daha iyi çalışmış, yiğit bir hayat işçisi olduğunu söylemek ister gibi neşeli neşeli güldü. Marianne’a baktı, o da mutluluktan gülüyordu.

“Madem öyle yavrum, madem sen benim oğlum Nicolas’nın oğlusun, gel de bizi kucakla, yıldönümümüzü kutla. Sofraya da takımını koyacaklar tabii, burası senin evin.”

Dominique dört adımda masanın etrafını dolaştı, iki ihtiyarı kuvvetli kollarıyla sarıp öptü. Böyle bir günde uzak diyarlardan gelip gökten düşercesine aralarına giren, onlara kendi soylarından olup da tropiklerin kızgın güneşi altında gitgide artan bir bereketle çoğalan öteki aileyi, öteki milleti anlatan bu çocuğun varlığı öyle güzel bir sürprizdi ki Mathieu ile Marianne mutluluk ve heyecanla kendilerinden geçmişti.

Bu sürpriz Ambroise'ın şeytanca zekâsının eseri idi, destansı bir tiyatro numarası gibi hazırladığı bu sürprizi gülerek açıkladı hemen. Dominique bir haftadır onun konağında oturuyordu, onu saklamıştı. Babası delikanlıyı kendisiyle bazı ihracat işlerini görüşmesi için, özellikle de Denis'nin fabrikasına Sudan topraklarında kullanılmak üzere özel olarak imal edilecek birtakım makineler sipariş etmesi için göndermişti. Bu sebeple durumu onlardan başka bir de Denis biliyordu. Sofra halkı Dominique'i iki ihtiyarın kolları arasında görüp meseleyi tamamen öğrenince büyük bir neşe patlaması oldu, alkışlar tekrar ortalığı çınlattı; kardeş ailenin, gelecekteki mucizevi Fransa ülkesinde ikinci Froment'lar hanedanının prensini iltifatlarla, heyecanlı kucaklamalarla az kalsın soluksuz bırakıyorlardı.

Mathieu neşeli neşeli emirler veriyordu:

“Onun tabağını bizim ikimizin karşısına koyun. Büyük bir imparatorluğun elçisi gibi bizim karşımızda yalnız başına otursun. Düşünün, babasıyla anasından başka, dokuz erkek kardeşiyle yedi kız kardeşini temsil ediyor, kendi dört çocuğunu da saymıyorum. Haydi oğlum, otur. Yemeği getirin!”

Ulu meşenin güneş ışınlarıyla benek benek olan gölgesindeki yıldönümü ziyafeti şefkat ve neşe içinde yendi. Çayırırlardan latif bir serinlik yükseliyor, dost tabiat âdeti kendi sevgi payıyla ziyafete katılıyordu. Gülüşmeler bir an olsun durmadı. İhtiyarlar bile doksan yaşındaki damatla seksen yedi yaşındaki gelinin karşısında yeniden haşarı çocuklar olup çıkmışlardı. Beyaz saçların, siyah saçların, sarı saçların altında, yüzlere tatlı bir parlaklık gelmişti; bütün aile neşe içindeydi, sağlıklı ve mutlu bir güzellikteydi; çocuklar sevinçliydi, genç erkekler aslan gibiydi, genç kızlar enfesti, karı kocalar yan yanaydı, birbirlerine bağlıydı. Üstelik o ne sağlam bir iştahtı! Her yemeği nasıl da neşeli bir haykırışma ile karşılıyorlardı! Ailelerinin iki büyüğüne büyük bir lütufta bulunarak hepsini bir masanın etrafında böyle şanlı bir fırsatla toplayan cömert hayatı kutlamak için şifalı şaraba nasıl da iltifat ediyorlardı! Yemeğin sonunda kadehler kaldırıldı, sağlığa içildi, yine alkışlar koptu. Fakat tüm sohbetlerde, masanın bir ucundan öteki ucuna haykırılarak söylenen sözlerde, hep o yemeğin başındaki sürprizden, kardeş elçisinin o debdebeli gi-

rişinden bahsediliyordu. Açık havadaki bu ziyafetle sarhoş olan ailenin heyecanını, gitgide artan merakını onun o beklenmedik varlığı, henüz anlatmadığı şeyler, dopdolu olduğu sezilen o büyük macera kızıştırıyordu. Kahveler gelir gelmez ardı arkası kesilmeyen sorular yağmaya başladı, Dominique anlatmak zorunda kaldı. Kendisini o sabah Chantebled'de gezdiren Ambroise'ın, orası hakkında ne düşündüğünü öğrenmek isteyen sorusuna gülerek şu cevabı verdi:

“Size ne söyleyeyim bilmem ki! Dürüst olursam, ne memleketin bu köşesi için ne de eserleriniz için korkarım pek hoş a gidecek şeyler söyleyemeyeceğim. Şüphe yok ki tarım burada düpedüz bir sanat işi, bu ihtiyar topraktan hâlâ verebildiği mahsulleri zorla çekip almak için takdire değer bir irade gayreti, bir bilgi ve düzen lazım. Çok çalışıyorsunuz, harikalar yaratıyorsunuz. Fakat ülkeniz ne kadar küçük, yarabbi! Komşuların dirsekleri böğürlerinize batmadan nasıl yaşayabiliyorsunuz burada? Bir insanın göğsüne lazım olan miktarda havayı soluyamayacağı kadar üst üste yığılmışsınız. Büyük araziler dediğiniz en geniş tarlalarınız ufak toprak parçalarından ibaret, üstünde otlayan tek tük davarlarınızı saçılmış karıncalara benzetiyorum. Ah! Nerede benim Nijer nehrimin, onun suladığı ovaların azameti, uzaktaki ufuk çizgisinden başka sınırı olmayan oradaki tarlalarımızın azameti!”

Benjamin oturduğu yerde ürpertiler geçirerek dinlemişti onu. Engin sulardan ve bir başka güneşin altından gelen bu oğul orada olduğundan beri, hülyalı gözlerinde gitgide yükselen bir ihtirasla, bakışlarını ondan ayırmamıştı. Onun böyle konuştuğunu işitince meçhulün davetine daha fazla dayanamadı. Yerinden kalktı, masanın etrafından dolaştı, gelip onun yanına oturdu:

“Nijer ha... Muazzam ovalar ha... Konuş, anlat bu azameti bize.”

“Nijer, o bonkör dev, orada hepimizin babasıdır! Ben sekiz yaşında var yoktum, babamla annem kahramanca bir ihtiyatsızlıkla, delice bir ümitle, Sudan'ın içlerine sokulmak, rasgele toprak ele geçirmek sevdasıyla Senegal'den ayrıldılar. Saint-Louis'den Cenne'nin*

* Cenne, Mali'de, İç Nijer Delta bölgesinde yer alan bir kasabadır. Kerpiç mimarisi ve 1907'de inşa edilen Cenne Büyük Camii ile ünlüdür. 1988'de Unesco tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. –ed.

ötesine, şimdiki çiftliğimize kadar, kayalıklarla, çalılıklarla, nehirlerle dolu yerlerden günlerce yol yürümek gerekir. Bu ilk yolculuğumu şimdi hatırlamıyorum, şifalı Nijer'in kendisinden, sularının mucizeli bereketinden doğmuşum gibi geliyor bana. Nijer uçsuz bucaksız ve halim selimdir, deniz gibidir, sayısız dalgalar yuvarlar, öyle geniştir ki üzerine hiçbir köprü atılmamıştır, öyle uzundur ki ufku baştan başa kaplar. Takımadaları vardır, iki yanı otlakları andıran çayırarla kaplı kolları vardır, devasa balıkların filolar halinde rahat rahat yüzdükleri derin dipleri vardır. Fırtınaları vardır, kavurucu güneşin altında alev gibi yakan gündüzleri vardır, yıldızlardan yer yüzüne huzur yağan, nefis, yumuşacık, pembe geceleri vardır. Orada ana odur, kurucu odur, bereket yayan odur; Sudan'a varlığını veren, onu civar çöllerin istilasına karşı koruyarak, bereketli balçığı ile yaratarak, hesapsız servetlerle donatan odur. Her sene hep aynı mevsimlerde taşar, bir okyanus gibi vadiyi kaplar, sonra onu muazzam bir mahsule gebe kalmış gibi özlü bir halde bırakıp çekilir. Tıpkı Nil gibi o da kumları yenmiştir, o da sayısız nesillerin babasıdır, ileride ihtiyar Avrupa'yı zengin edecek olan henüz meçhul bir âlemin yapıcı tanrısıdır. Ya Nijer vadisi, o bonkör devin heybetli kızı, ah! O ne tertemiz bir uçsuz bucaksızlıktır, sonsuzluğa doğru o ne özgür bir kanatlanıştır! Ova açılır, genişler, ufku geriletir; ne bir engel ne sınır! Ova, hep ova... Tarlalar tarlalara eklenip uzanır, sabanın açtığı dümdüz, göz alabildiğine uzanan izlerin aylarca gidilse sonuna varılmaz. Orada ziraatin biraz cesaret, biraz da bilgiyle uygulandığı gün, büyük bir milleti doyuracak kadar besin alınır topraktan, çünkü ülke binlerce yıl önce bonkör nehir nasıl yarattıysa öyle, hâlâ el değmemiş olarak durmaktadır. Bu ülke yarın ona sahip olmayı göze alan, orada kendisine çalışma kudretine göre hayal ettiği kadar geniş bir arazi ayıran çiftçinin malı olacaktır; hektarlarla değil, fersahlarla ekilmiş topraklarda sonsuz ürünler dalgalanacaktır. Bu uçsuz bucaksız ova da o ne geniş soluktur, o engin alanı bir nefeste koklamak ne büyük bir zevktir! Üst üste yığılmaktan kurtulmuş, kendini özgür, kudretli ve herkes için parlayan güneşin altında istediği kadar toprağa sahip hissetmek ne sağlıklı ve sarsılmaz bir hayattır!"

Fakat Benjamin onu dinlemeye, ona sorular sormaya dayamıyordu:

“Oraya nasıl yerleştiniz? Nasıl yaşıyorsunuz? Âdetleriniz, işleriniz nedir?”

Dominique gitgide artan bir merak ve heyecanla ağzının içine baktıklarını gördüğü bütün o tanımadığı akrabaları şaşkına çevireceğine, hepsini hayretler içinde bırakacağına o kadar emindi ki tekrar gülmeye başladı. Kadınlarla ihtiyarlar birer ikişer kalkıp onun yanına yaklaşmıştı. Çocuklar bile güzel bir masal anlatıyormuş gibi onun etrafını alıyordu.

“Biz cumhuriyet halinde yaşıyoruz, topluluğumuzun her bir ferдинin kardeşçe eserimiz için çalışması gerekiyor. Aile içinde biraz ilkel türdeki kaba işler için her zanaattan işçiler var. Babam özellikle hünerli bir duvarcı ustası olarak öne çıktı, çünkü oraya gittiğimiz zaman binasını kendisi yapması gerekti. Hatta Cenne yakınında bulunan balçık ocakları sayesinde tuğlalarını bile kendi eliyle yaptı. Kısacası çiftliğimiz şimdi küçük bir kasaba oldu, evlenen her çocuk bir ev sahibi olacak. Ayrıca yalnız çiftçi de değiliz, balıkçı ve avcıyız da. Kayıklarımız var, Nijer emsalsiz derecede balık dolu bir nehir, inanılmaz balıklar tutuyoruz. Av da bir aileyi beslemeye yetecek gibidir, av hayvanları gayet boldur, keklikler ve beçtavukları sürüyle gezer; telliturnalar gibi, pelikanlar, tepeli balıkçılar gibi eti yenmeyen binlerce hayvanı saymıyorum bile. Bazen kara aslanlar ziyaretimize gelir, kartallar ağır ağır uçarak tepemizden geçip gider, gün kavuşurken su aygırları yıkanan zenci çocuklar gibi hantal bir zarafetle üçer dörder nehirde oynar. Fakat yine de, Nijer tarlalarımızı döleyip de geri çekildiği zaman, biz her şeyden önce çiftçiyizdir, ovanın krallarıyızdır. Arazimiz sınırsızdır, çalışmamızın gücü nereye kadar uzanabilirse oraya kadar gider. Bir de yerli çiftçileri görseniz, çift bile sürmezler, ellerinde ilkel sopalardan başka araç gereç yoktur, tohum ekmeden önce onlarla toprağı kazarlar. Ne tasaya lüzum vardır ne zahmete, toprak özlüdür, güneş kızgındır, ürün her zaman bol olacaktır. Nitekim bizler saban kullandığımızda, hayatla dolu bu toprağı bir parça özen gösterdiğimizde, öyle mucizevi bir mahsul, öyle bol buğday alırız ki sizin bütün ambarlarınızı doldurur da taşar!

Buraya ısmarlamaya geldiğim tarım makinelerine sahip olduğumuz gün, buğdayımızın fazlasını size göndermek için gemi filolarına ihtiyacımız olacak. Nehir çekildikten sonra sular alçalınca pirinç ekilir, ovalar dolusu pirinç, bazen iki kez mahsul verir. Sonra darı ekilir, yerfıstığı ekilir, büyük çaplı ekim yapmayı başarırırsak bunların yerine buğday ekeceğiz. Geniş pamuk tarlaları birbirini kovalar. Manyok* ile çivitotu da ekiyoruz. Soğan, biber, kabak, salatalık yetiştirdiğimiz bostanlarımız var. Allah vergisi bitkilerden bahsetmiyorum, çok kıymetli bir ağaç olan zamk ağaçlarımız koskoca bir orman halindedir; tereyağı ağacı**, ekmek ağacı***, gülibrişim, topraklarımızda sizin yol kenarlarındaki yabancı güller gibi boldur. Sonra çobanlık da yapıyoruz, boyuna üreyen sürülerimiz var, kaç baş olduğunu dahi bilmiyoruz. Uzun tüylü keçilerimiz, koyunlarımız binlerle sayılır, atlarımız şehirler kadar büyük haralarda başıboş koşar durur, hörgüçlü öküzlerimiz güneşin battığı o görkemli dinginlik saatlerinde su içmek için Nijer kıyısına indikleri zaman sahili bir fersah uzunluğunca kaplar. En önemlisi de özgür insanlarız biz, ayağımızda bağ olmadan yaşamının zevki için çalışan neşeli insanlarız; ödülümüz de eserimizin çok büyük, çok güzel, çok iyi olduğunu, çünkü öteki Fransa, yarının egemen Fransa'sı olduğunu bilmemizdir.”

Dominique durmadan anlatıyordu artık. Kimsenin bir şey sormasına gerek yoktu, yücelik ve güzellikle dopdolu ruhunu boşaltıyordu. Cenne'yi, halkı ve anıtları Mısır'dan gelme, hâlâ vadiye yukarıdan bakan eski başkenti anlatıyordu. Öteki dört büyük merkezi, günün birinde büyük şehirler olmaya aday o büyük kasabaları, Bamako'yu, Niamey'i, Ségou'yu, Sansanding'i anlatıyordu. En çok da şanlı Timbuktu'yu, altınıyla, fildişiyle, uysal güzel kadınlarıyla, aman vermez çölün ötesinde erişilmez zevklerden bir serap gibi yükselen, uzun zaman efsanelere bürünerek yasak bir cennet gibi meçhul kalan Timbuktu'yu anlatıyordu. Sahra ile Sudan'ın çifte ka-

* Manyok: Sıcak ülkelerde yetişen, yaprakları almaşık, üçü ya da yedisi bir arada yelpaze durumunda olan büyük bir ağaç. -ed.

** Tereyağı ağacı: Afrika'nın özellikle batısında yetişen, yemişinden bir tür yağ elde edilen ağaç. -ed.

*** Ekmek ağacı: Tropik bölgelerde yaygın olarak dikilen bu ağacın nişastaca zengin meyvesi, bulunduğu yörenin halkı için başlıca gıda unsurudur. -ed.

pısı olan, çölden gelen develerin Avrupa'dan silah, mal ve olmazsa olmaz tuzu getirdiği, Nijer'in oyma kayıklarının kıymetli fildişini, toprak yüzeyinden toplanan altını, devekuşu tüylerini, zamları, tahılı, bereketli vadinin bütün servetlerini karaya boşalttığı, kısacası hayatın dönüp dolaşıp vardığı, birbirine karıştığı, aldığı ve verdiği sınır şehri Timbuktu'yu anlatıyordu. Yığın yığın fildişisi ve ham altınıyla, pirinç, darı, yerfıstığı çuvarlarıyla, çivit kalıplarıyla, devekuşu tüyü demetleriyle, madenleriyle, hurmalarıyla, kumaşlarıyla, hırdavatıyla, tütünuyla, özellikle de tuz kalıplarıyla, tuz çıkarılan o korkunç çöl şehri Taudeni'den at sırtında getirilen yassı yassı kayatuzu kalıplarıyla hem bir depo hem de Orta Afrika'nın büyük şehri ve ticaret pazarı olan Timbuktu'yu anlatıyordu. Taudeni'nin toprağı fersahlar boyunca tuzdu, cehennemi bir görünüşteydi; tuz Sudan'da o kadar kıymetliydi ki alışverişte para gibi kullanılıyordu, altından daha faydalıydı. Ardından Timbuktu'nun gözden düşmesini, fakirleşmesini anlatmıştı; o eskinin debdebeli ve göz alıcı şehri şimdi bir harabe gibi görünüyordu, sıvaları dökük bina cephelerinin gerisinde, çöl hırsızlarının korkusundan, elinde kalan hazinelerin son kırıntılarını saklıyordu. Fakat yarın, Fransa Sahra'dan geçerek Avrupa'ya giden yolu açtığında, yeni imparatorluğun eyaletlerini birbirine bağlayıp, eski Fransa'nın yalnızca düşünen ve yöneten bir beyin olarak kalacağı o uçsuz bucaksız öteki Fransa'yı kurduğunda, işte o zaman bolluk ambarı Sudan'la Avrupa yolu Sahra arasında şahane bir mevkide bulunan Timbuktu yeniden bir şeref ve servet şehri olacaktı.

“Büyük düşümüz bu işte!” diye haykırdı Dominique. “Yarını gerçekleştirecek olan azametli eser bu! Cezayir'imiz Sahra yoluyla Timbuktu'ya bağlanacak, elektrikli lokomotifler bütün o köhne Avrupa'yı kumların sonsuzluğu içinden taşıyıp getirecek! Timbuktu, Nijer'de işleyen buharlı gemi filolarıyla, geniş imparatorluğun dört bir yanında vızır vızır işleyecek olan daha başka demiryollarıyla Senegal'e bağlanacak! Uçsuz bucaksız yeni bir Fransa, eski vatana, anavatan Fransa'ya, kıyıların bu mucizevi gelişimiyle bağlanarak nihayet kurulacak ve günün birinde orada vücut bulacak yüz milyon nüfus için hazır olacak! Şüphe yok ki bir gün içinde olacak şeyler

değildir bunlar. Sahra demiryolu* inşa edilmemiştir, orada iki bin beş yüz kilometrelik çıplak çöl var ki kumpanyalar işletmeye yanaşmıyor. Yanaşmaları için bir servet ışığı görmeleri, anavatanın o parayı yatırmasını, o çabayı göstermesini mümkün kılacak bir tarım başlangıcı, madenlerin keşfi, ihracat artışı olması gerekir. Sonra bir de oranın ilkel toplulukları meselesi var; çoğu halim selim zencilerden oluşan, fakat bazısı yırtıcı, hırsız, dinsel bağnazlığın iyice vahşileştirdiği kabileler... Halledilmediği sürece daima karşımıza dikilecek olan o müthiş İslam meselesi var ki fethimizin büyük zorluğunu daha da artırıyor. Yalnızca hayat, uzun yıllara yayılacak hayattır ki yeni bir millet yaratabilir, onu yeni toprağa alıştırabilir, çeşitli unsurlarını kaynaştırarak ona orada normal yaşayışını, homojen kuvvetini, dehasını verebilir. Ama ne önemi var! Daha bugünden, uzaklarda bir Fransa, hudutsuz bir imparatorluk doğmuştur; onun bizim kanımıza ihtiyacı var, kalabalıklaşması için, topraktan hesapsız servetlerini çekip alması için, dünyadaki en büyük, en kuvvetli, en hâkim imparatorluk haline gelmesi için ona bu kanı vermek gerekir.”

Sonunda ortaya çıkan bu uzak idealde ürperen, heyecanla sarsılan Benjamin’in gözleri yaşlarla dolmuştu. Ah! Sağlıklı hayat, asil hayat, işte başka bir şey, o zamana kadar belli belirsiz hayalini kurmakla yetindiği o görev, o eser! Yine sordu:

“Sizin gibi oraya yerleşip toprağı işleyen çok Fransız ailesi var mı?”

O zaman Dominique bir kahkaha attı:

“Yok canım, Senegal’deki eski topraklarımızda birkaç sömürgeci çiftçi vardı, fakat diğer yanda, Nijer vadisinde, Cenne’den ötede eminim ki yalnızca biz varız. Bizler öncüleriz, gözü pek öncüler, imanın ve ümidin her şeyi göze almış fedaileriyiz. Bu da az çok bir meziyettir, çünkü akli başında insanlara göre bu hareket sağduyuya

* Sahra demiryolu (Fr. Transsaharien), Fransa’nın 1800’lü yılların ikinci yarısında, sömürgelerinin bulunduğu Afrika kıtasında yapmayı tasarladığı, Kuzey Afrika’yı Batı Afrika’ya bağlayacak büyük bir demiryolu projesidir. Proje uzun yıllar tartışılmış, 1940’ların başında, Vichy döneminde inşaatına başlanmıştır. Ancak tasarlanan demiryolu hattının çok küçük bir bölümü hayata geçirilebilmiştir. II. Dünya Savaşı’nın ardından Ulaştırma Bakanlığı bir inceleme yaparak projeyi “başarısız ve anlamsız” olarak niteliş, 1949 yılında Sahra demiryolunun yapımından kesin olarak vazgeçilmiştir. –ed.

meydan okumaktan başka bir şey değil. Aklınız alıyor mu? Vahşilerin göbeğine girip yerleşen bir Fransız ailesi... Kumandası altında on iki kadar yerli asker bulunan beyaz bir subayın emrindeki küçük kalenin yakınlarında yaşıyor olmaktan başka bir korunması yok. Bazen kendisi de silah kullanmaya mecbur kalan, herhangi bir kabile şeyhinin bağınazlığı yüzünden her an ayaklanabilecek bir ülkenin ortasında çiftlik kurmuş bir aile... Kâinatı öfkeliendirebilecek bir çılgınlık bu, ama bizim hoşumuza giden, bize sağlık veren, bizi bu kadar neşelendiren, zafere götüren de bu. Yolu biz açıyoruz, örnek oluyoruz. Emektar Fransa'cılarımızı götürüyoruz oraya; bakir toprakların ortasında kendimize uçsuz bucaksız bir tarla yaptık ki günün birinde eyalet olacak, bir kasaba kurduk ki yüz sene içinde büyük bir şehir olacak. Her ne kadar kendi eski toprağında kısırlaşmış görünsede de sömürgelerde Fransız ırkından daha doğurgan bir ırk yoktur. Çoğalacağız ve dünyayı dolduracağız! Sizler de gelin, hepiniz gelin, madem burada çok sıkışık yaşıyorsunuz, daracık tarlalarınızda, aşırı ısınmış, zehirlenmiş şehirlerinizde havasız kalıyorsunuz. Orada herkese yetecek kadar yer var, yeni yeni topraklar var, kimsenin teneffüs etmediği bol hava var, yapılması gereken ve hepinizi birer kahraman, yaşamaktan memnun birer babayiğit haline getirecek bir görev var. Benimle gelin, istekli erkekleri, istekli kadınları alıp götürürüm, sizler de sınırsızca büyüyen Fransa'nın gelecekteki kudreti için kendinize başka eyaletler kurar, başka şehirler yaparsınız!"

Öyle neşeyle gülüyordu, öyle güzel, öyle mert, öyle gürbüzdü ki bütün masa halkı onu bir kere daha alkışladı. Elbette peşinden gitmeyeceklerdi, çünkü bütün bu aileler yuvalarını zaten kurmuşlardı, bütün bu gençler bunca maceraperest ruhtan sonra bugün aile ocağında uyuklayan soylarının kökleriyle bu ihtiyar toprağa çok fazla bağlıydı. Fakat küçük ve büyük çocukların hayranlık uyandıran güzel bir masal gibi dinledikleri bu harika hikâye hiç şüphe yok ki yarın onlarda uzaklara giderek şanlı girişimlerde bulunmak için ateşli bir tutku uyandıracaktı! Bilinmez tohumu atılmıştı, efsanevi kudrette bir mahsul gibi fışkıracaktı.

Etrafını saran heyecanın ortasında yalnız Benjamin haykırdı, sesi boğulup gitti:

“Evet! Evet! Ben yaşamak istiyorum... Beni götür, beni götür!”

Fakat Dominique sözünü şöyle tamamladı:

“Ha büyükbaba, size daha söylemedim, babam oradaki çiftliğimize Chantebled adını koydu. Bize sık sık sizin buradaki arazinizi nasıl basiretli bir cüretkârlıkla kurduğunuzu anlatır; o zamanlar herkes size deli diyormuş, sizinle alay ediyor, omuz silkiyormuş. Orada da herkes babamla aynı şekilde alay ediyor, ona acıyor, onu küçümsüyor, çünkü serseri zencilerden bir çete öncesinde bizi öldürüp de yemezse, günün birinde nasıl olsa Nijer nehri kasabamızı süpürüp götürecekmış... Yoo! Benim yüreğim rahat, siz nasıl yendiyeniz biz de yeneceğiz, çünkü çılgınca eylem ilahi bilgeliktir. Orada Froment’ların bir başka krallığı, bir başka muazzam Chantebled kurulacak ve siz ikiniz, büyükannele siz, oranın ataları, tanrı gibi tapılan uzak cetleri olacaksınız. Tropiklerin yakıcı güneşi altında aslan gibi büyüyen müstakbel evlatlarınız adına, sağlığınıza içiyorum büyükbaba, sağlığınıza içiyorum büyükanne!”

Ayağa kalkan Mathieu derin bir heyecan içinde gür bir sesle:

“Sağlığına yavrum!” dedi. “Oğlum Nicolas’nın, karısı Lisbeth’in ve onların aşkından doğan tüm çocukların sağlığına içiyorum! Onlardan gelecekte doğacak olanların da, nesilden nesle hepsinin sağlığına içiyorum.”

Marianne da ayağa kalkmıştı, o da:

“Karılarınızın ve kızlarınızın, eşlerinizin ve annelerinizin sağlığına!” dedi. “Sevecek, doğuracak ve mutluluğu olabildiğince büyütmek için olabildiğince çok hayat yaratacak olan kadınların sağlığına.”

Bunun üzerine ziyafet sona erdi, sofradan kalkıldı, bütün aile sere serpe çimenliğe dağıldı. Mathieu ile Marianne’in etrafını çocuklarının sıkış sıkış kalabalığı sardı, son bir kutlama anı daha yaşandı. Zafere ulaşan döl bereketinin seliydi bu; onların etinden kanından doğan bütün o mutlu evlatlar pürneşe etraflarını sarıyor, onları sevgiye boğuyordu. Yirmi kol birden onlara öpsünler diye sarışın, esmer başlı çocuklar uzatıyordu. Çok ilerlemiş yaşlarına rağmen tekrar o ilahi çocukluk haline dönen Mathieu ile Marianne, bu kız ve oğlan çocukların hepsini tanımıyorlardı. Yanılıyor, isimleri değişik söy-

luyor, bir çocuğu öteki çocuk zannediyorlardı. Gülüşluyor, düzeltiliyor, hafızalarını yoklamaları söyleniyordu. Onlar da gülüyorlar, yanıldıklarını söylerken pek şirin bir el hareketi yapıyorlardı. Bilemiyorlarsa ne zararı vardı, nasıl olsa kendi soylarından değil miydi! Sonra torunlardan, torunların çocuklarından gebe kadınlar da vardı; onları da çağırıyor, yeni doğacak olan çocuklara, çocukların çocuklarına, sonsuza dek yaşayacak olan, hep genişleyecek ve onların varlığını asırlarca sürdürecektir olan soylarına uğur getirsin diye onları da öpmek istiyorlardı. Meme veren anneler de vardı orada; yemek esnasında uslu uslu uyuyan kundaktaki çocukları şimdi uyanmış, açlıktan avaz avaz ağlıyorlardı; anneler ziyafetten onlara da pay vercekti, ağaçların altına oturmuş, göğüslerini açmış, vakur bir dinginlik içinde emziriyor, aralarında gülüşüyorlardı. Eş ve anne olan kadının şahane güzelliğıydi bu, doğurgan analığın hayat katili bakireliğe karşı kesin zaferiydi. Örfler değişmeli, ahlak fikri, güzellik fikri değişmeliydi! Çocuğunu emziren ananın bu parlak güzelliğıyle, bu yüce sembolle yeni baştan bir dünya yaratılmalıydı! Yeni tohumlar hep yeni mahsuller yetiştiriyordu, güneş her batışında ufuktan tekrar doğuyordu, canlı insanlığın ebedi özsuu anne sütü besleyici göğüslerden durmadan akıyordu. Bu süt nehri dünyanın damarlarında hayatı sürüklüyor, sonsuz asırlara ulaşmak için kabarıp taşıyordu.

Olabildiğince mutluluk için olabildiğince çok hayat yaratmak lazımdı. Hayata iman, onun adaletli ve iyi eserine iman böyle olurdu. Muzaffer döl bereketi, geleceği yaratacak olan tek ve tartışmasız güçtü, üstün bir kudretti. Büyük devrimci, ilerlemenin yılmaz işçisi, bütün medeniyetlerin anası o idi; sayısız savaşçılarından oluşan orduyu durmadan yeni baştan yaratıyor, milyarlarca fakiri, aç, asi, asırlardır hakikati ve adaleti fethetmeye gönderiyordu. Tarihte bir tek ileri adım atılmamıştır ki insanlığı yürümeye cesaretlendiren şey sayı olmasın. Tıpkı dün gibi yarın da mutluluk peşinde koşan kalabalıkların çokluğu sayesinde kazanılacaktır. Sonunda, siyasi eşitlik nasıl kazanıldıysa onun gibi kazanılacak olan iktisadi eşitlik, servetlerin ondan sonra kolaylaşacak olan adil bölüşümü, şanlı gerekliliğini herkesin kabul edeceği mecburi çalışma, bütün bunlar çağımızın beklenen nimetleri olacaktır. Çalışmanın insanlara günahın cezası

olarak yüklendiği doğru değildir; tersine, çalışmak bir şereftir, bir asalettir, nimetlerin en değerlisidir, neşedir, sağlıktır, kuvvettir, sürekli çalışma halinde olan, sürekli geleceği yaratan dünyanın ruhudur. Dünyaya getirilen ocuk bir emektir; dünyayı ebedi yazısına taşıyan gündelik, büyük faaliyetin ahengiyle, budalaca sapkınlıklara düşmeden, normal yaşanan hayat bir emektir. Emek yceltildike, evrensel görev herkes arasında paylaştırılıp her fert devden ve haktan kendi payına düşeni kabul ettikçe, sefalet, o iğrenç toplumsal suç ortadan kalkacaktır. İşte böyle olduğunda, doğabil-diği kadar çok ocuk doğabilir, çünkü o zaman bu çocuklar ancak zenginlik vasıtası olacak, beşer sermayesinin artışı olacak, hr ve mutlu varlıklar olacaklardır; filanın çocukları falanın çocuklarının bencilliği uğrunda angaryanın, katliamın yahut fuhşun aleti haline gelmeyecektir. Ve yine hayat, onurlandırılan, tapılan hayatın yeniden doğuşu, Katolikliğin asırlardır süren iğrenç kâbusu altında ezilmiş olan hayat inancı galebe alacaktır; iki defa, biri on beşinci, diğeri on sekizinci asırda Katoliklikten kurtulmak için şiddetle girişimde bulunan insanlar, doğurgan toprağın ve doğurgan kadının yeniden saygı gördüğü, yeniden mutlak kudret ve üstün güzellik anlamını kazandığı gelecek günde onu nihayet kovacaklardır.

O geç saatte, o ışıl ışıl akşamda, Mathieu ile Marianne kalabalık soylarıyla saltanat sürüyorlardı. Onları bu krallığa hayranlık uyandıran kahramanca davranışları vardırımtı. Hayatın kahramanı şanlı ihtiyaçlar olarak sona erdiliyorlardı ömürlerini, çünkü çok dl yetiştirmiş, çok insan ve çok şey yaratmışlardı. Bunu da mücadele ederek, çalışıp didinerek, acı çekerek yapmışlardı. Hıçkırıklara boğuldukları zamanlar çoktu. Sonra yaş son haddine varınca huzur yetişmişti; tamamına vardırılan güzel işlerin, yakında huzurlu bir uykuya dalacak olduğunu bilmenin verdiği büyük ve güleç bir huzurdu bu. şimdi etraflarında çocukları, çocuklarının çocukları mücadeleye başlıyor, çalışıyor ve ıstırap çekiyor, şimdi de onlar yaşıyordu. Kahramanca büyüklüklerinde onları yakıp kavurmuş olan arzusunun da yeri vardı, dünyaya getirdikleri her çocukta vücutlarından alev gibi gelip geçen, dünyanın yapıcısı ve düzenleyicisi olan o ilahi arzu... Tanrının mütemadiyen içinde bulunduğu kutsal bir tapınak gibiydiler. Kinatın

sürekli yaratmak için yanıp tutuştuğu o sönmez ateşle yanıyorlardı. Ak saçları altındaki parlak güzellikleri, gözlerinin içinde hâlâ dolu dolu duran, yaşın söndüremediği o sevme kudretinden ileri geliyordu. Gerçi vaktiyle gülerek dedikleri gibi, çocuk yapma konusunda işin sonunu hiç düşünmemiş, her türlü ölçüyü aşmış, komşularını utandırmış, saygın örfleri bozmuşlardı. Fakat sonunda haklı çıkmamışlar mıydı işte? Çocukları hiç kimsenin payından tırtıklamamış, her biri kendi azığını getirmişti. Üstelik memleketin tahıl ambarları boşken, çok ürün almak iyi bir şeydi. Büyük kıtlık zamanları geldiğinde, birilerinin bencil ihtiyatlılığıyla mücadele etmek için, işin sonunu düşünmeden hareket eden böyle insanlardan çok olması gerekecekti. Güzel bir medeni örnekti bu; nüfusun tatlı bir delişmenlikle, olanca güçle girilen sağlıklı ve neşeli bir cömertlikle artması, korkunç insan müsveddelerinin ortasında nesli kuvvetlendirir, vatanı imar ederdi.

O zaman hayat, Mathieu ile Marianne'dan son bir kahramanlık daha istedi. Bir ay sonra, Dominique Sudan'a dönmek üzereyken, Benjamin bir akşam onlara büyük tutkusunu, bilinmez ve uzak diyarlardan gelen karşı konulamaz çağrıya karşı koyamadığını anlattı:

“Sevgili babacığım, çok sevgili anneciğim, bırakın beni, Dominique’le birlikte gideyim. Çok mücadele ettim. Sizi bu yaşınızda bırakıp gittiğim için kendimden nefret ediyorum. Fakat çok acı çekiyorum, ruhum sonsuzlukla dolup taşıyor, eğer gitmeyecek olursam boş oturmanın utancı beni öldürecek!”

Yürekleri burkulmuş, onu dinliyorlardı. Bu sözlere şaşırmamışlardı, yıldönümlerinden beri bekliyorlardı. Titriyor, bu isteği geri çeviremeyeceklerini anlıyorlardı, çünkü öteki çocukları verdikten sonra bu son çocuğu aile yuvasında alıkoymaktan dolayı kendilerini kabahatli buluyorlardı. Ah! Doymaz hayat son demlerindeki bu hasisliklerine izin vermiyor, kıskanç bencillikleriyle ancak mezar başında ayrılmayı düşleyerek sessizce gizledikleri bu sevgili yavruyu da istiyordu.

Derin bir sessizlik oldu, sonra Mathieu ağır ağır cevap verdi:

“Yavrum, seni zorla tutamam. Hayat seni nereye çağırıyorsa oraya git. Bu akşam öleceğimi bilsem, yarına kadar bekle derdim.”

Marianne da alçak sesle:

“Ne olurdu hemen şu anda ölseydik,” dedi. “Bu son acıyı duymazdık, sen de yalnızca hatıramızı götürürdün.”

Sevgili evlatlarının çoktandır uyuduğu, kendilerinin de yakında onların yanına gideceği o huzurlu Janville mezarlığı bir kere daha gözlerinin önünde canlanıyordu. Bu düşüncede keder yoktu, ikisi de oraya aynı gün birlikte yatmayı umuyorlardı, çünkü birbirlerinden ayrı bir hayatı akılları almıyordu. Zaten ebediyen birleşmiş olarak çocukları vasıtasıyla yaşamaya devam etmeyecekler miydi, soyları sayesinde ölümsüz olmayacaklar mıydı?

Benjamin tekrar:

“Sevgili babacığım, çok sevgili anneciğim,” dedi, “eğer gitmeyecek olursam yarın ölecek olan ben olurum. Sizin ölümünüzü beklemek, onu istemek anlamına gelmez mi? Daha çok uzun yaşamalısınız siz ve ben de sizin gibi yaşamak istiyorum.”

Yeniden bir sessizlik oldu, sonra Mathieu ile Marianne ikisi birden:

“O halde git yavrum,” dediler. “Doğrudur, yaşamak lazımdır.”

Fakat veda günü geldiğinde, hayata son hediyeıı vermek üzere etlerinden bu eti de koparmak, ellerinde kendilerinden kalan son şeyi de vermek ne kadar feci, ne kadar ıstıraplı oldu! Nicolas'ının, yuvadan göçen, kanatlanıp giden, hudutların üstünden aşarak meçhul ve uzak topraklara tohum ekmek üzere esen rüzgâra verilen göçmen çocuğın dönüşü olmayan gidişı tekrarlanıyordu.

Mathieu gözlerinde yaşlarla:

“Onu bir daha asla göremeyeceğiz!” diye haykırdı.

Marianne da ta canevinden yükselen derin bir hıçkırıkla:

“Asla, asla göremeyeceğiz!” diye tekrarladı.

şimdi yalnızca ailenin çoğalması, yurdun imar edilmesi, Fransa'nın gelecek mücadeleler için kalabalıklaşması değildi mesele; insanlığın genişlemesi, çöllerin bellenmesi, dünyanın baştan başa insanla dolması vardı bir de. Vatandan sonra dünya. Aileden sonra millet, sonra da insanlık. Uçsuz bucaksız dünyanın üzerine o ne yayılmacı bir uçuş, ne ani bir açılıştı! Okyanusların bütün serinliği, bakir kıtaların bütün güzel kokuları, engin denizden esen bir meltem

gibi dev bir soluk halinde geliyordu. Yerkürenin birkaç ekili alanında bugün ancak bir buçuk milyar insan yaşıyordu, oysa dünya sabanla baştan başa yarılarak bunun on misli insanı besleyebilirdi; acınacak bir hal değil miydi bu? Milletler arasında alışverişle yetinerek, yaşayan insanlığı şimdiki rakamında sınırlandırmak ne dar bir ufuktu; Babil, Ninova, Memfis nasıl öldüyse, bugün oldukları yerde öylece ölen başkentler vardı; halbuki dünyanın başka başkentleri dirilerek, gelişerek, yeni medeniyetleri miras alıyordu. Bu böyle olacaktı da nüfus hiç çoğalmayacak mıydı! İşte bu ölüm kuramıdır, çünkü hiçbir şey olduğu gibi kalmaz, büyümeyen şey küçülür ve yok olur. Hayat, her gün yaratmaya devam eden, zaman dolduğunda beklenen mutluluk eserine son noktayı koyan, gelgit halinde bir denizdir. Milletlerin kabarması ve geri çekilmesi ilerlemenin safhalarından ibarettir; büyük aydınlanma yüzyıllarının kaybolup gitmesi, onların yerine karanlık yüzyılların gelmesi sadece merhalelerdir. Daima yeni bir adım atılmıştır; toprağın biraz daha fazlası kazanılmış, hayatın biraz daha fazlası faaliyete geçirilmiştir. Dünyanın kanunu, medeniyeti yaratan döl bereketiyle, döl bereketini sınırlandıran medeniyetten vücuda gelen ikili bir olgu gibi görünmektedir. Yeryüzü baştan başa insanla dolup toprak bellenererek, faydalı şekilde kullanılarak yazgısını tamamladığı gün denge doğacaktır. O ilahi hayal, o cömert ütopya, milletin içinde eriyen aile, insanlığın içinde eriyen millet, dünyayı tek bir barış, hakikat ve adalet kenti haline getirecek olan tek bir kardeş millet hülyası geniş kanat darbeleriyle dolduruyor gökyüzünü. Ah! Ebedi döl bereketi hep artsın, insanın tohumu hudutların üstünden aşsın, uzaklara gidip ekinsiz çölleri insanla doldursun, gelecek asırlarda insanlığı genişletsin, zamana ve mesafeye nihayet hükmedecek olan yüce hayat her yere egemen oluncaya kadar genişletsin!

Dominique, Benjamin'i alıp götürdükten sonra, Mathieu ile Marianne çocuklarının varlığından kaynaklanan o büyük sevince, cömert ve tükenmez eserlerinin tamamlanmış olmasının büyük huzuruna yeniden kavuştular. Hayata her şeylerini vermiş olmanın mutluluğundan başka bir şey kalmamıştı kendilerine. Bir daha asla geri dönmemeyi ifade eden ayrılık, büyüyen ve uçsuz bucaksız uf-

kun ötesine yayılan hayatın hep daha çoğunu istemek anlamına geliyordu aslında. Yüz yaşına yaklaşan kahramanlar, soylarının serilip serpilmesinin ortasında, saf ve güleç, övünç duyuyorlardı. Süt, denizlerden aşarak, ihtiyar Fransa topraklarından bakir Afrika'nın uçsuz bucaksız topraklarına, yarının genç ve devasa Fransa'sına kadar akmişti. Vatan toprağının hakir görülen bir köşesinde Chantebled arazisi kazanıldıktan sonra, uzakta, hayatın henüz bereketlendirmesi gereken engin ve ıssız bir yerde, başka bir Chantebled kendisine bir ülke kuruyordu. Bu, hicretti; insanlığın dünya üzerinde yayılışı, sonsuzluğa doğru yürüyen insanlıktı.

S O N